

LENIN

OPERE COMPLETE

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LENIN

OPERE
COMPLETE

16

TRADUCEREA IN LIMBA ROMINA
APARE IN URMA HOTĂRIRII C.C.
AL P.M.R. EA A FOST INTOCMITĂ
DUPĂ ORIGINALUL IN LIMBA RUSA,
ED. A V-A

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.Ș.

V. I. LENIN

OPERE
COMPLETE

EDIȚIA A DOUA

EDITURA POLITICĂ
BUCUREȘTI — 1963

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.U.S.

V. I. LENIN

VOL.

16

Iunie 1907 — martie 1908

EDITURA POLITICĂ
BUCUREȘTI — 1963

P R E F A Ț A

Volumul al șaisprezecelea al Operelor complete ale lui V. I. Lenin cuprinde lucrările scrise de el în perioada iunie 1907—martie 1908. În volumul de față, precum și într-o serie din volumele care urmează sînt incluse lucrările create în anii reacțiunii — una dintre cele mai grele perioade din istoria partidului bolșevic.

În urma loviturii de stat, care a avut loc la 3 (16) iunie 1907, guvernul țarist a pornit o campanie de crunte represii împotriva muncitorilor și țăranilor revoluționari. Curțile marțiale și expedițiile de pedepsire, care se soldau cu împușcarea a mii de muncitori și țărani, locurile de deportare și închisorile tixite cu revoluționari, prigoana sălbatică împotriva organizațiilor de masă ale muncitorilor și țăranilor și împotriva presei muncitorești — acestea sînt trăsăturile caracteristice ale situației politice existente în țară în această perioadă.

Totodată, aceasta a fost o etapă distinctă în dezvoltarea țarismului pe calea monarhiei burgheze, a parlamentarismului burghezo-ultrareacționar, a politicii burgheze duse de țarism la sate. Vrînd să-și creeze un sprijin de clasă în chiaburime, țarismul a pornit la distrugerea prin violență a obștii țărănești, la aplicarea unei noi politici agrare, pe care V. I. Lenin a numit-o „bonapartism agrar“. Aceasta a fost o încercare de a adapta țarismul la noile condiții, de a deschide ultima supapă pentru a împiedica izbucnirea unei revoluții în viitor.

Ofensiva politică a guvernului țarist împotriva clasei muncitoare și a organizațiilor ei a fost însoțită de ofensiva

economică a capitaliștilor, care căutau să lichideze cuceririle obținute în cursul revoluției. Salariul era pretutindeni scăzut, ziua de muncă prelungită, aveau loc pe scară largă lock-outuri de masă, muncitorii cu stare de spirit revoluționară erau concediați, sistemul „listelor negre“ luase extindere etc. În perioada 1907—1909 industria se afla în depresiune; într-o serie de ramuri industriale avea loc o restrângere a producției și a numărului de muncitori; șomajul lua proporții.

Cu o deosebită furie guvernul țarist s-a năpustit asupra bolșevicilor — inițiatorii luptei împotriva absolutismului, dușmanii cei mai neîmpăcați ai vechiului regim. Ohrana țaristă voia să pună mâna pe V. I. Lenin, care se afla atunci în ilegalitate în Finlanda. Pe baza unei hotărâri a Centrului bolșevic, Lenin se mută în interiorul Finlandei, iar apoi, în decembrie 1907, plecă în străinătate.

În condițiile grele ale reacțiunii aflate în ofensivă, Lenin a desfășurat o uriașă muncă teoretică și organizatorică pentru întărirea partidului bolșevic, pentru pregătirea și unirea strânsă a forțelor în vederea viitoarei revoluții. Ulterior, caracterizând această perioadă, în cartea „«Stîngismul» — boala copilăriei comunismului“, Lenin scria: „Anii reacțiunii (1907—1910). Țarismul a învins. Toate partidele revoluționare și de opoziție sînt înfrînte. În loc de politică — decădere, demoralizare, sciziuni, haos, renegare și pornografie. Atracția idealismului filozofic sporește, misticismul servește ca veșmînt al stărilor de spirit contra-revoluționare. Dar în același timp, tocmai această mare înfrîngere dă partidelor revoluționare și clasei revoluționare o lecție adevărată și extrem de folositoare, o lecție de dialectică istorică, o lecție care le face să înțeleagă și să învețe arta de a duce lupta politică. Prietenii se cunosc la nenorocire. Armatele înfrînte învață bine“ (Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 11).

În lucrările cuprinse în volumul de față, Lenin elaborează problemele programatice, tactice și organizatorice ale bolșevismului, susține și dezvoltă teoria marxistă în lupta împotriva ideologiei burgheze, împotriva oportunismului și revizionismului. El acordă o deosebită atenție aprecierii din punct de vedere marxist a situației create și a sarcinilor

care revin partidului ca urmare a ofensivei reacțiunii, face analiza economiei și a repartizării forțelor de clasă în țară, precum și bilanțul primei revoluții ruse și a perspectivelor luptei revoluționare.

Caracterizînd specificul economiei din Rusia, Lenin a relevat existența unei contradicții profunde care determină particularitățile revoluției ruse: „cea mai înapoiată proprietate funciară, satul cel mai înapoiat alături de cel mai înaintat capitalism industrial și financiar!” (volumul de față, pag. 422—423). O dată cu trecerea țării în stadiul monopolist al capitalismului, a luat amploare procesul de concentrare a producției în industrie. Acest proces s-a accelerat îndeosebi în urma crizei industriale din 1900—1903, care a dus la ruinarea și înlăturarea unui mare număr de întreprinderi mici, la creșterea rapidă a uniunilor monopoliste. În sindicate și în celelalte forme de monopol erau cuprinse marea industrie, transporturile și băncile. Totodată, în economia Rusiei se mențineau forme extrem de înapoiate de gospodărie cum sînt proprietatea funciară moșierească iobăgistă și gospodăria țărănească ruinată, cu uneltele ei primitive.

Numai revoluția putea să rezolve contradicțiile tot mai adînci dintre forțele de producție care se dezvoltau pe o bază capitalistă și rămășițele iobăgiei care le încătușau și care apăreau sub forma proprietății funciare moșierești și a țarismului. Arătînd că sarcinile pe care mersul obiectiv al istoriei și situația maselor largi populare le-au pus în fața revoluției ruse nu au fost rezolvate, Lenin a subliniat că în viitorul apropiat în Rusia va avea loc în mod inevitabil o revoluție victorioasă. „*Rusia — scria el în octombrie 1907 — nu poate să iasă pe cale pașnică din criza prin care trece*” (pag. 147).

Lenin considera partidul proletariatului, partid credincios principiilor marxiste, o puternică armă pentru obținerea victoriei revoluției. „Noi am știut să lucrăm ani îndelungați înainte de revoluție. Nu degcaba s-a spus despre noi: tari ca piatra. Social-democrații au făurit un partid proletar care nu se va lăsa descurajat de eșecul primului asalt militar, nu-și va pierde capul, nu se va lăsa antrenat pe calea aventurilor. Acest partid pășește spre socialism fără a se

lega pe sine și fără a-și lega soarta de rezultatul cutărei sau cutărei perioade a revoluțiilor burgheze. Tocmai de aceea el nu are nici părțile slabe ale revoluțiilor burgheze. Și acest partid proletar se îndreaptă spre victorie" (pag. 426).

Partidul clasei muncitoare, arată Lenin, trebuie să-și elaboreze tactica ținând seama de inevitabilitatea unei noi crize revoluționare, care își are rădăcinile în condițiile obiective ale realității ruse și nu se va lăsa mult așteptată. Sarcina partidului este de a se pregăti în vederea acestei crize, de a păstra și a consolida organizațiile de partid ilegale, de a îmbina munca ilegală cu munca în tot felul de organizații legale, iar acolo unde există mase muncitorești — de a pregăti aceste mase în vederea unui nou avânt al mișcării revoluționare.

În anii reacțiunii, Lenin a dus o luptă energetică împotriva menșevicilor și a celorlalți oportuniști. Întrucât nu credeau că un nou avânt al mișcării revoluționare este posibil, menșevicii au renunțat la principalele revendicări ale programului partidului, luptând pentru lichidarea partidului revoluționar ilegal al clasei muncitoare, pentru crearea în locul lui a unui larg „partid“ fără partid, după tipul partidului laburist din Anglia. Dând la iveală rădăcinile sociale ale lichidatorismului, V. I. Lenin scria : „Lichidatorismul este un profund fenomen social, indisolubil legat de starea de spirit contrarevoluționară a burgheziei liberale, de destrămarea și dezagregarea din rîndurile micii burghezii democratice“ (Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 91).

Luptând cu hotărîre împotriva lichidatorilor, bolșevicii i-au demascat totodată și pe otzoviști (adeptii rechemării deputaților social-democrați din Dumă) — „lichidatori pe de-a-ndoaselea“, cum îi numea V. I. Lenin. Prin faptul că refuzau să folosească posibilitățile legale (printre altele, tribuna Dumei de stat, diferitele organizații muncitorești legale etc.) în vederea activității revoluționare, otzoviștii împingeau pe bolșevici să se rupă de mase, să transforme partidul într-o sectă. V. I. Lenin acorda o mare importanță luptei împotriva sectarismului; numai în lupta pe două fronturi — împotriva aripii de dreapta și împotriva secta-

riștilor — a fost creat partidul marxist cu adevărat revoluționar al clasei muncitoare.

Ulterior, lichidatorii și otzoviștii au demonstrat înrădăcirea dintre ei, unindu-se în Blocul antipartinic din august, organizat de dușmanul leninismului L. Troțki.

Lenin îndemna la studierea minuțioasă a experienței luptei neîmpăcate împotriva a tot felul de oportuniști și revizionști. În „Prefața la culegerea «În 12 ani»“, care a fost de fapt prima ediție a Operelor lui V. I. Lenin, se subliniază că acest lucru „este necesar pentru consolidarea marxismului revoluționar, pentru călirea clasei muncitoare ruse în lupta ei de eliberare“ (volumul de față, pag. 115). În această lucrare sînt tratate principalele probleme referitoare la istoria partidului bolșevic și la teoria leninistă — marxismul noii epoci istorice. Făcînd bilanțul luptei ideologice duse în perioada 1895—1907 împotriva „marxiștilor legali“, „economistilor“ și menșevicilor, V. I. Lenin scria că întreaga istorie „ne dovedește valoarea politică practică a polemicii teoretice intransigente“ (pag. 99). În anii reacțiunii, importanța acestei lupte teoretice a crescut foarte mult : contrarevoluția pornise ofensivă și pe frontul ideologic. Încercările de „a critica“ — de a revizui bazele marxismului deveneau tot mai frecvente. La campania pornită împotriva marxismului s-au alăturat și o parte dintre publiciștii de partid, care încercau să revizuiască marxismul sub paravanul „apărării“ lui. Lupta pe tărîm teoretic devine principala sarcină a bolșevicilor. Lenin a demască și a zdrobit pe „criticii“ marxismului, apărînd bazele teoretice ale partidului marxist.

O mare atenție acorda Lenin analizei rezultatelor primei revoluții ruse. El îndemna partidul bolșevic să păstreze și să cultive tradițiile revoluționare în rîndurile clasei muncitoare și ale țărănimii, considerînd că aceasta este una dintre principalele sarcini ale partidului pe tărîmul agitației și propagandei în perioada reacțiunii. Noi trebuie, arăta el, să folosim perioadele de acalmie vremelnică pentru a studia în mod critic experiența acestei revoluții, pentru a o verifica, pentru a o curăți de zgură și a o transmite maselor ca o călăuză în lupta viitoare.

În articolul „Revoluția și contrarevoluția“, făcînd bilanțul principalelor rezultate ale primei revoluții ruse, Lenin relevă în primul rînd că „revoluția a confirmat teoria noastră, deoarece ea este singura teorie cu adevărat revoluționară“ (pag. 121). Viața a confirmat întru totul teza bolșevică cu privire la rolul conducător (de hegemon) al proletariatului în revoluție. În fapt, proletariatul a pășit tot timpul în fruntea revoluției, iar partidul său marxist a fost în fapt avangarda ideologică a clasei muncitoare. Toate cuceririle mișcării de eliberare din Rusia au fost obținute exclusiv datorită luptei revoluționare a maselor, în frunte cu proletariatul. Lenin scria că proletariatul, fiind luptătorul de avangardă al poporului, trebuie să-și întărească organizația sa, să-și unească strîns forțele pentru a duce și pe viitor aceeași luptă consecventă și îndârjită : „Chezășia invincibilității proletariatului o constituie dezvoltarea economică din Rusia, ca și din întreaga lume“ (pag. 127).

Experiența primei revoluții ruse a confirmat justetea tezei leniniste potrivit căreia în revoluția burghezo-democratică țărănimea este aliatul credincios și sigur al proletariatului. Lenin releva că „principala și unica bază a democrației burgheze ca forță istorică în Rusia este masa țărănească“ (pag. 127). Prima revoluție rusă a arătat în fapt că numai proletariatul poate fi conducătorul acestei mase, că numai el poate duce după sine țărănimea în lupta împotriva moșierilor și țarismului.

Revoluția a arătat în mod concludent caracterul reacționar al burgheziei ruse, slugărnicia ei în fața țarismului. Interesele marii burghezii și ale moșierilor-latifundiați se împloteau tot mai mult ; ei acționau în comun în lupta împotriva proletariatului și a țărănimii ; capitaliștii se uneau mai strîns cu guvernul. De aceea este necesar ca proletariatul nostru, scria Lenin în „Însemnările unui publicist“, să iasă din revoluția burgheză „cu o întreită ură împotriva burgheziei și cu o întreită hotărîre de a lupta împotriva ei“. Partidele mic-burgheze au vădit o mare lașitate și lipsă de caracter în luptă, s-au manifestat ca niște renegați, slugarnici față de reacționari. De aceea, spunea Lenin, proletariatul nostru trebuie să iasă din

această revoluție burgheză „cu un întreit dispreț față de nestatornicia și neputința mic-burgheză“. Lenin își exprima convingerea fermă că, indiferent de felul cum se va dezvolta revoluția rusă pe viitor, oricât de grele vor fi vremurile prin care va trebui să treacă proletariatul, ura față de burghezie și disprețul față de partidele mic-burgheze „îi vor cimenta rîndurile, îl vor curăți de elementele nedemne provenite din alte clase, îi vor spori forțele, îl vor căli pentru loviturile cu care se va năpusti, cînd va sosi vremea, asupra întregii societăți burgheze“ (pag. 68).

Lenin acordă o mare atenție examinării problemelor privind caracterul viitoarei revoluții în Rusia, analizei condițiilor și perspectivelor dezvoltării ei. Pe baza sintetizării experienței primei revoluții ruse, Lenin a tras concluzia că revoluția poate fi victorioasă numai ca o revoluție țărănească agrară, înfăptuită sub conducerea proletariatului; în condițiile istorice date, această revoluție burghezodemocratică se va transforma inevitabil într-o revoluție socialistă. Tezele respective au fost fundamentate sub toate aspectele în lucrarea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“, publicată în volumul de față. „Problema agrară — scria Lenin — stă la baza revoluției burgheze din Rusia și determină particularitatea națională a acestei revoluții. Esența acestei probleme o constituie lupta țărănimii pentru desființarea proprietății funciare moșierești și a rămășițelor iobăgiei din orînduirea agrară a Rusiei și, prin urmare, și din toate instituțiile ei sociale și politice“ (pag. 409).

Noua lucrare în problema agrară se sprijină pe concluziile cărții „Dezvoltarea capitalismului în Rusia“, în care se face o caracterizare marxistă a economiei și a structurii de clasă existente în țară la sfîrșitul secolului al XIX-lea și se arată care era repartizarea forțelor de clasă în ajunul primei revoluții ruse. Analiza făcută de Lenin dădea un răspuns clar la problema caracterului revoluției iminente, a rolului diferitelor clase în această revoluție. Toate acestea au fost întru totul confirmate în cursul revoluției din 1905—1907. Lucrarea lui Lenin „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“ este consacrată în cea mai mare parte studierii principalelor

rezultate ale revoluției burghezo-democratice și lămuririi perspectivelor de victorie pe care le are în viitor.

Lenin analizează și generalizează din punct de vedere teoretic experiența luptei duse de bolșevici pentru cîștigarea țărănimii ca aliat al clasei muncitoare, urmărește sub toate aspectele dezvoltarea luptei țăranilor pentru pămînt în anii primei revoluții ruse. El arată care este substratul economic al tuturor programelor agrare din această perioadă și scopul urmărit de marea luptă de importanță istorică. Lenin dă o serie de date cu privire la repartizarea pămîntului : un mănunchi de moșieri și alți mari proprietari au acaparat o suprafață de pămînt aproape egală cu cea pe care o dețineau milioanele de gospodării țărănești. Țărănimea ruinată suferea de pe urma exploatării iobăgiste a moșierilor și de pe urma înrobirii de către chiaburi.

Experiența celor doi ani de revoluție a demonstrat în mod concludent uriașa însemnătate a mișcării țărănești, a luptei țărănimii pentru pămînt în Rusia. În cursul revoluției s-a văzut că rămășițele iobăgiei la sate erau mult mai puternice decît se presupunea înainte ; ele au provocat o mișcare a țărănimii pe scară națională. Proletariatul trebuia să ducă după sine țărănimea și să lupte pentru dezvoltarea cu succes a revoluției burgheze. Lenin enunță și fundamentează teza potrivit căreia lichidarea proprietății funciare moșierești și a celorlalte rămășițe ale iobăgiei va curăța terenul pentru lupta de clasă dintre proletariat și burghezie, va înlesni lupta proletariatului, în alianță cu țărănimea săracă, pentru revoluția socialistă.

În lucrarea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“, Lenin dezvoltă teza cu privire la cele două tipuri de dezvoltare a capitalismului și cu privire la lupta proletariatului și a țărănimii în revoluție pentru calea țărănească, democratică a acestei dezvoltări.

Lenin a demonstrat că lichidarea rămășițelor iobăgiei, care frînau dezvoltarea economică a Rusiei, se putea înfăptui pe două căi : pe calea unei reforme în interesul moșierilor sau pe calea unei revoluții în interesul țărănimii. În concordanță cu aceasta s-au conturat două linii pe care le urmau programele agrare : 1) programul moșieresc de

expropriere și ruinare a țărănimii, precum și programul cadet, care i se alătura și care prevedea și el menținerea gospodăriilor moșierești și apărarea privilegiilor moșierilor ; 2) programul țărănesc de expropriere a moșierilor, de desființare a proprietății funciare moșierești. Politica agrară stolîpinistă, care aproba jefuirea maselor țărănești de către moșieri și chiaburi și care urmărea distrugerea cu forța a obștii țărănești corespundea intereselor moșierilor.

Lenin sublinia că în Rusia programul țărănesc revoluționar de transformări radicale în agricultură nu poate fi înlăptuit fără transformări politice radicale. „Țărănimea nu poate înlăptui revoluția agrară fără a înlătura vechea putere, armata permanentă și birocrația, deoarece toate acestea reprezintă reazemul de nădejde al proprietății funciare moșierești, sînt legate de ea prin mii de fire“ (pag. 335).

Lenin examinează în amănunțime principalele etape ale dezvoltării programului agrar al social-democrației ruse, analizează înlăptămintele care se trag din verificarea acestui program în anii primei revoluții ruse. Viața a confirmat justetea revendicării programatice a bolșevicilor cu privire la confiscarea pămînturilor moșierești și naționalizarea întregului pămînt. Această revendicare ținea seama de cerințele actuale ale dezvoltării economice a țării și corespundea intereselor țărănimii. Dînd la iveală cauzele obiective care i-au făcut pe micii proprietari-țărani să se pronunțe pentru naționalizarea pămîntului, Lenin arată că numai naționalizarea pămîntului putea să desființeze complet proprietatea funciară moșierească și să elibereze țărănimea de sub jugul moșieresc, să înlătore celelalte piedici care stăteau în calea dezvoltării libere a gospodăriei țărănești, inclusiv proprietatea în obște, ca rămășiță a iobăgiei.

În lucrarea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“, Lenin a dezvoltat fundamentarea teoretică a naționalizării pămîntului, a arătat ce importanță prezintă ea din punct de vedere economic și politic. Lenin considera că programul de naționalizare a pămîntului reprezintă aplicarea creatoare a teoriei lui Marx la condițiile din Rusia. În lucrarea sa, el dezvoltă teoria rentei funciare a lui K. Marx și susține teza potrivit

căreia proprietatea privată asupra pământului constituie o piedică în calea dezvoltării libere și rapide a capitalismului, adâncește opoziția dintre oraș și sat, accentuează rămânerea în urmă a agriculturii față de industrie. Lenin demonstrează în mod convingător că desființarea proprietății private asupra pământului (naționalizarea pământului) asigură dezvoltarea rapidă a forțelor de producție ale țării. Totodată, naționalizarea pământului, scria Lenin, ar ajuta proletariatul să dea uneia dintre formele proprietății private o lovitură „care în mod inevitabil va avea răsunet în lumea întreagă” (pag. 310).

Lucrarea lui Lenin dă un răspuns limpede și la întrebarea în ce condiții poate fi îndeplinită naționalizarea pământului în Rusia: ea este posibilă numai în condițiile unei revoluții țărănești victorioase, în condițiile dictaturii democratice a proletariatului și a țărănimii.

Programul agrar al bolșevicilor, programul lichidării proprietății funciare moșierești și al naționalizării întregului pământ, avea în vedere posibilitatea și inevitabilitatea transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă. În postfața la cartea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907”, scrisă în septembrie 1907, Lenin arăta că în condițiile revoluției socialiste iminente „naționalizarea pământului capătă... în mod necesar o altă formulare în programul agrar, și anume: naționalizarea pământului este nu numai «ultimul cuvânt» al revoluției burgheze, ci și *un pas spre socialism*” (pag. 418).

Critica făcută de Lenin adversarilor naționalizării pământului prezintă o uriașă însemnătate științifică și politică: Analizând programul menșevic de municipalizare a pământului, Lenin dă în vileag totala lui inconsistență și caracterul greșit din punct de vedere teoretic. Negînd teoria lui Marx cu privire la renta funciară, teoreticienii menșevici ai municipalizării pământului, P. Maslov și alții, repetau scornelile apologeților burghezi și ale revizionistilor cu privire la „legea fertilității descrescînde a solului”, născocită de ei pentru a camufla cauzele sociale și istorice ale înapoierii agriculturii și ale stării de mizerie a oamenilor muncii (proprietatea privată asupra pământului,

renta ridicată, rămășițele feudalismului în agricultură), aruncînd vina asupra „conservatismului forțelor naturii“. Municipalisții menșevici au introdus în programul agrar ideile reformiste ale „socialismului municipal“. Burghezia, scria Lenin, „admite, rabdă“ acest „socialism“, deoarece el urmărește să tocească lupta de clasă, să mențină dominația burgheziei. Și în prezent, adeseori, cînd îi convine, burghezia folosește acest gen de „socialism“ pentru a înșela masele muncitoare și pentru a-și camufla dictatura.

Sub raport politic, în programul de municipalizare se reflecta orientarea greșită și dăunătoare a menșevicilor, care decurgea din negarea importanței hotărîtoare a alianței dintre proletariat și țărănime pentru victoria revoluției burghezo-democratice, a rolului conducător al proletariatului în această revoluție. Lenin arăta că programul de municipalizare nu corespunde intereselor cuceririi puterii de către proletariat și țărănime, că el fărîmițează mișcarea țărănească în mici pîrîiașe provinciale și naționale. „Municipalizarea — scria Lenin — este o lozincă *reacționară* care idealizează izolarea medievală a regiunilor și face să slăbească în rîndurile țărănimii conștiința necesității unei revoluții agrare centralizate“ (pag. 322).

Viața a răsturnat și argumentele de ordin practic aduse de menșevici împotriva naționalizării pămîntului, invocarea de către ei a intereselor și revendicărilor țărănimii, a primejdiei de a face ca țărănimea să devină ostilă proletariatului și revoluției. În realitate, țărănimea s-a pronunțat pentru naționalizarea pămîntului. Lenin a demonstrat în mod convingător acest lucru, analizînd cuvîntările rostite de deputații țăranilor în Dume și proiectele lor agrare care reflectau interesele țărănimii. Examinînd aceste proiecte agrare, Lenin a arătat că ele sînt superioare municipalizării, propuse de menșevici, a pămîntului, a scos la iveală conținutul democrat-revoluționar progresist al proiectelor agrare ale țăranilor prin care se urmărea desființarea proprietății funciare moșierești și a celorlalte rămășițe ale iobăgiei.

Analizînd diferitele forme de folosire a pămîntului moșieresc confiscat, Lenin avea o atitudine negativă față de împărțirea acestui pămînt țăranilor. Dar el nu excludea posibilitatea acestei împărțiri în cazul cînd vor exista alte

condiții. „Social-democrația nu poate renunța dinainte la sprijinirea împărțirii. Într-un alt moment istoric, pe o altă treaptă a evoluției agrare, împărțirea poate deveni inevitabilă“ (pag. 276—277).

Lucrarea lui V. I. Lenin „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“ reprezintă o contribuție prețioasă la tezaurul marxismului, o continuare a studierii legilor dezvoltării capitalismului în agricultură, o dezvoltare a teoriei transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă.

Concomitent cu această lucrare capitală cu privire la programul agrar, Lenin a continuat să lucreze la „Problema agrară și «criticii lui Marx»“. În 1907—1908 el a scris și a publicat ultimele capitole (X—XII) ale acestei lucrări (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 221—268). Toate acestea arată ce mare atenție acorda Lenin elaborării și fundamentării programului agrar al partidului muncitoresc revoluționar, susținerii și dezvoltării teoriei marxiste cu privire la problema agrară, țărănească : despre clase și lupta de clasă la sate, alianța dintre proletariat și țărănime sub conducerea proletariatului, lupta lor comună împotriva moșierilor și capitaliștilor, pentru democrație și socialism. Aceste probleme au devenit deosebit de actuale în epoca imperialismului și a revoluțiilor proletare. Tocmai de aceea economiștii burghezi, reformiștii și revizionii și-au intensificat atunci atacurile lor furibunde împotriva marxismului în problema agrară.

În lucrările sale cu privire la problema agrară, Lenin combate teoriile burghezo-reformiste și zdrobește argumentele apologetilor capitalismului și ale „criticilor lui Marx“ cu privire la faimoasa „lege a fertilității descrescânde a solului“, concepțiile malthusianiste cu privire la cauzele mizeriei oamenilor muncii, atacurile revizionistilor împotriva teoriei lui Marx cu privire la renta funciară și legile concentrării producției în agricultură, demască apologia burgheză cu privire la „trăinicia“ și „prosperitatea“ micilor gospodării în agricultură în condițiile capitalismului etc. Lucrările lui Lenin constituie un exemplu minunat de analiză cu adevărat științifică a relațiilor agrare. În opoziție cu afirmațiile economiștilor burghezi, ale reformiștilor și

revizioniștilor potrivit cărora legile generale ale capitalismului nu se aplică la agricultură, pe baza unor date incontestabile, Lenin a demonstrat în mod convingător că și în agricultură marea producție capitalistă este mai productivă decât mica producție, pe care o înlătură în mod inevitabil; mica gospodărie țărănească este expropriată de către marele capital, țărănimea muncitoare se ruinează și se proletarizează. Aceasta este *legitatea generală* a dezvoltării capitaliste a agriculturii și se manifestă în *formele ei variate* în diferite țări.

Indicațiile programatice ale lui Lenin în problema agrară înarmează partidele comuniste și muncitorești din țările capitaliste și coloniale cu priceperea de a rezolva în mod just importanta problemă a atitudinii clasei muncitoare față de țărănime ca aliat în lupta pentru democrație și socialism. Critica făcută de Lenin teoriilor antimarxiste în problema agrară servește și azi ca exemplu strălucit de luptă intransigentă împotriva ideologiei dușmane, împotriva apologeticii burgheze, împotriva reformismului și revizionismului contemporan.

Lucrările cuprinse în volumul de față sînt consacrate în mare parte elaborării și fundamentării noului plan tactic al bolșevicilor, prezentat de Lenin la începutul perioadei de reacțiune. Volumul începe cu articolul „Împotriva boicotului”, scris curînd după lovitura de stat contrarevoluționară de la 3 iunie. În acest articol, precum și în alte lucrări publicate în acest volum („Tezele raportului cu privire la atitudinea partidului muncitoresc social-democrat față de Duma a III-a, prezentat la Conferința organizației orășenești Petersburg. 8 iulie”, „Proiect de rezoluție cu privire la participarea la alegerile pentru Duma a III-a de stat”, propus Conferinței a treia a P.M.S.D.R., și altele), Lenin demonstrează că în situația politică creată partidul trebuie să participe activ la campania alegerilor pentru Duma a III-a de stat, să caute să-și trimită reprezentanți în această instituție reacționară, pentru a o folosi ca tribună de agitație pe întreaga Rusie. Analizînd în mod temeinic și zdrobind argumentele boicotiștilor, V. I. Lenin demonstrează în mod convingător că bolșevismul nu trebuie confundat cu boicotismul. Bolșevicii aplicau tactica boico-

tului activ în condițiile avîntului revoluției. Prin boicot, arăta Lenin, bolșevicii înțelegeau boicotul activ, adică îl legau de insurecția armată a maselor împotriva vechilor autorități. Iată de ce boicotul nu poate fi un mijloc universal de luptă, bun pentru toate perioadele. Criticînd pe adepții boicotului pentru dogmatismul lor, Lenin scria că marxismul cere „revoluționarilor să știe să gîndească, să analizeze condițiile folosirii vechilor metode de luptă, iar nu să repete pur și simplu lozinci bine cunoscute” (pag. 26).

Conferința a treia a P.M.S.D.R. („A doua Conferință generală”), care a fost convocată în iulie 1907 a adoptat, pe baza raportului lui V. I. Lenin, proiectul lui de rezoluție, și linia tactică a bolșevicilor a triumfat pe scara întregului partid; boicoteștii au fost zdrobiți din punct de vedere ideologic. Tactica leninistă a îmbinării metodelor de luptă legale cu cele ilegale a permis bolșevicilor să se retragă în cea mai mare ordine, fără prea multe pierderi și să acumuleze forțe în vederea unui nou avînt al mișcării revoluționare.

Într-o serie de lucrări cuprinse în volumul de față, V. I. Lenin demască componența reacționară și activitatea antipopulară a Dumei a III-a de stat și continuă elaborarea bazelor tacticii parlamentare a bolșevicilor. Printre aceste articole sînt „Duma a III-a”, „Duma a III-a de stat și social-democrația”, rapoartele și rezoluțiile propuse de V. I. Lenin la Conferința organizației Petersburg a P.M.S.D.R. și la Conferința a patra a P.M.S.D.R. („A treia Conferință generală”), articolul „Pregătirea unei «orgii respingătoare»” și altele.

Caracterizînd componența Dumei a III-a, V. I. Lenin arăta că ea corespunde dorințelor inspiratorilor și autorilor legii electorale reacționare de la 3 iunie. În Dumă s-au format două majorități, contrarevoluționare prin esența lor de clasă: o majoritate ultrareacționară octombristă și o majoritate octombristă-cadetă; pe acestea se sprijinea guvernul țarist în politica sa antipopulară.

Pornind de la aprecierea de clasă a componenței de partid a Dumei a III-a de stat, V. I. Lenin elaborează tactica pe care partidul bolșevic trebuie să o aplice în Dumă. Lenin considera că principala condiție pentru ca fracțiunea so-

cial-democrată să-și desfășoare munca cu succes este riguroasa ei subordonare față de conducerea de către C.C. al partidului. În întreaga lor activitate, deputații social-democrați trebuie să se călăuzească după acea parte din rezoluția Congresului al V-lea (de la Londra) unde se spune că sarcinile generale ale luptei din Dumă trebuie să fie subordonate sarcinilor luptei proletariatului în afara Dumei. Pe primul plan trebuie pusă, arată Lenin, munca de agitație și propagandă, prin care să fie demascate politica anti-populară a guvernului țarist și slugărnicia partidelor liberale. Această latură a activității trebuie completată cu prezentarea de interpelări și proiecte de lege, încheind în acest scop un bloc cu deputații situați mai la stînga decît cadeții (dar nu cu cadeții).

V. I. Lenin demască oportunismul și dogmatismul teoreticienilor menșevici care afirmau că deputații social-democrați trebuie să desfășoare în Dumă o muncă „legislativă”. El face o critică vehementă menșevicilor, care și în anii reacțiunii continuau să urmeze vechea lor tactică oportunistă, înclinînd tot mai mult spre cadeți, luptînd pentru crearea de blocuri și încheierea de acorduri cu aceștia. V. I. Lenin sublinia că trebuie să fie demascată demagogia cadeților, căroră le plăcea să se deghizeze ca „opoziție de stînga”, că trebuie izolați cadeții pentru a li se răpi posibilitatea de a exercita influență asupra maselor, că trebuie „*dusă nu numai împotriva guvernului, ultrareacționarilor și octombriștilor, dar și împotriva cadeților o luptă dîrză pentru înfăptuirea sarcinilor democratice și revoluționare*” (pag. 149).

Lucrările „În legătură cu dezbaterile privitoare la lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget”, „O demonstrație polițist-patriotică aranjată la comandă” și altele vădesc cu cîtă atenție urmărea zi cu zi V. I. Lenin activitatea fracțiunii social-democrate din Duma a III-a, criticîndu-i greșelile și lipsurile și arătînd calea pentru îndreptarea lor. Printre altele, el recomanda să se folosească discutarea problemei drepturilor Dumei în ceea ce privește bugetul pentru a demasca acțiunea de sprijinire a regimului țarist reacționar de către țările capitaliste din Occident, care se făceau cu democratismul lor. Guvernul ultrareac-

ționar al țarului, scria Lenin, nu se poate menține fără sprijinul capitalului mondial. Burghezia din întreaga lume acordă împrumuturi de miliarde țarului, în mod evident falit, nu numai pentru a obține profituri ridicate, ci și pentru că este interesată ca vechile rînduiri să învingă revoluția din Rusia, deoarece în fruntea acestei revoluții pășeste proletariatul.

Tactica elaborată de V. I. Lenin pentru bolșevici în perioada reacțiunii stolîpiniste prezintă și în zilele noastre o mare însemnătate pentru partidele muncitorești din țările capitaliste. V. I. Lenin scria mai târziu că în nici o țară mișcarea revoluționară nu a avut o experiență atît de bogată, nu a cunoscut schimbări atît de rapide și de variate ale diverselor ei forme, desfășurîndu-se pașnic și impetuos, ilegal și legal, în cadrul unor cercuri și în rîndurile maselor, așa cum a fost în Rusia. Partidele comuniste și muncitorești de azi învață din experiența partidului bolșevic arta de a aprecia în mod just situația politică care se creează în fiecare moment al luptei, de a aplica cu succes metodele și procedeele de luptă care decurg din analiza condițiilor istorice concrete.

Un mare număr din lucrările cuprinse în volumul de față sînt consacrate problemelor legate de Congresul al VII-lea (de la Stuttgart) al Internaționalei a II-a : două articole intitulate „Congresul socialist internațional de la Stuttgart“, „Note la rezoluția Congresului de la Stuttgart cu privire la «Militaryism și conflictele internaționale»“, „Note la articolul Clarei Zetkin «Congresul socialist internațional de la Stuttgart»“, „Propaganda antimilitaristă și uniunile tineretului muncitoresc socialist“, „Cum scriu istoria «socialiștii-revoluționari»“, „Prefață la broșura lui Voinov (A. V. Lunacearski) despre atitudinea partidului față de sindicate“, „Neutralitatea sindicatelor“. Unele dintre aceste lucrări se publică pentru prima oară.

Acesta era primul congres socialist internațional la ale cărui lucrări V. I. Lenin a luat parte personal. Congresul s-a întrunit în condiții istorice cînd începuseră să se manifeste cu o deosebită forță principalele contradicții ale capitalismului, intrat în stadiul imperialist. Acestea erau contradicțiile dintre muncă și capital, dintre popoarele

coloniale înrobite și țările imperialiste, dintre puterile imperialiste. Principala problemă de pe ordinea de zi a congresului era problema luptei clasei muncitoare și a partidului ei împotriva militarismului și războiului, pe care imperialiștii din întreaga lume îl pregăteau tot mai fățiș.

Lenin a luat parte activă la lucrările comisiei congresului care a elaborat proiectul de rezoluție cu privire la „Militarism și conflictele internaționale“, căruia i-a adus importante amendamente și completări principiale. Lenin pornea de la premisa că războaiele imperialiste, care aduc maselor muncitoare și în special clasei muncitoare calamități și suferințe fără număr, însoțesc în mod inevitabil capitalismul. În același timp, el arăta că muncitorii pot și trebuie să lupte împotriva pericolului de război și îi demasca pe oportuniștii care negau importanța reală a acestei lupte, condamându-i, prin aceasta, pe muncitori la pasivitate. Lenin considera că principala sarcină a social-democrației revoluționare este să desfășoare propaganda antimilitaristă și să sădească în mase conștiința solidarității internaționale a oamenilor muncii.

După o luptă îndârjită împotriva oportuniștilor, Lenin, cu sprijinul social-democraților germani de stînga și al social-democraților polonezi, a reușit să obțină adoptarea de către congres a unei rezoluții în spiritul marxismului revoluționar, care stabilea direcția luptei clasei muncitoare internaționale pentru un număr de ani. În rezoluție se arată că lupta împotriva războiului imperialist trebuie să constea în desființarea capitalismului și instaurarea socialismului și se explică necesitatea metodelor revoluționare de luptă împotriva războiului; ea conține un îndemn de a se folosi criza revoluționară generată de război pentru a grăbi răsturnarea burgheziei.

Congresele următoare, care au avut loc la Copenhaga și Basel, au confirmat rezoluția Congresului de la Stuttgart cu privire la lupta împotriva războaielor imperialiste. Dar, cînd a început primul război mondial, majoritatea oportunistă din partidele social-democrate ale Internaționalei a II-a a încălcat hotărîrile sale anterioare și a trecut de partea guvernelor lor imperialiste. Numai partidul bolșevic,

în frunte cu V. I. Lenin, s-a situat în mod consecvent pe o poziție internaționalistă, revoluționară.

Indicațiile lui Lenin cu privire la necesitatea luptei împotriva pericolului unor conflicte militare sînt deosebit de actuale în momentul de față, cînd puterea și influența sistemului mondial-socialist cresc tot mai impetuos pe scară internațională, cînd se manifestă tot mai mult superioritatea forțelor socialismului față de imperialism, a forțelor păcii față de forțele războiului, cînd există posibilitatea de a opune imperialismului internațional nu numai forța muncitorilor organizați din țările capitaliste, dar și forța militară a statelor socialiste, care au ca principiu de bază în politica externă lupta pentru consolidarea păcii.

În articolele consacrate lucrărilor Congresului de la Stuttgart, V. I. Lenin acordă o mare importanță problemei colonialismului. În aceste articole se arată lupta îndîrjită care s-a dus între marxștii revoluționari și oportuniști cu prilejul discutării și adoptării rezoluției în problema colonială, sînt date la iveală rădăcinile de clasă ale oportunistului, se trasează sarcinile unirii strînse a clasei muncitoare din toate țările în vederea luptei hotărîte împotriva colonialismului. Servindu-se de exemplul problemei coloniale, Lenin demască slugărnicia față de propria burghezie imperialistă a oportuniștilor, care la congres au căutat să justifice războaiele coloniale și să înfrumusețeze regimul sălbatic din colonii printr-o frazeologie despre rolul „civilizator” al imperialismului. Lenin a apreciat foarte mult rezoluția cu privire la problema colonială, în care era condamnată cu vehemență și fără rezerve orice politică colonială. Ca urmare a luptei îndîrjite împotriva colonialismului, dusă ani îndelungați de popoarele din colonii în alianță cu mișcarea muncitorească revoluționară, avînd în frunte partidele comuniste și muncitorești, în zilele noastre au fost obținute succese mărețe: și-au căpătat independența popoarele din Asia, se prăbușesc rînduicelile coloniale din Africa, popoarele din America Latină luptă pentru deplina lor independență națională. Prăbușirea completă a sistemului robiei coloniale se apropie; ideile pe care le-au susținut și le-au apărat marxștii revoluționari la Congresul de la Stuttgart sînt aplicate cu succes în viață.

O mare importanță a avut rezoluția cu privire la relațiile dintre partidele socialiste și sindicate adoptată de congres. Într-o serie de lucrări publicate în volumul de față, V. I. Lenin susține și propagă principiul partinității sindicatelor și face o critică aspră adepților menșevici ai „neutralității” sindicatelor, printre care și lui G. V. Plehanov, care și la congres s-a pronunțat pentru neutralitatea acestora. Lenin arată că activitatea desfășurată de partid în rîndurile sindicatelor capătă o importanță tot mai mare, că bolșevicii trebuie să ducă această activitate în spiritul apropierii sindicatelor de partid, să dezvolte conștiința socialistă și înțelegerea de către proletariat a sarcinilor sale revoluționare. Ideea neutralității și nepartinității sindicatelor, spunea Lenin, a adus pretutindeni uriașe prejudicii intereselor clasei muncitoare, deoarece ea contribuie la alunecarea spre oportunism a sindicatelor. Lenin îndemna pe bolșevici să ducă o activitate susținută în sindicate, să muncească „pe toate tărîmurile pentru a răspîndi în rîndurile proletariatului teoria revoluționară a marxismului și pentru a crea «fortăreața» organizației lui *de clasă*. Restul va veni de la sine“ (pag. 197).

*

* * *

În volumul al șaisprezecelea sînt incluse pentru prima oară cinci noi documente ale lui V. I. Lenin. În patru dintre ele, „Note la rezoluția Congresului de la Stuttgart cu privire la «Militaryism și conflictele internaționale»“, „Note la articolul Clarei Zetkin «Congresul socialist internațional de la Stuttgart»“, „Propaganda antimilitaristă și uniunile tineretului muncitoresc-socialist“, „Cum scriu istoria «socialiștii-revoluționari»“, sînt analizate lucrările Congresului de la Stuttgart al Internaționalei a II-a și sînt propagate hotărîrile acestuia. Cel de-al cincilea document — articolul „Duma a III-a de stat și social-democrația“ — este consacrat caracterizării componenței de partid a Dumei și elaborării tacticii bolșevicilor cu privire la Dumă.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C al P.C.U.S.*

ÎMPOTRIVA BOICOTULUI

(ÎNSEMNĂRILE UNUI PUBLICIST SOCIAL-DEMOCRAT) 1

Scris la 26 iunie (9 iulie) 1907

*Publicat la sfârșitul lunii
iulie 1907 în broșura :
„Boicotarea Dumei a III-a”,
editată la Petersburg
Semnat : N. L e n i n*

Se tipărește după textul broșurii

Recentul congres al corpului didactic², la care majoritatea s-a aflat sub influența socialiștilor-revoluționari³, a adoptat, cu participarea directă a unui reprezentant de vază al partidului socialist-revoluționar, o rezoluție în legătură cu boicotarea Dumei a III-a. Învățătorii și profesorii social-democrați, precum și reprezentantul P.M.S.D.R. s-au abținut de la vot, considerînd că o problemă de felul acesta trebuie rezolvată la un congres sau la o conferință de partid, iar nu în cadrul unei asociații profesionale politice fără partid.

Așadar, problema boicotării Dumei a III-a apare pe scenă ca o problemă imediată de tactică revoluționară. Jucînd după cuvîntarea rostită de reprezentantul său la sus-amintitul congres, se pare că partidul socialist-revoluționar și-a fixat poziția în această problemă, deși nu ne-a parvenit încă nici o hotărîre oficială a acestui partid și nici documente publicistice de la cercurile eseriste. Social-democrații au pus problema în discuție.

Să vedem prin ce argumente își fundamentează socialiștii-revoluționari poziția. În rezoluția congresului corpului didactic se vorbește, în fond, despre caracterul cu totul impropriu al Dumei a III-a, despre esența reacționară și contrarevoluționară a cîrmuirii care a săvîrșit lovitura de stat de la 3 iunie⁴, despre caracterul moșieresc al noii legi electorale etc. etc.* Argumentarea este astfel construită ca

* Iată textul acestei rezoluții: „Luînd în considerare: 1) că noua lege electorală, pe baza căreia urmează să fie convocată Duma a III-a de stat, răpește maselor muncitoare dină și puținele drepturi electorale pe care le avuseser

și cum din caracterul ultrareacționar al Dumei a III-a ar decurge de la sine necesitatea și legitimitatea unui astfel de mijloc de luptă sau a unei astfel de lozinci cum este boicotul. Inconsistența unui asemenea raționament este cât se poate de evidentă pentru orice social-democrat, întrucât aici lipsește cu desăvârșire analiza condițiilor istorice în care poate fi aplicat boicotul. Situându-se pe pozițiile marxismului, social-democratul deduce necesitatea boicotului nu din gradul de reacționarism al cutărei sau cutărei instituții, ci din existența unor condiții speciale de luptă, în care, după cum a arătat recent și experiența revoluției ruse, poate fi utilizată metoda specifică denumită boicot. Cât privește pe cei ce se lansează în discuții pe tema boicotului, fără a ține seama de experiența celor doi ani de revoluție din țara noastră, fără a aprofunda această experiență, trebuie să spunem că au uitat o mulțime de lucruri, iar de învățat n-au învățat nimic. Întrucât ne privește, vom începe examinarea problemei boicotului printr-o încercare de analiză a acestei experiențe.

I

Cea mai importantă experiență a revoluției noastre în aplicarea boicotului a fost, fără îndoială, boicotarea Dumei lui Bulîghin⁵. Această boicotare a fost totodată încununată de cel mai deplin și mai evident succes. De aceea prima noastră sarcină este examinarea condițiilor istorice în care a avut loc boicotarea Dumei lui Bulîghin.

La examinarea acestei probleme, două împrejurări apar de la bun început pe primul plan. În primul rând, boicotarea Dumei lui Bulîghin a fost o luptă împotriva trecerii (fie și temporare) a revoluției noastre pe făgașul unei constituții monarhice. În al doilea rând, această boicotare s-a

pină acum și pe care le dobîndise cu atîtea sacrificii ; 2) că această lege este o falsificare evidentă și grosolană a voinței poporului în interesul păturilor celor mai reacționare și mai privilegiate ale populației ; 3) că, prin modul în care va fi aleasă și prin compoziția ei, Duma a III-a va fi rodul loviturii de stat reacționare ; 4) că guvernul va profita de participarea maselor populare la alegerile pentru Dumă pentru a atribui acestei participări semnificația unei sancționări a loviturii de stat de către popor, — cel de-al IV-lea Congres general al Asociației corpului didactic din Rusia hotărăște : 1) să nu stabilească nici un fel de relații cu Duma a III-a și cu organele acesteia ; 2) să nu participe la alegeri, ca organizație, nici direct și nici indirect ; 3) să propage ca organizație punctul de vedere expus în rezoluția de față în legătură cu Duma a III-a de stat și cu alegerile pentru această Dumă”.

desfășurat în condițiile unui avînt revoluționar cît se poate de larg, general, puternic și impetuos.

Să ne oprim asupra primei împrejurări. Orice boicot nu este o luptă desfășurată în cadrul unei anume instituții, ci împotriva apariției sau, într-un sens ceva mai larg, împotriva realizării instituției respective. De aceea, toți cei care, asemenea lui Plehanov și multor altor menșevici, au combătut boicotul prin considerații de ordin general în legătură cu faptul că un marxist trebuie să folosească instituțiile reprezentative n-au făcut decît să-și dea pe față doctrinarismul ridicol. A raționa astfel înseamnă a rumega adevăruri incontestabile și a ocoli esența problemei controversate. Fără îndoială că un marxist trebuie să folosească instituțiile reprezentative. Dar rezultă oare de aici că, în anumite condiții, el nu se poate pronunța pentru desfășurarea luptei nu în cadrul unei anume instituții, ci împotriva introducerii ei în viitor? Nu rezultă cîtuși de puțin, deoarece acest considerent de ordin general nu e valabil decît în cazurile cînd nu se poate lupta împotriva apariției unei atari instituții. În ceea ce privește boicotul, o problemă controversată era aceea dacă se poate lupta sau nu împotriva însăși apariției unor atare instituții. Prin argumentele lor împotriva boicotului, Plehanov & Co. n-au făcut decît să dovedească că nu înțeleg însuși modul de a pune problema.

Mai departe. Dacă orice boicot este o luptă care se desfășoară nu în cadrul unei anume instituții, ci împotriva introducerii ei în viitor, boicotarea Dumei lui Bulîghin a fost în același timp și o luptă împotriva introducerii unui întreg sistem de instituții de tip monarhic-constituțional. Anul 1905 a arătat în modul cel mai evident că se poate duce o luptă de masă directă, sub forma de greve generale (valul de greve de după 9 ianuarie) și de răscoale armate („Potemkin“). Lupta revoluționară directă a maselor a fost, așadar, un fapt cert. Pe de altă parte, un fapt tot atît de cert a fost și legea din 6 august, prin care s-a încercat trecerea mișcării de pe făgașul ei revoluționar (în sensul direct și cel mai restrîns al cuvîntului) pe făgașul unei constituții monarhice. Lupta dintre cele două căi : cea a luptei revoluționare directe a maselor și cea a constituției monarhice —

era obiectiv inevitabilă. Urma, ca să spunem așa, să fie *aleasă calea* dezvoltării imediate a revoluției, iar cuvîntul decisiv în această alegere urma să-l aibă, firește, nu voința diverselor grupuri, ci forța claselor revoluționare și a celor contrarevoluționare. Iar forța nu și-o puteai măsura și încerca decît în luptă. Lozinca boicotării Dumei lui Bulîghin a fost tocmai o lozincă a luptei pentru *calea* luptei revoluționare directe împotriva căii monarhice, constituționale. Firește că lupta era posibilă și pe această din urmă cale; și nu numai posibilă, dar chiar inevitabilă. Continuarea revoluției și pregătirea unui nou avînt al ei sînt posibile și în cadrul unei constituții monarhice; și în cadrul unei constituții monarhice, lupta social-democrației revoluționare este posibilă și obligatorie, — acest adevăr elementar, pe care Akselrod și Plehanov l-au demonstrat atît de stăruitor și de inoportun în 1905, rămîne adevăr. Dar alta e problema pe care o punea atunci istoria; atît Akselrod cît și Plehanov „se abăteau de la subiect“, sau, cu alte cuvinte, în locul problemei pe care istoria o punea spre rezolvare forțelor aflate în luptă, ei ridicau o problemă scoasă din ultima ediție a cine știe cărui manual social-democrat german. *Lupta pentru alegerea căii de desfășurare a luptei* în viitorul apropiat era istoricește inevitabilă. Va convoca vechea putere prima instituție reprezentativă din Rusia și va abate astfel revoluția, pentru un timp (pentru un timp foarte scurt sau, poate, relativ îndelungat), pe făgașul monarhic-constituțional, sau poporul, printr-un asalt direct, va răsturna — sau în cazul cel mai rău: va zdruncina — vechiul regim, îi va răpi posibilitatea de a abate revoluția pe făgașul monarhic-constituțional și va asigura maselor (tot pentru un timp mai mult sau mai puțin îndelungat) calea luptei revoluționare directe? Iată problema care se punea istoricește, în toamna anului 1905, în fața claselor revoluționare din Rusia și pe care Akselrod și Plehanov n-au sesizat-o atunci. Propagarea boicotului activ de către social-democrație era forma în care a fost pusă această problemă, forma în care ea a fost pusă în mod conștient de partidul proletariatului, era lozinca de luptă *pentru alegerea căii de desfășurare a luptei*.

Propagandiștii boicotului activ, bolșevicii, au înțeles just problema pusă în mod obiectiv de istorie. Lupta din octombrie-decembrie 1905 a fost într-adevăr o luptă pentru alegerea căii de desfășurare a luptei. În această luptă, sortii au fost nestatornici : la început izbînda a fost de partea poporului revoluționar, care a răpit vechiului regim posibilitatea de a abate imediat revoluția pe făgașul monarhic-constituțional, și, în locul instituțiilor reprezentative de tip liberal-polițienesc, a creat *tot instituții reprezentative* de tip pur revoluționar, Sovietele de deputați ai muncitorilor etc. Perioada octombrie-decembrie a fost o perioadă de maximă libertate și inițiativă din partea maselor, cînd pe terenul curățat — datorită asaltului poporului — de instituțiile, de legile și de obstacolele monarhice-constituționale, pe terenul „interregnelui“, mișcarea muncitorească a cunoscut cea mai largă și mai impetuoasă dezvoltare, cînd vechea putere *nu mai* avea destulă forță, iar noua putere revoluționară a poporului (Sovietele de deputați ai muncitorilor, țăranilor, soldaților etc.) *nu* prinsese încă destulă forță pentru a înlocui întru totul vechea putere. Lupta din decembrie a rezolvat problema în alt sens : vechea putere a învins, respingînd asaltul poporului și menținîndu-și pozițiile. Dar se înțelege de la sine că atunci nu existau încă motive pentru a considera această victorie drept o victorie decisivă. Insurecția din decembrie 1905 a fost continuată printr-o serie întregă de răscoale în armată și greve răslețe și parțiale din vara anului 1906. Lozinca boicotării Dumei lui Witte ⁶ era lozinca de luptă pentru concentrarea și generalizarea acestor răscoale.

Așadar, prima concluzie care se desprinde din analiza experienței revoluției ruse în ceea ce privește boicotarea Dumei lui Bulîghin este că substratul obiectiv al boicotului a fost lupta — pusă de istorie la ordinea zilei — pentru forma căii imediate de dezvoltare, lupta pentru a decide cui va reveni convocarea primei adunări reprezentative din Rusia : vechii puteri sau noii puteri, puterii populare, create din inițiativa maselor, lupta pentru calea direct-revoluționară sau (pe un anumit timp) pentru calea constituției monarhice.

Strîns legată de aceasta este problema simplității, a clarității și a „caracterului rectiliniu“ al lozincii boicotului — problemă care s-a ridicat adeseori în publicistică și la care se revine ori de cîte ori se discută tema de care ne ocupăm —, precum și problema dezvoltării în linie dreaptă sau în zigzag. Răsturnarea directă sau, în cel mai rău caz, slăbirea și istovirea vechii puteri, crearea directă, de către popor, a unor noi organe ale puterii, — toate acestea reprezintă, fără îndoială, calea cea mai *dreaptă*, cea mai avantajoasă pentru popor, dar care cere în schimb și forțele cele mai masive. Cînd superioritatea de forțe este covârșitoare, se poate învinge și printr-un atac frontal direct. Dar atunci cînd nu există forțe suficiente, sînt necesare uneori și căile ocolite, expectativa, zigzagurile, retragerile etc. etc. Firește, calea constituției monarhice nu exclude cîtuși de puțin revoluția ; această cale pregătește și dezvoltă și ea, în mod indirect, elementele revoluției, dar este o cale mai lungă, în zigzag.

Întreaga literatură menșevică, în special cea din 1905 (dinainte de octombrie), e străbătută ca de un fir roșu de acuzații aduse bolșevicilor pentru „atitudinea lor rectilinie“, de povața că trebuie să țină seama de drumul în zigzag al istoriei. Această trăsătură a literaturii menșevice este o mostră de raționament de genul : calul se hrănește cu ovăz sau Volga se varsă în Marea Caspică, raționament prin care, rumegîndu-se adevăruri indiscutabile, se estompează un fond discutabil. Că istoria urmează în mod obișnuit o linie în zigzag și că un marxist trebuie să țină seama de cele mai complicate și mai bizare zigzaguri ale ei este indiscutabil. Dar această indiscutabilă rumegare nu are nici o legătură cu problema cum trebuie să procedeze un marxist atunci cînd aceeași istorie pune forțele aflate în luptă să aleagă între drumul drept și drumul în zigzag. În momentele sau în perioadele cînd apare o asemenea situație, a te mulțumi să raționezi despre obișnuitul drum în zigzag al istoriei nu înseamnă altceva decît a deveni un om în carapace, care se cufundă în contemplarea unor adevăruri de genul : calul se hrănește cu ovăz. Or, perioadele revoluționare sînt prin excelență perioade istorice în care, la intervale relativ scurte, ciocnirea dintre forțele sociale aflate în luptă este cea care rezolvă problema alegerii

pentru țară a unei căi de dezvoltare drepte sau în zigzag pe un timp mai îndelungat. Necesitatea de a ține seama de calea în zigzag n-o exclude nicidecum pe aceea ca marxistii să știe să explice masele, în momentele hotărâtoare ale istoriei lor, că drumul drept e de preferat, să ajute masele în lupta lor pentru alegerea acestui drum drept, să lanseze lozincile în vederea unei asemenea lupte etc. Numai niște filistini iremediabili și niște pedanți cu totul obtuzi pot ca, *după terminarea* bătăliilor istorice hotărâtoare care în locul căii drepte au stabilit o cale în zigzag, să ia în derîdere pe cei ce au luptat pînă la capăt pentru prima cale. Această atitudine ar fi asemănătoare cu atitudinea de zeflema adoptată de către istoricii oficiali îmbibați de spirit polițienesc ca Treitschke față de lozincile revoluționare și de atitudinea revoluționară rectilinie a lui Marx din 1848.

Atitudinea marxismului față de drumul în zigzag al istoriei este, în fond, similară cu atitudinea lui față de compromisuri. Orice zigzag al istoriei este un compromis, un compromis între vechiul care nu mai dispune de suficiente forțe pentru a nega complet noul, și noul care nu dispune încă de suficiente forțe pentru a răsturna complet vechiul. Marxismul nu renunță în principiu la compromisuri, el consideră necesară folosirea lor, ceea ce nu exclude cîtuși de puțin faptul că marxismul, ca o forță istorică vie și activă, luptă cu toată energia împotriva compromisurilor. Cine nu e în stare să înțeleagă această pretinsă contradicție înseamnă că nu cunoaște abc-ul marxismului.

Engels a exprimat o dată cît se poate de concret, clar și concis atitudinea marxismului față de compromisuri, anume într-un articol al său despre manifestul blanquiștilor aflați în emigrație după înfrîngerea Comunei (1874)*. Aceștia scriau, într-unul din manifestele lor, că nu admit nici un fel de compromisuri. Engels a ridiculizat acest manifest. Nu este vorba, spunea el, să renunți anticipat la folosirea compromisurilor *la care ne condamnă împrejurările* (sau la care ne silesc împrejurările: să mă scuze cititorul că,

* Acest articol a intrat în culegerea germană „Internationales aus dem «Volksstaat»” („Pe teme internaționale din ziarul «Volksstaat»”. — *Nota trad.*) Traducerea rusă: „Articole din «Volksstaat»”, ed. „Znanie”.

neavînd la îndemîna respectivul text, sînt nevoit să citez din memorie). Este vorba să înțelegi limpede adevăratele țeluri revoluționare ale proletariatului și să știi să urmărești realizarea lor în orice împrejurări, cu toate zizgagurile și compromisurile⁷.

Numai din acest punct de vedere pot fi apreciate simplitatea, consecvența și claritatea lozincii boicotului, lozincă care se adresează maselor. Toate însușirile sus-menționate ale acestei lozinci sînt prețioase nu luate ca atare, ci numai în măsura în care, în situația obiectivă în care ea este aplicată, există condiții de luptă pentru alegerea unei căi de dezvoltare drepte sau în zigzag. În perioada Dumei lui Bulîghin, această lozincă a fost justă, și a fost singura lozincă revoluționară a partidului muncitoresc, nu pentru că era cea mai simplă, mai rectilinie și mai clară, ci pentru că condițiile istorice au pus atunci în fața partidului muncitoresc sarcina de a participa la lupta pentru o cale revoluționară simplă și dreaptă împotriva căii în zigzag a constituției monarhice.

Se pune întrebarea : care este criteriul ce permite să se afirme că atunci au existat aceste condiții istorice deosebite ? Care e principalul indiciu că, în situația obiectivă dată, a existat o particularitate datorită căreia această lozincă simplă, directă și clară, n-a fost o simplă frază, ci singura lozincă corespunzătoare luptei reale ? De această chestiune ne vom ocupa în cele ce urmează.

II

Dacă aruncăm o privire retrospectivă asupra luptei astăzi încheiate (încheiată cel puțin sub forma ei directă și nemijlocită), nimic nu e mai ușor, firește, decît să tragem concluzii generale din diferitele indicii și simptome contradictorii ale epocii. Deznodămîntul luptei rezolvă dintr-o dată totul și înlătură foarte ușor orice îndoieli. Acum trebuie să stabilim însă anumite caracteristici ale fenomenului care să ne ajute să înțelegem situația *dinainte* de luptă, ca să putem aplica învățămintele experienței istorice la Duma a III-a. Am arătat mai sus că o condiție a succesului boicotului în 1905 a fost existența unui avînt revoluționar

larg, general, deosebit de puternic și impetuos. Trebuie să examinăm, în primul rând, care este legătura dintre existența unui avînt deosebit de puternic al luptei și boicot, iar în al doilea rând care sînt trăsăturile caracteristice și simptomele distinctive ale unui avînt deosebit de puternic.

Boicotul este, după cum am mai spus, o luptă desfășurată nu în cadrul unei anume instituții, ci împotriva apariției ei. Orice instituție poate emana numai de la regimul existent, adică de la vechiul regim. Rezultă că boicotul este un mijloc de luptă prin care se urmărește de-a dreptul răsturnarea vechiului regim sau, în cel mai rău caz, adică atunci cînd asaltul nu este destul de puternic pentru a-l răsturna, o slăbire a lui în așa măsură, încît să nu poată asigura crearea acestei instituții, introducerea ei în viață *. Prin urmare, pentru a avea succes, boicotul presupune o luptă directă împotriva vechiului regim, o insurecție împotriva lui și nesupunere în masă față de el într-o serie întreagă de împrejurări (această nesupunere în masă fiind una din condițiile care pregătesc insurecția). Boicotul înseamnă refuzul de a recunoaște vechiul regim, și, firește, nu un refuz în vorbe, ci în fapte, adică un refuz care să se manifeste nu numai prin declarații sau prin lozinci lansate de diverse organizații, ci printr-o mișcare a *maselor poporului*, care încalcă sistematic legile vechiului regim, creează sistematic instituții noi, contrare legii, dar avînd o existență reală etc. etc. Legătura dintre boicot și un larg avînt revoluționar este, așadar, evidentă : boicotul este cel mai hotărît mijloc de luptă, care respinge nu forma de organizare a unei anume instituții, ci însăși existența ei. Boicotul înseamnă declararea unui război fățiș vechiului regim, un atac direct împotriva lui. Dacă nu există un larg avînt revoluționar, dacă masele nu sînt cuprinse de o stare de efervescentă care se revarsă pretutindeni, ca să zicem așa, peste marginile vechii legalități, nici nu poate fi vorba de o reușită a boicotului.

* Peste tot în text este vorba de boicotul activ, adică nu de simpla neparticipare la instituțiile vechiului regim, ci de un asalt împotriva acestui regim. Ținem să amintim cititorilor care nu sînt familiarizați cu literatura social-democrată din perioada boicotării Dumei lui Buligbin că social-democrații vorbeau atunci deschis de un *boicot activ*, opunîndu-l cu hotărîre boicotului pasiv și, mai mult decît atît, legînd în mod categoric boicotul activ de insurecția armată.

Trecînd la problema caracterului și simptomelor avîntului din toamna anului 1905, e lesne de văzut că atunci a avut loc o *ofensivă* de masă și neîntreruptă a revoluției, care hărțuia sistematic pe inamic silindu-l să bată în retragere. Represiunile nu au slăbit mișcarea, ci au lărgit-o. După 9 ianuarie s-a pornit un uriaș val de greve, s-au ridicat baricade la Łodz, a izbucnit răscoala de pe „Potemkin“. Pe tărîmul presei, al asociațiilor, al învățămîntului, pretutindeni cadrul legal stabilit de vechiul regim era încălcat în mod sistematic, și nu numai de „revoluționari“, ci și de cetățeanul de rînd, deoarece vechiul regim era într-adevăr slăbit, scăpa într-adevăr hățurile din mîinile-i devenite nevolnice. Un indiciu cît se poate de sigur și de caracteristic (din punctul de vedere al organizațiilor revoluționare) al tăriei acestui avînt a fost faptul că lozincile revoluționarilor nu numai că nu găseau răsunet, dar rămîneau pur și simplu *în urma* vieții. 9 ianuarie, ca și grevele de masă care i-au urmat, ca și „Potemkin“, — toate aceste fenomene au anticipat chemările directe ale revoluționarilor. *N-a fost chemare* lansată de ei *în cursul anului 1905* pe care masele s-o fi întîmpinat în mod pasiv, prin tăcere, prin refuzul de a participa la luptă. În asemenea condiții, boicotul a fost o *completare* firească a atmosferei încărcate cu electricitate. Această lozincă nu „născocea“ nimic pe vremea aceea; ea nu făcea decît să formuleze precis și fidel avîntul nestăvilit, continuu spre un asalt direct. În postura de „născocitori“ s-au aflat, dimpotrivă, menșevicii noștri, care, îndepărtîndu-se de avîntul revoluționar, s-au încrezut în promisiunile deșarte făcute de țar sub forma manifestului sau sub forma legii din 6 august și au luat în serios *făgăduiala* că se va săvîrși o cotitură spre monarhia constituțională. Menșevicii (și Parvus) și-au întemeiat atunci tactica lor nu pe existența celui mai larg, mai puternic și mai impetuos avînt revoluționar, ci pe făgăduiala țarului că se va săvîrși o cotitură spre monarhia constituțională! Nu e de mirare că o asemenea tactică s-a dovedit a fi oportunist ridicol și nepuțincios. Nu e de mirare că, în toate considerațiile lor cu privire la boicot, menșevicii evită astăzi cu grijă analiza boicotării Dumei lui Bulfghin, adică a celei mai importante

experiențe de boicot în timpul revoluției. Dar nu e de ajuns să constăți această greșeală a menșevicilor în domeniul tacticii revoluționare, care e, poate, cea mai mare greșeală a lor. Trebuie să ne dăm limpede seama că izvorul ei l-a constituit neînțelegerea situației *obiective* care făcea din avântul revoluționar o realitate, iar din cotitura spre monarhia constituțională o promisiune polițienească deșartă. S-a dovedit că menșevicii nu au avut dreptate nu pentru că ar fi manifestat, în această problemă, o atitudine lipsită de revoluționarism subiectiv, ci pentru că, în ideile lor, acești cvasirevoluționari au rămas în urma situației obiective revoluționare. Aceste două cauze ale greșelii menșevicilor pot fi ușor confundate, ceea ce nu-i este permis însă unui marxist.

III

Legătura dintre boicot și condițiile istorice deosebite dintr-o anumită perioadă a revoluției ruse trebuie examinată și sub un alt aspect. Care a fost conținutul politic al campaniei social-democrate de boicot din toamna anului 1905 și din primăvara anului 1906? Conținutul acestei campanii n-a constatat, firește, în repetarea cuvântului boicot sau în îndemnul de a nu participa la alegeri. Acest conținut nu se limita nici la îndemnuri la un asalt direct, care să ignoreze căile ocolite și pe cele în zigzag oferite de absolutism. În afară de aceasta și nu numai paralel cu tema arătată, ci mai degrabă în centrul întregii agitații în jurul boicotului s-a aflat *lupta împotriva iluziilor constituționaliste*. Această luptă a fost cu adevărat sufletul boicotului. Amintiți-vă de cuvântările boicotiștilor și de întreaga lor agitație, parcurgeți principalele lor rezoluții, și vă veți convinge de justetea acestei afirmații.

Menșevicii n-au fost niciodată în stare să înțeleagă această latură a boicotului. Lupta împotriva iluziilor constituționaliste în perioada de naștere a constituționalismului li s-a părut întotdeauna o absurditate, un nonsens, „anarhism“. Acest punct de vedere al menșevicilor este exprimat limpede în cuvântările rostite la Congresul de la Stockholm⁸, în special — după câte îmi amintesc — în

cuvințările lui Plehanov, ca să nu mai vorbim de literatura menșevică.

La prima vedere, poziția menșevicilor în această problemă poate părea într-adevăr tot atât de puțin discutabilă ca și poziția unuia care, plin de mulțumire de sine, demonstrează celor din jurul său : calul se hrănește cu ovăz. A proclama în perioada de naștere a constituționalismului lupta împotriva iluziilor constituționaliste nu înseamnă anarhism ? Nu-i o absurditate ?

Această bagatelizare a problemei, la care se ajunge invocând prin asemenea raționamente aparent plauzibile bunul-simț elementar, se datorește faptului că o perioadă specifică a revoluției ruse *este trecută sub tăcere*, că *boicotarea Dumei lui Bulîghin este ignorată*, că, în loc să se arate treptele concrete ale drumului străbătut de revoluția noastră, se fac referiri generale la întreaga noastră revoluție, trecută și viitoare, luată în ansamblu, ca revoluție care generează constituționalismul. Iată o mostră de încălcare a metodei materialismului dialectic de către unii oameni care, asemenea lui Plehanov, au pledat cu mult patos în favoarea acestei metode.

Într-adevăr, revoluția noastră burgheză, privită în ansamblu, este, în ultimă analiză, ca orice revoluție burgheză, un proces de creare a unui regim constituțional, și nimic mai mult. Acesta este adevărul, un adevăr folositor pentru a demasca alura pretins socialistă a diferitelor programe, teorii, tactici etc. burghezo-democratice. Dar acest adevăr vă poate fi oare de vreun folos în problema : spre *ce fel* de constituționalism trebuie să îndrepte partidul muncitoresc țara în perioada revoluției burgheze ? În problema : *cum anume* trebuie să lupte el pentru un anumit constituționalism (adică pentru constituționalismul republican) în anumite perioade ale revoluției ? Nu. Acest adevăr, atât de îndrăgit de Akselrod și de Plehanov, vă lămurește tot atât de puțin în privința respectivelor probleme pe cât de puțin vă poate ajuta convingerea potrivit căreia calul se hrănește cu ovăz să alegeți un cal bun și să învățați a-l călări.

Lupta împotriva iluziilor constituționaliste, spuneau bolșevicii în 1905 și la începutul anului 1906, trebuie să devină lozinca momentului, întrucît tocmai în această perioadă

situația obiectivă pune spre rezolvare forțelor sociale aflate în luptă problema dacă în perioada următoare va triumfa calea directă a luptei revoluționare nemijlocite și a unor instituții reprezentative create nemijlocit de revoluție pe baze deplin democratice, sau calea ocolită, în zigzag, a constituției monarhice și a unor instituții polițienești-„constituționale“ (în ghilimele !) de tipul „Dumei“.

Această problemă a fost oare într-adevăr pusă de situația obiectivă, sau a fost o „născocire“, o zburdălnicie teoretică a bolșevicilor ? Istoria revoluției ruse a și dat răspunsul la această întrebare.

Lupta din octombrie 1905 a fost tocmai o luptă împotriva unei cotituri a revoluției în direcția monarhiei constituționale. Perioada octombrie-decembrie a fost tocmai o perioadă de înfăptuire a constituționalismului proletar, cu adevărat democratic, larg, liber și cutezător, care exprima într-adevăr voința poporului, spre deosebire de falsul constituționalism al constituției dubasoviste și stolîpiniste. Lupta revoluționară pentru un constituționalism cu adevărat democratic (cu alte cuvinte, pentru un constituționalism care să ființeze pe un teren curățat complet de vechiul regim și de toate ticăloșiile acestuia) impunea cea mai hotărâtă luptă împotriva momirii poporului cu o constituție monarhică polițienească. Adversarii social-democrați ai boicotului n-au putut pricepe cu nici un chip un lucru atât de elementar.

Astăzi apar cât se poate de clar în fața noastră două faze în dezvoltarea revoluției ruse. Faza de avînt (anul 1905) și faza de declin (1906—1907). O fază de maximă înflorire a inițiativei poporului, a organizațiilor libere și largi ale tuturor claselor populației, de maximă libertate a presei, de maximă ignorare de către popor a vechiului regim, a instituțiilor și a dispozițiilor lui, toate acestea în condițiile inexistenței vreunui constituționalism recunoscut în mod birocratic sau exprimat în legi sau dispoziții formale. Apoi o fază de minimă dezvoltare și de slăbire continuă a inițiativei poporului, a spiritului său de organizare, a libertății presei etc., fază în care a existat o — ne fie cu iertare — „constituție“ elaborată de Dubasovi și Stolîpini, recunoscută și păzită de ei.

Acum, cînd, privind în urmă, vedem totul atît de simplu, de limpede și de deslușit, probabil că nici un pedant nu se va încumeta să nege legitimitatea și necesitatea luptei revoluționare a proletariatului împotriva unei întorsături a evenimentelor în direcția monarhiei constituționale, legitimitatea și necesitatea luptei împotriva iluziilor constituționaliste.

Acum, desigur, nici un istoric cît de cît rezonabil nu va putea să nu distingă în desfășurarea revoluției ruse, din 1905 pînă în toamna anului 1907, tocmai aceste două perioade: perioada de avînt „anticonstituționalist” (dacă îmi este permis să mă exprim astfel) și perioada de declin „constituționalist”, perioada cuceririi și înfăptuirii de către popor a libertății fără constituționalism polițienesc (monarhist) și perioada de îngrădire și de înăbușire a libertății poporului cu ajutorul „constituției” monarhice.

Acum, cînd perioada iluziilor constituționaliste, perioada Dumelor I și a II-a⁹, ni s-a conturat cît se poate de limpede, nu ne măși este greu să înțelegem semnificația luptei duse *atunci* de social-democrații revoluționari împotriva iluziilor constituționaliste. Dar *atunci*, în 1905 și la începutul anului 1906, n-au înțeles acest lucru nici liberalii, în lagărul burghez, și nici menșevicii, în lagărul proletar.

Or, perioada Dumelor I și a II-a a fost, în toate sensurile și în toate privințele, o perioadă de iluzii constituționaliste. Promisiunea solemnă că „nici o lege nu va intra în vigoare fără aprobarea Dumei de stat” nu a fost încălcată în această perioadă. Ceea ce înseamnă că constituția exista pe hîrtie, înduioșînd fără încetare toate inimile de slugă ale cadeților ruși¹⁰. Atît Dubasov cît și Stolîpin încercau în fapt, probau, experimentau în această perioadă constituția rusă, străduindu-se s-o adapteze și s-o ajusteze pe vechiul absolutism. Ei, d-nii Dubasov și Stolîpin, care păreau a fi în perioada aceea oamenii cei mai puternici, s-au străduit din răputeri să transforme „iluzia” în realitate. Dar iluzia a rămas iluzie. Istoria a confirmat întru totul justetea lozincii social-democrației revoluționare. Dar nu numai Dubasovii și Stolîpinii au încercat să înfăptuiască „constituția”, nu numai slugoii cadeți au elogiato și s-au străduit să demonstreze cu zel slugarnic (așa cum a

făcut d-l Rodicev în Duma I) că monarhul nu este responsabil și că ar fi o insolență să-l consideri răspunzător de pogromuri. Nu. În decursul acestei perioade, și masele largi populare au continuat, fără îndoială, într-o măsură mai mare sau mai mică, să se încreadă în „constituție“, să se încreadă în Dumă, în ciuda avertismentelor date de social-democrați.

Se poate spune că perioada iluziilor constituționaliste în revoluția rusă a fost o perioadă în care întreaga națiune era stăpînită de un fetiș burghez, așa cum uneori națiuni întregi din Europa occidentală se lasă stăpînite de fetișul naționalismului burghez, al antisemitismului, al șovinismului etc. Iar meritul social-democrației este că numai ea nu s-a lăsat înșelată de burghezie, că în perioada iluziilor constituționaliste numai ea a ținut tot timpul desfășurat steagul luptei împotriva iluziilor constituționaliste.

Se pune acum întrebarea : de ce a fost boicotul un mijloc specific de luptă împotriva iluziilor constituționaliste ?

Boicotul are o trăsătură datorită căreia dintr-o dată, de la prima privire, el repugnă în mod involuntar oricărui marxist. A boicota alegerile înseamnă a respinge parlamentarismul, înseamnă un fel de renunțare pasivă, de abținere, de eschivare. Așa privea lucrurile, în toamna anului 1905, Parvus, care a învățat numai după modelele germane ; pe vremea aceea el se agita, pe cît de furios pe atît de zadarnic, încercînd să demonstreze că boicotul activ este un lucru rău *prin însuși faptul că e boicot...* Așa privește lucrurile și Martov, care nici pînă azi n-a învățat nimic din experiența revoluției și care se transformă tot mai mult în liberal, dovedind prin ultimul său articol din ziarul „Tovarișci“¹¹ că nici măcar nu știe să pună problema așa cum trebuie s-o pună un social-democrat revoluționar.

Dar această trăsătură a boicotului, care este, cum s-ar spune, cea mai antipatică pentru marxiști, găsește o explicație suficientă în particularitățile perioadei care a generat un asemenea mijloc de luptă. Prima Dumă monarhistă, Duma lui Bulghin, era o momeală menită să abată poporul

de pe calea revoluției. Drept momeală a servit un manechin înveșmîntat în haina constituționalismului. Toată lumea părea să se lase momită. Unii din interese egoiste de clasă, alții din prostie, erau gata să se agațe de Duma-manechin a lui Bulîghin, iar apoi de Duma-manechin a lui Witte. Toată lumea se lăsa furată de iluzii, cu toții nutreau o încredere neprefăcută. Participarea la alegeri nu era o simplă îndeplinire uzuală a unor obișnuite obligații cetățenești. Ea echivala cu o consfințire a constituției monarhice, însemna o cotitură de la calea revoluționară directă la aceea a monarhiei constituționale.

Într-o asemenea perioadă, social-democrația era datoare să-și desfășoare steagul de protest și de avertizare într-un mod cît mai energic și mai demonstrativ. Or, asta însemna tocmai să refuzi să participi, să nu participi tu, îndemnînd, totodată, poporul să nu participe nici el, să lansezi chemarea la un asalt împotriva vechiului regim, în loc să-ți desfășori activitatea în cadrul unei instituții create de acest regim. Iluziile pe care și le făcea întregul popor în legătură cu fetișul burghezo-polițienesc al monarhiei „constituționale” cereau ca social-democrația, partid al proletariatului, „să manifesteze” în fața întregului popor expunîndu-și ideile protestatare care demascau acest fetiș, cereau ca ea să desfășoare o luptă înverșunată împotriva creării unor instituții care întruchipau acest fetiș.

Iată care este deplina justificare istorică nu numai a boicotului declarat împotriva Dumei lui Bulîghin, care a fost încununat de un succes imediat, ci și a boicotului împotriva Dumei lui Witte, care, *evident*, s-a soldat printr-un insucces. Acum ne dăm seama de ce acest insucces nu a fost decît *aparent*, de ce era datoare social-democrația să persevereze *pînă la capăt* în protestul ei împotriva cotiturii revoluției noastre în direcția monarhiei constituționale. Această cotitură a fost *în fond* o cotitură spre *un impas*. Iluziile cu privire la constituția monarhică s-au dovedit a nu fi decît un preludiu sau o firmă, o găteală, menită să distragă atenția, pentru a se putea pregăti abrogarea acestei „constituții” de către vechiul regim...

Am spus că social-democrația era datoare să persevereze pînă la capăt în protestul ei împotriva înăbușirii libertății

cu ajutorul „constituției“. Ce înseamnă acest „pînă la capăt“ ? Înseamnă : să perseverezi atîta timp cît instituția *împotriva* căreia au luptat social-democrații n-a devenit realitate *în pofida* lor, atîta timp cît cotitura revoluției ruse spre monarhia constituțională — cotitură care, fără doar și poate, însemna (*pentru un anumit timp*) declinul revoluției, înfrîngerea ei — n-a devenit realitate *în pofida* social-democrației. Perioada iluziilor constituționaliste a fost o tentativă de *compromis*. Noi am luptat — și trebuia să luptăm — din răspuțeri *împotriva* acestui compromis. Și dacă a trebuit să participăm la alegerile pentru Duma a II-a, dacă a trebuit să ținem seama de compromis, e pentru că *împrejurările ni l-au impus* *împotriva* voinței noastre, *în pofida* eforturilor noastre, ca preț al înfrîngerii suferite *în lupta* noastră. Cît timp va trebui să ținem seama de el, este, firește o altă problemă.

Ce concluzie decurge din toate acestea *în legătură* cu boicotarea Dumei a III-a ? Poate aceea că boicotul, necesar la începutul perioadei de iluzii constituționaliste, este necesar și la sfîrșitul acestei perioade ? Ar fi un „joc mintal“ *în spiritul* „sociologiei analogice“, iar nu o concluzie serioasă. Astăzi, boicotul *nu mai poate avea același* conținut pe care-l avea la începutul revoluției ruse. Astăzi nu mai e vorba nici să pui *în gardă* poporul *împotriva* iluziilor constituționaliste, nici să lupți *împotriva* cotiturii făcute de revoluție spre impasul monarhiei constituționale. Boicotul nu mai poate avea conținutul de odinioară. Chiar dacă va fi declarat, el va dobîndi, *în orice caz*, *altă* semnificație, *alt* conținut politic.

Și nu numai atît. Specificul istoric al boicotului — analizat de noi — ne oferă un argument *împotriva* boicotării Dumei a III-a. *În* perioada de început a cotiturii constituționale, atenția întregii națiuni era *în mod* necesar concentrată asupra Dumei. Prin boicot noi am luptat — și trebuia să luptăm — *împotriva* acestei concentrări a atenției *în direcția* impasului, *împotriva* iluziilor legate de Dumă, care erau un rezultat al *înapoierii*, al *ignoranței*, al *slăbiciunii* sau al *contrarevoluționarismului* interesat. Astăzi, nici nu poate fi vorba nu numai de iluzii generale, dar nici măcar

de iluzii cît de cît răspîndite în legătură cu Duma în general sau cu Duma a III-a. Din acest punct de vedere boicotul nu mai e necesar.

IV

Așadar, condițiile în care poate fi folosit boicotul trebuie căutate, fără îndoială, în situația obiectivă din momentul respectiv. Comparînd din acest punct de vedere toamna anului 1907 cu toamna anului 1905, ajungem în mod necesar la concluzia că nu avem motive să declarăm acum boicotul. Privită atît sub aspectul corelației dintre calea revoluționară directă și „zigzagul“ monarhic-constituțional, cît și sub aspectul avîntului de masă și din punctul de vedere al sarcinii specifice de luptă împotriva iluziilor constituționaliste, situația de astăzi se deosebește în modul cel mai evident de situația care a existat acum doi ani.

Pe atunci, cotitura istorică spre monarhia constituțională nu era decît o făgăduială polițienească. Astăzi, ea a devenit realitate. A refuza să recunoști deschis această realitate înseamnă a manifesta o ridicolă teamă de adevăr. Dar ar fi o greșeală ca din recunoașterea acestei realități să se tragă concluzia că revoluția rusă a luat sfîrșit. Nu. Nu există încă date care să ne permită să tragem această din urmă concluzie. Marxistul este dator să lupte pentru calea revoluționară directă de dezvoltare atunci cînd o asemenea luptă îi este dictată de situația obiectivă; dar, repetăm, asta nu înseamnă că nu trebuie să ținem seama de cotitura în zigzag care s-a conturat în mod concret. Din acest punct de vedere, mersul revoluției ruse s-a precizat pe deplin. La începutul revoluției avem linia unui avînt de scurtă durată, dar neobișnuit de larg și amețitor de impetuos. Apoi, începînd cu insurecția din decembrie 1905, avem în față linia unui declin extrem de lent, dar neîntrerupt. La început o perioadă de luptă revoluționară directă a maseilor, apoi o perioadă de cotitură în direcția monarhiei constituționale.

Înseamnă deci că această din urmă cotitură este o cotitură definitivă? Că revoluția a luat sfîrșit și că a început o perioadă „constituțională”? Că nu avem motive să

așteptăm un nou avînt și nici să-l *pregătim*? Că trebuie să renunțăm la caracterul republican al programului nostru?

Nimic din toate acestea. Astfel de concluzii pot trage numai niște liberali mărginiți cum sînt cadeții noștri, gata să-și justifice slugărnicia și ploconeala invocînd primul argument care le vine în minte. Nu. Înseamnă numai că, susținînd întru totul *întregul* nostru program și *toate* concepțiile noastre revoluționare, trebuie să punem de acord chemările noastre directe cu situația obiectivă din momentul respectiv. Propagînd inevitabilitatea revoluției, pregătind sistematic și fără încetare acumularea de material inflamabil în toate domeniile, păstrînd în acest scop, cu grijă și cultivînd, curățînd de paraziți liberali tradițiile revoluționare din cea mai bună perioadă a revoluției noastre, noi nu renunțăm cîtuși de puțin la munca prozaică din faza prozaică a cotiturii spre monarhia constituțională. Asta-i tot. Trebuie să pregătim un nou și larg avînt, dar nu avem nici un motiv să lansăm lozinca boicotului fără a vedea mai întîi dacă este sau nu cazul s-o facem.

După cum am arătat, în Rusia, boicotul poate avea sens în momentul de față numai ca boicot *activ*. Ceea ce nu înseamnă un refuz pasiv de a participa la alegeri, ci ignorarea alegerilor în interesul realizării sarcinii unui asalt direct. În acest sens, boicotul echivalează în mod necesar cu o *chemare* la ofensiva cea mai energică și mai hotărîtă. Dar există, în momentul de față, un asemenea avînt larg și general fără de care această chemare ar fi lipsită de sens? Firește că nu.

În general, în ceea ce privește „chemările“, diferența existentă sub acest aspect între situația de astăzi și cea din toamna anului 1905 este deosebit de pregnantă. Pe atunci, după cum am mai arătat, nu a fost în tot cursul anului precedent o chemare la care masa să fi răspuns prin tăcere. Energia ofensivei de masă anticipa chemările lansate de diferitele organizații. Astăzi ne aflăm într-o perioadă de pauză a revoluției, cînd *numeroase chemări* au rămas de regulă *fără răsunset în mase*. Așa s-a întîmplat cu chemarea de a înlătura Duma lui Witte (începutul anului 1906), cu chemarea la insurecție după dizolvarea Dumei I (vara anului 1906), cu *chemarea la luptă* lansată ca răspuns la dizol-

varea Dumei a II-a și la lovitura de stat de la 3 iunie 1907. Examinați manifestul dat de Comitetul nostru Central în legătură cu aceste din urmă acte¹². Veți găsi în el o chemare directă la luptă în forma posibilă în condițiile locale (demonstrații, greve, luptă deschisă împotriva forței armate a absolutismului). Asta a fost o chemare în vorbe. Răscoalele din armată care au avut loc în iunie 1907 la Kiev și în rîndurile flotei din Marea Neagră au fost chemări prin intermediul unei acțiuni. Nici prima și nici cea de-a doua chemare nu s-au bucurat de răsunet în mase. Dacă cele mai fățișe și mai directe atacuri ale reacțiunii împotriva revoluției — dizolvarea celor două Dume și lovitura de stat — nu au declanșat un avînt în momentul respectiv, atunci pe ce teme să ne repetăm imediat chemarea proclamînd boicotul? Nu este oare limpede că situația obiectivă este de așa natură încît o asemenea „proclamare“ riscă să rămînă un strigăt în pustiu? Cînd lupta este în plină desfășurare, cînd ea se extinde, crește, înaintează din toate părțile, atunci „proclamarea“ este legitimă și necesară, atunci e de datoria proletariatului revoluționar să lanseze o chemare la luptă. Această luptă nu poate fi însă nici născocită, nici provocată printr-o simplă chemare. Și din moment ce o serie întregă de chemări la luptă, lansate de noi cu prilejuri mai directe, au rămas fără rezultat, trebuie, firește, să căutăm motive foarte serioase pentru „proclamarea“ unei lozinci, care poate deveni lipsită de sens atunci cînd nu există condiții pentru îndeplinirea chemărilor la luptă.

Cine vrea să convingă proletariatul *social-democrat* de justetea lozincii boicotului nu trebuie să se lase amăgit de sonoritatea unor cuvinte care au avut la vremea lor un rol revoluționar glorios și măreț, ci trebuie să reflecteze asupra condițiilor obiective în care este aplicabilă o asemenea lozincă și să înțeleagă că a o lansa înseamnă a presupune implicit existența condițiilor unui avînt revoluționar larg, general, puternic, impetuos. Dar în perioade ca cea prin care trecem astăzi, perioade de pauză vremelnică a revoluției, o asemenea condiție nu poate fi în nici un caz presupusă implicit, ci trebuie s-o constatăți în mod direct și precis, să și-o lămurești ție însuși și întregii clase muncitoare. Altfel

riști să te pui în postura unuia care face uz de vorbe mari, a căror semnificație reală n-o cunoaște și nu cutează să spună lucrurilor pe nume direct, fără ocolișuri.

V

Boicotul este una dintre cele mai valoroase tradiții revoluționare ale perioadei celei mai eroice și mai bogate în evenimente din revoluția rusă. Spuneam mai sus că una dintre sarcinile noastre este aceea de a păstra cu grijă toate aceste tradiții în general, de a le cultiva, de a le curăța de paraziții liberali (și oportuniști). E necesar să insistăm puțin asupra analizei acestei sarcini pentru a defini în mod just conținutul ei și a înlătura orice răstălmăciri și nedumeriri, care pot apărea lesne.

Marxismul se deosebește de toate celelalte teorii socialiste printr-o minunată îmbinare de luciditate științifică desăvârșită cu care analizează situația obiectivă și evoluția obiectivă și recunoaștere categorică a importanței energiei revoluționare, creației revoluționare și inițiativei revoluționare a maselor, precum și, bineînțeles, a diferitelor personalități, grupuri, organizații, partide capabile să sesizeze și să realizeze legătura cu diversele clase sociale. Înalta prețuire acordată perioadelor revoluționare în dezvoltarea omenirii rezultă din întreaga concepție istorică a lui Marx: tocmai în asemenea perioade se rezolvă multiplele contradicții ce se acumulează treptat în perioadele de așa-numită dezvoltare pașnică. Tocmai în asemenea perioade se manifestă cu cea mai mare forță rolul direct al diferitelor clase în statornicirea formelor de viață socială, se creează temelile „suprastructurii” politice, care se menține mult timp după aceea, pe baza relațiilor de producție înnoite. Și, spre deosebire de teoreticienii burgheziei liberale, Marx considera că aceste perioade nu reprezintă nici devieri de la calea „normală”, nici manifestarea unei „boli sociale”, nici consecințele nefaste ale unor extremismisme și erori, ci sînt cele mai importante, mai vitale, mai esențiale și mai hotărîtoare momente din istoria societăților omenesti. În însăși activitatea lui Marx și Engels, perioada participării lor la lupta revoluționară de masă din 1848—1849 se reliefează ca un

punct central. Acesta este punctul de la care pornesc ei ori de câte ori este vorba să stabilească destinele mișcării muncitorești și ale democrației din diferite țări. La acest punct revin mereu pentru a defini natura intrinsecă a diferitelor clase și tendințele acestora în forma cea mai evidentă și mai pură. Prin prisma perioadei revoluționare de atunci au apreciat ei totdeauna formațiile, organizațiile, sarcinile politice și conflictele politice de mai mică importanță care se conturau ulterior. Nu degeaba conducătorii ideologici ai liberalismului de teapa lui Sombart urăsc din suflet această trăsătură a activității și a publicisticii lui Marx, atribuind-o unei „înșurubări de emigrant”. A reduce la o chestiune de iritare personală, la greutățile personale legate de situația de emigrant ceea ce constituie la Marx și Engels o parte integrantă, indisolubilă a întregii lor concepții revoluționare despre lume este un obicei propriu moliilor științei universitare polițienești burgheze!

Într-una din scrisorile sale, adresată, pare-mi-se, lui Kugelmann, Marx face, în trecut, o remarcă foarte caracteristică și deosebit de interesantă pentru problema de care ne ocupăm. El spune că în Germania reacțiunea a reușit să ștergă aproape cu totul din conștiința poporului amintirea și tradițiile perioadei revoluționare a lui 1848¹³. Aici se conturează cel mai pregnant deosebirea dintre sarcinile reacțiunii și sarcinile partidului proletariatului în ceea ce privește tradițiile revoluționare ale țării. Sarcina reacțiunii este de a șterge aceste tradiții, de a prezenta revoluția ca o „stihie a nebuniei”, cum traduce Struve pe „das tolle Jahr” („anul de nebunie” — caracterizare făcută de istoricii burghezo-polițienești germani, mai mult chiar: de savanta istoriografie universitară germană a anului 1848). Sarcina reacțiunii este de a face ca populația să dea uitării formele de luptă, formele de organizare, ideile și lozincile pe care perioada revoluționară le-a generat într-un număr atât de însemnat și într-o atât de mare diversitate. Așa cum soții Webb, apologeți obtuzi ai filistinismului englez, caută să prezinte cartismul — perioadă revoluționară în mișcarea muncitorească engleză — drept o copilărie, drept un „păcat al tinereții”, o acțiune naivă, care nu merită prea multă atenție, o deviere accidentală și anormală, tot astfel

tratează și istoricii burghezi germani anul 1848 în Germania. Reacțiunea are aceeași atitudine și față de marea revoluție franceză, care își dovedește pînă în zilele noastre viabilitatea și forța ei de influențare a omenirii prin faptul că stîrnește și astăzi ura cea mai înverșunată. Tot astfel și eroii contrarevoluției din țara noastră, mai ales dintre foștii „democrați“ de ieri — ca Struve, Miliukov, Kizevetter și tutti quanti —, se întrec cît pot în ponegrirea mîrșavă a tradițiilor revoluționare ale revoluției ruse. N-au trecut nici doi ani de cînd, prin lupta de masă directă a proletariatului, a fost cucerită fărărima de libertate de care se arată în-cîntate slugile liberale ale vechiului regim, și în publicistica noastră a și luat naștere un puternic curent care-și zice *liberal* (!!), care este cultivat de presa cadetă și care își consacră forțele exclusiv prezentării revoluției noastre, a metodelor revoluționare de luptă, a lozincilor revoluționare drept ceva josnic, elementar, naiv, spontan, dement etc. ...și chiar criminal... De la Miliukov la Kamișanski il n'y a qu'un pas * ! Dîmpotrivă, succesele reacțiunii — care mai întîi a silit poporul să renunțe la Sovietele de deputați ai muncitorilor și țăranilor și să participe la Dumele lui Stolîpin și Dubasov, iar acum îl silește să participe la Duma octombriștă — sînt prezentate de eroii liberalismului rus drept un „proces de creștere a conștiinței constituționale în Rusia“.

Social-democrației ruse îi revine, incontestabil, obligația de a studia cît mai amănunțit și sub toate aspectele revoluția noastră, de a face ca masele largi să cunoască formele ei de luptă, formele ei de organizare etc., de a consolida tradițiile revoluționare în popor, de a sădi în mase convingerea că numai prin luptă revoluționară pot fi dobîndite îmbunătățiri cît de cît serioase și trainice, de a demasca cu hotărîre toată mîrșăvia acelor liberali mulțumiți de sine care infectează atmosfera socială cu miasmele ploconirii, trădării și molcealinismului „constituțional“. În istoria luptei pentru libertate, o singură zi a grevei din octombrie sau a insurecției din decembrie a prețuit și prețuiește de o sută de ori mai mult decît luni întregi de discursuri slu-

* — nu-l decît un pas. — Nota trad.

garnice rostite de cadeți în Dumă pe tema monarhului iresponsabil și a regimului monarhic constituțional. Va trebui să ne îngrijim — căci nimeni nu se poate îngrijii în afară de noi — ca aceste zile fremătînd de viață, pline de conținut și mărețe prin însemnătatea și consecințele lor să fie mult mai amănunțit și mai temeinic cunoscute de popor decît lunile de sufocare „constituțională” și de prosperitate balalaikinistă-molcealinistă*, pe care, cu îngăduința binevoitoare a lui Stolîpin și a suitei lui de cenzori și de jandarmi, le proslăvesc cu atîta zel la noi organele de presă finanțate de partidul liberal și cele „democratice” (ptiu ! ptiu !) fără partid.

Nu încapе îndoială că simpatia pentru boicot a multora se datorează tendinței, demne de tot respectul, a revoluționarilor de a păstra tradițiile celui mai valoros trecut revoluționar, de a scoate masele din marasmul dezolant al zilelor cenușii de azi, întreprinînd flacăra luptei dîrze, fățișe, hotărîte. Dar tocmai pentru că ne e scumpă atitudinea plină de grijă față de tradițiile revoluționare trebuie să protestăm cu hotărîre împotriva părerii potrivit căreia folosirea uneia dintre lozincile unei anumite perioade istorice ar putea contribui la renașterea condițiilor esențiale din acea perioadă. Una e păstrarea tradițiilor revoluționare, priceperea de a le folosi pentru propagandă și agitație permanentă, pentru a face cunoscute masele condițiile luptei directe, ofensive împotriva vechii societăți, și alta e repetarea numai a uneia dintre lozinci, ruptă de complexul de condiții care au generat-o și care i-au asigurat succesul, și folosirea ei în condiții cu totul diferite.

Același Marx, care prețuia atît de mult tradițiile revoluționare și biciuia fără cruțare filistinismul și orice atitudine de renegare față de ele, cerea, totodată, revoluționarilor să știe să gîndească, să analizeze condițiile folosirii vechilor metode de luptă, iar nu să repete pur și simplu lozinci bine cunoscute. Tradițiile „naționale” ale anului 1792 din Franța vor rămîne pentru totdeauna *un model* al anu-

* *Balalaikin* — personaj din opera lui M. E. Saltikov-Șcedrin, „Idilă contemporană”; tipul flecarului liberal, aventurier și mincinos. *Molcealin* — personaj din comedia „Prea multă minte strică” de Griboedov — tipul omului servil față de superiori, lipsit de principialitate, carierist. — *Nota trad.*

mîtor metode de luptă revoluționară, ceea ce nu l-a împiedicat pe Marx ca în 1870, în celebra „Adresă“ a Internaționalei, să prevină proletariatul francez împotriva unei transpuneri greșite a acestor tradiții la condițiile unei alte epoci¹⁴.

La fel stau lucrurile și la noi. Trebuie să studiem condițiile folosirii boicotului; trebuie să înrădăcinăm în mase ideea că, în momentele de avînt revoluționar, boicotul constituie o metodă întru totul legitimă și uneori necesară (orice ar spune pedanții care iau în deșert numele lui Marx). Dar, dacă există un asemenea avînt, care constituie condiția fundamentală a proclamării boicotului, asta este o problemă pe care trebuie să știi s-o pui în mod independent și s-o rezolvi pe baza unei profunde analize a faptelor. Datoria noastră este să pregătim apariția unui asemenea avînt, în măsura în care acest lucru ne stă în puteri, și să nu ne dăm în lături de la boicot, în momentul în care el este necesar; dar ar fi incontestabil o greșeală să considerăm lozinca boicotului aplicabilă, în general, la orice instituție reprezentativă, fie ea proastă sau chiar foarte proastă.

Analizați argumentele pe baza cărora se preconiza și se demonstra necesitatea boicotului în „zilele de libertate“, și veți înțelege de îndată imposibilitatea unei simple transpuneri a acestor argumente la actuala stare de lucruri.

Participarea la alegeri — spuneam noi susținînd boicotul în 1905 și la începutul lui 1906 — face să scadă moralul, cedează poziții inamicului, derutează poporul revoluționar, facilitează încheierea unei tranzacții între țarism și burghezia contrarevoluționară etc. Care era premisa fundamentală a acestor argumente, nu totdeauna exprimată, dar întotdeauna presupusă ca de la sine înțeleasă *pe atunci*? Această premisă o constituia nestăvilita energie revoluționară a măselor, care căuta și își găsea o ieșire *directă* în afara oricăror canale constituționale. Această premisă o constituia *ofensiva* neîntreruptă a revoluției împotriva reacțiunii, ofensivă a cărei slăbire — prin ocuparea și apărarea unei poziții oferite intenționat de inamic cu scopul de a slăbi asaltul general — ar fi însemnat o crimă. Încercați să repetați aceste argumente *rupte* de condițiile acestei pre-

mise fundamentale, și veți simți imediat cât de falsă e întreaga voastră „muzică“, cât de falsă e tonalitatea ei principală.

Încercarea de a justifica boicotul prin deosebirea dintre Duma a II-a și Duma a III-a ar fi și ea tot atât de lipsită de sorți de izbândă. A considera serioasă și radicală deosebirea dintre cadeți (care în Duma a II-a au dat definitiv poporul pe mâna ultrareacționarilor) și octombriști¹⁵, a atribui o cât de mică însemnătate reală faimoasei „constituții“ abrogate prin lovitura de stat de la 3 iunie, — toate acestea concordă, în general, mai mult cu spiritul democratismului vulgar decît cu acela al social-democrației revoluționare. Noi am arătat, am declarat sus și tare, am repetat mereu că „constituția“ Dumelor I și a II-a nu este decît o fantomă, că palavrageala cadeților nu este decît un paravan pentru camuflarea esenței lor octombriște, că Duma este un mijloc cu totul impropriu pentru satisfacerea revendicărilor proletariatului și ale țărănimii. 3 iunie 1907 a fost pentru noi consecința firească și inevitabilă a înfrîngerii din decembrie 1905. Noi nu ne-am lăsat niciodată „vrăjiți“ de splendorile constituției „Dumei“; de aceea trecerea de la reacțiunea vopsită, lustruită de frazeologia lui Rodicev, la reacțiunea nudă, fățișă, brutală nu este în măsură să ne decepționeze prea tare. Se poate chiar ca aceasta din urmă să fie un mijloc mult mai bun pentru dezmeticirea diferiților prostănaci liberali slugarnici sau a grupurilor populației derutate de ei...

Comparați rezoluția menșevică de la Stockholm cu rezoluția bolșevică de la Londra cu privire la Duma de stat. Veți vedea că, în timp ce prima este pompoasă, înzorzonată cu fraze bombastice despre însemnătatea Dumei, copleșită de conștiința măreției lucrărilor Dumei, cealaltă este simplă, aridă, lucidă, modestă. Prima rezoluție este pătrunsă de triumful mic-burghez, prilejuit de cununia social-democrației cu constituționalismul („noua putere, care emană din adîncurile poporului“ etc. etc. în spiritul aceleiași ipocrizii oficiale). A doua poate fi redată aproximativ astfel: dacă blestemata de contrarevoluție ne-a vîrît în această cocină infectă, vom lucra și aici în folosul revoluției, fără să ne văicărim, dar și fără să ne împăunăm.

Apărînd Duma împotriva boicotării ei încă în perioada luptei revoluționare directe, menșevicii și-au luat, cum s-ar zice, angajamentul în fața poporului că Duma va fi un instrument al revoluției. Și ei s-au dus în mod solemn de rîpă cu acest angajament al lor cu tot. Noi, bolșevicii, însă, dacă ne-am angajat cu ceva, apoi numai cu declarații categorice în sensul că Duma este o creație a contrarevoluției, de la care nu ne putem aștepta la nimic bun. Pînă în momentul de față, punctul nostru de vedere a fost confirmat în mod strălucit și putem garanta că el va fi confirmat și de evenimentele ulterioare. Fără „corectarea” și repetarea, pe baza noilor date, a strategiei din octombrie-decembrie nu va fi libertate în Rusia.

De aceea, cînd mi se obiectează că Duma a III-a nu va putea fi folosită așa cum a fost folosită Duma a II-a, că necesitatea intrării în această Dumă nu poate fi explicată maselor, sînt tentat să răspund: dacă „folosirea” Dumei este înțeleasă în spiritul grandilocvent menșevic, ca și cum Duma ar fi un instrument al revoluției etc., atunci obiecția e, firește, justă. Dar și primele două Dume s-au dovedit a fi în realitate doar niște trepte care duceau spre Duma octombristă, și cu toate acestea noi le-am folosit pentru un scop simplu și modest * (pentru propagandă și agitație, pentru critică și pentru lămurirea maselor asupra celor ce se petrec), pentru care vom ști totdeauna să folosim și cele mai proaste instituții reprezentative. O cuvîntare rostită în Dumă nu poate provoca o „revoluție”, și propaganda *în legătură cu Duma* nu se deosebește prin nici un fel de însușiri speciale, dar folosul pe care social-democrația îl va trage și din una și din alta va fi același, și uneori chiar mai mare decît din orice altă cuvîntare publicată sau rostită la vreo adunare.

Tot atît de simplu trebuie să explicăm maselor și participarea noastră la alegerile pentru Duma octombristă. Ca

* Comp. „Proletarii” (de la Geneva) din 1905¹⁰, articolul despre boicotarea Dumei lui Bullighin, în care se arată că noi nu renunțăm în principiu să folosim Duma, dar că în momentul de față avem de rezolvat o altă sarcină: sarcina luptei pentru calea revoluționară directă. Comp. de asemenea „Proletarii” (din Rusia)¹⁷ din 1906, nr. 1, articolul „Despre boicot”, în care se subliniază *cît de neînsemnat* este folosul pe care-l aduce activitatea noastră în Dumă. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 162—170; vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 337—344. — Nota red.)

urmare a înfrîngerii din decembrie 1905 și a nereușitei încercărilor din anii 1906—1907 de „a îndrepta“ această înfrîngere, reacțiunea ne-a silit în mod inevitabil, și *ne va sili* mereu și *pe viitor*, să participăm la instituții cvasi-constituționale din ce în ce mai rele. Noi ne vom susține totdeauna și pretutindeni convingerile și ne vom promova concepțiile, repetînd într-una că, atîta timp cît se va menține vechiul regim, atîta timp cît el nu va fi smuls din rădăcini, nu ne putem aștepta la nimic bun. Vom pregăti condițiile unui nou avînt, iar pînă la venirea lui și pentru venirea lui trebuie să muncim cu mai multă dîrzenie, fără să lansăm lozinci care nu au sens decît în condițiile unui avînt.

Tot atît de greșit ar fi să privim boicotul ca o *linie tactică* care opune proletariatul și o parte a democrației burgheze revoluționare liberalismului și reacțiunii. Boicotul nu este o linie tactică, ci o metodă de luptă specifică, potrivită în anumite condiții. A confunda bolșevismul cu „boicotismul“ este tot atît de greșit ca și a-l confunda cu „lupta cu orice preț“. Deosebirea dintre *linia tactică* a menșevicilor și aceea a bolșevicilor a devenit evidentă și s-a cristalizat pe deplin în rezoluțiile principial diferite din primăvara anului 1905, în timpul Congresului al III-lea bolșevic de la Londra și al conferinței menșevice de la Geneva. Pe atunci nu era și nici nu putea fi vorba de boicot sau de „luptă cu orice preț“. Iar în timpul alegerilor pentru Duma a II-a, cînd n-am fost boicotați, precum și în cadrul acestei Dume, *linia noastră tactică*, precum știe absolut toată lumea, s-a deosebit în modul cel mai categoric de cea a menșevicilor. *Liniiile tactice* se deosebesc în ceea ce privește toate metodele și mijloacele de luptă, în ceea ce privește fiecare domeniu de luptă fără a crea procedee speciale de luptă, proprii cutărei sau cutărei linii. Și dacă boicotarea Dumei a III-a ar fi justificată sau determinată de risipirea speranțelor *revoluționare* puse în *Duma I sau a II-a*, de falimentul constituției „legale“, „puternice“, „trainice“ și „reale“, asta ar fi menșevism de cea mai proastă speță.

VI

Am lăsat la urmă examinarea argumentelor celor mai puternice și singurele marxiste în favoarea boicotului. Boicotul activ nu are sens în afara unui larg avânt revoluționar. Fie. Dar un astfel de avânt ia amploare dintr-un avânt mai puțin larg. Simptomele unui oarecare avânt există. Trebuie să lansăm lozincă boicotului pentru că această lozincă sprijină, dezvoltă și lărgeste avântul care începe.

Iată, după părerea mea, *principala* argumentare care explică, într-o formă mai mult sau mai puțin clară, înclinarea spre boicot existentă în cercurile social-democrate. Totodată, trebuie menționat că tovarășii care se află cel mai aproape de activitatea proletară propriu-zisă nu pornesc de la argumentări „construite” pe un anumit calapod, ci de la o sumă de impresii culese de ei din contactul cu masa muncitorească.

Una din puținele probleme asupra căroră, pe cât se pare, nu există și nu au existat pînă acum divergențe între cele două fracțiuni ale social-democrației este aceea privitoare la cauza îndelungatei pauze survenite în dezvoltarea revoluției noastre. „Proletariatul nu și-a revenit” — iată cauza. Și, într-adevăr, greul luptei din octombrie-decembrie a apăsător aproape în întregime *exclusiv* pe umerii proletariatului. Proletariatul a fost singurul care a luptat în mod sistematic, organizat și fără încetare pentru întreaga națiune. Era firesc ca, în țara cu cel mai scăzut procent de populație proletară (pe scară europeană), proletariatul să iasă cu totul istovit din această luptă. În afară de aceasta, forțele unite ale reacțiunii guvernamentale și burgheze s-au năpustit, după decembrie, și de atunci încoace se năpustesc mereu tocmai asupra proletariatului. Prigoana polițienească și execuțiile au decimat proletariatul timp de un an și jumătate, iar lock-outurile sistematice, începînd cu închiderea, „ca pedeapsă”, a uzinelor statului și sfîrșind cu comploturile capitaliștilor împotriva muncitorilor, au făcut

ca mizeria maselor muncitorești să atingă proporții fără precedent. Și iată că acum, după cum afirmă unii activiști social-democrați, în rîndul maselor se observă semnele unei redresări a stării de spirit, ale unei acumulări de forțe în rîndurile proletariatului. Această impresie, care nu e pe deplin precizată și nici întru totul sesizabilă, este completată printr-un argument mai puternic : în unele ramuri ale industriei se constată o înviorare neîndoielnică. Cererea crescută de brațe de muncă va intensifica în mod inevitabil mișcarea grevistă. Muncitorii vor trebui să încerce să compenseze măcar o parte din uriașele pierderi suferite de ei în perioada de represiuni și de lock-outuri. În sfîrșit, al treilea argument și cel mai puternic constă în aceea că nu e vorba de o mișcare grevistă problematică și care e de așteptat în genere, ci de o grevă de mari proporții, hotărîată deja de organizațiile muncitorești. Încă la începutul anului 1907, reprezentanții a 10 000 de muncitori textiliști au examinat situația lor și au adoptat unele măsuri pentru întărirea sindicatelor din această ramură industrială. A doua oară s-au întrunit reprezentanții a 20 000 de muncitori și au hotărît să declare, în iulie 1907, o *grevă generală* a muncitorilor textiliști. Această mișcare poate cuprinde de la bun început pînă la 400 000 de muncitori. Ea urmează să pornească din regiunea Moscova, adică din cel mai puternic centru al mișcării muncitorești din Rusia și cel mai mare centru comercial și industrial. La Moscova, și numai la Moscova, poate mișcarea muncitorească de masă să capete cel mai repede caracterul unei largi mișcări populare, de o însemnătate politică hotărîtoare. Din întreaga masă a muncitorilor, textiliștii sînt elementul cel mai prost salarizat, cel mai puțin ridicat, cu cea mai slabă participare la mișcările precedente și cel mai strîns legat de țărănime. Inițiativa acestor muncitori poate constitui un indiciu că mișcarea va cuprinde pături proletare incomparabil mai largi decît înainte. Cît privește legătura dintre mișcarea grevistă și avîntul revoluționar de masă, ea a fost dovedită în repetate rînduri în istoria revoluției ruse.

O datorie directă a social-democrației este să acorde o serioasă atenție acestei mișcări și să-și concentreze în mod deosebit eforturile asupra ei. Activitatea în acest domeniu trebuie să capete incontestabil prioritate față de alegerile pentru Duma octombriștă. Trebuie sădită adânc în mase convingerea că este necesar ca această mișcare grevistă să se transforme într-un asalt larg și general împotriva absolutismului. A lansa lozinca boicotului înseamnă tocmai a strămuta atenția, de la Dumă, asupra luptei de masă directe. A lansa această lozincă înseamnă a imprima noii mișcări un conținut politic și revoluționar.

Iată, aproximativ, înlănțuirea de idei care-i face pe unii social-democrați să ajungă la convingerea că boicotarea Dumei a III-a e necesară. Această argumentare în favoarea boicotului este, fără îndoială, o argumentare marxistă și nu are nimic comun cu simpla repetare a lozincii respective, luate în afara legăturii ei cu condițiile istorice deosebite.

Dar, oricât de solidă ar fi această argumentare, totuși, după părerea mea, ea nu este încă suficientă pentru a ne face să adoptăm *chiar acum* lozinca boicotului. Ea subliniază un fapt care, în general, ar trebui să fie neîndoielnic pentru social-democratul rus care a reflectat asupra învățămintelor revoluției noastre, și anume că nu putem renunța în principiu la boicot, că trebuie să fim gata să lansăm această lozincă la momentul oportun, că modul în care punem noi problema boicotului nu are nimic comun cu modul liberal, filistin, mărginit și lipsit de orice conținut revoluționar de a pune problema: ne abținem sau nu ne abținem? *

Să considerăm că tot ceea ce spun adepții boicotului din rîndurile social-democrației despre schimbarea ivită în starea de spirit a muncitorilor, despre înviorarea în industrie și despre greva din iulie a muncitorilor textiliști este dovedit și corespunde într-un totuși realității.

* Vezi în ziarul „Tovarișci” o mostră de raționamente liberale ale lui L. Martov, în trecut colaborator la publicațiile social-democrate, astăzi colaborator al unor ziare liberale.

Ce' rezultă de aici ? Că ne aflăm la începutul unui avînt parțial, care prezintă o importanță revoluționară *. Nu este oare de datoria noastră să depunem toate eforturile pentru a-l sprijini și dezvolta, căutînd să-l transformăm într-un avînt revoluționar general, iar apoi într-o mișcare de tip ofensiv ? Fără îndoială că da. În rîndurile social-democraților (în afară doar de cei care colaborează la ziarul „Tovarișci“) nu pot fi două păreri în această privință. Dar în momentul de față, la începutul acestui avînt parțial, înainte ca el să se fi transformat definitiv într-un avînt general, este oare nevoie de lozincă boicotului pentru ca mișcarea să ia amploare ? Această lozincă este oare în măsură să contribuie la dezvoltarea mișcării actuale ? Asta-i altă întrebare, și, după părerea mea, răspunsul la ea nu poate fi decît negativ.

Dezvoltarea avîntului general dintr-un avînt parțial poate și trebuie să fie obținută prin argumente și lozinci directe și nemijlocite fără nici o legătură cu Duma a III-a. Întregul mers al evenimentelor de după decembrie n-a făcut decît să confirme concepțiile social-democrate cu privire la rolul constituției monarhice, la necesitatea luptei directe. Cetățeni, vom spune noi, dacă nu vreți ca în Rusia cauza democrației să regreseze neconținut, cu aceeași repeziciune crescîndă cu care a regresat după decembrie 1905, în timpul hegemoniei domnilor cadeți asupra mișcării democratice, dacă nu vreți acest lucru, sprijiniți avîntul incipient al mișcării muncitorești, sprijiniți lupta directă de masă. În afara ei nu există și nu poate exista cheazășie a libertății în Rusia.

Agitația de tipul acesta va fi, fără îndoială, o agitație social-democrată revoluționară pe deplin consecventă. Este

---

* Există părerea că greva muncitorilor textiliști este o mișcare de tip nou, care separă mișcarea pentru revendicări profesionale de cea revoluționară. Noi nu acceptăm acest punct de vedere, în primul rînd, pentru că a interpreta în spirit pesimist toate simptomele fenomenelor complexe este, în genere, un procedeu periculos, care a derutat adesea pe mulți social-democrați nu tocmai „fermi pe poziție“. În al doilea rînd, dacă greva muncitorilor textiliști ar avea trăsăturile arătate, atunci noi, social-democrații, ar trebui fără doar și poate să le combatem în modul cel mai energic. În cazul în care am încheia cu succes această luptă, problema s-ar pune întocmai așa cum o punem noi.

oare necesar să adăugăm și îndemnul : nu vă încredeți, cetățeni, în Duma a III-a ; priviți cum o boicotăm noi, social-democrații, spre a ne manifesta astfel protestul !

În condițiile de astăzi, un asemenea adaos nu numai că nu e necesar, dar ar suna chiar ciudat, aproape a bătaie de joc : doar și fără asta nimeni nu se încrede în Duma a III-a ; cu alte cuvinte, păturile populației capabile să alimenteze mișcarea democratică nu au și nu pot avea, în privința instituției constituționale care e Duma a III-a, iluzii de felul aceloră — destul de mari — pe care le-a nutrit, fără îndoială, în legătură cu Duma I, cu *primele* încercări de a crea în Rusia numai instituții *constituționale* oricare ar fi fost ele.

În 1905 și la începutul lui 1906, în centrul atenției păturilor largi ale populației se afla *prima* instituție reprezentativă, deși convocată pe baza unei constituții monarhice. Iată cum stau lucrurile. Social-democrații trebuiau să lupte împotriva acestei stări de lucruri adoptînd o atitudine cît mai demonstrativă.

Astăzi, situația este alta. Nu iluziile legate de *primul* „parlament“, nu încrederea în Dumă sînt cele care constituie trăsătura caracteristică a momentului, ci *neîncrederea în avînt*.

În asemenea condiții, lansînd înainte de vreme lozincă boicotului, n-am întări cîtuși de puțin mișcarea, n-am paraliza cîtuși de puțin impedimentele reale care stau în calea acestei mișcări. Mai mult decît atît : în felul acesta riscăm chiar să slăbim forța agitației noastre, deoarece boicotul este o lozincă ce însoțește un avînt care s-a concurat ; or, toată nenorocirea este acum că păturile largi ale populației nu cred în avînt, nu-i văd forța.

Trebuie, mai întîi, să avem grijă ca forța acestui avînt să fie dovedită *în mod concret*, iar apoi vom avea oricînd posibilitatea să lansăm o lozincă prin care să fie exprimată indirect această forță. De altfel, rămîne de văzut dacă o mișcare revoluționară cu caracter ofensiv va avea nevoie de o lozincă specială care să *abată* atenția de la...

Duma a III-a. S-ar putea să nu fie nevoie de așa ceva. Pentru ca să nu fie luată în seamă o instituție importantă și într-adevăr în stare să atragă o mulțime lipsită de experiență și care nu a văzut încă parlamente, este necesar, poate, să boicotezi acea instituție. Dar, pentru ca să nu fie luată în seamă o instituție cu totul incapabilă să atragă mulțimea democratică sau semidemocratică de azi, nu este neapărat nevoie să proclamăm boicotul. Nu boicotul constituie acum elementul esențial, ci eforturile directe depuse pentru a transforma avîntul parțial într-un avînt general, mișcarea pentru revendicări profesionale într-o mișcare revoluționară, apărarea împotriva lock-outurilor într-o ofensivă împotriva reacțiunii.

VII

Rezumăm. Lozinca boicotului este produsul unei anumite perioade istorice. În 1905 și la începutul anului 1906 situația obiectivă a pus în fața forțelor sociale aflate în luptă problema alegerii căii imediate: calea revoluționară directă sau cotitura spre monarhia constituțională. Conținutul agitației boicotiste îl reprezenta pe atunci, în primul rînd, lupta împotriva iluziilor constituționaliste. Condiția succesului boicotului era: un avînt revoluționar larg, general, puternic și impetuos.

Situația existentă în pragul toamnei 1907 privită sub toate aceste aspecte nu determină cîtuși de puțin necesitatea unei asemenea lozinci și nu o justifică.

Continuîndu-ne munca de zi cu zi pentru pregătirea alegerilor și fără a renunța cu anticipație să participăm la cele mai reacționare instituții reprezentative, trebuie să folosim întreaga noastră propagandă și agitație pentru a arăta poporului legătura dintre înfrîngerea din decembrie și toată perioada ulterioară de restrîngere a libertăților și de batjocorire a constituției. Trebuie să înrădăcinăm în mase convingerea fermă că, fără o luptă directă de masă, această batjocură va continua și de aici înainte și se va accentua în mod inevitabil.

Fără a renunța în principiu la folosirea lozincii boicotului în momentele de avânt, când s-ar ivi o necesitate serioasă de a recurge la această lozincă, trebuie să depunem, în momentul de față, toate eforturile pentru ca, printr-o înrîurire directă și nemijlocită, să transformăm orice avânt al mișcării muncitorești într-o mișcare revoluționară și ofensivă largă, generală, împotriva întregii reacțiuni, împotriva temeliiilor ei.

26 iunie 1907

ÎN AMINTIREA CONTELUI HEIDEN

(CE ÎNVATĂ POPORUL
„DEMOCRAȚII” NOȘTRI FĂRĂ PARTID ?) ¹⁸

„Întreaga presă progresistă și-a exprimat profundele ei regrete pentru greaua pierdere pe care a suferit-o Rusia prin moartea contelui P. A. Heiden. Figura luminoasă a lui Piotr Aleksandrovici atrăgea pe toți oamenii onești, fără deosebire de partid sau de orientare. Rar și fericit destin!!!” Urmează un lung citat din „Russkie Vedomosti” ¹⁹, ziarul cadeților de dreapta, în care viața și activitatea acestui „om minunat” constituie un obiect de admirație pentru prințul Pav. Dm. Dolgorukov, vlăstar din neamul Dolgorukovilor, ai cărui reprezentanți au mărturisit fără ocol de unde-și trage rădăcinile democratismul lor! Mai bine te înțelegi pașnic cu țărani decît să aștepti să-și ia singuri pămîntul... „Împărtășim sincer mîhnirea pe care moartea contelui Heiden o pricinuieste tuturor celor ce s-au obișnuit să aprecieze *omul*, indiferent de apartenența sa politică. Iar defunctul Heiden a fost, înainte de toate, *un om*”.

Iată ce scrie ziarul „Tovarișci” nr. 296 cu data de marți 19 iunie 1907.

Publiciștii de la „Tovarișci” nu sînt numai cei mai fervenți democrați din presa noastră legală. Ei se consideră socialiști, — socialiști critici, firește. Ei sînt aproape social-democrați; iar menșevicii Plehanov, Martov, Smirnov, Pereiaslavski, Dan etc. etc. se bucură de cea mai călduroasă ospitalitate în ziarul lor, ale cărui coloane sînt ornate cu semnăturile d-lor Prokopovici, Kuskova, Portugalov și ale altor „foști marxiști”. Într-un cuvînt, nu încapă nici cea

mai mică îndoială că publiciștii de la „Tovarișci“ sînt reprezentanții cei mai „de stînga“ ai societății* noastre „culte“, „democratice“, străine de îngusta mișcare ilegală etc.

Iar cînd întîmplător îți cad sub ochi rînduri de felul celor reproduse mai sus, cu greu te poți reține să nu exclami la adresa acestor domni: fericite de noi, bolșevicii, că sîntem cu totul în afara cercului de *oameni onești* de la „Tovarișci“!

Domnilor „oameni onești“ din rîndurile democrației culte din Rusia! Voi prostiți poporul rus și-l infectați cu miasmele ploconirii și slugărniceii de o sută de ori mai rău decît faimoșii ultrareacționari Purișkevici, Krusevan, Dubrovin, împotriva cărora duceți un război atît de amarnic, atît de liberal, atît de ieftin, de avantajos și lipsit de primejdii pentru voi. Voi ridicați din umeri în fața tuturor „oamenilor onești“ din societatea voastră și afișați un zîmbet de superioritate la adresa acestor atît de „absurde paradexe“? Ei da, știm prea bine că nimic pe lume nu poate clinti trivialia voastră automulțumire liberală. Tocmai de aceea ne bucurăm că, prin întreaga noastră activitate, am reușit să ne separăm printr-un zid gros de cercul oamenilor onești ai societății culte din Rusia.

Pot fi oare găsite exemple care să arate că ultrareacționarii au reușit să pervertească și să deruteze pături cît de cît largi ale populației? Nu.

Nici presa, nici asociațiile, nici întrunirile lor, nici alegerile pentru Duma I sau a II-a nu au putut oferi asemenea exemple. Ultrareacționarii întărită populația prin acte de violență și atrocități, la care participă poliția și armata. Ultrareacționarii provoacă ură și dispreț prin înșelătoriile, uneltirile și corupția la care se dedau. Ei organizează, cu banii cîrmuirii, cete și bande de bețivi în stare să acționeze numai cu permisiunea poliției și instigați de ea. În toate acestea nu există nici urmă de influență ideologică cît de cît periculoasă asupra unor pături mai largi ale populației.

---

* Aici și în alte locuri din acest volum, Lenin folosește cuvîntul societate nu în sensul obișnuit, ci într-un sens mai restrîns, înțelegînd prin acest termen pătura politiceste activă din rîndurile claselor dominante, burghezia liberală, intelectuali, funcționari din aparatul de stat etc.). — „Nota trad.

Și, dimpotrivă, este tot atît de neîndoielnic că presa noastră legală, liberă și „democratică“ exercită o asemenea influență. Alegerile pentru Duma I și a II-a de stat, întrunirile, asociațiile, învățămîntul, — toate dovedesc acest lucru. Iar reflecțiile ziarului „Tovarișci“ cu prilejul morții lui Heiden arată cît se poate de limpede ce fel de influență ideologică este aceasta.

„...O grea pierdere... figură luminoasă... fericit destin... a fost, înainte de toate, un om“.

Pînă la revoluția din octombrie, contele-moșier Heiden a fișa, cu un aer de nobilă distincție, idei liberale. Îndată după prima victorie a poporului, după 17 octombrie 1905, el a trecut însă fără șovăială în lagărul contrarevoluției, în partidul octombrist, partidul moșierului și al marelui capitalist, partid plin de ură față de țărani și față de democrație. În Duma I, acest nobil bărbat a apărut cîrmuirea, iar după dizolvarea acestei Dume el a dus tratative pentru a ajunge — fără să reușească însă — la o tranzacție privitoare la intrarea în guvern. Iată care sînt în mare principalele etape din cariera acestui moșier contrarevoluționar tipic.

Și iată că-și fac apariția niște domni culți și luminați, bine îmbrăcați, pe ale căror buze flutură fraze despre liberalism, democratism, socialism și care rostesc discursuri pe tema simpatiei lor pentru cauza libertății, a luptei țăranilor pentru pămînt, împotriva moșierilor, niște domni care în realitate dețin monopolul opoziției legale în presă, în asociații, la întruniri, în alegeri și care, ridicîndu-și ochii spre cer, țin predici norodului: „Rar și fericit destin!... Defunctul conte a fost, înainte de toate, un om“.

Da, Heiden n-a fost numai un om, ci și un cetățean care a știut să se ridice la înălțimea înțelegerii intereselor generale ale clasei sale și să le apere cu destulă pricepere. Iar voi, domnilor democrați culți, nu sînteți altceva decît niște prostănaci plîngăreți, care sub fațada imbecilității liberale își ascund incapacitatea de a fi altceva decît niște lachei culți ai aceleiași clase moșierești.

Influența moșierilor asupra poporului nu este o influență de temut. Ei nu vor reuși niciodată să înșele un timp mai

îndelungat mase muncitorești și chiar țărănești cât de cât largi. Dar influența *intelectualității*, care nu participă direct la exploatare și este învățată să opereze cu cuvinte și noțiuni generale, care este obsedată de tot felul de „bune“ precepte și care, uneori din sinceră prostie, ridică situația ei de pătură intermediară la rangul de *principiu* al partidelor în afara claselor și al politicii în afara claselor, — influența acestei intelectualități burgheze asupra poporului este primejdioasă. Aici, și numai aici, asistăm la o infectare a maselor largi, care poate aduce prejudicii reale și care necesită încordarea tuturor forțelor socialismului pentru combaterea acestei otrăvi.

— Heiden a fost un om instruit, cult, uman, tolerant — rostesc printre lacrimi toți acești papă-lapte liberali și democrați, închipuindu-și că s-au ridicat deasupra oricărei „partinități“, la un punct de vedere „general-uman“.

Vă înșelați, stimabililor. Acesta nu este un punct de vedere general-uman, ci unul general-slugarnic. Sclavul care este conștient de situația sa de sclav și luptă împotriva ei e un revoluționar. Sclavul care nu-și dă seama că se află în sclavie și vegetează, ducînd o viață de sclav supus, inconștient și necuvîntător, este un sclav și nimic mai mult. Sclavul căruia îi lasă gura apă atunci cînd, mulțumit de sine, descrie frumusețea vieții de sclav și este încîntat de stăpînul său bun și îngăduitor este un slugoi, o ființă slugarnică. Asemenea ființe slugarnice sînteți și voi, domnilor de la „Tovarișci“. Cu o placiditate dezgustătoare vă lăsați mișcați de faptul că un moșier contrarevoluționar, care a sprijinit un guvern contrarevoluționar a fost o persoană cultă și umană. Voi nu vă dați seama că, în loc să transformați pe sclav în revoluționar, transformați pe sclavi în slugoi. Vorbele voastre despre libertate și democrație nu sînt decît un lustru de fațadă, frazeologie învățată pe de rost, flecăreală la modă sau fățarnicie. O firmă înzorzonată. Iar voi înșivă sînteți doar niște sicrie poleite. Sînteți mici de suflet și slugoi din cap pînă-n picioare, iar întreaga voastră instrucție, cultură și educație nu este decît o varietate de prostituție calificată. Căci voi vă vindeți sufletele, și le vindeți nu numai de nevoie, ci și de „amorul artei“ !

— Heiden a fost un constituționalist convins — spuneți voi, plini de înduioșare. Aici, ori mințiți, ori ați fost prostiți de-a binelea de tot felul de Heideni. A declara în mod public în fața poporului despre fondatorul unui partid care a sprijinit guvernul lui Witte, Dubasov, Goremîkin și Stolîpin că e un constituționalist convins este tot una cu a spune despre un cardinal oarecare că e un luptător convins împotriva papei. În loc să ajutați poporul să înțeleagă just ce este constituția, voi, democrații, în scrierile voastre, reduceți constituția la păstrugă cu hrean. Căci nu încape îndoială că pentru moșierul contrarevoluționar constituția nu este decît păstrugă cu hrean, o perfecționare la maximum a metodelor de jecmănire și de supunere a țăranului și a întregii mase a poporului. Dacă Heiden a fost un constituționalist convins, înseamnă că Dubasov și Stolîpin sînt și ei constituționaliști convinși, deoarece politica lor a fost sprijinită *în mod efectiv* și de Heiden. Dubasov și Stolîpin n-ar fi putut să fie ceea ce au fost, nu și-ar fi putut promova politica fără sprijinul octombriștilor, al lui Heiden inclusiv. După ce criterii, o, prea înțelepți democrați din rîndurile oamenilor „onești”, trebuie să apreciem fizionomia politică a unui om (a unui „constituționalist”) ? după vorbele lui, după felul cum se bate cu pumnul în piept și varsă lacrimi de crocodil ? sau după activitatea lui concretă pe arena socială ?

Ce este caracteristic, ce este tipic în activitatea politică a lui Heiden ? Oare faptul că n-a căzut la înțelegere cu Stolîpin în ceea ce privește intrarea în guvern după dizolvarea Dumei I, sau faptul că după un asemenea act *s-a dus* să trateze cu el încheierea unei tranzacții ? Oare faptul că înainte, la cutare sau cutare dată, a rostit cutare fraze liberale, sau faptul că imediat după 17 octombrie a devenit octombrișt (=contrarevoluționar) ? Numind pe Heiden constituționalist convins, voi faceți poporul să creadă că primul fapt este caracteristic și tipic. Voi repetați fără noimă frînturi de lozinci democratice, dar nu înțelegeți *abc-ul* democrației.

Căci democrația — rețineți bine acest lucru, o, voi domni cumsecade dintr-o societate cumsecade — înseamnă tocmai lupta împotriva dominației moșierilor contrarevoluționari

asupra țării, această dominație pe care contele Heiden a sprijinit-o și a întruchipat-o în întreaga sa carieră politică.

— Heiden a fost un om instruit — rostesc înduioșaji democrației noștri de salon. Da, noi am recunoscut acest lucru și recunoaștem bucuroși că a fost mai instruit și *mai inteligent* (însușire care nu este neapărat legată de instrucție) decât democrații înșiși, căci a înțeles mai bine interesele clasei *sale* și ale mișcării *sale* sociale contrarevoluționare decât înțelegeți voi, domnilor de la „Tovarișci“, interesele mișcării de eliberare. Acest moșier contrarevoluționar instruit a știut să apere cu finețe și cu viclenie interesele clasei sale, camuflînd cu abilitate, sub vălul unor cuvinte nobile și al unui gentlemanism de suprafață, tendințele egoiste și poftelile rapace ale iobăgiștilor și insistînd (în fața Stolîpinilor) ca aceste interese să fie apărate prin forme mai civilizate ale dominației de clasă. Heiden și cei de o teapă cu el și-au pus întreaga lor „instrucție“ în slujba intereselor *moșierești*. Pentru un publicist cu adevărat democrat, iar nu pentru un slugoi „cumsecade“ din rîndul radicalilor ruși de salon, asta ar putea constitui o temă admirabilă pentru a înfățișa *prostituarea* culturii în societatea actuală.

Cînd un „democrat“ flecărește despre cultură, el vrea să trezească în mintea cititorului imaginea unor cunoștințe bogate, a unui orizont larg, a înnobilării minții și inimii. Pentru domnii de teapa lui Heiden, cultura este o spoială, un dresaj, „deprinderea“ de a aranja în manieră de gentleman cele mai murdare și mai grosolane gheșefturi politice. Căci întreg octombrismul, toată „înnoirea pașnică“²⁰ a lui Heiden, toate tratativele lui cu Stolîpin după dizolvarea Dumei I aveau în esență drept scop să tranșeze cea mai grosolană și mai murdară afacere: asigurarea unei apărări cît mai temeinice, mai viclene, mai iscusite, mai solide pe dinăuntru și mai puțin vizibile pe dinafară a *drepturilor* nobilei boierimi ruse asupra sîngelui și sudorii milioanei de „mujiți“, pe care acești Heideni i-au jefuit întotdeauna și fără încetare și înainte de 1861, și în 1861, și după 1861, și după 1905.

Încă Nekrasov și Saltîkov au arătat societății ruse cum trebuie să distingă, sub exteriorul spilcuit și pomădat al moșierului iobăgist instruit, interesele lui hrăpărețe, au învățat-o să urască fățarnicia și micimea de suflet a unor asemenea tipuri, pe când intelectualul rus de astăzi, care se consideră păstrătorul moștenirii democratice și care face parte din partidul cadet * sau se numără printre ciracii acestui partid, învață poporul să fie slugarnic și este încântat de imparțialitatea sa de democrat fără partid. Privește aproape mai dezgustătoare încă decît aceea a isprăvilor lui Dubasov și Stolîpin...

— Heiden a fost un „om“ — zice, în culmea extazului, democratul de salon. — Heiden a fost uman.

Această înduioșare în fața umanitarismului lui Heiden ne aduce aminte nu numai pe Nekrasov și pe Saltîkov, ci și „Povestirile unui vînător“ de Turghenev. Aici avem de-a face cu un moșier civilizată, cult, instruit, cu maniere alese, cu lustru european. Moșierul își servește musafirul cu vin și discută cu el probleme înalte. „De ce nu-i încălzit vinul?“, întrebă el pe lacheu. Lacheul tace și pălește. Moșierul sună și, fără să ridice glasul, spune slugii care a intrat: „E vorba de Feodor... să se ia măsuri“²¹.

Iată o mostră de „umanitarism“ à la Heiden. Moșierul lui Turghenev este și el o persoană „umană“... în comparație cu Saltîciha, de exemplu, atît de uman, încît nu se duce personal la grajd să supravegheze dacă s-au luat măsurile convenite pentru biciuirea lui Feodor. Este atît de uman, încît nu se îngrijește de înmuierea în apă sărată a nuielilor cu care va fi biciuit Feodor. Acest moșier nu-și permite nici să-l lovească și nici măcar să-și certe lacheul, ci, ca un om cult ce este, cu maniere alese și umane, „ia măsuri“ de departe, fără zgomot, fără scandal, fără „demonstrații în public“...

La fel și cu umanitarismul lui Heiden. El n-a participat personal la biciuirea și torturarea țăranilor împreună cu

* Cadeții au dat dovadă de o slugărnicie de o sută de ori mai mare în aprecierea lui Heiden decît d-nii de la „Tovarișci“. Noi l-am luat pe acesta din urmă drept prototip de „democratism“ al „oamenilor cumsecade“ din „societatea“ rusă.

de-alde Lujenovski și Filonov. El n-a participat la expediții de pedepsire împreună cu de-alde Rennenkampf și Meller-Zakomelski. El n-a participat, împreună cu Dubasov, la masacrele de la Moscova. A fost atît de uman, încît s-a abținut de la asemenea isprăvi, lăsînd acestor eroi din „grajdul“ marii Rusii dreptul de „a lua măsuri“ și conducînd doar, din liniștea cabinetului său de om pașnic și cult, un partid politic care sprijinea guvernul Dubasovilor și ai cărui conducători ridicau paharul în sănătatea lui Dubasov, învingătorul Moscovei... Într-adevăr, nu este oare mai uman să-l trimiți pe unul ca Dubasov „să ia măsuri în privința lui Feodor“, în loc să te duci tu însuși la grajd ? Pentru babele care se ocupă de rubrica politică în presa noastră liberală și democratică, acesta este un model de umanitarism... — Era un om cu suflet de aur, nu s-ar fi atins nici de o muscă ! „Rar și fericit destin“ să-i sprijini pe Dubasovi, să te folosești de roadele masacrelor lor fără să fii răspunzător pentru faptele comise de ei.

Democratul de salon consideră drept culme a democratismului să se întrebe, oftînd adînc, de ce nu ne guvernează oameni ca Heiden (căci unui asemenea prostănac de salon nici prin gînd nu-i trece că există o „firească“ diviziune a muncii între Heiden și Dubasovi). Ascultați :

„...Și ce păcat că el (Heiden) a murit tocmai acum, cînd ar fi fost mai util decît oricînd. Astăzi el ar fi luptat împotriva celor de extremă dreaptă, dezvăluind laturile cele mai alese ale sufletului său, apărînd principiile constituționale cu toată energia și ingeniozitatea care îl caracterizau“ („Tovariși“ nr. 299, vineri 22 iunie, „In amintirea contelui Heiden“, corespondență din gubernia Pskov).

Ce păcat că preacultul și umanul Heiden, înnoitorul pașnic nu reușește să acopere cu frazeologia sa constituționalistă goliciunea Dumei a III-a, octombristă, goliciunea absolutismului care lichidează Duma ! Sarcina publicistului „democrat“ nu este să sfîșie veșmintele minciunii, să arate poporului, în toată goliciunea lor, pe dușmanii care îl asupresc, ci să regrete lipsa unor ipocriți versați care să împodobească rîndurile octombriștilor... Was is der Philister ? Ein hohler Darm, voll Furcht und Hoffnung, dass

Gott erbarm ! Ce este filistinul ? Un maț gol, plin de frică și de nădejdea că dumnezeu se va îndura²². Ce este filistinul rus liberal-democrat din tabăra cadetilor și a celor din preajma lor ? Un maț gol, plin de frică și de nădejdea că moșierul contrarevoluționar se va îndura de el !

Iunie 1907

Publicat la începutul lunii
septembrie 1907,
în culegerea „Golos izni”,
vol. 1, Petersburg

Se tipărește după textul culegerii

TEZELE RAPORTULUI
CU PRIVIRE LA ATITUDINEA
PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT
FAȚĂ DE DUMA A III-A, PREZENTAT
LA CONFERINȚA ORGANIZAȚIEI ORĂȘENEȘTI
PETERSBURG. 8 IULIE ²³

1. Așa cum a arătat experiența revoluției ruse, boicota-rea Dumei este singura hotărâre justă a social-democrației revoluționare în condiții istorice în care boicotul este un boicot cu adevărat activ, adică exprimă forța unui avînt revoluționar larg și general, care evoluează spre un asalt direct împotriva vechiului regim (adică spre insurecția armată). Boicotul are un rol istoric deosebit de important atunci cînd, prin conținutul său, constituie un act prin care proletariatul previne întregul popor să nu se lase atras orbește de mirajul mic-burghez al iluziilor constituționaliste și al primelor instituții, pretins constituționale, acordate de vechiul regim.

2. A considera boicotul drept mijloc care acționează de la sine, în afara condițiilor unui avînt revoluționar larg, general, puternic și impetuos și în afara unui asalt direct al întregului popor, asalt îndreptat spre răsturnarea vechiului regim, — în afara sarcinii de a lupta împotriva mirajului unei constituții acordate, miraj care exercită o puternică atracție asupra poporului, — înseamnă a acționa din imboldul sentimentelor, iar nu al rațiunii.

3. De aceea, a boicota Duma pe motiv că legea electorală favorabilă cadeților a fost înlocuită cu una favorabilă octombriștilor — pe motiv că locul Dumei a II-a, care vorbea în spirit cadet și acționa în spirit octombrist și la care social-democrații au participat nu fără folos pentru

cauza revoluției, îl ia o Dumă fățiș octombriștă —, a proclama boicotul pe asemenea motive înseamnă nu numai a înlocui munca revoluționară consecventă prin nervozitate revoluționară, ci și a da dovadă că înșiși social-democrații sînt stăpîniți de iluzii nefaste în ceea ce privește Duma cadetă și constituția cadetă.

4. Punctul central al întregii munci de agitație a social-democrației revoluționare trebuie să fie acela de a explica poporului că lovitura de stat de la 3 iunie 1907 este rezultatul direct și cu totul inevitabil al înfrîngerii insurecției din decembrie 1905. Învățămintele celei de-a doua perioade a revoluției ruse — perioada anilor 1906 și 1907 — constau în aceea că o ofensivă tot atît de sistematică a reacțiunii și o retragere tot atît de sistematică a revoluției ca aceea care a avut loc în decursul acestei întregi perioade sînt inevitabile atunci cînd domină credința în constituție, atunci cînd domină metodele de luptă pretins constituționale, sînt inevitabile atîta timp cît mase incomparabil mai largi ale proletariatului, după ce acesta își va reveni de pe urma înfrîngerilor suferite și-și va regrupa forțele, nu vor porni la un asalt revoluționar mai energic și mai ofensiv îndreptat spre răsturnarea regimului țarist.

5. Mișcarea grevistă care s-a declanșat în momentul de față în regiunea industrială Moscova și care începe să cuprindă și alte regiuni din Rusia trebuie privită drept cea mai bună cheazășie a unui avînt revoluționar posibil în viitorul apropiat. De aceea social-democrația trebuie să depună toate eforturile nu numai pentru sprijinirea și dezvoltarea luptei economice a proletariatului, ci și pentru transformarea acestei mișcări, care are deocamdată un caracter pur profesional, într-un larg avînt revoluționar și într-o luptă directă a maselor muncitorești împotriva forței armate a țarismului. Numai atunci cînd eforturile social-democrației în această direcție vor fi încununate de succes, numai pe baza unei mișcări revoluționare ofensive bine conturate poate căpăta o semnificație serioasă lozinca

boicotului indisolubil legată de chemarea directă a maselor la insurecția armată, la răsturnarea regimului țarist și la înlocuirea lui printr-un guvern revoluționar provizoriu, care să convoace o adunare constituantă pe baza votului universal, egal, direct și secret.

Scris înainte de 8 (21) Iulie 1907

*Publicat în Iulie 1907,
în foaie volante*

*Se tipărește după textul
foii volante*

---

*PROIECTE DE REZOLUȚII
PENTRU CONFERINȚA A TREIA A P.M.S.D.R.
(„A DOUA CONFERINȚĂ GENERALĂ”) ²⁴*

Scris în iulie 1907

*Publicat pentru prima oară
în 1933, în „Culegeri de Lenin”, vol. XXV*

Se lipărește după manuscris

1

PROIECT DE REZOLUȚIE
CU PRIVIRE LA PARTICIPAREA LA ALEGERILE
PENTRU DUMA A III-A DE STAT

Luînd în considerație

1) că, după cum a arătat experiența revoluției ruse, boicotul activ este o tactică justă a social-democrației numai în condițiile unui avînt revoluționar larg, general și impetuos care se transformă în insurecție armată, și numai legat de sarcina ideologică a luptei împotriva iluziilor constituționaliste atunci cînd vechiul regim convoacă pentru prima oară o adunare reprezentativă ;

2) că, în lipsa acestor condiții, tactica justă a social-democrației revoluționare cere, chiar atunci cînd există toate condițiile caracteristice unei perioade revoluționare, participarea la alegeri, așa cum s-a întîmplat și în timpul Dumei a II-a ;

3) că social-democrația, care a subliniat întotdeauna esența octombristă a partidului cadet și șubrezenia legii electorale cadete (din 11.XII.1905) ²⁵ în condițiile existenței absolutismului, nu are nici un motiv să-și schimbe tactica în urma înlocuirii acestei legi printr-o lege electorală octombristă ;

4) că mișcarea grevistă care se înteește în momentul de față în regiunea industrială centrală a Rusiei, fiind cea mai bună chezășie a unui avînt revoluționar posibil în viitorul apropiat, reclamă totodată o muncă susținută pentru transformarea mișcării, care are deocamdată un caracter pur profesional, într-o mișcare politică și direct revoluționară, legată de insurecția armată, conferința hotărăște :

- a) să se participe la alegeri și la lucrările Dumei a III-a ;
- b) să se explice maselor legătura dintre lovitura de stat de la 3.VI.1907, pe de o parte, și înfrîngerea insurecției din decembrie 1905 și trădările burgheziei liberale, pe de altă parte, arătîndu-le totodată că lupta pur profesională este cu totul insuficientă și tinzînd spre transformarea mișcării greviste pentru revendicări profesionale într-o luptă politică și într-o luptă revoluționară directă a maseilor pentru răsturnarea guvernului țarist prin insurecție ;
- c) să se explice maselor că boicotarea Dumei ca atare nu poate ridica mișcarea muncitorească și lupta revoluționară pe o treaptă superioară și că tactica boicotului ar putea deveni oportună numai în cazul cînd eforturile noastre de a transforma avîntul luptei pentru revendicări profesionale într-un asalt revoluționar vor fi încununete de succes.
-

2

SCHIȚĂ DE PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE
LA CONGRESUL GENERAL AL SINDICATELOR
DIN RUSIA

Conferința consideră că toți membrii partidului sînt obligați să aplice în practică cu toată energia rezoluția Congresului de la Londra cu privire la sindicate, ținînd seama de totalitatea condițiilor locale atunci cînd este vorba de stabilirea practică a legăturilor organizatorice ale sindicatelor cu partidul social-democrat sau de recunoașterea de către sindicate a conducerii partidului și veghind cu maximum de atenție întotdeauna și în toate împrejurările ca în cadrul sindicatelor social-democrației să nu se mulțumească să se adapteze în mod pasiv la platforma „neutralității“, atît de agreată de curentele burghezo-democratice de toate nuanțele (cadeții, progresiștii fără partid²⁶, socialiștii-revoluționari etc.), ci să susțină ferm concepțiile social-democrate în totalitatea lor, să contribuie necontenit la recunoașterea de către sindicate a conducerii ideologice a social-democrației și la stabilirea unor legături organizatorice permanente și efective cu ele.

ÎNSEMNĂRILE UNUI PUBLICIST

După dizolvarea Dumei a II-a, deprimarea, căința și renegarea au devenit nota predominantă și caracteristică a literaturii politice. Începînd cu d-l Struve, continuînd cu ziarul „Tovarișci” și terminînd cu o serie de publiciști aderenți la social-democrație, avem de-a face cu o renegare a revoluției, a tradițiilor ei, a metodelor ei de luptă, cu tendința de a se situa, într-un fel sau altul, cît mai la dreapta. Spre a caracteriza felul în care vorbesc și scriu astăzi unii social-democrați, vom lua la întîmplare două din articolele lor apărute în presa periodică curentă: articolul d-lui Nevedomski din „Obrazovanie”²⁷ nr. 7 și pe acela al d-lui Vl. Gorn din „Tovarișci” nr. 348.

D-l M. Nevedomski își începe articolul printr-o critică acerbă la adresa cadeților din Duma a II-a, susținînd cu tărie tactica blocului de stînga și comportarea social-democrației. Dar iată cum își încheie el articolul :

„Vorbind la modul indicativ, vom spune că pentru orice social-democrat trebuie să fie evident un lucru : în actualul stadiu al evoluției politice, partidele socialiste, prin activitatea lor, nu fac, în ultimă analiză, decît să croiască drum partidelor burgheze, să pregătească triumful lor vremelnic.

De aici decurge următorul imperativ : orice ar reprezenta în sine acest «mimetic» partid cadet («cînd blond, cînd brunet»), atîta timp cît el este singurul partid de opoziție, activitatea socialistă trebuie coordonată cu activitatea lui. Această coordonare este dictată de principiul economiei de forțe“... „În general, vorbind fără o ironie” (d-l M. Nevedomski trebuie să facă această remarcă pentru că el nu poate scrie fără întortocheri și floricele, care derutează și pe cititor și pe autorul însuși), „această frază a lui Miliukov definește cît se poate de

just în trăsăturile ei esențiale corelația dintre aceste partide“... (este vorba de următoarea frază a lui Miliukov : „amenințarea cu intervenția poporului poate fi pusă în practică numai atunci când această intervenție a fost pregătită în prealabil — și tocmai această pregătire trebuie să constituie scopul activității tuturor acelor a căroro forțele proprii ale Dumei li se par insuficiente pentru îndeplinirea marilor ei sarcini“ ; stînga să pregătească și să creeze mișcarea — talmăcește just această frază d-l Nevedomski —, „iar domnii cadeți și Duma să țină seama de această activitate“)... „Poate că aceste cuvinte nu sînt lipsite de cinism atunci cînd sînt rostite de reprezentantul unui partid care ține seama de această activitate, dar cînd problema este pusă astfel de Plehanov, bunăoară, ea nu reprezintă decît o definiție precisă și realistă a liniei de conduită pe care trebuie s-o urmeze social-democrația și a metodei folosirii forțelor opoziției liberale“.

Sîntem dispuși să credem că Plehanov încearcă un anume sentiment,... ca să ne exprimăm mai delicat, de jenă atunci cînd acești domni îl bat pe umăr cu condescendență. Dar prin lozincile sale cadete, de felul platformei unice a social-democraților și cadeților sau al păstrării Dumei, Plehanov le-a dat, fără îndoială, dreptul să *interpreteze* tocmai în felul acesta spusele lui.

Ascultați acum pe d-l Vl. Gorn :

„E clar că pentru a o birui“ (e vorba de coaliția antidemocratică a proprietarilor funciari și a marii burghezii, creată prin legea electorală de la 3 iunie) „sînt necesare două condiții. În primul rînd, toate păturile democrației, inclusiv proletariatul, trebuie să ajungă la o înțelegere pentru a opune unei coaliții o altă coaliție, și, în al doilea rînd, trebuie să desfășoare lupta *nu născocind lozinci cît mai categorice care să ducă la desprinderea elementelor nu îndeajuns de revoluționare și la forțarea mișcării unei evidente minorități revoluționare* (subliniat de d-l Gorn), ci printr-o luptă reală, concretă, care să antreneze masele înșeși împotriva măsurilor tot atît de concrete ale coaliției antidemocratice. Pentru a crea o coaliție democratică nu este necesară o fuziune, ci doar un acord cu privire la căile și obiectivele imediate ale luptei. Și asemenea acorduri sînt întru totul posibile dacă reprezentanții conștienți ai maselor — partidele — se situează pe terenul obținerii unor schimbări reale în condiții de existență socială, iar nu numai pe un punct de vedere agitatoric“.

Nu reiese oare limpede din aceste extrase că ambii noștri eroi ai frazeologiei cadete la modă spun în fond unul și același lucru ? Atît doar că d-l Gorn, care este ceva mai sincer, s-a dat oarecum în vileag ; încolo deosebirea dintre

el și d-l Nevedomski nu este cu nimic mai mare decât aceea dintre d-l Struve și d-l Nabokov, sau d-l Maklakov.

Politica își are logica ei internă. Și noi am arătat de ne-numărate ori că între social-democrați și liberali sînt posibile acorduri *tehnice* care să nu ducă cîtuși de puțin la un *bloc politic*, împotriva căruia s-au pronunțat întotdeauna toți social-democrații partinici (de cei nepartinici sau de cei care fac un dublu joc, spunînd una în partid și alta într-un ziar „liber“, fără partid, nu ne ocupăm aici). Viața a năruit întotdeauna aceste splendide eșafodaje și aceste frumoase deziderate, căci de după paravanul acordurilor „tehnice“ și-au croit mereu drum ideile unui bloc politic. Într-o țară mic-burgheză, în perioada revoluției burgheze, cînd partidul muncitoresc abundă în intelectuali mic-burghezi, tendința de subordonare politică a proletariatului față de liberali are rădăcini cît se poate de reale. Această tendință, care-și are rădăcinile în situația obiectivă, constituie conținutul real al oricărui politicianism *cvasisocialist* pe tema coalițiilor cu cadeții. D-l Gorn, cu naivitatea intelectualului la care numai vorbele sînt social-democrate, în timp ce toate concepțiile, tot substratul ideologic, tot „conținutul“ sînt pur liberale sau mic-burgheze, pledează fățiș pentru un bloc politic, pentru o „*coaliție democratică*“, nici mai mult, nici mai puțin.

Este cît se poate de caracteristic că d-l Gorn *a fost nevoit* să vină cu o rezervă : „nu este necesară o fuziune“ ! Prin această rezervă, el nu a făcut decât să scoată în vileag rămășițele unei conștiințe socialiste încercate. Căci spunînd : „nu este necesară o fuziune, ci doar un acord“, el ne-a oferit pe loc o descriere a acestui „acord“, ne-a dat o definiție a *conținutului* lui care arată cu deplină claritate că el a renegat social-democrația. Căci aici nu importă un cuvînt sau altul, nu importă dacă lucrurile sînt denumite „fuziune“ sau „acord“. Ceea ce importă este conținutul real al acestei „*împreunări*“. Ceea ce importă este *prețul* pe care-l oferiți partidului muncitoresc social-democrat ca să accepte rolul de întreținut al liberalismului.

Acest preț este arătat limpede.

1) Să fie părăsit punctul de vedere agitatoric.

2) Să se renunțe la „născocirea“ unor lozinci categorice.

3) Să se pună capăt desprinderii elementelor nu îndeajuns de revoluționare.

4) Să se renunțe la „forțarea“ mișcării unei evidente minorități revoluționare.

Ofer un premiu aceluia care ar fi în stare să întocmească un program mai clar și mai precis al acestei totale și mîrșave renegări. D-l Gorn nu se deosebește de d-l Struve decît prin faptul că acesta din urmă vede bine pe ce drum merge și, într-o anumită măsură, își îndreaptă „singur“ pașii pe acest drum, în timp ce pe d-l Gorn îl duc pur și simplu de căpăstru dădacele lui cadete.

— Trebuie părăsit punctul de vedere agitatoric — iată sfatul pe care-l dădeau într-una poporului cadeții din Duma a II-a. Ceea ce nu înseamnă a dezvolta conștiința și *spiritul revendicativ* al maselor muncitorești și al țărănimii, ci a face ca amîndouă să scadă, a le înăbuși, a le stinge, a propaga pacea socială.

— A nu născoci lozinci categorice înseamnă a renunța — cum, de altfel, au și făcut cadeții — la propagarea unor lozinci pe care social-democrații le-au lansat cu mult înainte de revoluție.

— A nu desprinde elementele insuficient revoluționare înseamnă a nu mai critica de loc în fața maselor minciuna, ipocrizia și reacționarismul cadeților, înseamnă a te îmbrățișa cu d-l Struve.

— A nu forța mișcarea revoluționară a unei evidente minorități înseamnă, în fond, a renunța la metodele de luptă revoluționare. Căci este absolut indiscutabil că la acțiunile revoluționare din tot cursul anului 1905 a participat o *evidentă minoritate revoluționară*; tocmai datorită faptului că, deși de luptat au luptat masele, aceste mase constituiau totuși o minoritate, lupta lor n-a fost încununată de un succes deplin. Dar toate succesele pe care le-a repercutat în general mișcarea de eliberare din Rusia, toate cuceririle ei, — totul a fost dobîndit, *în întregime și fără excepție, numai* prin această luptă a maselor care erau în minoritate. Asta în primul rînd. Iar în al doilea rînd, ceea ce liberalii și acoliții lor numesc „mișcări forțate“ a fost *singura* mișcare la care masele au participat (deși în acest prim caz, din păcate, în număr mic) în mod de

sine stătător, iar nu prin reprezentanți, singura mișcare care nu *se teme* de popor, singura mișcare care exprima interesele maselor și care (după cum au dovedit alegerile pentru Duma I și, în special, pentru Duma a II-a) se bucura de simpatia unor mase uriașe, care nu au participat direct la lupta revoluționară.

„Forțarea mișcării unei evidente minorități revoluționare“, despre care vorbește d-l Gorn, este o denaturare pur bureninistă dintre cele mai răspândite. Când ziarul lui Burenin²⁸ a dus campania împotriva lui Aleksinski în perioada Dumei a II-a, el căuta să prezinte întotdeauna lucrurile în așa fel, încât să reiasă că ostilitatea lui față de Aleksinski nu este determinată de lupta acestuia pentru libertate politică, ci de faptul că Aleksinski vrea libertatea... de a sparge geamuri, de a se cățăra pe felinare etc. Publicistul de la „Tovarișci“ pregătește și el atmosfera în același spirit ultrareacționar. El caută să înfățișeze lucrurile în așa fel încât să rezulte că ceea ce stă în calea unui acord între socialiști și liberali nu este cîtuși de puțin faptul că socialiștii sînt și vor fi întotdeauna pentru dezvoltarea conștiinței revoluționare și a activității revoluționare a maselor în genere, ci numai faptul că ei *forțează*, adică amplifică, umflă în mod artificial mișcarea, faptul că ei ațîță mișcări *vădit* lipsite de orice șanse de succes.

La aceste atacuri vom răspunde pe scurt. Atît în perioada Dumei I cît și în perioada Dumei a II-a, toată presa socialistă, atît cea menșevică cît și cea bolșevică, s-a pronunțat împotriva oricărei „forțări“ a mișcării... Atît în Duma I cît și în Duma a II-a cadeții au luptat împotriva social-democraților nu pentru că aceștia ar forța mișcarea, ci pentru că ei *dezvoltă* conștiința revoluționară și spiritul revendicativ al maselor, *demască* reacționarismul cadeților și mirajul iluziilor constituționaliste. Aceste fapte istorice, îndeobște cunoscute, nu pot fi ocolite prin nici un fel de echilibristică gazetărească. Cît privește forma de manifestare a d-lui Gorn, ea este cît se poate de caracteristică pentru vremea noastră, cînd „societatea cultă“, renegînd revoluția, se apucă de pornografie. Un individ care se pretinde social-democrat se duce la un ziar fără partid și vorbește în fața unui public larg, în spiritul celor de la „Novoe

Vremea“, despre „forțarea“ de către partidul muncitoresc a mișcării unei „evidente“ minorități! La noi, tendințele de renegare creează și moravuri de renegat.

Să abordăm acum problema sub un alt aspect. Vederile unor domni din categoria lui Nevedomski și Gorn, vederi care provoacă atîta dezgust cînd cei ce le etalează se pretind social-democrați, sînt, fără îndoială, vederi firești și cît se poate de tipice pentru cercuri largi ale intelectualității noastre burgheze, ale „societății“ liberalizante, ale cinovnicilor care fac frondă etc. Nu e suficient să caracterizăm aceste vederi ca o expresie a micii burghezii, neputincioasă politicește, nestatornică și lipsită de caracter. Ele trebuie explicate și din punctul de vedere al actualei stări de lucruri în dezvoltarea revoluției noastre.

De ce tocmai acum, în preajma alegerilor pentru Duma a III-a, anumite cercuri ale micii burghezii vin cu asemenea vederi? Pentru că aceste cercuri, schimbîndu-și docil convingerile la fiecare cotitură survenită în politica guvernului, cred în Duma octombristă, adică socotesc că ea își va îndeplini misiunea și se grăbesc să se acomodeze „reformelor octombriste“, se grăbesc să fundamenteze și să motiveze din punct de vedere ideologic adaptarea lor la octombrism.

Cîrmuirea a hărăzit Dumei octombriste misiunea de a pune capăt revoluției printr-o tranzacție directă între vechiul regim, de o parte, și moșierii și marea burghezie, de altă parte, pe baza unui minimum de reforme constituționale. Abstract vorbind, nu este un lucru cu totul imposibil, deoarece în apusul Europei o serie de revoluții burgheze s-au încheiat prin statornicirea unor rînduieli constituționale „octombriste“. Problema e numai dacă în Rusia de azi sînt posibile „reformele“ octombriste care să oprească revoluția. Dată fiind profunzimea revoluției noastre, nu sînt condamnate oare „reformele“ octombriste la același eșec ca și „reformele“ cadete? Nu va fi oare Duma octombristă un episod pe calea restaurării dominației ultrareac-

ționarilor și absolutismului, un episod tot atât de scurt ca și Dumele cadete ?

Am trecut printr-o perioadă de luptă revoluționară directă a masele (anul 1905), în cursul căreia au fost cucerite unele libertăți. Apoi am avut o perioadă de stagnare a acestei lupte (anul 1906 și prima jumătate a anului 1907). Această perioadă a adus o serie de victorii reacțiunii și nici o victorie revoluției, care a pierdut cuceririle din prima perioadă. A doua perioadă a fost o perioadă cadetă, o perioadă a iluziilor constituționaliste. Într-o măsură mai mare sau mai mică, masele continuau să creadă în posibilitatea unui „parlamentarism” în condițiile existenței absolutismului, în timp ce absolutismul, dându-și seama de pericolul unei dominații exclusive a ultrareacționarilor, încerca să cadă la învoială cu cadeții, făcea experiențe, *proba* diferite tipuri de costume constituționale, căuta să vadă ce fel de reforme sînt în stare să accepte domnii mari moșieri, „stăpîinii” Rusiei. Experiența constituției cadete s-a soldat printr-un eșec, deși în Duma a II-a cadeții au avut o comportare pur octombristă și nu numai că nu au atacat guvernul, nu au ațîțat masele împotriva lui, dar au căutat chiar în mod sistematic să potolească masele, luptînd împotriva „stîngii”, adică împotriva partidelor proletariatului și ale țărănimii, sprijinind direct și cu hotărîre acest guvern (votînd bugetul etc.). Într-un cuvînt, experiența constituției cadete a dat greș nu pentru că guvernul sau cadeții ar fi fost lipsiți de bunăvoință, ci pentru că contradicțiile obiective ale revoluției ruse s-au dovedit *mult prea profunde*. Aceste contradicții s-au dovedit atât de profunde, încît a fost imposibil să se arunce o punte cadetă peste prăpastie. Experiența a arătat că, chiar în condițiile înăbușirii totale, pentru un timp, a luptei de masă, chiar în condițiile arbitrarului absolut, cu care vechiul regim a procedat la falsificarea alegerilor etc., masele țărănești (și în revoluția burgheză deznodămîntul depinde în primul rînd de țărănime) au prezentat revendicări pe care nici un fel de artă diplomatică a intermediarilor cadeți *nu este în stare să le adapteze* la dominația moșierilor privilegiați. Dacă acum d-l Struve spumegă de furie împotriva trudovicilor²⁹ (ca să nu mai vorbim de social-democrați), dacă „*Reci*”³⁰

desfășoară o adevărată campanie împotriva lor, — nu este un fapt întâmplător și nu este pur și simplu expresia necazului unui avocat burghez pe țaranul care i-a respins serviciile. Acesta este un pas politic inevitabil în evoluția cadeților : dacă nu s-a putut ajunge la o împăcare între moșieri și trudovici, înseamnă (pentru intelectualitatea burgheză concluzia nu poate fi alta) că nu trebuie ridicate mase mai largi la lupta împotriva moșierilor, ci trebuie reduse revendicările trudovicilor, trebuie făcute *mai multe concesii* moșierilor, trebuie „să se renunțe la utopiile revoluționare“, după cum declară Struve și ziarul „Reci“, sau să se termine cu născocirea de lozinci categorice și cu forțarea mișcării, după cum scrie noua slugă a cadeților, d-l Gorn.

Guvernul se adaptează moșierilor prin faptul că lasă alegerile cu totul pe mâna lor, lipsind în mod efectiv țărănimea de drepturi electorale. Cadeții se adaptează moșierilor atacând pe trudovici pentru revoluționarismul și intransigența lor. Politicienii fără partid, cum sînt colaboratorii ziarului „Tovariști“, în general, și d-l Gorn, în special, se adaptează moșierilor îndemnînd proletariatul și țărănimea „să-și pună de acord“ („să-și coordoneze“, cum spune d-l Nevedomski) politica lor cu cea cadetă, să intre într-o „coalitie democratică“ cu cadeții, să renunțe la „lozinci categorice“ etc. etc.

Guvernul acționează în mod sistematic. Pas cu pas el răpește cuceririle obținute de „mișcarea forțată“ și rămase fără apărare atunci cînd această mișcare a intrat în acalmie. Pas cu pas, el încearcă să vadă care sînt „reformele“ în privința cărora s-ar putea obține și consimțămîntul domnilor moșieri. De ce n-au putut cadeții să facă acest lucru ? Oare n-au putut să-l facă, în pofida năzuinței lor sincere și a eforturilor pe care le-au depus, din cauza piedicilor puse de cei de stînga ? Înseamnă că trebuie ciuntite drepturile electorale ale „stîngii“, că trebuie lăsați să decidă octombriștii. Numai în cazul cînd *nici această încercare* nu va reuși, guvernul va fi nevoit să se dea cu totul pe mâna „Consiliului nobilimii unite“⁸¹.

În acțiunile guvernului există un sens, un sistem, o logică. Este logica intereselor de clasă ale moșierului. Aceste inte-

rese trebuie apărute și trebuie protejată într-un fel dezvoltarea burgheză a Rusiei.

Înfăptuirea acestor planuri ale guvernului cere înăbușirea *prin violență* a intereselor și a mișcării *maselor*, răpirea drepturilor lor electorale, cere ca aceste mase să fie lăsate la bunul plac al celor 130 000. Dacă aceste planuri vor fi înfăptuite sau nu — asta-i o problemă pe care nimeni nu o poate rezolva în momentul de față. Este o problemă care nu va putea fi rezolvată decît *prin luptă*.

Noi, social-democrații, rezolvăm această problemă prin lupta *noastră*. Cadeții însă o rezolvă *prin lupta... împotriva stîngii*. Ei luptă pentru rezolvarea acestei probleme *pe cale guvernamentală*: așa au procedat ei în mod sistematic pe arena parlamentară în Duma a II-a, așa procedează în mod sistematic și acum prin lupta lor ideologică împotriva social-democrațiilor și a trudovicilor.

Firește, pentru intelectualul rus de rînd, ca și pentru orice mic-burghez semidoct, sună destul de paradoxal: cadeții, care își zic democrați, care țin discursuri liberale, luptă pentru rezolvarea problemei pe cale guvernamentală! Asta-i o ineptie fără seamăn! Din moment ce sînt democrați, trebuie să între și ei în „coaliția democratică“! Asta-i o concluzie cît se poate de clară pentru naivii în ale politicii, pe care nici cei doi ani de revoluție rusă nu i-au învățat să caute în *lupta dintre diferitele clase* adevăratul substrat atît al măsurilor guvernamentale cît și al vorbăriei liberale. Și cîți dintre „marxiștii“ noștri din tabăra intelectualilor nu proclamă principiul luptei de clasă, iar în fond au părere de-a dreptul liberală despre cadeți, despre rolul Dumei și despre boicot! Și de cîte ori vor mai trebui cadeții să voteze în favoarea bugetului pentru ca acești naivi în ale politicii să-și dea seama de existența unui fenomen de mult cunoscut în Europa: liberalul care perorează împotriva guvernului și care sprijină guvernul în orice problemă importantă.

Înlocuirea Dumei a II-a prin Duma a III-a înseamnă înlocuirea cadetului care acționează în chip octombrist prin octombristul care acționează cu ajutorul cadetului. În Duma a II-a a predominat partidul intelectualilor burghezi, care în numele poporului își ziceau democrați și în numele bur-

gheziei sprijineau guvernul. În Duma a III-a trebuie să predominie partidul moșierilor și al mării burghezii, care năimesc intelectualitatea burgheză în vederea unei opoziții de fațadă și a unor servicii reale. Acest lucru elementar a fost dovedit de întreaga comportare politică a partidului cadet și de Duma a II-a în special. Acest lucru elementar a început să-l priceapă astăzi pînă și filistinul : vom invoca un martor ca d-l Jilkin care în nici un caz nu poate fi bănuț de simpatie pentru bolșevism sau de ostilitate preconcepțută și neîmpăcată față de cadeți.

Iată cum redă el în numărul de astăzi al ziarului „Tovarișci” (nr. 351), impresiile unui provincial „optimist” (sic ! „optimismul” d-lui Jilkin este cam în spiritul lui Gorn și Nevedomski) :

„Moșierii octombriști cu care am avut prilejul să stau de vorbă raționează astfel : «pe cadeți îi putem alege. De ce sînt ei buni ? Fiindcă sînt concesivi. În Duma I au cerut multe. În Duma a II-a au lăsat-o mai moale. Și-au tăiat pînă și din program. Ei bine, în Duma a III-a vor face noi concesii. Și, mai știi, poate că în cele din urmă o să încheie tîrgul. Și apoi, la drept vorbind, dintre octombriști n-ai pe cine promova.

...Las' să fie aleși cadeții. Deosebirea dintre noi și ei nu e o deosebire chiar atît de mare. În Duma a III-a o vor lua și ei mai spre dreapta... Cu octombriștii sîntem prieteni de nevoie... Dar unde-oratorii sau oamenii lor de vază ?»“

Cine judecă partidele după denumirile, programele, făgăduielile și discursurile lor, sau cine se mulțumește cu un „marxism” vulgar, bernsteinizat, constînd în repetarea adevărului referitor la sprijinirea democrației burgheze în revoluția burgheză, poate nutri speranța unei coaliții democratice între stîngă și cadeți în Duma a III-a. Dar cine are un pic de simț revoluționar și a reflectat cît de cît serios asupra învățămîntelor revoluției noastre, cine se călăuzește într-adevăr după principiul luptei de clasă și apreciază partidele după caracterul lor de clasă nu se miră cîtuși de puțin că partidul intelectualității burgheze nu este bun decît să aducă servicii de lacheu partidului mării burghezii. Domnii Gorn, Nevedomski și cei de o teapă cu ei sînt în stare să creadă că divergența dintre cadeți și democrație este o excepție, pe cînd divergența dintre ei și octombriști constituie regula. Lucrurile stau tocmai invers.

Cadeții se înrudesesc într-adevăr cu octombriștii prin întreaga lor natură de clasă. Democratismul cadet nu e decît o spoyală, o reflectare temporară a democratismului maselor sau o înșelătorie fățișă în care se lasă prinși bernsteinienii și filistinii ruși, în special cei de la „Tovarișci“.

Și iată, dacă priviți sub acest aspect problema care ne interesează, dacă înțelegeți adevăratul rol istoric al cadetului — acest intelectual burghez care ajută pe moșier să mulțumească pe țăran cu o reformă mizeră —, atunci va ieși la iveală, în toată goliciunea ei, înțelepciunea domnilor Gorn și Nevedomski, care povățuiesc proletariatul *să-și coordoneze* acțiunile cu acțiunile cadeților! Tabloul „reformelor“ octombriste ce ni se promet este cît se poate de limpede. Moșierul „aranjează“ pe țăran, și îl aranjează așa de bine, încît populația nu poate fi silită să accepte reformele fără expediții de pedepsire, fără biciuirea țăranilor și masacrarea muncitorilor. Profesorul cadet face opoziție: el demonstrează că, din punctul de vedere al științei moderne a dreptului, este necesar ca expedițiile de pedepsire să fie reglementate pe cale constituțională și condamnă excesul de zel al poliției. Avocatul cadet face opoziție: el demonstrează că, după lege, trebuie să se aplice 60 de lovituri de nua, și nu 200, și că nu trebuie să se acorde guvernului bani pentru vergi decît cu condiția ca el să respecte legea. Medicul cadet este gata să ia pulsul celui biciuit și să scrie un studiu în care să demonstreze necesitatea de a reduce la jumătate numărul maxim de lovituri.

Oare nu în felul acesta s-a manifestat opoziția cadetă în Duma a II-a? Și nu este limpede că pentru o asemenea opoziție moșierul octombrist nu numai că-l va alege pe cadet în Dumă, dar va fi gata chiar să-i plătească o leafă de profesor universitar sau orice altă leafă?

O coaliție democratică între socialiști și cadeți în Duma a II-a, după Duma a II-a sau în Duma a III-a nu înseamnă de fapt, dată fiind situația obiectivă, nimic altceva decît transformarea partidului muncitoresc într-o anexă jalnică și oarbă a liberalilor, decît trădarea completă de către socialiști a intereselor proletariatului și a intereselor revoluției. Se prea poate ca d-nii Nevedomski, Gorn și cei de teapa lor să nu-și dea seama ce fac. La asemenea oameni,

adeseori adîncimea convingerilor nu trece de vîrfurile limbii. În fond însă, tendința lor este să lichideze partidul de sine stătător al clasei muncitoare, să lichideze social-democrația. Social-democrația, care-și înțelege sarcinile, trebuie să se descotorosească de acești domni. La noi, din păcate, și astăzi categoria revoluție burgheză este prea unilateral înțeleasă. De pildă, se pierde din vedere că această revoluție trebuie să arate proletariului — și numai ea îi poate arăta pentru prima dată — cum se înfățișează în realitate burghezia din țara respectivă, care sînt particularitățile naționale ale burgheziei și ale micii burghezii în respectiva revoluție burgheză națională. Separarea efectivă, masivă și definitivă a proletariului ca clasă, opoziția lui față de toate partidele burgheze poate să se producă numai cînd istoria propriei lui țări îi va arăta întreaga fizionomie a burgheziei ca clasă, ca tot politic, întreaga fizionomie a micii burghezii ca pătură, ca o anumită entitate ideologică și politică ce se manifestă în cutare sau cutare acțiuni politice largi și deschise. Trebuie să explicăm neîncetat proletariului adevărurile teoretice privitoare la esența intereselor de clasă ale burgheziei și ale micii burghezii în societatea capitalistă. Dar aceste adevăruri vor pătrunde adînc în conștiința unor mase proletare cu adevărat largi numai atunci cînd aceste clase vor vedea și vor simți pe propria lor piele comportarea partidelor reprezentînd diferitele clase, cînd la conștiința-limpede a naturii de clasă a acestora se va adăuga reacția psihologică directă a proletarului față de întreaga fizionomie a partidelor burgheze. Poate nicăieri în lume burghezia nu a dat dovadă, în revoluția burgheză, de atîta sălbăticie reacționară, nu s-a aliat într-o măsură atît de mare cu vechiul regim, nu „s-a eliberat“ în așa măsură de tot ce aduce, fie și pe departe, o simpatie sinceră pentru cultură, pentru progres, pentru apărarea demnității umane așa cum a făcut la noi; de aceea proletariatul nostru va trebui să iasă din revoluția burgheză rusă cu o întreită ură împotriva burgheziei și cu o întreită hotărîre de a lupta împotriva ei. Probabil că nicăieri în lume mica burghezie — începînd cu „socialiștii-populiști“³² și cu trudovicii și terminînd cu intelectualii strecurați în rîndurile social-democrației — nu a dat dovadă de atîta lașitate și

lipsă de caracter în luptă, nu și-a dezvăluit în chip atât de mârșav tendințele de renegare, n-a manifestat atîta slugărnicie față de eroii modei burgheze sau ai violenței reacționare ; de aceea, proletariatul nostru va trebui să iasă din revoluția noastră burgheză cu un întreit dispreț față de nestatornicia și neputința mic-burgheză. Oricare va fi calea viitoare a revoluției noastre, oricît de vitrege vor fi vremurile prin care va trebui să treacă uneori proletariatul, această ură și acest dispreț îi vor cimenta rîndurile, îl vor curăți de elementele nedemne provenite din alte clase, îi vor spori forțele, îl vor căli pentru loviturile cu care se va năpusti, cînd va sosi vremea, asupra întregii societăți burgheze.

*Scris la 22 august
(4 septembrie) 1907*

*Publicat la începutul lunii
septembrie 1907, în culegerea
„Golos jizni”, vol. I, Petersburg
Semnat : N. L.*

Se tipărește după textul culegerii

CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL DE LA STUTTGART ³³

Congresul socialist internațional de la Stuttgart, care a avut loc în august anul acesta, s-a remarcat prin numărul neobișnuit de mare de participanți și prin caracterul său deosebit de reprezentativ. Toate cele cinci continente și-au trimis aici delegați, al căror număr a fost de 886. Dar pe lângă faptul că a constituit o grandioasă demonstrație a unității internaționale de luptă a proletariatului, acest congres a jucat un rol de seamă în stabilirea tacticii partidelor socialiste. Congresul a adoptat rezoluții generale într-o serie întreagă de probleme, care pînă acum erau rezolvate exclusiv în cadrul diferitelor partide socialiste. Cimentarea socialismului într-o forță internațională unică este exprimată deosebit de pregnant în creșterea numărului de probleme care reclamă o rezolvare principială identică în țări diferite.

Publicăm mai jos textul complet al rezoluțiilor adoptate la Stuttgart ³⁴. Deocamdată ne vom opri pe scurt asupra fiecăreia dintre ele pentru a releva principalele puncte litigioase și caracterul dezbaterilor congresului.

Nu este pentru prima oară cînd congresele internaționale se ocupă de problema colonială. Toate hotărîrile lor de pînă acum au însemnat o condamnare categorică a politicii coloniale burgheze, politică de jaf și de violență. De data aceasta comisia congresului a fost astfel constituită, încît elementele oportuniste, în frunte cu olandezul Van Kol, au reușit să aibă precumpănire. În proiectul de rezoluție a fost inserată o frază în sensul că, în principiu, congresul nu condamnă orice politică colonială, deoarece această, într-un

regim socialist poate avea un rol civilizator. Minoritatea din comisie (germanul Ledebour, social-democrații polonezi și ruși și mulți alții) a protestat energic împotriva admiterii unei asemenea idei. Problema a fost adusă în fața congresului, și forțele celor două curente s-au dovedit atât de apropiate numericeste, încât lupta s-a încins cu o nemai-pomenită pasiune.

Oportuniștii s-au unit în jurul lui Van Kol. În numele majorității delegației germane, Bernstein și David au pledat în favoarea recunoașterii „politicii coloniale socialiste” și au acuzat cu vehemență pe radicali că au o atitudine negativă, neconstructivă, că nu înțeleg importanța reformelor, că nu vin cu un program practic în problema colonială etc. Ei au fost combătuți, printre alții, de Kautsky, care a fost nevoit să roage congresul să se pronunțe *împotriva* majorității delegației germane. Kautsky a arătat, pe bună dreptate, că nu e vorba nicidecum de negarea luptei pentru reforme : acest lucru este indicat cu toată precizia în celelalte pasaje ale rezoluției, care nu au stîrnit nici o controversă. Problema este dacă trebuie să facem concesii actualului regim de jaf și violență burgheză. Ceea ce va forma obiectul dezbaterilor la congres este actuala politică colonială ; or, această politică se bazează pe înrobirea directă a indigenilor : burghezia introduce de fapt sclavia în colonii, aplică băștinașilor un regim de persecuții și violențe nemai-pomenite, „civilizîndu-i” prin răspîndirea alcoolului și a sifilisului. Și, în această situație, socialiștii să rostească fraze evazive despre posibilitatea recunoașterii principiale a politicii coloniale ! Asta ar fi de-a dreptul o trecere la punctul de vedere burghez, ar fi un pas hotărît în direcția subordonării proletariatului față de ideologia burgheză, față de imperialismul burghez, care își ridică acum capul cu multă trufie.

Propunerea comisiei a fost respinsă la congres cu 128 de voturi contra 108 și 10 abțineri (Elveția). Relevăm că, în cadrul votărilor care au avut loc la Stuttgart, partidele diferitelor națiuni au dispus pentru prima oară de un număr diferit de voturi, variînd între 20 (partidele națiunilor mari, inclusiv Rusia) și 2 (Luxemburgul). Numărul total de voturi al partidelor reprezentînd națiunile mici —

națiunile care nu duc o politică colonială, sau cele care suferă de pe urma acestei politici — a precumpănit asupra aceluia al statelor în care chiar și proletariatul s-a molipsit întrucîtva de pasiunea cuceririlor.

Acest vot în problema colonială este de o mare însemnătate. În primul rînd, aici s-a demascat într-un mod cît se poate de evident oportunismul socialist, care cedează la ademenirile burgheziei. În al doilea rînd, s-a manifestat aici o trăsătură negativă a mișcării muncitorești din Europa, trăsătură care merită o serioasă atenție, deoarece poate pricinui mult rău cauzei proletariatului. Marx citează în repetate rînduri o cugetare a lui Sismondi, care are o deosebită semnificație. Proletarii lumii antice — glăsuiește această cugetare — trăiau pe socoteala societății. Societatea modernă trăiește pe socoteala proletarilor³⁵.

Clasa celor neavuți, dar care nu muncesc, nu este în stare să răstoarne pe exploatare. Numai clasa proletarilor, care întreține întreaga societate, este în stare să înfăptuiască revoluția socială. Or, politica colonială desfășurată pe scară largă a făcut ca proletarul european să ajungă, *în parte*, în situația ca întreaga societate să *nu* fie întreținută prin munca lui, ci prin munca băștinașilor din colonii, aduși aproape în sclavie. Burghezia engleză, de pildă, stoarce mai multe venituri din munca zecilor și sutelor de milioane de locuitori ai Indiei și ai celorlalte colonii ale ei decît din cea a muncitorilor englezi. În aceste condiții se creează, în anumite țări, o bază materială, economică pentru molipsirea de șovinism colonial a proletariatului dintr-o țară sau alta. Asta poate fi, desigur, doar un fenomen trecător; totuși trebuie să vedem limpede răul, să înțelegem cauzele lui pentru a ști să unim proletariatul din toate țările în vederea luptei împotriva unui asemenea oportunism. Iar această luptă va duce inevitabil la victorie, deoarece națiunile „privilegiate“ formează un procent tot mai mic în totalitatea națiunilor capitaliste.

Problema dreptului de vot pentru femei aproape că n-a constituit un obiect de discuții la congres. S-a găsit doar o singură englezoaică din arhioportunistă „Societate fabiană“³⁶ care a încercat să susțină admisibilitatea luptei socialiste pentru un drept de vot limitat al femeilor, adică

nu pentru votul universal, ci pentru un vot cenzitar. Fabiana a rămas complet izolată. Substratul părerilor ei este cât se poate de simplu : doamnele burgheze din Anglia speră să obțină pentru ele drepturi electorale, de care să nu beneficieze însă și femeile proletare.

Concomitent cu congresul socialist internațional a avut loc la Stuttgart, în aceeași clădire, prima conferință socialistă internațională a femeilor. La această conferință, ca și în cadrul comisiei congresului, au avut loc, cu prilejul discutării rezoluției amintite, interesante controverse între social-democrații germani și cei austrieci. Luptînd pentru votul universal, aceștia din urmă au lăsat oarecum pe planul al doilea revendicarea egalității femeii cu bărbatul ; din practicism, ei n-au insistat asupra revendicării dreptului de vot universal, ci a dreptului de vot pentru bărbați. În cuvîntările lor, Clara Zetkin și alți social-democrați germani au arătat, pe bună dreptate, austriecilor că au procedat greșit, că au slăbit forța mișcării de masă întrucît n-au formulat cu toată energia revendicarea de drepturi electorale nu numai pentru bărbați, ci și pentru femei. Ultimele cuvinte ale rezoluției de la Stuttgart („trebuie formulată revendicarea dreptului de vot universal, *concomitent* pentru bărbați și pentru femei“) sînt evident legate de acest episod de „practicism“ excesiv din istoria mișcării muncitorești austriece.

Rezoluția cu privire la relațiile dintre partidele socialiste și sindicate prezintă o importanță cu totul deosebită pentru noi, rușii. Congresul de la Stockholm al P.M.S.D.R. s-a pronunțat pentru sindicate *fără partid*, adoptînd astfel punctul de vedere al neutralității. Acest punct de vedere a fost preconizat întotdeauna și de democrații fără partid, bernsteinienii și socialiștii-revoluționari de la noi. Congresul de la Londra a formulat un cu totul alt principiu : apropierea sindicatelor de partid, mergînd pînă la recunoașterea (în anumite condiții) a partinității sindicatelor. La Stuttgart, subsecția social-democrată din cadrul secției ruse (la congresele internaționale, socialiștii din fiecare țară formează secții aparte) s-a scindat cu prilejul discutării acestei probleme (în celelalte probleme nu s-au produs sciziuni). Și anume : Plehanov a susținut în principiu neutralitatea, bolșevicul

Voinov a susținut punctul de vedere antineutralist al Congresului de la Londra și al rezoluției belgiene (publicată, împreună cu raportul lui De-Brouckère, în materialele congresului; raportul va apărea în curînd în limba rusă). C. Zetkin a relevat, pe drept cuvînt, în ziarul ei „Die Gleichheit“³⁷, că argumentele lui Plehanov în favoarea neutralității au fost tot atît de inconsistente ca și cele ale francezilor. Iar rezoluția Congresului de la Stuttgart, după cum a remarcat, pe bună dreptate, Kautsky și după cum se va convinge oricine o va citi cu atenție, pune capăt recunoașterii principiale a „neutralității“. În ea nu se pomenește nimic de neutralitatea sau de nepartinitatea sindicatelor. Dimpotrivă, se recunoaște în modul cel mai categoric necesitatea unor strînse legături între sindicate și partidul socialist și a consolidării acestor legături.

Rezoluția de la Londra a P.M.S.D.R. cu privire la sindicate are acum în rezoluția de la Stuttgart o bază principială temeinică. Rezoluția de la Stuttgart stabilește necesitatea unor legături trainice și strînse între sindicate și partidul socialist în general și pentru toate țările; rezoluția de la Londra arată că pentru Rusia forma acestei legături trebuie să fie, în cazul cînd există condiții favorabile, partinitatea sindicatelor și că activitatea membrilor de partid trebuie orientată în această direcție.

Menționăm că la Stuttgart principiul neutralității și-a dezvăluit laturile lui negative prin aceea că jumătate din delegația germană — reprezentanți ai sindicatelor — a susținut cu cea mai mare îndîrjire punctul de vedere oportunist. De aceea, în timp ce la Essen, de pildă (unde a avut loc numai congresul partidului, nu și al sindicatelor), germanii au luat poziție împotriva lui Van Kol, la Stuttgart s-au situat de partea lui. Propaganda în favoarea neutralității a dat *efectiv* rezultate negative în Germania, făcînd jocul oportunismului din rîndurile social-democrației. Acest fapt nu mai poate fi ignorat de azi înainte; de el trebuie să se țină seama mai ales în Rusia, unde povăuitorii burghezo-democrați ai proletariatului, care îi recomandă „neutralitatea“ mișcării sindicale, sînt în număr atît de mare.

Despre rezoluția cu privire la emigrație și imigrație vom spune doar cîteva cuvinte. În cadrul comisiei s-a făcut și

În această problemă încercarea de a susține concepții înguste, de breaslă, de a face să fie votată interzicerea imigrării muncitorilor din țările înapoiate (culii din China etc.). Avem de-a face aici cu același spirit aristocratic existent în rîndurile proletarilor din unele țări „civilizate“, care trag anumite foloase de pe urma situației lor privilegiate și care, de aceea, înclină să dea uitării cerințele solidarității internaționale de clasă. La congres nu s-au găsit apărători ai acestui îngust spirit de breaslă și mic-burghez. Rezoluția adoptată corespunde întru totul cerințelor social-democrației revoluționare.

Să trecem la ultima și, poate, cea mai importantă rezoluție a congresului : rezoluția în problema antimilitarismului. Faimosul Hervé, care a făcut atîta vîlvă în Franța și în Europa, a susținut în această problemă un punct de vedere semianarhist, propunînd cu naivitate ca la orice război „să se răspundă“ prin grevă și insurecție. El n-a înțeles, pe de o parte, că războiul este un produs necesar al capitalismului și că proletariatul nu poate renunța să participe la un război revoluționar, deoarece asemenea războaie sînt posibile și au avut loc în societatea capitalistă. Pe de altă parte, el n-a înțeles că posibilitatea de „a răspunde“ la război depinde de caracterul crizei pe care o provoacă războiul. De aceste condiții depinde alegerea mijloacelor de luptă, această luptă trebuind să conștie (și aici avem cel de-al treilea punct al nedumeririlor sau al confuziilor hervéismului) nu în simpla înlocuire a războiului prin pace, ci în înlocuirea capitalismului prin socialism. Esențialul nu este numai să împiedici izbucnirea războiului, ci să folosești criza provocată de război pentru a grăbi răsturnarea burgheziei. Dar toate absurditățile semianarhiste ale hervéismului aveau un substrat just din punct de vedere practic : acela de a da un impuls socialismului, în sensul de a nu ne limita la mijloacele de luptă parlamentare, ci de a dezvolta în mase conștiința necesității unor mijloace de acțiune revoluționare legate de crizele pe care războiul le aduce inevitabil după sine, — în sfîrșit, în sensul de a răspîndi în mase o conștiință mai vie a solidarității inter-

naționale a muncitorilor și a falsității patriotismului burghez.

Rezoluția lui Bebel, pe care au propus-o germanii și care coincidea în toate punctele esențiale cu rezoluția lui Guesde, suferea tocmai de neajunsul că nu conținea nici o indicație cu privire la sarcinile active ale proletariatului, ceea ce crea posibilitatea ca tezele ortodoxe ale lui Bebel să fie citite prin ochelari oportuniști. Vollmar a transformat imediat această posibilitate în realitate.

De aceea Rosa Luxemburg și delegații social-democrați ruși au prezentat amendamente la rezoluția lui Bebel. În aceste amendamente 1) se arăta că militarismul este unul dintre principalele instrumente ale asupririi de clasă ; 2) se trasa sarcina de a desfășura o muncă de agitație în rîndurile tineretului ; 3) se sublinia că sarcina social-democrației este nu numai de a lupta împotriva izbucnirii războaielor sau pentru încetarea cît mai grabnică a războaielor începute, ci și de a folosi criza creată de război pentru a grăbi răsturnarea burgheziei.

Subcomisia (aleasă de comisia pentru problema antimilitarismului) a inclus toate aceste amendamente în rezoluția lui Bebel. În afară de aceasta, Jaurès a venit cu un plan fericit : în loc să se indice mijloacele de luptă (greva, insurecția), să se dea exemple istorice de luptă a proletariatului împotriva războiului, începînd cu demonstrațiile din Europa și terminînd cu revoluția din Rusia. În urma tuturor acestor transformări a rezultat o rezoluție, ce-i drept, extrem de lungă, dar care, în schimb, este într-adevăr bogată în idei și arată cu precizie sarcinile proletariatului. În această rezoluție, rigurozitatea analizei ortodoxe, singura analiză științifică marxistă, se îmbină cu recomandarea ca partidele muncitorești să folosească mijloacele de luptă cele mai hotărîte și mai revoluționare. Această rezoluție nu poate fi citită așa cum a citit-o Vollmar, după cum nu poate fi nici încadrată în cadrul îngust al hervéismului naiv.

În genere, într-o serie întregă de probleme extrem de importante, Congresul de la Stuttgart a scos în relief

opozitia dintre aripa oportunistă și cea revoluționară a social-democrației internaționale, rezolvînd aceste probleme în spiritul marxismului revoluționar. Rezoluțiile acestui congres, privite în lumina dezbaterilor de la congres, trebuie să devină călăuza permanentă a fiecărui propagandist și a fiecărui agitator. Unitatea tactică și unitatea de luptă revoluționară a proletarilor din toate țările vor face ca opera realizată la Stuttgart să fie încununată de noi și rapide succese.

*Scris la sfîrșitul lunii august —
Inceputul lunii septembrie 1907*

*Publicat la 20 octombrie 1907,
în ziarul „Proletarii” nr. 17*

*Se tipărește după textul
opărit în ziar*

NOTE
LA REZOLUȚIA CONGRESULUI DE LA STUTTGART
CU PRIVIRE LA „MILITARISM ȘI CONFLICTELE
INTERNAȚIONALE“

Avînd în vedere caracterul de clasă al societății burgheze, congresul consideră de datoria clasei muncitoare, și în special a reprezentanților ei în parlamente, să lupte pe toate căile împotriva politicii de cotopire a statelor, refuzînd totodată să acorde vreun sprijin în înfăptuirea acestei politici, și să acționeze astfel încît tineretul muncitor să fie educat în spiritul socialismului și al frăției între popoare *).

• • •

*). În amendamentul prezentat de ruși figura și teza : „astfel încît clasele dominante să nu cuteze a-l folosi (tineretul) ca instrument pentru consolidarea dominației lor de clasă împotriva proletariatului luptător“. Aceste cuvinte au fost scoase de comisie nu pentru că cineva n-ar fi fost principial de acord cu ele, ci pentru că germanii au declarat că ele contravin legii și ar putea constitui un motiv de dizolvare a organizațiilor social-democrate germane. Această tăietură nu modifică ideea principală din pasajul respectiv al rezoluției.

• • •

În caz de pericol de război, clasa muncitoare și reprezentanții ei în parlamente sînt obligați ca, avînd sprijinul Biroului internațional, să facă tot ce e posibil pentru a împiedica declararea războiului, recurgînd la toate mijloacele ce li se par raționale și care depind de gradul de ascuțire a luptei de clasă și de situația politică generală *).

. . .

*) În amendamentul prezentat de ruși se spunea că aceste mijloace (pentru preîntâmpinarea războiului) se schimbă și *se intensifică* (sich ändern und *steigern*) în funcție de ascuțirea luptei de clasă etc. Comisia a tăiat cuvintele „se intensifică”, lăsând numai cuvintele „se schimbă”.

*Scris în a doua jumătate
a lunii august 1907*

*Publicat la începutul lunii
septembrie 1907 în culegerea
„Golos Izni”, vol. I, Petersburg*

Se tipărește după textul culegerii

VL. DULIANOFF

КАЛЕНДАРЬ

ДЛЯ ВСЕХЪ

Цѣна 25 коп.

Сoperta „Almanahului pentru toți pe 1908”,
 în care a fost publicat articolul lui Lenin
 „Congresul socialist internațional de la Stuttgart”.
 Exemplar personal al lui Lenin

Micșorat

CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL DE LA STUTTGART ³⁸

Congresul de la Stuttgart, care și-a încheiat de curînd lucrările, a fost al doisprezecelea congres al Internaționalei proletare. Primele cinci congrese au avut loc în perioada Internaționalei I (1866—1872), pe care a condus-o Marx, încercînd — după expresia atît de nimerită a lui Bebel — să creeze de sus unitatea internațională a proletariatului luptător. Această încercare nu putea fi încununată de succes atîta timp cît partidele socialiste naționale nu erau încheiate și consolidate, dar activitatea Internaționalei I a adus mari servicii mișcării muncitorești din toate țările și a lăsat urme adînci.

Internaționala a II-a își are începutul la Congresul socialist internațional de la Paris din 1889. La congresele următoare, care au avut loc la Bruxelles (1891), Zürich (1893), Londra (1896), Paris (1900) și Amsterdam (1904), această nouă Internațională, care se sprijină pe partide naționale bine încheiate, s-a consolidat definitiv. La Stuttgart au fost 884 de delegați, reprezentînd 25 de popoare din Europa, Asia (Japonia și o parte din India), America, Australia și Africa (un delegat din partea Africii de sud).

Marea importanță a Congresului socialist internațional de la Stuttgart constă tocmai în faptul că el a marcat consolidarea definitivă a Internaționalei a II-a și transformarea congreselor internaționale în adunări de lucru, care exercită o puternică influență asupra caracterului și orientării activității socialiste în întreaga lume. Deși sub aspectul

formal, hotărârile congreselor internaționale nu sînt obligatorii pentru partidele diferitelor națiuni, forța morală a acestor hotărâri este atît de mare, încît nerespectarea lor este de fapt o excepție mai rară chiar decît nerespectarea de către diferite partide a hotărârilor adoptate la congresele proprii. Congresul de la Amsterdam a realizat unirea socialiștilor francezi, iar prin rezoluția lui împotriva ministerialismului a exprimat într-adevăr voința proletariatului conștient din întreaga lume și a stabilit politica partidelor muncitorești.

Congresul de la Stuttgart a realizat un mare pas înainte în această direcție, dovedindu-se a fi forul suprem care stabilește linia politică a socialismului într-o serie întreagă de probleme importante. Congresul de la Stuttgart a stabilit cu mai multă fermitate încă decît cel de la Amsterdam această linie, în spiritul social-democrației revoluționare împotriva oportunismului. „Die Gleichheit“ („Egalitatea“), revistă a muncitoarelor social-democrate germane, redactată de Clara Zetkin, scrie, pe drept cuvînt, în legătură cu aceasta : „în toate problemele, diferitele devieri spre oportunism ale unor partide socialiste au fost îndreptate în sens revoluționar datorită colaborării socialiștilor din toate țările“.

Demn de semnalat și regretabil totodată este faptul că social-democrația germană, care pînă acum a susținut întotdeauna punctul de vedere revoluționar în marxism, s-a dovedit nestatornică sau situată pe o poziție oportunistă. Congresul de la Stuttgart a confirmat o profundă remarcă făcută de Engels cu privire la mișcarea muncitorească germană. La 29 aprilie 1886 Engels scria lui Sorge, unul dintre veteranii Internaționalei I : „În general e bine că germanilor, mai ales după ce au trimis în Reichstag un număr atît de mare de filistini (ceea ce de altfel era inevitabil), li se contestă rolul de conducători ai mișcării socialiste internaționale. În perioadele de acalmie, în Germania totul devine filistin ; și în asemenea momente este absolut necesar ascuțișul concurenței franceze, de care nu se va duce lipsă“.

Ascuțișul concurenței franceze n-a lipsit nici la Stuttgart, și el s-a arătat într-adevăr necesar, deoarece germanii au dat dovadă de mult filistinism. Pentru social-democrații ruși este deosebit de important să aibă în vedere toate astea, deoarece liberalii noștri (și nu numai liberalii) nu scapă niciodată prilejul să dea drept exemplu demn de urmat tocmai laturile cele mai puțin strălucite ale social-democrației germane. Cei mai de seamă și mai clarvăzători exponenți ai gândirii social-democrate germane au subliniat ei înșiși această împrejurare și, lăsând la o parte orice pudoare prost înțeleasă, au arătat cu toată hotărârea că ea constituie un avertisment. „La Amsterdam — scrie revista Clarei Zetkin — laitmotivul revoluționar al tuturor debaterilor în parlamentul proletariatului mondial l-a constituit rezoluția de la Dresda ; la Stuttgart, cuvântările rostite de Vollmar în comisia pentru problema militarismului, de Peplov în comisia pentru problema emigrației, de David (și de Bernstein, adăugăm noi) în comisia pentru problema colonială au făcut la congres o neplăcută disonanță oportunistă. În majoritatea comisiilor, în majoritatea problemelor, reprezentanții Germaniei au fost de data aceasta exponenți ai oportunismului“. Iar K. Kautsky apreciază astfel lucrările Congresului de la Stuttgart : „rolul conducător în Internaționala a II-a, deținut pînă acum de fapt de social-democrația germană, nu s-a manifestat de data aceasta în nici un fel“.

Să trecem la examinarea diferitelor probleme dezbătute la congres. În problema colonială, divergențele nu au putut fi înlăturate în cadrul comisiei. Controversa dintre oportuniști și revoluționari a fost soluționată de congresul însuși în favoarea revoluționarilor, și anume cu o majoritate de 127 de voturi contra 108 și 10 abțineri. Menționăm, cu acest prilej, fenomenul îmbucurător că socialiștii din Rusia au votat *cu toții*, unanim, în *toate* problemele, în spirit revoluționar (Rusia dispune de 20 de voturi, dintre care 10 au fost atribuite P.M.S.D.R., fără polonezi, 7 — socialiștilor-revoluționari și 3 — reprezentanților sindicatelor. Apoi, Polonia dispune de 10 voturi : social-democrații polonezi de 4 voturi, iar P.P.S. și părțile neruse ale Poloniei

de 6 voturi. În sfârșit, cei doi reprezentanți ai Finlandei au dispus de 8 voturi).

În problema colonială s-a format în cadrul comisiei o majoritate oportunistă, și în proiectul de rezoluție a apărut o frază pur și simplu monstruoasă : „congresul nu condamnă în principiu și o dată pentru totdeauna orice politică colonială, deoarece aceasta într-un regim socialist poate avea un rol civilizator“. Această teză echivala în fond cu o trecere directă de partea politicii burgheze și a concepției burgheze despre lume, care justifică războaiele și atrocitățile coloniale. Un delegat american a spus că ea înseamnă o trecere de partea lui Roosevelt. Încercările de a justifica această trecere prin sarcinile unei „politici coloniale socialiste“ și ale unei activități reformatoare pozitive în colonii au fost cât se poate de nereușite. Socialismul nu a renunțat și nu va renunța vreodată la apărarea reformelor și în colonii, ceea ce însă nu înseamnă și nu trebuie să însemne nicidecum slăbirea poziției noastre principiale împotriva cuceririlor, împotriva subjugării unor popoare străine, împotriva violenței și a jafului, care caracterizează „politica colonială“. Programul-minimum al tuturor partidelor socialiste are în vedere atât metropolele cât și coloniile. Însăși noțiunea de „politică colonială socialistă“ denotă o totală confuzie. De aceea, congresul a procedat cât se poate de bine scoțînd din rezoluție cuvintele citate mai sus și înlocuindu-le printr-o condamnare, și mai aspră decît în rezoluțiile anterioare, a politicii coloniale.

Rezoluția cu privire la atitudinea partidelor socialiste față de syndicate prezintă o deosebită importanță pentru noi, rușii. La noi, această problemă este la ordinea zilei. Congresul de la Stockholm a rezolvat-o declarînd *nepartinitatea* syndicatelor, adică confirmînd poziția adepților *neutralității* de la noi, în frunte cu Plehanov. Congresul de la Londra a făcut un pas în direcția syndicatelor *partinice*, declarîndu-se *împotriva* neutralității. Rezoluția de la Londra a stîrnit, precum se știe, vii controverse și mari nemulțumiri în unele syndicate și îndeosebi în presa burghezo-democrată.

La Stuttgart, problema s-a pus, în fond, astfel : neutralitatea sindicatelor, sau o tot mai strînsă apropiere a lor de partid ? Și congresul socialist internațional, după cum lesne se poate convinge oricine citește rezoluția respectivă, s-a pronunțat pentru o mai strînsă apropiere a sindicatelor de partid. În rezoluție nu se vorbește nici de neutralitatea sindicatelor, nici de nepartinirea lor. De aceea, Kautsky, care în cadrul social-democrației germane a susținut apropierea sindicatelor de partid, împotriva neutralității preconizate de Bebel, a fost cu totul îndreptățit să declare în darea de seamă asupra Congresului de la Stuttgart prezentată în fața muncitorilor din Leipzig („Vorwärts“³⁹, 1907, nr. 209, Beilage) :

„Rezoluția Congresului de la Stuttgart spune tot ce ne trebuie. *Ea pune capăt neutralității o dată pentru totdeauna*“. Clara Zetkin scrie : „În principiu, nimeni nu a mai obiectat (la Stuttgart) împotriva tendinței istorice fundamentale a luptei de clasă a proletariatului de a împlini lupta politică cu cea economică, de a uni cît mai strîns organizațiile politice și cele economice într-o singură. forță a clasei muncitoare socialiste. Numai reprezentantul social-democrațiilor ruși, tov. Plehanov“ (trebuia spus : reprezentantul menșevicilor, care l-au trimis pe Plehanov în comisie ca susținător al „neutralității“), „și majoritatea delegației franceze au încercat, prin argumente destul de inconsistente, să justifice necesitatea limitării într-o oarecare măsură a acestui principiu, invocînd particularitățile din țările lor. Majoritatea zdrobitoare a congresului s-a pronunțat pentru o politică fermă de unire a social-democrației cu sindicatele...“

Trebuie să arătăm că argumentul lui Plehanov — argument inconsistent, după cum just a remarcat Clara Zetkin — a apărut în ziarele ruse legale în forma următoare. În comisia Congresului de la Stuttgart, Plehanov a invocat faptul că „în Rusia există 11 partide revoluționare“ ; „cu care dintre ele trebuie să se unească sindicatele ?“ (cităm după „Vorwärts“ nr. 196, 1. Beilage). Acest motiv invocat de Plehanov este inexact atît sub aspectul stării de fapt cît și sub aspect principial. În cadrul fiecărei naționalități

din Rusia nu există de fapt decît cel mult două partide care luptă pentru a cîștiga influență asupra proletariatului socialist: social-democrații și socialiștii-revoluționari, social-democrații polonezi⁴⁰ și p.p.s.⁴¹, social-democrații letoni⁴² și socialiștii-revoluționari letoni (așa-numita „uniune social-democrată letonă“), social-democrații armeni și dașnațutiunii⁴³ etc. La Stuttgart, delegația Rusiei s-a secționat și ea de la bun început în două părți. Cifra 11 este întru totul arbitrară și induce în eroare pe muncitori. Plehanov nu are dreptate nici sub aspectul principial, deoarece în Rusia lupta între socialismul proletar și socialismul mic-burghez este inevitabilă peste tot, inclusiv în sindicate. Englezilor, de pildă, nu le-a trecut prin gînd să se ridice împotriva rezoluției, cu toate că și la ei există două partide socialiste în luptă, social-democrații (S.D.F.)⁴⁴ și „independenții“ (I.L.P.)⁴⁵.

Că ideea neutralității, care a fost respinsă la Stuttgart, a adus pînă acum multe prejudicii mișcării muncitorești rezultă cît se poate de limpede din exemplul Germaniei. Aici ideea neutralității a fost propagată mai intens și a căpătat o mai largă aplicare decît oriunde. Ca urmare, sindicatele din Germania au deviat spre oportunism într-un mod atît de vădit, încît această deviere a fost recunoscută deschis chiar și de un om atît de precaut în această problemă cum e Kautsky. În darea de seamă prezentată în fața muncitorilor din Leipzig, el declară de-a dreptul că „conservatorismul“ manifestat de delegația germană la Stuttgart „devine explicabil dacă aruncăm o privire asupra componenței acestei delegații. Jumătate din ea era formată din reprezentanți ai sindicatelor, și în felul acesta «aripa dreaptă» a partidului nostru a dovedit că dispune de forțe mai numeroase decît cele pe care le are în mod efectiv în partid“.

Rezoluția Congresului de la Stuttgart trebuie, fără îndoială, să grăbească respingerea categorică de către social-democrația rusă a ideii neutralității, idee atît de scumpă liberalilor noștri. Acționînd cu toată prudența necesară și fără a ne pripi, evitînd orice acțiuni nechibzuite și lipsite de tact, trebuie să desfășurăm o muncă neobosită în sindi-

cate în direcția apropierii lor tot mai strânse de partidul social-democrat.

Mai departe, în cadrul comisiei Congresului de la Stuttgart pentru problema emigrației și a imigrației a ieșit la iveală cu toată claritatea divergența dintre oportuniști și revoluționari. Primii preconizau ideea *limitării* libertății de migrațiune pentru muncitorii înapoiți, cu nivel scăzut — în special pentru japonezi și chinezi. La acești oameni, spiritul îngust, de breaslă, exclusivismul trade-unionist a precumpănit asupra conștiinței sarcinilor socialiste, care constau în a desfășura o muncă de lămurire și de organizare a păturilor proletare încă neatruse în mișcarea muncitorească. Congresul a respins toate tentativele făcute în acest spirit. Chiar și în comisie voturile în favoarea limitării libertății de migrațiune au rămas cu totul izolate, iar rezoluția congresului internațional este pătrunsă de ideea recunoașterii luptei de clasă unite a muncitorilor din toate țările.

În problema dreptului de vot pentru femei, rezoluția a fost de asemenea adoptată în unanimitate. Numai o englezoaică din „Societatea fabiană” — organizație semi-burgheză — a susținut lupta nu în vederea obținerii de drepturi electorale depline pentru femei, ci în vederea unui drept de vot limitat, pentru femeile avute. Congresul a respins în mod categoric această propunere și s-a pronunțat în sensul că muncitoarele trebuie să lupte pentru dreptul de vot nu alături de adeptele burgheze ale egalității în drepturi a femeii, ci laolaltă cu partidele de clasă ale proletariatului. Congresul a stabilit că în campania pentru obținerea dreptului de vot pentru femei trebuie susținute integral principiile socialismului și egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, fără a denatura aceste principii din nici un fel de considerente de comoditate.

În legătură cu această problemă s-a produs în cadrul comisiei o divergență interesantă. Austriecii (Viktor Adler, Adelheid Popp) au căutat să-și justifice tactica lor în lupta pentru obținerea dreptului de vot universal pentru bărbați : pentru cucerirea acestui drept, ei au socotit că este oportun să nu pună, în agitația lor, pe primul plan revendicarea

drepturilor electorale și pentru femei. Social-democrații germani, în special Clara Zetkin, au protestat împotriva acestei atitudini încă de pe cînd austriecii au început să-și desfășoare campania pentru dreptul de vot universal. Clara Zetkin a declarat în presă că revendicarea drepturilor electorale pentru femei nu trebuie lăsată în nici un caz pe planul al doilea, că austriecii au sacrificat în mod oportun acest principiu din considerente de comoditate și că ei nu ar fi slăbit, ci, dimpotrivă, ar fi sporit amploarea agitației și forța mișcării populare dacă ar fi revendicat cu aceeași energie și dreptul de vot pentru femei. În cadrul comisiei, Clarei Zetkin i s-a alăturat fără rezerve o altă social-democrată germană de vază, Zitz. Amendamentul lui Adler, care în mod indirect a căutat să justifice tactica austriecilor (în acest amendament se specifică numai că nu trebuie să existe întreruperi în lupta pentru obținerea dreptului de vot efectiv pentru toți cetățenii, iar nu că lupta pentru dreptul de vot trebuie dusă întotdeauna concomitent cu revendicarea egalității în drepturi a femeii cu bărbatul), a fost respins cu 12 voturi contra 9. Punctul de vedere al comisiei și al congresului poate fi exprimat cu toată exactitatea prin următoarele cuvinte rostite de susmenționata Zitz în cuvîntarea ei la conferința internațională a femeilor socialiste (conferință care a avut loc la Stuttgart concomitent cu congresul): „În principiu, trebuie să cerem tot ce socotim că este just — a declarat ea —, și numai în cazul cînd nu avem destule forțe de luptă să acceptăm ceea ce putem obține. Aceasta a fost întotdeauna tactica social-democrației. Cu cît mai modeste vor fi revendicările noastre, cu atît mai modeste vor fi și concesiile guvernului...” Din această controversă între femeile social-democrate austriece și cele germane cititorul poate vedea cît de intransigentă este atitudinea celor mai buni dintre marxiști față de cele mai mici abateri de la tactica revoluționară consecventă, principială.

Ultima zi a congresului a fost consacrată problemei militarismului, problemă care interesa pe toată lumea în cea mai mare măsură. Faimosul Hervé s-a situat pe o poziție foarte șubredă, căci el nu înțelege legătura dintre războaie

și regimul capitalist în general și nu e în stare să lege agitația antimilitaristă de activitatea socialistă în ansamblu. Proiectul lui Hervé — „a răspunde“ prin grevă sau insurtecție la orice fel de război — vădea o neînțelegere totală a faptului că folosirea unui anumit mijloc de luptă nu este în funcție de o hotărâre adoptată în prealabil de revoluționari, ci de condițiile obiective ale crizei economice și politice pe care o va provoca războiul.

Dar, dacă Hervé a dat dovadă, fără îndoială, de ușurință, de superficialitate și de o anumită predilecție pentru fraze răsunătoare, ar însemna totuși o mare miopie să-i replicăm printr-o simplă expunere dogmatică a unor adevăruri generale ale socialismului. În această greșală (de care nu au fost scutiți cu totul nici Bebel și nici Guesde) a căzut în special Vollmar. El s-a pornit să-l atace vehement pe Hervé cu nemaipomenita mulțumire de sine a omului îndrăgostit de parlamentarismul șablon, fără să-și dea seama că îngustimea și rigiditatea propriului său oportunism te fac să descoperi în el o pîlpîire vie de hervéism, *cu tot* modul teoreticește absurd în care pune problema însuși Hervé. Sînt cazuri cînd absurditățile teoretice ascund un anumit adevăr practic la o nouă cotitură a mișcării. Și această latură a problemei, îndemnul de a pune preț nu numai pe metodele parlamentare de luptă, îndemnul de a acționa potrivit noilor condiții ale viitorului război și ale viitoarelor crize, a fost subliniată de social-democrații revoluționari, în special de Rosa Luxemburg în cuvîntarea ei. Împreună cu delegații social-democrați ruși (Lenin și Martov au fost solidari în această problemă), Rosa Luxemburg a propus o serie de amendamente la rezoluția lui Bebel, amendamente în care se sublinia necesitatea de a desfășura o muncă de agitație în rîndurile tineretului, necesitatea de a folosi criza provocată de război în scopul de a grăbi prăbușirea burgheziei, necesitatea de a avea în vedere schimbarea inevitabilă a metodelor și mijloacelor de luptă pe măsură ce lupta de clasă se ascute și se produc schimbări în situația politică. Pornindu-se de la rezoluția lui Bebel, unilaterală și sterilă din cauza dogmatismului ei și care se preta la o interpretare în spiritul ideilor lui Vollmar, s-a

ajuns, în cele din urmă, la cu totul altă rezoluție. În ea au fost repetate toate adevărurile teoretice, spre a da astfel o lecție hervéiştilor, care sînt în stare să uite socialismul de dragul antimilitarismului. Dar aceste adevăruri servesc ca introducere nu pentru a justifica cretinismul parlamentar, nu pentru a consfinți mijloacele exclusiv paşnice, nu pentru a admite ploconirea în fața situației actuale, relativ paşnice și calme, ci pentru a recunoaște valabilitatea tuturor mijloacelor de luptă, pentru a lua în considerare experiența revoluției din Rusia, pentru a dezvolta latura activă, creatoare a mișcării.

În revista redactată de Clara Zetkin, la care ne-am mai referit pînă aici, este admirabil sesizată tocmai această trăsătură cu totul remarcabilă și deosebit de importantă a rezoluției congresului cu privire la antimilitarism. „Și aici — spune Clara Zetkin despre rezoluția antimilitaristă — a învins în cele din urmă energia (Tatkraft) revoluționară și încrederea nestrămutată a clasei muncitoare în capacitatea ei de luptă, biruind, pe de o parte, evanghelia pesimistă a neputinței și năzuința anchilozată de a se limita la metodele vechi, exclusiv parlamentare de luptă, iar pe de altă parte, biruind și simplistul sport antimilitarist practicat de semișarhiștii francezi de teapa lui Hervé. Rezoluția, adoptată în cele din urmă în unanimitate, atît de comisie cît și de cei aproape 900 de delegați din toate țările, exprimă în termeni energici avîntul uriaș al mișcării muncitorești revoluționare în perioada care s-a scurs de la ultimul congres internațional; rezoluția scoate în relief, ca principiu al tacticii proletare, elasticitatea ei, capacitatea ei de dezvoltare, *ascuțirea* ei (Zuspitzung) pe măsură ce se maturizează condițiile necesare aplicării ei“.

Hervéismul a fost respins, dar nu în favoarea oportunistului, nu din punctul de vedere al dogmatismului și al pasivității. Năzuința vie spre noi metode de luptă, din ce în ce mai energice, este în întregime recunoscută de proletariatul internațional și pusă în legătură cu întreaga ascuțire a contradicțiilor economice, cu toate condițiile crizelor generate de capitalism.

Nu deșartele amenințări hervéiste, ci conștiința limpede a inevitabilității revoluției sociale, hotărîrea fermă de a duce lupta pînă la capăt, de a folosi mijloacele de luptă cele mai revoluționare — iată semnificația rezoluției Congresului socialist internațional de la Stuttgart cu privire la militarism.

Armata proletariatului se întărește în toate țările. Conștiința, coeziunea și hotărîrea ei cresc văzînd cu ochii. Și capitalismul se străduiește cu succes să facă și mai frecvente crizele, pe care această armată le va folosi pentru distrugerea capitalismului.

Scris în septembrie 1907

*Publicat în octombrie 1907, în
„Almanahul pentru toți pe 1908”,
apărut la Petersburg
în editura „Zerno”
Semnat: N. L. — Ъ.*

*Se tipărește după textul
„Almanahul”*

NOTE LA ARTICOLUL CLAREI ZETKIN
„CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL
DE LA STUTTGART“ 46

CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL
DE LA STUTTGART *)

. . .

*) Articolul de față reprezintă traducerea unui editorial apărut în bisăptămînalul social-democrat german „Die Gleichheit“, redactat de Clara Zetkin, care este organul de presă al mișcării muncitorești a femeilor din Germania. Articolul, scris cu mult talent, face o apreciere cît se poate de justă asupra lucrărilor Congresului de la Stuttgart : bogatul conținut de idei al discuțiilor purtate și al rezoluțiilor adoptate de congres este rezumat în puține cuvinte, clar și pregnant. Ținem să însoțim articolul de cîteva note din partea noastră spre a atrage atenția cititorului rus asupra unor fapte cunoscute din presa socialistă vest-europeană, în cea mai mare parte denaturate de ziarele cadete și semi-cadete de la noi (de genul ziarului „Tovarișci“), care au debitat o sumedenie de minciuni pe seama Congresului de la Stuttgart.

. . .

Problema relațiilor dintre social-democrație și sindicate a arătat cît se poate de clar că proletarii conștienți din toate țările se situează pe un punct de vedere comun. De data aceasta, nimeni nu a obiectat în principiu împotriva tendinței istorice fundamentale a luptei de clasă proletare, tendința de a împleni cît mai strîns lupta politică cu cea economică, precum și de a uni cît mai strîns organizațiile politice și cele economice într-o singură forță a clasei muncitoare socialiste. Numai reprezentantul social-democrațiilor ruși, Plehanov, precum și majoritatea delegației franceze au încercat să justifice, prin argu-

mente destul de inconsistente*, necesitatea limitării într-o oarecare măsură a acestui principiu, invocînd particularitățile din țările lor.

. . .

*) Delegația social-democrată rusă la Congresul de la Stuttgart a discutat în prealabil problemele în fond, pentru a-și desemna reprezentanții în comisie. În comisia pentru examinarea problemei relațiilor dintre sindicate și partidele socialiste, Plehanov nu a reprezentat pe toți social-democrații ruși, ci numai pe menșevici. El a intrat în comisie pentru a susține principiul „neutralității”. Bolșevicii l-au trimis în comisie pe Voinov, care a susținut *punctul de vedere al partidului*, adică adoptarea unei hotărîri în spiritul Congresului de la Londra împotriva neutralității și pentru o cît mai strînsă apropiere între sindicate și partid. „Inconsistente” i s-au părut deci Clarei Zetkin *nu* argumentele reprezentantului P.M.S.D.R., ci ale reprezentantului opoziției menșevice din P.M.S.D.R.

. . .

Și aici, în cele din urmă, energia revoluționară și încrederea nestrămutată a clasei muncitoare în capacitatea sa de luptă a învins, pe de o parte, mărturisirea pesimistă a neputinței proprii și susținerea rutinară a vechilor metode de luptă, exclusiv parlamentare, iar pe de altă parte simplistul sport antimilitarist practicat de semianarhiștii francezi à la Hervé*).

. . .

*) Autoarea articolului face o paralelă între cele două devieri de la socialism, respinse de congres: semianarhismul lui Hervé și oportunismul, care constă în forma de luptă „exclusiv parlamentară”, fără a numi vreun reprezentant al acestui oportunism. În cadrul comisiei Congresului de la Stuttgart care examina problema militarismului, aceeași paralelă a fost făcută de Vandervelde, care a ripostat împotriva cuvîntării oportuniste a lui Vollmar. Vollmar face aluzie la excluderea lui Hervé — a spus Vandervelde —, eu protestez împotriva acestui lucru și îl avertizez pe Vollmar că excluderea celor de extremă stîngă poate sugera

ideea excluderii și a celor de extremă dreaptă (Vollmar este unul dintre oportuniștii germani cei mai „de dreapta“).

• • •

În sfârșit, și în problema dreptului de vot pentru femei, punctul de vedere strict principal de clasă, care consideră dreptul de vot pentru femei doar ca o parte organică a dreptului de clasă și a luptei de clasă a proletariatului, a învins concepția burgheză oportunistă care speră să obțină prin tocmeală cu clasele stăpînitoare drepturi electorale deformate, limitate pentru femei *).

• • •

*) La Congresul de la Stuttgart, acest punct de vedere burghez a fost susținut numai de o englezoaică din Fabian Society („Societatea fabiană“ — organizație cvasisocialistă din Anglia, formată din intelectuali care se situează pe pozițiile unui oportunism extrem).

• • •

Totodată, congresul — confirmînd în această privință hotărîrea conferinței internaționale a femeilor — a declarat fără echivoc că, în lupta lor pentru dreptul de vot, partidele socialiste trebuie să prezinte și să susțină revendicarea principală a dreptului de vot pentru femei, fără a ține seama de nici un fel de „considerente de comodatitate“ *).

• • •

*) Aluzie la social-democrații austriecl. Atît la conferința socialistă a femeilor, cît și în cadrul comisiei congresului pentru examinarea problemei femeii, social-democratele germane au polemizat cu social-democratele austriece. Încă înainte C. Zetkin a reproșat în presă social-democratelor austriece că în agitația pentru dreptul de vot ele au trecut pe planul al doilea revendicarea dreptului de vot *pentru femei*. Austrieclii n-au găsit argumente consistente în apărarea poziției lor și amendamentul lui Viktor Adler, în care „oportunismul austriac“ în această problemă era susținut cu multă prudență, a fost respins în comisie cu 12 voturi contra 9.

Scris în septembrie —
Începutul lunii octombrie 1907

Publicat în octombrie 1907,
în culegerea „Zarnits“, vol. I,
Petersburg

Se tipărește după textul culegerii

Вл. Ильинъ.

За 12 лѣтъ

СОБРАНИЕ СТАТЕЙ.

Томъ первый.

Два направленія
въ русскомъ марксизмѣ
и русской социалдемократіи.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія В. Безобразова и № В. О., Большой пр., д. № 61.
1908.

Coperta culegerii din operele lui V. I. Lenin
„În 12 ani”

Miscorat

PREFAȚA LA CULEGEREA „ÎN 12 ANI“ 47

Culegerea de articole și broșuri pe care o supunem atenției cititorului îmbrățișează o perioadă de timp cuprinsă între anii 1895 și 1905. Tema lucrărilor publicistice adunate în culegere o constituie problemele programatice, tactice și organizatorice ale social-democrației ruse. Aceste probleme se pun și se elaborează neîncetat în lupta împotriva aripii de dreapta a curentului marxist din Rusia.

La început, această luptă se desfășoară pe plan pur teoretic împotriva d-lui Struve, principalul reprezentant al marxismului legal de la noi din ultimul deceniu al secolului trecut. Sfârșitul anului 1894 și începutul anului 1895 au marcat o perioadă de cotitură bruscă în publicistica noastră legală. Pentru prima oară în coloanele ei își face loc marxismul, reprezentat nu numai de militanții din străinătate ai grupului „Eliberarea muncii“, ci și de social-democrații din Rusia. Înviorarea produsă în literatură și disputele aprinse ivite între marxști și vechii conducători ai narodnicismului, care pînă atunci exercitaseră o dominație aproape exclusivă în literatura progresistă (N. K. Mihailovski, de pildă), au constituit ajunul avîntului mișcării muncitorești de masă în Rusia. Manifestările publicistice ale marxștilor ruși au preces direct intrarea în luptă a proletariatului, vestitele greve din 1896 de la Petersburg, care au deschis era mișcării muncitorești — cel mai puternic factor al întregii noastre revoluții —, mișcare ce s-a dezvoltat apoi continuu.

Condițiile în care se afla pe atunci literatura impuneau social-democraților să folosească un limbaj esopic și să se limiteze la tezele cele mai generale și mai depărtate de practică și de politică. Această împrejurare a facilitat în mare măsură unirea elementelor eterogene ale marxismului în lupta împotriva narodnicismului. La această luptă participau, alături de social-democrații din Rusia și de cei din străinătate, și oameni ca d-nii Struve, Bulgakov, Tugan-Baranovski, Berdeaev etc., democrați burghezi, pentru care ruptura cu narodnicismul nu însemna — ca pentru noi — trecerea de la socialismul mic-burghez (sau țărănesc) la socialismul proletar, ci trecerea la liberalismul burghez.

Istoria revoluției ruse în general, istoria partidului cadet în particular, evoluția d-lui Struve (pînă aproape de octombriism) în special au făcut ca astăzi acest adevăr să se impună de la sine, să devină monedă curentă în publicistică. Pe atunci, în anii 1894—1895, el trebuia însă dovedit pe baza unor abateri relativ mici ale cutărui sau cutărui publicist de la marxism, atunci această monedă abia trebuia să fie bătută. De aceea, retipărind astăzi integral lucrarea mea îndreptată împotriva d-lui Struve (articolul „Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve“ *, apărut sub semnătura K. Tulin în culegerea „Materiale cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei“, Petersburg, 1895, culegere arsă de cenzură), urmăresc un triplu scop. În primul rînd, în măsura în care publicul cititor a luat cunoștință de conținutul cărții d-lui Struve și al articolelor scrise de narodnici împotriva marxiștilor în 1894—1895, prezintă importanță și critica punctului de vedere al d-lui Struve. În al doilea rînd, avertismentul dat d-lui Struve de către un social-democrat revoluționar, *concomitent* cu acțiunile noastre comune împotriva narodnicilor, prezintă importanță atît pentru răspunsul pe care-l dăm acelor care ne-au făcut, în repetate rînduri, o vină din alianța noastră cu acești domni, cît și pentru aprecierea carierei politice foarte semnificative a d-lui Struve. În al treilea rînd, polemica veche — și, în multe privințe, învechită — cu Struve are

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 1 Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 335—510. — Nota red.

importanța unui exemplu instructiv. Acest exemplu ne dovedește valoarea politică practică a polemicii teoretice intransigente. Social-democraților revoluționari li s-a reproșat de nenumărate ori că au făcut exces de asemenea polemici cu „economistii”, cu bernsteinienii și cu menșevicii. Aceste reproșuri sînt și astăzi o marfă foarte prețuită printre „împăciunitorii” dinăuntrul partidului social-democrat și printre „simpatizanții” semisocialiști din afara lui. La noi se obișnuiește să se afirme adesea că rușii în general, social-democrații în particular și bolșevicii în special înclină excesiv spre polemică și sciziuni. În afară de asta, se uită tot atît de des că condițiile din țările capitaliste în general, condițiile revoluției burgheze din Rusia în particular și condițiile de viață și de activitate ale intelectualității noastre în special creează o situație favorabilă unor treceri bruște de la socialism la liberalism. Din acest punct de vedere este cît se poate de util să cunoști ce s-a petrecut cu 10 ani în urmă, ce divergențe teoretice cu „struvismul” s-au conturat încă de pe atunci, de la ce divergențe mici (mici la prima vedere) s-a ajuns la delimitarea politică totală a partidelor și la lupta necruțătoare în parlament, într-o serie întregă de organe de presă, la întruniri populare etc.

În legătură cu articolul împotriva d-lui Struve trebuie să mai menționez, totodată, că el are la bază un referat prezentat de mine în toamna anului 1894, într-un cerc restrîns de marxiști. Dintre membrii grupului social-democrat care activa pe atunci la Petersburg și care a creat, un an mai tîrziu, „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” participau la acest cerc St., R. și cu mine, iar dintre publiciștii marxiști legali — P. B. Struve, A. N. Potresov și K. În cadrul cercului, am prezentat un referat intitulat: „Oglindirea marxismului în literatura burgheză”. Polemica cu Struve, după cum se vede și din titlul expunerii, a fost atunci incomparabil mai tăioasă și mai categorică (în ceea ce privește concluziile social-democrate) decît în articolul publicat în primăvara anului 1895. Atenuările au fost făcute, în parte, din considerente de cenzură, în parte de dragul „alianței” cu marxiștii legali în vederea luptei comune împotriva narodnicismului.

Că „impulsul spre stînga“ pe care social-democrații din Petersburg l-au dat atunci d-lui Struve nu a rămas fără rezultat o dovedește limpede articolul acestuia din culegerea care a fost arsă (1895) și cîteva din articolele lui apărute în „Novoe Slovo“⁴⁸ (1897).

În afară de aceasta, la lectura articolului din 1895, îndreptat împotriva d-lui Struve, trebuie avut în vedere că el constituie în multe privințe conspectul unor lucrări economice ulterioare (în special al lucrării „Dezvoltarea capitalismului“). În sfîrșit, e cazul să atrag atenția cititorului asupra ultimei pagini din articol, în care sînt subliniate trăsăturile și laturile *pozitive* — pentru un marxist — ale narodnicismului, curent democrat-revoluționar într-o țară care se află în ajunul revoluției burgheze. Găsim aici formula teoretică a unor teze care după 12—13 ani au căpătat o expresie politică practică în „blocul de stînga“ la alegerile pentru Duma a II-a și în tactica „blocului de stînga“. Acei menșevici care au combătut ideea dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și a țărănimii și au preconizat inadmisibilitatea totală a unui bloc de stînga au trădat, sub acest aspect, o veche și însemnată tradiție a social-democraților revoluționari, care a fost intens sprijinită de „Zarea“⁴⁹ și de vechea „Iskră“⁵⁰. Se înțelege de la sine că admisibilitatea condiționată și limitată a tacticii „blocului de stînga“ decurge inevitabil din aceleași concepții teoretice fundamentale ale marxismului asupra narodnicismului.

După articolul împotriva lui Struve (1894—1895) urmează broșura „Sarcinile social-democraților ruși“*, scrisă la sfîrșitul anului 1897, pe baza experienței căpătate din activitatea desfășurată de social-democrați la Petersburg în 1895. Aici sînt expuse la forma pozitivă concepții care în celelalte articole și broșuri din prezenta culegere iau forma de polemică cu aripa dreaptă a social-democrației. Am retipărit diferitele prefețe la „Sarcinile social-democraților ruși“ pentru a arăta legătura dintre această lucrare și diferitele perioade din dezvoltarea partidului nostru (de pildă, prefața scrisă de Akselrod subliniază legătura dintre

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 427—463. — Nota red.

această broșură și lupta împotriva „economismului“, iar prefața din 1902 subliniază evoluția narodovoliștilor și narodopraviștilor).

Articolul „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului“ a apărut în 1901, în revista „Zarea“ din străinătate*. Acest articol lichidează, ca să zicem așa, relațiile social-democrației cu Struve ca om politic. Dacă în 1895 i-am dat un avertisment și ne-am delimitat de el cu precauție, ca de un aliat, în 1901 i-am declarat război, ca unui liberal care nu este în stare să apere cît de cît consecvent nici măcar revendicările pur democratice.

În 1895, cu cîțiva ani înainte de „bernsteiniada“⁵¹ din Apus și înainte de ruptura definitivă cu marxismul a unui șir întreg de publiciști „progresiști“ din Rusia, arătăm că d-l Struve este un marxist nestatornic, de care social-democrații trebuie să se delimiteze. În 1901, cu cîțiva ani înainte ca partidul cadet să se manifeste în revoluția rusă și înainte de falimentul politic al acestui partid în Dumele I și a II-a, am relevat tocmai acele trăsături ale liberalismului burghez din Rusia care în 1905—1907 și-au găsit expresia în acțiuni și manifestări politice de masă. Articolul „Hanibalii liberalismului“ critică raționamentele greșite ale unui liberal, iar astăzi această critică este aproape întru totul aplicabilă politicii celui mai mare partid liberal din revoluția noastră. Celor ce înclină să creadă că, luptînd fără cruțare împotriva iluziilor constituționaliste și împotriva partidului cadet, în 1905—1907, noi, bolșevicii, am fi trădat vechea politică social-democrată față de liberalism, articolul „Hanibalii liberalismului“ le va arăta că greșesc. Bolșevicii au rămas fideli tradițiilor social-democrației revoluționare și nu s-au lăsat amețiți de iluziile burgheze întreținute de liberali în epoca „zigzagului constituțional“, iluzii care au întunecat vremelnice conștiința aripilor drepte a partidului nostru.

Broșura următoare „Ce-i de făcut?“ a apărut în străinătate la începutul anului 1902**. Ea nu mai este consacrată criticii aripilor drepte din publicistică, ci celei din organizația

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 21—71. — *Nota red.*

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 6, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 1—190. — *Nota red.*

social-democrată. În 1898 a avut loc primul congres al social-democrației, care a pus bazele Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. „Uniunea social-democrațiilor ruși“, care activa în străinătate și care cuprindea și grupul „Eliberarea muncii“, a devenit organizația din străinătate a partidului. Dar instituțiile centrale ale partidului au fost distruse de poliție, nemaiputând fi refăcute. Concret vorbind, o unitate a partidului nu a existat: ea a rămas doar o idee, o directivă. Exagerarea importanței mișcării greviste și a luptei economice generase pe atunci o formă deosebită de oportunism social-democrat, așa-numitul „economism“. La sfârșitul anului 1900, când grupul „Iskra“ și-a început activitatea în străinătate, scindarea pe acest tărâm era fapt împlinit. În primăvara anului 1900, Plehanov a ieșit din „Uniunea social-democrațiilor ruși“, care activa în străinătate, înființând o organizație aparte, „Soțial-demokrat“.

Formal, „Iskra“ și-a început activitatea independent de cele două fracțiuni; în fond însă, ea a început-o împreună cu grupul lui Plehanov și împotriva „Uniunii“. Încercarea de fuziune (iunie 1901, congresul „Uniunii“ și al organizației „Soțial-demokrat“ de la Zürich) a eșuat. În broșura „Ce-i de făcut?“ sînt expuse sistematic cauzele divergenței și caracterul tacticii și al activității organizatorice iskriste.

Broșura „Ce-i de făcut?“ este invocată deseori de menșevici, actualii adversari ai bolșevicilor, precum și de publiciștii din lagărul burghezo-liberal (cadeții, „bez-zaglavții“⁵² de la ziarul „Tovarișci“ etc.). De aceea o retipăresc cu foarte mici prescurtări, omițînd doar amănunțele legate de relațiile organizatorice sau micile remarci cu caracter polemic. În ceea ce privește conținutul esențial al acestei broșuri, trebuie să atragem atenția cititorului de azi asupra celor ce urmează.

Greșeala fundamentală a celor care polemizează astăzi împotriva broșurii „Ce-i de făcut?“ constă în aceea că ei desprind cu totul această lucrare din legătura ei cu o anumită situație istorică, cu o anumită perioadă — de mult trecută — din dezvoltarea partidului nostru. Această greșeală este deosebit de evidentă la Parvus, de pildă (ca să nu mai vorbim de numeroși menșevici), care la mulți

ani după apariția broșurii a afirmat că ea conține idei nejuste sau exagerate cu privire la organizația de revoluționari de profesie.

Astăzi, asemenea afirmații sînt de-a dreptul ridicole: ca și cum acești oameni ar vrea să facă abstracție de o întregă fază în dezvoltarea partidului nostru, de cuceriri care cîndva au fost obținute prin luptă, iar acum sînt de mult consolidate, îndeplinindu-și rolul.

A afirma astăzi că „Iskra“ a exagerat atunci cînd (în 1901 și 1902!) a emis ideea unei organizații de revoluționari de profesie este ca și cum după războiul ruso-japonez li s-ar reproșa japonezilor că au exagerat în evaluarea forțelor armate rusești, că înainte de război au făcut pregătiri exagerate în vederea luptei împotriva acestor forțe. Pentru a repurta victoria, japonezii trebuiau să-și adune toate forțele spre a face față unor forțe rusești oricît de mari. Din păcate, mulți privesc partidul nostru cu ochii omului care se ține deoparte, fără a cunoaște lucrurile și fără a vedea că acum ideea unei organizații de revoluționari de profesie a și repurtat o victorie deplină. Or, victoria nu ar fi fost posibilă dacă, la timpul său, această idee n-ar fi fost pusă pe *primul plan*, dacă nu s-ar fi depus străduințe „exagerate“ pentru a o vîrî în capul celor ce împiedicau înfăptuirea ei.

„Ce-i de făcut?“ este o *expunere rezumativă* a tacticii iskriste, a politicii organizatorice iskriste din 1901 și 1902. O „*expunere rezumativă*“, atît și nimic mai mult. Cine își va da osteneala să răsfoiască numerele „Iskrei“ pe 1901 și 1902 se va convinge cu siguranță de acest lucru*. Iar cine judecă această expunere rezumativă fără a cunoaște lupta dusă de „Iskra“ împotriva „economismului“, care era *predominant* pe atunci, și fără a înțelege această luptă, acela pur și simplu aruncă vorbe în vînt. „Iskra“ a luptat pentru crearea unei organizații de revoluționari de profesie, a luptat cu o deosebită energie în anii 1901 și 1902, a învins „economismul“ — predominant pe atunci —, a creat în mod definitiv această organizație în 1903, a menținut-o, cu toată sciziunea ce s-a produs ulterior în rîn-

* În volumul al 3-lea al ediției de față vor fi retipărite cele mai importante articole apărute în cursul acestor ani în „Iskra“.

durile iskriștilor, cu toate frământările care au avut loc în perioada de furtună și avînt, a menținut-o în tot cîrsul revoluției ruse, a menținut-o și păstrat-o din 1901—1902 pînă în 1907.

Și iată că acum, cînd lupta pentru această organizație a fost de mult încheiată, după ce sămînța a fost aruncată, spicele au dat în pîrg și secerișul a fost terminat, apar niște oameni care proclamă sus și tare: „s-a exagerat atunci cînd s-a emis ideea unei organizații de revoluționari de profesie!”. Nu e oare ridicol ?

Luați întreaga perioadă prerevoluționară și primii doi ani și jumătate de revoluție (1905—1907) în ansamblu. Faceți o comparație, de-a lungul acestei perioade, între partidul nostru social-democrat și celelalte partide în ceea ce privește coeziunea, organizarea și integritatea lui statornică. Va trebui să recunoașteți că, în această privință, superioritatea partidului nostru asupra *tuturor* celorlalte partide — cadeți, socialiști-revoluționari etc. — este *incontestabilă*. Partidul social-democrat a elaborat înainte de revoluție un program recunoscut în mod formal de către toți social-democrații și, aducîndu-i modificări, nu s-a scindat pe motive de program. Partidul social-democrat, cu toată sciziunea care a existat în cadrul lui din 1903 pînă în 1907 (formal în 1905—1906), a dat publicului cele mai multe informații cu privire la situația sa internă (procesele-verbale ale Congresului al II-lea (comun), ale Congresului al III-lea, bolșevic, ale Congresului de la Stockholm sau Congresul al IV-lea (comun)). Cu toată sciziunea care a existat în cadrul lui, partidul social-democrat a fost primul dintre toate partidele care s-a folosit de vremelnica licărire de libertate pentru a-și crea o organizație legală, cu o structură democratică ideală, cu un sistem de eligibilitate, cu o reprezentare la congrese proporțională cu numărul membrilor de partid organizați. Așa ceva nu există pînă acum nici la socialiștii-revoluționari și nici la cadeți — acest partid burghez aproape legal și cel mai bine organizat, care dispune de mijloace financiare incomparabil mai mari ca ale noastre, de largi posibilități de a folosi presa și de a avea o existență legală. Iar alegerile pentru Duma a II-a, la care au participat toate partidele, nu au dovedit

oare în mod concret că coeziunea organizatorică a partidului nostru și a fracțiunii noastre din Dumă este superioară celei existente în toate celelalte partide ?

Se pune întrebarea : cine a realizat, cine a transpus în fapt această coeziune, această trăinicie și statornicie maximă a partidului nostru ? Organizația de revoluționari de profesie, la a cărei creare a contribuit în primul rînd „Iskra”. Pentru cine cunoaște bine istoria partidului nostru, pentru cine a participat personal la construirea lui e de ajuns să arunce o simplă privire asupra componenței delegației oricăreia din fracțiuni, să zicem de la Congresul de la Londra, pentru a se convinge de acest lucru, pentru a observa din capul locului vechiul nucleu, nucleul de bază, care, cu mai multă perseverență decît ceilalți, a purtat de grijă partidului și a contribuit la dezvoltarea lui. Firește, o condiție fundamentală a acestui succes a fost faptul că, datorită unor cauze economice obiective, dintre toate clasele societății capitaliste, clasa muncitoare, a cărei parte înaintată a făurit social-democrația, dispune de cea mai mare capacitate de organizare. Fără această condiție, organizația de revoluționari de profesie ar fi fost o fantoșă, o aventură, o simplă firmă, iar în „Ce-i de făcut ?” se subliniază în repetate rînduri că numai în legătură cu „o clasă într-adevăr revoluționară și care se ridică spontan la luptă” are un sens organizația preconizată în această broșură. Dar capacitatea obiectiv-maximă a proletariatului de a se uni într-o clasă este realizată de oameni vii, și nu se realizează altfel decît prin anumite forme de organizare. Și în condițiile noastre istorice, în Rusia anilor 1900—1905, nici o altă organizație, în afară de cea iskristă, *nu ar fi putut crea un astfel de partid muncitoresc social-democrat ca acela de astăzi*. Revoluționarul de profesie și-a săvîrșit opera în istoria socialismului proletar rus. Și nici un fel de forțe nu vor putea distruge acum această operă, care a depășit de mult cadrul îngust de „cerc” din 1902—1905, nici un fel de lamentări tardive pe tema exagerării sarcinilor de luptă de către cei care numai prin luptă au putut asigura, la timpul lor, trecerea justă la îndeplinirea acestor sarcini nu vor diminua importanța unor cuceriri obținute.

Am amintit mai sus de cadrul îngust de cerc din vremea vechii „Iskre“ (la sfârșitul anului 1903, începînd cu nr. 51, „Iskra“ a cotit spre menșevism, declarînd că „între vechea și noua «Iskra» s-a deschis o prăpastie“, cum se exprimă Troțki într-o broșură care s-a bucurat de aprobarea redacției menșevice a „Iskrei“). În legătură cu această perioadă a cercurilor trebuie să adăugăm pentru cititorul nostru de astăzi o scurtă lămurire. Atît în broșura „Ce-i de făcut?“, cît și în broșura „Un pas înainte, doi pași înapoi“* — inclusă și ea în cuprinsul culegerii — cititorul are în față tabloul unei lupte pasionate, uneori înverșunate, necruțătoare între *cercurile din străinătate*. Această luptă prezintă, fără îndoială, numeroase aspecte puțin atrăgătoare. Desigur că această luptă între cercuri constituie un fenomen posibil numai atunci cînd mișcarea muncitorească din țara respectivă este încă foarte tînără, nematurizată. Iar militanții de azi ai mișcării muncitorești din Rusia trebuie să rupă fără doar și poate cu multe din tradițiile perioadei cercurilor, să uite și să se dezbrace de multe meschinării ale vieții de cerc și ale ciorovăielilor de cerc, pentru a putea îndeplini cu și mai mult succes sarcinile social-democrației în perioada actuală. Lărgirea partidului cu elemente *proletare*, ca urmare a activității de masă legale, este singura în măsură să stîrpească orice urmă a spiritului de cerc, care este o moștenire a trecutului și nu corespunde sarcinilor prezentului. Și trecerea la o organizare democratică a partidului muncitoresc — trecere proclamată de bolșevici în „Novaia Jizn“⁵⁴ în noiembrie 1905**, de îndată ce s-au creat condițiile pentru o activitate legală — a însemnat în fond ea însăși o ruptură definitivă cu ceea ce era perimat în vechea mentalitate de cerc...

Da, „cu ceea ce era perimat“, căci nu e suficient să condamni cercurile, ci trebuie să fii în stare să înțelegi însemnătatea lor în condițiile specifice ale perioadei anterioare. Într-o anumită perioadă, cercurile au fost necesare și au jucat un rol pozitiv. În genere, într-o țară cu un regim

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 8, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 187—414. — Nota red.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 81—91. — Nota red.

absolutist și mai cu seamă în condițiile create de întreaga istorie a mișcării revoluționare *ruse*, partidul muncitoresc socialist *nu se putea* dezvolta altfel decât prin cercuri. Cercurile, adică grupuri restrânse, închise, formate dintr-un mic număr de persoane și întemeiate aproape întotdeauna pe prietenie personală, au fost o etapă necesară în dezvoltarea socialismului și a mișcării muncitorești din Rusia. Pe măsura creșterii ei s-a pus sarcina unificării acestor cercuri, a creării unei legături trainice între ele, a stabilirii unei continuități în activitatea lor. Această sarcină nu putea fi rezolvată fără crearea unei puternice baze de operații „dincolo de limitele accesibile” absolutismului, *adică în străinătate*. Așadar, cercurile din străinătate au apărut în virtutea unei necesități. Între aceste cercuri nu existau legături; ele nu se aflau sub autoritatea partidului din Rusia și erau, inevitabil, în divergență în ceea ce privește înțelegerea sarcinilor fundamentale ale mișcării în momentul respectiv, adică modul de a concepe *cum anume* trebuie construită cutare sau cutare bază de operații și în ce direcție trebuie ajutată construcția generală de partid. În asemenea condiții, lupta dintre aceste cercuri era inevitabilă. Aruncând astăzi o privire retrospectivă, vedem limpede care cerc a fost într-adevăr în stare să îndeplinească funcția de bază de operații. Dar atunci, la începutul activității diferitelor cercuri, nimeni nu putea spune acest lucru, și controversa nu putea fi rezolvată decât prin luptă. Îmi amintesc cum Parvus s-a apucat să reproșeze ulterior vechii „Iskre” că a dus o luptă de cerc distrugătoare și să predice, post festum, o politică de conciliere. E ușor însă să faci astfel de afirmații post festum, iar cine le face dă dovadă de o neînțelegere a condițiilor de atunci. În primul rând, nu exista nici un criteriu pentru aprecierea forței și *seriozității* diferitelor cercuri. Erau multe cercuri fictive, care acum sînt uitate, dar care, la vremea aceea, țineau să-și afirme prin luptă dreptul la existență. În al doilea rând, divergențele dintre ele priveau modul cum trebuia *orientată* activitatea pe atunci nouă încă. Eu am relevat încă de pe atunci (în „Ce-i de făcut?”) că divergențele par neînsemnate, dar în realitate ele sînt de mare importanță, deoarece la începutul unei activități noi, la

Începutul mișcării social-democrate, stabilirea caracterului general al activității și al mișcării va avea efectele cele mai puternice asupra propagandei, agitației și organizării. Toate discuțiile ulterioare dintre social-democrați s-au purtat în jurul chestiunii cum trebuie orientată activitatea politică a partidului muncitoresc în cutare sau cutare caz concret. Tot atunci era vorba de stabilirea bazelor celor mai generale și a sarcinilor de căpetenie ale oricărei politici social-democrate *în general*.

Cercurile și-au îndeplinit misiunea și astăzi, firește, ele reprezintă o fază depășită. Dar ele reprezintă o fază depășită pentru că — și numai pentru că — lupta dintre ele a pus în modul cel mai acut problemele cardinale ale social-democrației, a rezolvat aceste probleme în spirit revoluționar intransigent, creînd astfel o bază trainică pentru o amplă muncă de partid.

Dintre problemele particulare ridicate în publicistică în legătură cu broșura „Ce-i de făcut?” menționez numai următoarele două. Într-un număr al ziarului „Iskra” pe 1904, curînd după apariția broșurii „Un pas înainte, doi pași înapoi”, Plehanov a declarat că este în divergență principială cu mine în problema spontaneității și a conștiinței. Nu am răspuns la această declarație (cu excepția unei note publicate în ziarul „Vpered”⁵⁵, care apărea la Geneva) și nici la numeroasele reveniri pe această temă din publicistica menșevică, nu am răspuns, deoarece critica lui Plehanov avea în mod vădit un caracter de simplă șicană și se baza pe fraze luate în afara legăturii lor cu contextul, pe expresii izolate, formulate de mine într-un mod nu tocmai reușit sau nu tocmai precis, și ignorînd în același timp conținutul general și întregul spirit al broșurii. „Ce-i de făcut?” a apărut în martie 1902. Proiectul de program al partidului (proiectul întocmit de Plehanov, cu îndreptările aduse de redacția „Iskrei”) a fost publicat în iunie sau iulie 1902. Raportul dintre spontan și conștient a fost formulat în acest proiect, cu asentimentul întregii redacții a ziarului „Iskra” (discuțiile între mine și Plehanov cu privire la program au fost purtate în cadrul redacției, dar nu în această problemă, ci în aceea a eliminării micii producții de către marea producție (eu ceream o formulare

mai precisă decît cea dată de Plehanov), precum și în problema deosebirii dintre punctul de vedere al proletariatului și cel al claselor de oameni ai muncii în general (eu insistam asupra necesității unei definiții mai concise a caracterului pur proletar al partidului)).

Prin urmare, nici vorbă nu putea fi de vreo deosebire principială în această problemă între proiectul de program și „Ce-i de făcut?”. La Congresul al II-lea (august 1903), Martînov, pe atunci adept al „economismului”, s-a apucat să combată concepțiile noastre despre spontaneitate și conștiință, concepții exprimate în program. Împotriva lui Martînov au luat atitudine toți iskriștii, așa cum am subliniat în broșura mea „Un pas înainte etc.”*. De aici reiese limpede că, în fond, divergența a fost între iskriști și „economști”, care atacau *ceea ce era comun* în „Ce-i de făcut?” și în proiectele de program. Nici la Congresul al II-lea nu m-am gândit în mod special să fac din formulările date de mine în „Ce-i de făcut?” elemente „programatice”, care să constituie principii deosebite. Dimpotrivă, am folosit expresia „îndreptarea bățului”, care ulterior a fost frecvent citată. În „Ce-i de făcut?” este îndreptat bățul strîmbat de „economști”, declarăm eu (vezi procesele-verbale ale Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. din 1903, Geneva, 1904), și tocmai pentru că noi îndreptăm energic bățul strîmbat, „bățul” nostru va fi întotdeauna cel mai drept**.

Sensul acestor cuvinte este clar: broșura „Ce-i de făcut?” îndreaptă „economismul” prin polemică, și este greșit să se analizeze conținutul ei în afara acestei sarcini. Menționez că articolul lui Plehanov împotriva broșurii „Ce-i de făcut?” *nu* a fost retipărit în culegerea noii „Iskre” („În doi ani”), și de aceea nu mă ocup acum de argumentele cuprinse în el, ci mă mărginesc doar să explic fondul chestiunii cititorului de azi, care poate întîlni referiri la această problemă în numeroase lucrări ale menșevicilor.

Cealaltă observație se referă la problema luptei economice și la problema sindicatelor. În publicistică, adeseori

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 8, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 211—212. — Nota red.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 7, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 265. — Nota red.

concepțiile mele în această problemă sînt prezentate în mod denaturat. De aceea socot necesar să subliniez că numeroase pagini din „Ce-i de făcut?“ sînt consacrate explicării *uriișei* însemnătăți a luptei economice și a sindicatelor. Printre altele, mă pronunțam atunci pentru *neutralitatea* sindicatelor. De atunci, contrar numeroaselor afirmații ale oponentilor mei, *am susținut mereu același lucru* și în broșuri, și în articole de ziar. Numai Congresul de la Londra al P.M.S.D.R. și Congresul socialist internațional de la Stuttgart m-au făcut să ajung la concluzia că neutralitatea sindicatelor nu poate fi susținută din punct de vedere *principlal*. Apropierea cît mai strînsă a sindicatelor de partid — iată singurul principiu just. Tendința de a apropia și a lega sindicatele de partid — iată care trebuie să fie politica noastră, și această politică trebuie aplicată în mod perseverent și consecvent în întreaga noastră propagandă și agitație, în activitatea organizatorică, fără a alerga după simple „recunoașteri“ și fără a izgoni din sindicate pe cei ce nu gîndesc în felul acesta.

*
*   *
*

Broșura „Un pas înainte, doi pași înapoi“ a apărut la Geneva în vara anului 1904. Ea descrie primul stadiu al sciziunii dintre menșevici și bolșevici, care a început la Congresul al II-lea (1903). Am suprimat aproape jumătate din această broșură, deoarece micile amănunte ale luptei organizatorice, în special ale luptei duse în jurul compo-
nenței instituțiilor centrale de partid, nu mai prezintă interes pentru cititorul de azi și în fond merită să fie date uitării. Esențiale mi se par aici analiza luptei de concepții duse la Congresul al II-lea în problemele de tactică și în alte probleme, precum și polemica împotriva concepțiilor menșevice în problemele organizatorice : și una și cealaltă sînt necesare pentru înțelegerea menșevismului și a bolșevismului, curente care și-au pus amprenta pe întreaga activitate a partidului muncitoresc în revoluția noastră.

Din dezbaterile la Congresul al II-lea al partidului social-democrat menționez pe cele cu privire la programul agrar. Evenimentele au arătat incontestabil că programul nostru de atunci (restituirea pământurilor rășluite) era din cale-afară de îngust și *subaprecia* forțele mișcării țărănești democrat-revoluționare — lucru de care voi vorbi mai amănunțit în volumul al doilea al acestei ediții *. Important aici este să subliniez că atunci aripii de dreapta a partidului social-democrat chiar și *acest* program agrar, *din cale-afară de îngust*, i se părea un program *prea larg*. Martînov și ceilalți „economisți” l-au combătut pe motiv că ar merge prea departe ! De aici se poate vedea ce importanță practică deosebită a avut întreaga luptă a vechii „Iskre” împotriva „economismului”, împotriva restrîngerii și minimalizării întregului caracter al politicii social-democrate.

Divergențele cu menșevicii se limitau pe atunci (în prima jumătate a anului 1904) la problemele organizatorice. Eu am definit poziția menșevicilor drept „oportunism în problemele organizatorice”. Obiectînd împotriva acestei definiții, P. B. Akselrod i-a scris lui Kautsky : „cu mintea mea proastă, nu-s în stare să pricep ce-o mai fi și expresia asta : «oportunism în problemele organizatorice» — scoasă ea singură în scenă, fără nici o legătură organică cu concepțiile programatice și tactice” (scrisoarea din 6 iunie 1904, reprodusă în culegerea noii „Iskre”, „În doi ani”, partea a II-a, pag. 149).

Întreaga istorie a menșevismului din anii 1905—1907 ne-a arătat îndeajuns care este legătura organică dintre oportunismul în concepțiile organizatorice și oportunismul în concepțiile tactice. Cît privește „expresia greu de priceput” „oportunism în problemele organizatorice”, viața a confirmat justetea aprecierii mele într-un mod mai strălucit decît m-aș fi așteptat. Este suficient să arăt că pînă și *menșevicul* Cerevanin este nevoit acum să recunoască (vezi broșura lui despre Congresul P.M.S.D.R. din 1907 de la Londra) că planurile organizatorice ale lui Akselrod (faimosul „congres muncitoresc” etc.) nu pot duce decît la

* Vezi volumul de față pag. 238—240. — Nota red.

sciziuni nefaste pentru cauza proletariatului. Dar nu numai atât. Același menșevic Cerevanin relatează, în aceeași broșură, că la Londra Plehanov a avut de luptat, în cadrul fracțiunii menșevice, împotriva „*anarhismului organizatoric*”. Așadar, nu degeaba am luptat eu în 1904 împotriva „oportunismului în problemele organizatorice” dacă în 1907 atât Cerevanin cât și Plehanov s-au văzut siliți să recunoască „anarhismul organizatoric” al unor menșevici de vază.

De la oportunism în problemele organizatorice, menșevicii au trecut la oportunism în problemele de tactică. Broșura „Campania zemstvelor și planul «Iskrei»” * (apărută la Geneva la sfârșitul anului 1904, prin noiembrie sau decembrie) marchează primul lor pas pe această cale. În publicistica de azi poți întâlni adesea pasaje în care se afirmă că divergențele în problema campaniei zemstvelor au fost provocate de faptul că bolșevicii contestau că demonstrațiile în fața zemților ar fi de vreun folos. Citorul va constata că această părere e cu totul greșită. Divergența a fost provocată de faptul că menșevicii au început să susțină atunci că nu trebuie stîrnită *panica* în rîndurile liberalilor, și, într-o măsură și mai mare, de faptul că, după greva de la Rostov din 1902, după grevele și bariadele din vara anului 1903, în ajunul lui 9 ianuarie 1905, menșevicii au proslăvit demonstrațiile în fața zemților ca fiind demonstrații *de tip superior*. În nr. 1 al ziarului bolșevic „Vpered” (Geneva, ianuarie 1905), această apreciere a „planului campaniei zemstvelor” preconizat de menșevici a fost exprimată în titlul unui foileton consacrat acestei probleme: „Despre bunele demonstrații ale proletarilor și proastele raționamente ale unor intelectuali”***.

Ultima broșură retipărită în culegerea de față: „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică” a apărut la Geneva în vara anului 1905 ***. În ea sînt expuse, de data aceasta sistematizat, divergențele tactice *funda-*

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 9, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 75—98. — *Nota red.*

** Op. cit., pag. 138—144.

*** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 1—127. — *Nota red.*

mentale cu menșevicii ; rezoluțiile „Congresului al III-lea al P.M.S.D.R.“, congres (bolșevic) care a avut loc în primăvara aceluiași an la Londra, și acelea ale Conferinței menșevice de la Geneva au concretizat pe deplin aceste divergențe și le-au transformat într-un dezacord *fundamental* în aprecierea întregii noastre revoluții burgheze din punctul de vedere al sarcinilor proletariatului. Bolșevicii au arătat proletariatului rolul său de *conducător* în revoluția democratică. Menșevicii au redus rolul lui la sarcinile de „opoziție extremă”. Bolșevicii au definit în mod pozitiv caracterul de clasă și semnificația de clasă a revoluției spunând : o revoluție victorioasă înseamnă „dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii”. Menșevicii au interpretat întotdeauna atât de greșit noțiunea de revoluție burgheză, încât au ajuns să accepte că rolul proletariatului în revoluție este un rol subordonat și dependent de burghezie.

Se știe cum s-au reflectat în practică aceste divergențe principale. Boicotarea Dumei lui Bulîghin de către bolșevici și oscilările menșevicilor. Boicotarea Dumei lui Witte de către bolșevici și oscilările menșevicilor, care îndemnavă pe alegători să aleagă, dar nu pentru Dumă ⁵⁶. Sprijinirea lozincii formării unui guvern cadet și a politicii cadete în Duma I de către menșevici și demascarea hotărâtă a iluziilor constituționaliste și a contrarevoluționarismului cadet de către bolșevici, concomitent cu propagarea ideii formării unui „comitet executiv al stîngii” ⁵⁷. Apoi, blocul de stînga format de bolșevici în alegerile pentru Duma a II-a și blocurile încheiate de menșevici cu cadeții etc. etc.

Acum se pare că „perioada cadetă” a revoluției ruse (expresie folosită în broșura : „Victoria cadeților și sarcinile partidului muncitoresc”, martie 1906)* a luat sfîrșit. Contrarevoluționarismul cadeților a fost complet demascat. Cadeții înșiși încep să recunoască că au luptat tot timpul împotriva revoluției, iar d-l Struve exprimă fățiș gîndurile cele mai ascunse ale liberalismului cadet. Cu cît proletariatul conștient va cerceta acum mai atent toată această perioadă cadetă în ansamblu, tot acest „zigzag constituțio-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 263—341. — Nota red.

nal“, cu atât va deveni mai evident că bolșevicii au apreciat din timp și în mod absolut just atât această perioadă cât și esența partidului cadet, că menșevicii au dus într-adevăr o politică greșită, a cărei semnificație obiectivă echivala cu înlocuirea politicii proletare de sine stătătoare printr-o politică de subordonare a proletariatului față de liberalismul burghez.

Aruncînd o privire generală asupra luptei purtate, timp de 12 ani (1895—1907), între cele două curente din marxismul rus și din social-democrația rusă, ajungi în mod necesar la concluzia că „marxismul legal“, „economismul“ și „menșevismul“ reprezintă diferite forme de manifestare ale aceleiași tendințe istorice. „Marxismul legal“ al d-lui Struve (1894) și al celor de teapa lui a fost o *reflectare a marxismului în literatura burgheză*. „Economismul“, ca orientare aparte în activitatea social-democrată din 1897 și din anii următori, a realizat în practică programul „Credo“-ului * *burghezo-liberal*: pentru muncitori — lupta economică, pentru liberali — lupta politică. Menșevismul este nu numai un curent publicistic, nu numai o orientare în activitatea social-democrată, ci o fracțiune constituită, care în cursul primei perioade a revoluției ruse (1905—1907) a dus o politică proprie, *de subordonare în fapt a proletariatului față de liberalismul burghez* **.

În toate țările capitaliste, proletariatul este inevitabil legat, prin mii de trepte tranzitorii, de vecinul său din dreapta: de mica burghezie. În toate partidele muncitorești este inevitabilă formarea unei aripi de dreapta mai mult sau mai puțin precis conturate, care în concepțiile ei, în tactica

* — simbol de credință, program, expunere a concepției despre lume. — *Nota trad.*

** Analiza luptei diferitelor curente și nuanțe la Congresul al II-lea al partidului (vezi broșura „Un pas înainte, doi pași înapoi“, 1904) arată, incontestabil, legătura directă și nemijlocită dintre „economismul“ din 1897 și din anii următori și „menșevism“. Cît privește legătura „economismului“ din cadrul social-democrației cu „marxismul legal sau cu struivismul“ din 1895—1897, am arătat-o în broșura „Ce-i de făcut?“ (1902). Între marxismul legal, economism și menșevism există nu numai o legătură pe plan ideologic, ci și o succesiune istorică directă.

ei, în „linia” ei organizatorică exprimă tendințele oportunistului mic-burghez. Într-o țară mic-burgheză ca Rusia, în perioada revoluției burgheze, în perioada primelor începuturi ale tînărului partid muncitoresc social-democrat, aceste tendințe nu puteau să nu se manifeste mai pronunțat, mai precis, mai pregnant decît în oricare altă parte a Europei. Cunoașterea diferitelor forme de manifestare a acestei tendințe în rîndurile social-democrației ruse, în diferitele ei perioade de dezvoltare este necesară pentru consolidarea marxismului revoluționar, pentru călirea clasei muncitoare ruse în lupta ei de eliberare.

Septembrie 1907

*Publicat în noiembrie 1907,
la Petersburg, în culegerea:
„În 12 ani”, apărută în editura „Zerno”*

Se tipărește după textul culegerii

PROPAGANDA ANTIMILITARISTĂ ȘI UNIUNILE TINERETULUI MUNCITORESC SOCIALIST

La Congresul socialist internațional de la Stuttgart s-a discutat, după cum se știe, problema militarismului și, legată de ea, problema propagandei antimilitariste. În rezoluția adoptată în această problemă se arată, între altele, că congresul consideră o datorie a claselor de oameni ai muncii „să-și aducă aportul în educarea tineretului muncitor în spiritul frăției între popoare și al socialismului și să sădească în el conștiința de clasă“. Congresul consideră aceasta o garanție că armata va înceta să fie un instrument docil în mâinile claselor cîrmuitoare, un instrument de care ele dispun după bunul lor plac și pe care îl pot folosi în orice clipă împotriva poporului.

A face propagandă printre soldații care își fac stagiul militar este un lucru extrem de greu, uneori aproape imposibil. Viața de cazarmă, supravegherea severă, învoirile rare împiedică în foarte mare măsură stabilirea de legături cu lumea din afară ; disciplina militară și muștrul uiala absurdă îi sperie pe soldați ; comandanții depun toate eforturile pentru a scoate din capetele „vitelor necuvîntătoare“ orice idee de progres, pentru a le înăbuși orice sentiment uman, pentru a le sădi sentimentul supunerii oarbe și ura absurdă și sălbatică față de dușmanii „externi“ și „interni“... De soldatul smuls din mediul său obișnuit, izolat, înapoiat, timorat și căruia i-au fost băgate în cap concepțiile cele mai monstruoase asupra lumii înconjurătoare e mult mai greu să te apropii decît de tineretul de vîrsta recrutării, care trăiește în familie și în cercul său de prieteni, fiind strîns

legat de ei prin interese comune. Propaganda antimilitaristă în rândurile tineretului muncitoresc dă pretutindeni rezultate excelente. Și aceasta are o mare importanță. Muncitorul care intră în armată fiind social-democrat conștient nu constituie de loc un sprijin de nădejde pentru cei ce dețin puterea.

Uniuni ale tineretului muncitoresc socialist există în toate țările europene. În unele țări, cum ar fi, de pildă, Belgia, Austria și Suedia, aceste uniuni reprezintă mari organizații care desfășoară o muncă de mare răspundere pe linie de partid. Desigur, principalul scop al uniunilor de tineret îl constituie educarea tineretului, formarea la acest tineret a unei concepții socialiste clare și unitare despre lume. Dar, în afară de aceasta, uniunile de tineret desfășoară și o muncă practică. Ele luptă pentru îmbunătățirea situației ucenicilor, caută să-i apere de exploatarea nemiloasă a patronilor. Uniunile tineretului muncitoresc socialist consacră încă și mai mult timp și acordă o și mai mare atenție propagandei antimilitariste.

În acest scop, ele caută să stabilească legături strânse cu tinerii soldați. Iată cum realizează ele această legătură. Pînă a intra în armată, tînărul muncitor este membru al uniunii, plătește cotizația de membru. Cînd e luat la armată, uniunea continuă să țină o legătură permanentă cu el, îi trimite regulat o mică sumă de bani („sou-ul soldatului“, cum i se spune în Franța), care, oricît de neînsemnată ar fi, are pentru el o mare importanță. La rîndul său, el se angajează să comunice uniunii tot ceea ce se întîmplă în cazarmă, să-și împărtășească impresiile. Astfel, chiar și atunci cînd se află în armată, ostașul nu rupe legătura cu organizația din care a făcut parte.

Se știe că soldații sînt întotdeauna trimiși să-și satisfacă serviciul militar cît mai departe de locul de baștină. Aceasta se face cu scopul ca soldatul să nu fie legat prin nici un fel de interese de localnici, să se simtă străin de ei. Astfel el poate fi mai ușor silit să se supună ordinului de a trage în mulțime. Uniunile tineretului muncitor se străduiesc să lichideze această izolare a soldatului de populația locală. Uniunile de tineret sînt legate între ele. Cum vine într-un oraș nou, soldatul care a fost membru al uniunii tinere-

tului din localitatea de baștină este întâmpinat de uniunea locală ca un oaspete mult așteptat, el este de îndată introdus în sfera intereselor locale și este ajutat cu tot ce se poate. El nu mai este un străin, un venetic. El știe de asemenea că, dacă i se întâmplă un necaz, va fi ajutat, sprijinit. Asta îl îmbărbătează, îl face să se poarte mai curajos în cazarmă, să-și apere cu mai multă cutezanță drepturile și demnitatea de om.

Legăturile strânse pe care le întrețin cu tinerii ostași permit uniunilor de tineret să desfășoare o largă propagandă antimilitaristă în rîndurile acestora. Ea se realizează mai ales cu ajutorul publicațiilor antimilitariste pe care le editează și le difuzează pe scară largă în special uniunile de tineret din Franța, Belgia, precum și din Elveția, Suedia etc. Aceste publicații au formele cele mai variate: cărți poștale ilustrate cu conținut antimilitarist, cîntece ostășești antimilitariste (multe dintre aceste cîntece sînt foarte răspîndite printre soldați), „catehismul soldatului“ (care în Franța a fost difuzat în peste 100 000 de exemplare), broșuri de tot felul, manifeste și foi volante; gazete și reviste săptămînale, bisăptămînale și lunare pentru soldați, unele dintre ele ilustrate. Publicațiile „Cazarma“, „Recrutul“, „Tînarul Soldat“, „Bobocul“ (diminutiv dat recruților), „Înainte“ sînt difuzate pe scară foarte largă. În Belgia, de pildă, publicațiile „Recrutul“ și „Cazarma“ apar într-un tiraj de 60 000 de exemplare fiecare. Un număr destul de însemnat de reviste apare în perioada recrutărilor. Ziarele ostășești scot numere speciale, pe care le expediază pe adresa tinerilor ce au recrutat. Publicațiile antimilitariste sînt trimise soldaților în cazărmi, le sînt distribuite pe stradă, soldații le găsesc în cafenele, birturi, oriunde se duc.

O deosebită atenție se acordă recruților. Ei sînt conduși cu mare alai. La încorporare în orașe au loc procesiuni. Astfel, în Austria, de pildă, recruții, în haine de doliu, străbat întregul oraș în sunetele unui marș funebru. În fața lor merge o căruță pavoazată în roșu. Pe ziduri se lipesc pretutindeni afișe roșii, pe care sînt tipărite cu litere mari următoarele cuvinte: „Să nu trageți în popor!“. În cinstea recruților se organizează șezători la care se rostesc înflăcărâte discursuri antimilitariste. Într-un cuvînt, se face

totul pentru a trezi conștiința recrutului, pentru a-l feri de influența dăunătoare a ideilor și sentimentelor care îi vor fi insuflăte prin toate mijloacele în cazarmă.

Și activitatea pe care o desfășoară tineretul socialist nu rămâne fără roade. În Belgia există deja în rândurile soldaților circa 15 uniuni ale soldaților strâns legate între ele și care în majoritate aderă la partidul muncitoresc social-democrat. Există regimente în care două treimi din soldați sînt organizați. În Franța, starea de spirit antimilitaristă a devenit un fenomen de masă. În timpul grevelor de la Dunkerque, Creusot, Longwy și Monceau-le-Mine, soldații care au fost triniși împotriva greviștilor s-au declarat solidari cu ei...

Pe zi ce trece sporește numărul social-democrațiilor în rândurile armatei, iar armata devine din ce în ce mai puțin sigură. De partea cui va fi armata atunci cînd burghezia va sta față în față cu clasa muncitoare organizată? Tineretul muncitoresc socialist activează cu toată energia și cu tot elanul specific tineretului pentru ca armata să fie de partea poporului.

„Vpered” nr. 16 din
8 octombrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

REVOLUȚIA ȘI CONTRAREVOLUȚIA

În octombrie 1905 Rusia a cunoscut perioada de avînt maxim al revoluției. Proletariatul a măturat din calea sa Duma lui Bulîghin și a antrenat masele largi populare la lupta directă împotriva absolutismului. În octombrie 1907 avem, pe cît se pare, perioada de declin maxim, al luptei de masă deschise. Perioada de declin, care a început după înfrîngerea din decembrie 1905, a adus însă cu sine nu numai înflorirea iluziilor constituționaliste, ci și totala lor spulberare. Duma a III-a, convocată după dizolvarea celorlalte două Dume și după lovitura de stat de la 3 iunie, pune în mod evident capăt perioadei în care s-a crezut că este posibilă o conviețuire pașnică a absolutismului și a reprezentanților poporului și inaugurează o nouă perioadă în dezvoltarea revoluției.

Într-un moment ca cel prin care trecem se impune de la sine o comparație între revoluția și contrarevoluția din Rusia, între perioada de asalt revoluționar (1905) și perioada jocului contrarevoluționar de-a constituția (1906 și 1907). Orice definire a liniei politice pentru viitorul apropiat implică neapărat o asemenea comparație. Literatura politică de astăzi opune — acesta este laitmotivul ei — „greșelilor revoluției“ sau „iluziilor în legătură cu revoluția“ „activitatea constituțională pozitivă“. Pe această temă fac agitație cadeții la întrunirile electorale. Pe această temă cîntă, vociferează și perorează presa liberală. Aici îl găsim și pe d-l Struve, care își varsă cu patimă și furie necazul asupra revoluționarilor din cauza pierderii tuturor spe-

ranțelor într-un „compromis“. Aici este și Miliukov, pe care, cu toată fandoseala și iezuitismul lui, mersul evenimentelor l-a făcut să ajungă la o concluzie clară, precisă și — ceea ce e mai important — sinceră : „dușmanul e la stînga“. Aici se află și publiciști de genul aceluia de la „Tovarișci“, Kuskova, Smirnov, Plehanov, Gorn, Iordanski, Cerevanin etc., care consideră că în lupta din octombrie-decembrie s-a dat dovadă de ușurință și dezaprobă această luptă, preconizînd, mai mult sau mai puțin fățiș, o coaliție „democratică“ cu cadeții. Elementele autentice cadete din cadrul acestui torent tulbure exprimă interesele contrarevoluționare ale burgheziei și slugărnicia fără margini a intelectualității mic-burgheze. Iar trăsătura predominantă la elementele care nu s-au dat încă cu totul după Struve este *neînțelegerea* legăturii dintre revoluția și contrarevoluția din Rusia, incapacitatea de a privi toate cele întîmplate ca o mișcare socială unitară, care se dezvoltă în virtutea logicii ei interne.

Perioada de asalt revoluționar a arătat, *în desfășurarea acțiunii*, care este compoziția de clasă a populației din Rusia și atitudinea diferitelor clase față de vechiul absolutism. Evenimentele au învățat acum pe toată lumea, chiar și pe cei care sînt cu totul străini de marxism, să înceapă cronologia revoluției de la 9 ianuarie 1905, adică de la prima mișcare politică *conștientă a maselor* aparținînd unei anumite clase. Cînd, pe baza analizei realităților economice din Rusia, social-democrația a ajuns la concluzia că proletariatului îi revine rolul conducător, hegemonia în revoluția noastră, asta li s-a părut unora a fi o născocire livrescă a unor teoreticieni. Revoluția a confirmat teoria noastră, deoarece ea este singura teorie cu adevărat revoluționară. Proletariatul a pășit tot timpul efectiv în fruntea revoluției. Social-democrația a fost în fapt avangarda ideologică a proletariatului. Lupta maselor s-a dezvoltat, sub conducerea proletariatului, extraordinar de repede, mai repede decît se așteptau mulți revoluționari. În decurs de un an ea s-a ridicat pînă la formele cele mai hotărîte de asalt revoluționar pe care le cunoaște istoria, greva de masă și insurecția armată. Organizarea maselor proletare s-a dezvoltat cu o repeziciune uimitoare chiar în cursul luptei.

Urmînd proletariatul, au început să se organizeze și alte pături ale populației, care alcătuiau cadrele de luptă ale poporului revoluționar. S-a organizat masa semiproletară a funcționarilor de tot felul, apoi s-a organizat democrația țărănească, s-au organizat intelectualii profesioniști etc. Perioada victoriilor proletare a fost în general o perioadă de creștere a organizării maselor cum n-a mai cunoscut Rusia, o perioadă de creștere uriașă chiar privită din punct de vedere european. În acest răstimp, proletariatul a obținut o serie întregă de îmbunătățiri în ceea ce privește condițiile sale de muncă. Masa țărănească a obținut „reducerea“ arbitrarului moșierilor, scăderea arenzilor și a prețurilor de vânzare a pămîntului. Întreaga Rusie a obținut într-o măsură însemnată libertatea întrunirilor, a cuvîntului și a asociațiilor, a obținut ca absolutismul să renunțe în mod public la vechile rînduieli și să recunoască constituția.

Tot ce a fost cucerit pînă acum de mișcarea de eliberare din Rusia a fost cucerit în întregime și exclusiv prin lupta revoluționară a maselor în frunte cu proletariatul.

Cotitura în dezvoltarea luptei începe o dată cu înfrîngerea insurecției din decembrie. Contrarevoluția trece la ofensivă pas cu pas, pe măsură ce lupta de masă slăbește. În perioada Dumei I această luptă și-a mai găsit încă o puternică expresie în intensificarea mișcării țărănești, în nimicirea pe scară largă a cuiburilor moșierilor iobăgiști, într-o serie întregă de revolte ale soldaților. Reacțiunea înainta pe atunci cu încetul, necutezînd să săvîrșească dintr-o dată o lovitură de stat. Ea devine mai îndrăzneată abia după înăbușirea insurecțiilor de la Sveaborg și Kronstadt din iulie 1906; ea instaurează regimul curților marțiale, începe să suprimă treptat dreptul de vot (interpretările senatului⁵⁸), în sfîrșit, strînge cu totul în cercul asediului polițist Duma a II-a și anulează în întregime faimoasa constituție. Locul diferitelor organizații libere, create din inițiativa maselor, îl ia în această perioadă „lupta legală“ în limitele unei constituții polițiste, tălmăcită de alde Dubasov și Stolîpin. Hegemoniei social-democrației îi ia locul hegemonia cadeților, care au predominat în ambele Dume. Perioada de declin a mișcării maselor a fost perioada de maximă înflorire a partidului cadet. El a ex-

ploatat acest declin, dându-se drept „luptător“ pentru constituție. El s-a străduit din răspuțeri să întrețină în popor credința în această constituție, susținând că totul trebuie să se limiteze la lupta „parlamentară“.

Falimentul „constituției cadete“ este falimentul tacticii cadete și al hegemoniei cadeților în lupta de eliberare. Caracterul egoist, de clasă al tuturor raționamentelor liberalismului nostru pe tema „iluziilor revoluționare“ și a „greselilor revoluției“ apare în mod evident cînd comparăm cele două perioade ale revoluției. Lupta proletară de masă s-a soldat cu cuceriri pentru întregul popor. Conducerea liberală a mișcării n-a adus nimic altceva decît înfrîngeri. Asaltul revoluționar al proletariatului a ridicat neconținut nivelul de conștiință și de organizare al maselor, punînd în fața lor sarcini tot mai înalte, lărgind participarea lor independentă la viața politică, învățîndu-le să lupte. Hegemonia liberalilor în perioada ambelor Dume a coborît nivelul de conștiință al maselor, a descompus organizarea lor revoluționară, a slăbit conștiința necesității sarcinilor democratice.

Conducătorii liberali din Duma I și a II-a au demonstrat cum nu se poate mai bine în fața poporului că „lupta“ legală este lupta unor supuși preaplecați, care s-a soldat cu rezultatul că iobăgiștii absolutiști au suprimat dintr-o trăsătură de condei paradisul constituțional al flecarilor liberali, rîzîndu-și de diplomația subtilă a celor care făceau anticameră pe la ministere. Liberalii n-au la activul lor nici o cucerire în tot decursul revoluției ruse, nici un succes, nici o acțiune cît de cît democratică, care să organizeze forțele populare în lupta pentru libertate.

Pînă în octombrie 1905 liberalii au avut uneori o atitudine de binevoitoare neutralitate față de lupta revoluționară a maselor, dar încă de pe atunci au început să ia poziție împotriva ei, trimițînd la țară o delegație ca să facă declarații mîrșave și sprijinind Duma lui Bulîghin nu din prostie, ci din dușmănie fățișă față de revoluție. După octombrie 1905, liberalii n-au făcut altceva decît să trădeze în mod infam cauza libertății poporului.

În noiembrie 1905 ei l-au trimis în taină pe d-l Struve la d-l Witte ca să aibă o convorbire intimă cu el. În primăvara

anului 1906 au subminat boicotul revoluționar și, prin refuzul lor de a se pronunța deschis în fața Europei împotriva împrumutului, au ajutat guvernul să obțină miliarde pentru a ține sub călcâi Rusia. În vara anului 1906 s-au tocmnit pe ascuns cu Trepov asupra portofoliilor ministeriale și au luptat în Duma I împotriva „stîngii“, adică împotriva revoluției. În ianuarie 1907 au luat din nou contact cu autoritățile polițienești (vizita lui Miliukov la Stolîpin). În primăvara anului 1907 *au sprijinit* guvernul în Duma a II-a. Revoluția a demascât foarte repede liberalismul, arătînd în fapt natura lui contrarevoluționară.

Sub *acest* raport, perioada iluziilor constituționaliste n-a fost de loc inutilă pentru popor. Experiența Dumei I și a Dumei a II-a nu numai că a arătat cît de neînsemnat este rolul liberalismului în revoluția noastră. Nu, această experiență a lichidat în fapt și încercarea de a conduce mișcarea democratică, încercare făcută de un partid pe care numai pruncii politici sau senilii îl pot considera un partid într-adevăr constituțional-„democrat“.

În 1905 și la începutul anului 1906, compoziția de clasă a democrației burgheze nu era încă limpede pentru toată lumea. Nu numai locuitorii înapoiți și abrutizați din cine știe ce colțuri îndepărtate ale țării împărtășeau iluzia că absolutismul ar putea fi îmbinat cu o reprezentanță reală a unor mase populare mai largi. Nici cercurile conducătoare ale absolutismului nu erau străine de această iluzie. De ce legea electorală a acordat țărănimii o reprezentanță substanțială atît în Duma lui Bulîghin cît și în Duma lui Witte? Pentru că se mai credea că satul are tendințe monarhiste. „Țăranul ne va scoate din încurcătură“ — această exclamație a unui ziar guvernamental, în primăvara anului 1906, exprima speranța guvernului în conservatorismul masei țărănești⁵⁹. Pe atunci cadeții nu numai că nu sesizau antagonismul dintre democratismul țărănilor și liberalismul burghez, dar se temeau chiar de starea de înapoiere a țărănilor și doreau un singur lucru: cu ajutorul Dumei să facă din țăranul conservator sau indiferent un liberal. D-l Struve a exprimat în primăvara anului 1906 o dorință cutezătoare scriind: „în Dumă, țăranul va fi cadet“. În vara anului 1907, același domn Struve a ridicat steagul luptei împotriva

partidelor trudovice sau de stînga, considerîndu-le principala piedică în calea realizării unei tranzacții între liberalismul burghez și absolutism. În decurs de un an și jumătate liberalii au trecut de la lozinca luptei pentru luminarea politică a țaranilor la lozinca luptei împotriva țaranului „prea” luminat politicește și „prea” exigent !

Înlocuirea primei lozinici cu cea de-a doua exprimă cum nu se poate mai clar falimentul total al liberalismului în revoluția rusă. Antagonismul de clasă dintre masele populației rurale democratice și moșierii iobăgiști s-a dovedit a fi infinit mai profund decît își închipuiau cadeții lași și mîrginiți. Tocmai de aceea a eșuat atît de repede și definitiv încercarea lor de a-și asuma hegemonia în lupta pentru democrație. Tocmai de aceea a dat greș întreaga lor „linie”, care tinde la împăcarea masei democratice mic-burgheze a poporului cu moșierii octombriști și ultrareacționari. Marea cucerire, deși negativă, din perioada contrarevoluționară a celor două Dume, constă în acest faliment al trădătorilor „luptători” pentru „libertatea poporului”. Lupta de clasă pornită de jos i-a aruncat peste bord pe acești eroi ai anticamerelor ministeriale, i-a transformat, din претенденти la conducere, în *simplici lachei ai octombrismului*, cu o spoială subțire de constituționalism.

Cine nu vede nici acum acest faliment al liberalilor, care au dovedit în practică că nu sînt capabili să fie luptători pentru democrație și nici măcar luptători în rîndurile democrației, nu a înțeles absolut nimic din istoria politică a celor două Dume. Repetarea fără sens a acestei formule învățate pe de rost — sprijinirea democrației burgheze — se transformă la acești oameni într-o văicăreală contrarevoluționară. Social-democrații nu trebuie să regrete falimentul iluziilor constituționaliste. Ei trebuie să spună, cum spune Marx despre contrarevoluția din Germania : ceea ce a cîștigat poporul e că și-a pierdut iluziile⁶⁰. Ceea ce a cîștigat democrația burgheză din Rusia e că și-a pierdut conducătorii netrebnici și aliații neputincioși. Cu atît mai bine pentru dezvoltarea politică a acestei democrații.

Rămîne ca partidul proletariatului să se îngrijească ca masele largi să aprofundeze în mări mare măsură și să-și însușească mai temeinic importantele învățăminte politice

pe care le oferă revoluția și contrarevoluția de la noi. În perioada asaltului împotriva absolutismului, proletariatul și-a desfășurat forțele și și-a dat seama care sînt bazele tacticii revoluționare, care sînt condițiile succesului luptei directe a maselor, singura în stare să ducă la îmbunătățiri mai substanțiale. Acțiunile întreprinse de sute de mii de muncitori care au dat lovituri de moarte vechiului absolutism din Rusia au fost urmarea unei îndelungate perioade de pregătire a forțelor proletariatului, de educare și de organizare a acestuia. O îndelungată și insesizabilă muncă de conducere a tuturor formelor de manifestare a luptei de clasă a proletariatului, muncă de creare a unui partid trainic, ferm, a precedat izbucnirea luptei cu adevărat de masă și a asigurat condițiile pentru transformarea acestei izbucniri într-o revoluție. În prezent, proletariatul, luptătorul de avangardă al poporului, trebuie să-și întărească organizația, să se curețe de tot putregaiul oportunistului intelectualist, să-și adune forțele pentru o muncă tot atît de consecventă și de perseverentă. Sarcinile pe care mersul istoriei și situația obiectivă a maselor largi populare le-a pus în fața revoluției ruse n-au fost rezolvate. Elementele noii crize politice, care va cuprinde întregul popor, nu numai că n-au fost înlăturate, ci, dimpotrivă, s-au accentuat și mai mult, au luat o și mai mare amploare. Venirea acestei crize va aduce din nou proletariatul în fruntea mișcării întregului popor. Partidul muncitoresc social-democrat trebuie să fie pregătit pentru îndeplinirea acestui rol. Sămînța aruncată pe terenul îngrășat de evenimentele din 1905 și din anii următori va da un rod de zece ori mai bogat. Dacă la sfîrșitul anului 1905, cînd număra cîteva mii de reprezentanți de frunte și conștienți ai clasei muncitoare, partidul nostru a fost urmat de un milion de proletari, astăzi, cînd el numără zeci de mii de muncitori social-democrați care au trecut prin focul revoluției și care chiar în cursul luptei s-au legat și mai strîns de mase, partidul nostru va duce după sine 10 000 000 de oameni și-l va zdrobi pe dușman.

Sub influența evenimentelor revoluționare, atît sarcinile socialiste cît și sarcinile democratice ale mișcării munci-

toarești din Rusia s-au conturat incomparabil mai precis, s-au situat mai imperios pe primul plan. Lupta împotriva burgheziei se ridică pe o treaptă superioară. Capitaliștii se grupează în uniuni pe întreaga Rusie, se unesc mai strâns cu guvernul, recurg mai des la metodele extreme ale luptei economice, mergînd pînă la lock-outurile în masă pentru „a ține în frîu” proletariatul. Dar prigoana înspăimîntă numai clasele care și-au trăit traiul, pe cînd proletariatul își sporește rîndurile și coeziunea cu atît mai repede cu cît mai rapide sînt succesele domnilor capitaliști. Chezășia invincibilității proletariatului o constituie dezvoltarea economică din Rusia, ca și din întreaga lume. În revoluția noastră, burghezia a început pentru prima oară să se constituie ca clasă, ca forță politică unică și conștientă. Cu atît mai mult succes se va desfășura și organizarea muncitorilor din întreaga Rusie într-o clasă unică. Cu atît mai adîncă va deveni prăpastia dintre lumea capitalului și lumea muncii, cu atît mai clară va deveni conștiința socialistă a muncitorilor. Agitația socialistă în rîndurile proletariatului, îmbogățită prin experiențele revoluției, va căpăta un caracter mai precis. Organizarea politică a burgheziei este cel mai bun impuls pentru formarea definitivă a partidului muncitoresc socialist.

De acum înainte sarcinile acestui partid în lupta pentru democrație nu mai pot provoca controverse decît în rîndurile intelectualilor „simpatizanți”, care sînt gata să treacă de partea liberalilor. Pentru masele de muncitori, aceste sarcini au devenit clare, concrete, evidente în focul revoluției. Proletariatul știe din proprie experiență că principala și unica bază a democrației burgheze ca forță istorică în Rusia este masa țărănească. Proletariatul și-a îndeplinit pe scară națională rolul de conducător al acestei mase în lupta împotriva moșierilor iobăgiști și împotriva absolutismului țarist, și nici o forță nu va putea abate acum partidul muncitoresc de pe calea cea dreaptă. Partidul liberal al cadeșilor, care, sub steagul democratismului, s-au străduit să arunce țărănimea în brațele octombrismului, și-a încheiat rolul, iar social-democrația, în pofida unor plîngăreți aflați pe ici, pe colo, va continua să explice maselor acest faliment al liberalilor, să le arate că democrația burgheză nu-și va

putea îndeplini rolul dacă nu va renunța definitiv la alianța cu lacheii octombrișmului.

Nimeni nu poate spune de pe acum care va fi în viitor soarta democrației burgheze din Rusia. E posibil ca falimentul cadeților să ducă la crearea unui partid țărănesc democrat, care să fie un partid cu adevărat de masă, și nu o organizație de teroriști, cum continuă să fie partidul socialiștilor-revoluționari. E posibil, de asemenea, ca greutatea obiective care stau în calea unirii politice a micii burghezii să nu permită formarea unui astfel de partid, făcînd ca democrația țărănească să rămîină multă vreme în actuala ei stare de masă trudovică informă, neînchegată, difuză. Și într-un caz, și în celălalt, linia noastră rămîne aceeași : să călim forțele democratice prin critica necruțătoare a oricăror șovăieli, prin luptă neîmpăcată împotriva alăturării democrației la liberalism, care și-a dovedit caracterul contrarevoluționar.

Cu cît reacțiunea merge mai departe, cu atît mai mult își dă frîu liber moșierul ultrareacționar ; cu cît acesta își va subordona mai mult absolutismul, cu atît mai lent se va desfășura procesul dezvoltării economice a Rusiei și al eliberării ei de rămășițele iobăgiei. Iar asta înseamnă : cu atît mai puternic și mai amplu se va dezvolta democratismul conștient și combativ în rîndul maselor micii burghezii de la orașe și sate. Cu atît mai puternică va fi împotrivirea maselor față de foametea, batjocurile și silniciile la care octombriștii condamnă țărănimea. Social-democrația va avea grijă ca, în momentul avîntului inevitabil al luptei democratice, haita de carieriști liberali, denumită partidul cadet, să nu reușească să dezbine din nou democrația și să semene discordie în rîndurile ei. Ori cu poporul, ori împotriva poporului — social-democrația a pus de mult această alternativă în fața diferiților pretendenți la rolul de conducători „democratici“ ai revoluției. Nu toți social-democrații au știut pînă acum să urmeze consecvent această linie ; unii s-au lăsat înșelați și ei de promisiunile liberalilor, alții n-au vrut să vadă că acești liberali cochetează cu contrarevoluția. Acum sîntem edificați de experiența primelor două Dume.

Revoluția a învățat proletariatul să ducă lupta de masă. Revoluția a dovedit că el poate antrena după sine masele țărănești în lupta pentru democrație. Revoluția a unit și mai strâns partidul pur proletar, îndepărtînd de el elementele mic-burgheze. Contrarevoluția a dezvățat democrația mic-burgheză să-și mai caute conducători și aliați la liberali, care se tem de lupta maselor ca de foc. Bizuindu-se pe aceste învățăminte ale evenimentelor, putem spune cu cutezanță, adresîndu-ne guvernului moșierilor ultrareacționari: continuați în același spirit, domnilor Stolîpini! Noi vom culege roadele a ceea ce semănați!

„Proletarii” nr. 17
din 20 octombrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CUM SCRIM ISTORIA „SOCALIȘTII-REVOLUȚIONARI“

În numărul cinci al ziarului „Znamea Truda“ ⁶¹, organul central al socialiștilor-revoluționari, găsim un articol de fond cu privire la Congresul de la Stuttgart, care excelează prin frazeologie și prin lăudăroșenia fără seamăn, proprie socialiștilor-revoluționari. Ziarul reproduce telegrama prin care C.C. al partidului socialiștilor-revoluționari a făcut cunoscut întregii Europe că „lupta revoluționară îi poruncește să rămână la datorie“. Același C.C. se declară întru totul satisfăcut de „energia de care dă dovadă în permanență“ reprezentantul socialiștilor-revoluționari din Birou. „În rezoluția sa, Internaționala socialistă a aprobat punctul de vedere asupra mișcării sindicale, pe care noi îl preconizăm dintotdeauna“, ține să ne asigure „Znamea Truda“. În problema introducerii pe cale legislativă a minimumului de salariu, congresul, în pofida dogmaticului Kautsky, „a fost de partea noastră“. În decurs de trei ani, „noi, socialiștii ruși“, „am devenit un mare partid de masă. Fapt pe care Internaționala l-a recunoscut deschis și respectuos (!!!)“.

Într-un cuvânt, 30 000 de curieri au fost trimiși din Europa pentru a-și exprima respectul față de socialiștii-revoluționari.

Iar afurisiții de social-democrați au venit în secția rusă cu „micile lor intrigi“, și anume: s-au opus cererii socialiștilor-revoluționari ca social-democrații și socialiștii-revoluționari să dispună de același număr de voturi. Social-democrații au cerut ca ei să dispună de 11 voturi, socialiștii-revoluționari de 6 voturi, iar sindicatele de

3 voturi. Biroul a hotărât: social-democrații să dispună de 10 voturi, socialiștii-revoluționari de 7 voturi și sindicatele de 3 voturi. „Adler și Bebel, care au votat împotriva revendicării noastre, au declarat cu acest prilej că ei nu intenționează nicidecum să minimalizeze însemnătatea P.S.R., pe care îl consideră un factor important în cadrul socialismului rus și al revoluției ruse. Dar ei vor să fie imparțiali și să constate raportul de forțe aproximativ” („Znamea Truda”).

Imprudenți, o, cât de imprudenți sînt Hlestakovii noștri! În Birou nu a fost și *nici nu putea fi* vorba nici de însemnătatea socialiștilor-revoluționari și de nici un „factor important”. Din moment ce un partid a fost admis la congres și în Birou, nu mai este cazul ca Biroul și membrii congresului să facă aprecieri asupra însemnătății acestui partid. Biroul poate face numai o apreciere în ceea ce privește *forța* pe care o reprezintă partidele atunci cînd repartizează numărul de voturi. Bebel și Adler au fost de acord cu argumentele reprezentantului nostru social-democrat din Birou atunci cînd acesta a demonstrat că social-democrații și socialiștii-revoluționari *nu* reprezintă o forță *egală*. Declarîndu-se de acord cu aceste argumente, ei au subliniat, firește, că nu se pronunță asupra principiilor și asupra curentelor, că nu rezolvă controversa dintre programul social-democraților și cel al socialiștilor-revoluționari, ci nu fac altceva decît să cîntărească forțele pentru a repartiza voturile. A deduce din această rezervă — de la sine înțeleasă — că socialiștii-revoluționari sînt considerați un „factor important” înseamnă a proceda ca Hlestakov.

Și este o imprudență cu atît mai mare din partea socialiștilor-revoluționari, că, redînd din memorie și inexact sensul rezervei formulate de Bebel și Adler, trec sub tăcere *argumentele privind fondul problemei*. Rezervele lui Bebel le descriu cu înflorituri, dar despre fondul discuțiilor purtate cu noi nu suflă o vorbă. De ce-or fi procedînd astfel?

De fapt, reprezentanții noștri au discutat în cadrul Biroului în felul următor. Social-democratul a invocat numărul de deputați din Duma a II-a ca cel mai sigur criteriu pentru aprecierea forței unui partid, menționînd că legea

electorală este mai avantajoasă pentru țărani decît pentru muncitori. Socialistul-revoluționar a obiectat că, în afară de fracțiunea socialiștilor-revoluționari, în Dumă au existat și trudovici și socialiști-populiști, care sînt și ei aproape socialiști-revoluționari. O mică parte din ei, a spus el, trebuie adăugată la socialiștii-revoluționari ! Socialiștii-populiști mai au și — aici citez exact cuvintele socialistului-revoluționar — „publiciști de mîna întîi“ („écrivains de premier ordre“, a spus Rubanovici).

Reprezentantul social-democrației a răspuns : da, socialiștii-populiști au „publiciști de mîna întîi“, după cum și radical-socialiștii și radicalii francezi⁶², de pildă, au un publicist de talia lui Clemenceau (și el „publicist de mîna întîi“ !). Dar cum se poate ca un partid de sine stătător să se refere la un *alt* partid pentru a-și demonstra forța ? Cum se face că „publiciștilor de mîna întîi“ din rîndurile socialiștilor-populiști nici nu le trece prin gînd să ceară să fie admiși la congres ?

Cum se poate, adăugăm noi, ca în Rusia să te consideri ultrarevoluționar, iar în Europa să tragi de păr pe socialiștii-populiști ca să-ți sară în ajutor ?

„Proletarul“ nr. 17
din 20 octombrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CONFERINȚA
ORGANIZAȚIEI PETERSBURG A P.M.S.D.R. ⁶³

27 OCTOMBRIE (9 NOIEMBRIE) 1907

1

RAPORT CU PRIVIRE LA DUMA A III-A DE STAT

EXTRAS DIN DAREA DE SEAMĂ APĂRUTĂ ÎN PRESĂ

Raportorul a făcut mai întâi o caracterizare a compoziției Dumei a III-a. Pe cale pur empirică, guvernul a întocmit legea electorală din 3 iunie în așa fel, încît în Dumă au apărut *două majorități posibile*: o majoritate octombristă-ultrareacționară și alta octombristă-cadetă. Și una și cealaltă sînt, fără doar și poate, contrarevoluționare. Guvernul se va sprijini în politica sa reacționară cînd pe una din ele, cînd pe cealaltă. În același timp, el își va masca acțiunile sale de guvern absolutist-iobăgist printr-o frazeologie despre „reformă”, sortite să rămîină doar pe hîrtie, în timp ce cadeții, care în realitate duc politica trădătoare a contrarevoluției, se vor erija în vorbe în partid de opoziție cu adevărat democratică.

Tranzacția dintre cadeți și octombriști în Dumă este inevitabilă, iar raportorul arată, invocînd o serie de citate din ziarele de partid ale cadeților și octombriștilor, precum și o serie de fapte din viața acestor partide și unele relații de la ultimul congres al partidului cadet, că primii pași în această direcție au și fost făcuți. Politica cadetă, care urmărește să încheie o tranzacție cu vechiul regim în Duma a III-a, se conturează și mai precis decît pînă acum, și nimeni nu are nici cea mai mică îndoială asupra adevăratului ei caracter.

Dar, în mod obiectiv, nici prima, nici cea de-a doua majoritate din Dumă nu este în stare să satisfacă revendicările economice și politice arzătoare ale unor mase mai largi ale proletariatului, țărănimii și democrației orășe-

nești. Exponentul nevoilor acestor pături ale poporului va fi, ca și pînă acum, în primul rînd social-democrația. Compoziția și activitatea Dumei a III-a promet să furnizeze din belșug social-democrației un excelent material de agitație, care trebuie să fie folosit împotriva guvernului ultrareacționar, împotriva moșierilor-iobăgiști notorii, împotriva octombriștilor și cadeților. Sarcina social-democrației continuă să fie, ca și pînă acum, aceea de a populariza în masele cele mai largi ale poporului ideea convocării unei adunări constituante a întregului popor pe baza dreptului de vot universal etc. De aceea, nici nu poate fi vorba de a sprijini în Dumă pe octombriștii „de stînga” sau pe cadeți. Social-democrații, oricît de puțin numeroși ar fi ei în Duma a III-a, trebuie să promoveze o linie independentă, socialistă și consecvent democratică, folosind în acest scop tribuna Dumei, dreptul de interpelare etc. Sînt admisibile unele acorduri numai cu grupul deputaților de stînga (mai ales dată fiind necesitatea de a avea treizeci de semnături pentru a face o interpelare), dar numai acorduri care nu contravin programului și tacticii social-democrate. În acest scop este necesar să se organizeze un birou informativ, care să nu lege pe nimeni cu nimic, dînd în schimb social-democraților posibilitatea de a exercita o influență asupra deputaților de stînga.

În rîndurile social-democraților — a relevat apoi raportorul — încep să se facă auzite glasuri care cer sprijinirea octombriștilor „de stînga” (de pildă la alegerea prezidiului), organizarea unui birou informativ comun cu cadeții și așa-zisa „menținere” a fracțiunii noastre din Dumă. Discuțiile inițiate de menșevici pe tema sprijinirii octombriștilor dovedesc cum nu se poate mai concret eșecul total al tacticii menșevice. Cînd Duma era cadetă, menșevicii susțineau în gura mare că trebuie sprijiniți cadeții. A fost de ajuns ca Stolîpin să modifice legea electorală în favoarea octombriștilor, pentru ca ei să fie gata să-i sprijine pe octombriști. Unde vor ajunge, în cele din urmă, menșevicii dacă vor persevera pe această cale ?

Raportorul consideră inadmisibilă organizarea unui birou informativ comun cu cadeții, întrucît aceasta ar însemna să informăm pe dușmanii noștri inveterați.

În legătură cu „menținerea” fracțiunii, raportorul declară : fracțiunea trebuie într-adevăr menținută. Dar în ce scop ? Numai pentru a ține sus, în Dumă, steagul social-democrației, numai pentru a duce, în cadrul Dumei, o luptă intransigentă împotriva contrarevoluționarilor de toate soiurile și de toate nuanțele, începînd cu aliații și terminînd cu cadeții. În nici un caz însă pentru a sprijini pe octombriștii „de stînga” și pe cadeți. Dacă existența ei ar fi condiționată de necesitatea de a sprijini aceste grupuri, adică de a sprijini tranzacția cu absolutismul stolîpinist, atunci ar fi mai bine ca ea să-și înceteze total și în mod onorabil existența, explicînd întregului popor de ce a fost izgonită din Dumă, în cazul cînd acest lucru va avea loc.

În cuvîntul său de încheiere, Lenin s-a oprit în special asupra greșelii de căpetenie a menșevismului : ideea unei „opozitii cu caracter general-național”. Burghezia rusă nu a fost niciodată revoluționară în adevăratul sens al cuvîntului, și asta din motive lesne de înțeles : datorită locului pe care-l ocupă clasa muncitoare în Rusia și datorită rolului ei în revoluție. Analizînd pe rînd toate celelalte argumente ale menșevicilor, Lenin a propus adoptarea rezoluției publicate în ziarul „Proletarii” nr. 19.

„Proletarii” nr. 20
din 19 noiembrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

2

REZOLUȚIE
CU PRIVIRE LA DUMA A III-A DE STAT

Considerînd că fracțiunea social-democrată din Duma a III-a este obligată să se călăuzească după rezoluția Congresului de la Londra cu privire la Duma de stat, precum și după rezoluția cu privire la partidele neproletare, Conferința organizației Petersburg a P.M.S.D.R. socoate necesar să declare următoarele în completarea acestor rezoluții :

1. În Duma a III-a s-au precizat de pe acum două majorități : o majoritate ultrareacționară-octombristă și alta octombristă-cadetă. Prima este contrarevoluționară și preconizează mai cu seamă intensificarea represiunilor și apărarea privilegiilor moșierești, manifestînd chiar tendința de restabilire totală a absolutismului. Cea de-a doua majoritate este și ea, indiscutabil, contrarevoluționară, dar tinde să-și camufleze lupta ei împotriva revoluției prin niște „reforme“ birocratice iluzorii.

2. O asemenea situație în Dumă este extrem de favorabilă jocului politic dublu practicat atît de guvern cît și de cadeți. Intensificînd represiunile și continuînd „să cucerească“ Rusia prin forța armelor, guvernul ține în același timp să se erijeze în adept al reformelor constituționale. Votînd de fapt cu octombriștii contrarevoluționari, cadeții vor în același timp să se erijeze nu numai în opoziție, ci și în reprezentanți ai democrației. În aceste condiții, social-democraților le revine sarcina cît se poate de imperioasă de a demasca fără cruțare acest joc, de a demasca în fața

poporului atît silniciile moșierilor ultrareacționari și ale guvernului, cît și esența contrarevoluționară a cadeților. Sprijinirea — directă sau indirectă — a cadeților (fie sub forma votului dat cadeților de dreapta sau octombriștilor „de stînga“ în vederea alegerii lor în prezidiu, fie sub forma unui birou informativ la care participă și cadeții, a coordonării acțiunilor noastre cu politica lor etc.) de către social-democrați ar constitui în momentul de față un prejudiciu direct adus muncii de educare a maselor muncitorești în spirit de clasă, precum și cauzei revoluției.

3. Susținîndu-și țelurile socialiste neștirbite și criticînd din acest punct de vedere toate partidele burgheze, chiar și pe cele mai democratice și mai „trudovice“, social-democrații trebuie, în cadrul activității lor de agitație în primul rînd să explice maselor largi populare că Duma a III-a nu corespunde nicidecum intereselor și revendicărilor poporului și, în legătură cu aceasta, [trebuie] să propage în mod energic și pe scară largă ideea convocării unei adunări constituante pe baza votului universal, direct, egal și secret.

4. Una din principalele sarcini ale social-democrației în Duma a III-a este aceea de a demasca substratul de clasă al propunerilor făcute de guvern și de liberali, acordînd o deosebită atenție problemelor care privesc interesele economice ale maselor largi populare (problema muncitorească, problema agrară, bugetul etc.), — cu atît mai mult cu cît compoziția Dumei a III-a promite să ofere un material extrem de abundent pentru activitatea agitatorică a social-democraților.

5. Social-democrația trebuie să folosească în special în cadrul Dumei dreptul de interpelare, iar în acest scop sînt necesare acțiuni comune cu celelalte grupuri situate la stînga față de cadeți, fără să se abată întru nimic de la programul și tactica social-democrației și fără să încheie vreun bloc cu aceste grupuri.

Pentru a evita repetarea greșelilor comise de social-democrați în Duma a II-a, fracțiunea social-democrată tre-

buie să propună imediat deputaților de stînga din Dumă, și numai celor de stînga (adică celor care sînt în stare să lupte împotriva cadeților), să formeze un birou informativ, care să nu lege prin nimic pe cei ce participă la el, dînd în schimb deputaților muncitorimii posibilitatea de a influența sistematic democrația în spiritul politicii social-democrate.

„Proletarii” nr. 19
din 5 noiembrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

3

RAPORT CU PRIVIRE LA COLABORAREA
SOCIAL-DEMOCRAȚILOR LA PRESA BURGHEZĂ

EXTRAS DIN DAREA DE SEAMĂ APĂRUTĂ ÎN PRESĂ

În cel de-al doilea raport al său, tov. Lenin a tratat problema colaborării social-democraților la presa burgheză. Raportorul a expus punctul de vedere al celor două aripi ale social-democrației internaționale în această privință, și în special vederile ortodocșilor și ale revizioniştilor din Partidul social-democrat german. La Parteitag-ul⁶⁴ de la Dresden, ortodocșii au căzut de acord cu formula potrivit căreia colaborarea la publicațiile care nu sînt ostile social-democrației e admisibilă, motivînd acest fapt prin afirmația că în practică o asemenea formulă echivalează cu o interdicție totală, deoarece în societatea capitalistă dezvoltată din zilele noastre nu există ziar burghez care să nu fie ostil social-democrației.

Raportorul se situează pe punctul de vedere că colaborarea *politică* la presa burgheză, în special la pretinsa presă independentă, este cu totul inadmisibilă. Ziare ca „Tovarișci“, de pildă, prin lupta lor fățarnică, dusă pe ascuns împotriva social-democrației îi aduc acesteia prejudicii mult mai serioase decît ziarele burgheze de partid, care îi sînt vădit ostile. Cea mai bună ilustrare a acestei afirmații ne-o oferă articolele lui Plehanov, Martov, Gorn, Kogan etc. apărute în „Tovarișci“. Toate aceste articole sînt îndreptate împotriva partidului, și în realitate nu tovarășii social-democrați au folosit ziarul burghez „Tovarișci“, ci acest ziar i-a folosit pe sus-numiții tovarășii

împotriva P.M.S.D.R., pe care-l detestă atât de mult. Până în prezent n-a apărut în ziarul „Tovariși” un singur articol al social-democraților care să nu fi fost pe placul redacției.

„Proletarii” nr. 20
din 19 noiembrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

DUMA A III-A ⁶⁵

Guvernul culege roadele infamei nelegiuiri pe care a săvârșit-o la 3 iunie împotriva poporului: monstroasa lege electorală, care făcînd pe placul unui mănunchi de moșieri și capitaliști, denaturează cu desăvîrșire nu numai voința întregului popor, dar și voința minorității care beneficiază de drepturi electorale, și-a dat roadele rîvnite de țarism. În momentul cînd scriem acest articol, din cei 442 de deputați care urmau să fie aleși în Dumă au fost declarați aleși 432; urmează să mai fie aleși 10, așa încît rezultatele generale ale alegerilor se pot considera precizate de pe acum. După calcule aproximativ exacte, rezultă că au fost aleși: social-democrați — 18⁶⁶; alți deputați de stînga — 13; cadeți — 46; membri ai unor grupuri apropiate de aceștia — 55; octombriști — 92; membri ai unor grupuri cu o orientare apropiată de a lor — 21; deputați de dreapta de toate nuanțele — 171, dintre care 32 aparținînd „Uniunii poporului rus“; deputați fără partid — 16.

Așadar, excluzînd din calcul pe pușinii deputați fără partid, toți ceilalți deputați pot fi împărțiți în 4 grupuri: extrema stîngă, care reprezintă în total ceva mai mult de 7⁰/₀; centrul de stînga (cadet) — 23⁰/₀; centrul de dreapta (octombrist) — 25,1⁰/₀; dreapta — 40⁰/₀; deputații fără partid reprezintă mai puțin de 4⁰/₀.

Luat în parte, nici unul dintre aceste grupuri nu deține majoritatea absolută. Dar acest rezultat corespunde oare întru totul dorințelor și așteptărilor inspiratorilor și autorilor noii legi electorale? Noi credem că la această întrebare

trebuie să se dea un răspuns afirmativ și că, pentru grupurile guvernante, care sprijină țarismul absolutist, noul „parlament” rus este o adevărată *chambre introuvable**.

Fapt e că la noi, ca în orice țară cu regim absolutist sau semiabsolutist, există propriu-zis două guverne: unul oficial — consiliul de miniștri, și altul în culise — camarila. Aceasta din urmă se sprijină întotdeauna și pretutindeni pe cele mai reacționare pături ale societății, pe nobilimea feudală — nobilimea ultrareacționară cum îi spunem noi în Rusia —, care își trage forța ei economică din marea proprietate funciară și din economia semifeudală legată de ea. Depravat, degenerat, cuprins de moleșeală, acest grup social constituie un viu exemplu de cel mai odios parazitism. La ce grad de depravare duce aici degenerarea ne-arață scandalosul proces Moltke-Garden de la Berlin, care a scos la iveală ce cloacă infectă era camarila influentă de la curtea împăratului semiabsolutist german Wilhelm al II-lea. Nu este un secret pentru nimeni că nici la noi, în Rusia, ticăloșiile de felul acesta nu constituie o excepție în cercurile respective. Marea masă a „dreptei” din Duma a III-a va fi, dacă nu în întregime, cel puțin în majoritatea ei covârșitoare, apărătoarea intereselor acestui putregai și ale acestei rugine sociale, ale acestor „cosciuge poleite”, lăsate nouă moștenire de trecutul întunecat. Menținerea economiei feudale, a privilegiilor nobiliare și a regimului absolutist-nobiliar este o chestiune de viață și de moarte pentru acești mastodonți și ihtiozauri, cărora le-am face o prea mare cinste denumindu-i „zimbri”**.

De obicei, mastodonții și ihtiozaurii se străduiesc din răspuțeri ca, profitând de atotputernicia lor la curte, să pună stăpânire deplină și exclusivă și pe guvernul oficial — consiliul de miniștri. În mod obișnuit, o parte considerabilă din consiliul de miniștri sînt creaturi de-ale lor. Totuși, de foarte multe ori, prin componența sa, majoritatea consiliului de miniștri nu corespunde pe deplin pretențiilor camarilei. Jefuitorul antediluvian, jefuitorul din epoca iobăgiei, este concurat în acest caz de jefuitorul din

* O cameră cum nu se mai găsește alta: așa a numit Ludovic al XVIII-lea în 1815 camera franceză ultrareacționară. — *Nota trad.*

** În sens figurat — retrograd, ultrareacționar. — *Nota trad.*

epoca acumulării primitive, care e și el un jefuitor brutal, avid, parazit, dar cu o oarecare spoială de civilizație și — lucrul principal — animat de dorința de a înhăța și el o bucată bună din cașcavalul statului sub formă de garanții, subvenții, concesiuni, tarife protecționiste etc. Această pătură a burgheziei funciare și industriale, tipică pentru epoca acumulării primitive, își găsește expresia în octombrism și în curentele înrudite cu el. Ea are multe interese comune cu ultrareacționarii sans phrases* ; parazitismul economic, privilegiile și patriotismul retrograd sînt tot atît de necesare din punctul de vedere al octombristului ca și din punctul de vedere al ultrareacționarului.

Așa se formează majoritatea ultrareacționară-octombristă în Duma a III-a de stat : ea se ridică la impunătoarea cifră de 284 de deputați din 432, adică la 65,70%, peste $\frac{2}{3}$ din numărul total de deputați.

Iată o citadelă care asigură guvernului, în politica sa agrară, posibilitatea de a ajuta pe moșierii ruinați să-și vîndă pămînturile în mod avantajos, despuind, cu acest prilej, pînă la piele pe țărani cu pămînt puțin, posibilitatea de a face din legislația muncii un instrument de crîncenă exploatare a proletariatului de către capital, de a asigura, prin politica sa financiară, menținerea principalei poveri a impozitelor pe umerii maselor populare. Iată o citadelă a protecționismului și a militarismului. Caracterul contrarevoluționar al majorității ultrareacționare-octombriste nu este contestat de nimeni.

Trebuie subliniat însă că aceasta nu este unica majoritate existentă în Duma a III-a. Există și o altă majoritate.

Ultrareacționarii sînt un aliat de nădejde al octombristilor, după cum camarila este aliatul consiliului de miniștri în ceea ce privește apărarea țarismului. Dar, așa cum camarila are o tendință organică, nu atît spre alianța cu consiliul de miniștri cît spre dominația asupra lui, la fel și ultrareacționarii aspiră la dictatura asupra octombristilor, îi tiranizează, caută să-i doboare.

Interesele capitalismului — chiar ale unui capitalism prădalnic, brutal, parazit — nu se împacă cu dominația

* — în cazul de față — făliș, fără mască. — Nota trad.

absolută a proprietății iobăgiste. Fiecare dintre aceste două grupuri sociale înrudite caută să înșface o bucată cât mai mare și mai bună din cașcaval ; de aici dezacordul inevitabil dintre ele în problemele autoadministrării locale și ale organizării puterii de stat centrale. Pentru ultrareacționari în zemstvă și în Duma orășenească nu e nevoie de nimic altceva decît de ceea ce există, iar la centru — „jos cu blestemata de constituție !“. Pentru octombriști, important este să-și întărească influența atît în zemstvă, cît și în Dumă, iar la centru este nevoie de o „constituție“, oricît ar fi ea de amputată și de fictivă pentru mase.

Nu degeaba ponegrește „Russkoe Znamea“⁶⁷ pe „octombriști“, iar „Golos Moskvı“⁶⁸, la rîndu-i, găsește că în Duma a III-a sînt prea mulți deputați de dreapta.

Și iată că mersul obiectiv al lucrurilor îi obligă pe octombriști să-și caute aliați în acest scop. Ei ar fi putut fi găsiți de mult în centrul de stînga (cadet), care își afirmă de multă vreme devotamentul sincer față de constituție, dar partea proastă e că tînăra burghezie rusă din epoca acumulării capitaliste, reprezentată astăzi prin cadeți, a păstrat din trecut niște prieteni cît se poate de incomozi și unele tradiții dezagreabile. De altfel, în sfera politică, renunțarea la tradiții s-a dovedit a fi un lucru destul de ușor : cadeții și-au afirmat de multă vreme, încă dinainte de Duma I, atașamentul lor față de monarhie ; în Duma a II-a, ei au renunțat tacit la revendicarea unui guvern responsabil, iar proiectele lor în legătură cu diferite „libertăți“ conțin atîtea bariere, atîtea baraje de sîrmă ghimpată și curse împotriva acestor libertăți, încît există toate speranțele într-un progres continuu în această privință. Față de insurecție și față de grevă, cadeții aveau și înainte o atitudine de reproș — la început tandru, apoi melancolic ; după decembrie 1905, atitudinea de reproș s-a transformat pe jumătate în dispreț, iar după dizolvarea Dumei I, ea a făcut loc unei atitudini de categorică negare și dezaprobare. Diplomația, tîrgul, tocmeala cu puternicii zilei — iată baza tacticii cadete. Cît privește prietenii incomozi, de multă vreme nu li se mai spune decît „vecini“ și atît, iar de curînd ei au fost declarați, în auzul lumii întregi, „dușmani“.

Asta înseamnă că se poate ajunge la o înțelegere, și iată cum se formează o nouă majoritate, tot contrarevoluționară, o majoritate octombristă-cadetă. Ce-i drept, deocamdată această majoritate reprezintă ceva mai puțin de jumătate din numărul deputaților aleși — 214 din 432 —, dar, în primul rînd, nu încapе îndoială că i se vor alătura, dacă nu toți deputații fără partid, cel puțin o parte din ei, iar în al doilea rînd avem toate motivele să credem că această majoritate va crește în cursul alegerilor, deoarece orașele și o mare parte din adunările electorale guberniale în care încă nu s-au ținut alegeri vor alege, în marea lor majoritate, ori octombriști, ori cadeți.

Guvernul se consideră stăpîn pe situație. Burghezia liberală, pe cît se pare, consideră că asta-i realitatea. În asemenea condiții, tîrgul trebuie să poarte, mai mult ca oricînd, pecetea unui compromis din cele mai murdare și mai trădătoare, mai precis pecetea cedării tuturor pozițiilor liberalismului care conține o cît de slabă urmă de democratism. Este clar că printr-un astfel de tîrg și fără o nouă mișcare de masă nu poate fi înfăptuită o organizare cît de cît democratică a administrației locale și a organelor legislative centrale. O majoritate octombristă-cadetă nu ne poate da așa ceva. Dar putem aștepta oare de la o majoritate ultrareacționară-octombristă, de la miște moșieri barbari aliați cu niște capitaliști prădalnici o rezolvare cît de cît acceptabilă a problemei agrare și o ușurare a situației muncitorilor? E o întrebare la care nu se poate răspunde decît printr-un zîmbet amar.

Situația este limpede : *această chambre introuvable de la noi nu este în stare să înfăptuiască, nici măcar în forma cea mai denaturată, sarcinile obiective ale revoluției*. Ea nu poate tămădui nici măcar în parte rănilor larg deschise, pricinuite Rusiei de vechiul regim ; ea nu poate decît să acopere aceste răni cu ajutorul unor nenorocite de reforme fictive.

Rezultatul alegerilor confirmă o dată mai mult convingerea noastră fermă : *Rusia nu poate să iasă pe cale pașnică din criza prin care trece*.

În asemenea condiții sînt absolut clare sarcinile imediate care stau astăzi în fața social-democrației. Punîndu-și drept

scop final triumful socialismului, fiind convinsă că pentru atingerea acestui scop este nevoie de libertate politică și ținând seama de împrejurarea că în momentul de față această libertate nu poate fi obținută pe cale pașnică, fără acțiuni de masă deschise, social-democrația este datorare acum să continue a pune pe primul plan sarcinile democratice și revoluționare, bineînțeles, fără a renunța nicidecum la propagarea socialismului și la apărarea intereselor de clasă proletare în sensul restrâns al cuvântului. Ca reprezentantă a clasei celei mai înaintate și mai revoluționare a societății contemporane — proletariatul, care în revoluția rusă și-a dovedit prin fapte capacitatea de a îndeplini rolul de conducător în lupta de masă —, social-democrația este obligată să contribuie prin toate mijloacele ca el să-și păstreze acest rol și în noul stadiu al luptei revoluționare, care se apropie, stadiu care se caracterizează printr-o precumpănire, mult mai mare ca înainte, a elementului conștient asupra elementului spontan. În acest scop, *social-democrația este obligată să tindă din toate puterile spre hegemonia asupra masei democratice și spre dezvoltarea energiei revoluționare în rîndurile acestei mase.*

Această tendință duce partidul proletariatului la o ciocnire violentă cu celelalte organizații politice de clasă, pentru care, potrivit intereselor grupurilor pe care le reprezintă, revoluția democratică este odioasă și periculoasă nu numai luată ca atare, ci mai ales datorită hegemoniei proletariatului în această revoluție, care aduce cu sine pericolul socialist.

Este cu desăvîrșire limpede și nu încapă nici o îndoială că ambele majorități din Dumă — majoritatea ultrareacționară-octombristă și cea octombristă-cadetă —, pe care intenționează să se sprijine succesiv guvernul Stolîpin spre a-și menține echilibrul, ambele aceste majorități — fiecare în felul ei, în diferite probleme — vor fi contrarevoluționare. De o luptă împotriva guvernului din partea unei majorități sau a celeilalte, sau chiar din partea unor elemente izolate din rîndurile lor, de o luptă cît de cît sistematică și metodică nici nu poate fi vorba. Sînt posibile numai conflicte izolate, vremelnice. Asemenea conflicte sînt posibile, în primul rînd, între elementul ultrareacționar al

primei majorități și guvern. Dar nu trebuie să uităm că ele nu pot fi cîtuși de puțin profunde și că guvernul, fără a părăsi nicidecum terenul contrarevoluționar, poate ieși foarte ușor și comod învingător din aceste conflicte, sprijinindu-se pe cea de-a doua majoritate. Social-democrația revoluționară și, împreună cu ea, toate celelalte elemente cu stare de spirit revoluționară din Duma a III-a, în pofida dorinței lor, nu pot folosi aceste conflicte în interesul revoluției altfel decît în scopuri pur agitatorice; aici nu poate fi vorba de „sprijinirea” vreuncea din părțile aflate în conflict, deoarece un asemenea sprijin ar constitui în sine un act contrarevoluționar.

În mai mare măsură ar putea fi folosite cu iscusință eventualele conflicte dintre diferitele elemente ale celei de-a doua majorități — dintre cadeți, pe de o parte, și octombriști și guvern, pe de altă parte. Dar și aici situația este de așa natură, încît nu numai în virtutea intențiilor și tendințelor subiective, ci și datorită condițiilor obiective conflictele vor fi trecătoare și nu prea profunde, constituind doar un mijloc menit să înlesnească samsarilor politici să încheie tîrgul în condiții în aparență mai decente, dar care în esență contravin intereselor democrației. Prin urmare, fără a renunța la folosirea chiar și a unor astfel de conflicte superficiale și puțin frecvente, *social-democrația trebuie să ducă nu numai împotriva guvernului, ultra-reacționarilor și octombriștilor, dar și împotriva cadeților o luptă dîrză pentru înfăptuirea sarcinilor democratice și revoluționare.*

Iată principalele *scopuri* pe care trebuie să și le pună social-democrația în Dumă a III-a de stat. Scopurile sînt în mod cu totul evident aceleași care au stat în fața partidului proletariatului și în Duma a II-a. Ele sînt formulate cît se poate de clar în primul punct al rezoluției Congresului de la Londra cu privire la Duma de stat. În acest punct se arată: „social-democrației îi revin în Dumă următoarele sarcini politice directe: a) să lămurească poporul că Duma este cu totul improprie ca mijloc de înfăptuire a revendicărilor proletariatului și ale micii burghezii revoluționare, mai cu seamă ale țărănimii; b) să lămurească poporul că, atîta timp cît puterea reală rămîne în mîinile guvernului țarist,

libertatea politică nu poate fi înfăptuită pe cale parlamentară și să arate inevitabilitatea luptei deschise a maselor populare împotriva forței armate a absolutismului, luptă care are drept scop asigurarea unei victorii depline — trecerea puterii în mâinile maselor populare și convocarea adunării constituante pe baza votului universal, egal, direct și secret“.

În această rezoluție, în special în ultimele ei cuvinte, este formulată și o extrem de importantă sarcină *specială* a activității social-democrației în Duma a III-a, sarcină pe care trebuie s-o îndeplinească deputații social-democrați în vederea demascării întregii ticăloșii a fărădelegii de la 3 iunie. Ei trebuie să demaște această fărădelege, firește, nu din punctul de vedere liberal, al încălcării formale a constituției, ci ca pe o încălcare insolentă și brutală a intereselor maselor largi populare, ca pe o falsificare nerușinată și revoltătoare a reprezentanței naționale. De aici trebuie să decurgă și *sarcina de a explica maselor largi populare că Duma a III-a nu corespunde câtuși de puțin intereselor și revendicărilor poporului și de a desfășura, în legătură cu aceasta, o amplă și energică activitate pentru propagarea ideii unei adunări constituante cu puteri depline, aleasă prin vot universal, egal, direct și secret.*

Aceeași rezoluție de la Londra definește foarte lămurit caracterul muncii partinice social-democrate în Duma de stat prin următoarele cuvinte: „pe primul plan trebuie să fie pus rolul critic, propagandistic, agitatoric și organizatoric al fracțiunii social-democrate în Dumă“; „caracterul general al luptei din Dumă trebuie subordonat întregii lupte duse de proletariat în afara Dumei, deosebit de importantă fiind folosirea luptei economice de masă și slujirea intereselor ei“. Legătura strânsă, indisolubilă dintre acest caracter al muncii din Dumă și țelurile pe care, după cum e arătat mai sus, trebuie să și le propună în Dumă social-democrația în momentul de față este absolut evidentă. O activitate legislativă pașnică a social-democrațiilor în Duma a III-a, în condiții care fac ca mișcările de masă să fie foarte probabile, ar fi nu numai inutilă, ar fi nu numai un donchișotism ridicol, ci și o trădare directă a intereselor proletare. Ea ar duce în mod inevitabil social-democrația

la o „minimalizare a lozincilor sale, ceea ce n-ar face decât să discrediteze social-democrația în ochii maselor și s-o rupă de lupta revoluționară a proletariatului“⁶⁹. O mai mare crimă n-ar putea săvârși reprezentanții proletariatului în Dumă.

Activitatea critică a social-democrației trebuie desfășurată în toată amploarea ei și cu maximum de acuitate, cu atât mai mult cu cât în Duma a III-a ea va avea la îndemână un material deosebit de bogat. Social-democrații din Dumă sînt obligați să demaște pînă la capăt substratul de clasă al măsurilor și propunerilor cu care vor veni în fața Dumei atît guvernul cît și liberalii, și, în deplină concordantă cu rezoluția congresului, trebuie să acorde o deosebită atenție măsurilor și propunerilor care privesc îndeaproape interesele economice ale maselor largi populare ; aici intră problema muncitorească și problema agrară, problema bugetului etc. În toate aceste probleme, social-democrația este datoare să opună punctului de vedere oficial și celui liberal revendicările ei socialiste și democratice ; aceste probleme constituie nervul cel mai sensibil al vieții poporului și, totodată, punctul cel mai vulnerabil al guvernului și al grupurilor sociale pe care se sprijină ambele majorități din Dumă.

Toate aceste sarcini agitatorice, propagandistice și organizatorice vor fi îndeplinite de social-democrații din Dumă atît prin cuvîntările rostite de la tribuna Dumei, cît și prin depunerea de proiecte de legi și prin interpelări adresate guvernului. Aici se ivește însă o dificultate serioasă : pentru a depune un proiect de lege sau pentru a face o interpelare este nevoie de semnăturile a cel puțin *treizeci* de deputați.

În Duma a III-a nu sînt și nu vor fi *treizeci* de deputați social-democrați, lucru în afară de orice îndoială. Înseamnă că social-democrația *singură*, fără sprijinul altor grupuri, nu poate să depună proiecte de legi și nici să facă interpelări. Este limpede că asta îngreuiază și complică mult lucrurile.

Firește că este vorba de proiecte de legi și de interpelări cu caracter consecvent democratic. Poate oare social-democrația să conteze în această privință pe sprijinul parti-

dului constituțional-democrat ? Desigur că nu. Se vor încumeta oare cadeții, care în momentul de față sînt gata să încheie un compromis fățiș în condiții în care din revendicările lor programatice, și așa mutilate și reduse la minimum prin tot soiul de rezerve și exceptări, nu va rămîne nimic —, se vor încumeta ei oare să mînie guvernul adresîndu-i interpelări democratice ? După cum ne amintim cu toții, încă în Duma a II-a discursurile oratorilor cadeți care făceau interpelări erau cît se poate de șterse și uneori se transformau fie într-o bîguială puerilă, fie în întrebări politicoase, ba chiar respectuoase, însoțite de ușoare reverențe. Iar acum, cînd „capacitatea de lucru“ a Dumei în ceea ce privește împlinirea unor mreje pentru popor, a unor mreje mai trainice și mai sigure, care să devină pentru el niște lanțuri, a ajuns obiectul discuțiilor generale — excelențele lor domnii miniștri pot dormi liniștiți : ei nu vor fi decît rareori deranjați de către cadeți — căci, vezi bine, trebuie să se și legifereze ! —, și, chiar de vor fi deranjați, se va ține seama de toate regulile de politețe. Nu degeaba promite Miliukov, la întrunirile electorale, că „va păstra nestinsă flăcăruia“. Și parcă numai Miliukov ? Dar ce înseamnă negarea categorică de către Dan a lozincii „jos Duma“ ? Nu înseamnă oare ea tot păstrarea flăcăruii ? Și Plehanov, cu „sprijinirea burgheziei liberale“, a cărei „luptă“ se reduce doar la reverențe și adînci plecăciuni, nu îndeamnă el oare social-democrația să meargă pe aceeași cale a „politeței“ ?

Despre o alăturare a cadeților la propunerile de legiferare ale social-democrațiilor nici nu poate fi vorba : proiectele de legi prezentate de aceștia vor avea, vezi bine, un pronunțat caracter agitatoric net conturat și vor exprima în toată plinătatea lor revendicările consecvent democratice, ceea ce va provoca, firește, în mediul cadet tot atîta iritare ca și în cel octombrist sau chiar ca și în cel ultrareacționar.

Așadar, nici din acest punct de vedere cadeții nu trebuie puși la socoteală. În ceea ce privește prezentarea de interpelări și depunerea de proiecte de legi, social-democrația nu poate conta decît pe sprijinul grupurilor situate la stînga față de cadeți. Pe cît se pare, acestea împreună cu social-

democrații vor însuma cam, 30 de deputați și, prin urmare, se va crea deplina posibilitate tehnică de a veni cu inițiative în această direcție. Este vorba, desigur, nu de încheierea vreunui bloc, ci de „acțiuni comune“, care, după cum se arată în rezoluția Congresului de la Londra, „trebuie să excludă orice posibilitate de abatere de orice fel de la programul și tactica social-democrată, servind doar scopurile unui asalt comun îndreptat împotriva reacțiunii, cât și împotriva tacticii trădătoare a burgheziei liberale“ 70.

„Proletarii“ nr. 18
din 29 octombrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

ÎN LEGĂTURĂ CU UN ARTICOL AL LUI PLEHANOV ⁷¹

În articolul publicat în numărul din 20 octombrie al ziarului „Tovariși”, Plehanov își continuă campania de minciuni și de batjocorire a disciplinei din partidul social-democrat. Iată o mostră de asemenea minciună : „Tovariși» a fost, precum se știe, organul blocului de stînga — răspunde Plehanov la acuzația ce i se aduce de a fi devenit colaboratorul permanent al d-lor Prokopovici, Kuskova & Co. Asta-i minciună. În primul rînd, „Tovariși” nu a fost niciodată organul blocului de stînga. Acest bloc nu putea să aibă un organ comun. În al doilea rînd, bolșevicii nu au dus niciodată o campanie politică în coloanele ziarului „Tovariși”, nu au publicat niciodată în acest ziar vreun material îndreptat împotriva unor membri ai partidului social-democrat. În al treilea rînd, organizînd blocul de stînga, bolșevicii *au scindat* redacția ziarului „Tovariși”, *izgonind* (cei drept, numai pentru o săptămîină) pe aceia care erau de partea cadeților. Plehanov însă *împinge* atît proletariatul cît și democrația mic-burgheză la o atitudine de servilism față de cadeți. Fără a colabora la „Tovariși”, bolșevicii au determinat acest ziar să evolueze spre stînga. Plehanov colaborează la el și îl tîrăște spre dreapta. Bine o mai întoarce el cu blocul de stînga, n-avem ce spune !

Ocolind astfel faptul că este solicitat de un ziar burghez să scrie lucruri plăcute burgheziei, Plehanov face o și mai mare plăcere liberalilor, vorbind în batjocură despre disciplina partidului muncitoresc. Nu sînt obligat să mă supun

— exclamă el — atunci cînd mi se cere să-mi trădez principiile !

Asta nu-i decît o banală frază anarhistă, stimabilă, deoarece în perioada dintre două congrese Comitetul Central este acela care veghează asupra respectării principiilor *partidului* și le interpretează. Dv. sînteți în drept să refuzați a vă supune atunci cînd C.C. ar încălca voința congresului, statutul partidului etc. Dar în cazul de față nimeni nu s-a apucat măcar să afirme că C.C. ar fi încălcat voința congresului prin directivele sale cu privire la alegeri. Rezultă că prin cuvintele „trădarea principiilor“ Plehanov încearcă să mascheze faptul că el *a trădat partidul*.

În sfîrșit, Plehanov vrea să arunce o săgeată la adresa Comitetului din Petersburg, reproșîndu-i că în alegerile pentru Duma a II-a el însuși nu s-a supus Comitetului Central. În primul rînd, răspundem noi, Comitetul din Petersburg a refuzat să îndeplinească cererea de a diviza organizația, adică a respins orice amestec în autonomia sa, care este *garantată de statutul partidului*. În al doilea rînd, în alegerile pentru Duma a II-a menșevicii *au scindat* organizația : dar despre acest aspect al conflictului care s-a produs atunci Plehanov nu suflă o vorbă în sus-amintitul ziar burghez ! Iată ce vrea să zică el prin argumentele pe care le invocă : dacă în alegerile pentru Duma a II-a menșevicii *au scindat* organizația de partid din Petersburg — înseamnă că acum am și eu dreptul să scindez întregul partid !! Asta-i logica lui Plehanov și astea sînt faptele lui. *Plehanov sădește dezbinarea* : e un fapt la care trebuie să luăm cu toții aminte. Numai că el se teme să spună lucrurilor pe nume.

PREGĂTIREA UNEI „ORGII RESPINGĂTOARE“

Făcînd o apreciere asupra sarcinilor social-democrației în Duma a II-a din Rusia și asupra tendințelor liberalilor ruși, cunoscutul marxist german Franz Mehring scria că de 60 de ani încoace liberalismul german urmează o cale jalnică și rușinoasă, camuflîndu-se sub lozinca „activitate pozitivă“. În vara anului 1789, cînd Adunarea națională a realizat într-o singură noapte eliberarea țăranilor francezi, venalul și genialul aventurier Mirabeau, cel mai mare dintre eroii democrației constituționale, a caracterizat acest eveniment printr-o expresie de efect: „o orgie respingătoare“. După noi însă (adică din punct de vedere social-democrat), această eliberare a fost o activitate pozitivă. Dimpotrivă, eliberarea țăranilor prusieni, care s-a desfășurat cu pași de melc de-a lungul a șase decenii, din 1807 pînă în 1865, în care timp au fost nimicite cu brutalitate și fără cruțare nenumărate vieți de țărani, a fost, din punctul de vedere al liberalilor noștri, o „activitate pozitivă“, pe care ei o trîmbițează la toate răspîntiile. După noi, ea a fost însă o „orgie respingătoare“.

Așa scria Mehring⁷². Și nu poți să nu-ți aduci aminte de cuvintele lui acum, cînd se deschide Duma a III-a, cînd octombriștii vor să dezlănțuie cu orice preț o orgie respingătoare, cînd cadeții sînt gata să participe la ea cu un zel servil, cînd și printre social-democrați se găsesc (spre rușinea noastră) plehanoviști gata s-o sprijine. Să examinăm mai îndeaproape toate aceste pregătiri.

Ajunul începerii lucrărilor Dumei a III-a a fost marcat prin consfătuiri intense între diferite partide cu privire la tactica pe care ele trebuie s-o urmeze în Dumă. În cadrul consfătuirii lor de la Moscova, octombriștii au elaborat un proiect de program al fracțiunii parlamentare a Uniunii 17 octombrie, iar un orator al lor, d-l Plevako, a ridicat, la banchetul de la Moscova, „steagul partidului liberal-constituțional rus”. Cadeții și-au încheiat așa-zisul Congres al V-lea „al partidului” în trei sau patru zile. Cadeții de stînga au fost zdrobiți cu totul și izgoniți din C.C. al cadeților (Comitetul lor Central e alcătuit din 38 de membri, care fac ce vor în „partid”). Cadeții de dreapta au căpătat deplină libertate de acțiune în spiritul „raportului cu privire la tactica în Duma a III-a”, această remarcabilă justificare „istorică” a „respingătoarei orgii”. Social-democrații au început să discute, în cadrul C.C. și la conferința organizației Petersburg a P.M.S.D.R., tactica pe care trebuie s-o urmeze în Duma a III-a.

Programul parlamentar al octombriștilor se caracterizează printr-o *recunoaștere* fățișă a politicii contrarevoluționare pe care și cadeții au dus-o de fapt în Duma a II-a, camuflîndu-se prin tot soiul de fraze și pretexte. Octombriștii, de pildă, declară fățiș că revizuirea legilor fundamentale și a legii electorale este „inoportună”: mai întîi, spun ei, este necesar ca „printr-o serie de reforme urgente” să se ajungă la o „liniștire a spiritelor și să fie înlăturată ciocnirea de pasiuni și de interese de clasă”. Cadeții nu au declarat acest lucru, dar au acționat în Duma a II-a tocmai așa, și nu altfel. Alt exemplu. Octombriștii sînt „pentru atragerea la autoadministrare a unui cerc de persoane cît mai larg cu putință”, dar în același timp sînt și pentru „asigurarea unei reprezentări corespunzătoare” a nobilimii. Acest contrarevoluționarism fățiș este mai sincer decît politica cadetă, care constă în a făgădui votul universal, direct, egal și secret, iar în practică în a lupta cu înverșunare atît în Duma I cît și în Duma a II-a împotriva alegerii în acest fel a comitetelor agrare locale și în a propune comitete formate dintr-un număr egal de țărani și moșieri, adică aceeași „asigurare a reprezentării nobilimii”. Încă un exemplu. Octombriștii resping fățiș

exproprierea pământurilor moșierești. Cadeții o „recunosc“, dar o recunosc în așa fel, încît în Duma a II-a votează împreună cu cei de dreapta împotriva trudovicilor, și a social-democraților pentru încheierea dezbaterilor în problema agrară printr-o formulă generală în care să se recunoască înstrăinarea forțată.

Octombriștii sînt gata să promită orice reforme liberale, cu condiția ca ele să consolideze „victoriile“ contrarevoluției. Printre aceste reforme se enumeră „lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget“ (fără glumă!), „lărgirea drepturilor ei de control asupra legalității actelor organelor puterii de stat“, asigurarea independenței justiției, „încețarea stînjenerii organizațiilor economice muncitorești și a grevelor economice“ („care nu periclitează interesele obștești și de stat“), „consolidarea bazelor libertății cetățenești legitime“ etc. etc. Partidul octombrist, partid de guvernămînt, debitează fraze „liberale“ cu aceeași dărnicie ca și guvernul d-lui Stolîpin.

Cum au ridicat însă cadeții la congresul lor problema atitudinii față de octombriști? Micul grup al cadeților de stînga s-a dovedit a fi alcătuit din palavragii, care nici n-au știut măcar să pună problema judicios. Cît privește masa cavalerilor de dreapta ai octombrismului deghizat, aceștia s-au unit strîns întru cocoloșirea cea mai murdară a adevărului. Neputința cadeților de stînga este exprimată în modul cel mai pregnant în proiectul lor de rezoluție: primul punct al acestei rezoluții recomandă cadeților „să se situeze pe poziții strict opoziționiste, fără a căuta o apropiere de octombriști, care-i sînt străini (partidului cadet) prin spiritul și programul lor“. Punctul al doilea însă cere „să nu se refuze sprijinirea proiectelor de lege care îndreaptă țara pe drumul eliberării și al reformelor democratice, indiferent de unde ar emana aceste proiecte“. Aici este ceva de-a dreptul comic, întrucît niște proiecte de legi care pot să întrunească majoritatea *nu pot* emana în Duma a III-a decît numai de la octombriști! D-nii cadeți de stînga și-au meritat pe deplin înfrîngerea, deoarece s-au comportat ca niște lași miserabili sau ca niște nătîngi care nu știu să spună clar și răspicat că într-o Dumă ca aceasta este nedemn să te pregătești de legiferare, că a vota cu

octombriștii înseamnă a sprijini contrarevoluția. Se pare că unele persoane izolate dintre cadeții de stînga au înțeles acest lucru, dar, ca niște democrați de salon ce sînt, s-au dovedit lași la congres. Cel puțin, d-l Jilkin reproduce în ziarul „Tovariși” următoarele cuvinte rostite de cadetul Safonov într-o convorbire *particulară*: „După părerea mea, fracțiunea cadetă trebuie să adopte acum poziția pe care s-a situat Grupul trudovic în Duma I. Opoziție, discursuri tari și atît. *Ei însă se pregătesc să legifereze. Dar cum? Prietenie, alianță cu octombriștii?* Ciudată gravitare spre dreapta. Toată țara e de stînga, iar noi o luăm la dreapta” („Tovariși” nr. 407). Probabil că d-l Safonov are momente de luciditate în care i se face rușine și începe să-l mustre conștiința... dar asta numai în particular!

În schimb, d-l Miliukov și banda lui și-au manifestat în toată splendoarea vechile lor însușiri de carieriști fără obraz și fără scrupule. În rezoluția pe care au adoptat-o, ei au cocoloșit fondul chestiunii spre a înșela publicul larg, așa cum au înșelat întotdeauna poporul eroii liberali ai prostituției parlamentare. În rezoluția („tezele”) congresului *n-ai să găsești nici măcar un cuvînt despre octombriști!!* E de necrezut, dar asta-i realitatea. Problema centrală a congresului cadet a fost să hotărască dacă cadeții vor vota sau nu cu octombriștii. Toate dezbaterile s-au învîrtit în jurul acestui punct. Dar toată arta politicianilor burghezi constă tocmai în *a înșela masele, în a le ascunde tertipurile lor parlamentare*. „Tezele cu privire la tactică”, adoptate la 26 octombrie de congresul cadeților, sînt un document clasic, care arată, în primul rînd, cum cadeții se contopesc cu octombriștii și, în al doilea rînd, cum se scriu rezoluțiile destinate înșelării maselor de către liberali. Acest document trebuie comparat cu „programul parlamentar” al „Uniunii 17 octombrie”. El trebuie comparat cu „raportul cu privire la tactică”, prezentat de Miliukov la congresul cadeților („Reci” nr. 255). Iată cele mai importante pasaje din acest raport:

„Pus în situația de opoziție, partidul, cu toate acestea” (chiar așa: cu toate acestea!), „nu va juca rolul unei minorități lipsite de răspundere în sensul în care a folosit el însuși acest termen pentru a caracteriza comportarea extre-

miștilor de stînga în Dumă“ (ceea ce, tradus din limbajul parlamentar în vorbirea de toate zilele, pe șleau, sună cam așa : milostiviți-vă de noi și ne dați un locșor, domnilor octombriști, căci doară noi nu sîntem opoziție decît cu numele !). „El nu va privi Duma ca un mijloc de pregătire a unor acțiuni în afara ei, ci ca un organ suprem de stat care deține o parte — precis stabilită prin lege — din puterea supremă“ (nu sînt oare mai cinstiți octombriștii, care spun deschis : revizuirea legilor fundamentale este inoportună ?). „Ca și în primele două Dume, partidul vine în Duma a III-a cu intenția fermă de a lua parte activă la munca ei legislativă. Partidul a considerat întotdeauna că acest gen de activitate este principal și fundamental, opunîndu-l în egală măsură atît scopurilor agitatorice ale stîngii cît și activității conspirative a dreptei“. În ceea ce privește „conspirația“, dv., domnilor, spuneți o minciună, deoarece în *ambele* Dume ați conspirat cu miniștrii sau cu lacheii lor ! Iar renegarea agitației nu înseamnă altceva decît o renegare totală și irevocabilă a *democrației*.

Pentru a legifera în Duma a III-a trebuie ca, într-un fel sau altul, direct sau indirect, să te unești cu octombriștii și să te situezi în întregime pe poziția contrarevoluției și a menținerii victoriilor ei. Cadeții caută să treacă sub tăcere acest lucru atît de evident. Ei însă se dau de gol în alt pasaj al raportului : „Folosirea inițiativei în materie de legiferare trebuie să fie în funcție de lămurirea prealabilă a *posibilității practice de a obține adoptarea proiectelor* propuse de partid“. Posibilitatea practică de a obține adoptarea proiectelor depinde de octombriști. A lămuri această posibilitate înseamnă a da fuga pe ușa din dos la octombriști. A pune inițiativa ta în funcție de această lămurire înseamnă a-ți mutila proiectele *după placul* octombriștilor, înseamnă a face ca politica ta să fie în funcție de octombriști.

Cale de mijloc nu există, domnilor. Ori sînteți un partid de adevărată opoziție, și atunci reprezentați o minoritate lipsită de răspundere. Ori sînteți un partid de legiferare contrarevoluționară activă, și în cazul acesta dați dovadă de servilism față de octombriști. Cadeții au ales cea de-a doua alternativă, și, pe cît se vorbește, drept răsplată,

Duma ultrareacționară îl va introduce în prezidiu pe cadetul de dreapta Maklakov ! E 'o răsplată binemeritată.

Dar cum de se găesc social-democrați în stare să mai vorbească și astăzi despre o sprijinire a cadetilor ? Asemenea social-democrați sînt produsul filistinismului intelectualist, al filistinismului întregii vieți din Rusia. Ei sînt produsul vulgarizării plehanoviste a marxismului. La conferința organizației social-democrate din Petersburg s-a văzut limpede că menșevicii, călcînd pe urmele Dumei de dreapta, cotesc și mai mult spre dreapta. Ei sînt gata să-i sprijine pe octombriști, adică partidul *gubernamental* ! De ce atunci să nu voteze social-democrații pentru Homeakov, care este mai bun decît Bobrinski ? Asta-i o chestiune de oportunitate ! De ce să nu voteze pentru Bobrinski, dacă nu este de ales decît între el și Purișkevici ? De ce să nu sprijine pe octombriști împotriva ultrareacționarilor din moment ce Marx ne-a învățat să sprijinim burghezia împotriva feudalilor ⁷⁸ ?

Da, e rușinos să recunoști, dar ar fi o greșeală să tănuiești că Plehanov i-a adus pe menșevicii săi într-o situație care face cu totul de ocară social-democrația. Ca un veritabil om în carapace, repetînd într-una cuvintele învățate pe de rost cu privire la „sprijinirea burgheziei”, prin *pisălogeala* lui el a împiedicat orice înțelegere clară a sarcinilor specifice și a condițiilor specifice ale luptei proletariatului în revoluție și ale luptei împotriva contrarevoluției. La Marx, întreaga analiză a epocilor revoluționare se centrează în jurul luptei adevăratei democrații și în special a proletariatului, împotriva iluziilor constituționaliste, împotriva trădărilor liberalismului, împotriva contrarevoluției. Plehanov acceptă un Marx falsificat în spiritul lui Struve. Prin urmare, nu-i rămîne decît să culegă ce a semănat !

Caracterul contrarevoluționar al liberalismului în revoluția rusă a fost dovedit de întregul mers al evenimentelor dinainte de 17 octombrie și mai ales după 17 octombrie. Duma a III-a îi va face să vadă chiar și pe orbi. Apropierea cadetilor de octombriști este un fapt politic, care nu poate fi ascuns prin nici un fel de subterfugii și tertipuri. „Tovariși”, acest ziar al bernsteinienilor obtuzi, n-are decît să se mulțumească cu scîncete neputincioase pe această

temă, îmbinate cu îndemnuri adresate cadeților să se apropie de octombriști și împletite cu diverse manevre de proxeneți politici. Social-democrația trebuie să înțeleagă mobilurile de clasă ale contrarevoluționarismului rus. Ea trebuie să demaște fără cruțare, în cadrul Dumei, toate încercările cadeților de a se apropia de octombriști, toată josnicia așa-zisului liberalism democratic. Partidul muncitoresc va respinge cu dispreț orice considerente cu privire la „păstrarea flăcăruii” și va desfășura larg steagul socialismului și steagul revoluției!

„Proletarii” nr. 10
din 5 noiembrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CINE NE JUDECĂ PE NOI !

Chicotelile răutăcioase pe tema sciziunii dintre menșevici și bolșevici în cadrul P.M.S.D.R., în general, și pe tema luptei aprige purtate la Congresul de la Londra, în special, au devenit un fenomen constant în presa burgheză. Nimănu-i dă prin gând să studieze divergențele, să analizeze cele două tendințe, să înfățișeze publicului cititor istoricul sciziunii și întregul caracter al divergenței dintre menșevici și bolșevici. Publiciștii de la „Reci” și „Tovarișci”, d-nii Verghejski, E. K., Pereiaslavski și ceilalți penny-a-liner-i (scribi plătiți pe numărul de rînduri) nu fac decît să prindă din zbor diferite zvonuri, să culeagă pentru blazații palavragii de salon amănunte „picante” ale „scandalurilor” și să încerce în fel și chip să împuieze capetele oamenilor cu tot soiul de anecdote pe seama luptei noastre.

Socialiștii-revoluționari se dedau și ei la zeflemeli ordinare de acest soi. Editorialul din nr. 6 al ziarului „Znamea Truda” reproduce relatarea lui Cerevanin despre o criză de isterie la Congresul de la Londra, face glume răutăcioase pe socoteala „zecilor de mii” cheltuite, savurează „tabloul amuzant al situației interne a social-democrației ruse în momentul de față”. Asemenea introduceri servesc liberalilor ca să treacă la elogierea oportuniștilor de genul lui Plehanov, iar socialiștilor-revoluționari ca să treacă la criticarea fulminantă a acestora (socialiștii-revoluționari repetă *acum* argumentele social-democraților împotriva congresului muncitoresc ! Bine că și-au adus aminte !). Dar

și unora și altora lupta grea din rîndurile social-democrației le prilejuiește aceeași bucurie răutăcioasă.

Nu vom spune aici decît cîteva cuvinte despre eroii liberali ai acestei campanii, oprindu-ne mai amănunțit asupra eroilor socialiști-revoluționari ai „luptei împotriva oportunismului“.

Liberalii fac haz de lupta din sînul social-democrației, pentru a masca astfel acțiunea lor sistematică de *înșelare* a opiniei publice în privința partidului cadet. Ei practică înșelăciunea pe toată linia; lupta din rîndurile cadeților înșiși și tratativele lor cu autoritățile sînt sistematic ascunse opiniei publice. Toată lumea știe că cadeții de stînga îi dojenesc pe cei de dreapta, toată lumea știe că d-nii Miliukovi, Struve & Co. au făcut anticameră la domnul Stolîpin. Dar faptele precise sînt ascunse publicului. Divergențele sînt cocoloșite, iar despre discuțiile dintre d-nii Struve și cadeții de stînga nu s-a comunicat absolut nimic. Procese-verbale ale congreselor cadeților nu există. Liberalii nu comunică nici numărul total al membrilor partidului lor, nici numărul lor pe organizații. Orientarea diferitelor comitete nu e cunoscută. Obscuritate generală, minciună oficială a ziarului „Reci“ pe toată linia, înșelare permanentă a democrației de către interlocutorii ministeriali — iată ce caracterizează partidul cadet. Avocații și profesorii care își fac din parlamentarism o carieră, condemnînd în mod fariseic activitatea ilegală, ridică în slăvi activitatea legală a partidelor, dar în practică își bat joc de principiul democratic al publicității, ascunzînd opiniei publice diferitele tendințe politice din partidul lor. Trebuie să fii stăpînit de totala miopie a lui Plehanov, care se prosternază în fața lui Miliukov, ca să nu vezi această înșelare a democrației de către cadeți, înșelare grosolană, murdară, cu spoyală de civilizație.

Dar socialiștii-revoluționari? Își fac ei oare datoria de *democrați* cinstiți (nu putem spune de socialiști atunci cînd e vorba de socialiștii-revoluționari), aceea de a expune *clar și deschis* în fața poporului lupta dintre diferitele tendințe politice existente în mijlocul acelor care cheamă poporul să-i urmeze?

Să vedem ce ne arată faptele.

Congresul din decembrie 1905 al partidului socialist-revoluționar. Este primul și unicul congres care și-a publicat procesele-verbale. D-l Tucikin, delegat al Organului Central, exclamă : „Cîndva, social-democrații erau, pare-se, cît se poate de sincer convinși că ivirea unei perioade de libertăți politice va însemna moartea politică a partidului nostru... Perioada de libertăți a dovedit contrarul“ (pag. 28 din anexa la procesele-verbale). Ei nu zău, chiar așa o fi, d-le Tucikin ? Asta a dovedit oare perioada de libertăți ? Asta ne-a dovedit adevărata politică a partidului socialist-revoluționar din 1905 ? din 1906 ? din 1907 ?

Să vedem ce ne spun faptele !

În procesele-verbale ale congresului socialiștilor-revoluționari (decembrie 1905, publicate în 1906 !) citim că după 17 octombrie un grup de publiciști cu drept de vot consultativ la acest congres „a insistat pe lângă C.C. al socialiștilor-revoluționari să se organizeze un partid legal“ (procesele-verbale, pag. 49 ; citatele ce urmează sînt luate tot de acolo). Comitetului Central al socialiștilor-revoluționari „i s-a propus să creeze nu o organizație legală a partidului socialist-revoluționar, ci un partid socialist-populist aparte, care să ființeze paralel cu primul“ (51). C.C. s-a opus însă și a adus această problemă în fața congresului. Congresul a respins propunerea socialiștilor-populiști cu o majoritate covârșitoare de voturi, 1 vot contra și 7 abțineri (66). „Este oare de conceput să faci parte în același timp din două partide ?“ — a exclamat bătîndu-se cu pumnul în piept d-l Tucikin (pag. 61). Iar d-l Șevici a făcut aluzie la afinitatea socialiștilor-populiști cu liberalii, așa încît socialistul-populist Rojdestvenski, care a încercat să dea asigurări că „nimeni nu are dreptul“ să-i numească „semiliberali“, a început să-și piardă calmul (59)*.

Iată care sînt faptele. În 1905, socialiștii-revoluționari au rupt legăturile cu socialiștii-populiști „semiliberali“. Dar le-au rupt ei oare cu adevărat ?

* În fața acestei supărări a socialistului-populist care și-a pierdut calmul, d-l Șevici și-a retractat în parte afirmația și „a făcut o rectificare“ — pag. 63 — spunînd „sub formă de explicație personală (11)“ : „nu a fost în intenția mea să afirm că vorbitorul face parte din partidul liberal“.

În 1905, un foarte puternic mijloc de înfrîurire fățișă a partidului asupra maselor a fost presa. În „zilele de libertate“ ale lui octombrie, socialiștii-revoluționari au editat — ce-i drept, pînă la congresul din decembrie — un ziar *în bloc cu socialiștii-populiști*. *Formal*, socialiștii-revoluționari au avut aici dreptate. În fond însă, în perioada celor mai mari libertăți, în perioada celei mai fățișe înfrîuriri asupra maselor, ei *au ascuns* publicului cele două tendințe deosebite din cadrul partidului. În partidul lor au existat nu mai puține divergențe decît în rîndurile social-democrației, dar social-democrații au fost preocupați să le scoată la lumină, în timp ce socialiștii-revoluționari au căutat să le ascundă în mod diplomatic. Acestea sînt faptele din 1905.

Să luăm anul 1906. Perioada Dumei I, perioada „micilor libertăți“. Reînvie ziarele socialiste. *Socialiștii-revoluționari sînt iarăși în bloc cu socialiștii-populiști și au un ziar comun*. Nu degeaba ruptura lor cu „semiliberalii“ la congres a fost o ruptură diplomatică : dacă vreți, e ruptură ; dacă nu vreți, nu-i nici o ruptură ! Ei au respins propunerea, au ridiculizat ideea de „a face parte în același timp din două partide“ și... și au continuat să facă parte în același timp din două partide, cuvîntînd cu evlavie : slavă ție, doamne, că nu sîntem ca social-democrații care se bat între ei ! Iată care sînt faptele. În Rusia, ambele perioade de libertate a presei au fost marcate prin faptul că socialiștii-revoluționari au mers în bloc cu socialiștii-populiști, ascunzînd democrației, prin înșelăciune („diplomație“), cele două tendințe profund deosebite care s-au manifestat în cadrul partidului lor.

Să luăm anul 1907. După Duma I, socialiștii-populiști și-au creat în mod formal un partid propriu. Acest lucru era inevitabil, deoarece în Duma I, într-o perioadă cînd partidele s-au prezentat pentru prima oară în fața aleșilor țărănimii din întreaga Rusie, socialiștii-populiști și socialiștii-revoluționari au prezentat proiecte agrare *diferite* (proiectul celor 104 și proiectul celor 33). Socialiștii-populiști *au învins* pe socialiștii-revoluționari în fața deputaților trudovici, strîngînd un număr de peste trei ori mai mare de semnături pe proiectul lor, pe programul lor agrar. Or, acest program, după mărturisirea socialistului-revolu-

ționar Vihleaev („Nașa mîsl“, culegerea nr. 1, Petersburg, 1907, articolul : „Partidul socialist-populist și problema agrară“), „la fel“ ca și legea din 9 noiembrie 1906, „ajunge la negarea principiului fundamental al folosirii pămîntului în obște“. Acest program consfințește „manifestările de individualism egoist“ (articolul d-lui Vihleaev, pag. 89), „tulbură largul șuvoi ideologic cu mîlul individualist“ (pag. 91 din același articol), pornește pe „calea stimulării curentelor individualiste și egoiste în rîndurile maselor populare“ (ibid., pag. 93).

E limpede, nu ? Deputații țărănimii au dat dovadă, în marea lor majoritate, de individualism burghez. Prima manifestare a socialiștilor-revoluționari în fața aleșilor țărănimii din întreaga Rusie a fost o strălucită confirmare a teoriei social-democraților, transformînd în fapt pe socialiștii-revoluționari în aripa de extremă stîngă a democrației mic-burgeze.

Dar poate că, cel puțin după ce socialiștii-populiști s-au îndepărtat de ei și au făcut ca programul lor să fie adoptat de Grupul trudovic, socialiștii-revoluționari s-au delimitat în mod categoric de socialiștii-populiști ? Nu. Alegerile de la Petersburg pentru Duina a II-a au dovedit tocmai contrarul. Blocurile cu cadeții au fost pe atunci cea mai puternică manifestare a oportunismului socialist. Pericolul ultrareacționar era o ficțiune care *camufla* politica de subordonare față de liberali. Presa cadetă a relevat destul de limpede acest lucru, subliniind „moderația“ menșevicilor și a socialiștilor-populiști. Cum s-au comportat socialiștii-revoluționari ? „Revoluționarii“ noștri au mers în bloc cu socialiștii-populiști și cu trudovicii ; iar condițiile acestui bloc au fost ascunse publicului. *Revoluționarii noștri se tîrau în coada cadeților* întocmai ca și menșevicii. Reprezentantii socialiștilor-revoluționari au propus cadeților un bloc (consfătuirea din 18 ianuarie 1907. Comp. broșura lui N. Lenin : „De-auzi părerea unui prost“, Petersburg, 15 ianuarie 1907 *, în care se constată că în problema acordurilor socialiștii-revoluționari au avut o comportare *neconstituită din punct de vedere politic*, ducînd concomitent

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 14, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 283—302. — Nota red.

tratative și cu social-democrații, care la 7 ianuarie 1907 declaraseră război cadeților, și cu *cadeții*). Socialiștii-revoluționari au nimerit în blocul de stînga *împotriva* voinței lor datorită refuzului cadeților.

Așadar, după ruptura totală cu socialiștii-populiști, socialiștii-revoluționari duc *de fapt* politica socialiștilor-populiști și a menșevicilor, adică a oportuniștilor. „Superioritatea“ lor constă în faptul că ascund lumii mobilurile acestei politici și curente din cadrul partidului lor.

Congresul extraordinar al partidului socialist-revoluționar care a avut loc în februarie 1907 nu numai că n-a ridicat această problemă a blocurilor cu cadeții, nu numai că n-a făcut o apreciere a semnificației unei asemenea politici, ci, dimpotrivă, *a confirmat-o* ! Amintim cuvîntarea rostită la acest congres de G. A. Gherșuni, cuvîntare pe care „Reci“ a lăudat-o atunci așa cum îl laudă mereu și pe Plehanov. Gherșuni a declarat că el rămîne „la vechea părere : deocamdată, cadeții nu ne sînt dușmani“ (broșura : „Cuvîntarea lui G. A. Gherșuni la congresul extraordinar al partidului socialist-revoluționar“, 1907, pag. 1—15, pe copertă figurează deviza partidului socialist-revoluționar : „dreptatea se dobîndește prin luptă“, pag. 11). Gherșuni a arătat primejdia unei eventuale lupte reciproce în sînul opoziției, spunînd : „nu-și va pierde oare poporul încrederea în însăși posibilitatea guvernării prin intermediul unei reprezentanțe naționale ?“ (ibid). După cît se vede, în spiritul acestui cadetofil a fost redactată rezoluția adoptată de congresul socialiștilor-revoluționari, în care se spune, printre altele :

„Congresul consideră că o grupare riguroasă a partidelor în cadrul Dumei în condițiile acțiunii izolate a fiecărui grup și ale luptei ascuțite dintre fracțiuni ar putea paraliza cu desăvîrșire activitatea majorității opoziționiste, discreditînd astfel în ochii claselor de oameni ai muncii însăși ideea de reprezentanță națională“ (ziarul „Partiinfe Izvestiia“ al partidului socialist-revoluționar nr. 6 din 8 martie 1907).

Avem de-a face aici cu un oportunism de cea mai pură speță, mai rău chiar decît menșevismul nostru. Gherșuni a silit, într-un mod ceva mai grosolan, congresul socialiștilor-revoluționari să repete *plehanovismul*. Și întreaga activi-

tate a fracțiunii socialist-revoluționare din Dumă a oglindit acest spirit al tacticii cadete de asigurare a unității opoziției naționale. Deosebirea dintre social-democratul Plehanov și socialistul-revoluționar Gherșuni este *doar* că primul face parte dintr-un partid care nu acoperă un asemenea decadentism, ci îl demască și luptă împotriva lui, pe când cel de-al doilea face parte dintr-un partid în care toate principiile tactice și toate concepțiile teoretice sînt încîlcite și ascunse de ochii publicului prin cortina groasă a diplomației de cerc. „Să nu-și scoată gunoiul din casă“, la asta se pricep prea bine domnii socialiști-revoluționari. Dar ei nici *nu-l pot* scoate, căci în afară de gunoi nu mai au nimic altceva ! Ei nu au putut să spună tot adevărul despre relațiile lor cu socialiștii-populiști în anii 1905, 1906 și 1907. Ei nu pot să arate cum de e în stare un *partid...* un partid și nu un cerc... să adopte azi cu 67 de voturi contra 1 o rezoluție arhioportunistă, pentru ca mîine să se epuizeze în tirade „revoluționare“.

Da, domnilor „judecători“, noi nu pizmuim dreptul vostru formal de a jubila la vederea luptei acerbe și a sciziunilor din rîndurile social-democrației. Ce-i drept, această luptă are multe aspecte urâte. Și este incontestabil că aceste sciziuni au multe urmări nefaste pentru cauza socialismului. Totuși, noi n-am dori nici o clipă să schimbăm acest adevăr amar pe minciuna voastră „dulce“. Boala grea de care suferă partidul nostru este boala de creștere a unui partid *de masă*. Căci nu poate exista un partid de masă, un partid al clasei fără o clarificare deplină a nuanțelor fundamentale, fără o luptă fățișă între diferitele tendințe, fără a face cunoscut *maselor* care militanți ai partidului, care organizații ale partidului urmează o linie sau alta. Fără o asemenea clarificare nu poate fi făurit un partid demn de acest nume, iar noi *îl făurim*. Noi am reușit să facem ca concepțiile ambelor curente din partidul nostru să fie arătate în mod veridic, clar, precis în fața tuturor. Ieșirile personale, intrigile și gîlcevile fracționiste, scandalurile și sciziunile, — toate acestea nu sînt decît amănunte în comparație cu faptul că din experiența celor *două tactici* învață realmente masele proletare, învață realmente toți aceia care sînt în stare să adopte o atitudine conștientă

În politică. Peste ciorovăielile și sciziunile noastre se va așterne vâlul uitării. Principiile noastre tactice, modelate și călite, vor intra ca pietre unghiulare în istoria mișcării muncitorești și a socialismului din Rusia. Vor trece ani, poate chiar decenii, și influența unuia sau altuia dintre aceste curente va fi urmărită într-o sută de probleme practice diferite. Clasa muncitoare din Rusia și întregul popor știu cu cine au de-a face atunci când li se vorbește de bolșevism sau de menșevism.

Dar pe cadeți îi cunosc ele oare ? Întreaga istorie a partidului cadet este o continuă jonglerie politică, în care se trece sub tăcere principalul și în care există o preocupare unică și permanentă : aceea de a ascunde adevărul cu orice preț.

Dar pe socialiștii-revoluționari îi cunosc ? Nu vor merge ei mâine oare iarăși în bloc cu social-cadeții ? Nu participă ei oare în momentul de față la un asemenea bloc ? Se scutură ei de „mîlul individualist“ al trudovicilor sau își îngreuiază și mai mult partidul cu acest mîl ? Nu continuă să se situeze și acum pe poziția teoriei unității opoziției naționale ? N-au adoptat ei oare această teorie abia ieri ? Nu vor renunța la ea pentru cîteva săptămîni chiar mâine ? Asta n-o poate ști nimeni, n-o știu nici d-nii socialiști-revoluționari, căci întreaga istorie a partidului lor este, de la un capăt la altul, o sistematică și neîntreruptă estompare, cocoloșire, mușamalizare a divergențelor prin cuvinte, fraze și iar fraze.

Cum se explică această atitudine ? Nu cumva prin faptul că socialiștii-revoluționari sînt niște carieriști burghezi, cum sînt cadeții ? Nu, sinceritatea lor, ca cerc, *nu trebuie* pusă la îndoială. Nenorocirea lor este că sînt în imposibilitate de a crea un partid de masă, de a deveni partidul unei clase. Situația obiectivă este de așa natură încît ei nu pot fi decît o *aripă* a democrației țărănești, o anexă dependentă, inegală, un „grup pe lîngă“ trudovici, iar nu un tot de sine stătător. Perioada de furtună și avînt nu i-a ajutat pe socialiștii-revoluționari să se ridice cu toată puterea ; ea i-a aruncat în brațele socialiștilor-populiști, care îi țin atît de strîns la piept încît nici măcar sciziunea nu-i poate despărți. Perioada războiului contrarevoluționar nu a în-

tărit legătura lor cu anumite pături sociale ; ea nu a făcut decît să provoace noi ezitări și șovăieli (pe care acum socialiștii-revoluționari se străduiesc din răsputeri să le ascundă) în ceea ce privește atitudinea socialistă a țaranului. Iar astăzi, cînd citești articolele pline de patos din „Znamea Truda“ cu privire la eroii terorii socialist-revoluționare, îți spui fără să vrei : terorismul dv., domnilor, nu este o urmare a revoluționarismului dv. Revoluționarismul dv. se limitează la terorism.

Hotărît lucru, asemenea judecători sînt cel mai puțin în măsură să judece social-democrația !

„Proletarii“ nr. 19
din 5 noiembrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

*CONFERINȚA A PATRA A P.M.S.D.R.
(„A TREIA CONFERINȚĂ GENERALĂ”)⁷⁴*

5-12 (18-25) NOIEMBRIE 1907

1

RAPORT CU PRIVIRE LA TACTICA FRAȚIUNII SOCIAL-DEMOCRATE ÎN DUMA A III-A DE STAT

EXTRAS DIN DAREA DE SEAMĂ APĂRUTĂ ÎN PRESĂ

Tov. Lenin pornește de la premisa că sarcinile obiective ale revoluției ruse nu au fost rezolvate, că în actuala perioadă de reacțiune proletariatului îi revine sarcina de a apăra cu toată fermitatea, în opoziție cu oscilările generale, cauza democrației și cauza revoluției. De aici ideea că Duma trebuie folosită în scopurile revoluției, folosită în special în direcția unei largi răspândiri a concepțiilor politice și socialiste ale partidului, și nu în direcția unor „reforme” legislative, care, în orice caz, ar însemna sprijinirea contrarevoluției și ciuntirea în fel și chip a democrației.

După părerea tov. Lenin, „miezul” problemei Dumei trebuie să-l constituie elucidarea următoarelor trei chestiuni : a) care este compoziția de clasă a Dumei, b) care trebuie să fie și va fi atitudinea centrelor Dumei față de revoluție și față de democrație și c) în ce constă importanța activității desfășurate în Dumă în cursul dezvoltării revoluției ruse.

În legătură cu prima chestiune — pe baza analizei compoziției Dumei (potrivit datelor referitoare la apartenența de partid a deputaților), tov. Lenin a subliniat că promovarea concepțiilor faimoasei „opoziții” în Duma a III-a este posibilă numai într-un singur caz, și anume când cel puțin 87 de octombriști vor colabora cu cadeții și cu stînga. Pentru a obține majoritatea necesară la votarea proiectelor de legi, cadeților și stîngii le mai trebuie 87 de voturi.

Ceea ce înseamnă că, de fapt, activitatea legislativă în Dumă este posibilă numai cu participarea neapărată a majorității covârșitoare a octombriștilor. Este limpede ce formă poate să capete o asemenea activitate legislativă și cât de rușinos ar fi ținută social-democrația la stîlpul infamiei dacă ar intra în cîrdășie cu octombriștii. Aici nu e vorba de un principiu abstract. Abstract vorbind, sprijinirea reprezentanților marii burghezii este posibilă, iar uneori chiar necesară. Dar în cazul de față trebuie să ținem seama de condițiile concrete ale dezvoltării revoluției burghezodemocratice din Rusia. Burghezia rusă a pășit de mult pe calea luptei împotriva revoluției, pe calea compromisurilor cu absolutismul. Ultimul congres cadet a smuls definitiv toate frunzele de viță cu care se acopereau domnii Miliukovi; el constituie un eveniment politic de o deosebită importanță, deoarece cadeții au declarat cu o cinică franchețe că se duc în Duma octombriștă-ultrareacționară pentru a legifera și că vor porni lupta împotriva „dușmanilor de la stînga”. Așadar, cele două majorități posibile în Dumă — majoritatea ultrareacționară-octombriștă și cea octombriștă-cadetă — se vor strădui amîndouă, pe căi diferite, să lege cât mai strîns nodul reacțiunii: prima — prin tendința ei de a restaura absolutismul, iar cea de-a doua — prin tranzacții cu guvernul și prin reforme iluzorii, menite să mascheze tendințele contrarevoluționare ale burgheziei. Prin urmare, social-democrația nu poate adopta punctul de vedere al sprijinirii reformelor legislative, întrucît asta ar echivala cu sprijinirea partidului *gubernamental*, octombrișt. Calea „reformelor” în actuala situație politică și în condițiile existenței actualului raport de forțe înseamnă nu o îmbunătățire a situației maselor și nici lărgirea libertăților, ci o reglementare birocratică a lipsei de libertate și a aservirii maselor. Așa sînt, de pildă, reformele agrare ale lui Stolîpin, efectuate potrivit prevederilor articolului 87⁷⁵. Ele sînt progresiste, deoarece netezesc calea capitalismului, dar nici un social-democrat n-a putut sprijini un asemenea progres. Menșevicii repetă într-una fraza

șablon : interesele de clasă ale burgheziei *trebuie* să se ciocnească cu absolutismul ! În acest cvasimarxism vulgar nu există nici un dram de adevăr istoric. Oare Napoleon al III-lea și Bismarck n-au știut să satisfacă, pentru un timp, poftele marii burghezii ? Oare ei, prin „reformele“ lor, n-au pus lațul de gît maselor muncitoare pentru ani îndelungați ? Ce motive am mai avea astăzi să credem că, în tranzacția lui cu burghezia, guvernul rus ar fi în stare să accepte reforme de alt gen ?

2

REZOLUȚIE
DESPRE TACTICA FRAȚIUNII
SOCIAL-DEMOCRATE
ÎN DUMA A III-A DE STAT

Pornind de la rezoluțiile Congresului de la Londra cu privire la Duma de stat și cu privire la partidele neproletare, Conferința generală a P.M.S.D.R., în completarea acestor rezoluții, consideră necesar să declare următoarele :

1) în Duma a III-a, care este rezultatul loviturii de stat de la 3 iunie, sînt posibile două majorități : o majoritate ultrareacționară-octombristă și alta octombristă-cadetă. Prima, exprimînd în special interesele moșierilor iobăgiști, este contrarevoluționară și preconizează mai cu seamă apărarea intereselor moșierești și intensificarea represiunilor, manifestînd chiar tendința de restabilire totală a absolutismului ; cea de-a doua majoritate, exprimînd mai ales interesele marii burghezii, este și ea, indiscutabil, contrarevoluționară, dar înclină să-și camufleze lupta ei împotriva revoluției prin niște reforme birocratice, iluzorii ;

2) o asemenea situație în Dumă este extrem de favorabilă jocului politic dublu practicat atît de guvern, cît și de cadeți. Intensificînd represiunile și continuînd „să cucerească“ Rusia prin forța armelor, guvernul ține în același timp să se erijeze în adept al reformelor constituționale. Votînd de fapt cu octombriștii contrarevoluționari, cadeții vor în același timp să se erijeze nu numai în opoziție, ci și în reprezentanți ai democrației. În aceste condiții, social-democraților le revine sarcina cît se poate de imperioasă de a demasca fără cruțare acest joc, de a demasca în fața poporului atît silniciile moșierilor ultrareacționari și ale guvernului, cît și politica contrarevoluționară a cadeților.

Sprrijinirea, directă sau indirectă, a cadeților — sub forma unui birou informativ la care participă și cadeții ori prin adaptarea acțiunilor noastre la politica acestora etc. — de către social-democrați ar constitui în momentul de față un prejudiciu direct adus muncii de educare a maselor muncitorești în spirit de clasă, precum și cauzei revoluției ;

3) susținându-și țelurile socialiste și criticînd din acest punct de vedere toate partidele burgheze, social-democrații trebuie, în cadrul activității lor de agitație, în primul rînd, să explice maselor largi populare că Duma a III-a nu corespunde nicidecum intereselor și revendicărilor poporului și, în legătură cu aceasta, să propage în mod energic și pe scară largă ideea convocării unei adunări constituante pe baza votului universal, direct, egal și secret ;

4) una din principalele sarcini ale social-democrației în Duma a III-a este aceea de a demasca substratul de clasă al propunerilor făcute de guvern și de liberali și de a le contrapune sistematic revendicările cuprinse în programul-minimum social-democrat, fără nici un fel de ciuntiri, acordînd o deosebită atenție problemelor care privesc interesele economice ale maselor largi populare (problema muncitorească și problema agrară, bugetul etc.) — cu atît mai mult cu cît compoziția Dumei a III-a promite să ofere un material extrem de abundent pentru activitatea agita-torică a social-democrațiilor ;

5) fracțiunea social-democrată trebuie să vegheze cu o deosebită grijă ca, atunci cînd, într-un caz sau altul, votul social-democraților coincide aparent cu votul blocului ultrareacționar-octombrist sau al blocului octombrist-cadet, acest lucru să nu poată constitui un sprijin acordat vre-unuia dintre aceste blocuri ;

6) social-democrații din Dumă trebuie să depună proiecte de legi și să folosească dreptul de interpelare, iar în acest scop sînt necesare acțiuni comune cu celelalte grupuri situate la stînga față de cadeți, fără să se abată întru nimic de la programul și tactica social-democrațiilor și fără să încheie vreun bloc cu aceste grupuri. Fracțiunea social-democrată trebuie să propună imediat deputaților de stînga din Dumă să formeze un birou informativ care să nu lege prin nimic pe cei ce participă la el, dînd în schimb deputa-

ților muncitorimii posibilitatea de a influența sistematic democrația în spiritul politicii social-democrate ;

7) dintre primele măsuri concrete ale fracțiunii social-democrate în Dumă, conferința consideră necesar să sublinieze în mod deosebit necesitatea : 1) de a face o declarație specială, 2) de a face o interpelare în legătură cu lovitura de stat din 3 iunie, 3) de a ridica în Dumă, în forma cea mai adecvată, problema procesului intentat fracțiunii social-democrate din Duma a II-a de stat ⁷⁶.

DUMA A III-A DE STAT ȘI SOCIAL-DEMOCRAȚIA

La 1 noiembrie 1907 și-a început lucrările Duma a III-a de stat, convocată în baza legii electorale promulgate de țară la 3 iunie 1907, după dizolvarea Dumei a II-a. Vechea lege electorală, promulgată la 11 decembrie 1905, nu acorda nici ea dreptul de vot universal, egal, direct și secret, falsifică voința poporului, făcea ca Duma să fie o expresie denaturată a acestei voințe — în special după „interpretarea” acestei legi în fața Dumei a II-a de către senatul format din cinovnici și magistrați de factură veche, senat docil față de absolutismul țarist. La 3 iunie, țarul a privat pe muncitori, țărani și sărăcimea de la orașe de bruma de drepturi electorale pe care o mai avuseseră pînă atunci. Absolutismul a comis încă o crimă odioasă împotriva poporului, falsificînd reprezentanța națională, dînd Duma pe mîinile moșierilor și capitaliștilor, pe mîinile acestor sprijinitori ai absolutismului țarist, al acestor asupritori de veacuri ai poporului. Se putea prevedea dinainte că ei vor domina în Dumă, ceea ce s-a și întîmplat.

Pînă în prezent se știe că au fost aleși 439 de deputați în Dumă. Lăsînd de o parte pe cei 8 deputați fără partid, rămîn 431 de persoane, care se împart în patru grupuri principale: 1) grupul cel mai numeros — deputații de dreapta, ultrareacționari — 187 de deputați, 2) apoi octombriștii și partidele apropiate de ei — 119, 3) cadeții și cei cu concepții apropiate de ale lor — 93, 4) stînga — 32 (dintre care 16—18 social-democrați).

Cine sînt ultrareacționarii știe toată lumea. Deși e drept că lor li se alătură și o anumită parte din muncitorii și țărani înapoiți, inconștienți și din sărăcimea de la orașe, partea lor principală, conducătoare o formează moșierii iobăgiști, pentru care menținerea absolutismului constituie unica salvare, deoarece numai cu ajutorul absolutismului pot ei să jefuiască statul, primind subvenții, împrumuturi, lefuri bune și pomeni de tot soiul; numai absolutismul cu poliția și armata sa îi permite să țină în robie țărănimea, ce suferă din lipsă de pămînt și e încătușată de clăci, de datorii care nu pot fi plătite și de impozitele restante.

Printre octombriști — în parte moșieri și ei — sînt mai ales cei care fac comerț angros cu cereale de pe moșiile proprii și au nevoie de protecția guvernului pentru ca țările străine să nu le perceapă taxe vamale mari la aceste cereale, pentru a plăti mai ieftin transportul în străinătate al cerealelor pe căile ferate rusești, pentru ca statul să plătească mai scump pentru monopolul băuturilor spirtoase, pentru alcoolul distilat din cartofi și cereale de către mulți moșieri în fabricile lor de spirt. Dar, în afară de acești moșieri lacomi și hrăpăreți, în rîndurile octombriștilor se află un număr destul de mare de capitaliști — fabricanți, industriași și bancheri — tot atît de lacomi și de hrăpăreți. Și ei au nevoie de protecția guvernului pentru ca mărfurile importate să fie supuse la taxe vamale ridicate, astfel ca mărfurile rusești să poată fi vîndute la prețuri fabuloase, pentru ca statul să dea comenzi avantajoase pentru capitaliști în fabricile acestora etc. Ei au nevoie ca poliția și armata să facă din muncitori niște robi ai lor, tot astfel cum țărani sînt robi la moșierii iobăgiști.

Se înțelege cît de apropiați sînt octombriștii de ultrareacționari. Cînd se va discuta în Dumă problema veniturilor și cheltuielilor statului, și unii și alții se vor îngriji ca întreaga povară a impozitelor să cadă asupra țăranilor, muncitorilor și asupra sărăcimii de la orașe, iar veniturile să ajungă în mîinile capitaliștilor, moșierilor și ale funcționarilor superiori. Dacă se va discuta despre înzestrarea cu pămînt a țăranilor sau despre îmbunătățirea situației muncitorilor, ultrareacționarii și octombriștii vor acționa în comun pentru a vinde la prețuri fabuloase numai pămîntu-

rile de care nu au nevoie, jefuind crunt cu acest prilej țărănimea, și așa secătuită ; ei vor căuta să lege de mâini și de picioare pe muncitori, care gem sub povara exploatării capitaliste. Și, desigur, și ultrareacționarii, și octombriștii vor depune toate eforturile ca să existe o armată și o poliție cât mai numeroase, care să apere „scumpa“ lor viață și „sfânta“ lor proprietate : căci ei se tem ca de foc de revoluție și de puternicul asalt al muncitorilor și țăranilor, care s-au ridicat la marea luptă pentru pământ și libertate. *Octombriștii și ultrareacționarii constituie împreună majoritatea covârșitoare în Duma a III-a — 306 deputați din 439.* Această majoritate este atotputernică. Ea este împotriva revoluției sau, cum se spune de obicei, este contrarevoluționară.

Dar octombriștii mai au și probleme în privința cărora sînt în dezacord cu majoritatea ultrareacționarilor. Ultrareacționarii ajung la culmea impertinenței. Ei cred că pumnul poliției, nagaica, mitraliera și baioneta pot să înăbușe orice revoluție, orice năzuință a poporului spre lumină și libertate. Ei vor ca, bizuindu-se pe absolutism, să dispună după bunul lor plac de vistieria statului, să acapareze în mâinile lor toate posturile rentabile, să guverneze în stat ca pe moșiile lor. Octombriștii nu uită că moșierii și cinovnicii au guvernat pînă în prezent, înșfăcînd tot ce era de înșfăcat și lăsînd prea puțin capitaliștilor. Cei doi tîlhari — ultrareacționarul și octombriștul — se ceartă pentru bucata cea mai grasă, se ceartă între ei fiindcă fiecare vrea să capete cît mai mult. Octombriștii nu vor să cedeze tot sau partea cea mai mare ultrareacționarilor : doar i-a învățat de curînd minte războiul japonez, care a arătat că ultrareacționarii guvernează atît de prost, încît își aduc prejudicii lor înșiși, aducînd prejudicii și mai mari capitaliștilor și negustorilor. De aceea, octombriștii vor să ia în mîna lor o parte din puterea de stat, vor să se adopte o constituție care să-i avantajeze pe ei, firește, nu poporul. Totodată, octombriștii vor să înșele poporul cu diverse legi care în aparență ar aduce reforme, îmbunătățiri în viața statului și poporului, dar în fapt ar satisface interesele bogătașilor. Desigur că ei sînt gata, ca și ultrareacționarii, să se sprijine pe mitralieră, baionetă și

nagaică împotriva revoluției, dar totodată, spre a avea mai multă siguranță, sînt gata și să ungă ochii maselor populare cu reforme amăgitoare.

Pentru toate acestea, octombriștii au nevoie de alți aliați, nu de ultrareacționari. E drept că ei speră ca și în aceste probleme să rupă o parte din dreaptă de ultrareacționarii extremiști din „Uniunea poporului rus“, dar asta e prea puțin. Și de aceea ei trebuie să caute alți aliați, care să fie dușmani ai revoluției, dar și dușmani ai ultrareacționarilor, adepți ai unor reforme mărunte sau amăgitoare, adepți ai unei constituții care să satisfacă interesele marii burghezii, și, poate, în parte, și pe ale burgheziei mijlocii.

Octombriștii își pot găsi ușor în Dumă astfel de aliați : ei sînt cadeți, partidul acelei părți a moșierilor, a marii burghezii și a burgheziei mijlocii care s-a obișnuit destul de bine să ducă o adevărată gospodărie capitalistă, o gospodărie mare, asemănătoare cu cea din țările Europei occidentale, bazată de asemenea pe exploatare, pe împilarea muncitorilor, țăranilor și a sărăcimii de la orașe, dar pe o exploatare inteligentă, rafinată, iscusită, pe care nu oricine poate s-o priceapă dintr-o dată. În partidul cadet există o mulțime de moșieri care își duc gospodăria în chip pur capitalist, o mulțime de fabricanți și bancheri, o mulțime de avocați, profesori universitari și doctori cu lefuri bune, pe care le primesc de la bogătași. Ce-i drept, cadeții au promis multe poporului în programul lor : și vot universal, și tot felul de libertăți, și ziua de muncă de 8 ore, și pămînt țăranilor. Dar ei au făcut toate acestea numai pentru atragerea maselor populare, de fapt însă n-au cerut nici în primele două Dume în mod direct dreptul de vot universal ; prin legile cu privire la libertăți pe care le-au propus, ei urmăreau să dea poporului cît mai puține libertăți ; în locul zilei de muncă de 8 ore, au propus în Duma a II-a ziua de muncă de 10 ore, iar țăranilor au fost gata să le cedeze numai pămînturile de care nu au nevoie gospodăriile capitaliste ; țăranii urmau să primească aceste pămînturi prin răscumpărare și în asemenea cantități, încît, după ce le-ar fi primit, tot ar fi trebuit să intre să lucreze pe domeniile moșierilor din vecinătate. Toate acestea nu erau decît o minciună vicleană, de care muncitorii nu s-au lăsat ademe-

niți, căreia țărani i-au dat crezare în foarte mică măsură. Doar sărăcimea de la orașe s-a încrezut ceva mai mult în cadeți. Acum însă, după dizolvarea celor două Dume, cadeții s-au potolit cu totul și au început să se lingusească pe lângă octombriști : ei au declarat că pe revoluționari și în special pe social-democrați îi consideră dușmani ai lor, că sînt convinși de constituționalismul octombriștilor și au votat pe octombrist cu prilejul alegerii președintelui Dumei. Tîrgul s-a făcut. Ce-i drept, ministrul Stolîpin, pe cît se pare, nu vrea o tranzacție de durată, vrea să-i vitregească pe cadeți, căutînd să-i influențeze în acest sens pe octombriști, dar, *de fapt, oricum se va constitui o a doua majoritate în Dumă — formată din octombriști și din cadeți*. Ei numără laolaltă 212 deputați, adică ceva mai puțin de jumătate, dar cum de partea lor vor fi și deputații fără partid, în număr de 8, o majoritate tot se va forma ; în afară de asta, se poate ca și unii dintre cei de dreapta să voteze în anumite probleme cu octombriștii și cadeții. Desigur că și această *a doua majoritate va fi contra-revoluționară* și va lupta împotriva revoluției ; ea nu va face decît să se ascundă în dosul unor reforme mizere sau inacceptabile pentru popor.

Pot oare aceste două majorități din Duma a III-a să biruie revoluția ?

Marea revoluție rusă nu poate lua sfîrșit atîta timp cît țărani nu vor primi pămînt în măsură suficientă și atîta timp cît masele populare nu vor ajunge să aibă influența hotărîtoare în conducerea statului. Pot oare cele două majorități din Dumă să dea toate acestea ? E ridicol chiar și să pui o asemenea întrebare : oare moșierii iobăgiști și tîlharii capitaliști vor da pămînt țăranilor și vor ceda cea mai mare parte a puterii poporului ? Nu ! ei vor arunca cîteva fărîmituri țaranului înfometat, jefuindu-l cît pot, vor ajuta să se aranjeze bine numai pe chiaburi și pe exploataatori și întreaga putere o vor lua în mîinile lor, lăsînd poporul în supunere și asuprire.

Se înțelege că social-democrații trebuie să facă totul pentru a continua marea operă începută de popor — revoluția, lupta pentru pămînt și libertate.

În Dumă, guvernul, care este de partea octombriștilor, și cadeții vor să facă un joc dublu. Guvernul, intensificându-și represiunile, vrînd să îngenuncheze Rusia cu ajutorul baionetelor, spînzurătorilor, închisorilor și deportărilor, ține să apară în rolul de adept al reformelor. Cadeții, îmbrățișîndu-se de fapt cu octombriștii, caută să demonstreze că ei sînt adevărații apărători ai libertății. Și unii și alții vor să înșele poporul și să înăbușe revoluția.

Dar asta nu se va întîmpla ! Social-democrații, luptători consecvenți și devotați pentru eliberarea întregului popor, vor smulge măștile de pe fețele celor mincinoși și fățarnici. Atît în Dumă cît și în afara Dumei, ei vor demasca samavolniciile moșierilor ultrareacționari și ale guvernului, precum și minciunile cadeților. Ei vor înțelege și nu pot să nu înțeleagă, că în prezent trebuie nu numai să ducă o luptă necruțătoare împotriva guvernului, dar și să nu acorde nici un sprijin direct sau indirect cadeților.

Dar înainte de toate și mai tare decît orice trebuie să răsunе amenințător glasul demascator al social-democrațiilor împotriva mîrșavei crime săvîrșite de țarism la 3 iunie 1907. Reprezentanții proletariatului din Dumă trebuie să explice poporului că Duma a III-a nu poate să-i servească interesele, nu poate să aducă la îndeplinire revendicările sale, și că acest lucru nu-l poate face decît o adunare constituantă investită cu puteri depline, o adunare constituantă aleasă prin vot universal, egal, direct și secret.

Guvernul va propune noi legi. Același lucru îl vor face octombriștii, cadeții și ultrareacționarii. Toate aceste legi vor fi o înșelare nerușinată a poporului, o încălcare grosolană a drepturilor și intereselor sale, o profanare a sîngelui vărsat de popor în lupta pentru libertate. Toate aceste legi vor apăra interesele moșierilor și capitaliștilor. Fiecare dintre aceste legi va constitui o nouă verigă în lanțurile robiei pe care asupritorii și paraziții le pregătesc pentru muncitori, țărani și sărăcimea de la orașe. Acest lucru nu toată lumea îl va înțelege imediat. Dar social-democrații îl știu și îl înțeleg și de aceea îl demască cu curaj în fața poporului înșelat. O deosebită atenție trebuie să acorde ei legilor care privesc nevoile vitale ale poporului, legilor cu privire la pămînt, cu privire la problema muncitorească, cu privire la veniturile și cheltuielile statului. Demascînd

violența și înșelăciunile la care recurg moșierii iobăgiști și capitaliștii, social-democrații trebuie să explice întregului popor care sînt revendicările sale : suveranitatea poporului (republica democratică), libertăți nelimitate și egalitate, ziua de muncă de 8 ore și ușurarea condițiilor de muncă pentru muncitori, confiscarea marilor moșii și trecerea pămîntului în mîinile țaranilor. Ei trebuie să mai arate că proletariatul din toate țările își propune un țel măreț — desființarea totală a robiei salariate și construirea socialismului.

În afară de social-democrați, în Dumă există un mic număr de deputați de stînga, mai ales trudovici. Social-democrații trebuie să îndemne pe acești deputați să-i urmeze. Acest lucru e necesar mai ales cînd urmează să se facă interpelări guvernului care s-a dezlănțuit în Rusia ca o fiară sălbatică. Cîinii de pază ai țarismului — polițiștii, jandarmii, precum și autoritățile superioare — miniștrii și guvernatorii — își permit să comită în fiecare zi tot felul de silnicii și ilegalități. Ei trebuie demascați și înfierați. Și asta trebuie s-o facă social-democrații. Dar pentru a prezenta o interpelare sînt necesare semnăturile unui număr de 30 de deputați din Dumă, și e puțin probabil că vor fi mai mult de 18 deputați social-democrați. Împreună cu ceilalți deputați de stînga, ei sînt 32. Social-democrații trebuie să elaboreze interpelarea și să cheme pe deputații de stînga să li se alătore. Dacă deputaților de stînga le e scumpă cu adevărat marea cauză a libertății, ei trebuie să li se alătore. Atunci guvernul va primi o grea lovitură, o lovitură la fel de grea ca cele pe care i le-a dat social-democrația în Duma a II-a prin interpelările ei.

Iată care sînt principalele sarcini ale social-democraților în Duma a III-a de stat. Pe tovarășii noștri îi așteaptă în Dumă o muncă grea. Ei se vor afla acolo printre dușmani înverșunați și neînduplecați. Li se va închide gura, li se vor aduce multe ofense, vor fi, poate, îndepărtați din Dumă, vor fi trimiși în judecată, condamnați la închisoare, deportați. Ei vor trebui să rămîină fermi, vor trebui să țină sus steagul roșu al proletariatului în pofida tuturor persecuțiilor, să rămîină credincioși pînă la capăt cauzei luptei mărețe pentru eliberarea întregului popor. Dar și noi, tova-

răși muncitori, trebuie să fim strâns uniți și solidari și să-i sprijinim cu toții, trebuie să ne plecăm atent urechea la fiecare cuvânt al lor, să ne spunem părerea asupra lui, să discutăm acțiunile lor în mitinguri și adunări, să sprijinim prin simpatia și aprobarea noastră fiecare pas just întreprins de ei, să-i ajutăm din toate puterile și prin toate mijloacele în lupta pentru cauza revoluției. Clasa muncitoare trebuie să fie solidară în acțiunea de sprijinire a reprezentanților săi și prin aceasta trebuie să-și întărească unitatea, necesară în lupta sa măreață, în lupta hotărâtoare ce va să fie.

„Vpered” nr. 18 din noiembrie 1907

Se tipărește după textul
apărut în ziar

PREFAȚĂ LA BROȘURA
LUI VOINOV (A. V. LUNACEARSKI)
DESPRE ATITUDINEA PARTIDULUI
FAȚĂ DE SINDICATE ⁷⁷

Lucrarea tov. Voinov cu privire la atitudinea partidului socialist al proletariatului față de sindicate poate da naștere la numeroase interpretări greșite. Și asta datorită următoarelor două cauze: în primul rînd, lăsîndu-se antrenat în lupta împotriva modului îngust și greșit de a înțelege marxismul, împotriva nedorinței de a lua în considerare noile cerințe ale mișcării muncitorești și de a avea o privire mai largă și mai profundă asupra temei pe care o tratează, autorul se exprimă de multe ori într-o manieră prea generală. El atacă ortodoxia — ce-i drept, ortodoxia în ghilimele, adică pseudoortodoxia —, sau social-democrația germană în general, acolo unde în fond atacurile lui privesc numai pe vulgarizatorii ortodoxiei, numai aripa oportunistă a social-democrației. În al doilea rînd, autorul scrie pentru publicul rus, ținînd prea puțin seama de diversele nuanțe existente în modul de a pune problemele analizate de el pe terenul rusesc. Punctul de vedere al tov. Voinov este foarte depărte de concepțiile sindicaliştilor ruși, ale menșevicilor și ale socialiștilor-revoluționari. Dar un cititor neatent sau de rea-credință se poate lesne agăța de diferite fraze sau idei ale lui Voinov, profitînd de faptul că autorul a avut în față mai cu seamă exemplul francez și pe cel italian, și nu și-a propus să se delimiteze de confuzioniștii ruși de tot soiul.

Drept exemplu de asemenea confuzioniști putem menționa, bunăoară, pe socialiștii-revoluționari. În nr. 5 al ziarului „Znamea Truda”, ei declară, cu obișnuita lor dezîn-

voltură, că „Internaționala socialistă a aprobat punctul de vedere asupra mișcării sindicale pe care noi (!) îl preconizăm dintotdeauna(!)“. Să luăm „Culegerea de articole“ nr. 1 (1907), editura „Nașa mîsl“. D-l Viktor Cernov tună și fulgeră împotriva lui Kautsky, *trecînd sub tăcere* atît rezoluția de la Mannheim, cît și lupta dusă de Kautsky împotriva neutraliștilor oportuniști! Articolul împotriva căruia se năpustește bătaiosul socialist-revoluționar a fost scris de Kautsky în ajunul Congresului de la Mannheim ⁷⁸. La acest congres, Kautsky a luptat împotriva neutraliștilor. Rezoluția de la Mannheim „provoacă o breșă serioasă în ideea neutralității sindicatelor“ (expresie folosită de Kautsky în articolul său despre Congresul de la Mannheim apărut în „Neue Zeit“ ⁷⁹ din 6 octombrie 1906). Și iată că *în 1907* apare un critic care-și dă aere de revoluționar, aplicîndu-i lui Kautsky epitetul de „mare dogmatic și in-chizitor al marxismului“, acuzîndu-l — la unison perfect cu neutraliștii oportuniști! — că minimalizează în mod tendențios rolul sindicatelor și că urmărește să le „subordoneze“ partidului etc. Dacă la toate acestea mai adăugăm și faptul că socialiștii-revoluționari s-au pronunțat întotdeauna pentru nepartinitatea sindicatelor, că încă în editorialul din ziarul „Znamea Truda“ nr. 2 (din 12 iulie 1907) citim că „locul propagandei de partid este *în afara* sindicatului“, atunci ne apare limpede adevărata înfățișare a revoluționarismului socialiștilor-revoluționari.

Cînd Kautsky ducea luptă împotriva neutralismului oportunist și dezvolta mai departe, mai profund teoria marxismului, făcînd ca sindicatele să evolueze spre stînga, acești domni tunau și fulgerau împotriva lui, repetînd formulele oportuniștilor și continuînd să susțină, sub paravanul acestor formule, nepartinitatea sindicatelor. Cînd *același Kautsky* a făcut ca sindicatele să evolueze și mai spre stînga, corectînd la Stuttgart rezoluția lui Beer și subliniind, în această rezoluție, sarcinile socialiste ale trade-unionurilor, domnii socialiști-revoluționari au început să strige: Internaționala socialistă a aprobat punctul nostru de vedere!

Se pune întrebarea: oare aceste procedee sînt procedee demne de membrii Internaționalei socialiste? Nu constituie

oare această critică o dovadă de aroganță și de neprincipialitate ?

Printre social-democrați, cel care ne oferă o mostră de aroganță este fostul revoluționar Plehanov, care se bucură de un profund respect din partea liberalilor. În prefața sa la broșura „Noi și ei“, el declară cu o neasemuită și inegalabilă mulțumire de sine : rezoluția de la Stuttgart (cu privire la sindicate), *cu amendamentul meu*, face ca rezoluția de la Londra (rezoluția Congresului de la Londra al P.M.S.D.R.) să-și piardă orice însemnătate. Probabil mulți cititori, luînd cunoștință de această declarație a superbului nostru Narcis, vor crede că la Stuttgart lupta s-a dus tocmai în jurul amendamentului lui Plehanov și că, în general, acest amendament a avut o deosebită importanță.

În realitate, acest amendament („trebuie să avem întotdeauna în vedere unitatea luptei economice“) a fost de parte de a avea o importanță deosebită ; mai mult chiar : el nu se referea cîtuși de puțin la esența problemelor *litigioase* de la Stuttgart, la esența divergențelor existente în cadrul socialismului internațional.

În realitate, încîntarea de sine a lui Plehanov în legătură cu amendamentul „său“ are o semnificație cît se poate de vulgară : *aceea de a induce în eroare* pe cititori, abătîndu-le atenția de la problemele *cu adevărat litigioase* ale mișcării sindicale, de *a camufla* înfrîngerea ideii neutralismului la Stuttgart.

Congresul de la Stockholm al P.M.S.D.R. (1906), la care menșevicii au ieșit învingători, s-a situat pe punctul de vedere al neutralității sindicatelor. Congresul de la Londra al P.M.S.D.R. a adoptat o altă poziție, proclamînd necesitatea de a tinde spre partinitatea sindicatelor. Congresul internațional de la Stuttgart a adoptat o rezoluție care „*pune capăt pentru totdeauna neutralității*“, cum s-a exprimat pe bună dreptate K. Kautsky *. Din relatarea amănunțită a lui Voinov rezultă că Plehanov a intrat în

* „Vorwärts“, 1907, nr. 209, Beilage, darea de seamă asupra Congresului de la Stuttgart, prezentată de Kautsky în fața muncitorilor din Leipzig. Vezi în „Almanahul pentru toți pe 1908“, ed. „Zerno“, pag. 173, articolul meu despre Congresul socialist internațional de la Stuttgart (vezi volumul de față, pag. 81—91. — Nota red.).

comisia Congresului de la Stuttgart cu scopul de a susține neutralitatea. Iar Clara Zetkin, în revista „Die Gleichheit“, organul mișcării muncitorești a femeilor din Germania, scrie că „Plehanov a încercat, prin argumente destul de inconsistente, să justifice limitarea într-o oarecare măsură a acestui principiu“* (adică a principiului unei apropieri cât mai strânse între sindicate și partid).

Așadar, principiul neutralității preconizat de Plehanov a suferit un fiasco. Social-democrații revoluționari germani au considerat „inconsistente“ argumentele lui. Iar el declară, plin de admirație față de sine însuși: au adoptat amendamentul „meu“, rezoluția de la Londra își pierde orice însemnătate...

Da, dar în schimb aroganța nozdreviană** a acestui socialist stimat de liberali nu-și pierde, după cât se vede, câtuși de puțin însemnătatea.

După părerea mea, tov. Voinov nu are dreptate când declară că ortodocșii germani consideră dăunătoare ideea asaltului, că ortodoxia „a adoptat în întregime spiritul noului economism“. Despre Kautsky nu se poate spune acest lucru, și chiar tov. Voinov recunoaște justetea concepțiilor lui Kautsky. Însuși tov. Voinov, reproșând germanilor că „au vorbit prea puțin despre rolul sindicatelor ca organizatori ai producției socialiste“, amintește în alt loc părerea lui Liebknecht-tatăl, care a recunoscut acest rol în expresii dintre cele mai categorice. De asemenea, rău face tov. Voinov crezându-l pe Plehanov, care a afirmat că în cuvântarea sa de salut Bebel a trecut *intenționat* sub tăcere revoluția rusă, că Bebel *nu vrea* să vorbească despre Rusia. Aceste cuvinte ale lui Plehanov nu sînt altceva decît o dovadă de caraghioslîc vulgar din partea acestui socialist pentru care liberalii nutresc o profundă stimă, și ele nu trebuiau luate în serios nici măcar o clipă, nu trebuia admisă câtuși de puțin posibilitatea că în aceste cuvinte

* Vezi același „Almanah pentru toți“, pag. 173, precum și culegerea „Zarniți“ (Petersburg, 1907), unde acest articol din ziarul „Die Gleichheit“ este tradus integral.

** — de la Nozdrev, unul din eroii romanului lui N. V. Gogol „Suflete moarte“, tipul omului încrezut, grosolan și mincinos. — Nota trad.

există un dram de adevăr. În ceea ce mă privește, pot atesta că, în timpul cuvîntării lui Bebel, Van Kol, reprezentant al aripii de dreapta a socialiștilor, care se afla în prezidiu lîngă mine, a urmărit în mod expres să vadă dacă Bebel va aminti de Rusia. Și, de îndată ce Bebel a terminat, Van-Kol s-a întors spre mine cu mirare : el nu s-a îndoit (cum nu s-a îndoit nici un membru serios al congresului) de faptul că numai *întîmplător* a omis Bebel să vorbească despre Rusia. Celor mai buni și mai versați oratori li se împlîmple să aibă scăpări. Calificînd lipsa de memorie a bătrînului Bebel drept „caracteristică“, tov. Voinov a procedat, după părerea mea, cît se poate de nejust. Tot atît de nejust pe cît de nejust este să se vorbească în general despre „*actualul*“ Bebel oportunist. Nu există date care să permită o asemenea generalizare.

Dar, pentru a nu da loc la nedumeriri, trebuie să adaug că, dacă cineva ar încerca să folosească aceste expresii ale tov. Voinov împotriva social-democraților revoluționari germani, ar da dovadă de rea-credință legîndu-se de cuvinte izolate. Tov. Voinov a dovedit îndeajuns, prin conținutul *întregii* sale broșuri, că este de partea marxiștilor revoluționari germani (de felul lui Kautsky), că lucrează *împreună cu ei* la lichidarea vechilor prejudecăți, a șabloanelor oportuniste și a automulțumirii mioape. Iată de ce și la Stuttgart am fost solidar cu el în toate problemele esențiale, după cum sînt și acum în ceea ce privește întregul caracter al criticii sale revoluționare. El are de o mie de ori dreptate cînd spune că astăzi trebuie să învățăm nu numai de la germani, ci și din *exemplul* germanilor. Numai niște ignoranți care nu au învățat încă nimic de la germani și care de aceea nu cunosc nici lucrurile cele mai elementare pot deduce de aici existența unei „divergențe“ în rîndurile social-democraților revoluționari. Dacă vrem să fim credincioși spiritului lui Marx și să ajutăm pe socialiștii ruși să se ridice la înălțimea sarcinilor actuale ale mișcării muncitorești, trebuie să criticăm deschis și fără teamă greșelile conducătorilor germani. Fără îndoială că Bebel a greșit și la Essen, apărîndu-l pe Noske, susținînd împărțirea războaielor în defensive și ofensive, atacînd *procedeele* de luptă ale „radicalilor“ împotriva lui Van

Kol, contestînd (împreună cu Singer) că la Stuttgart delegația germană a avut o tactică greșită și că această tactică a eșuat. Noi nu trebuie să ascundem aceste greșeli, ci, folosind exemplul lor, să arătăm că social-democrații ruși trebuie să învețe să le evite, că ei trebuie să fie la înălțimea celor mai stricte cerințe ale marxismului revoluționar. Degeaba ar voi anarhiștii, sindicaliștii, liberalii și socialiștii-revoluționari din Rusia să se bucure de critica pe care i-o facem noi lui Bebel. Acestor domni le vom spune: dacă vulturii pot mai jos să se pogoare chiar decît găina, găina nu se poate înălța vreodată pînă unde zboară vulturul! *

Acum doi ani și ceva, d-l Struve — care pe vremea aceea apăra revoluția, scria despre necesitatea unor acțiuni revoluționare deschise și afirma că revoluția trebuie să devină putere de stat — a scris în nr. 71 al revistei „Osvo-bojdenie”⁸⁰, care apărea în străinătate: „În comparație cu revoluționarismul d-lui Lenin și al tovarășilor săi, revoluționarismul social-democrației din Europa occidentală, cel al lui Bebel și chiar cel al lui Kautsky, înseamnă oportunism”. I-am răspuns atunci d-lui Struve: „unde și cînd am pretins eu că aș fi creat în social-democrația internațională un curent aparte, care să nu fie identic cu acela al lui Bebel și Kautsky?” („Două tactici”, pag. 50, ediția rusă)**.

În vara anului 1907 am avut prilejul să arăt, într-o broșură cu privire la problema boicotării Dumei a III-a, că ar fi absolut greșit să se identifice bolșevismul cu boicottul sau cu lupta cu orice preț.

Acum, în legătură cu problema sindicatelor, trebuie să subliniem cu aceeași hotărîre că bolșevismul aplică tactica social-democrației revoluționare în toate domeniile de luptă, pe toate tărîmurile de activitate. Deosebirea dintre bolșevism și menșevism nu constă în faptul că primul „neagă” activitatea în syndicate sau în cooperative etc., ci

* — din fabula lui Krilov „Vulturul și găina”. — *Nota trad.*

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 11. d. l. ra politici, 1962, editia a doua, pag. 52. — *Nota red.*

În aceea că el *promovează o altă linie* în munca de propagandă, de agitație și de organizare a clasei muncitoare. În momentul de față, activitatea în sindicate capătă, fără îndoială, o importanță uriașă. În opoziție cu neutralismul menșevicilor, noi trebuie să desfășurăm această activitate în spiritul apropierii sindicatelor de partid, al dezvoltării conștiinței socialiste și al înțelegerii sarcinilor revoluționare ale proletariatului. În Europa occidentală, sindicalismul revoluționar a fost, în multe țări, rezultatul direct și inevitabil al oportunismului, al reformismului, al cretinismului parlamentar. La noi, primii pași ai „activității în Dumă” au întărit, de asemenea, în foarte mare măsură oportunismul, au împins pe menșevici la prosternare în fața cadetilor. În activitatea lui politică de fiecare zi, Plehanov, de pildă, a făcut de fapt *front comun* cu Prokopovici și Kuskova. În 1900 el tuna și fulgera împotriva lor, acuzându-i de bernsteinism, de faptul că nu fac altceva decât să contemple „posteriorul” proletariatului rus („Vademecum pentru redacția revistei «Rabocce Delo»”, Geneva, 1900). În 1906—1907, primele buletine de vot l-au aruncat pe Plehanov în brațele acestor domni, care contemplează astăzi „posteriorul” liberalismului rus. Sindicalismul nu poate să nu se dezvolte pe terenul din Rusia ca o reacție împotriva acestei comportări rușinoase a unor social-democrați „de vază”.

De aceea tov. Voinov adoptă o linie cât se poate de justă atunci când îndeamnă pe social-democrații ruși să învețe *din* exemplul oportunismului și *din* exemplul sindicalismului. Activitatea revoluționară în sindicate, mutarea centrului de greutate de la scamatoriile parlamentare la educarea proletariatului, la unirea strânsă a organizațiilor cu caracter pur de clasă, la lupta extraparlamentară, priceperea de a folosi (și pregătirea maselor ca ele să poată folosi cu succes) greva generală și „formele de luptă din decembrie” în revoluția rusă, — toate acestea se impun cu o deosebită tărie, ca o sarcină a orientării bolșevice. Și experiența revoluției ruse ne ușurează într-o măsură foarte mare această sarcină, ne dă indicații practice extrem de bogate, ne oferă din abundență un material istoric care ne permite să apreciem în modul cel mai

concret noile metode de luptă, greva de masă și folosirea violenței directe. Pentru bolșevicii ruși, pentru proletariatul rus, aceste procedee de luptă nu sînt cîtuși de puțin „noi”. Ele sînt „noi” pentru oportuniști, care se străduiesc din răspuțeri să smulgă din amintirea muncitorilor din apus Comuna, iar din amintirea muncitorilor din Rusia — pe decembrie 1905. Sarcina de a adînci aceste amintiri, de a studia în mod științific această vastă experiență *, de a răspîndi în mase învățămintele ei și conștiința că această experiență se va repeta inevitabil pe o scară nouă, această sarcină a social-democraților revoluționari din Rusia pune în fața noastră perspective incomparabil mai bogate în conținut decît „antioportunismul” și „antiparlamentarismul” unilateral al sindicalistilor.

Tov. Voinov a adus *împotriva* sindicalismului, considerat ca un curent aparte, patru acuzații (pag. 19 și urm. din broșura sa), care arată cît se poate de pregnant falsitatea acestuia : 1) „caracterul anarhic fărîmițat al organizației” ; 2) încordarea nervilor muncitorilor în loc de crearea unei trainice „fortărețe a organizației de clasă” ; 3) trăsăturile individualiste mic-burgheze ale idealului și ale teoriei proudhoniste ; 4) absurdă „aversiune față de politică”.

Găsim aici destule trăsături comune cu vechiul „economiism” din rîndurile social-democraților ruși. De aceea nu sînt tot atît de optimist ca tov. Voinov în ceea ce privește o „împăcare” între social-democrația revoluționară și economiștii care au trecut la sindicalism. Socot de asemenea cu totul nepractice proiectele tov. Voinov cu privire la un „Consiliu muncitoresc general” care să aibă rolul de arbitru suprem și la care să participe socialiștii-revoluționari. Ar însemna să confunzi „muzica viitorului” cu formele organizatorice ale prezentului. Dar nu mă tem cîtuși de puțin de perspectiva tov. Voinov : „subordonarea organizațiilor politice organizației sociale de clasă” ...*numai*

* E firesc ca acum cadeții să studieze cu dragoste istoria celor două Dume. E firesc ca ei să vadă o perlă de creație în platitudinile și trădările liberalismului lui Rodicev și Kutler. E firesc ca ei să falsifice istoria, trecînd sub tăcere tratativele lor cu reacțiunea etc. E nefiresc însă faptul că social-democrații nu studiază cu dragoste perioada octombrie-decembrie 1905, deși fiecare zi din această perioadă a avut de o sută de ori mai multă importanță pentru destinele tuturor popoarelor din Rusia, și în special ale clasei muncitoare, decît frazele „loiale” rostite de Rodicev în fața Dumei.

atunci (citez în continuare pe tov. Voinov, subliniind cuvintele esențiale) *cînd... toți membrii sindicatelor vor fi socialiști*“. Instinctul de clasă al masei proletare din Rusia a început încă de pe acum să se manifeste cu toată puterea. Încă de pe acum acest instinct de clasă constituie o garanție solidă atît împotriva dezlînării mic-burgheze a socialiștilor-revoluționari, cît și împotriva ploconirii menșevicilor în fața cadeților. Încă de pe acum putem afirma cu toată hotărîrea că în Rusia organizația *muncitorească* de masă (dacă ea ar fi creată și în măsura în care se creează, vremelnice, fie și în cadrul alegerilor, grevelor, demonstrațiilor etc.) va fi cu *siguranță* mai aproape de bolșevism, de social-democrația revoluționară decît de orice altă orientare.

Tov. Voinov consideră — și pe bună dreptate — aventura „congresului muncitoresc“ drept o acțiune „necesarioasă“. Să activăm intens în sindicate, să activăm pe toate tărîmurile pentru a răspîndi în rîndurile proletariatului teoria revoluționară a marxismului și pentru a crea „fortăreața“ organizației lui *de clasă*. Restul va veni de la sine.

Scris în noiembrie 1907

Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin“, vol. XXV

Se tipărește după manuscris

PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI
ÎN PRIMA REVOLUȚIE RUSĂ
DIN 1905—1907 ⁸¹

*Publicat în 1908 la Petersburg
de editura „Zerno” (și confiscat);
publicat a doua oară în 1917 la
Petrograd, în editura „Jizn i Znanie”*

*Se tipărește după manuscris,
confruntat
cu textul ediției din 1917;
postlafa — după textul cărții*

Cei doi ani de revoluție, din toamna anului 1905 și pînă în toamna anului 1907, au furnizat o vastă experiență istorică în ceea ce privește mișcarea țărănească din Rusia, caracterul și importanța luptei țăranilor pentru pămînt. Decenii de așa-zisă evoluție „pașnică” (adică de evoluție în care milioane de oameni se lasă jecmăniți, fără să cîrtească, de zece mii din păturile superioare) nu ar putea furniza nicicînd un material atît de bogat pentru elucidarea mecanismului intern al orînduirii noastre sociale cum au furnizat acești doi ani atît în ceea ce privește lupta nemijlocită a maselor țărănești împotriva moșierilor, cît și în ceea ce privește exprimarea cît de cît liberă a revendicărilor țăranilor în adunările reprezentanților poporului. De aceea, revizuirea programului agrar al social-democraților ruși în lumina experienței acestor doi ani ne apare absolut necesară, mai ales dacă avem în vedere că actualul program agrar al P.M.S.D.R. a fost adoptat la Congresul de la Stockholm din aprilie 1906, adică înainte ca reprezentanții țărănimii din întreaga Rusie să fi formulat în mod public un program agrar țărănesc, opus programului guvernului și programului burgheziei liberale.

La baza revizuirii programului agrar al social-democrației trebuie să stea cele mai noi date referitoare la proprietatea funciară din Rusia, pentru a se stabili cît mai precis care este în fond substratul economic al tuturor programelor agrare din epoca noastră, care este în fond obiectivul pentru care se duce această mare bătălie istorică. Cu

această bază economică a luptei reale trebuie confruntată reflectarea ei politică-ideologică în programele, declarațiile, revendicările și teoriile reprezentanților diferitelor clase. Aceasta și numai aceasta este calea pe care trebuie s-o urmeze marxistul, spre deosebire de socialistul mic-burghez, care pornește de la ideea unei dreptăți „abstracte“, de la teoria „principiului muncii“ etc., precum și spre deosebire de birocratul liberal, care, sub masca unor considerații privind posibilitatea de înlăptuire practică a reformei și punctul de vedere al „statului“, ia, în orice transformare, apărarea intereselor exploatatorilor.

CAPITOLUL I
BAZELE ECONOMICE
ȘI ESENȚA REVOLUȚIEI AGRARE DIN RUSIA

1. PROPRIETATEA FUNCİARĂ ÎN RUSIA EUROPEANĂ

„Statistica proprietății funciare pe anul 1905“, publicată în 1907 de Comitetul central de statistică, ne dă posibilitatea să arătăm exact care este întinderea proprietății funciare moșierești și țărănești în cele 50 de gubernii din Rusia europeană. Mai întâi vom da însă unele date generale. Întreaga suprafață a Rusiei europene (50 de gubernii) este (vezi recensământul din 28 ianuarie 1897) de 4 230 500 de verste pătrate, adică de 440 800 000 de deseatine. Statistica proprietății funciare pe anul 1905 menționează 395 200 000 de deseatine, grupate în următoarele trei rubrici mari :

	Milioane de deseatine
A) pământ proprietate privată	101,7
B) pământ lotual ⁸²	138,8
C) pământurile statului, ale bisericii și ale instituțiilor	154,7
<div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <i>Total în Rusia europeană</i> 395,2 </div>	

Din această cifră globală trebuie scăzute, în primul rând, pământurile statului situate în nordul îndepărtat și for-

mate parte din tundră, parte din păduri, și pe a căror utilizare în scopuri agricole nu se poate conta în viitorul apropiat. În „regiunea nordică” (guberniile Arhanghelsk, Oloneț și Vologda) sînt 107 900 000 de deseatine de pămînt de acest fel. Firește, dacă scădem toate aceste pămînturi, exagerăm simțitor întinderea pămînturilor improprii pentru agricultură. Este suficient să arătăm că, după aprecierile unui statistician atît de circumspect cum e d-l A. A. Kaufman, în guberniile Vologda și Oloneț există 25 700 000 de deseatine de păduri care ar putea fi folosite (ca excedent peste cele 25⁰/₀ cît reprezintă pădurile) pentru împrumietărirea suplimentară a țaranilor *. Întrucît însă noi folosim datele generale cu privire la suprafața de pămînt, fără a separa pe cele cu privire la păduri, este rațional să fim mai prudenți în evaluarea fondului funciar bun pentru agricultură. Scăzînd cele 107 900 000 de deseatine, rămîn 287 300 000, cifră pe care o vom rotunji la 280 000 000, omițînd o parte din pămînturile orașelor (în total 2 000 000 de deseatine) și o parte din pămînturile statului din guberniile Veatka și Perm (în amîndouă aceste gubernii, statul are în total 16 300 000 de deseatine).

Rezultă următoarea repartizare *globală* a suprafeței de pămînt cultivabile din Rusia europeană :

A) proprietate privată	101 700 000	de	deseatine
B) pămînt lotual	138 800 000	„	„
C) proprietate a statului și a instituțiilor	39 500 000	„	„

Total în Rusia europeană 280 000 000 de deseatine

Acum trebuie să separăm datele privind mica și marea proprietate funciară (și în special cea foarte mare), pentru a putea înfățișa în mod concret condițiile în care se desfășoară lupta pentru pămînt a țaranilor în revoluția rusă. Datele acestea sînt însă incomplete. Din cele 138 800 000 de deseatine, cît reprezintă pămînturile lotuale, 136 900 000 sînt grupate după întinderea proprietății funciare. Din

* „Problema agrară”, editura „Dolgorukov și Petrunkevici”. Vol. II. Culegere de articole, Moscova, 1907, pag. 305.

cele 101 700 000 de deseatine de pământ proprietate privată sînt grupate după acest criteriu 85 900 000 de deseatine ; restul de 15 800 000 aparțin „obștilor și asociațiilor“. Examinînd componența acestor pămînturi, vedem că 11 300 000 de deseatine aparțin asociațiilor și tovărășilor țărănești ; prin urmare, aici este vorba, în linii generale, de mica proprietate funciară, care, din păcate, n-a fost grupată după mărime. Mai departe, 3 700 000 de deseatine aparțin unui număr de 1 042 de întreprinderi „comerciale-meșteșugărești, industriale etc.“ Dintre acestea, 272 de întreprinderi posedă peste 1 000 de deseatine fiecare, iar toate cele 272 de întreprinderi la un loc — 3 600 000 de deseatine. Aici avem de-a face, evident, cu latifundii moșierești. Cea mai mare parte din aceste pămînturi sînt concentrate în gubernia Perm : aici *nouă* întreprinderi de acest fel posedă 1 448 902 de deseatine ! Se știe că uzinele din Ural posedă zeci de mii de deseatine de pământ — rămășiță directă a latifundiilor feudale, senioriale⁸³ în Rusia burgheză.

Separăm, prin urmare, din pămînturile obștilor și întreprinderilor 3 600 000 de deseatine, care reprezintă cea mai mare proprietate funciară. Restul nu este grupat, dar în general reprezintă mica proprietate.

Din cele 39 500 000 de deseatine de pămînturi ale statului etc., numai pămînturile domeniiale⁸⁴ (5 100 000 de deseatine) pot fi grupate după mărime. Avem de-a face, și în cazul de față, cu marea proprietate semifeudală. Obținem următorul total de pămînturi, grupate și negrupate după proporțiile proprietății funciare :

	Pămînturi grupate		Pămînturi negrupate
	după proporțiile proprietății funciare		
A) proprietate privată	89 500 000*	des.	12 200 000 des.
B) pămînturi lotuale	136 900 000	„	1 900 000 „
C) proprietate a statului și a instituțiilor	5 100 000	„	34 400 000 „
Total	231 500 000	„	48 500 000 „
Total general	280 000 000		

* 85 900 000 de deseatine de pământ proprietate privată plus 3 600 000 de deseatine latifundii aparținînd întreprinderilor industriale și asociațiilor comerciale-meșteșugărești.

Să trecem la gruparea pământurilor lotuale după proporțiile proprietății funciare. Repartizînd în cîteva grupuri mai mari datele din izvorul folosit de noi, obținem :

Pămînt lotual

Grupuri de gospodării	Gospodării	Deseatine de pămînt	În medie la 1 gospodărie revin deseatine
Pină la 5 des. inclusiv	2 857 650	9 030 333	3,1
5—8 „ „	3 317 601	21 706 550	6,5
în total pînă la 8 des. inclusiv	6 175 251	30 736 883	4,9
8—15 „ „	3 932 485	42 182 923	10,7
15—30 „ „	1 551 904	31 271 922	20,1
peste 30 „ „	617 715	32 695 510	52,9
<i>Total în Rusia europeană</i>	12 277 355	136 687 238	11,1

Din aceste date reiese că mai mult de jumătate din numărul gospodăriilor (6 200 000 din 12 300 000) posedă pînă la 8 deseatine fiecare, adică o suprafață care, în general și în medie, este, fără doar și poate, insuficientă pentru întreținerea familiei. Numărul total al gospodăriilor care posedă pînă la 15 deseatine nu trece de 10 100 000 (ele posedă 72 900 000 de deseatine), ceea ce înseamnă că peste $\frac{4}{5}$ din numărul total al gospodăriilor se găsesc, în condițiile actualului nivel al tehnicii agricole țărănești, la hotarul unei existențe de semiînfometare. Numărul total al gospodăriilor mijlocii și înstărite — după suprafața de pămînt propriu — este de 2 200 000 din 12 300 000, ele posedînd 63 900 000 din cele 136 900 000 de deseatine. Gospodării bogate pot fi considerate doar acelea care au peste 30 de deseatine ; numărul lor total este de 600 000, cifră care reprezintă a douăzecea parte din numărul total al gospodăriilor. Ele posedă aproape $\frac{1}{4}$ din suprafața de pămînt totală : 32 700 000 de deseatine din 136 900 000. Pentru a ne da seama din ce categorii de țărani este alcătuit acest grup de gospodării cu mult pămînt, vom arăta că primul loc îl ocupă cazacii. În grupul gospodăriilor cu peste 30 de deseatine fiecare, 266 929 de gospodării cu un total de 14 426 403 de deseatine sînt gospodării căzăcești, cu alte cuvinte acest grup cuprinde majoritatea co-

vârșitoare a gospodăriilor căzăcești (în Rusia europeană — 278 650 de gospodării cu 14 689 498 de desetine de pământ, adică în medie câte 52,7 desetine de fiecare gospodărie).

Pentru a vedea cum se împart, aproximativ, toate gospodăriile țărănești după proporțiile gospodăriei, iar nu după suprafața pământului lotual pe care îl au, dispunem, în ceea ce privește întreaga Rusie, numai de date referitoare la numărul cailor existenți în gospodărie. Potrivit ultimelor recensămînturi din anii 1888—1891 ale cailor buni pentru armată în 48 de gubernii din Rusia europeană, gospodăriile țărănești se grupează după cum urmează :

Gospodării sărace	{ Fără cai	2 765 970	de gospodării
	{ Cu 1 cal	2 885 192	„ „
Gospodării mijlocii	{ „ 2 cai	2 240 574	„ „
	{ „ 3 cai	1 070 250	„ „
Gospodării înstărite	„ 4 cai și mai mult	1 154 674	„ „
<i>Total</i>		10 116 660	„ „

În linii generale, aceasta înseamnă că mai mult de jumătate o constituie gospodăriile sărace (5 600 000 din 10 100 000), circa $\frac{1}{3}$ gospodăriile mijlocii (3 300 000 cu 2—3 cai) și ceva mai mult de $\frac{1}{10}$ gospodăriile înstărite (1 100 000 din 10 100 000).

Să vedem acum cum este repartizată proprietatea funciară privată individuală. Statistica nu scoate în relief în suficientă măsură proprietatea funciară foarte mică, dar în schimb cuprinde date foarte detaliate privind marile latifundii.

Grupuri de proprietăți	Proprietatea funciară privată individuală în Rusia europeană		
	Proprietăți	Desetine	În medie la o proprietate re- vin desetine
10 des. și mai puțin	409 864	1 625 226	3,9
10— 50 des. incl.	209 119	4 891 031	23,4
50— 500 „ „	106 065	17 326 495	163,3
{ 500— 2 000 „ „	{ 21 748	{ 20 590 708	{ 947
{ 2 000—10 000 „ „	{ 5 386	{ 20 602 109	{ 3 825
{ peste 10 000 „ „	{ 699	{ 20 798 504	{ 29 754
<i>Total proprietăți cu peste 500 des.</i>	27 833	61 991 321	2 227
<i>Total în Rusia europeană</i>	752 881	85 834 073	114

Aici vedem, în primul rînd, uriașa precumpănire a marii proprietăți funciare : 619 000 de mici proprietari funciari (pînă la 50 de deseatine) posedă în total 6 500 000 de deseatine. În al doilea rînd, vedem latifundii extrem de mari : 699 de proprietari posedă aproape cîte 30 000 de deseatine fiecare ! 28 000 de proprietari concentrează în mîinile lor 62 000 000 de deseatine, adică cîte 2 227 de deseatine fiecare. Majoritatea covîrșitoare a acestor latifundii aparțin nobililor, și anume 18 102 proprietăți (din 27 833) și 44 471 994 de deseatine de pămînt, adică peste 70% din întreaga suprafață a latifundiilor. Proprietatea funciară feudală a moșierilor iobăgiști apare cît se poate de limpede din aceste date.

2. ÎN CE CONSTAU CAUZELE LUPTEI ?

Zece milioane de gospodării țărănești posedă 73 000 000 de deseatine de pămînt. Douăzeci și opt de mii de landlorzi nobili și parveniți posedă 62 000 000 de deseatine. Acesta este principalul teren pe care se desfășoară lupta țăranilor pentru pămînt. Pe acest fond principal sînt inevitabile uluitoarea înapoiere a tehnicii, starea de paragină a agriculturii, oprimarea și abrutizarea masei țărănești, infinita diversitate a formelor de exploatare iobăgistă bazată pe clacă. Pentru a nu ne abate de la tema noastră, trebuie să ne mărginim aici la o foarte sumară prezentare a acestor fapte îndeobște cunoscute, descrise foarte amănunțit în vasta literatură privitoare la gospodăria țărănească. Proporțiile proprietăților funciare, așa cum au fost arătate de noi, nu corespund în nici un caz cu proporțiile gospodăriilor. În guberniile pur rusești, marea agricultură capitalistă se află, fără doar și poate, pe ultimul plan. Pe marile latifundii predomină mica cultură : diverse forme dearendă iobăgistă înrobitoare, de gospodărie bazată pe munca în dijmă (clacă), de „angajare de cu iarnă“, de aservire pentru stricăciunile pricinuite de vite, pentru pămînturile răsluite ș.a.m.d. la nesfîrșit. Strivită de exploatarea iobăgistă, masa țărănească se ruinează și, în parte, își dă ea însăși loturile înarendă unor gospodari „de ispravă“. O mică minoritate

de țărani înstăriți intră în rîndurile burgheziei țărănești, ia în arendă pămînt pentru a duce o gospodărie capitalistă, exploatează sute de mii de muncitori agricoli și de zileri.

Ținînd seama de aceste fapte, pe deplin stabilite de știința economică rusă, este necesar ca în problema actualiei lupte a țărănimii pentru pămînt să deosebim *patru grupuri principale* de proprietate funciară : 1) masa gospodăriilor țărănești strivite de latifundiile feudale și direct interesate în exproprierea acestora și care ar cîștiga direct și cel mai mult de pe urma unei asemenea exproprieri ; 2) o mică minoritate de țărani mijlocași, care posedă o întindere de pămînt aproximativ mijlocie, ceea ce le permite să-și ducă gospodăria în condiții acceptabile ; 3) o mică minoritate a țărănimii înstărite, care se transformă în burghezie țărănească și care, printr-o serie de treceri treptate, este legată de proprietatea funciară cu gospodărire capitalistă ; 4) latifundiile iobăgiste, care prin întinderea lor depășesc cu mult exploatările capitaliste existente în perioada actuală în Rusia și care își scot venitul mai ales de pe urma exploatării țărănimii prin aservire și prin muncă în dijmă.

Se înțelege de la sine că, pe baza datelor cu privire la proprietatea funciară, împărțirea în aceste grupuri principale nu poate fi făcută decît foarte aproximativ, foarte schematic. Sîntem însă în orice caz obligați să facem această împărțire în grupuri, deoarece altfel nu putem înfățișa un tablou complet al luptei pentru pămînt în revoluția rusă. Și putem afirma din capul locului, cu toată certitudinea, că corectarea parțială a cifrelor, deplasarea parțială a limitelor unuia sau altuia dintre grupuri, *nu poate* duce la o schimbare cît de cît esențială a tabloului general. Importante sînt nu aceste corectări parțiale ; important este să iasă la iveală cît mai limpede opoziția dintre mica proprietate funciară, care luptă pentru pămînt, și latifundiile iobăgiste care monopolizează mari suprafețe de pămînt. Modul absolut fals în care e prezentată situația în agricultură atît de guvern (Stolîpin) cît și de liberali (cadeți) constă în faptul că ambele ascund sau estompează această opoziție clară.

Să admitem următoarele limite ale proprietății funciare pentru cele patru grupuri menționate : 1) pînă la 15 desea-

tine ; 2) 15—20 de deseatine ; 3) 20—500 de deseatine ; 4) peste 500 de deseatine. Ca să înfățișăm lupta pentru pământ ca ceva unitar, trebuie, firește, să punem laolaltă, în fiecare din aceste grupuri, proprietatea funciară lotuală și proprietatea funciară privată. În izvorul folosit de noi, aceasta din urmă este împărțită în următoarele grupuri : pînă la 10 deseatine și de la 10 la 20, așa încît grupul pînă la 15 deseatine trebuie stabilit cu aproximație. Inexactitatea care poate rezulta din acest calcul aproximativ și din faptul că noi am rotunjit cifrele este cu totul neînsemnată (citorul se va convinge imediat de acest lucru) și nu poate schimba concluziile.

Iată care este actuala repartizare a pământului în Rusia europeană în cadrul grupurilor stabilite de noi :

	Numărul proprietăților	Numărul deseatinelor de pământ (în milioane)	În medie la 1 proprietate revin deseatine
a) Țărănimea ruinată, strivită de exploatarea iobăgistă	10,5	75,0	7,0
b) Țărănimea mijlocașă	1,0	15,0	15,0
c) Burghezia țărănească și proprietatea funciară capitalistă	1,5	70,0	46,7
d) Latifundiile iobăgiste	0,03	70,0	2 333,0
<i>Total</i>	13,03	230,0	17,6
Negrupat pe proprietăți	—	30	—
<i>Total*</i>	13,03	280,0	21,4

* După cum am mai spus, cifrele din acest tabel sînt rotunjite. Iată cifrele exacte. Pământ lotual : a) 10 100 000 de proprietăți și 72 900 000 de deseatine ; b) 874 000 de proprietăți și 15 000 000 de deseatine. Proprietatea funciară privată pînă la 10 deseatine — 410 000 de proprietăți și 1 600 000 de deseatine ; 10—20 de deseatine — 106 000 de proprietăți și 1 600 000 de deseatine. Suma a + b la ambele rubrici : 11 500 000 de proprietăți și 91 200 000 de deseatine. Pentru grupul c) cifra exactă : 1 500 000 de proprietăți și 69 500 000 de deseatine de pământ. Pentru grupul d) : 27 833 de proprietăți și 61 990 000 de deseatine de pământ. La acestea din urmă am adăugat, așa cum am arătat mai sus, 5 100 000 de deseatine de pământ domenal și 3 600 000 de deseatine aparținînd unor mari asociații industriale și comerciale-meșteșugărești. Cifra exactă a pămînturilor negrupate pe proprietăți a fost dată mai sus : 46 500 000 de deseatine. Din toate acestea, citorul se poate convinge că toate rotunjirile și toate calculele noastre aproximative implică schimbări numerice cu totul neînsemnate, care nu pot infirma cu nimic concluziile noastre.

Acestea sînt relațiile care generează lupta țăranilor pentru pămînt. Acesta este punctul *de plecare* al luptei țăranilor (7—15 deseatine de fiecare gospodărie, plus arenda în condiții înrobitoare etc.) împotriva marilor moșieri (cărora le revin cîte 2 333 de deseatine). Care este tendința obiectivă a punctului *final* al acestei lupte? Este evident că această tendință constă în desființarea mării proprietăți moșierești iobăgiste în trecerea ei (pe o bază sau alta) în mâinile țăranilor. Această tendință obiectivă decurge în mod absolut inevitabil din precumpănirea micii *gospodării* înrobite de latifundiile iobăgiste. Pentru a exprima această tendință printr-o schemă tot atît de concretă ca aceea pe care am dat-o pentru a înfățișa punctul inițial al luptei, adică actuala stare de lucruri, trebuie să luăm cazul *optim posibil*, adică să presupunem că toate pămînturile latifundiilor iobăgiste și toate pămînturile negrupate pe proprietăți au trecut în mâinile țăranimii ruinate. Acesta este cazul optim pe care și-l imaginează, mai mult sau mai puțin limpede, *toți* aceia care participă la actuala luptă agrară: și guvernul vorbește de „împroprietărirea” „nevoiașilor”, și cinovnicul liberal (și cadetul) vorbește de o împroprietărire suplimentară a celor cu pămînt puțin, și țăranul trudovic vorbește de mărirea proprietății funciare pînă la norma „de consum” sau „de muncă”; și social-democratul, care nu este de acord cu narodnicii în privința formelor de folosire a pămîntului, adoptă în linii generale proiectele lor cu privire la împroprietărirea țăranilor săraci (la cea de-a 47-a ședință a Dumei a II-a din 26 mai 1907, Țerețeli a admis cifrele narodnicului Karavaev cu privire la exproprierea a 57 000 000 de deseatine de pămînt în schimbul sumei de 6,5 miliarde de ruble, din care 2,5 miliarde ar urma să fie plătite de țăranii săraci care au pînă la 5 deseatine, vezi pag. 1 221 din darea de seamă stenografică). Într-un cuvînt, oricît de diferit ar privi moșierii, cinovnicii, burghezia, țăranimea și proletariatul sarcinile și condițiile transformării, *toți* manifestă aceeași tendință:

trecerea pământurilor marilor moșieri în mâinile țăranilor celor mai nevoiași. La locul potrivit vom arăta care sînt deosebirile fundamentale dintre vederile diferitelor clase asupra proporțiilor și condițiilor unei asemenea treceri. Deocamdată vom completa schema noastră referitoare la punctul de plecare al luptei printr-o schemă asemănătoare, referitoare, la punctul ei final posibil. Am arătat mai sus care este situația în momentul *de față*. Să arătăm acum care ar putea fi ea *atunci*. Să presupunem că 30 000 de moșieri păstrează cîte 100 de deseatine, adică 3 000 000 de deseatine, restul de 67 000 000 și cele 50 000 000 de deseatine de pămînt negrupat trecînd în mâinile celor 10 500 000 de gospodării ale țăranilor săraci. Obținem :

	A c u m			A t u n c i		
	Pro-prietăți (in milioane)	Deseatine	În medie la 1 proprietate revin deseatine	Pro-prietăți (in milioane)	Deseatine	În medie la 1 proprietate revin deseatine
a) Mica țără-nime ruinată	10,5	75	7,0	—	—	—
b) Țărănimea mijlocașă	1,0	15	15,0	11,5	207	18,0
c) Țărănimea bogată și bur-ghezia	1,5	70	46,7	1,53	73	47,7
d) Moșierii io-băgiști	0,03	70	2 333,0	—	—	—
<i>Total</i>	13,03	230	17,6	13,03	280	21,4
Pămînturi ne-grupate	—	50	—	—	—	—
<i>Total</i>	13,03	280	21,4	—	—	—

Aceasta este baza economică a luptei pentru pămînt în revoluția rusă. Acesta este punctul de plecare al acestei lupte și tendința ei, adică punctul ei final, rezultatul ei în cazul cel mai bun, din punctul de vedere al părților aflate în luptă.

Înainte de a trece la examinarea acestei baze economice și a veșmîntului ei ideologic (și ideologic-politic), să ne mai oprim puțin asupra eventualelor nedumeriri și obiecții.

În primul rînd. S-ar putea spune că în tabloul înfățișat de mine este presupusă *împărțirea* pămînturilor, în timp ce eu n-am analizat încă problema municipalizării, a împărțirii, a naționalizării și a socializării.

În acest caz s-ar da dovadă de neînțelegere. În tabloul prezentat de mine, *condițiile* posesiunii pămîntului au fost complet lăsate la o parte, *condițiile* trecerii pămîntului în mîinile țaranilor (fie în proprietate, fie în folosință de un tip sau altul) n-au fost de loc atinse. Am luat în considerație doar *trecerea pămîntului în general* în mîinile micii țărănime, căci nu ne este permis să ne îndoim de existența unei asemenea tendințe a luptei noastre agrare. Luptă mica țărănime pentru a obține trecerea pămîntului *în mîinile ei*. Luptă mica gospodărie agricolă (burgheză) împotriva mării proprietăți funciare iobăgiste *. În cazul cel mai bun, revoluția *nu poate* avea alt rezultat decît cel arătat de mine.

În al doilea rînd. S-ar putea spune că n-aveam dreptul să presupun trecerea tuturor pămînturilor confiscate (sau expropriate, căci, deocamdată, în expunerea mea nu se vorbește de condițiile exproprierii) în mîinile țaranilor cu foarte puțin pămînt. S-ar putea spune că, în virtutea necesității economice, pămînturile *trebuie* să treacă în mîinile țaranilor mai bogați. — Dar o asemenea obiecție n-ar fi decît rezultatul unei neînțelegeri. Pentru a dovedi caracterul burghez al revoluției, trebuie să iau cazul *cel mai bun* din punctul de vedere al narodnicismului, trebuie să *admit* atingerea țelului pe care și l-au propus cei aflați în luptă. Trebuie să iau un moment cît mai apropiat de așa-numitul „cernii peredel”⁸⁵, și nu urmările revoluției agrare. Dacă în această luptă va învinge masa, atunci ea va fi aceea care va culege roadele victoriei. În mîinile cui vor ajunge, ulterior, aceste roade, asta-i altă problemă.

* Ideologia mic-burgheză a narodnicismului nici nu recunoaște, nici nu contestă cele spuse de mine în paranteză. Dar despre asta voi vorbi mai încolo.

În al treilea rînd. S-ar putea spune că am ajuns la un rezultat neobișnuit de favorabil pentru țărăimea săracă (transformarea întregii ei mase în țărani mijlocași avînd pînă la 18 deseatine de pămînt de fiecare gospodărie), pentru că *am exagerat* proporțiile fondului funciar disponibil. S-ar putea opina că trebuia să se scadă *pădurile*, care — vor obiecta eventualii oponenți— nu pot fi împărțite țăranilor. Astfel de obiecții din partea economiștilor din tabăra guvernamentală și din cea cadetă sînt posibile și chiar inevitabile, dar ele sînt neîntemeiate. În primul rînd trebuie să fii un birocrat care și-a plecat toată viața spinarea în fața moșierului iobăgist pentru a-ți închipui că țăranul nu va ști să gospodărească rațional pădurile și să scoată din ele venituri pentru *sine*, iar nu pentru moșieri. Punctul de vedere al funcționarului de poliție și al liberalului rus este acesta : cum să se asigure țăranului un lot ? Punctul de vedere al muncitorului conștient este : cum să-l eliberăm pe țăran de marea proprietate funciară iobăgistă ? cum să fie lichidate latifundiile iobăgiste ? În al doilea rînd, eu am exclus *întreaga* regiune nordică (guberniile Arhanghelsk, Vologda, Oloneț), precum și o parte din guberniile Veatka și Perm, adică regiunile în care e greu să-ți imaginezi, în viitorul apropiat, o exploatare agricolă a suprafețelor acoperite de păduri. În al treilea rînd, o evidență separată a suprafețelor împădurite, complicînd extrem de mult calculele, ar schimba prea puțin rezultatele. Bunăoară, d-l Kaufman, care este cadet și, prin urmare, un om destul de *circumspect* în ceea ce privește pămînturile moșierești, consideră că excedentul peste procentul de împădurire de 25% poate fi folosit pentru acoperirea lipsei de pămînt, la el rezultînd astfel un fond de 101 700 000 de deseatine în 44 de gubernii. Din calculul meu a reieșit un fond de aproximativ 101 000 000 de deseatine în 47 de gubernii, și anume : 67 000 000 de deseatine din cele 70 000 000 cît reprezintă pămînturile latifundiilor iobăgiste și 34 000 000 de deseatine, cît repre-

zintă pămînturile statului și ale diferitelor instituții. Dacă presupunem exproprierea tuturor pămînturilor de la 100 de deseatine în sus, acest fond se va mări cu încă 9 000 000—10 000 000 de deseatine*.

3. ESTOMPAREA ESENTEI LUPTEI DE CĂTRE PUBLICIȘTII CADEȚI

Datele citate de noi în legătură cu rolul marilor gospodării moșierești în lupta pentru pămînt în Rusia trebuie completate într-o singură privință. Trăsătura caracteristică a programelor agrare ale burgheziei noastre și ale micii noastre burghezii o constituie faptul că ele, prin considerații asupra „normelor“, lasă în umbră problema : *care* clasă este dușmanul cel mai puternic al țărănimii, *care proprietăți* reprezintă masa principală a fondului ce urmează să fie expropriat. Se vorbește (atît la cadeți cît și la trudovici) mai ales despre suprafața de pămînt de care este nevoie pentru țărani dacă se pornește de la o „normă“ sau alta, în loc să se vorbească despre un lucru mult mai viu și mai concret : cît pămînt *expropriabil există*. Primul mod de a pune problema estompează lupta de clasă, estompează *fondul* problemei prin pretenția deșartă de a privi lucrurile din punctul de vedere al „statului“. Cel de-al doilea mod de a pune problema mută centrul ei de greutate asupra luptei de clasă, asupra intereselor de clasă ale unei anumite pături de proprietari funciari, care reprezintă în cel mai înalt grad tendințele iobăgiste.

* Suprafața nesupusă exproprierii — 500 de deseatine — a fost luată de mine în text numai cu titlu de ipoteză. Dacă vom considera — tot cu titlu de ipoteză — că această suprafață este 100 de deseatine, tabloul va fi următorul :

A c u m			A t u n c i		
a) 10,5	mil. gosp.	75 mil. des.	a) —	—	—
b) 1,0	" "	15 " "	b) 11,5	217 mil. des.	cite 18,8 des. de gosp.
c) 1,4	" "	50 " "	c) 1.53	63 " "	41,1 " " "
d) 0,13	" "	90 " "	d) —	— " "	— " " "
13,03	" "	230 " "	13,03	280 " "	21,4 " " "
		+50			

Principalele concluzii privind caracterul și esența transformărilor sînt aceleași în ambele cazuri.

De această problemă a „normelor“ ne vom mai ocupa și în altă parte. Aici însă vom menționa doar o „fericită“ excepție printre trudovici și pe un publicist tipic-cadet.

În Duma a II-a, socialistul-populist Delarov a atins problema procentului proprietarilor care vor urma să fie expropriati (ședința a 47-a din 26 mai 1907). Oratorul a vorbit tocmai despre *înstrăinare* (forțată), fără a pune problema confiscării, și a adoptat, pe cât se pare, *aceeași suprafață* nesupusă exproprierii pe care am adoptat-o ipotetic și eu în tabelul meu, și anume : 500 de deseatine. Din păcate, în dările de seamă stenografice ale Dumei a II-a, pasajul respectiv din discursul lui Delarov (pag. 1 217) este denaturat, sau poate că chiar d-l Delarov a făcut o greșeală. În darea de seamă se spune că vor fi supuse înstrăinării forțate 32% din proprietățile private și 96% din întreaga lor suprafață de pământ, iar la restul de 68% din proprietari doar 4% din pământul proprietate privată. În realitate, în loc de 32% trebuie să fie 3,7%, deoarece 27 833 de proprietari din 752 881 reprezintă 3,7%, și ei stăpînesc 62 000 000 de deseatine din 85 800 000, adică 72,3%. Rămîne de văzut dacă este vorba de o scăpare sau dacă d-l Delarov a luat cifre greșite. În orice caz, dacă nu ne înșelăm, el este singurul dintre numeroșii oratori din Dumă care *a abordat* în modul cel mai direct și mai concret problema obiectivului luptei.

Publicistul cadet ale cărui „lucrări“ nu pot să nu fie menționate în expunerea acestei probleme este d-l S. Prokopovici. Ce-i drept, el este propriu-zis un „bezzaglaveț“, care, ca majoritatea publiciștilor de la ziarul burghez „Tovarișci“, apare cînd în postura de cadet, cînd în cea de social-democrat menșevic. El este reprezentantul tipic al mănunchiului de bernsteiniști consecvenți din rîndurile intelectualității burgheze ruse, care oscilează între cadeți și social-democrați, nu face parte (în majoritatea cazurilor) din nici un partid și se situează în mod sistematic în presa liberală pe poziții aflate ceva mai la dreapta decît poziția lui Plehanov. D-l Prokopovici trebuie menționat aici, pentru că este unul dintre primii care au reprodus în presă cifre din statistica proprietății funciare pe anul 1905, situîndu-se de fapt pe poziția înfăptuirii unei reforme agrare *cadete*. În două

articole publicate în ziarul „Tovariși“ (1907, nr. 214 din 13 martie și nr. 238 din 10 aprilie), d-l Prokopovici polemizează cu autorul statisticii oficiale, generalul Zolotarev, care încearcă să demonstreze că guvernul poate foarte bine să înfăptuiască reforma agrară fără a recurge la nici un fel de înstrăinare forțată și că pentru gospodăria țaranului 5 deseatine sînt cu totul suficiente! D-l Prokopovici este *mai liberal*: el socotește *cîte 8 deseatine de gospodărie!* El menționează — și nu o dată — că această suprafață este „absolut insuficientă“, că acest calcul este „cît se poate de modest“ etc., dar că, totuși, pentru a stabili „proporțiile nevoii de pămînt“ (titlul primului dintre articolele susmenționate ale d-lui Prokopovici), adoptă tocmai această cifră. El arată că face acest lucru „*pentru a evita discuțiile inutile*“... probabil „discuțiile inutile“ cu d-nii Zolotarev. Evaluînd în felul acesta numărul gospodăriilor țărănești care au „în mod vădit pămînt puțin“ la jumătate din numărul total al gospodăriilor, d-l Prokopovici consideră, pe bună dreptate, că pentru completarea suprafeței de pămînt a acestor gospodării pînă la 8 deseatine este nevoie de 18 600 000 de deseatine, și întrucît guvernul nu ar dispune decît de un fond de 9 000 000 de deseatine, „problema nu poate fi rezolvată fără înstrăinare forțată“.

Atît prin calculele sale, cît și prin considerațiile sale, d-l cadet menșevizant sau menșevic cadetizant a exprimat cît se poate de bine spiritul și sensul programului agrar al liberalilor. Problema propriu-zisă a latifundiilor iobăgiste și a latifundiilor în genere a fost complet escamotată. D-l Prokopovici a folosit numai datele referitoare la toate proprietățile funciare private cu o suprafață mai mare de 50 de deseatine. În felul acesta, adevăratul obiectiv al luptei a fost estompat. Interesele de clasă ale unui mănunchi — literalmente ale unui mănunchi — de landlorzi au fost acoperite cu un vâl. În loc de o demascare a lor ni se oferă considerații „de ordin statal“: „*problema nu poate fi rezolvată*“ numai cu pămînturile statului. Dacă problema ar putea fi rezolvată cu aceste pămînturi, d-l Prokopovici — așa cum reiese din raționamentele sale — n-ar fi avut nimic împotriva latifundiilor iobăgiste...

Proporțiile lotului țărănesc (8 deseatine) sînt stabilite în așa fel, încît nu asigură decît o existență mizeră. Suprafața pămîntului moșieresc supus „înstrăinării forțate“ este stabilită la o cifră cu totul neînsemnată (18 000 000—9 000 000 = 9 000 000 de deseatine din cele 62 000 000 cît însumează proprietățile cu peste 500 de deseatine !). Pentru a înfăptui o asemenea „înstrăinare forțată“, e nevoie ca moșierii să-i forțeze pe țărani, așa cum s-a întîmplat în 1861 !⁸⁶

Cu voie sau fără voie, conștient sau inconștient, d-l Prokopovici a exprimat în *mod just* esența moșierească a programului agrar al cadeților. Cadeții sînt doar prudenți și șireți : ei preferă să treacă sub tăcere cît pămînt anume vor să exproprieze de la moșieri.

4. ESENȚA ECONOMICĂ A REVOLUȚIEI AGRARE ȘI VEȘMÎNTUL EI IDEOLOGIC

Am văzut că esența revoluției în curs se reduce la lichidarea latifundiilor iobăgiste și la crearea unei țărănime cultivate de pămînt libere și (în măsura în care acest lucru e posibil în actualele condiții) înstărite, capabile nu să vegheze, nu să ducă o viață chinuită pe pămîntul ei, ci să dezvolte forțele de producție, să asigure ridicarea nivelului agriculturii. Această revoluție nu afectează și nu poate afecta cu nimic mîca *gospodărie* în agricultură, dominația *pieței* asupra producătorului și, prin urmare, dominația *producției de mărfuri*, deoarece lupta pentru *reîmpărțirea* pămîntului nu este în stare să schimbe relațiile de producție în exploatarea pămîntului. Or, noi am văzut că particularitatea luptei actuale constă în puternica dezvoltare a micii gospodării pe pămînturile latifundiilor iobăgiste.

Veșmîntul ideologic al luptei în curs îl constituie teoriile narodnicismului. Formularea publică a programelor agrare de către reprezentanții țărănimii din întreaga Rusie în Duma I și a II-a a confirmat definitiv faptul că teoriile și programele narodnice reprezintă într-adevăr veșmîntul ideologic al luptei țăranilor pentru pămînt.

Am arătat că baza, principala parte componentă a fondului funciar pentru care luptă țărani o constituie marile domenii iobăgiste. Suprafața de pămînt nesupusă expro-

prierii, adoptată de noi, este foarte ridicată : 500 de deseatine. Dar te poți convinge cu ușurință că concluzia trasă de noi rămîne pe deplin valabilă și în cazul cînd această suprafață ar fi micșorată, să zicem, la 100 sau la 50 de deseatine. Să împărțim grupul c) 20—500 de deseatine în trei subdiviziuni : aa) 20—50 des., bb) 50—100 des. și cc) 100—500 și să vedem care sînt, în aceste subdiviziuni, proporțiile proprietății funciare lotuale și ale proprietății funciare private :

P ă m î n t l o t u a l			
Subdiviziuni	Numărul proprietăților	Suprafața de pămînt	In medie la 1 proprietate revin
			d e s e a t i n e
20—50 des.	1 062 504	30 898 147	29,1
50—100 „	191 898	12 259 171	63,9
100—500 „	40 658	5 762 276	141,7

Pamînt proprietate privată			Total în Rusia europeană		
Numărul proprietăților	Suprafața de pămînt	In medie la 1 proprietate revin	Numărul proprietăților	Suprafața de pămînt	In medie la 1 proprietate revin
	d e s e a t i n e			d e s e a t i n e	
103 237	3 301 004	32,0	1 165 741	34 199 151	29,3
44 877	3 229 858	71,9	236 775	15 489 029	65,4
61 188	14 096 637	230,4	101 846	19 858 913	194,9

De aici reiese, în primul rînd, că prin confiscarea pămînturilor care depășesc 100 de deseatine fondul funciar se va mări, după cum s-a arătat mai sus, cu 9 000 000—10 000 000 de deseatine, iar prin confiscarea pămînturilor care depășesc 50 de deseatine, propusă de Cijevski, deputat în Duma I de stat, fondul funciar se va mări cu 18 500 000 de deseatine. Prin urmare, latifundiile iobăgiste vor rămîne și în acest caz *baza* fondului funciar. Ele constituie „miezul“ problemei agrare contemporane. Este de asemenea cunoscută legătura care există între această mare proprietate funciară și vîrfurile birocrăției : în Duma a II-a, G. A. Aleksinski a citat datele culese de d-l Rubakin, din care se poate vedea cît de mari sînt moșiile aparținînd funcționarilor superiori din Rusia. În al doilea rînd, din aceste date reiese că, chiar dacă scădem loturile și moșiile de peste 100 de deseatine, rămîne o mare diferență între loturile foarte mari (și

moșiile mici). Revoluția găsește țărănimea deja diferențiată atît sub raportul mărimii proprietății funciare cît și, într-o măsură și mai mare, sub raportul mărimii capitalului, numărului vitelor, cantității și calității inventarului mort etc. Că în domeniul bunurilor țărănești extralotuale — ca să zicem așa — diferențierea este mult mai mare decît în domeniul proprietății lotuale este un lucru pe deplin dovedit în literatura noastră economică.

Care este deci semnificația teoriilor narodniciste, care reflectă mai mult sau mai puțin just vederile țăranilor asupra luptei lor pentru pămînt? Două „principii“ constituie esența acestor teorii narodniciste: „principiul muncii“ și „egalizarea“. Caracterul mic-burghez al acestor principii este atît de clar și a fost demonstrat atît de des și de amănunțit în literatura marxistă, încît este de prisos să stăruim aici asupra acestui lucru. Important este să relevăm o trăsătură a acestor „principii“, pe care pînă acum social-democrații ruși nu au apreciat-o la justa ei valoare. Într-o formă vagă, aceste principii exprimă *într-adevăr* ceva real și *progresist* în momentul istoric actual, și anume lupta pentru desființarea latifundiilor iobăgiste.

Dacă priviți schema de mai sus a evoluției orînduirii noastre agrare de la situația de astăzi la „scopul final“ al actualei revoluții burgheze, veți vedea limpede că viitorul „atunci“ se deosebește de prezentul „acum“ printr-o „egalizare“ incomparabil mai mare a proprietății funciare, prin aceea că *nova* repartizare a pămîntului corespunde într-o măsură incomparabil mai mare „principiului muncii“. Și acest lucru nu este întîmplător. Într-o țară cu caracter țărănesc, a cărei dezvoltare burgheză o eliberează de iobăgie, nici nu poate fi altfel. Într-o astfel de țară, desființarea latifundiilor iobăgiste este, fără doar și poate, o cerință a dezvoltării capitaliste, iar în condițiile dominației micii gospodării, ea înseamnă neapărat o mai mare „egalizare“ a proprietății funciare. Desființînd latifundiile medievale, capitalismul *începe* cu o proprietate funciară mai „egalitară“, creînd apoi *din aceasta* o nouă agricultură mare, pe baza muncii salariate, a mașinilor și a unei înalte tehnici agricole, iar nu pe baza muncii în dijmă și a împilării.

Greșeala tuturor narodnicilor constă în aceea că, limitându-se la orizontul îngust al micului proprietar, nu văd caracterul burghez al relațiilor sociale în care intră țăranul scăpat de lanțurile iobăgiei. Ei transformă „principiul muncii“, care stă la baza agriculturii *mic-burgeze*, și „egalizarea“, ca lozincă a luptei pentru desființarea latifundiilor *iobăgiste*, în ceva absolut, de sine stătător, care înseamnă o orînduire aparte, neburgheză.

Greșeala unora dintre marxiști constă în aceea că, criticînd *teoria* narodnicilor, scapă din vedere *conținutul* ei istoricește real și istoricește justificat în *lupta împotriva iobăgiei*. Ei critică, și critică pe bună dreptate, „principiul muncii“ și „egalizarea“ ca fiind *socialism* mic-burghez înapoiat, reacționar, dar ei uită că aceste teorii exprimă *democratismul* mic-burghez înaintat, revoluționar, că aceste teorii reprezintă steagul luptei celei mai hotărîte împotriva Rusiei vechi, iobăgistă. Ideea de egalitate este ideea cea mai revoluționară în lupta împotriva vechiului regim absolutist în general și împotriva vechii proprietăți funciare, latifundiare iobăgiste în special. Ideea de *egalitate* este legitimă și progresistă la țăranul mic-burghez în măsura în care ea exprimă lupta împotriva inegalității feudale, iobăgiste. Ideea de proprietate funciară „egalitară“ este legitimă și progresistă, în măsura în care exprimă năzuința celor 10 000 000 de țărani cu loturi de șapte deseatine și ruinați de moșieri de a obține *împărțirea** latifundiilor iobăgiste de cîte 2 300 de deseatine. Or, în actualul moment istoric, această idee exprimă *într-adevăr* o asemenea năzuință; ea împinge spre o revoluție *burgheză* consecventă, îmbrăcînd în mod greșit toate acestea într-o frazeologie nebulosă *cvasisocialistă*. Și n-ar fi un bun marxist acela care, criticînd falsitatea camuflajului socialist al unor lozinci burgeze, n-ar ști să aprecieze importanța lor istorică progresistă, ele fiind cele mai hotărîte lozinci *burgheze* în lupta *împotriva iobăgiei*. Conținutul real al revoluției, care în ochii narodnicului apare ca o „socializare“, va consta în curățirea cît

* Aici nu este vorba de împroprietărire, ci de împărțire pentru folosință economică. O astfel de împărțire este posibilă — iar în condițiile predominării micii gospodării ea este inevitabilă pentru o anumită perioadă — atît în cazul municipalizării, cît și în acela al naționalizării.

mai consecventă a terenului pentru capitalism, în stîrpirea cît mai hotărîtă a iobăgiei. Schema pe care am reprodus-o mai sus arată tocmai maximum de desființare a iobăgiei și maximum de „egalitarism“ ce se obține o dată cu aceasta. Narodnicul își închipuie că acest „egalitarism“ înlătură burghezismul ; în realitate însă, el *exprimă* tendințele burgheziei celei mai radicale. Și tot ceea ce cuprinde în plus „egalitarismul“ nu-i decît *fum* ideologic, iluzie de mic-burghez.

Aprecierile mioape și neistorice ale unora dintre marxiștii ruși cu privire la importanța teoriilor narodniciste în revoluția burgheză din Rusia se explică prin faptul că ei n-au reflectat îndeajuns asupra semnificației „confiscării“ proprietății funciare moșierești, preconizate de aceste teorii. E de ajuns să ne reprezentăm limpede baza economică a unei asemenea revoluții în actualele condiții ale proprietății funciare din țara noastră, pentru a ne da seama nu numai de caracterul iluzoriu al teoriilor narodniciste, ci și de adevărul — limitat de o sarcină istorică bine determinată — al luptei împotriva iobăgiei, adevăr care constituie conținutul real al acestor teorii iluzorii.

5. CELE DOUĂ TIPURI DE EVOLUȚIE AGRARĂ BURGHEZĂ

Să mergem mai departe. Am arătat că, fiind absurde și reacționare din punctul de vedere al luptei pentru socialism împotriva burgheziei, teoriile narodniciste sînt „raționale“ (din punctul de vedere al unei sarcini istorice speciale) și progresiste în lupta burgheziei împotriva iobăgiei. Se pune acum întrebarea : oare inevitabilitatea dispariției treptate a iobăgiei din proprietatea funciară rusă și din întreaga orînduire socială a Rusiei, inevitabilitatea revoluției agrare burghezo-democratice trebuie înțeleasă în sensul că ea poate avea loc într-o singură formă bine determinată ? sau este posibilă în diverse forme ?

Această problemă prezintă o importanță cardinală pentru elaborarea unor concepții juste despre revoluția noastră și despre programul agrar social-democrat. Pentru a rezolva această problemă trebuie să pornim de la datele cu privire la baza economică a revoluției, pe care le-am citat mai sus.

Miezul luptei îl constituie latifundiile iobăgiste, ele fiind cea mai pregnantă întrupare și cel mai puternic reazem al rămășițelor iobăgiei în Rusia. Dezvoltarea economiei de mărfuri și a capitalismului pune capăt, în mod absolut inevitabil, acestor rămășițe. În *această* privință, în fața Rusiei se deschide o *singură* cale: aceea a dezvoltării burgheze.

Dar această dezvoltare poate să se desfășoare pe două căi. Rămășițele iobăgiei pot să dispară atât prin transformarea gospodăriilor moșierești, cât și prin desființarea latifundiilor moșierești, adică fie prin reformă, fie prin revoluție. Dezvoltarea burgheză se poate desfășura avînd în frunte marile exploatări moșierești, care devin treptat tot mai mult exploatări burgheze, care înlocuiesc treptat metodele iobăgiste de exploatare cu metode burgheze, dar ea se poate desfășura și avînd în frunte micile gospodării țărănești, care înlătură din organismul social, pe cale revoluționară, „excreșcența” pe care o constituie latifundiile iobăgiste și se dezvoltă apoi liber fără ele pe calea fermieratului capitalist.

Aceste două căi de dezvoltare burgheză obiectiv posibile noi le-am numi calea de tip prusac și calea de tip american. În primul caz, gospodăria moșierească-iobăgistă se transformă treptat în gospodărie burgheză, iuncherească, condamînd pe țărani la decenii de chinuitoare expropriere și aservire, concomitent formîndu-se mici mănunchiuri de „grossbaueri” („chiaburi”). În al doilea caz, gospodăria moșierească nu există sau este înlăturată de revoluție, care confiscă și parcelează moșiile iobăgiste. În acest caz precum-pănește țăranul, care devine agentul exclusiv al agriculturii și care se transformă în fermier capitalist. În primul caz, principalul conținut al evoluției îl constituie transformarea iobăgiei în aservire și exploatare capitalistă pe pămînturile feudalilor — moșieri — iuncheri. În al doilea caz, fondul principal îl constituie transformarea țăranului patriarhal în fermier burghez.

În istoria economică a Rusiei se conturează cît se poate de clar ambele tipuri de evoluție. Să luăm, bunăoară, epoca desființării iobăgiei. În acel timp între țărani și moșieri se ducea lupta în legătură cu modul de înfăptuire a reformei. Și unii și alții luptau pentru condițiile de dezvoltare econo-

mică burgheză (fără a-și da seama de acest lucru); dar moșierii erau pentru o dezvoltare care să asigure menținerea maximă a gospodăriilor moșierești, a veniturilor moșierești, a metodelor moșierești (înrobitoare) de exploatare. Țăranii erau pentru o dezvoltare care ar fi asigurat în cea mai mare măsură posibilă, în condițiile actualului nivel al agriculturii, bunăstarea țăranimii, desființarea latifundiilor moșierești, desființarea tuturor metodelor de exploatare iobăgiste și înrobitoare, lărgirea proprietății funciare țărănești libere. Se înțelege de la sine că, în condițiile variantei a doua, dezvoltarea capitalismului și dezvoltarea forțelor de producție ar fi fost mai amplă și mai rapidă decât în condițiile variantei moșierești a reformei agrare*. Numai niște caricaturi de marxști, de felul celor pe care se străduiau să-i zugrăvească narodnicii, care luptau împotriva marxismului, ar putea să considere deposedarea țăranilor de pământ în 1861 drept o chezășie a dezvoltării capitaliste. Această deposedare, dimpotrivă, ar fi fost o chezășie — și ea s-a dovedit a fi într-adevăr o chezășie — a arendeii înrobitoare, adică semiiobage, și a gospodăriei bazate pe munca în dijmă, adică pe clacă, care a întârziat foarte mult dezvoltarea capitalismului și dezvoltarea forțelor de producție în agricultura rusă. Lupta dintre interesele țăranilor și cele ale moșierilor n-a fost o luptă a „producției populare” sau a „principiului muncii” împotriva burgheziei (cum își închipuiau și cum își închipuie narodnicii noștri); ea a fost o luptă pentru tipul american de dezvoltare burgheză, împotriva tipului prusac de dezvoltare, tot burgheză.

* În revista „Naucnoe Obozrenie” (anul 1900, mai-iunie) am scris în legătură cu această problemă: „...cu cât mai mult pământ ar fi primit țăranii la eliberare și cu cât ț-ar fi costat mai puțin, cu atât mai rapid, mai larg și mai liber s-ar fi dezvoltat capitalismul în Rusia, cu atât mai ridicat ar fi fost nivelul de trai al populației, cu atât mai largă ar fi fost piața internă, cu atât mai rapid ar fi fost introduse mașinile în industrie — într-un cuvânt, cu atât mai mult ar fi semănat dezvoltarea economică a Rusiei cu dezvoltarea economică a Americii. Mă voi mărgini să indic două fapte care, după mine, confirmă justetea acestei păreri: 1) din cauză că țăranii au puțin pământ și din cauza dărilor împovărătoare, s-a dezvoltat la noi, în regiuni foarte întinse, sistemul muncii în dijmă în gospodăriile moșierești, adică o rămășiță directă a iobăgiei, și nicidecum capitalismul; 2) tormai la periferiile țării noastre, unde iobăgia fie că n-a existat de loc, fie că era foarte puțin dezvoltată, unde țăranii suferă mai puțin de pe urma lipsei de pământ, de pe urma muncii în dijmă, a dărilor împovărătoare, capitalismul în agricultură s-a dezvoltat într-o măsură mai mare decât în alte părți”. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 617. — Nota red.)

În regiunile din Rusia unde nu a existat iobăgie, unde cu agricultura se ocupa exclusiv — sau mai ales — țăranul liber (de pildă în stepele de dincolo de Volga, din Novorossia și din Caucazul de nord, care au fost populate după reformă), dezvoltarea forțelor de producție și dezvoltarea capitalismului s-au desfășurat într-un ritm incomparabil mai rapid decât în centrul împovărat de rămășițele iobăgiei*.

Dar dacă centrul agricol al Rusiei și periferiile ei agricole ne arată, ca să zicem așa, repartizarea teritorială sau geografică a regiunilor în care predomină evoluția agrară de un tip sau altul, principalele trăsături ale ambelor tipuri de evoluție se văd limpede și în *toate* regiunile unde există alături una de alta gospodăria moșierească și cea țărănească. Una din greșelile fundamentale ale teoriei economice narodniciste consta în aceea că numai gospodăria moșierească era considerată drept izvor de capitalism în agricultură, în timp ce gospodăria țărănească era privită din punctul de vedere al „producției populare“ sau al „principiului muncii“ (la fel procedează și astăzi trudovicii, „socialiștii-populiști“ și socialiștii-revoluționari). Noi știm însă că nu așa stau lucrurile. Gospodăria moșierească evoluează pe calea capitalistă, înlocuind, treptat, munca în dijmă prin „munca salariată“, asolamentul cu trei sole printr-o cultură intensivă, iar inventarul primitiv al țăranului prin uneltele perfecționate ale marilor exploatați. Gospodăria țărănească *evoluează și ea pe calea capitalistă*, creînd o burghezie sătească și un proletariat sătesc. Cu cât este mai bună situația „obștei“⁸⁷, cu cât este mai ridicată bunăstarea țăranimii în general, cu atât *mai rapid* se desfășoară această diferențiere a țăranimii în clasele antagoniste ale agriculturii capitaliste. Cele două curente de evoluție agrară există, așadar, pretutindeni. Lupta dintre interesele țăranilor și cele ale moșierilor, care străbate ca un fir roșu întreaga istorie a Rusiei de după reformă și constituie principala bază economică a revoluției

* Despre importanța regiunilor periferice ale Rusiei ca fond de colonizare în condițiile dezvoltării capitalismului am vorbit în mod amănunțit în „Dezvoltarea capitalismului“ (Petersburg, 1899, pag. 185, 444 etc. etc.). A apărut ediția a doua, Petersburg, 1908. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 246—247 ; 551—552 ; 583—587. — Nota red.). Despre importanța lor în problema programului agrar social-democrat, voi vorbi în mod special ceva mai încolo.

noastre, este lupta pentru un tip sau altul de evoluție agrară burgheză.

Numai dacă înțelegem limpede deosebirea dintre aceste tipuri și caracterul burghez al *amîndurora* putem elucidă just problema agrară în revoluția rusă și înțelege semnificația de clasă a diverselor programe agrare adoptate de diverse partide *. Repetăm : miezul luptei îl constituie latifundiile iobăgiste. Evoluția lor capitalistă este în afară de orice discuție, dar ea este posibilă sub două forme : sub forma înlăturării, a desființării lor pe cale revoluționară de către țărani-fermieri și sub forma transformării lor treptate în gospodării iucheriste (concomitent cu transformarea țaranului înrobot în muncitor agricol înrobot).

6. CELE DOUĂ LINII ALE PROGRAMELOR AGRARE ÎN REVOLUȚIE

Dacă acum, pornind de la baza economică schițată mai sus, comparăm programele agrare prezentate de diverse clase în cursul revoluției, vedem din capul locului cele două linii ale acestor programe, corespunzător celor două tipuri de evoluție agrară arătate mai sus.

Să luăm programul lui Stolîpin, care este împărțit de moșierii de dreapta și de octombriști. Este un program fățiș moșieresc. Dar se poate oare spune că acest program este reacționar din punct de vedere economic, adică exclude sau tinde să excludă dezvoltarea capitalismului ? sau să împie-

* Ce confuzie domnește uneori în capetele social-democrațiilor ruși în problema celor două căi de evoluție agrară burgheză în Rusia se vede din exemplul lui P. Maslov. În revista „Obiazovanie” (1907, nr. 3), el schitează două căi : 1) „capitalismul în dezvoltare” ; 2) „lupta inutilă împotriva dezvoltării economice”. „Prima cale — susține el — duce clasa muncitoare și, o dată cu ea, întreaga societate la socialism ; cea de-a doua cale împinge (1) clasa muncitoare în brațele (1) burgheziei, în viltoria luptei dintre marii și micii proprietari, luptă din care clasa muncitoare nu se va alege decât cu înfrîngerii” (pag. 92). În primul rînd, „cea de-a doua cale” este o frază goală, o ficțiune, iar nu o cale ; e o ideologie falsă, iar nu o posibilitate reală de dezvoltare. În al doilea rînd, Maslov nu observă că Stolîpin și burghezia duc țărănimea tot pe o cale capitalistă, prin urmare lupta reală se duc nu pentru capitalism, ci pentru un anumit tip de dezvoltare capitalistă. În al treilea rînd, e o curată prostie să-ți închipui că în Rusia ar fi posibilă vreă cale care să nu „împingă” clasa muncitoare sub dominația burgheziei... În al patrulea rînd, e o prostie tot atît de mare să crezi că pe vreuna din „căi” ar putea să nu existe luptă între micii și marii proprietari. În al cincilea rînd, cu ajutorul categoriilor existente în toată Europa (micii și marii proprietari), Maslov estompează o particularitate istorică a Rusiei, particularitate care prezintă o foarte mare importanță în actuala revoluție : lupta dintre micii proprietari burghezi și marii proprietari feudali.

dice o evoluție agrară burgheză? Nicidecum. Dimpotrivă, faimoasa legislație agrară a lui Stolîpin în vederea aplicării articolului 87, este în întregime pătrunsă de spirit pur burghez. Ea merge, fără îndoială, pe linia evoluției capitaliste, ușurează, împinge înainte această evoluție, accelerează exproprierea țărănimii, descompunerea obștei, crearea burgheziei țărănești. Această legislație este, fără îndoială, progresistă din punct de vedere economic-științific.

Înseamnă oare aceasta că social-democrații trebuie „să sprijine“ această legislație? Nu. Așa ar putea raționa numai marxismul vulgar, a cărui sămînță o răspîndesc cu atîta osîrdie Plehanov și menșevicii, care perorează, strigă, imploră și cuvîntează: trebuie să sprijinim burghezia în lupta ei împotriva vechiului regim. Nu. În interesul dezvoltării forțelor de producție (acest criteriu suprem al progresului social), noi trebuie să sprijinim nu evoluția burgheză de tip moșieresc, ci evoluția burgheză de tip țărănesc. Prima înseamnă menținerea în cel mai înalt grad a aservirii și a iobăgiei (transformată în spirit burghez), înseamnă dezvoltarea extrem de lentă a forțelor de producție și dezvoltarea încetinită a capitalismului, înseamnă suferințe și chinuri incomparabil mai mari, o mai crîncenă exploatare și asuprire a maselor largi țărănești, prin urmare și a maselor proletare. Cea de-a doua înseamnă o dezvoltare foarte rapidă a forțelor de producție și cele mai bune condiții de existență (posibile, în genere, în cadrul producției de mărfuri) pentru masa țărănească. Tactica social-democrației în revoluția burgheză din Rusia este determinată nu de sarcina sprijinirii burgheziei liberale, cum cred oportuniștii, ci de sarcina sprijinirii țărănimii luptătoare.

„Să luăm programul burgheziei liberale, adică programul cadet. Credincioși devizei: „cu ce vă putem servi?“ (adică cu ce vor domnii moșieri să fie serviți), cadeții au prezentat în Duma I un program, iar în Duma a II-a altul. Pentru ei schimbarea programelor este un lucru ușor și neînsemnat ca și pentru toți carieriștii burghezi din Europa, lipsiți de orice principii. În Duma I păreau a fi puternice pozițiile revoluției; ca urmare, programul liberal a împrumutat de la ea o fărîmă de naționalizare („fondul funciar al statului“). În Duma a II-a păreau a fi puternice pozițiile contra-

revoluției ; ca urmare, programul liberal a aruncat peste bord fondul funciar al statului, a cotit spre ideea stolîpinistă a proprietății țărănești trainice, a înmulțit și a extins excepțiile de la regula generală a exproprierii pământului moșieresc. Dar această duplicitate a liberalilor o relevăm aici doar în treacăt. Important e să relevăm aici altceva, și anume baza principială, *comună ambelor „fețe”* ale programului agrar liberal. Această bază principială comună este : 1) răscumpărarea ; 2) menținerea gospodăriilor moșierești ; 3) menținerea privilegiilor moșierești cu prilejul înfăptuirii reformei.

Răscumpărarea este un tribut impus dezvoltării sociale, un tribut plătit proprietarilor de latifundii iobăgiste. Răscumpărarea este realizarea, asigurată pe cale birocratică, polițistă, a metodelor iobăgiste de exploatare sub forma „echivalentului general” burghez. Apoi, menținerea, *într-o măsură sau alta*, a gospodăriilor moșierești reiese din ambele programe ale cadeților, oricât s-ar strădui politicienii burghezi să ascundă poporului acest fapt. Punctul al treilea — menținerea privilegiilor moșierești cu prilejul înfăptuirii reformei — este exprimat cu toată claritatea în atitudinea adoptată de cadeți în problema alegerii comitetelor agrare locale pe bază de vot universal, direct, egal și secret. Nu putem intra aici în amănunte * care își au locul în altă parte a expunerii noastre. Aici trebuie să stabilim doar *linia* programului agrar al cadeților. În această privință trebuie

* Vezi procesele-verbale ale Dumei I, ședința a 14-a din 24 mai 1906, în care cadeții Kokoskin și Kotlearevski, mină în mina cu octombristul (de atunci) Heiden, recurgând la cele mai mirșave sofisme, resping ideea creării unor comitete agrare locale. În Duma a II-a : tertipurile cadetului Saveliev (ședința a 16-a din 26 martie 1907) și lupta fătășă a cadetului Tatarinov împotriva ideii creării unor comitete locale (ședința a 24-a din 9 aprilie 1907, pag. 1783 din darea de seamă stenografică). În ziarul „Reci”, remarcabilul articol de fond apărut în nr. 82 din 25 mai 1906 și reprodus de Miliukov („Un an de luptă” nr. 117, pag. 457—459). Iată pasajul esențial scris de acest octombrist deghizat : „Noi considerăm că a constitui aceste comitete pe baza votului universal înseamnă a le pregăti nu în vederea rezolvării pașnice pe teren a problemei agrare, ci pentru cu totul altceva. Conducerea orientării generale a acestei reforme trebuie să rămână în mâinile statului... În comisiile locale trebuie să fie reprezentate, pe cât posibil în mod egal (sic !), interesele opuse ale părților care pot fi împăcate fără a diminuea însemnătatea statală a reformei care urmează a fi efectuată și fără a o transforma într-un act de violență unilaterală...” (pag. 459). În volumul al II-lea al culegerii cadete „Problema agrară”, d-l Kutler publică un proiect de lege întocmit de el, care asigură moșierilor și cinovnicilor *precumpănirea* asupra țăranilor în toate comisiile și comitetele agrare principale, guberniale și județene (pag. 640—641), iar d-l A. Ciuprov — „liberal” ! — susține în principiu același mirșav plan moșieresc de înșelare a țăranilor (pag. 33).

să arătăm că problema componenței comitetelor agrare locale are o importanță *cardinală*. Numai niște novici în ale politicii s-ar putea lăsa ademeniți de rezonanța lozincii cadete : „înstrăinare forțată“. Problema este : cine pe cine va forța — moșierii pe țărani (să plătească prețuri exorbitante pentru terenuri nisipoase) sau țăranii pe moșieri ? Discursurile cadeților „despre reprezentarea egală a intereselor opuse“ și despre caracterul indezirabil al „violenței unilaterale“ arată cât se poate de clar miezul problemei, și anume că, în înstrăinarea forțată preconizată de cadeți, moșierii sînt aceia care îi forțează pe țărani !

Programul agrar al cadeților se situează pe linia progresului burghez stolpînist, adică moșieresc. Aceasta este realitatea. Neînțelegerea acestui lucru constituie greșeala fundamentală a acelor social-democrați care, asemenea unora dintre menșevici, sînt în stare să considere politica agrară a cadeților mai progresistă decît cea a narodnicilor.

Am văzut cum, în ambele Dume, reprezentanții țărănimii, adică trudovicii, socialiștii-populiști și, în parte, socialiștii-revoluționari, *cu toate* numeroasele lor oscilări și șovăieli, au urmat o linie foarte precisă de apărare a intereselor țăranilor *împotriva* moșierilor. Ei au oscilat, de pildă, în problema răscumpărării, pe care programul trudovicilor o admite, dar, în primul rînd, această răscumpărare este nu rareori interpretată ca o măsură de asistență socială pentru moșierii inapți de muncă * ; în al doilea rînd, în procesele-verbale ale Dumei a II-a puteți întîlni o serie întregă de cuvîntări extrem de caracteristice *ale țăranilor* în care se respinge răscumpărarea și se proclamă lozinca : tot pămîntul să fie al întregului popor **. În ceea ce privește comitetele agrare locale — adică în problema atît de importantă : cine pe cine va forța ? —, deputații țărănimii

* Comp. „Sbornik «Izvestii Krestianskikh Deputatov» i «Trudovoi Rossii»“. Petersburg, 1906 — culegere de articole de *ziar* ale trudovicilor din Duma I, de pildă articolul : „Despăgubire, iar nu răscumpărare“ (pag. 44—49) și multe altele.

** Comp. în Duma a II-a cuvîntarea țaranului de dreapta Petrocenko (ședința a 22-a din 5 aprilie 1907) : Kutler a propus, după cum susținea el, condiții bune... „Firește, el, ca om bogat, a cerut mult, dar noi, țăranii sîntem săraci și nu putem plăti atît“ (pag. 1 616). Acest țaran de dreapta este *mai de stînga* decît politicianul burghez care se joacă de-a liberalismul. Comp. de asemenea cuvîntarea țaranului *lără partid* Semenov (12 aprilie 1907), patrunșă de spiritul luptei țărănești revoluționare spontane, și numeroase alte cuvîntări.

sînt autorii și adepții ideii alegerii acestor comitete prin vot universal.

Nu vom atinge, deocamdată, problema conținutului programului agrar al trudovicilor și al socialiștilor-revoluționari, pe de o parte, și al social-democraților, pe de altă parte. Trebuie să constatăm în primul rînd faptul incontestabil că programele agrare ale *tuturor* partidelor și claselor care s-au manifestat deschis în revoluția rusă se împart în mod vădit în *două* tipuri fundamentale, corespunzătoare celor două tipuri de evoluție agrară burgheză. Linia de demarcație între programele agrare „de dreapta” și programele agrare „de stînga” nu trece printre octombriști și cadeți, cum își închipuie adesea în mod cu totul greșit menșevicii (lăsîndu-se amețiți de rezonanța cuvintelor „constituțional-democratice” și înlocuind analiza de clasă printr-o analiză a denumirii partidelor). Linia de demarcație trece printre cadeți și trudovici. Această linie este determinată de *interesele celor două clase principale* ale societății ruse care duc lupta pentru pămînt : moșierimea și țărănimea. Cadeții se pronunță pentru menținerea proprietății funciare moșierești și preconizează o evoluție burgheză civilizată, europeană, dar *moșierească* a agriculturii. Trudovicii (și deputații social-democrați ai muncitorilor), adică reprezentanții țărănimii și reprezentanții proletariatului, preconizează o evoluție burgheză *țăărănească* a agriculturii.

Trebuie să facem o distincție netă între veșmîntul ideologic al programelor agrare, diversele lor amănunte politice etc. și baza lor economică. Acum greutatea nu constă în a înțelege caracterul burghez al revendicărilor și programelor agrare moșierești și *ale celor țărănești* ; acest lucru a fost făcut de marxiști încă înainte de revoluție, iar revoluția l-a confirmat. Greutatea constă în a înțelege bine care este baza luptei dintre cele două clase *pe terenul* societății burgheze și al evoluției burgheze. Această luptă nu poate fi înțeleasă ca un fenomen social firesc dacă nu este privită în lumina tendințelor obiective ale dezvoltării economice a Rusiei capitaliste.

Acum, după ce am arătat care este legătura dintre cele două tipuri de programe agrare în revoluția rusă și cele două tipuri de evoluție agrară burgheză, trebuie să trecem la analiza unui aspect nou și extrem de important, al problemei.

7. SUPRAFAȚA TERITORIALĂ A RUSIEI. PROBLEMA COLONIZĂRII

Am arătat mai înainte că în problema capitalismului în Rusia analiza economică ne obligă să facem deosebire între centrul agricol cu multiplele rămășițe ale iobăgiei, și regiunile periferice unde aceste rămășițe nu se întâlnesc sau sînt slabe și unde există trăsături care denotă o evoluție capitalistă țărănească liberă.

Dar ce trebuie să înțelegem prin regiuni periferice ?

— Evident, pămînturile nepopulate sau cu o populație rară, care n-au intrat încă pe deplin în circuitul agricol. Și trebuie să trecem acum de la Rusia europeană la întregul Imperiu rus, pentru a ne da limpede seama care sînt aceste „regiuni periferice“ și care este importanța lor economică.

Într-o broșură intitulată „Cît pămînt există în Rusia și cum îl folosim noi“ (Moscova, 1907), ai cărei autori sînt d-nii Prokopovici și Mertvago, acesta din urmă încearcă să sintetizeze toate datele statistice existente în literatură cu privire la suprafața de pămînt existentă în *întreaga* Rusie și la folosirea economică a suprafeței de pămînt cunoscute de noi. Pentru mai multă claritate vom reproduce într-un tabel cifrele d-lui Mertvago, adăugînd și datele referitoare la populație potrivit recensămîntului din 1897. [Vezi tabelul de la pag. 231. — *Nota red.*]

Aceste cifre ne arată în mod concret ce întinderi uriașe de pămînt există în Rusia și cît de puțin cunoaștem noi pămînturile din regiunile periferice și importanța lor economică. Se înțelege că ar fi absolut greșit să considerăm că, în momentul de față și în starea lor actuală, aceste pămînturi pot fi folosite pentru a satisface nevoia de pămînt a țărănimii ruse. Toate calculele de felul acesta, pe

	Suprafața totală de pământ din Rusia								Populația potrivit recensământului din 1897	
	Totalul suprafeței de pământ		Din care		Din care				Total (mii)	Pe 1 verstă pătrată
	Verste pătrate mii	Deseatine milioane	Pământuri despre care nu există date	Pământuri aflate în evidență	Pământ arabil	Fînețe	Păduri	Total		
Milioane de deseatine				Milioane de deseatine						
Cele 10 gubernii ale regatului Polonici	111,6	11,6	—	11,6	7,4	0,9	2,5	10,8	9 402,2	84,3
Cele 38 de gubernii de la vest de Volga	1 755,6	183,0	—	183,0	93,6	18,7	34,0	146,3	—	—
Cele 12 gubernii de la nord și est de Volga	2 474,9	258,0	—	258,0	22,3	7,1	132,0	161,4	—	—
Total în cele 50 de gubernii din Rusia europeană	4 230,5	441,0	—	441,0	115,9	25,8	166,0	307,7	93 442,9	22,1
Caucaz	411,7	42,9	22,1	20,8	6,5	2,2	2,5	11,2	9 289,4	22,6
Siberia	10 966,1	1 142,6	639,7	502,9	4,3	3,9	121,0	129,2	5 758,8	0,5
Asia centrală	3 141,6	327,3	157,4	169,9	0,9	1,6	8,0	10,5	7 746,7	2,5
Total în Rusia asiatică	14 519,4	1 512,8	819,2	693,6	11,7	7,7	131,5	150,9	—	—
Total în Imperiul rus *	18 861,5	1 965,4	819,2	1 140,2	135,0	34,4	300,0	469,4	125 640,0	6,7

*Fără Finlanda

care le fac adeseori diferiți publiciști reacționari *, nu au nici o valoare științifică. În această privință, d-l A. A. Kaufman are perfectă dreptate atunci când ridiculizează pe aceia care caută pământuri libere pentru colonizare pornind de la datele referitoare la numărul verstepelor pătrate. El are, fără doar și poate, perfectă dreptate și atunci când arată cât de puține pământuri proprii pentru colonizare există în momentul de față în regiunile periferice ale Rusiei, cât de greșită este părerea că prin colonizare s-ar putea pune capăt lipsei de pământ de care suferă țărănimea rusă **.

Dar aceste raționamente juste ale liberalului domn Kaufman conțin totuși o greșeală esențială. D-l Kaufman raționează astfel : „Față de actuala componență a coloniștilor, față de actualul lor nivel de trai, față de actualul lor nivel de cultură“ (op. cit., pag. 129), nu avem, desigur, pământ suficient pentru a satisface prin colonizare nevoile țăranilor ruși. Prin urmare, conchide el în apărarea programului agrar cadet, este necesară înstrăinarea forțată a pământurilor proprietate privată din Rusia europeană.

Acesta este obișnuitul raționament liberal și liberal-narodnicist al economiștilor noștri. El este construit în așa fel, încât duce la următoarea concluzie : dacă ar exista suprafețe suficiente de pământ bun pentru colonizare, latifundiile iobăgiste ar putea fi lăsate în pace ! Domnii cadeți și politicienii de teapa lor, care și-au însușit întru totul punctul de vedere al funcționarului binevoitor, au pretenția de a se situa deasupra claselor, de a se ridica deasupra luptei de clasă. Latifundiile iobăgiste trebuie desființate, dar nu pentru că ele înseamnă exploatarea iobăgistă a milioane de oameni din populația locală, aservirea acestei populații și frînarea dezvoltării forțelor de producție, ci pentru că în

* Și deputați reacționari. În Duma a II-a, octombristul Teterenkov a citat cifre luate din cercetările întreprinse de Șerbina în legătură cu cele 65 000 000 desetine de pământ din Ținutul de stepă și cifre referitoare la suprafața de pământ din Altai — 39 000 000 de desetine — spre a dovedi inutilitatea unei exproprieri în Rusia europeană. E o mostră de burghez care se adaptează moșierului iobăgist în vederea „progresului“ comun în spirit stalinist (dările de seamă stenografice ale Dumei a II-a, ședința a 39-a din 16 mai 1907, pag. 658—661).

** „Problema agrară“, editată de Dolgorukov și Petrunkevici, vol. I, articolul d-lui Kaufman : „Colonizarea și rolul ei în programul agrar“. Comp. și cartea aceluiași autor : „Strămutare și colonizare“, Petersburg, 1905.

momentul de față nu pot fi expediate milioane de familii undeva în Siberia sau în Turkestan! Accentul se pune nu pe caracterul de clasă, iobăgist, al latifundiilor ruse, ci pe posibilitatea unei împăcări între clase, a unei satisfaceri a țăranului fără a-l obișdui pe moșier; într-un cuvânt, accentul se pune pe posibilitatea faimoasei „păci sociale“.

Pentru a fi just, raționamentul d-lui Kaufman și al ne-număraților săi tovarăși de idei din rîndurile intelectualilor ruși trebuie răsturnat. *Dat fiind că* țăranul rus este apăsător de latifundiile iobăgiste, sînt frînate în cel mai înalt grad atît libera stabilire a populației pe teritoriul Rusiei, cît și valorificarea economică rațională a întinselor pămînturi din regiunile periferice ale Rusiei. *Dat fiind că* latifundiile iobăgiste țin țăranimea rusă într-o stare de oropsire și permanentizează, prin munca în dijmă și prin metode de aservire, cele mai înapoiate mijloace și metode de exploatare a pămîntului, — se îngreuiază și progresul tehnic, și dezvoltarea intelectuală a masei țărănești, dezvoltarea activității ei proprii, ridicarea gradului ei de cultură și a inițiativei, necesare pentru valorificarea economică, a unor întinderi de pămînt din fondul de rezervă al Rusiei, incomparabil mai mari decît cele folosite acum. Această, deoarece latifundiile iobăgiste și dominația relațiilor de aservire în agricultură înseamnă și o suprastructură politică corespunzătoare, dominația moșierului ultrareacționar în stat, lipsa de drepturi a populației, răspîndirea metodelor gurko-lidvalliene în administrație⁸⁸ etc. etc. etc.

Este îndeobște cunoscut faptul că în centrul agricol al Rusiei latifundiile iobăgiste exercită o înrîurire nefastă asupra întregii orînduirii sociale, a întregii dezvoltări sociale, a întregii stări a agriculturii și a întregului nivel de trai al maselor țărănești. Mă pot mărgini aici la a invoca vasta literatură economică rusă, care a demonstrat dominația muncii în dijmă, a metodelor de aservire, a arendeii înrobitoare, a „angajării de cu iarnă“ și a celorlalte splendori medievale în Rusia centrală*.

* Comp. „Dezvoltarea capitalismului“, cap. III, despre trecerea de la gospodăria bazată pe ciacă la gospodăria capitalistă și despre răspîndirea sistemului de muncă în dijmă. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 179—240. — Nota red.),

Desființarea iobăgiei a creat condiții în care (așa cum am arătat amănunțit în „Dezvoltarea capitalismului“) oamenii *fugeau* care încotro din acest vechi cuib de epigoni ai iobăgiei. Din zona agricolă centrală, populația se refugia și în guberniile industriale, și în cele două capitale, și în regiunile periferice din sudul și estul Rusiei europene, populând pământuri nelocuite pînă atunci. În broșura despre care am vorbit, d-l Mertvago face, printre altele, observația, foarte justă, că noțiunea de pământ impropriu pentru agricultură se poate schimba repede :

„«Din cauza climei și a lipsei de apă», stepele din Taurida — scrie el — «se vor număra *întotdeauna* printre regiunile cele mai sărace și mai improprii pentru cultură». Așa afirmau în 1845, cercetătorii ai naturii de mare autoritate ca academicienii Ber și Ghelmersen. Pe vremea aceea populația guberniei Taurida, care era de două ori mai puțin numeroasă ca acum, producea în total 1 800 000 de cetverti * de cereale... Au trecut de atunci 60 de ani, și populația, care între timp s-a dublat, a produs în 1903 — 17 600 000 de cetverti, adică aproximativ de 10 ori mai mult“ (pag. 24).

Constatarea aceasta este valabilă nu numai pentru gubernia Taurida, ci și pentru o serie întregă de gubernii din regiunile periferice din sudul și estul Rusiei europene. Guberniile de stepă din sudul țării, precum și cele de dincolo de Volga, care în anii 1860—1880 rămîneau în urma guberniilor din zona centrală cu cernoziom în ceea ce privește producția de cereale, în anii 1880—1890 *au întrecut* aceste gubernii („Dezvoltarea capitalismului“, pag. 186) **. Din 1863 pînă în 1897, populația întregii Rusii europene a crescut cu 53%, din care populația sătească cu 48%, iar cea orășenească cu 97%, în timp ce în guberniile din Novorossia, din regiunea Volgăi inferioare și din răsărit, populația a crescut, în tot acest răstimp, cu 92%, din care populația sătească cu 87%, iar cea orășenească cu 134% (ibid., pag. 446) ***.

* — cetverti — veche măsură de cereale în Rusia, egală cu 2,0991 hl. — *Nota trad.*

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 247.

*** Op cit, pag. 556. — *Nota red*

„Nu ne îndoim — continuă d-l Mertvago — că și actuala apreciere birocratică a importanței economice a rezervei noastre funciare este tot atât de greșită ca aceea făcută de Ber și Ghelmersen asupra guberniei Taurida în 1845” (ibid.).

Asta-i adevărat. D-l Mertvago nu observă însă *izvorul* greșelilor lui Ber, al greșelilor tuturor aprecierilor birocratice. Izvorul acestor greșeli constă în faptul că, ținând seama de nivelul dat al tehnicii și al agrotehnicii, ei nu au în vedere progresul continuu al acestui nivel. Ber și Ghelmersen n-au prevăzut schimbările în tehnică devenite posibile *după desființarea iobăgiei*. Și în momentul de față nu încapă nici o îndoială că, după *desființarea latifundiilor iobăgiste în Rusia europeană*, vor avea loc inevitabil un mare avânt al forțelor de producție, o mare creștere a nivelului tehnicii și al agrotehnicii.

Mulți dintre aceia care discută problema agrară în Rusia comit greșeala de a scăpa din vedere tocmai această latură a chestiunii. O condiție pentru valorificarea largă a imensului fond de colonizare din această țară este crearea, în Rusia europeană, a unei țărănime cu adevărat libere, pe deplin eliberată de jugul relațiilor iobăgiste. În momentul de față, acest fond este într-o mare măsură impropriu nu atât în virtutea proprietăților *naturale* ale pământurilor dintr-o regiune periferică sau alta, cât în virtutea trăsăturilor *sociale* ale economiei din Rusia propriu-zisă, care osîndesc tehnica la stagnare, populația la lipsă de drepturi, la abrutizare, ignoranță și neputință.

Tocmai această, extrem de importantă, latură a problemei o pierde din vedere d-l Kaufman când declară : „Țin să afirm din capul locului : nu știu dacă pot fi colonizați un milion, trei sau zece milioane de locuitori” (op. cit., pag. 128). El subliniază că noțiunea de pământ impropriu este cu totul relativă. „Solul sărătușor nu numai că nu este absolut impropriu pentru agricultură, dar, dacă i se aplică anumite procedee tehnice, poate deveni chiar foarte fertil” (129). În Turkestan, unde densitatea populației este de 3,6 locuitori pe versta pătrată, „întinderi imense rămân nepopulate” (137). „În multe din «pustiurile foamei» din Turkestan, solul este format din vestitul loess din Asia centrală, care, atunci când este suficient irigat, se

distinge printr-o mare fertilitate... Problema existenței unor pământuri bune pentru irigații nici nu merită să fie pusă : este de ajuns să străbați ținutul în orice direcție ca să vezi ruinele a numeroase sate și orașe părăsite cu sute de ani în urmă, adeseori înconjurate, pe o întindere de zeci de verste pătrate, de o rețea de canale și șanțuri de irigație, care au funcționat cândva, iar suprafața totală a pustiurilor de loess, care așteaptă o irigare artificială, se ridică, fără îndoială, la multe milioane de desetine“ (op. cit., pag. 137).

Aceste multe milioane de desetine, atît din Turkestan cît și din multe alte regiuni ale Rusiei, „așteaptă“ nu numai să fie irigate și să li se aducă tot felul de ameliorări; ele „așteaptă“ și eliberarea populației agricole din Rusia de rămășițele iobăgiei, de jugul latifundiilor nobiliare, de dictatura ultrareacționară în stat.

E inutil să încercăm să ghicim cît pămînt anume ar putea fi transformat în Rusia din „impropriu“ în propriu pentru culturi. Este însă necesar să ne dăm limpede seama de un fapt care este demonstrat de întreaga istorie economică a Rusiei și care constituie o particularitate importantă a revoluției burgheze din această țară. Rusia dispune de un imens fond de colonizare, care va deveni accesibil populației și propriu pentru cultivare nu numai cu fiecare pas înainte al tehnicii agricole în genere, dar și cu fiecare pas înainte făcut în opera de eliberare a țărănimii ruse de sub jugul iobăgiei.

Această împrejurare reprezintă baza economică a evoluției burgheze a agriculturii ruse după modelul american. În statele din apusul Europei — care sînt atît de des folosite de marxiștii noștri pentru comparații stereotipe și lipsite de sens — în epoca revoluției burghezo-democratice întregul teritoriu era deja ocupat. Ceea ce aducea nou fiecare pas înainte al tehnicii agricole consta doar în crearea posibilității de a investi în pămînt noi cantități de muncă și de capital. În Rusia, revoluția burghezo-democratică are loc în condiții în care fiecare pas înainte al tehnicii agricole și fiecare pas înainte în dezvoltarea unei reale libertăți a populației creează nu numai posibilitatea unor investiții suplimentare de muncă și de capital în pămînturile vechi, ci și posibilitatea de a valorifica „nemărginite“ întinderi de pămînturi noi, situate alături de cele vechi.

8. REZUMAT AL CONCLUZIILOR ECONOMICE DIN CAPITOLUL I

Să rezumăm concluziile economice care trebuie să ne servească drept introducere în problema revizuirii programului agrar al social-democrației.

Am văzut că „miezul“ luptei agrare în revoluția noastră îl constituie latifundiile iobăgiste. Lupta țăranilor pentru pământ este înainte de toate și mai ales o luptă pentru desființarea acestor latifundii. Desființarea și trecerea lor în întregime în mâinile țăranimii se află, fără îndoială, pe linia evoluției capitaliste a agriculturii ruse. O astfel de evoluție ar însemna cea mai rapidă dezvoltare a forțelor de producție, cele mai bune condiții de muncă pentru masa populației, cea mai rapidă dezvoltare a capitalismului, concomitent cu transformarea țăranilor liberi în fermieri. Este însă posibilă și o altă cale de evoluție burgheză a agriculturii: menținerea gospodăriilor moșierești și a latifundiilor, concomitent cu transformarea lor treptată, din gospodării bazate pe relații de înrobire iobăgistă, în gospodării iuncherești. La baza celor două tipuri de programe agrare prezentate de diferite clase în revoluția rusă stau tocmai aceste două tipuri posibile de evoluție burgheză. În același timp, existența unui imens fond de colonizare constituie în Rusia o particularitate care reprezintă una din bazele economice ale posibilității unei evoluții „americane“. Fiind cu totul impropriu pentru izbăvirea țăranimii din Rusia europeană de jugul iobăgist, acest fond va deveni cu atât mai larg și mai accesibil, cu cât țăranimea din Rusia propriu-zisă va fi mai liberă și cu cât dezvoltarea forțelor de producție va avea mai mult câmp liber.

CAPITOLUL AL II-LEA

PROGRAMELE AGRARE ALE P.M.S.D.R.

ȘI VERIFICAREA LOR ÎN PRIMA REVOLUȚIE RUSĂ

Să trecem la examinarea programului agrar social-democrat. Principalele momente istorice în dezvoltarea concepțiilor social-democraților ruși în problema agrară au fost arătate de mine în § 1 al broșurii : „Revizuirea progra-

mului agrar al partidului muncitoresc” *. Trebuie să explicăm ceva mai amănunțit următoarea problemă : în ce a constat eroarea programelor agrare anterioare ale social-democrației ruse, adică a programelor din anii 1885 și 1903.

1. ÎN CE A CONSTAT EROAREA PROGRAMELOR AGRARE ANTERIOARE ALE SOCIAL-DEMOCRAȚILOR RUȘI ?

În proiectul grupului „Eliberarea muncii” publicat în 1885, programul agrar era expus în felul următor : „Revizuirea radicală a relațiilor noastre agrare, adică a condițiilor de răscumpărare a pământului și de împărțire a acestuia obștilor țărănești. Să se acorde dreptul de a renunța la lot și de a ieși din obște țăranilor care vor socoti că acest lucru este mai convenabil pentru ei etc.”.

Asta-i tot. Neajunsul acestui program nu constă în faptul că ar conține principii eronate sau anumite revendicări eronate. Nu. Principiile lui sînt juste, iar singura revendicare specială formulată în el (dreptul de a renunța la lot) este atît de indiscutabilă, încît a fost realizată în prezent de legislația stolîpinistă, care e o legislație de un gen aparte. Acest program păcătuiește prin caracterul lui abstract, prin lipsa unei analize concrete a obiectului. La drept vorbind, el nu este un program, ci o declarație marxistă dintre cele mai generale. Ar fi, desigur, absurd să facem din această greșeală un cap de acuzare împotriva autorilor programului, care au expus pentru prima dată anumite principii cu mult înainte de crearea unui partid muncitoresc. Dimpotrivă, trebuie subliniat în mod deosebit faptul că în acest program a fost recunoscută, cu douăzeci de ani înainte de revoluția rusă, inevitabilitatea unei „revizuirii radicale” a problemei reformei țărănești.

Dezvoltarea acestui program ar fi trebuit să conștă, din punct de vedere teoretic, în a lămuri care sînt bazele economice ale programului nostru agrar, pe ce poate și trebuie să se sprijine revendicarea revizuirii *radicale*, spre deosebire de revizuirea neradicală, reformatoare, și, în sfîrșit, în a defini în mod concret conținutul acestei revizuirii din

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 235—240. — Nota red.

punctul de vedere al proletariatului (care prin însăși esența sa se deosebește de punctul de vedere radical în genere). Din punct de vedere practic, dezvoltarea acestui program ar fi trebuit să țină seama de *experiența* mișcării țărănești. Fără experiența mișcării țărănești de masă — mai mult chiar : a mișcării țărănești generale, programul partidului muncitoresc social-democrat *nu putea* să devină un program concret, deoarece pe baza unor simple considerații teoretice ar fi fost greu, sau chiar imposibil, să se stabilească în ce măsură s-a diferențiat deja în sens capitalist țărănimea noastră, cât de capabilă este ea de o revoluție burghezo-democratică.

În 1903, când Congresul al II-lea al partidului nostru a adoptat primul program agrar al P.M.S.D.R., nici noi nu aveam o astfel de experiență în ceea ce privește caracterul, proporțiile și profunzimea mișcării țărănești. Răscoalele țărănești care au avut loc în sudul Rusiei în primăvara anului 1902 n-au fost decît o izbucnire izolată. Este explicabilă deci atitudinea rezervată a social-democraților la elaborarea programului agrar : pe de o parte, „alcătuirea“ unui asemenea program pentru societatea burgheză nu constituia cîtuși de puțin o sarcină a proletariatului, iar pe de altă parte nu se putea încă răspunde la întrebarea : în ce măsură anume se poate dezvolta mișcarea țărănimii împotriva rămășițelor iobăgiei, mișcare demnă de sprijinul proletariatului ?

Programul din 1903 face încercarea de a defini în mod concret conținutul și condițiile acestei „revizuirii“, despre care social-democrații vorbeau în 1885 într-o formă generală. Această încercare — în punctul principal al programului : cu privire la „pămînturile rășluite“ — se baza pe o distincție aproximativă între pămînturile care servesc pentru exploatare înrobitoare iobăgistă („pămînturile rășluite de la țărani în 1861“) și pămînturile exploatare în mod capitalist. Această distincție aproximativă era absolut greșită, deoarece în practică mișcarea maselor țărănești nu putea fi îndreptată împotriva unor anumite categorii de pămînturi moșierești, ci numai împotriva proprietății funciare moșierești în general. Programul din 1903 pune o pro-

blemă care în 1885 nu fusese încă pusă, și anume problema luptei dintre interesele țăranilor și interesele moșierilor în momentul revizuirii relațiilor agrare, luptă pe care toți social-democrații o considerau inevitabilă. Dar programul din 1903 rezolvă în mod greșit această problemă, deoarece, în loc să pună față în față modul consecvent-țăărănesc și cel consecvent-iuncheresc de înfăptuire a revoluției burgheze, el construiește în mod artificial ceva intermediar. E adevărat că și aici trebuie să avem în vedere faptul că, pe atunci, inexistența unei mișcări de masă deschise nu permitea ca această problemă să fie rezolvată pe bază de date precise, și nu pe bază de fraze sau de deziderate pioase sau utopii mic-burgheze, așa cum procedau socialiștii-revoluționari. Nimeni nu putea spune dinainte, cu toată certitudinea în ce măsură s-a diferențiat țăranimea sub influența trecerii parțiale a moșierilor de la munca în dijmă la munca salariată. Nimeni nu putea aprecia cât de numeroasă era pătura muncitorilor agricoli care se crease după reforma din 1861 și în ce măsură interesele acestora se deosebeau de interesele masei țărănești ruinate.

Eroarea fundamentală a programului agrar din 1903 o constituie, în orice caz, lipsa unei idei precise despre obiectivul în jurul căruia poate și trebuie să se desfășoare lupta agrară în procesul revoluției burgheze din Rusia, despre *tipurile* de evoluție agrară capitalistă care sînt obiectiv posibile în cazul victoriei unora sau altora dintre forțele sociale angajate în această luptă.

2. ACTUALUL PROGRAM AGRAR AL P.M.S.D.R.

Actualul program agrar al partidului social-democrat, adoptat la Congresul de la Stockholm, face într-o problemă importantă un mare pas înainte în comparație cu programul anterior. Anume: admițînd confiscarea pămînturilor moșierești *, partidul social-democrat a pășit în felul acesta cu hotărîre pe calea admiterii revoluției agrare *țăărănești*. Cuvinetele din program: „sprijinind acțiunile revoluționare

* În textul programului (punctul 4) se vorbește de pămînturile *proprietate privată*. În rezoluția anexată la program (partea a doua a programului agrar) se vorbește de confiscarea pămînturilor *moșierești*.

ale țărănimii, inclusiv confiscarea pământurilor moșierești...“ exprimă cât se poate de precis această idee. În cursul debaterilor care au avut loc la Congresul de la Stockholm, unul dintre raportori, Plehanov, care, împreună cu John, a făcut să fie adoptat actualul program, spunea deschis că trebuie să încetăm a ne teme de „*revoluția agrară țărănească*“ (vezi raportul lui Plehanov în „*Procesele-verbale*“ ale Congresului de la Stockholm, Moscova, 1907, pag. 42).

S-ar părea că această recunoaștere a faptului că revoluția noastră burgheză în domeniul relațiilor agrare se cuvine să fie privită ca o „*revoluție agrară țărănească*“ trebuia să pună capăt marilor divergențe existente în rîndurile social-democrației în problema programului agrar. În realitate însă, divergențele au ieșit la iveală atunci cînd s-a pus problema dacă social-democrații trebuie să sprijine împărțirea pământurilor moșierești și trecerea lor în proprietatea țăranilor, municipalizarea pământurilor moșierești sau naționalizarea tuturor pământurilor. Și noi trebuie, prin urmare, să stabilim în primul rînd teza, pe care o uită atît de des social-democrații, că aceste probleme pot fi rezolvate în mod just numai din punctul de vedere al revoluției agrare țărănești din Rusia. Nu este vorba, bineînțeles, ca social-democrația să renunțe la o definiție de sine stătătoare a intereselor proletariatului ca clasă aparte în această revoluție țărănească, ci este vorba de a ne face o idee clară despre caracterul și importanța tocmai a revoluției agrare țărănești, care este una dintre formele revoluției burgheze în general. Noi nu putem „născoci“ vreun „proiect“ special de reformă. Noi trebuie să studiem condițiile obiective ale revoluției agrare țărănești în Rusia, care se dezvoltă pe calea capitalistă, să separăm, pe baza acestei analize obiective, ideologia greșită a diferitelor clase de conținutul real al schimbărilor economice și să stabilim ce ne dictează, pe terenul acestor schimbări economice reale, interesele dezvoltării forțelor de producție și interesele luptei de clasă a proletariatului.

În actualul program agrar al P.M.S.D.R. se admite (într-o formă aparte) proprietatea socială asupra pământurilor care urmează să fie confiscate (naționalizarea pădu-

rilor, a apelor și a fondului de colonizare, municipalizarea pământurilor proprietate privată), cel puțin în cazul „desfășurării victorioase a revoluției“. În eventualitatea unor „condiții nefavorabile“ se admite *împărțirea* pământurilor moșierești și trecerea lor în proprietatea țăranilor. În toate cazurile se admite proprietatea țăranilor și a micilor proprietari funciari în general asupra pământurilor lor actuale. În program se prevede, prin urmare, că în Rusia burgheză înnoită organizarea agrară va fi de *două feluri*: proprietatea privată asupra pământului și (în orice caz în eventualitatea desfășurării victorioase a revoluției) proprietatea socială, sub forma municipalizării și a naționalizării.

Cum au explicat autorii programului această dualitate? În primul rând și mai ales prin interesele și revendicările țăranimii, prin teama de a nu intra în conflict cu țăranimea, de a nu ridica țăranimea împotriva proletariatului și împotriva revoluției. Invocînd un *asemenea* argument, autorii și adepții acestui program admiteau implicit revoluția agrară *țăărănească*, ideea că proletariatul trebuie să sprijine anumite revendicări ale țăranilor. Și acest argument a fost invocat de cei mai influenți adepți ai programului, în frunte cu tov. John! Pentru a ne convinge de acest lucru, e de ajuns să aruncăm o privire asupra proceselor-verbale ale Congresului de la Stockholm.

În raportul său, tov. John a formulat deschis și categoric acest argument. „Dacă revoluția — a spus el — ar duce la încercarea de a naționaliza loturile țăranilor sau de a naționaliza pământurile moșierești confiscate, așa cum propune tov. Lenin, o astfel de măsură ar duce la o mișcare contra-revoluționară nu numai în regiunile periferice, dar și în centrul țării. Am avea nu numai o răscoală ca cea din Vendée, ci o răscoală generală a țăranilor împotriva încercărilor statului de a se amesteca în dreptul țăranilor de a dispune de loturile lor *proprii* (subliniat de John), împotriva încercării de a naționaliza aceste loturi“ (pag. 40 din „Procesele-verbale“ ale Congresului de la Stockholm).

E limpede, nu-i așa? Naționalizarea pământurilor *proprii* ale țăranilor ar duce la o răscoală generală a țăranimii! Iată cauza pentru care proiectul inițial al lui X, de muni-

palizare, în care se propunea să se treacă în mâinile zemstvelor *nu numai* pământurile proprietate privată, ci, „dacă e posibil“, toate pământurile (citată de mine în broșura „Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc“ *), a fost înlocuit cu proiectul de municipalizare al lui Maslov, care *excepta* pământurile țăranilor. Într-adevăr, cum să nu se țină seamă de faptul, descoperit după 1903, că o răscoală a țăranilor împotriva încercărilor de naționalizare integrală ar fi inevitabilă ! Cum să nu adopți atunci punctul de vedere al unui alt menșevic marcant, Kostrov, care la Stockholm a exclamat :

„A propovădui țăranilor acest lucru (naționalizarea) înseamnă a-i îndepărta de noi. Mișcarea țărănească își va urma drumul fără noi sau împotriva noastră, iar noi ne vom trezi în afara revoluției. Naționalizarea slăbește social-democrația, o rupe de țărănime și slăbește astfel și revoluția“ (pag. 88).

Nu se poate spune că această argumentare nu este convingătoare. Să încerci, într-o revoluție agrară țărănească, să naționalizezi, împotriva voinței țărănimii, *propriile* ei pământuri ! Nu e de mirare că Congresul de la Stockholm a respins această idee, de vreme ce a dat crezare afirmațiilor lui John și Kostrov.

Dar oare a procedat just dându-le crezare ?

În legătură cu aceasta, dată fiind importanța problemei unei Vendée pe întreaga Rusie ⁸⁹ împotriva naționalizării, nu e de prisos să facem o mică incursiune în istorie.

3. VERIFICAREA PRACTICĂ A PRINCIPALULUI ARGUMENT AL MUNICIPIALIȘTILOR

Declarațiile categorice ale lui John și Kostrov, reproduse de mine mai sus, au fost făcute în aprilie 1906, adică în preajma Dumei I. Eu căutam să demonstrez (vezi broșura mea despre „Revizuire“ **) că țărănimea este pentru naționalizare. Mi se obiecta că hotărârile congreselor Uniunii țărănești ⁹⁰ nu sînt concludente, că ele sînt inspirate de

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 238. — Nota red.

** Op. cit., pag. 233—262. — Nota red.

ideologii eserismului, că masa țărănească nu va sprijini niciodată astfel de revendicări.

De atunci Duma I și a II-a au dat un răspuns la această problemă, prin fapte concrete. Reprezentanții țărănimii din toate colțurile Rusiei și-au precizat atitudinea în Duma I și mai ales în Duma a II-a. Doar publiciștii de la „Rossiia”⁹¹ sau de la „Novoe Vremea” ar mai putea să nege că revendicările politice și economice ale *maselor* țărănești și-au găsit expresia în cadrul acestor două Dume. S-ar părea că ideea naționalizării pământurilor țărănești trebuie definitiv înmormântată acum, după ce deputații țărănimii și-au precizat în mod de sine stătător atitudinea față de celelalte partide. S-ar părea că pentru adepții lui John și Kostrov nu era nimic mai ușor decât să îndemne pe deputații țărănimii să facă, în Dumă, mare tăraiboi pe tema inadmisibilității naționalizării. S-ar părea că social-democrația, condusă de menșevici, ar fi trebuit într-adevăr „să izoleze” de revoluție pe partizanii naționalizării, care vor să stîrnească în întreaga Rusie o Vendée contrarevoluționară.

În realitate s-a întîmplat cu totul altceva. În Duma I, Stișinski și Gurko au fost aceia care au manifestat grijă pentru pământurile *proprii* (subliniat de John) ale țăranilor. În ambele Dume, cei de extremă dreaptă au apărut, alături de reprezentanții guvernului, proprietatea privată asupra pământului, respingînd orice formă de proprietate socială asupra pământului, respingînd deopotrivă și municipalizarea, și naționalizarea, și socializarea. În ambele Dume, deputații țărănimii din toate colțurile Rusiei s-au pronunțat pentru *naționalizare*.

Tov. Maslov scria în 1905 : „În Rusia, naționalizarea pământului nu poate fi considerată în momentul de față un mijloc de rezolvare (?) a problemei agrare, în primul rînd” (remarcați acest „în primul rînd”), „pentru că este iremediabil utopică. Naționalizarea pământului presupune trecerea *tuturor* pământurilor în mîinile statului. Dar vor consimți oare țăranii — în special țăranii proprietari individuali din afara obștei — să cedeze cuiva de bună-voie pământurile lor ?” (P. Maslov : „Critica programelor agrare”, Moscova, 1905, pag. 20).

Așadar, în 1905, naționalizarea era, „în primul rînd“, cu totul utopică, pentru că țărani nu aveau să fie de acord.

În 1907, în martie, același Maslov scria : „Toate grupările narodnice (trudovicii, socialiștii-populiști și socialiștii-revoluționari) se pronunță în favoarea naționalizării pămîntului, într-o formă sau alta“ („Obrazovanie“, 1907, nr. 3, pag. 100).

Ce ziceți despre noua Vendée ? Ce ziceți despre răscoala generală a țăranilor din Rusia împotriva naționalizării ?

Dar în loc să reflecteze asupra situației ridicole în care s-au trezit oamenii care au vorbit și au scris despre o Vendée a țăranilor împotriva naționalizării, după experiența celor două Dume, — în loc să caute să găsească explicația greșelii pe care a comis-o în 1905, P. Maslov a făcut pe uitucul. El a preferat să uite atît cuvintele citate de mine, cît și cuvîntările rostite la Congresul de la Stockholm ! Mai mult : cu aceeași ușurință cu care în 1905 afirma că *țăranii nu vor fi de acord* afirmă acum *contrarul*. Ascultați :

„...„Narodnicii, care reflectă interesele și speranțele micilor proprietari (ascultați !), trebuiau să se pronunțe pentru naționalizare“ („Obrazovanie“, ibid.).

Iată o mostră de probitate științifică a municipaliștilor noștri ! Dînd răspuns la o problemă dificilă înainte ca aleșii țăranilor din întreaga Rusie să-și fi precizat atitudinea din punct de vedere politic, ei au afirmat, *în numele* micilor proprietari, un lucru, iar *după* ce aleșii țăranilor și-au precizat atitudinea în cele două Dume, ei afirmă, în numele acelorași „mici proprietari“, exact contrarul.

Trebuie menționat ca un fapt extrem de curios că Maslov explică această înclinare a țăranilor ruși spre naționalizare nu prin condițiile speciale ale revoluției agrare țărănești, ci prin *însușirile generale* ale micului proprietar în societatea capitalistă. E de necrezut, dar așa este :

„Micul proprietar — declară sentențios Maslov — se teme cel mai mult de concurență și de dominația marelui proprietar, de dominația capitalului...“. Faceți confuzie, d-le Maslov ! A pune alături unul de altul pe marele proprietar funciar (*iobăgist*) și pe proprietarul de capital înseamnă a repeta prejudecățile micii burghezii. Țăranul

luptă cu atîta energie împotriva latifundiilor iobăgiste tocmai pentru că în actualul moment istoric el este reprezentantul evoluției capitaliste libere a agriculturii.

„...Nefiind în stare să lupte împotriva capitalului pe teren economic, micul proprietar își pune nădejdea în puterea de stat, care trebuie să vină în ajutorul micului proprietar împotriva marelui proprietar... Dacă țăranul rus a sperat veacuri de-a rîndul că va fi apărat de către puterea centrală împotriva moșierilor și a birocrăției, dacă în Franța Napoleon, sprijinindu-se pe țărani, a sugrumat republica, el a făcut-o datorită faptului că țărănimea spera să fie sprijinită de puterea centrală“ („Образование“, pag. 100).

Minunat mai raționează Piotr Maslov ! În primul rînd, dacă în actualul moment istoric țăranul rus manifestă aceleași însușiri ca și țăranul francez sub Napoleon, ce legătură are asta cu naționalizarea pămîntului ? În timpul lui Napoleon, țăranul francez n-a fost niciodată și nici nu putea fi pentru naționalizare. Nu prea se leagă una cu alta, d-le Maslov !

În al doilea rînd, ce are a face aici lupta împotriva capitalului ? Este vorba doar de o comparație între proprietatea țărănească asupra pămîntului și naționalizarea întregului pămînt, inclusiv pămîntul țărănilor. În timpul lui Napoleon, țăranul francez se crampona cu fanatism de mica proprietate, văzînd în ea o pavază împotriva capitalului, pe cînd țăranul rus... Așadar, unde e legătura între început și sfîrșit, stimabile ?

În al treilea rînd, vorbind despre speranța pusă în puterea de stat, Maslov prezintă lucrurile în așa fel ca și cum țărăniile nu înțeleg răul pe care-l pricinuieste birocrăția, nu înțeleg valoarea autoadministrării, pe cînd el, avansatul Piotr Maslov, o prețuiește. E mult prea simplistă această critică la adresa narodnicilor ! E de ajuns să iei cunoștință de conținutul cunoscutului proiect agrar al trudovicilor (proiectul celor 104)⁹² prezentat atît în Duma I, cît și în Duma a II-a, pentru a-ți da seama de falsitatea raționamentului (sau a aluziei ?) lui Maslov. Faptele, *dimpotrivă*, arată că în proiectul trudovicilor principiile autoadministrării și adversitatea față de o rezolvare birocratică a problemei agrare sînt exprimate *mai clar* decît în programul social-democrat întocmit în spiritul lui

Maslov ! Anume în programul nostru se vorbește numai de aplicarea „principiilor democratice“ în alegerea organelor locale, pe cînd în proiectul trudovicilor (§ 16) se vorbește clar și răspicat de alegerea organelor locale de autoadministrare prin „vot universal, egal, direct și secret“. Mai mult chiar : același proiect preconizează înființarea unor comitete agrare locale, idee susținută, precum se știe, de social-democrați ; aceste comitete urmează să fie alese prin același sistem de vot și trebuie (§§ 17—20) să organizeze dezbaterile reformei agrare și s-o pregătească. Modul birocratic de efectuare a reformei agrare a fost susținut de *cadeți*, și nu de trudovici, de burghezii liberali, și nu de țărani. Ce l-o fi determinat pe Maslov să denatureze aceste fapte îndeobște cunoscute ?

În al patrulea rînd, în excelenta sa „explicare“ a motivului pentru care micii proprietari „trebuiau să se pronunțe pentru naționalizare“, Maslov subliniază speranța țaranului că va fi apărat de puterea *centrală*. Acesta este punctul care deosebește municipalizarea de naționalizare ; aici e vorba de autoritățile locale, dincolo — de puterea centrală. Aceasta este ideea preferată a lui Maslov, pe care o vom analiza amănunțit mai jos sub raportul semnificației ei economice și politice. Aici însă vom arăta că Maslov *se eschivează* de la întrebarea pe care i-o pune istoria *revoluției* noastre, și anume de la întrebarea : de ce *nu se tem* țărani de naționalizarea pămînturilor *lor*. Acesta este miezul chestiunii !

Dar asta încă nu-i totul. În această încercare a lui Maslov de a explica rădăcinile de clasă ale naționalizării preconizate de trudovici spre deosebire de municipalizare, deosebit de savuroasă este următoarea împrejurare. Maslov *ascunde cititorului* faptul că problema dispunerii directe de pămînturi a fost rezolvată de narodnici tot în favoarea *organelor de autoadministrare locală* ! Considerațiile lui Maslov pe tema „speranței“ țaranului în puterea *centrală* constituie pur și simplu o calomnie de intelectual la adresa țaranului. Citiți § 16 din proiectul agrar al trudovicilor depus în ambele Dume. Iată textul acestui paragraf ;

„Administrarea fondului funciar al întregului popor trebuie să fie încredințată unor organe de autoadministrare locală, alese prin vot universal, egal, direct și secret, care, în limitele stabilite de lege, să acționeze în mod de sine stătător.

Comparați cu acest paragraf revendicarea respectivă din programul nostru : „...P.M.S.D.R. cere : ...4) confiscarea pământurilor aflate în proprietatea privată, cu excepția micilor proprietăți funciare, și punerea lor la dispoziția unor organe superioare de autoadministrare locală (care să grupeze — punctul 3 — districte orășenești și rurale), alese pe baza principiilor democratice...”

Care este aici deosebirea din punctul de vedere al drepturilor puterii centrale și cel al drepturilor puterii locale ? Prin ce se deosebește „administrarea” de „punerea la dispoziție” ?

De ce vorbind despre atitudinea trudovicilor față de naționalizare, Maslov a fost nevoit să ascundă cititorilor — și poate și lui însuși — conținutul acestui § 16 ? Pentru că acest paragraf spulberă *pe de-a-ntregul* toată „municipalizarea” lui absurdă.

Examinați argumentele aduse de Maslov în favoarea acestei municipalizări în fața Congresului de la Stockholm, citiți procesele-verbale ale acestui congres, și veți întâlni o sumedenie de referiri la imposibilitatea de a asupra naționalitățile, de a oprima regiunile periferice, de a nu ține seama de deosebirea dintre interesele locale etc. etc. Încă înainte de Congresul de la Stockholm am atras atenția lui Maslov (vezi mai sus „Revizuirea”, pag. 18 *) că *toate* argumentele de acest soi constituie „o totală neînțelegere”, întrucât programul nostru — spuneam eu — a recunoscut și dreptul naționalităților la autodeterminare și *largă* autonomie locală și regională. Prin urmare, din *acest* punct de vedere este de prisos să se inventeze — și nici nu se pot inventa — nici un fel de „asigurări” suplimentare împotriva unei centralizări, birocratizări și reglementări excesive, deoarece ar rezulta ori ceva lipsit de conținut, ori ceva ce ar putea fi interpretat în spirit antiproletar, federalist.

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 248. — *Nota red.*

Trudovicii au dovedit municipaliştilor că eu am avut dreptate.

Maslov trebuie să recunoască acum că *toate* grupurile care exprimă interesele și punctul de vedere al țărănimii s-au pronunțat pentru naționalizare *într-o formă* în care drepturile și atribuțiile organelor locale de autoadministrare sînt ocrotite în aceeași măsură ca și la Maslov ! Legea cu privire la limitele drepturilor organelor locale de autoadministrare trebuie să fie promulgată de parlamentul central — Maslov nu spune acest lucru, dar aici nu ajută la nimic să-ți ascunzi capul sub aripă, deoarece nici nu se poate măcar imagina o altă rînduială.

Cuvintele : „punerea la *dispoziție*“ dau loc la o mare confuzie. Nu se știe cine este la urma urmelor, *proprietarul* * pămînturilor moșierești confiscate ! Iar cînd nu se știe acest lucru, proprietar nu poate fi *decît* statul. În ce trebuie să constea dreptul de „a dispune“, care sînt limitele, formele și condițiile lui, acestea sînt iarăși lucruri pe care trebuie să le stabilească parlamentul *central*. Asta se înțelege de la sine, iar programul partidului nostru prevede în mod special, în afară de aceasta, și „pădurile care au o importanță națională“, și „fondul de colonizare“. Se înțelege că numai puterea centrală de stat poate *desprinde* din masa totală a pădurilor pe cele „care au o importanță națională“, iar din masa totală a pămînturilor „fondul de colonizare“.

Într-un cuvînt, programul lui Maslov, care a devenit acum, într-o formă foarte denaturată, programul partidului nostru, este *cu totul absurd* în comparație cu programul trudovicilor. Nu-i de mirare că, în legătură cu naționalizarea, Maslov a ajuns să vorbească pînă și de țăranul de pe vremea lui Napoleon, în speranța că astfel va reuși să ascundă publicului în ce situație absurdă ne-am pus în fața reprezentanților democrației burgheze prin această confuză „municipalizare“ !

* La Congresul de la Stockholm, menșevicii au respins un amendament prin care se propunea înlocuirea cuvintelor „punerea la dispoziție“ prin cuvintele „trecerea în proprietate“ (pag. 152 din „Procesele-verbale“). Doar în *rezoluția cu privire la tactică* se spune : „în posesiune“, în cazul „desfășurării victorioase a revoluției“, fără a se preciza cîtuși de puțin ce se înțelege prin această posesiune

Singura deosebire pe deplin reală și categorică constă în atitudinea față de pământurile lotuale ale țăranilor. Maslov excepta aceste pământuri numai pentru că se temea de o „Vendée”. Și s-a văzut că deputații trimiși de țărani în Duma I și în Duma a II-a și-au bătut joc de temerile codiștilor social-democrați, pronunțându-se pentru naționalizarea *propriilor lor* pământuri !

Municipaliștii trebuie să ia acum poziție *împotriva* trudovicilor-țărani, *demonstrându-le* că nu trebuie să-și naționalizeze propriile lor pământuri. Ironia istoriei a făcut ca argumentele lui Maslov, John, Kostrov & Co. să se întoarcă chiar *împotriva* lor.

4. PROGRAMUL AGRAR AL ȚĂRĂNIMII

Să încercăm a analiza problema (de ce toate grupările politice care reflectă interesele și speranțele micilor proprietari au trebuit să se pronunțe pentru naționalizare) în fața căreia s-a zbatut atât de neputincios P. Maslov.

Să analizăm, în primul rând, în ce măsură proiectul agrar al celor 104, adică al trudovicilor din Duma I și a II-a, exprimă cu adevărat revendicările țăranimii din întreaga Rusie. O dovadă în această privință este caracterul reprezentanței în ambele Dume și caracterul luptei politice ce s-a desfășurat pe arena „parlamentară”, în jurul problemei agrare, între exponenții intereselor diferitelor clase. Ideea proprietății funciare în general și a proprietății funciare țărănești în special nu numai că n-a trecut în Dumă pe planul al doilea, dar, dimpotrivă, a fost mereu împinsă pe primul plan de către anumite partide. Și guvernul, reprezentat de d-nii Stișinski, Gurko, de toți miniștrii și de întreaga presă oficială susținea această idee, adresându-se în mod special deputaților țăranimii. Și partidele politice de dreapta, începând cu „famosul” Sveatopolk-Mirski în Duma a II-a, au căutat în permanență să convingă pe țărani de binefacerile proprietății funciare țărănești. Repartizarea efectivă a forțelor în această problemă s-a conturat pe baza unor date atât de ample, încât nu poate să existe nici o îndoială în ceea ce privește justetea ei (din punctul de vedere al intereselor de clasă). În Duma I,

cînd liberalii considerau poporul revoluționar o forță și cochetau cu el, partidul cadet a fost împins de torentul general tot în direcția naționalizării pămîntului. Precum se știe, în proiectul agrar prezentat de cadeți în Duma I figurează „fondul funciar al statului”, în care intră toate pămînturile expropriabile și din care acestea urmează să fie date în folosință pe termen lung. Desigur, nu călăuziți de vreun principiu au formulat cadeții, în Duma I, această revendicare, și ar fi ridicol să vorbim de principialitatea partidului cadet ; nu, această revendicare a apărut la liberali ca un slab ecou al revendicărilor masei țărănești. Încă din Duma I, deputații țărănimii au început să se constituie din capul locului ca grupare politică aparte, iar proiectul agrar al „celor 104” a fost platforma principală și de bază a întregii țărănime din Rusia, care se manifestă ca o forță socială conștientă. Cuvîntările rostite de deputații țărănimii în Duma I și a II-a, precum și articolele apărute în ziarele „trudovici” („Izvestiia Krestianskih Deputatov”⁹³, „Trudovaia Rossiia”⁹⁴) au arătat că proiectul „celor 104” exprimă just interesele și speranțele țăranilor. De aceea asupra acestui proiect trebuie să ne oprim ceva mai amănunțit.

Este interesant, de altfel, să vedem cine sînt deputații care l-au semnat. În Duma I au fost 70 de deputați trudovici, 17 fără partid, 8 țărani care nu și-au precizat orientarea politică, cinci cadeți *, trei social-democrați ** și un lituanian autonomist. În Duma a II-a, proiectul „celor 104” poartă 99 de semnături, iar, dacă scădem pe cele ce se repetă, rămîn 91 ; dintre semnatari, 79 sînt trudovici, 4 socialiști-populiști, 2 socialiști-revoluționari, 2 din grupul căzăcesc, 2 fără partid, 1 situat pe o poziție mai de stînga decît cea a cadeților (Peterson) și 1 cadet (Odnokozov, țăran). Printre semnatari predomină țărani (nu mai puțin de 54 din 91 în Duma a II-a și nu mai puțin de 52 din 104 în Duma I). Este interesant totodată că speranțele *deosebite* pe care și le punea P. Maslov (citată mai sus ***) în

* Gavr. Zubcenko, T. Volkov, M. Gherasimov — toți trei țărani ; medicul S. Lojkin și preotul Afanasiev.

** Antonov, muncitor din gubernia Perm, Eršov, muncitor din gubernia Kazan, și V. Ciuriukov, muncitor din gubernia Moscova.

*** Vezi volumul de față, pag. 244. — Nota red.

țărani proprietari individuali care nu pot fi de acord cu naționalizarea au fost și ele pe de-a-ntregul infirmate de reprezentanții țăranilor în cele două Dume. În gubernia Podolia, de pildă, aproape toți țăranii sînt agricultori *proprietari individuali* (în 1905 existau 457 134 de gospodării ale țăranilor proprietari individuali și numai 1 630 ale țăranilor membri ai obștiilor). Proiectul agrar al „celor 104“ a fost semnat de 13 podoleni (în majoritate țărani agricultori) în Duma I și de 10 în Duma a II-a ! Dintre celelalte gubernii cu proprietate funciară individuală menționăm guberniile Vilno, Kovno, Kiev, Poltava, Basarabia și Volînia, ai căror deputați au semnat proiectul „celor 104“. Deosebirea dintre țăranii membri ai obștiilor și țăranii proprietari individuali poate să pară importantă și esențială, din punctul de vedere al naționalizării pămîntului, numai unor adepți ai prejudecăților narodniciste ; în treacăt fie zis, aceste prejudecăți au primit în genere o lovitură puternică încă din ziua în care deputații țăranilor din întreaga Rusie și-au expus pentru prima oară programul agrar. De fapt, revendicarea naționalizării pămîntului nu este cîtuși de puțin dictată de o anumită formă de proprietate funciară, de „deprinderile și instinctele comunitare“ ale țăranului, ci de condițiile generale ale întregii mici proprietăți funciare țărănești (atît în cadrul obștiilor, cît și în afara obștiilor), care e strivită de latifundiile iobăgiste.

Printre deputații din Duma I și a II-a care au prezentat proiectul de naționalizare al „celor 104“ găsim reprezentanți ai tuturor regiunilor din Rusia, nu numai ai centrului agricol și ai guberniilor industriale, fără cernoziom, nu numai ai regiunilor periferice din nord (Arhanghelsk, Vologda în Duma a II-a), din est și sud (guberniile și regiunile Astrahan, Basarabia, Don, Ekaterinoslav, Kuban, Taurida, Stavropol), dar și ai guberniilor maloruse, ai guberniilor din sud-vest, din nord-vest, din Polonia (gubernia Suvalki) și din Siberia (gubernia Tobolsk). Este evident că apăsarea pe care o exercită asupra micului țăran proprietatea funciară moșierească iobăgistă, și care în centrul agricol pur rusesc se manifestă în modul cel mai pronunțat și mai fățiș, se face simțită în întreaga Rusie, determinînd

pretutindeni pe micii agricultori să sprijine lupta pentru naționalizarea pământului.

Această luptă prezintă trăsături vădite ale individualismului mic-burghez. În această privință trebuie subliniat îndeosebi un fapt care este prea des ignorat de presa noastră socialistă, și anume că „socialismul“ socialiștilor-revoluționari a suferit o lovitură din cele mai puternice chiar de la prima apariție a țăranilor în arena politică publică a Rusiei cu un program agrar propriu. Pentru proiectul de socializare a pământului prezentat de socialiștii-revoluționari (proiectul „celor 33“ în Duma I)⁹⁵ s-a pronunțat *minoritatea* deputaților progresiști ai țăranilor. Marea *majoritate* s-a dovedit a fi de partea *celor 104*, de partea proiectului *socialiștilor-populiști*, despre al căror program pînă și socialiștii-revoluționari spun că este *individualist*.

Într-o „Culegere de articole“ eseristă (editura „Nașa Mîsl“, Petersburg. 1907, nr. 1) găsim, de pildă, articolul d-lui P. Vihleav : „Partidul socialist-populist și problema agrară“. Autorul critică pe socialistul-populist Peșehonov și citează el însuși următoarele cuvinte ale acestuia : „proiectul celor 104 a reflectat punctul nostru de vedere (al socialiștilor-populiști) asupra modului în care poate fi luat pământul“ (pag. 81 din „Culegerea“ menționată). Socialiștii-revoluționari afirmă deschis că proiectul celor 104 „ajunge să nege principiul fundamental al folosirii pământului în cadrul obștii“, „în aceeași măsură“ (sic !) ca și legislația agrară a lui Stolîpin, ca și legea din 9 noiembrie 1906 (ibid., pag. 86 ; în continuare vom arăta cum prejudecățile i-au împiedicat pe socialiștii-revoluționari să vadă deosebirea economică reală dintre aceste două căi : cea stolîpinistă și cea trudovică). Socialiștii-revoluționari consideră concepțiile programatice ale lui Peșehonov drept „manifestări ale individualismului egoist“ (pag. 89), drept „tulburarea torentului larg de idei cu mîlul individualismului“ (pag. 91), drept o „încurajare a curentelor individualiste și egoiste în rîndurile maselor populare“ (ibid., pag. 93).

Toate acestea sînt adevărate. Dar greșesc socialiștii-revoluționari dacă își închipuie că prin cuvinte „tari“ vor reuși să disimuleze faptul că aici nu este cîtuși de puțin

vorba de oportunismul d-lor Peșehonov & Co., ci de individualismul *micului agricultor*. Important este aici nu faptul că Peșehonovii tulbură torentul de idei al eserismului, ci faptul că *majoritatea deputaților progresiști ai țărănilor* a făcut să iasă la iveală adevăratul conținut economic al narodnicismului, adevăratele aspirații ale micilor agricultori. Falimentul eserismului atunci când și-a precizat atitudinea în fața reprezentanței largi, cu adevărat generale a maselor țărănești din Rusia — iată ce ne-au arătat proiectele agrare ale celor 104 în Duma I și a II-a *.

Pronunțându-se pentru naționalizarea pământului, trudovicii manifestă foarte limpede, în proiectul lor, tendințe „egoiste și individualiste” de mici agricultori. Ei lasă pământurile lotuale și micile proprietăți funciare private în mâinile actualilor lor proprietari (§ 3 din proiectul agrar al celor 104), cu singura specificare că urmează să fie luate măsuri de ordin legislativ menite să asigure „trecerea lor treptată în proprietatea întregului popor”. În limbajul relațiilor economice reale, aceasta înseamnă: noi pornim de la interesele *proprietarilor* reali, ale agricultorilor reali, și nu numai nominali, dar vrem ca activitatea lor economică pe pământul naționalizat să se desfășoare în toată libertatea **. Paragraful 9 din proiect, în care se spune că

* Din dările de seamă stenografice ale Dumei a II-a reiese că socialistul-revoluționar Musenko a prezentat un proiect agrar semnat de 105 deputați **. Din păcate, n-am reușit să-mi procur acest proiect. Din materialele Dumei am avut la dispoziție numai proiectul trudovic al celor 104, prezentat și în Duma a II-a. Prin urmare, proiectul eserist al celor 105, concomitent cu existența acestor două proiecte trudovice ale celor 104 (în Duma I și în Duma a II-a), arată, în cel mai bun caz, doar oscilarea unora dintre țărani între socialiștii-populiști și socialiștii-revoluționari, fără să infirme cele afirmate de mine în text.

** În trecut fie zis, A. Finn-Enotaeovski, contestând caracterul serios și conștient al tendințelor de naționalizare ale Uniunii țărănești și ale țărănimii în general, a citat afirmația d-lui V. Groman că delegații la congresele țărănilor „nu prevăd nici un fel de plată pentru pământ” și nu înțeleg că renta diferențială trebuie să revină întregului colectiv (A. Finn, „Problema agrară și social-democrația”, pag. 69). Paragrafele 7 și 14 din proiectul celor 104 arată că această părere este greșită. Trudovicii prevăd în aceste §§ alți plata pentru pământ (un impozit funciar care crește în raport cu suprafața lotului), cit și trecerea rentei diferențiale în mâinile statului („limitarea dreptului de a beneficia de creșterea valorii” pământului, „în măsura în care această creștere nu depinde de munca și de capitalul lor, al proprietarilor — asta N.B. ! Trudovicii nu sînt împotriva capitalului —, ci de condițiile sociale”). E drept că în § 7 se spune cu privire la pământurile din raza orașelor, precum și la celelalte pămînturi: „pînă în momentul trecerii acestor bunuri în proprietatea întregului popor”, drepturile posesorilor etc., trebuie să fie limitate. Dar aici este, probabil, o scăpare: altfel reiese că trudovicii iau proprietarilor renta, dar o restituie posesorilor, arendașilor pămîntului aparținînd întregului popor !

„se acordă preferință populației locale față de cea venită din altă parte și populației agricole față de cea neagricolă“, arată încă o dată că trudovicii pun pe primul plan interesele micilor proprietari. „Dreptul egal asupra pământului“ e o frază goală ; împrumuturile și ajutoarele acordate de stat „persoanelor care nu dispun de suficiente mijloace pentru a-și procura tot ce este necesar pentru gospodărie“ (§ 15 din proiectul agrar al celor 104) nu sînt decît deziderate pioase, pe cînd în realitate cîștigă inevitabil cei ce *pot deveni* acum gospodari înstăriți, cei ce se pot transforma acum, din agricultori înrobiți, în agricultori liberi și înstăriți. Se înțelege că interesele proletariatului cer sprijinirea unor măsuri care să contribuie în cel mai înalt grad la trecerea agriculturii Rusiei din mîinile moșierilor jobăgiști și ale agricultorilor înrobiți, copleșiți de mizerie, întuneric și rutină în mîinile unor fermieri. Iar proiectul „celor 104“ nu este altceva decît o platformă de luptă pentru transformarea părții înstărite a țărănimii aservite în fermieri liberi.

5. PROPRIETATEA FUNCİARĂ FEUDALĂ ȘI REVOLUȚIA BURGHEZA

Se pune acum întrebarea : există oare, în condițiile economice ale revoluției burghezo-democratice agrare din Rusia, temeiuri materiale care să determine pe micii proprietari să ceară naționalizarea pământului, ori această revendicare reprezintă și ea doar o vorbă goală, o dorință pioasă a țaranului de rînd, visuri deșarte ale plugarului patriarhal ?

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie mai întîi să ne reprezentăm într-un mod mai concret condițiile oricărei revoluții burghezo-democratice în agricultură, iar apoi să examinăm, în lumina acestor condiții, cele *două căi* ale evoluției agrare capitaliste, care, așa cum am arătat mai sus, sînt posibile în Rusia.

Despre condițiile revoluției burgheze în agricultură, din punctul de vedere al relațiilor de proprietate funciară, vorbește foarte plastic Marx în ultimul volum din „Teorii asupra plusvalorii“ („Theorien über den Mehrwert“, II. Band, 2. Teil, Stuttgart, 1905).

După ce analizează concepțiile lui Rodbertus, arătînd cît de mărginită este teoria acestui moșier pomeranian și enumerînd amănunțit fiecare manifestare a obtuzității acestuia (II, 1. Teil, S. 256—258, erster Blödsinn — sechster Blödsinn des Herrn Rodbertus*), Marx trece la teoria rentei a lui Ricardo (II, 2. Teil, § 3 b) („Condițiile istorice ale teoriei lui Ricardo“)⁹⁷.

„Dar amîndoi — spune Marx despre Ricardo și Anderson — pornesc de la o concepție care pe continent pare foarte stranie, și anume că 1) proprietatea funciară ca piedică pentru orice folosire a capitalului în agricultură nu există ; 2) că argicultorii trec de la pămînturi mai bune la pămînturi mai proaste. La Ricardo, această premisă are o semnificație absolută dacă se face abstracție de întreruperile pe care intervenția științei și industriei le provoacă în acest mers al dezvoltării ; la Anderson, această premisă are o semnificație relativă, deoarece terenurile mai proaste redevin mai bune ; 3) că este întotdeauna disponibil un capital, o masă suficientă de capital care să fie folosită în agricultură.

Cît privește punctele 1 și 2, locuitorilor de pe continent trebuie să le pară, fără doar și poate, foarte straniu că, într-o țară în care, după cum își închipuie ei, proprietatea funciară feudală s-a păstrat în forma cea mai rutinară, economiștii — și Ricardo și Anderson — pornesc de la presupunerea că *nu există* proprietate asupra pămîntului. Acest fapt se explică :

în primul rînd, prin specificul legii engleze denumite «law of enclosures» din Anglia (legea cu privire la împrejmuirea pămînturilor comunale), care nu are nimic comun cu împărțirea pămînturilor comune de pe continent ;

în al doilea rînd, în nici o altă țară producția capitalistă, începînd de pe vremea lui Henric al VII-lea, nu a stîrpit atît de necruțător rînduielile agrare tradiționale, nicăieri nu și-a creat condiții atît de adecvate (adecvate = în mod ideal corespunzătoare), nicăieri nu și-a subordonat în asemenea măsură aceste condiții. În această privință, Anglia este cea mai revoluționară țară din lume. Acolo unde

* — vol. II, partea I, pag. 256—258, prima absurditate — a șasea absurditate a domnului Rodbertus. — Nota red.

contraveneau condițiilor producției capitaliste în agricultură sau nu corespundeau acestor condiții, toate rînduielile moștenite din trecut au fost pur și simplu măturate; nu numai că a fost schimbată poziția așezărilor rurale, dar înseși aceste așezări au fost șterse de pe fața pămîntului; au fost șterse de pe fața pămîntului nu numai locuințele și așezările populației rurale, ci și însăși această populație; au fost distruse nu numai străvechi centre economice, dar și însăși economia respectivă. La germani, de pildă, rînduielile economice au fost determinate de relațiile tradiționale legate de existența pămînturilor comunale (Feldmarken), de poziția centrelor economice, de locurile de concentrare a populației. La englezi, rînduielile istorice în agricultură au fost create treptat de către capital începînd de pe la sfîrșitul secolului al XV-lea. Expresia tehnică — obișnuită în Regatul Unit — «*clearing of estates*» (textual = curățirea moșiilor sau curățirea pămînturilor) nu se întîlnește în nici o țară de pe continent. Dar ce înseamnă „clearing of estates”? Aceasta înseamnă că nu s-a ținut seama de locnici de populația localnică — a fost izgonită —, nici de satele existente — au fost șterse de pe fața pămîntului —, nici de construcțiile gospodărești — au fost dărîmate pînă-n temelii —, nici de ramurile de agricultură existente — au fost schimbate dintr-o lovitură, transformînd, de pildă, pămînturi arabile în pășuni pentru vite; într-un cuvînt, nu s-au preluat toate condițiile de producție, așa cum existau în virtutea tradiției, ci *s-au creat* istoricește în așa formă încît ele să corespundă, în fiecare caz concret, cerințelor unei cît mai rentabile folosiri a capitalului. În această măsură, prin urmare, *nu există* realmente *proprietate asupra pămîntului*; această proprietate lasă capitalului — fermierului libertatea de a gospodări, deoarece pe ea o interesează exclusiv obținerea unui venit bănesc. Vreun moșier pomeranian, care nu are în cap decît tradiționalele [anges-tamnten] pămînturi comunale, centre economice, colegiul agricol etc., poate de aceea să se arate îngrozit de concepția «neistorică» a lui Ricardo asupra dezvoltării rînduielilor în agricultură. În felul acesta însă el nu face decît să ne arate cu cîtă naivitate confundă condițiile din Pomerania cu cele din Anglia. Pe de altă parte, nu se poate spune

nicidecum că Ricardo, care în cazul de față pornește de la condițiile existente în Anglia, este la fel de mărginit ca moșierul pomeranian, a cărui gândire se mișcă în cadrul relațiilor existente în Pomerania. Căci condițiile din Anglia sînt singurele condiții în care s-a dezvoltat în mod adecvat proprietatea modernă asupra pămîntului (cu o perfecțiune ideală), adică proprietatea asupra pămîntului *modificată* de producția capitalistă. În această privință, teoria engleză este clasică pentru modul de producție modern, adică pentru modul de producție capitalist, pe cînd teoria pomeraniană, dimpotrivă, examinează condițiile evoluat, privindu-le prin prisma unei forme de relații istoricește inferioară (încă neadecvată)“ (Seiten 5—7)⁹⁸.

Aceste considerații ale lui Marx sînt de o profunzime remarcabilă. Au constituit ele însă vreodată obiect de reflecții pentru „municipaliștii“ noștri ?

Încă în volumul III al „Capitalului“ (2. Teil, S. 156), Marx a arătat că forma de proprietate funciară pe care modul de producție capitalist o găsește în istorie la începutul dezvoltării lui *nu corespunde* capitalismului. Capitalismul își *crează singur* formele corespunzătoare de relații agrare din vechile forme, și anume din proprietatea funciară feudală moșierească, din proprietatea funciară comunitară țărănească, din proprietatea funciară de clan etc.⁹⁹. În textul citat de noi, Marx compară *diverse moduri* în care capitalul își creează formele de proprietate funciară ce-i corespund. În Germania, transformarea formelor medievale de proprietate funciară a urmat, ca să spunem așa, o cale reformatoare, adaptîndu-se rutinei, tradiției, moșiilor feudale, care deveneau cu încetul gospodării iuncherești, parcelelor tradiționale ale țăranilor trîndavi*, care străbăteau drumul greu al trecerii de la clacă la muncitor agricol și la chiabur. În Anglia, această transformare s-a făcut pe cale revoluționară, prin violență, dar violența a fost folosită în favoarea moșierilor, împotriva maselor de țărani striviți de dări, izgoniți din sate, evacuați, care mureau pe capete sau emigrau. În America,

* Comp. „Theorien über den Mehrwert“, II. Band, 1 Teil, Seite 280 : o condiție a modului de producție capitalist în agricultura o constituie „înlocuirea țăranului leneș cu arendașul capitalist“ (Geschäftsmann)¹⁰⁰.

această transformare s-a desfășurat pe calea violenței față de exploatarea sclavagiste din statele din sud. Aici, violența a fost folosită împotriva moșierilor feudali. Pământurile lor au fost fărâmițate; proprietatea funciară a început să se transforme, din mare proprietate feudală, în mică proprietate burgheză*. Cît privește marea masă a pământurilor „disponibile“ din America, rolul de a crea noile rînduiri agrare pentru noul mod de producție (adică pentru capitalism) l-au jucat „cernii peredel** de tip american“, mișcarea din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea împotriva rentei (Anti-Rent-Bewegung), legea cu privire la homestead-uri¹⁰¹ etc. Cînd, în 1846, comunistul german Hermann Kriege s-a apucat să predice împărțirea egalitară a pământurilor în America, Marx a ridiculizat prejudecățile eseriste și teoria mic-burgheză a acestui cvasisocialism, dar a apreciat importanța istorică a mișcării americane împotriva proprietății funciare*** ca o mișcare ce exprima în spirit progresist interesele dezvoltării forțelor de producție, interesele capitalismului în America.

6. DE CE A TREBUI CA MICII PROPRIETARI DIN RUSIA SĂ SE PRONUNȚE PENTRU NAȚIONALIZARE ? .

Priviți, din punctul de vedere arătat mai sus, evoluția agrară a Rusiei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Ce a însemnat „marea“ noastră reformă țărănească, rășluirea pământurilor de la țărani, strămutarea țăranilor în „nisipișuri“, introducerea noilor rînduiri agrare cu

* Vezi „Problema agrară“ a lui Kautsky (pag. 132 și urm. din originalul german) cu privire la dezvoltarea micilor ferme în sudul Americii după abolirea sclaviei.

** — împărțirea pământurilor. — *Nota trad.*

*** „Vpered“, 1905, nr. 15 (Geneva, 7/20 aprilie), articolul: „Marx despre «cernii peredel» de tip american“ (vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 10, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 53—60. — *Nota red.*) (volumul al doilea al Operelor complete ale lui Marx și Engels, editate de Mehring). „Recunoaștem întru totul — scria Marx în 1846 — că mișcarea național-reformistilor americani este din punct de vedere istoric justificată. Știm că această mișcare tinde să ajungă la un rezultat care, e drept, ar da, în momentul de față, un impuls dezvoltării industrialismului societății burgheze moderne, dar care, ca rod al unei mișcări proletare — ca atac împotriva proprietății funciare în general și în actualele condiții din America în special — va trebui să ducă, în cele din urmă, datorită propriilor lui consecințe, la comunism. Kriege, care împreună cu comunistii germani din New York s-a alăturat mișcării împotriva rentei (Anti-Rent-Bewegung), îmbracă acest simplu fapt într-o frazeologie exaltată, fără să analizeze însă conținutul mișcării“¹⁰².

ajutorul forței armate, cu ajutorul gloanțelor și al pedepse-
lor corporale? Ea a însemnat primul act de violență în
masă împotriva țărănimii, în interesul capitalismului care
lua naștere în agricultură; ea a însemnat o „curățire“ mo-
șierească „a pământurilor“ pentru capitalism.

Ce reprezintă legislația agrară stolîpinistă în vederea
aplicării articolului 87, această încurajare a jefuirii obști-
lor de către chiaburi, această desființare a vechilor relații
agrare în folosul unui mănunchi de gospodari înstăriți, cu
prețul ruinării rapide a maselor? Ea reprezintă al doilea
mare pas pe linia violenței în masă împotriva țărănimii în
interesul capitalismului. Ea reprezintă a doua „curățire“
moșierească „a pământurilor“ pentru capitalism.

Dar ce înseamnă naționalizarea trudovică a pământului
în revoluția rusă?

Ea înseamnă o „curățire“ țărănească „a pământurilor“
pentru capitalism.

Principalul izvor al tuturor naivităților prostești ale
municipaliștilor noștri constă tocmai în faptul că ei nu
înțeleg baza *economică* a revoluției agrare burgheze din
Rusia în cele două forme posibile ale acestei revoluții —
forma burghezo-moșierească și cea burgheză-țărănească.
Fără „curățirea“ relațiilor și rînduielilor agrare medievale,
în parte feudale, în parte asiatice, *nu poate avea loc o re-
voluție burgheză în agricultură*, deoarece capitalul *trebuie*
— trebuie în sensul unei necesități economice — să-și creeze
noi rînduieli agrare, adaptate noilor condiții ale agriculturii
comerciale libere. Această „curățire“ a vechiturilor me-
dievale în domeniul relațiilor agrare în general, și în pri-
mul rînd în acela al vechii proprietăți funciare, trebuie să
afecteze îndeosebi pământurile moșierești și loturile țără-
nești, deoarece acum, în forma lor actuală, atît prima cît
și cea de-a doua proprietate funciară sînt adaptate la
munca în dijmă, la rămășițele clăcii, la relațiile de aservire,
și nu la gospodăria liberă care se dezvoltă în mod capita-
list. „Curățirea“ stolîpinistă se află, fără îndoială, pe linia
dezvoltării capitaliste progresiste a Rusiei, numai că
această curățire este întru totul adaptată intereselor mo-
șierilor: țărani bogați să plătească prețuri exorbitante
băncii „țărănești“ (citește: moșierești), iar noi le vom da

În schimb libertatea de a jefui obștea, de a expropria cu forța masa țărănimii, de a-și rotunji loturile, de a evacua țărănimea săracă, de a submina înseși temeliele vieții unor sate întregi, de a crea neapărat cu orice preț — fără a ține seama de gospodăria și de viața agricultorilor cu lot „din moși-strămoși“, oricât de mare ar fi numărul lor — noi otruburi *, baza agriculturii capitaliste noi. Această linie are, indiscutabil, un sens economic; ea exprimă *în mod fidel* mersul *real* al dezvoltării, așa cum trebuie să fie el *în condițiile dominației* moșierilor care se transformă în iuncheri.

Care este însă cealaltă linie, linia țărănească? Ori această linie este irealizabilă din punct de vedere economic, și atunci toate discuțiile pe tema confiscării pământurilor moșierești de către țărani, pe tema revoluției agrare țărănești etc. nu sînt decît șarlatanie sau visuri deșarte. Ori ea este realizabilă din punct de vedere economic, în condiții în care un element al societății burgheze va învinge un alt element al societății burgheze, și atunci trebuie să avem limpede în minte și să arătăm limpede poporului condițiile concrete ale acestei dezvoltări, condițiile transformării pe cale țărănească a vechilor relații de proprietate funciară în relații de tip nou, capitalist.

Aici se naște, în mod firesc, următoarea idee: această linie țărănească este tocmai *împărțirea* pământurilor moșierești și trecerea lor în proprietatea țărănimii. Perfect. Dar pentru ca această împărțire și această împrumietărire să corespundă condițiilor cu adevărat noi, capitaliste în agricultură, este necesar ca împărțirea să se facă pe o bază nouă, iar nu pe baza veche. La baza ei nu trebuie să stea vechile loturi, împărțite între țărani cu o sută de ani în urmă, după bunul plac al burmiștrilor ** moșierești sau al cinovnicilor despotismului asiatic; la baza ei trebuie să stea cerințele unei agriculturi libere, cu caracter comercial. Pentru a satisface cerințele capitalismului, împărțirea trebuie să fie o împărțire între *fermieri*, și nu o împărțire

* — loturi tăiate din părintul obștii și date în proprietate individuală țăranilor. — *Nota trad.*

** — burmistru — în timpul iobăgiei, administrator de moșie, investit cu funcții administrative-moșierești. — *Nota trad.*

Între niște țărani „trîndavi“, care în covârșitoarea lor majoritate gospodăresc așa cum au apucat, după tradiție, nu potrivit condițiilor capitaliste, ci potrivit condițiilor patriarhale. Împărțirea după normele vechi, adică pe baza vechii proprietăți funciare lotuale, nu va însemna *curățirea* vechii proprietăți funciare, ci *eternizarea* ei ; ea nu va însemna deschiderea drumului pentru capitalism, ci *împovă-rarea* lui cu o mulțime de „trîndavi“ neadaptați și inadaptabili, care nu pot deveni fermieri. Pentru a fi progresistă, împărțirea trebuie să se bazeze pe o *novă* selecție a țărănilor agricultori, o selecție care să despartă pe fermieri de orice balast inutil. Or, această selecție nouă este tocmai naționalizarea pămîntului, adică desființarea completă a proprietății private asupra pămîntului, deplina libertate de exploatare a pămîntului, libertatea formării de fermieri din rîndurile vechii țărăni.

Imaginați-vă gospodăria țărănească contemporană și caracterul proprietății funciare lotuale, adică al vechii proprietăți funciare țărănești. „Fiind grupată de obște în foarte mici uniuni administrative-fiscale și agricole, țără-nimea este fărîmițată printr-o mulțime de variate împărțiri ale ei în categorii, în grupuri, după întinderea lotului, după mărimea plăților etc. Să luăm fie și culegerea de date statistice ale zemstvelor cu privire la gubernia Saratov : țără-nimea se împarte aici în următoarele categorii : țărani cu lot fără răscumpărare, țărani proprietari, țărani proprietari plini, țărani ai statului, țărani ai statului care posedă pămînt în cadrul obștii, țărani cetvertini, țărani ai statului foști iobagi la moșieri, țărani de pe domeniile imperiale, arendași de terenuri care aparțin statului, țărani fără pămînt, proprietari care au aparținut moșierilor, țărani cu lot răscumpărat, proprietari care au aparținut domeniilor imperiale, coloniști-proprietari, țărani coloniști, țărani cu lot fără răscumpărare care au aparținut moșierilor, proprietari care au aparținut statului, țărani eliberați individual, țărani scutiți de dijmă, plugari liberi, țărani temporar obligați, țărani care erau afectați fabricilor etc. și apoi țărani pripășiți, țărani veniți din alte locuri etc.¹⁰³ Toate aceste categorii se deosebesc prin istoria relațiilor agrare, prin mărimea loturilor și a plăților etc. etc. Și în

cadrul categoriilor există o mulțime de deosebiri de acest fel: uneori chiar țărani din același sat sînt împărțiți în două categorii cu totul deosebite: «țărani foști ai d-lui N.N.» și «țărani foști ai d-nei M.M.». Toate aceste categorii pestrițe erau firești și necesare în evul mediu* . Dacă o nouă împărțire a pămînturilor moșierești s-ar face pe baza acestei proprietăți funciare feudale — indiferent dacă ea s-ar efectua în sensul completării pînă la o normă unică, adică al unei împărțiri egalitare, sau în sensul unei proporționări între nou și vechi, sau în vreun alt mod, — această împărțire nu numai că nu ar garanta o concordanță între parcelele repartizate și cerințele agriculturii capitaliste, dar, dimpotrivă, ar consfinți o discordanță vădită. O astfel de împărțire ar îngreui evoluția socială, ar lega noul de vechi, în loc să elibereze noul de vechi. Adevărata eliberare o constituie numai naționalizarea pămîntului, care permite formarea de fermieri, crearea de gospodării-ferme fără nici o legătură cu vechile gospodării, fără nimic comun cu proprietatea funciară lotuală medievală.

În Rusia de după reformă, evoluția capitalistă pe pămînturile lotuale medievale ale țăranilor s-a desfășurat în așa fel, încît elementele economice progresiste se eliberau de sub influența determinantă a lotului. Pe de o parte, se eliberau proletarii, dîndu-și în arendă loturile, părăsindu-le, lăsîndu-le în paragină. Pe de altă parte, se eliberau gospodării prin cumpărări și arendări de pămînt, întemeind o gospodărie nouă din diferite frînturi de proprietate funciară veche, medievală. Pămîntul pe care gospodărește țăranul rus cît de cît înstărit din zilele noastre, adică țăranul care este într-adevăr în stare să devină, în cazul unui deznodămînt favorabil al revoluției, fermier liber, se cîmpune, în parte, din lotul propriu, în parte din lotul luat în arendă de la un vecin din aceeași obște, în parte, poate, din pămînt luat în arendă pe termen lung de la stat, din pămînt luat în arendă pe termen de un an de la moșieri, din pămînt cumpărat de la bancă etc. Capitalismul cere ca toate

* „Dezvoltarea capitalismului”, cap. V, IX: „Unele observații cu privire la economia precapitalistă a satului nostru”, pag. 293. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 372—373. — Nota red.)

aceste deosebiri dintre categorii să dispară, ca orice gospodărie să fie organizată exclusiv în conformitate cu noile condiții și cerințe ale pieței, cu noile cerințe ale agriculturii. Naționalizarea pământului îndeplinește această cerință printr-o metodă revoluționară-țăărănească, eliberând poporul dintr-o dată și în întregime de *tot* putregaiul *tuturor* formelor de proprietate funciară medievală. Nu trebuie să existe nici proprietate funciară moșierească, *nici* proprietate funciară *lotuală*, trebuie să existe numai o proprietate funciară nouă, liberă, — aceasta este lozinca țaranului radical. Și această lozincă exprimă în modul cel mai just, mai consecvent și mai hotărât interesele capitalismului (de care țaranul radical, în naivitatea lui, se apără făcându-și semnul crucii), interesele dezvoltării maxime a forței productive a pământului în condițiile producției de mărfuri.

Aici se poate vedea agerimea minții lui Piotr Maslov, la care *toată* deosebirea dintre programul său agrar și programul agrar țărănesc trudovic se reduce la *consfințirea* proprietății funciare vechi, feudale, lotuale! Pământul țărănesc lotual este un ghetou în care țărănimea se sufocă și din care ea caută să scape, tinzând spre un pământ liber*. Piotr Maslov însă, contrar revendicărilor țărănești cu privire la pământul liber, adică naționalizat, eternizează acest ghetou, consfințește vechiul; pământurile cele mai bune, care urmează să fie confiscate de la moșieri și date în folosință obștească, sînt subordonate de el condițiilor vechii proprietăți funciare și ale vechii gospodării. *În fapt*, țaranul trudovic este cel mai hotărât revoluționar burghez, iar în vorbă el este un utopist mic-burghez, care își închipuie că „cernîi peredel“ este punctul de plecare al armoniei și al frăției**, și nu al fermieratului capitalist. În fapt,

* D-l Mușenko, „socialist-revoluționar“, care în Duma a II-a a expus în modul cel mai cuprinzător concepțiile partidului său, a declarat deschis: „*Nol ridicăm steagul eliberării pământului!*“ (ședința a 47-a din 26 mai 1907, pag. 1 174). Trebuie să fii orb ca să nu vezi nu numai caracterul real *capitalist* al acestui steag pretins „socialist“ (acest lucru îl vede și Piotr Maslov), ci și caracterul progresist sub raport economic al unei asemenea revoluții agrare în comparație cu cea stolinistă-cadetă (acest lucru nu-l vede Piotr Maslov).

** Comp. exprimarea naivă a acestui punct de vedere revoluționar-burghez în cuvîntarea „socialistului-populist“ Volk-Karacevski despre „egalitate, fraternitate, libertate“ (Duma a II-a, ședința a 16-a din 26 martie 1907, pag. 1 077—1 080).

Piotr Maslov este un reacționar care, de teama unei Vendeé a unei viitoare contrarevoluții, consfințește actualele elemente antirevoluționare ale vechii proprietăți funciare și eternizează ghetoul țărănesc, iar în vorbă folosește formule nechibzuite, învățate pe de rost, despre progresul burghez. Maslov & Co. n-au înțeles cîtuși de puțin condițiile reale ale unui adevărat progres burghez liber — și nu burghez stolpînist — al agriculturii ruse.

Deosebirea dintre marxismul vulgar al lui Piotr Maslov și metodele de cercetare folosite într-adevăr de Marx reiese cel mai limpede din atitudinea față de utopiile mic-burgheze ale narodnicilor (inclusiv ale socialiștilor-revoluționari). În 1846, Marx a demascat necruțător caracterul mic-burghez al concepțiilor socialistului-revoluționar american Hermann Kriege, care preconiza un adevărat cernîi peredel pentru America și care a dat acestei împărțiri denumirea de „comunism“. Critica dialectică și revoluționară făcută de Marx a înlăturat învelișul doctrinei mic-burgheze și a *dezvăluit* nucleul sănătos pe care îl conțineau „atacurile împotriva proprietății funciare“ și „mișcarea împotriva rentei“, pe cînd marxiștii noștri vulgari, criticînd „împărțirea egalitară“, „socializarea pămîntului“, „dreptul egal la pămînt“, *se mulțumesc* să combată doctrina, dînd astfel dovadă de un doctrinarism obtuz, care nu vede îndărătul literci moarte a teoriei narodniciste realitatea vie a revoluției țărănești. Acest doctrinarism obtuz, exprimat în programul nostru „de municipalizare“, care consfințește cea mai înapoiată proprietate funciară medievală, a fost împins de Maslov și de menșevici pînă acolo încît în Duma a II-a au putut fi rostite, în numele partidului social-democrat, cuvinte de-a dreptul rușinoase ca acestea : „...Dacă în problema modului de expropriere a pămîntului, noi (social-democrații) sîntem mult mai aproape de aceste fracțiuni (fracțiunile narodniciste) decît de fracțiunea libertății poporului, în problema formelor de folosință a pămîntului sîntem mai departe de ele“ (ședința a 47-a din 26 mai 1907, pag. 1 230 din darea de seamă stenografică).

Într-adevăr, în problema revoluției agrare țărănești, menșevicii sînt mai departe de naționalizarea țărănească

revoluționară și mai aproape de menținerea moșierească liberală a proprietății funciare lotuale (și nu numai a celei lotuale). Menținerea proprietății funciare lotuale înseamnă menținerea stării de oprimare, de înapoiere, de aservire. E firesc ca moșierul liberal, cu gândul la răscumpărare, să apere din răzputeri proprietatea funciară lotuală *... paralel cu menținerea unei părți considerabile a proprietății moșierești !* Iar social-democratul, derutat de municipalisti, nu înțelege că vorbele zboară, iar faptele rămân. Vorbele despre egalizare, socializare etc. vor zbură, deoarece în condițiile producției de mărfuri *nu poate* exista egalizare. Dar *faptele* vor rămâne, adică va rămâne ruptura — în măsura în care ea este posibilă în condițiile capitalismului — cu trecutul feudal, cu proprietatea funciară lotuală medievală, cu rutina și tradiția, sub formele lor cele mai diferite. Când se spune : „din împărțirea egalitară a pământului nu va ieși nimic“, marxistul trebuie să înțeleagă că acest „nimic“ se referă *exclusiv* la sarcinile cu caracter socialist, exclusiv la faptul că această împărțire nu va înlătura capitalismul. Dar din încercările de a înlături astfel de împărțiri, și chiar numai din ideea unei astfel de împărțiri, vor rezulta *foarte multe* faloase pentru revoluția burghezo-democratică.

Această revoluție poate avea loc fie în condițiile predominării moșierilor asupra țăranilor, ceea ce implică menținerea vechii proprietăți și reformarea ei pe cale stolîpinistă, exclusiv cu ajutorul rublei, fie pe calea victoriei țăranilor asupra moșierilor, ceea ce, date fiind condițiile obiective ale economiei capitaliste, este cu neputință fără desființarea întregii proprietăți funciare medievale, atât a celei moșierești, cât și a celei țărănești. Ori o reformă agrară stolîpinistă, ori o naționalizare țărănească revoluționară.

* În treacăt fie zis, meșevicii (printre care și tov. Țereteli, a cărui cuvîntare am citat-o mai sus) se înală amarnic atunci cînd își inchipuie că cadetii apără cît de cît consecvent proprietatea liberă a țăranilor. Asta nu-i adevărat. În numele partidului cadet, d-l Kutler s-a pronunțat, în Duma a II-a, în favoarea proprietății (spre deosebire de proiectul referitor la fondul funciar al statului prezentat de cadetii în Duma I), dar în același timp a spus : „partidul proiectează să-i îngrădească pe ei (pe țăranii) numai (!) în ceea ce privește dreptul de înstrăinare și de ipotecare, adică să preîntîmpine pe viitor o dezvoltare largă a vînzării și cumpărării pămîntului“ (ședința a 12-a din 19 martie 1907, pag. 740 din darea de seamă stenoarafică). Acesta este programul *ultrareacționar* al unui *burocrat*, deghizat în liberal.

Numai aceste soluții sînt reale din punct de vedere economic. Toate căile de mijloc, începînd cu municipalizarea preconizată de menșevici și terminînd cu răscumpărarea preconizată de cadeți, nu sînt decît mărginire mic-burgheză, denaturare obtuză a teoriei, născocire nereușită.

7. ȚĂRANII ȘI NARODNICII DESPRE NAȚIONALIZAREA PĂMÎNTURILOR LOTUALE

Că desființarea proprietății asupra pămînturilor lotuale constituie o condiție pentru crearea unei gospodării țărănești libere, corespunzătoare condițiilor noi, capitaliste, este un fapt de care își dau perfect de bine seama lînșiși țărani. D-l Groman, care redă amănunțit și exact dezbaterele de la congresele țăranilor *, citează următoarea părere remarcabilă a unui țaran :

„La discutarea problemei răscumpărării, un delegat, care n-a înțîmpinat obiecții de fond, a spus : «unii susțin că, dacă nu va fi răscumpărare, vor avea de suferit mulți dintre țărani care și-au cumpărat pămînt cu bani muncii de ei. Acești țărani sînt puțini la număr, și nici pămînt mult nu au ; *ei tot vor primi pămînt la împărțire*». Iată care este izvorul hotărîrii lor de a renunța la dreptul de proprietate atît asupra pămîntului lotual, cît și asupra pămîntului cumpărat“.

Iar ceva mai departe (pag. 20), d-l Groman repetă aceste cuvinte ca fiind părerea generală a țăranilor.

„*Ei tot vor primi la împărțire !*“ Nu este oare limpede ce fel de necesitate *economică* a dictat acest argument ? O nouă împărțire a întregului pămînt, atît a celui moșieresc cît și a celui lotual, nu poate micșora proprietatea funciară a nouă zecimi (sau, și mai exact, a nouăzeci și nouă la sută) din țărănime ; țărani n-au de ce să se teamă de această nouă împărțire. Ea este necesară pentru că va da gospodarilor adevărați, destoinici posibilitatea de a-și organiza folosirea pămîntului potrivit noilor condiții, potrivit cerințelor capitalismului („imperativelor pieței“ pentru producătorii izolați), fără a se supune relațiilor medie-

* „Materiale în legătură cu problema țărănească“ (Dare de seamă asupra ședințelor din 6—10 noiembrie 1905 ale Congresului delegaților Uniunii țărănești din Rusia. Cu un articol introductiv de V. Groman. Edit. „Novii Mir“, Petersburg, 1905, pag. 12).

vale care au determinat întinderea, aşezarea, repartizarea proprietăţii funciare lotuale.

D-l Peşehonov, un practic şi lucid „socialist-populist“ (citeşte : social-cadet), care, după cum am văzut, a ştiut să se adapteze la revendicările masei micilor proprietari din întreaga Rusie, exprimă acest punct de vedere într-un mod şi mai categoric.

„Pământurile lotuale — scrie el —, care constituie o parte foarte importantă a teritoriului sub raportul producţiei, sînt atribuite unei stări sociale, ba mai rău : unor grupuri mici ale acestora, diferitelor gospodării şi sate. Din această cauză, chiar în cadrul acestor pămînturi lotuale, ţărănimea, luată în totalitatea ei, nu se poate strămuta şi aşeza în mod liber... O repartizare a populaţiei cu totul neraţională şi necorespunzătoare cerinţelor pieţei (notaţi !)... Trebuie anulată interdicţia privitoare la pămînturile statului, *trebuie eliberate din cătuşele proprietăţii pămînturile lotuale*, trebuie eliberate pămînturile proprietate privată. Trebuie să i se înapoieze poporului rus pămîntul său, şi atunci el se va aşeza pe acest pămînt, aşa cum îi dictează nevoile lui economice“ (A. V. Peşehonov : „Problema agrară în legătură cu mişcarea ţărănească“, Petersburg, 1906, pag. 83, 86, 88—89. Subliniat de noi).

Nu este oare limpede că prin gura acestui „socialist-populist“ vorbeşte fermierul care doreşte să stea pe propriile lui picioare ? Nu este oare limpede că „eliberarea pămînturilor lotuale din cătuşele proprietăţii“ îi este într-adevăr necesară acestuia pentru o nouă repartizare, pentru o nouă formare de parcele de pămînt, „corespunzătoare cerinţelor pieţei“, adică cerinţelor *agriculturii capitaliste* ? Şi d-l Peşehonov — amintim încă o dată — este de ajuns de lucid pentru a respinge orice socializare, orice adaptare la dreptul obşteii — doar nu degeaba îl blamează socialiştii-revoluţionari, calificîndu-l individualist ! — *pentru a respinge orice interdicere a muncii salariate în gospodăria ţărănească*.

Caracterul reacţionar al sprijinirii proprietăţii ţărăneşti lotuale, în condiţii cînd ţărănimea manifestă *astfel* de tendinţe spre naţionalizare, devine pe deplin evident. A. Finn, care în broşura sa a citat unele din consideraţiile d-lui Peşehonov reproduse de noi, îl critică pe acesta, calificîndu-l narodnic şi caută să-i demonstreze că capitalismul se va dezvolta inevitabil din gospodăria ţărănească şi în cadrul

acestei gospodării (pag. 14 și urm. din broșura citată). Această critică este nesatisfăcătoare, deoarece, ocupându-se de problema generală a dezvoltării capitalismului, A. Finn a scăpat din vedere problema concretă a condițiilor unei dezvoltări mai libere a agriculturii capitaliste pe pământurile *lotuale*! A. Finn se mulțumește doar să pună problema capitalismului *în general* și repurtează o victorie ușoară asupra narodnicismului, care este de mult învins. Dar aici este vorba de o problemă mai concretă *: aceea a tipului moșieresc și a tipului țărănesc de „eliberare” (expresia d-lui Peșehonov), de „curățire” a pământului pentru capitalism.

În Duma a II-a, oratorul oficial al partidului socialist-revoluționar, d-l Mușenko, care a rostit cuvântul de încheiere în problema agrară, a exprimat într-un mod tot atît de categoric, ca și d-l Peșehonov, esența *capitalistă* a naționalizării pământului, pe care socialiștilor mic-burgezi le place s-o numească „socializare”, instituirea „dreptului egal la pământ” etc.

„O așezare rațională a populației — a spus d-l Mușenko — va fi posibilă numai atunci cînd pământul va fi eliberat, cînd toate îngrădirile instituite asupra lui de principiul proprietății private asupra pământului vor fi desființate” (ședința a 47-a din 26 mai 1907, pag. 1 172 din darea de seamă stenografică). Exact! Așezarea „rațională” a populației este tocmai ceea ce reclamă piața, capitalismul. Așezarea „rațională” a „bunilor” gospodari este împiedicată atît de proprietatea funciară moșierească, cît și de cea *lotuală*.

* „Unde poate duce, în cele din urmă, această gospodărie bazată pe muncă despre care vorbește Peșehonov?” — se întreabă A. Finn și răspunde pe bună dreptate: „la capitalism” (pag. 19 din broșura citată). De la acest adevăr incontestabil, care într-adevăr trebuia explicat unui narodnic, ar fi trebuit să se meargă *mai departe*, la explicarea formelor speciale de manifestare a cerințelor capitalismului în condițiile revoluției agrare țărănești. În loc să procedeze astfel, A. Finn a mers *înapoi*: „Se pune întrebarea — scrie el — ce rost are să ne întoarcem înapoi, să ne tot învîrtim pe niște căi specifice, pentru ca, în cele din urmă, să ieșim iarăși la drumul pe care am și început să mergem? Asta-i o trudă inutilă, d-le Peșehonov!” (ibid.). Nu, nu este o trudă inutilă, o trudă care, „în cele din urmă”, duce la capitalism, ci o *trudă care duce în modul cel mai direct, mai liber, mai rapid pe drumul capitalismului*. A. Finn n-a reflectat îndeajuns asupra deosebirilor comparative dintre evoluția capitalistă stolipinistă a agriculturii în Rusia și evoluția capitalistă țărănească-revoluționară a agriculturii în Rusia.

În legătură cu declarațiile făcute de delegații Uniunii țărănești, încă o observație merită atenția noastră. D-l Groman scrie în broșura citată :

„Faimoasa problemă a «obștii» — această piatră unghiulară a vechiului și noului narodnicism — n-a fost de loc ridicată și a fost rezolvată în mod tacit în sens negativ : pământul trebuie să se afle în folosința unor persoane și asociații, se spune atît în rezoluția primului congres, cît și în aceea a Congresului al II-lea“ (pag. 12).

Așadar, țăranii s-au pronunțat limpede și hotărît împotriva vechii obști, în favoarea unor asociații libere și a folosirii în mod individual a pământului. Nu încapă nici o îndoială că acesta este într-adevăr glasul întregii țărănime, întrucît nici în proiectul Grupului trudovic (al celor 104) *nu se pomenește nimic despre obște*. Or, obștea este o uniune pentru stăpînirea pământului lotual !

Stolîpin desființează această obște prin violență în folosul unui mănunchi de bogătași. Țărănimea vrea s-o desființeze, înlocuind-o cu *asociații libere și cu folosirea „în mod individual“ a pământului lotual naționalizat*. Iar Maslov & Co., în numele progresului burghez, merg tocmai împotriva cerinței fundamentale a acestui progres și apără proprietatea funciară medievală. Ferește-ne, doamne, de asemenea „marxism“ !

8. GRESEALA LUI M. ȘANIN ȘI A CELORLALȚI ADEPȚI AI ÎMPĂRȚIRII PĂMÎNTURILOR

M. Șanin, care într-o broșură a sa * a abordat această problemă sub un unghi întrucîtva diferit, ne-a oferit, împotriva voinței sale, încă un argument în favoarea naționalizării, care îi este atît de odioasă. Cu exemplul Irlandei, cu analiza condițiilor *reformatorismului* burghez în domeniul agriculturii, M. Șanin a dovedit un singur lucru : incompatibilitatea principiilor proprietății funciare cu proprietatea obștească sau de stat asupra pământului (dar această incompatibilitate trebuie dovedită și printr-o analiză teoretică generală, de care Șanin nici nu și-a adus aminte măcar) ; în afară de aceasta, el a mai dovedit,

* „Municipalizare, sau împărțire și Improprietărire“. M. Șanin, Vîlno, 1907.

poate, și necesitatea, pentru orice activitate reformatoare de stat în domeniul agriculturii care se dezvoltă pe calea capitalistă, de a admite proprietatea. Dar toate aceste argumente ale lui Șanin nu-și ating ținta: firește că, în condițiile reformatorismului burghez, nu poate fi concepută *decît* proprietatea privată asupra pămîntului; firește că menținerea proprietății private asupra masei principale a pămînturilor din Regatul Unit făcea ca pentru o parte a acestuia să nu existe o altă cale în afară de aceea a proprietății private. Dar ce legătură au toate acestea cu „revoluția agrară țărănească” din Rusia? O cale justă a arătat, dacă vreți, M. Șanin, dar el a arătat calea justă a reformei agrare stolîpiniste, și nu a revoluției agrare țărănești*. M. Șanin nu sesizează cîtuși de puțin deosebirea dintre aceste două căi; or, atîta timp cît nu-ți este clară această deosebire, este pur și simplu ridicol să vorbești de un program agrar social-democrat în revoluția rusă. Iar atunci cînd — călăuzit, firește, de cele mai bune intenții — M. Șanin susține confiscarea împotriva răscumpărării, el pierde orice perspectivă istorică. El uită că, în societatea burgheză, confiscarea, adică exproprierea fără răscumpărare, este tot atît de incompatibilă cu *reformatorismul* ca și naționalizarea pămîntului. A vorbi de confiscare și a admite rezolvarea problemei agrare prin reforme, și nu pe cale revoluționară, echivalează cu a cere lui Stolîpin, printr-o petiție, să desființeze proprietatea funciară moșierească.

O altă trăsătură a broșurii lui Șanin o constituie faptul că subliniază cu toată tăria caracterul *agricol* al crizei noastre agrare, necesitatea categorică de a se trece la forme superioare de gospodărire, la ridicarea nivelului tehnic al

* Cît privește referirea lui Șanin la cazul Irlandei ca o dovadă a superiorității proprietății private asupra arendării (dar nu asupra naționalizării întregului pămînt), ea nu constituie o nouă. *Absolut aceleași* argumente folosește și d-l A. I. Ciuprov, profesor „liberal”, care recurge la exemplul Irlandei pentru a dovedi superioritatea *proprietății* funciare țărănești („Problema agrară”, vol. II, pag. 11). Dar adevărata natură a acestui „liberal” și chiar „democrat-constituționalist” reiese din pagina 33 a articolului său. Cu o nerușinare de necrezut, cu o nerușinare de liberal posibilă numai în Rusia, d-l Ciuprov propune ca în toate comisiile agrare țărani să fie subordonați unei *majorității formate din moșieri* !! 5 membri să fie din partea țărănilor și 5 din partea moșierilor, iar președintele „să fie desemnat de adunarea zemstvei”, adică de adunarea moșierilor. În Duma I, exemplul Irlandei a fost invocat de *prințul Druški-Liubețki*, deputat de dreapta, ca argument în favoarea necesității proprietății funciare private împotriva proiectului cadet (ședința din 24 mai 1906, pag. 626 din *darea* de seamă stenografică).

agriculturii, care în Rusia este extrem de scăzut etc. Șanin a dezvoltat atât de unilateral aceste teze juste și a ocolit în așa măsură problema desființării latifundiilor iobăgiste și a schimbării relațiilor de proprietate funciară ca o condiție a acestei revoluții tehnice, încît s-a creat o perspectivă cu totul falsă. Căci reforma agrară stolîpinistă duce și ea la un avînt tehnic al agriculturii pe o cale care din punctul de vedere al intereselor moșierești este normală. Fărămițarea prin violență a obștii în virtutea legilor din 9 noiembrie 1906 etc., încurajarea creării de hutore și sprijinirea financiară a otruburilor nu constituie nicidecum un miraj, cum spun uneori palavragiții ușuratici de la presa democratică, ci reprezintă un progres economic real pe terenul menținerii puterii moșierilor și al respectării intereselor lor. Aceasta este o cale extrem de lentă și extrem de chinuitoare pentru masele cele mai largi ale țărănimii și pentru proletariat, dar aceasta este singura cale posibilă pentru Rusia capitalistă, în cazul cînd nu va învinge revoluția agrară țărănească.

Priviți, din punctul de vedere al acestei revoluții, problema ridicată de Șanin. Noua tehnică agricolă impune schimbarea tuturor condițiilor de gospodărire arhaică, înapoiată, barbară, ignorantă, mizeră a țăranului pe lotul său. Trebuie lichidate cu desăvîrșire asolamentul cu trei sole, uneltele de muncă primitive, patriarhala lipsă de bani a agricultorului, creșterea vitelor după metode rămase din moși-strămoși, precum și ignorarea naivă, prostească a condițiilor și cerințelor pieței. Credeți oare că o asemenea revoluționare a economiei este posibilă atîta timp cît proprietatea funciară rămîne intactă? Or, o împărțire a pămînturilor între actualii proprietari de loturi ar însemna menținerea pe jumătate a proprietății funciare medievale*. Împărțirea ar putea avea un caracter progresist dacă ar consolida *noua* gospodărie, *noua* agricultură, aruncînd peste bord tot ceea ce este vechi. Dar împărțirea nu-și poate îndeplini rolul de impuls spre o nouă agricultură dacă se

* Așa cum am arătat mai sus, din cele 280 000 000 de deseatine, cît reprezintă fondul funciar al Rusiei europene, jumătate — 138 800 000 de deseatine — o constituie proprietatea funciară lotuală (vezi volumul de față, pag. 203. — Nota red.)

bazează pe vechea proprietate funciară lotuală. Tov. Borisov, adept al împărțirii, a spus la Stockholm : „Programul nostru agrar este un program pentru perioada revoluției în dezvoltare, pentru perioada de desființare a vechilor rînduiri și de organizare a unei noi orînduiri social-politice. Aceasta este ideea fundamentală a programului. Social-democrația nu trebuie să-și lege mîinile cu hotărîri care ar obliga-o să sprijine o anumită formă de gospodărie. În această luptă a noilor forțe sociale împotriva temeliilor vechii orînduiri, nodul gordian trebuie tăiat printr-o lovitură hotărîtă“ (pag. 125 din „Procese-verbale“). Toate acestea sînt absolut juste și bine spuse. Dar toate acestea pledează în favoarea naționalizării, deoarece numai ea „nimicește“ efectiv întreaga proprietate funciară veche, medievală, numai ea taie într-adevăr nodul gordian, acordînd noilor gospodării deplină libertate de a se organiza pe pămîntul naționalizat.

Se pune întrebarea : care este deci criteriul care permite să se stabilească dacă noua agricultură este îndeajuns de formată pentru a-i adapta ei împărțirea pămînturilor, în loc de a consolida prin împărțire vechile piedici în calea noii gospodării ? Acest criteriu nu poate fi decît unul singur : practica. Nici o statistică din lume nu poate stabili măsura în care „s-au consolidat“ elementele burgheziei țărănești într-o țară, pentru a adapta forma de proprietate funciară la sistemul de exploatare a pămîntului. Acest lucru îl pot stabili numai proprietarii înșiși, în masa lor. Imposibilitatea de a stabili acest lucru în momentul de față este dovedită de faptul că în revoluția noastră masa țărănească a prezentat un program de naționalizare a pămîntului. Întotdeauna și în lumea întreagă, micul agricultor se contopește pînă într-atît cu gospodăria lui (dacă este într-adevăr gospodăria lui, și nu o bucatică din gospodăria moșierească bazată pe munca în dijmă, cum se întîmplă adeseori în Rusia), încît pentru el apărarea „fanatică“ a proprietății funciare este inevitabilă într-o anumită perioadă istorică și pentru un anumit timp. Dacă în locul fanatismului de proprietar — fanatism cultivat de toate clasele conducătoare, de toți politicienii burghezi liberali — în masele țaranilor ruși s-a răsîndit și s-a statornicit,

în perioada actuală, revendicarea naționalizării pământului, ar fi o copilărie sau un pedantism obtuz să se explice acest lucru prin influența publiciștilor de la „Russkoe Bogatstvo”¹⁰⁴ sau a broșurelor d-lui Cernov. Acest lucru se explică prin faptul că condițiile reale de viață ale micului agricultor, ale micului gospodar de la sate pun în fața acestuia ca sarcină economică nu consolidarea noii agriculturi, deja formate, prin împărțirea pământurilor și darea lor în proprietate, ci *curățirea* terenului pentru formarea (din elementele existente) a unei noi agriculturi pe pământul „liber”, adică naționalizat. Fanatismul de proprietar poate și trebuie să apară, la timpul său, ca o revendicare a fermierului deja *ieșit* din găoace de a-și asigura gospodăria. În revoluția rusă, naționalizarea pământului trebuia să devină o revendicare a maselor țărănești, o lozincă a fermierilor *care vor să spargă* găoacea medievală. De aceea, *propaganda* în favoarea împărțirii pământului pe care o desfășoară social-democrații în rîndurile țărănimii care înclină spre naționalizare și care în momentul de față abia începe să intre în faza „selecției” definitive, merită să dea fermieri capabili, să creeze o agricultură capitalistă, această propagandă constituie o flagrantă lipsă de tact istoric și vădește nepriceperea de a ține seama de momentul istoric concret.

Social-democraților noștri „împărțiști”, tovarășilor Finn, Borisov, Șanin, le este străin dualismul teoretic de care dau dovadă „municipaliștii”, mergînd pînă la critica vulgară a teoriei rentei a lui Marx (despre aceasta vom vorbi mai jos), dar ei fac o greșeală de alt gen, o greșeală privind perspectiva istorică. Situîndu-se, sub raport teoretic, pe o poziție generală justă (și deosebindu-se prin aceasta de „municipaliști”), ei repetă greșeala programului nostru „otrezkist” * din 1903. Izvorul acestei din urmă greșeli rezidă în aceea că, definind în mod just *direcția* dezvoltării, noi am definit în mod greșit *momentul* dezvoltării. Noi am considerat că elementele agriculturii capitaliste s-au și format pe deplin în Rusia, s-au format și în gospodăria moșierească (minus înrobitorile „pămînturi rășluite”

* — de la cuvîntul rusesc otrezki, tradus în romînește pămînturi rășluite. —
Nota trad.

— de aici revendicarea privitoare la pământurile rășluite), s-au format și în gospodăria țărănească, care părea a fi creat deja o puternică burghezie țărănească și de aceea incapabilă de „o revoluție agrară țărănească”. Nu „teama” de o revoluție agrară țărănească a generat acest program greșit, ci *supraaprecierea gradului* de dezvoltare capitalistă atins de agricultura rusă. Rămășițele iobăgiei ni se păreau atunci un amănunt neînsemnat, pe cînd gospodăria capitalistă pe pământul lotual și pe pământul moșieresc ni se părea a fi un fenomen pe deplin cristalizat și consolidat.

Revoluția a dat la iveală această greșală. Ea a confirmat direcția dezvoltării, așa cum am definit-o noi. Analiza marxistă a claselor societății ruse a fost confirmată într-un mod atît de strălucit de întregul mers al evenimentelor în general și de primele două Dume în special, încît socialismul nemarxist a fost definitiv subminat. Dar rămășițele iobăgiei la sate s-au dovedit a fi mult mai puternice decît credeam noi; ele au provocat o mișcare generală a țărănimii și au făcut din *această* mișcare piatra de încercare a întregii revoluții burgheze. Rolul de hegemon, pe care social-democrația revoluționară l-a atribuit întotdeauna proletariatului în mișcarea burgheză de eliberare, a trebuit să fie definit mai exact, ca rolul de conducător care duce după sine *țărănimea*. Încotro o duce? Înspre o revoluție burgheză în forma cea mai radicală și mai consecventă. Îndreptarea greșelii a constat în aceea că în locul sarcinii speciale a luptei împotriva *rămășițelor vechiului* din orînduirea agrară a trebuit să punem sarcinile luptei *împotriva întregii orînduiri agrare vechi*. În locul curățirii gospodăriei moșierești noi am pus ca sarcină *desființarea* ei.

Această corectare însă, făcută sub influența mersului impunător al evenimentelor, nu i-a determinat pe mulți dintre noi să reflecteze bine asupra noii noastre definiții privind gradul de dezvoltare capitalistă al agriculturii ruse. Dacă revendicarea de a confisca toate pământurile moșierești s-a dovedit a fi istoricește justă — și nu încapă îndoială că ea s-a dovedit a fi justă —, înseamnă că dezvoltarea largă a capitalismului cere noi relații de proprietate funciară, că germeii capitalismului din gospodăria moșierească pot și trebuie să fie sacrificați dezvoltării largi și libere a capi-

talismului pe baza micii proprietăți înnoite. A adopta revendicarea confiscării pământurilor moșierești înseamnă a recunoaște posibilitatea și necesitatea înnoirii micii gospodării agricole în condițiile capitalismului.

Este oare admisibil acest lucru? Nu este o aventură să sprijini mica gospodărie în condițiile capitalismului? Iar această înnoire a micii gospodării nu este oare un vis deșert? Nu este cumva o dovadă de demagogie această „captare a țăranilor“, acest Bauernfang? Așa gîndeau, fără îndoială, mulți tovarăși. Dar ei greșeau. Înnoirea micii gospodării este posibilă și în condițiile capitalismului, atunci cînd sarcina istorică este de a lupta împotriva unei orînduiri precapitaliste. Așa a fost înnoită mica gospodărie în America, care a desființat în mod revoluționar latifundiile sclavagiste și a creat condițiile pentru o cît mai rapidă și mai liberă dezvoltare a capitalismului. În revoluția rusă, lupta pentru pămînt nu este altceva decît lupta pentru o cale înnoită de dezvoltare capitalistă. Lozinca consecventă a acestei înnoiri este naționalizarea pămîntului. A exclude de la naționalizare pămînturile lotuale este ceva reacționar din punct de vedere economic (despre caracterul reacționar, din punct de vedere politic, al acestei excluderi vom vorbi separat). Dar „împărțitii“ sar peste sarcina istorică a actualei revoluții și presupun rezolvată o problemă pentru a cărei rezolvare abia au început să lupte masele țărănești. În loc să împingă înainte procesul de înnoire, în loc să explice țăranimii condițiile unei înnoiri consecvente, ei s-au apucat să croiască un veșmînt pentru fermierul înnoit și satisfăcut*.

„Fiecare lucru la timpul lui“. Social-democrația nu poate renunța dinainte la sprijinirea împărțirii. Într-un alt moment

* Împărțitii citează adesea cuvintele lui Marx: „Liberă proprietate a țaranului care-și lucrează singur pămîntul este, evident, forma cea mai normală a proprietății funciare pentru mica producție... Pentru deplina dezvoltare a acestui mod de producție, proprietatea asupra pămîntului este tot atît de necesară pe cit de necesară este proprietatea asupra uneltelor pentru libera dezvoltare a producției meșteșugărești“ („Das Kapital“. III. 2. 341)¹⁰⁶. De aici reiese doar că triumful deplin al gospodăriei țărănești libere poate să facă necesară proprietatea privată. Actuala mică gospodărie nu este însă liberă. Proprietatea funciară a statului este „mai curînd un instrument în mîinile moșierului decît în mîinile țaranului, mai curînd un instrument de stoarcere a dijmei decît un instrument de muncă liberă pentru țărani“. Desființarea tuturor formelor de proprietate funciară feudală și așezarea liberă a populației sînt necesare pentru crearea micii gospodării libere.

istoric, pe o altă treaptă a evoluției agrare, împărțirea poate deveni inevitabilă. Dar împărțirea exprimă într-un mod cu totul greșit sarcinile revoluției burghezo-democratice din Rusia anului 1907.

CAPITOLUL AL III-LEA BAZELE TEORETICE ALE NAȚIONALIZĂRII ȘI MUNICIPALIZĂRII

Un mare neajuns al aproape întregii prese social-democrate în problema programului agrar în general și un neajuns al dezbaterilor Congresului de la Stockholm în special îl constituie faptul că considerentele practice precumpănesc asupra celor teoretice, iar cele politice asupra celor economice*. Pentru cei mai mulți dintre noi constituie, desigur, o scuză faptul că problema agrară în cadrul revoluției a fost discutată de noi în condițiile unei munci de partid extrem de încordate: mai întâi după 9 ianuarie 1905, cu câteva luni înainte de explozie („Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.“ bolșevic de la Londra din primăvara anului 1905 și conferința simultană a menșevicilor la Geneva), apoi a doua zi după insurecția din decembrie¹⁰⁶, iar apoi în ajunul Dumei I la Stockholm. Dar acest neajuns trebuie, în orice caz, remediat acum, îndeosebi analiza laturii teoretice a problemei naționalizării și municipalizării este cât se poate de necesară.

* Broșura mea „Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc”, ale cărei teze le-am susținut la Congresul de la Stockholm, conține indicații foarte precise (dar sumare, după cum sumară este și întreaga broșură) cu privire la premisele teoretice ale programului agrar marxist. Am arătat acolo că „simpla negare a naționalizării” ar fi „o denaturare teoretică a marxismului” (pag. 16 din ediția veche, pag. 41 din ediția de față). (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 247. — *Nota red.*) Comp. și „Raportul” meu asupra Congresului de la Stockholm, pag. 27—28 din ediția veche (pag. 63 din ediția de față). „Și din punct de vedere strict științific, din punctul de vedere al condițiilor de dezvoltare a capitalismului în general, noi trebuie să susținem neapărat, dacă nu vrem să intrăm în contradicție cu volumul al III-lea al «Capitalului», că naționalizarea pământului este posibilă în societatea burgheză, că ea contribuie la dezvoltarea economică, înlesnește concurența și aflusul de capital în agricultură, face să scadă prețul cerealelor etc.”. Apoi același raport, pag. 59: „În ciuda promisiunii sale, ea (aripa dreaptă a social-democrației) nu duce pînă la capătul «logic» revoluția burghezo-democratică în agricultură, deoarece în capitalism acest capăt «logic» (și economic) nu este altul decît naționalizarea pământului, ca mijloc de desființare a rentei absolute” (vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 28, 61. — *Nota red.*).

1. CE ESTE NAȚIONALIZAREA PĂMÎNTULUI ?

Am reprodus mai sus formularea curentă a unei teze care este îndeobște recunoscută acum, și anume : „toate grupările narodniciste se pronunță pentru naționalizarea pămîntului“. În realitate însă, această formulare curentă este extrem de inexactă și conține foarte puține lucruri „îndeobște recunoscute“, dacă se are în vedere o adevărată identitate de vederi în problema acestei „naționalizări“ la reprezentanții diverselor curente politice. Masa țărănească cere în mod spontan pămînt, ea fiind oprimată de latifundiile iobăgiste și nelegînd nici un fel de noțiuni economice, cît de cît precise, de trecerea pămîntului în mîinile poporului. Țăranul nu are altă revendicare decît aceea, pe deplin actuală — care s-a plămădit, ca să zicem așa, în suferințe și s-a călit în anii îndelungați de asuprire —, de a înnoi, a întări, a consolida, a lărgi mica gospodărie, de a o face dominantă, și nimic mai mult. Țăranul nu visează altceva decît trecerea latifundiilor moșierești în mîinile lui ; ideea vagă a unității tuturor țăranilor, ca masă, în această luptă, el o exprimă în cuvintele : pămîntul să fie proprietatea poporului. Țăranul este călăuzit de instinctul proprietarului, care se simte stînjinit de nesfîrșita fărîmițare a formelor contemporane ale proprietății funciare medievale și de imposibilitatea de a organiza cultivarea pămîntului în deplină concordanță cu cerințele „gospodărești“, în cazul cînd toată această pestriță diversitate medievală a proprietății funciare se va menține. Necesitatea economică de a desființa proprietatea funciară moșierească, *de a desființa și „cătușele“ proprietății funciare lotuale* — iată noțiunile *negative* la care se reduce ideea țărănească a naționalizării. Ce forme de proprietate funciară vor fi necesare ulterior pentru mica gospodărie înnoită, care a asimilat, ca să zicem așa, latifundiile moșierești, la asta nu se gîndește țăranul.

Și în ideologia narodnicistă, care exprimă revendicările și aspirațiile țărănimii, laturile negative predomină, fără doar și poate, în noțiunea (sau în ideea vagă) a naționalizării. A înlătura vechile piedici, a-l izgoni pe moșter, „a elibera“ pămînturile, a sfărîma cătușele proprietății fun-

ciare lotuale, a consolida mica gospodărie, a înlocui „inegalitatea“ (latifundiile moșierești) prin „egalitate, fraternitate, libertate“ — iată la ce se reduce în proporție de nouă zecimi ideologia narodnicistă. Dreptul egal la pământ, folosirea egalitară a pământului, socializarea — toate acestea sînt doar diferite forme de exprimare a acelorași idei, și toate sînt noțiuni prin excelență negative, deoarece narodnicul nu concepe noile rînduiri ca un anumit sistem de relații social-economice. Pentru narodnic, actuala revoluție agrară înseamnă trecerea de la iobăgie, inegalitate, asuprire în general la egalitate și libertate, și nimic mai mult. Avem de-a face aici cu mărghinirea tipică a revoluționarului burghez, care nu vede trăsăturile capitaliste ale societății noi pe care o creează el.

În opoziție cu concepția naivă a narodnicismului, marxismul cercetează noua orînduire în curs de formare. Chiar și în condițiile celei mai depline libertăți a gospodăriei țărănești, chiar și în condițiile celei mai depline egalități între micii gospodari așezați pe pământul întregului popor, sau al nimănui, sau al lui „dumnezeu“, avem de-a face cu o orînduire bazată pe producția de mărfuri. Ceea ce îi leagă pe micii producători și îi subordonează este piața. Din schimbul de produse ia naștere puterea banilor; după transformarea produsului agricol în bani, urmează transformarea în bani a forței de muncă. Producția de mărfuri devine producție capitalistă. Această teorie nu este o dogmă, ci o simplă descriere, o generalizare a ceea ce se petrece și în gospodăria țărănească din Rusia. Cu cît această gospodărie suferă mai puțin din cauza lipsei de pământ, a asupririi moșierești, a apăsării relațiilor și rînduiriilor proprietății funciare medievale, de pe urma relațiilor de aservire și a samavolniciei, cu atît mai puternic se dezvoltă relațiile capitaliste chiar în cadrul acestei gospodării țărănești. Este un adevăr dovedit în modul cel mai neîndoielnic de întrecăga istorie a Rusiei din perioada de după reformă.

Prin urmare, noțiunea de naționalizare a pământului, privită prin prisma *realităților economice*, este o categorie a societății capitaliste, a societății bazate pe producția de mărfuri. Real în această noțiune nu este ceea ce gîndesc

țărani sau spun narodnicii, ci ceea ce decurge din relațiile economice existente în societatea respectivă. În condițiile relațiilor capitaliste, naționalizarea pământului nu înseamnă altceva decât trecerea rentei în mâna statului. Dar ce este renta în societatea capitalistă? Ea nu este cîtusi de puțin venitul provenit de pe urma pământului în general. Ea este partea din plusvaloare care rămîne după ce se scade profitul mijlociu la capital. Așadar, renta presupune muncă salariată în agricultură, transformarea agriculturii în fermier, în întreprinzător. Naționalizarea (în forma ei pură) presupune că statul primește rentă de la întreprinzătorii din agricultură, care plătesc salariu muncitorilor angajați și realizează un profit mijlociu la capitalul lor — profit mijlociu în raport cu toate întreprinderile agricole și neagricole din țara respectivă sau dintr-o serie de țări.

Prin urmare, noțiunea teoretică de naționalizare este indisolubil legată de teoria rentei, și anume a rentei capitaliste ca formă deosebită a venitului unei clase anumite (clasa proprietarilor funciari) în societatea capitalistă.

Teoria lui Marx deosebește două feluri de rente: renta diferențială și renta absolută. Prima este rezultat al faptului că pământul este limitat, al faptului că acesta este ocupat de gospodăria capitaliste în mod cu totul independent de existența proprietății asupra pământului, ca și de forma de proprietate funciară. Între diversele gospodării agricole sînt inevitabile deosebiri care decurg din diferența de fertilitate a pământului, poziția terenurilor în raport cu piața, productivitatea investițiilor suplimentare de capital în pământ. Pentru mai multă concizie, putem grupa laolaltă aceste deosebiri (fără a uita însă că ele provin din surse diferite) ca deosebiri între pământurile de calitate mai bună și cele de calitate mai proastă. Mai departe. Prețul de producție al unui produs agricol este determinat de condițiile de producție nu pe pământurile de calitate mijlocie, ci pe cele de calitate mai proastă, deoarece pentru acoperirea cererii nu este suficient numai produsul obținut de pe pământuri mai bune. Diferența între prețul de producție individual și prețul de producție cel mai ridicat constituie tocmai renta diferențială. (Amintim că prin preț de pro-

ducție Marx înțelege cheltuirile de capital făcute pentru obținerea produsului plus profitul mijlociu la capital.)

Renta diferențială se formează în mod inevitabil în condițiile agriculturii capitaliste, chiar dacă proprietatea privată asupra pământului este complet desființată. În condițiile existenței proprietății funciare, această rentă va fi încasată de proprietarul funciar, deoarece concurența dintre capitaluri îl silește pe fermier (arendaș) să se mulțumească cu un profit mijlociu la capital. În condițiile desființării proprietății private asupra pământului, această rentă o încasează statul. Desființarea *acestei* rente este *imposibilă* atâta timp cât există modul de producție capitalist.

Renta absolută provine din proprietatea privată asupra pământului. Această rentă conține un element de monopol, un element de preț de monopol *. Proprietatea privată asupra pământului împiedică libera concurență, împiedică egalizarea profitului, formarea profitului mijlociu în întreprinderile agricole și neagricole. Și întrucât în agricultură nivelul tehnicii este mai scăzut, compoziția organică a capitalului se caracterizează prin aceea că partea de capital variabil în raport cu capitalul constant este mai mare decât în industrie, astfel că *valoarea individuală* a produsului agricol depășește valoarea mijlocie. De aceea, proprietatea privată asupra pământului, împiedicând libera egalizare a profitului din întreprinderile agricole cu profitul din întreprinderile neagricole, face ca produsul agricol să fie vândut nu la prețul de producție cel mai ridicat, ci la valoarea individuală, și mai ridicată, a produsului (deoarece prețul de producție este determinat de profitul mijlociu la capital, iar renta absolută nu permite formarea acestui „mijlociu“, asigurând pe cale de monopol o valoare individuală mai ridicată decât cea mijlocie).

Prin urmare, renta diferențială este în mod inevitabil inerentă oricărei agriculturi capitaliste. Renta absolută nu este inerentă oricărei agriculturi capitaliste, ci numai agri-

* În partea a doua a volumului al II-lea din „Teorii asupra plusvalorii“, Marx dezvoltă „esența diverselor teorii asupra rentei“: teoria prețului de monopol al produsului agricol și teoria rentei diferențiale. El arată ceea ce este just într-o teorie și în cealaltă, în măsura în care renta absolută conține un element de monopol. Comp. pag. 125 în legătură cu teoria lui Adam Smith: „este un lucru absolut just“ că renta este un preț de monopol, întrucât proprietatea privată asupra pământului împiedică egalizarea profitului, asigurând un profit mai ridicat decât cel mijlociu ¹⁰⁷.

culturii în care există proprietatea privată asupra pământului, numai agriculturii în care există o stare de înapoiere — istoricește * creată — pe care monopolul o permanentizează.

Kautsky face o paralelă între cele două forme de rentă, printre altele în ceea ce privește raportul lor în special cu naționalizarea pământului, în următoarele teze :

„În măsura în care renta funciară este rentă diferențială, ea izvorăște din concurență. În măsura în care este rentă absolută, ea izvorăște din monopol... În practică, renta funciară ne apare nedivizată ; nu putem distinge care din părțile ei este rentă diferențială și care este rentă absolută. În afară de aceasta, rentei i se adaugă de obicei dobânda la capital pentru cheltuielile făcute de proprietarul funciar. Acolo unde proprietarul este în același timp și agricultor, renta funciară se îmbină cu profitul realizat în agricultură.

Cu toate acestea, deosebirea dintre cele două forme de rentă are cea mai mare importanță.

Renta diferențială izvorăște din caracterul capitalist al producției, iar nu din proprietatea privată asupra pământului.

Această rentă s-ar menține și în cazul naționalizării pământului, cerută (în Germania) de adepții reformei agrare, care sînt pentru menținerea sistemului capitalist în agricultură. Numai că, în acest caz, această rentă ar reveni nu unor persoane particulare, ci statului.

Renta absolută izvorăște din proprietatea privată asupra pământului, din contradicția existentă între interesele proprietarului funciar și cele ale restului societății. *Naționalizarea pământului ar permite desființarea acestei rente și reducerea prețurilor la produsele agricole cu o sumă corespunzătoare acestei rente* (subliniat de noi).

Mai departe, a doua deosebire dintre renta diferențială și cea absolută constă în faptul că prima nu influențează, ca parte componentă, prețul produselor agricole, pe cînd cea de-a doua îl influențează. Prima izvorăște din prețul de producție, cea de-a doua din depășirea prețurilor de producție de către prețurile de piață. Prima izvorăște dintr-un surplus, din profitul suplimentar obținut printr-o muncă mai productivă pe un pământ mai bun sau pe un pământ care are o poziție mai bună. Cea de-a doua nu izvorăște din venitul suplimentar obținut de pe urma unor forme de muncă agricolă ; ea este posibilă doar ca un *scăzămînt*, în favoarea proprietarului funciar, din cuantumul de valori existent, ca un scăzămînt din masa plusvalorii, prin urmare ea înseamnă ori o micșorare a profitului, ori un scăzămînt din salariu. Dacă prețurile cerealelor cresc și, totodată,

* Comp. „Teorii asupra plusvalorii“, volumul II, partea 1 (originalul german), pag. 259 : „În agricultură predomină încă munca manuală, iar modulul de producție burghez îi este proprie dezvoltarea mai rapidă a industriei decît a agriculturii. Aceasta este, de altfel, o deosebire istorică, care poate să dispară“ (op. cit., pag. 275, precum și vol. II, partea a 2-a, pag. 15) ¹⁰⁰.

cresc și salariile, scade profitul la capital. Dacă prețurile cerealelor cresc fără să crească salariile, păgubiți sînt muncitorii. În sfîrșit, se poate întîmpla — și acest lucru trebuie considerat chiar ca regulă generală — ca paguba pricinuită de renta absolută să fie suportată și de muncitori și de capitaliști*.

Așadar, problema naționalizării pămîntului în societatea capitalistă cuprinde două părți esențial deosebite : problema rentei diferențiale și problema rentei absolute. Naționalizarea schimbă pe posesorul primei rente și subminează însăși existența celei de-a doua. Naționalizarea este, prin urmare, pe de o parte, o reformă particulară în cadrul capitalismului (schimbarea posesorului unei părți din plusvaloare), iar pe de altă parte desființarea monopolului, care stînjenește întreaga dezvoltare a capitalismului în general.

Fără a distinge aceste două laturi — adică naționalizarea rentei diferențiale și naționalizarea rentei absolute —, nu poate fi înțeleasă întreaga semnificație economică a problemei naționalizării în Rusia. Aici ne lovim însă de negarea teoriei rentei absolute de către P. Maslov.

2. PIOTR MASLOV CORECTEAZĂ CIORNELE LUI KARL MARX¹⁰⁹

În 1901, în legătură cu articolele publicate de Maslov în revista „Jizn“, am avut prilejul să arăt în revista „Zarea“, care apărea în străinătate, că Maslov înțelege greșit teoria rentei**.

Dezbaterile care au avut loc în preajma Congresului de la Stockholm și în timpul acestui congres s-au concentrat, așa cum am mai arătat, într-o măsură mult prea mare asupra laturii politice a problemei. Dar, după Congresul de la Stockholm, M. Olenov, în articolul său „Bazele teoretice ale municipalizării pămîntului“ („Obrazovanie“, 1907, nr. 1), a analizat cartea lui Maslov despre problema agrară în Rusia și a subliniat în special caracterul greșit al teoriei economice a acestuia, care neagă în genere renta absolută.

* „Problema agrară“, originalul german, Seiten 79—80.

** Vezi „Problema agrară“, partea I, Petersburg, 1908, articolul „Problema agrară și «criticii lui Marx»“, nota de la pag. 178—179. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 120. — Nota red.)

Maslov i-a răspuns lui Olenov într-un articol apărut în numerele 2 și 3 ale revistei „Obrazovanie“. El l-a învinuit pe oponentul său de „neobrăzare“, de „atacuri insolente“, de „impertinență“ etc. În realitate însă, în domeniul *teoriei marxiste*, tocmai Piotr Maslov este acela care merită epitetul de atacant insolent și obtuz, căci cu greu îți poți imagina o ignoranță mai crasă decât „critica“ plină de îngîmfare pe care o face ideilor lui Marx acest Maslov, care perseverează în vechile sale greșeli.

„Contradicția dintre teoria rentei absolute și întreaga teorie a repartiției, expusă în volumul al III-lea — scrie d-l Maslov —, este atât de izbitoare, încît poate fi explicată numai prin faptul că volumul al III-lea este o ediție postumă, în care au fost incluse și ciornele rămase de la autor“ („Problema agrară“, ediția a 3-a, pag. 108, notă).

Așa ceva putea să scrie numai un om care n-a înțeles nimic din teoria rentei a lui Marx. Atitudinea de condescendentă desconsiderare afișată de superbul Piotr Maslov față de autorul acestor ciorne este într-adevăr ilariantă. Acest „marxist“ se situează mai presus de considerentul că, pentru a-i învăța pe alții, trebuie să-l *cunoști* tu însuși pe Marx, să studiezi cel puțin „Teorii asupra plusvalorii“, apărute în 1905, în care teoria rentei este dată mură-n gură, am putea spune, chiar și pentru cei de teapa lui Maslov !

Iată care sînt argumentele lui Maslov împotriva lui Marx :

„Renta absolută — ni se spune — se obține datorită compoziției organice joase a capitalului agrar... Întrucît compoziția organică a capitalului nu influențează nici prețul produsului, nici rata profitului și, în genere, nu influențează repartiția plusvalorii între întreprinzători, ea nu poate forma nici un fel de rentă. Dacă compoziția organică a capitalului agrar este inferioară compoziției organice a capitalului industrial, renta diferențială rezultă din plusvaloarea obținută tot în agricultură, dar aceasta n-are nici o influență asupra *formării* rentei. Prin urmare, dacă «compoziția» organică a capitalului s-ar modifica, acest fapt n-ar avea nici o influență asupra rentei. Mărirea rentei nu este cîtuși de puțin determinată de caracterul provenienței sale, ci exclusiv de susmenționata diferență de productivitate a muncii în condiții diferite“ (pag. 108—109 din lucrarea citată. Subliniat de Maslov).

Ar fi interesant de știut dacă „criticii lui Marx“ din tabăra burgheziei și-au permis vreodată să combată cu atîta ușurință tezele lui. Căci superbul nostru Maslov face peste tot numai confuzii, face confuzii chiar și atunci cînd expune ideile lui Marx (aceasta este, de altfel, și metoda d-lui Bulgakov, ca și a tuturor celorlalți critici burghezi ai marxismului, care se deosebesc de Maslov printr-o mai mare doză de bună-credință, în sensul că nu-și zic marxști). Nu-i adevărat că, după Marx, renta absolută se obține datorită compoziției organice joase a capitalului agrar. Renta absolută se obține datorită proprietății private asupra pămîntului. Această proprietate privată creează un monopol de un fel deosebit, care nu are nimic comun cu modul de producție capitalist, acesta putînd exista și pe pămînt comunitar, și pe pămînt naționalizat*. Monopolul necapitalist al proprietății funciare private împiedică egalizarea profitului în ramurile de producție îngrădite de acest monopol. Pentru ca „compoziția organică a capitalului să nu influențeze rata profitului“ (aici trebuia adăugat: compoziția organică a capitalului individual sau a capitalului din cutare sau cutare ramură a industriei; Maslov face și aici confuzii și în expunerea ideilor lui Marx), pentru ca să se formeze o rată mijlocie a profitului este necesară egalizarea profitului în toate întreprinderile și în toate ramurile industriale luate în parte. Egalizarea se obține prin libertatea concurenței, prin libertatea de plasare a capitalului în toate ramurile de producție, fără deosebire. Poate exista oare o asemenea libertate acolo unde există monopol necapitalist? Nu, nu poate exista. Monopolul proprietății private asupra pămîntului stînjenește libertatea de plasare a capitalului, stînjenește libertatea concurenței, împiedică egalizarea profitului disproporționat de ridicat realizat în agricultură (ca urmare a compoziției organice joase a capitalului agrar). Obiecția lui Maslov este o curată ineptie, și această ineptie ne apare deosebit de vădit atunci cînd peste două pagini dăm de o referire... *la producția de cără-*

* Comp. „Teorii asupra plusvalorii“, vol. II, partea I, pag. 208, unde Marx arată că proprietarul funciar este o figură cu totul de prisos pentru producția capitalistă, că țelul acesteia „poate fi atins pe deplin“ atunci cînd pămîntul aparține statului ³¹⁹.

mizi (pag. 111), domeniu în care tehnica este de asemenea înapoiată, în care compoziția organică a capitalului este, ca și în agricultură, sub nivelul mijlociu, iar rentă nu există !

Dar în producția de cărămizi nici nu poate să existe rentă, onorabile „teoretician“, deoarece renta absolută nu este generată de compoziția organică joasă a capitalului agrar, ci de monopolul proprietății funciare private, care împiedică concurența să egalizeze profitul la capitalul „cu compoziția organică joasă“. A nega renta absolută înseamnă a nega însemnătatea economică a proprietății private asupra pământului.

Cel de-al doilea argument al lui Maslov împotriva lui Marx sună astfel :

„Renta de la «ultimul» capital investit, renta lui Rodbertus și renta absolută a lui Marx va dispărea, pentru că arendașul poate oricând să facă din «ultimul» capital «penultimul», dacă el aduce ceva în plus față de profitul obișnuit“ (pag. 112).

Piotr Maslov face „cu neobrăzare“ confuzii peste confuzii.

În primul rînd, a pune alături pe Rodbertus și pe Marx în problema rentei înseamnă a da dovadă de o ignoranță crasă. Teoria lui Rodbertus se bazează pe presupunerea că calculul greșit al moșierului pomeranian („de a nu pune la socoteală“ produsul prim din agricultură !) este obligatoriu și pentru capitalistul fermier. În teoria lui Rodbertus nu există nici un dram de *istorism*, nici un dram de realism istoric, deoarece el are în vedere agricultura în general, în afara timpului și spațiului, agricultura din orice țară și din orice epocă. Marx are în vedere o perioadă istorică anumită, cînd capitalismul a dezvoltat tehnica industriei într-un ritm mai rapid decît pe aceea a agriculturii ; el are în vedere agricultura *capitalistă*, stînjinită de proprietatea privată *necapitalistă* asupra pământului.

În al doilea rînd, referirea la arendașul care „poate oricînd“ să facă din ultimul capital penultimul dovedește că superbul Piotr Maslov n-a înțeles nu numai renta absolută, dar nici *renta diferențială* a lui Marx ! E de necrezut, dar așa este. În perioada pentru care a luat în arendă pămîn-

tul, arendașul „poate întotdeauna“ să-și însușească, și el *își însușește întotdeauna, orice fel* de rentă, *din moment* ce el — ca să ne exprimăm mai simplu și (după cum vom vedea îndată) mai exact — investește un nou capital în pământ. Pe toată durata contractului de arendare, proprietatea privată asupra pământului încetează de a mai exista pentru arendaș: plătind arenda, el „scapă“ de acest monopol, care nu-l mai poate stânjeni*. De aceea, atunci când o nouă investiție de capital făcută de arendaș pe terenul său îi aduce și un nou profit, și o nouă rentă, această rentă nu intră în buzunarul proprietarului funciar, ci în acela al arendașului. În buzunarul proprietarului funciar, această rentă nouă va intra numai după expirarea vechiului contract de arendare, după încheierea unui nou contract de arendare. Ce mecanism va transfera atunci noua rentă din buzunarul arendașului în acela al proprietarului funciar? Mecanismul liberei concurențe, deoarece faptul că arendașul realizează nu numai un profit mijlociu, ci și un supra-profit (=rentă), va atrage capitaluri în această întreprindere deosebit de rentabilă. Așa se explică, pe de o parte, de ce arendașilor le convine, celelalte condiții rămânând egale, o arendă pe termen lung, iar proprietarilor funciari o arendă pe termen scurt. Așa se explică, pe de altă parte, de ce, de pildă, după abrogarea legilor cerealelor în Anglia, proprietarii funciari englezi obligau prin contract pe fermieri să investească, în loc de 8 l. st., cel puțin 12 l. st. (circa 110 ruble) pe fiecare acru din terenul lor. Prin urmare, proprietarii funciari țineau seama de tehnica agricolă socialmente necesară, care progresa datorită abrogării legii cerealelor.

Se pune acum întrebarea: ce fel de rentă nouă își însușește arendașul pe toată durata contractului de arendă? Numai rentă absolută sau și rentă diferențială? Și una, și alta. Căci, dacă Piotr Maslov și-ar fi dat osteneala să-l înțeleagă pe Marx înainte de „a critica“ într-un fel atât de

* Dacă Maslov ar fi citit cit de cit atent „ciornele“ volumului al III-lea, n-ar fi putut să nu observe cit de des explică Marx acest lucru.

amuzant „ciornele“, el ar fi știut că renta diferențială o dau nu numai diferitele terenuri, ci și diferitele investiții de capital *pe unul și același teren* *.

În al treilea rînd (cerem scuze cititorului că îl obosim cu acest lung pomelnic al greșelilor lui Maslov la fiecare frază a sa ; dar ce-i de făcut dacă avem de-a face cu un atît de „fecund“ Konfusionsrat, „consilier al confuziei“, cum spun germanii ?), — în al treilea rînd, raționamentele lui Maslov cu privire la capitalul ultim și cel penultim au la bază faimoasa „lege a fertilității descrescînde a solului“. Asemenea economiștilor burghezi, Maslov recunoaște această lege (și, „pentru a-i da mai multă importanță“, el acordă chiar atributul de realitate acestei născociri prostești). Asemenea economiștilor burghezi, Maslov leagă această lege de teoria rentei, declarînd cu îndrăzneala unui om cu desăvîrșire ignorant în ale teoriei : „dacă n-ar exista scăderea productivității ultimelor investiții de capital, n-ar exista nici rentă funciară“ (114).

În ceea ce privește critica acestei „legi“ vulgare-burgheze „a fertilității descrescînde a solului“, îl trimitem pe cititor la cele spuse de mine în 1901 împotriva d-lui Bulgakov **. În *această* problemă nu există, *în fond, nici un fel* de deosebire între Bulgakov și Maslov.

În completarea celor spuse împotriva lui Bulgakov vom mai cita doar un singur pasaj din „ciornele“ volumului al III-lea, care dezvăluie în chip extrem de convingător splendoarea criticii maslovo-bulgakoviste :

„În loc să se cerceteze cauzele reale și naturale ale epuizării solului, cauze pe care de altfel nici unul dintre economiștii care au scris despre renta diferențială nu le-au cunoscut din pricina stadiului în care se afla chimia agricolă pe timpul lor, s-a recurs la concepția plată că pe un teren limitat nu poate fi investită o masă de capital oricît de

* Marx numește renta diferențială obținută ca urmare a deosebirilor existente între diferite terenuri rentă diferențială I, iar renta obținută ca urmare a productivității diferite a investițiilor suplimentare de capital pe același teren rentă diferențială II. În „ciornele“ volumului al III-lea, această distincție este arătată cu o minuțiozitate scrupuloasă (secțiunea a VI-a, cap. 39—43), și trebuie să fii un „critic al lui Marx“ de felul d-lui Bulgakov pentru „a nu remarca“ acest lucru ¹¹¹.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 99—112. — Nota red.

mare. Așa, de pildă, «Westminster Review» i-a obiectat lui Richard Jones că nu se poate asigura hrana întregii Anglii prin cultivarea lui Soho Square *...¹¹²»

Această obiecție constituie unicul argument la care recurge Maslov, ca și toți ceilalți adepți ai „legii fertilității descrescânde“ ; dacă n-ar exista această lege, dacă investițiile ulterioare de capital ar fi tot atât de productive ca și cele precedente, atunci — pretind ei — n-ar mai trebui extinsă suprafața cultivată, atunci de pe o suprafață oricât de mică s-ar putea obține, prin mărirea investițiilor de capital nou în pământ, orice cantitate de produse agricole, ceea ce înseamnă că, în acest caz, produsele de pe „Soho Square ar fi suficiente pentru a asigura hrana întregii Anglii“ sau că „agricultura întregului glob ar putea să încapă pe o singură deseatină“ ** etc. Marx, prin urmare, supune analizei *principalul* argument în favoarea „legii“ fertilității descrescânde.

„...Dacă se consideră — spune în continuare Marx — că acesta este un neajuns special al agriculturii, apoi tocmai contrarul este adevărat. Aici pot fi făcute investiții succesive de capital în mod productiv, pentru că însuși pământul acționează ca un instrument de producție, ceea ce nu se întâmplă — sau se întâmplă numai în limite foarte restrânse — într-o fabrică, pentru care pământul nu este decât o temelie, un loc de așezare, o bază spațială de activitate. Se poate, ce-i drept, concentra — așa cum se întâmplă în marea industrie — o mare producție pe un spațiu mic în comparație cu atelierele meșteșugărești risipite. Dar, dacă este dată treapta de dezvoltare a forței productive, este întotdeauna necesar și un anumit spațiu, iar construirea în înălțime are și ea anumite limite practice. Dincolo de aceste limite extinderea producției cere și o extindere a suprafeței terenului. Capitalul fix investit în mașini etc. nu se îmbunătățește prin utilizarea lui, ci, dimpotrivă, se uzează. Și aici pot fi introduse unele îmbunătățiri datorită unor noi invenții, dar, presupunând dezvoltarea forței productive ca fiind dată, mașina nu poate decât să se degradeze. Dacă

* — mic scuar din Londra. — *Nota trad.*

** Vezi mai sus : „Problema agrară și «criticii lui Marx», în legătură cu legea fertilității descrescânde a solului. Aceeași inepție o întâlnim și la Maslov : „Întreprinzătorul ar investi succesiv toate (!) capitalurile sale, de pildă, pe o deseatină dacă noile investiții ar aduce « același profit » (107) etc.

are loc o dezvoltare rapidă a forței productive, atunci toate mașinile vechi trebuie înlocuite cu altele mai avansate, deci se pierd. Pământul, dimpotrivă, se ameliorează continuu dacă este tratat cum trebuie. Avantajul pe care-l prezintă pământul, și anume că investițiile succesive de capital pot fi avantajoase fără să se piardă vechile investiții, include în același timp posibilitatea diferenței de productivitate a acestor investiții succesive de capital“ („Das Kapital“, III. Band, 2 Teil, Seite 314) ¹¹³.

În loc să reflecteze asupra criticii făcute de Marx, Maslov a preferat să repete povestea cu legea fertilității descrescânde, așa cum a învățat-o el din economia politică burgheză. Și Maslov mai are cutezanța ca, imediat după aceea și în legătură cu aceleași probleme, denaturându-l pe Marx, să pretindă că face o expunere a marxismului!

În ce măsură denaturează Maslov, cu punctul său de vedere pur burghez asupra „legii naturale“ a fertilității descrescânde, teoria rentei, se vede și din următoarea tiradă, pe care el o subliniază: „Dacă investițiile succesive de capital pe aceeași suprafață de pământ, făcând ca agricultura să fie mai intensivă, ar fi la fel de productive, concurența noilor pământuri ar dispărea dintr-o dată, întrucât în prețul cerealelor, pe lângă cheltuielile de producție, intră și costul transportului“ (pag. 107).

Așadar, concurența de peste ocean poate fi explicată numai cu ajutorul legii fertilității descrescânde! Întocmai ca la economiștii burghezi! Dar, dacă Maslov nu știe să citească sau nu e în stare să înțeleagă volumul al III-lea, ar trebui să citească măcar „Problema agrară“ a lui Kautsky, sau broșura lui Parvus despre criza agrară. Ar înțelege, poate, din expunerile populare ale acestor marxiști că capitalismul *umflă* renta prin faptul că mărește populația industrială. Iar prețul pământului (=renta capitalizată) *consolidează* rentele peste măsură de umflăte. Același lucru se poate spune și despre renta diferențială, așa încât vedem aici pentru a doua oară că Maslov n-a înțeles nimic din ceea ce a spus Marx, nici măcar în ceea ce privește cea mai simplă formă a rentei.

Economia politică burgheză explică „concurența noilor pământuri“ prin „legea fertilității descrescânde“, deoarece

burghezul ignorează, cu sau fără voie, latura social-istorică a problemei. Economia politică socialistă (adică marxismul) explică concurența de peste ocean prin aceea că pământurile care nu dau rentă subminează prețurile excesiv de mari la cereale, consacrate de capitalismul din vechile țări europene, care a umflat peste măsură renta funciară. Economistul burghez nu înțelege (sau își ascunde lui însuși și ascunde și altora) că mărimea rentei, consacrate prin intermediul proprietății private asupra pământului, constituie o *pedică* pentru progresul agriculturii, și aruncă vina asupra pedicii „naturale” pe care o constituie „faptul” fertilității descrescânde.

3. PENTRU A INFIRMA NARODNICISMUL ESTE OARE NECESAR SĂ-L INFIRMI PE MARX ?

După părerea lui Piotr Maslov, acest lucru e necesar. „Dezvoltînd” în continuare absurdă lui „teorie”, el declară sentențios în revista „Obrazovanie” :

„Dacă n-ar exista «faptul» descreșterii productivității investițiilor succesive de muncă pe aceeași suprafață de pământ, s-ar putea, eventual, realiza idila pe care o zugrăvesc socialiștii-revoluționari și socialiștii-populiști : fiecare țăran să folosească peticul de pământ ce-i revine și să investească în el cîtă muncă vrea, iar pământul «să-l răsplătească» pentru fiecare «investiție» cu o cantitate corespunzătoare de produse” (nr. 2, 1907, pag. 123).

Așadar, dacă Piotr Maslov nu l-ar fi infirmat pe Marx, s-ar fi dovedit, poate, că narodnicii au dreptate ! Iată ce perle a ajuns să debiteze „teoreticianul” nostru. Și noi care pînă acum credeam pur și simplu, așa cum ne învață marxismul, că idila eternizării micii producții este infirmată de existența producției de mărfuri, de dominația pieței, de superioritatea mării agriculturi capitaliste asupra celei mici etc., și nu de „legea fertilității descrescânde”, această stupidă născocire burgheză ! Maslov a răsturnat toate aceste adevăruri ! El a descoperit că, de n-ar fi existat această lege burgheză infirmată de Marx, narodnicii ar fi avut dreptate !

Mai mult chiar : ar fi avut dreptate și revizionii. Iată încă un raționament al primitivului nostru economist :

„Dacă nu mă-nșel, eu (Piotr Maslov) sînt primul (vedeți dar cine-s eu !) care am subliniat deosebit de pregnant deosebirea dintre însemnătatea metodelor agrotehnice de cultivare a pămîntului și însemnătatea progresului tehnic pentru dezvoltarea agriculturii și, în special, pentru lupta dintre marea producție și mica producție. Dacă agricultura intensivă, investițiile ulterioare de muncă și capital sînt în aceeași măsură mai puțin productive atît în marea cît și în mica gospodărie, progresul tehnic, care sporește productivitatea muncii în agricultură ca și în industrie, oferă avantaje imense și exclusive marii gospodării. Aceste avantaje depind aproape exclusiv de condițiile tehnice...” Greșești, stimabile : avantajele de ordin comercial ale marii producții au și ele o importanță apreciabilă.

„...Dimpotrivă, metodele agrotehnice de cultivare a pămîntului pot, în mod obișnuit, să fie aplicate în aceeași măsură atît în marea cît și în mica gospodărie...” Metodele agrotehnice de cultivare a pămîntului „pot” fi aplicate.

Profundul cugetător Maslov cunoaște, pesemne, o gospodărie în care pot să nu fie aplicate metodele agrotehnice de cultivare a pămîntului. „...De pildă, înlocuirea asolamentului cu trei sole prin asolamentul cu mai multe sole, sporirea cantității de îngrășăminte, o arătură mai adîncă etc. pot fi aplicate în aceeași măsură atît în marea cît și în mica gospodărie și influențează în aceeași măsură productivitatea muncii. Pe cînd introducerea secerătorii, de pildă, sporește productivitatea muncii numai în gospodăriile mai mari, dat fiind faptul că fișiile înguste semănate cu cereale pot fi mai ușor recoltate cu seceră sau cu coasa...”

Da, Maslov este, fără îndoială, „primul” care a reușit să creeze în această problemă o nemaipomenită confuzie ! Judecați și dv. : plugul basculant tras cu cablu de o locomobilă (arătura adîncă) ține de „metodele agrotehnice de cultivare a pămîntului”, în timp ce secerătoarea ține de „tehnică”. Reiese, după teoria inegalabilului nostru Maslov, că plugul basculant tras cu cablu de o locomobilă *nu* ține de tehnică. Reiese că secerătoarea *nu* este o nouă investiție de muncă și de capital. Îngrășămintele artificiale, plugul

basculant tras cu cablu de o locomobilă, cultura ierburilor furajere înseamnă „introducere de metode intensive“. Secerătoarea și, în general, „o mare parte din mașinile agricole“ înseamnă „progres tehnic“. Maslov „a ajuns“ să născocoască o asemenea ineptie pentru că, într-un fel sau într-altul, trebuia să iasă din încurcătură cu „legea fertilității descrescânde“, pe care progresul tehnic o *infirmă*. Bulgakov căuta să iasă din încurcătură afirmând: progresul tehnic este temporar, stagnarea este permanentă. Maslov caută să iasă din încurcătură născocind o foarte nostimă împărțire a progresului tehnic din agricultură în „introducerea metodelor intensive“ și „tehnică“.

Ce înseamnă introducerea metodelor intensive? Noi investiții de muncă și de capital. Conform descoperirii marelui Maslov, secerătoarea *nu* reprezintă o investiție de capital. Mașina de semănat în rânduri *nu* reprezintă o investiție de capital! „Înlocuirea asolamentului cu trei sole prin asolamentul cu mai multe sole“ se poate practica *în aceeași măsură* în marea și în mica gospodărie? Înexact. Introducerea asolamentului cu mai multe sole cere de asemenea investiții suplimentare de capital și poate fi practică într-o măsură *mult mai mare* în marea gospodărie. În legătură cu aceasta vezi, între altele, datele referitoare la agricultura din Germania („Problema agrară și «criticii lui Marx»“ *). Datele din Rusia dovedesc și ele același lucru. De altfel, raționamentul cel mai simplu vă va arăta că nici nu poate fi altfel, că asolamentul cu mai multe sole nu poate fi practicat *în aceeași măsură* în mica și în marea gospodărie. Nu poate fi „practicată în aceeași măsură“ nici sporirea cantității de îngrășăminte, deoarece marea gospodărie 1) are mai multe vite mari, care au cea mai mare importanță în această privință, 2) hrănește mai bine vitele și nu „cruță“ cu atîta grijă paisele etc., 3) are condiții mai bune pentru păstrarea îngrășămintelor, 4) folosește mai multe îngrășăminte artificiale. Maslov denaturează într-adevăr „cu neobrăzare“ date îndeobște cunoscute cu privire la agricultura contemporană. În sfîrșit, nici arătura adîncă *nu poate fi practică în aceeași măsură* în

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 176—177. — *Nota red.*

marea și în mica gospodărie. E de ajuns să menționăm doar două fapte : în primul rînd, în marea gospodărie se întrebuintează tot mai mult plugul basculant tras cu cablu de o locomobilă (comp. datele de mai sus cu privire la Germania * ; acum, probabil, și plugul electric). Poate că și Maslov va pricepe că plugul basculant tras cu cablu de o locomobilă nu poate fi folosit „în aceeași măsură“ în marea și în mica gospodărie. În aceasta din urmă ia amploare folosirea *vacilor* ca vite de muncă. Ce crede ilustrul nostru Maslov : poate să însemne asta o practicare în aceeași măsură a arăturii adînci ? în al doilea rînd, chiar dacă marea și mica gospodărie folosesc același fel de vite de muncă, acestea sînt *mai slabe* în mica gospodărie, și de aceea nu poate fi vorba de condiții egale în ceea ce privește adîncimea arăturii.

Într-un cuvînt, e greu să găsești la Maslov o frază care să vădească eforturi de gîndire „teoretică“ și în care să nu întîlnești o sumedenie de confuzii fără seamăn și dovezi de ignoranță crasă. Dar Maslov, imperturbabil, conchide :

„Cine a înțeles deosebirea dintre cele două laturi sus-menționate ale dezvoltării agriculturii (îmbunătățirea metodelor de cultivare a pămîntului și îmbunătățirea tehnicii) va răsturna cu ușurință întreaga argumentație a revizionismului, iar la noi pe aceea a narodnicismului“ („Obrazovanie“, 1907, nr. 2, pag. 125).

Așa, va să zică. Dacă Maslov nu e narodnic și nici revizionist, aceasta se datorește *exclusiv* faptului că a știut să se ridice deasupra ciornelor lui Marx și să ajungă la „înțelegerea“ răsuflatelor prejudecăți ale învechitei economii politice burgheze. Același cîntec vechi ! Marx împotriva lui Marx — țipau Bernstein și Struve. Nu poți infirma revizionismul fără să-l infirmi pe Marx — perorează Maslov.

În încheiere, un amănunt caracteristic. Dacă n-are dreptate Marx, care a creat teoria rentei absolute, dacă nu poate să existe rentă fără „legea fertilității descrescînde“, dacă în cazul cînd această lege nu ar exista s-ar putea ca narodnicii și revizionistii să aibă dreptate, atunci s-ar părea că în „teoria“ lui Maslov „îndreptările“ aduse de el marxismului trebuie să ocupe un loc de seamă. Ele chiar ocupă

* Op. cit., pag. 116. — Nota red.

un asemenea loc. Dar Maslov preferă totuși să le ascundă. Recent a apărut traducerea în limba germană a cărții sale „Problema agrară în Rusia“. Am fost curios să văd *în ce formă* prezintă Maslov social-democraților din Europa ne-ai-pomenitele sale platitudini teoretice. Am constatat că *în nici o formă*. În fața celor din Europa Maslov *a ascuns în buzunar „întreaga“ sa teorie*. El a lăsat la o parte tot ce ține de negarea rentei absolute, de legea fertilității descrescânde etc. Fără să vreau, îmi vine în minte, cu acest prilej, povestea aceluși necunoscut din antichitate care, participând pentru prima oară la o discuție a filozofilor antici, a păstrat tot timpul tăcerea. Dacă ești un om inteligent — i-a spus necunoscutului unul dintre filozofi —, procedezi prosteste. Dacă ești prost, procedezi inteligent.

4. EXISTĂ OARE VREO LEGĂTURĂ ÎNTRE NEGAREA RENTEI ABSOLUTE ȘI PROGRAMUL DE MUNICIPALIZARE ?

Oricât de pătruns ar fi Maslov de conștiința importanței remarcabilelor sale descoperiri în domeniul teoriei economiei politice, el are totuși, pe cât se vede, unele îndoieli în privința existenței unei asemenea legături. În orice caz, în articolul citat de noi („Obrazovanie“ nr. 2, pag. 120), el contestă existența unei legături între municipalizare și „faptul“ fertilității descrescânde a solului. Rezultă ceva straniu : „legea fertilității descrescânde“ este legată de negarea rentei absolute, ca și de lupta împotriva narodnicismului, dar nu este, chipurile, legată de programul agrar al lui Maslov ! E ușor însă să te convingi și pe cale directă cât de greșită este părerea că între teoria agrară generală a lui Maslov și programul său agrar pentru Rusia nu există nici o legătură.

Negarea rentei absolute înseamnă negarea importanței economice a proprietății funciare private în condițiile capitalismului. Cine recunoaște numai existența rentei diferențiale ajunge inevitabil la concluzia că condițiile economiei capitaliste și ale dezvoltării capitaliste nu se schimbă cîtuși de puțin în funcție de faptul că pămîntul este proprietatea statului sau proprietatea unor persoane particulare. Din punctul de vedere al teoriei care neagă renta absolută, în ambele cazuri există numai rentă diferențială. Se înțelege

că o asemenea teorie *trebuie* să ducă la negarea oricărei importanțe a naționalizării ca măsură ce influențează dezvoltarea capitalismului în sensul accelerării ei, în sensul curățirii drumului pentru capitalism etc. Căci o asemenea concepție despre naționalizare rezultă din recunoașterea a două feluri de rentă: renta capitalistă, adică renta ce nu poate fi desființată în regimul capitalist, nici chiar pe pământul naționalizat (renta diferențială), și renta *ne* capitalistă, legată de un monopol care e inutil pentru capitalism și care împiedică deplina lui dezvoltare (renta absolută).

De aceea, pornind de la „teoria” sa, Maslov a ajuns în mod inevitabil la concluzia că „e tot una dacă îi dăm (rentei funciare) denumirea de absolută sau diferențială” („Obrazovanie” nr. 3, pag. 103); că *singura* problemă care interesează este de a ști dacă renta trebuie să revină instituțiilor locale sau puterii centrale. O asemenea concepție este însă rezultatul ignoranței în domeniul teoriei. Cu totul independent de problema: cui va reveni renta și în ce scopuri politice va fi ea folosită există și problema, incomparabil mai profundă, a schimbărilor pe care desființarea proprietății private asupra pământului le generează în condițiile generale ale economiei capitaliste și ale dezvoltării capitaliste.

Această problemă pur economică nici n-a fost pusă de Maslov, care nu a sesizat-o și nici nu putea s-o sesizeze din moment ce neagă renta absolută. De aici rezultă reducerea monstruos de unilaterală, „politicianistă” aș putea spune, a problemei confiscării pământului moșieresc exclusiv la problema cine va primi renta. De aici rezultă monstruosul *dualism* din program, care se bazează pe perspectiva „desfășurării victorioase a revoluției” (expresie folosită în rezoluția cu privire la tactică adăugată de Congresul de la Stockholm la programul propus de Maslov). O desfășurare *victorioasă* a revoluției burgheze presupune înainte de toate transformări *economice* fundamentale, care să măture în mod efectiv toate rămășițele de orice fel ale feudalismului și ale monopolurilor medievale. Or, în municipalizare constatăm un adevărat *bimetalism agrar*: îmbinarea celei mai vechi, mai învechite și mai perimate proprietăți lotuale medievale, cu inexistența proprietății private asupra pă-

mîntului, adică cu organizarea cea mai avansată, teoretic-ideală, a relațiilor agrare în societatea capitalistă. Acest bimetalism agrar este o absurditate teoretică, ceva de neconceput din punct de vedere pur economic. Îmbinarea proprietății private asupra pămîntului cu proprietatea socială este aici pur mecanică, „scornită“ de un om care nu vede nici un fel de deosebire în ceea ce privește însăși structura economiei capitaliste în condițiile proprietății private și în condițiile inexistenței proprietății private asupra pămîntului. Pentru un astfel de „teoretician“, problema constă exclusiv în a ști cui va reveni renta, „indiferent dacă se numește rentă absolută sau rentă diferențială“.

Într-adevăr, într-o țară capitalistă nu e posibil ca jumătate din suprafața pămîntului (138 000 000 de desetine din 280) să rămîna în proprietate privată. Una din două : ori existența proprietății funciare private este într-adevăr cerută de treapta de dezvoltare economică respectivă și corespunde într-adevăr intereselor fundamentale ale clasei proprietarilor funciari capitaliști — și atunci proprietatea privată asupra pămîntului este inevitabilă pretutindeni, ca *bază* a societății burgheze formate după cutare tip ;

ori, existența proprietății private asupra pămîntului nu este obligatorie pe treapta de dezvoltare capitalistă respectivă, nu rezultă în mod necesar din interesele clasei fermierilor și vine chiar în contradicție cu aceste interese — și atunci menținerea acestei proprietăți în forma ei învechită nu este posibilă.

Menținerea monopolului pe *jumătate* din suprafața cultivabilă, crearea unui privilegiu pentru o categorie de mici proprietari, eternizarea, într-o societate capitalistă liberă, a unui „*hotar de netrecut*“ care să-i despartă pe proprietari de arendașii pămîntului obștesc este o absurditate indisolubil legată de absurditatea teoriei economice a lui Maslov.

Și acum trebuie să trecem la analiza importanței *economice* a naționalizării, importanță pe care Maslov și adepții săi * au trecut-o pe planul al doilea.

* Printre acești adepți figura la Stockholm și Plehanov. Ironia istoriei a făcut ca acest pretins păstrător sever al ortodoxiei să nu observe sau să nu vrea să observe că Maslov denaturează teoria economică a lui Marx.

5. CRITICA PROPRIETĂȚII PRIVATE ASUPRA PĂMÎNTULUI
DIN PUNCTUL DE VEDERE AL DEZVOLTĂRII CAPITALISMULUI

Negarea, în mod greșit, a rentei absolute, a acestei forme de realizare a proprietății private asupra pământului în venituri capitaliste, a avut drept rezultat o gravă deficiență a literaturii social-democrate și a întregii poziții a social-democrației în problema agrară în cadrul revoluției ruse. În loc să-și asume ei sarcina de a face critica proprietății private asupra pământului, în loc să pună la baza acestei critici analiza economică, analiza unei anumite evoluții economice, — social-democrații noștri, călcând pe urmele lui Maslov, au lăsat această critică pe seama narodnicilor. Rezultatul a fost o totală vulgarizare teoretică a marxismului și o denaturare a sarcinilor lui propagandistice în revoluție. În cuvântările rostite în Dumă, în literatura de propagandă și agitație etc., critica proprietății private asupra pământului se făcea *exclusiv* din punct de vedere narodnicist, adică mic-burghez, cvasisocialist. Marxștii n-au știut să scoată sîmburele real din această ideologie mic-burgheză, întrucît nu au înțeles sarcina de a introduce elementul istoric în examinarea problemei și de a înlocui punctul de vedere al micilor burghezi (ideea abstractă a egalitarismului, a dreptății etc.) cu punctul de vedere al proletariatului asupra adevăratelor rădăcini ale luptei împotriva proprietății private asupra pământului în societatea capitalistă în curs de dezvoltare. Narodnicul consideră că negarea proprietății private asupra pământului înseamnă negarea capitalismului. Aceasta e o părere eronată. Negarea proprietății private asupra pământului este expresia cerințelor celei mai pure dezvoltări capitaliste. Și sîntem puși în fața necesității de a împrăști în conștiința marxștilor „cuvintele uitate“ ale lui Marx, care a criticat proprietatea funciară privată din punctul de vedere al condițiilor economiei capitaliste.

Marx a criticat din acest punct de vedere nu numai marea proprietate funciară, ci și mica proprietate funciară. Proprietatea liberă a micului țaran asupra pământului este, în anumite condiții istorice, însoțitorul necesar al micii producții în agricultură. În opoziție cu Maslov, A. Finn a avut

perfectă dreptate subliniind acest lucru. Dar această recunoaștere a necesității istorice, dovedită de *experiență*, nu exclude obligația marxistului de a caracteriza din toate punctele de vedere mica proprietate funciară. O adevărată libertate a acestei proprietăți este de neconceput fără libertatea de a vinde și a cumpăra pământ. Proprietatea privată asupra pământului implică necesitatea de a investi capital pentru cumpărare de pământ. În legătură cu aceasta, Marx scrie în vol. III al „Capitalului”: „Unul din neajunsurile specifice ale micii agriculturi, acolo unde aceasta este legată de proprietatea liberă asupra pământului, decurge din faptul că cultivatorul investește un capital în cumpărarea de pământ” (III, 2, 342). „Cheltuirea de capital pentru cumpărarea de pământ sustrage acest capital agriculturii” (ibid., 341) ¹¹⁴.

„Cheltuirea de capital bănesc pentru cumpărarea de pământ nu este deci o investiție de capital agrar. Ea reprezintă o micșorare pro tanto (corespunzătoare) a capitalului de care pot dispune micii țărani în sfera lor de producție. Ea reduce pro tanto cantitatea mijloacelor lor de producție și de aceea îngustează baza economică a reproducției. Ea aservește pe micul țăran cămătăriei, deoarece în această sferă, în genere, creditul propriu-zis se întâlnește mai rar. Ea reprezintă o piedică pentru agricultură, chiar și atunci când are loc cumpărarea unor mari exploatare moșierești. Ea contrazice în fapt modul de producție capitalist, căruia îi este complet indiferent dacă proprietarul funciar e plin de datorii, dacă a moștenit moșia, sau a cumpărat-o” (344—345) ¹¹⁵.

Prin urmare, atât ipotecarea pământului cât și cămătăria sînt, ca să spunem așa, forme prin care capitalul *ocolțește* obstacolele ridicate de proprietatea privată asupra pământului în calea pătrunderii libere a capitalului în agricultură. Fără capital nu poți gospodări într-o societate bazată pe producția de mărfuri. De acest lucru nu poate să nu-și dea seama atât țăranul cât și ideologul său, narodnicul. Prin urmare, problema se reduce la a ști dacă capitalul se poate îndrepta spre agricultură în mod absolut liber, pe cale directă și nemijlocită, sau prin intermediul cămătarului și al instituției de credit. Gîndul țăranului și al narodnicului,

care în parte nu-și dau seama de totala dominație a capitalului în societatea contemporană, iar în parte se leagănă în iluzii și reverii, spre a nu vedea aspra realitate, se îndreaptă spre un ajutor bănesc din afară. „Persoanelor care au primit pământ din fondul întregului popor — glăsuiește § 15 din proiectul agrar al celor 104 — și care nu dispun de suficiente mijloace pentru a-și procura toate cele necesare gospodăriei trebuie să li se acorde ajutor din fondurile statului sub formă de împrumuturi și de ajutoare bănești“. Desigur, nu încapе îndoială că un astfel de ajutor bănesc ar fi necesar la reorganizarea agriculturii ruse de către o revoluție țărănească victorioasă. Kautsky subliniază pe bună dreptate acest lucru în lucrarea sa : „Problema agrară în Rusia“. Dar pe noi ne interesează în momentul de față semnificația social-economică, neobservată de narodnici, a tuturor acestor „împrumuturi și ajutoare bănești“. Statul nu poate fi decît un intermediar care transmite banii capitaliștilor, el însuși neputînd lua bani decît de la capitaliști. Prin urmare, chiar și în cazul celei mai bune organizări posibile a ajutorului de stat, dominația capitalului nu este cîtuși de puțin înlăturată, iar problema rămîne aceeași : care sînt formele posibile de investiție a capitalului în agricultură.

Or, această problemă duce inevitabil la critica marxistă a proprietății private asupra pămîntului. Această proprietate este o *pedică* în calea investițiilor libere de capital în agricultură. Ori libertatea deplină a acestor investiții — și atunci urmează desființarea proprietății private asupra pămîntului, adică naționalizarea pămîntului. Ori menținerea proprietății private asupra pămîntului — și atunci se mențin formele *indirecte* de pătrundere a capitalului : ipotecarea pămîntului de către moșier și țaran, aservirea țaranului de către cămătar, darea în arendă a pămîntului arendașilor care posedă capital.

„În mica agricultură — spune Marx —, prețul pămîntului, formă și rezultat al proprietății private asupra acestuia, apare el însuși ca o îngrădire a producției. În marea agricultură și în marea proprietate funciară bazată pe modul de exploatare capitalist, proprietatea constituie de asemenea o îngrădire, pentru că îl îngrădește pe arendaș în ceea ce privește investirea productivă de capital, care, în

ultimă analiză, nu-i folosește lui, ci proprietarului funciar“ (346—347, 2. Teil, III. Band, „Das Kapital“) ¹¹⁶.

Prin urmare, desființarea proprietății private asupra pământului reprezintă maximum ce poate fi atins în societatea burgheză în ceea ce privește înlăturarea tuturor barierelor care împiedică investițiile libere de capital în agricultură și trecerea liberă a capitalului dintr-o ramură de producție în alta. Libertatea, amploarea și rapiditatea dezvoltării capitalismului, libertatea deplină a luptei de clasă, înlăturarea tuturor intermediarilor de prisos, care fac ca agricultura să semene cu o industrie „care stoarce sudoare“, — iată ce înseamnă naționalizarea pământului în condițiile producției capitaliste.

6. NAȚIONALIZAREA PĂMÎNTULUI ȘI RENTA „ÎN BANI“

Un argument economic interesant împotriva naționalizării a adus A. Finn, adept al împărțirii pământului. Atît naționalizarea cît și municipalizarea — spunea el — înseamnă trecerea rentei în mâinile unui anumit colectiv social. Se pune însă întrebarea: despre ce fel de rentă este vorba aici? Nu e vorba de renta capitalistă, deoarece „în mod obișnuit țărani nu primesc de pe pământul lor rentă în sensul capitalist al acestui cuvînt“ („Problema agrară și social-democrația“, pag. 77, comp. pag. 63), ci despre renta *precapitalistă* în bani.

Prin rentă în bani, Marx înțelege întregul plusprodus pe care țăranul îl dă moșierului sub formă de bani. Forma inițială a dependenței economice a țăranului față de moșier este, în modurile de producție precapitaliste, renta în muncă (Arbeitsrente), adică claca, apoi renta în produse sau renta în natură și, în sfîrșit, renta în bani. Această rentă, spune A. Finn, „este și astăzi cea mai răspîndită la noi“ (pag. 63).

Nu începe îndoială că arendarea în condiții de aservire iobăgîstă este extrem de răspîndită la noi și că, potrivit teoriei lui Marx, plata la care sînt supuși țăranii în condițiile acestei arendări este, într-o măsură considerabilă, o rentă în bani. Care este forța care dă posibilitatea de a stoarce de la țărani *această* rentă? Nu cumva este forța

burgheziei și a capitalismului în dezvoltare? Nicidecum. Este forța latifundiilor iobăgiste. Din moment ce aceste latifundii vor fi desființate — și acesta este punctul de plecare și condiția fundamentală a unei revoluții agrare țărănești —, nu e cazul să se vorbească de „rentă în bani“ în sensul precapitalist al acestui cuvânt. Obiecția lui Finn are, prin urmare, doar valoarea unei noi sublinieri a faptului că, în cursul unei revoluții agrare, e absurd să *separi* pământurile lotuale ale țăranilor de celelalte pământuri: întrucît pământurile lotuale sînt adeseori înconjurate de pământuri moșierești, întrucît *actualele* condiții de delimitare a pământurilor țărănești de cele moșierești determină relații de aservire, menținerea acestei delimitări are un caracter *reacționar*. Or, spre deosebire de împărțire și de naționalizare, municipalizarea menține această delimitare.

Existența micii proprietăți funciare, sau, mai bine zis, a micii gospodării introduce, firește, anumite schimbări în tezele generale ale teoriei rentei capitaliste, dar nu infirmă această teorie. Marx arată, de pildă, că de obicei renta absolută ca atare nu există în mica agricultură, în cadrul căreia agricultorul lucrează mai ales pentru satisfacerea nevoilor sale proprii (III, 2, 339, 344)¹¹⁷. Dar pe măsură ce se dezvoltă economia de mărfuri, *toate* principiile teoriei economice devin din ce în ce mai aplicabile și gospodăriei țărănești, din momentul în care ea s-a încadrat în condițiile lumii capitaliste. Nu trebuie să uităm că nici un fel de naționalizare sau de folosire egalitară a pământului nu va face să dispară faptul, pe deplin conturat în Rusia, că în prezent gospodăria țăranului înstărit este deja așezată pe baze capitaliste. În „Dezvoltarea capitalismului“ am arătat că, potrivit datelor din ultimele două decenii ale secolului trecut, aproximativ $\frac{1}{5}$ din numărul total al gospodăriilor țărănești concentrează în mâinile lor *aproape jumătate* din producția agricolă țărănească și o parte mult mai mare din pământurile *arendate*, că gospodăria acestor țărani este acum mai mult o gospodărie producătoare de mărfuri decît o gospodărie naturală, că, în sfîrșit, *această*

țăranime nu poate exista fără un contingent de milioane de muncitori agricoli și 'zileri'. În rîndurile *acestei* țărănime, elementele rentei *capitaliste* sînt încă dinainte date. *Această* țărănime își exprimă interesele prin gura domnilor Peșehonovi, care dau dovadă de „luciditate” respingînd atît interzicerea muncii salariate cît și „socializarea pămîntului” și apărînd punctul de vedere al individualismului gospodăresc al țaranului care-și croiește drum. Dacă în utopiile narodnicilor vom separa cu strictețe momentul economic real de falsa ideologie, vom vedea îndată că de pe urma desființării latifundiilor iobăgiste — atît în cazul împărțirii cît și în acela al naționalizării și al municipalizării — va cîștiga cel mai mult tocmai burghezia de la sate. „Împrumuturile și ajutoarele bănești” din partea statului de asemenea nu pot să nu-i folosească ei în primul rînd. „Revoluția agrară țărănească” nu este altceva decît subordonarea întregii proprietăți funciare condițiilor progresului și prosperării tocmai a acestor gospodării de fermieri.

Renta în bani este ziua de ieri, care dispăre treptat și care nu poate să nu dispară. Renta capitalistă este ziua de mîine, care se naște, ea nu poate să nu se dezvolte atît ca urmare a exproprierii stolîpiniste a țăranilor săraci („conform articolului 87”), cît și ca urmare a exproprierii de către țărani a moșierilor bogați.

7. ÎN CE CONDIȚII POATE FI ÎNFĂPTUITĂ NAȚIONALIZAREA ?

În rîndurile marxiștilor este exprimată adeseori părerea că naționalizarea nu poate fi înfăptuită decît pe o treaptă înaltă de dezvoltare a capitalismului, cînd acesta va fi pregătît pe deplin condițiile pentru „separarea proprietarilor funciari de agricultură” (prin intermediul arendeii și al ipotecii). Se consideră, în acest caz, că marea agricultură capitalistă trebuie să fie *deja* formată înainte de a deveni

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 124—128. — Nota red.

realizabilă naționalizarea pământului, care desființează renta și nu afectează organismul economic*.

Este oare justă această părere? Ea nu poate fi fundamentată din punct de vedere teoretic; ea nu poate fi susținută prin referiri directe la Marx; datele experienței sînt mai degrabă împotriva ei.

Din punct de vedere teoretic, naționalizarea reprezintă o dezvoltare „ideală” pură a capitalismului în agricultură. Dacă în istorie se pot întîlni adeseori astfel de îmbinări de condiții și un raport de forțe care să permită naționalizarea în societatea capitalistă, asta-i altă problemă. Dar ea nu este numai o consecință, ci și o condiție a dezvoltării rapide a capitalismului. A considera că naționalizarea este posibilă numai în condiții în care capitalismul în agricultură a atins un foarte înalt nivel de dezvoltare înseamnă, de bună seamă, a nega naționalizarea ca măsură de progres *burghez*, deoarece înaltul nivel de dezvoltare a capitalismului în agricultură a și pus pretutindeni la ordinea zilei (și, la timpul său, va pune inevitabil la ordinea zilei și în alte țări) „socializarea producției agricole”, adică o revoluție socialistă. O măsură de progres burghez, ca măsură burgheză, este de neconceput în momente de puternică ascuțire a luptei de clasă dintre proletariat și burghezie. O asemenea măsură este posibilă mai degrabă într-o societate burgheză „tînără”, ale cărei forțe nu s-au dezvoltat încă, ale cărei contradicții nu au ieșit încă pe deplin la iveală, în care nu există încă un proletariat atît de puternic încît să tindă nemijlocit spre o revoluție socialistă. Și Marx admitea și, în parte, chiar susținea direct naționalizarea nu numai în perioada revoluției burgheze din 1848, în Germania, dar și în 1846, pentru America, despre care el a spus tot atunci, și cu absolută precizie, că este *abia la începutul* dezvoltării „industriale”. Experiența diferitelor țări capitaliste nu ne arată naționalizarea pământului într-o formă cît de cît pură. Ceva analog vedem în Noua Zeelandă — această

* Iată cum formulează în modul cel mai precis această părere tov. Borisov, care e un adept al împărțirii: „...Ulterior ea (revendicarea naționalizării pământului) va fi pusă de istorie, va fi pusă atunci cînd gospodăria mic-burgheza se va degrada, cînd capitalismul va cuceri poziții trainice în agricultură. Iar Rusia nu va mai fi o țară cu caracter țărănesc” („Procesele-verbale” ale Congresului de la Stockholm, pag. 127).

tînăra democrație capitalistă în care nici vorbă nu poate fi de un înalt nivel de dezvoltare a capitalismului în agricultură. Ceva analog a fost și în America atunci cînd statul a promulgat legea cu privire la homestead-uri și, în schimbul unei rente nominale, a împărțit parcele micilor proprietari.

Nu. A afirma că naționalizarea ține de perioada capitalismului ajuns la un nivel înalt de dezvoltare înseamnă a nega importanța ei ca măsură de progres burghez. Iar o asemenea negare vine de-a dreptul în contradicție cu teoria economică. Cred că, în considerațiile de mai jos din „Teorii asupra plusvalorii“, Marx a schițat *alte* condiții de înlăptuire a naționalizării decît cele presupuse în mod obișnuit.

După ce arată că proprietarul funciar este o figură cu totul de prisos în producția capitalistă, că scopul acesteia „este atins pe deplin“ dacă pămîntul aparține statului, Marx continuă :

„De aceea burghezul radical ajunge în teorie la negarea proprietății funciare private... În practică însă îi lipsește curajul, întrucît un atac îndreptat împotriva unei forme de proprietate — proprietatea privată asupra condițiilor de muncă — ar fi foarte periculos și pentru cealaltă formă. În afară de aceasta, burghezul s-a teritorializat și el“ („Theorien über den Mehrwert“, II. Band, I. Teil, S. 208) ¹¹⁸.

Marx nu specifică aici faptul că dezvoltarea insuficientă a capitalismului în agricultură constituie un obstacol în calea înlăptuirii naționalizării. El atrage atenția asupra altor două obstacole care pledează incomparabil mai mult în favoarea tezei că naționalizarea este realizabilă în perioada *revoluției burgheze*.

Primul obstacol : burghezul radical *nu are curajul necesar* să atace proprietatea funciară privată, dată fiind primejdia unui atac socialist împotriva oricărei proprietăți private, adică primejdia unei revoluții socialiste.

Al doilea obstacol : „burghezul s-a teritorializat și el“. Marx se referă, fără îndoială, la faptul că modul de producție burghez s-a statornicit în cadrul proprietății private asupra pămîntului, adică această proprietate privată a devenit într-o măsură mult mai mare o proprietate burgheză decît una feudală. Din momentul în care burghezia ca clasă

s-a legat *deja* într-o măsură largă, precumpănitoare de proprietatea funciară, din momentul în care „s-a teritorializat și ea“, „s-a statornicit pe pământ“, și-a subordonat întru totul proprietatea funciară, nu mai *poate* exista o adevărată mișcare *socială* a burgheziei în favoarea naționalizării. Acest lucru nu este posibil pentru simplul motiv că nici o clasă nu se va ridica împotriva ei însăși.

În general vorbind, amîndouă aceste obstacole pot fi înlăturate *numai* în epoca de început a capitalismului, și nu în epoca lui de sfîrșit, în epoca revoluției *burgheze*, și nu în ajunul revoluției socialiste. Păreră că naționalizarea poate fi înfăptuită numai în condiții cînd capitalismul a atins un înalt nivel de dezvoltare nu poate fi considerată marxistă. Ea vine în contradicție atît cu premisele generale ale teoriei lui Marx, cît și cu cuvintele lui citate mai sus. Ea *simplifică* problema condițiilor istorice concrete ale naționalizării ca măsură înfăptuită de cutare forțe și cutare clase, reducînd-o la o simplă abstracție schematică.

„Burghezul radical“ *nu poate* fi *curajos* într-o epocă în care capitalismul a atins un înalt grad de dezvoltare. Într-o asemenea epocă, burghezii radicali, în marea lor majoritate, sînt în mod inevitabil contrarevoluționari. Într-o asemenea epocă este inevitabilă „teritorializarea“ aproape completă a burgheziei. Dimpotrivă, în epoca revoluției burgheze, condițiile *obiective* îl determină pe „burghezul radical“ să fie curajos, deoarece el, rezolvînd sarcina istorică a epocii respective, încă nu are a se teme, ca clasă, de revoluția *proletară*. În epoca revoluției burgheze, burghezia *încă nu s-a teritorializat*: în această epocă, proprietatea funciară este încă prea mult îmbibată de feudalism. Devine astfel posibil următorul fenomen: *masa* agriculturilor burghezi, masa fermierilor, luptă împotriva *principalelor* forme de proprietate funciară, și de aceea ajunge la realizarea practică a unei *depline* „eliberări“ burgheze „a pămîntului“, *adică a naționalizării*.

Sub toate aceste raporturi, revoluția burgheză rusă se află în condiții deosebit de favorabile. Judecînd din punct de vedere pur economic, trebuie fără doar și poate să

constatăm existența unor foarte puternice rămășițe ale feudalismului în proprietatea funciară din Rusia, atît în cea moșierească cît și în cea țărănească lotuală. În aceste condiții, contradicția dintre capitalismul relativ dezvoltat în industrie și monstruoasa înapoiere a satului devine flagrantă și, în virtutea unor cauze obiective, imprimă o mare adîncime revoluției burgheze, duce la crearea de condiții pentru un progres cît mai rapid al agriculturii. Naționalizarea pămîntului constituie tocmai condiția unui progres capitalist cît mai rapid în agricultura noastră. La noi, în Rusia, există un astfel de „burghez radical“ care încă nu „s-a teritorializat“ și care nu se poate teme, în momentul de față, de un „atac“ proletar. Acest burghez radical este țaranul rus.

Din punctul de vedere arătat mai sus, devine pe deplin explicabilă atitudinea diferită pe care o au față de naționalizarea pămîntului masa burghezilor liberali din Rusia și masa țăranilor din Rusia. Moșierul liberal, avocatul, marele industriaș, comerciantul, — toți aceștia „s-au teritorializat“ într-o măsură cu totul suficientă. Ei nu pot să nu se teamă de un atac proletar. Ei nu pot să nu prefere calea stolîpinistă-cadetă. Gîndiți-vă numai ce fluviu de aur se scurge acum în buzunarele moșierilor, funcționarilor, avocaților, comercianților sub forma milioanei pe care banca „țărănească“ le împarte moșierilor speriați. În cazul „răscumpărării“ preconizate de cadeți, acest fluviu de aur ar avea o direcție puțin schimbată, ar fi, poate, ceva mai puțin abundent, dar ar fi și el, totuși, alcătuit din sute de milioane și ar intra în aceleași buzunare.

De pe urma desființării pe cale revoluționară a tuturor formelor vechi de proprietate funciară s-ar putea ca nici funcționarul și nici avocatul să nu se aleagă cu vreo copeică. Iar comercianții — în majoritatea lor — nu pot privi atît de departe, încît să prefere o viitoare lărgire a pieței interne țărănești posibilității imediate de a ciupi un ban de la boier. Numai țaranul, pe care vechea Rusie îl bagă în mormînt, poate să lupte pentru o totală înnoire a proprietății funciare.

8. ESTE OARE NAȚIONALIZAREA O TREAPTĂ SPRE ÎMPĂRȚIRE ?

Dacă privim naționalizarea ca o măsură care poate fi realizată cu deosebire în epoca revoluției burgheze, ajungem în mod inevitabil la concluzia că naționalizarea se poate dovedi doar o treaptă spre împărțire. Mobilul economic real care determină masa țăranimii să ceară naționalizarea este necesitatea de a înnoi în mod radical toate vechile relații de proprietate, de „a curăța“ toate pământurile, de a le adapta într-un chip nou la un sistem de gospodărire nouă, la fermierat. De vreme ce așa stau lucrurile, e limpede că fermierii care se vor fi adaptat, care își vor fi înnoit întreaga proprietate funciară vor putea cere *consfințirea* acestor rînduieli agrare noi, adică transformarea terenurilor arendate de ei de la stat în proprietate a lor.

Da, acesta este un lucru absolut incontestabil. Noi deducem naționalizarea nu din considerente abstracte, ci din examinarea concretă a intereselor concrete ale unei perioade concrete, și ar fi, bineînțeles, ridicol să considerăm „idealști“ pe numeroșii mici gospodari, ar fi ridicol să credem că ei vor da înapoi în fața împărțirii, din moment ce interesele lor o vor cere. Trebuie, așadar, să examinăm 1) dacă interesele lor pot cere împărțirea, 2) în ce condiții și 3) cum trebuie să se reflecte acest lucru în programul agrar proletar.

La prima problemă am și dat un răspuns afirmativ. La cea de-a doua nu se poate da în momentul de față un răspuns categoric. Împărțirea poate fi determinată, după perioada de naționalizare revoluționară, de tendința de a consolida în cel mai înalt grad posibil noile relații de proprietate funciară, corespunzătoare cerințelor capitalismului. Ea poate fi determinată de tendința proprietarilor funciari *respectivi* de a-și spori veniturile pe socoteala restului societății. Ea poate fi determinată, în sfârșit, de tendința de „a potoli“ (sau, exprimîndu-ne mai simplu, de a înăbuși) proletariatul și păturile semiproletare pentru care naționalizarea pământului va fi un element de „ațîtare a poftelor“ de socializare a întregii producții sociale. Toate aceste trei posibilități au aceeași bază economică, deoarece din consolidarea noii proprietăți funciare capitaliste a noilor fermieri va

rezulta de la sine o stare de spirit antiproletară, precum și tendința de a crea *pentru sine* un nou privilegiu sub forma dreptului de proprietate. Așadar, problema se reduce tocmai la această consolidare economică. Un antidot permanent împotriva acestei consolidări va fi dezvoltarea capitalismului, care accentuează superioritatea marii agriculturi și care cere să existe în permanență posibilitatea de „a consolida” cu ușurință fermele mici prin înghițirea lor de către cele mari. Un antidot vremelnic va fi fondul de colonizare al Rusiei, întrucât consolidarea noii gospodării înseamnă ridicarea nivelului tehnicii agricole. Și, așa cum am mai arătat, fiecare pas înainte al tehnicii agricole „descoperă” pentru Rusia noi și noi suprafețe din fondul ei de colonizare.

Analizând cea de-a doua problemă pusă de noi, trebuie să tragem următoarea concluzie: nu se pot prezice cu exactitate condițiile în care revendicarea noilor fermieri de a împărți pământul va învinge *toate* influențele contrare. Este necesar să se țină seama că după revoluția burgheză dezvoltarea capitalistă ulterioară va crea în mod inevitabil asemenea condiții.

În schimb, la ultima problemă — atitudinea partidului muncitoresc față de o eventuală revendicare a noilor fermieri de a împărți pământul — se poate da un răspuns foarte precis. Proletariatul poate și este obligat să sprijine burghezia militantă atunci când ea duce o luptă cu adevărat revoluționară împotriva feudalismului. Dar nu e cazul ca el să sprijine o burghezie care s-a potolit. Dacă este neîndoielnic faptul că fără naționalizarea pământului în Rusia nu este posibilă o revoluție burgheză victorioasă, și mai neîndoielnic este faptul că o cotitură ulterioară spre împărțire nu este posibilă fără o anumită „restaurare”, fără o cotitură a țărănimii (sau, mai bine zis, dacă privim lucrurile din punctul de vedere al relațiilor presupuse: a fermierilor) spre contrarevoluție. Proletariatul va apăra tradiția revoluționară împotriva tuturor tendințelor de acest fel; el nu va sprijini aceste tendințe.

În acest caz, ar fi profund greșit să se creadă că, în cazul când noii fermieri ar face o cotitură spre împărțire, naționalizarea ar rămâne un fenomen efemer, lipsit de importanță. Ea ar avea, în orice caz, o importanță uriașă atât

materială cât și morală. Materială — în sensul că nimic nu este în stare să măture definitiv toate rămășițele medievale din Rusia, să înnoiască într-o măsură atât de mare satul pe jumătate putrezit în asiaticism, să asigure un progres atât de rapid al agriculturii ca naționalizarea. Orice altă rezolvare a problemei agrare în decursul revoluției ar crea puncte de plecare mai puțin favorabile pentru dezvoltarea economică ulterioară.

Importanța morală a naționalizării într-o epocă revoluționară constă în aceea că proletariatul ajută să se dea „uncia dintre formele proprietății private” o lovitură care în mod inevitabil va avea răsunet în lumea întreagă. Proletariatul luptă pentru cea mai radicală și mai consecventă revoluție burgheză, pentru cele mai favorabile condiții de dezvoltare capitalistă, contracarând în felul acesta cu maximum de succes orice tendință spre compromisuri, orice lipsă de fermitate, orice șovăială și orice pasivitate — trășături de care nu poate să nu dea dovadă burghezia.

CAPITOLUL AL IV-LEA

CONSIDERENTE POLITICE ȘI TACTICE ÎN PROBLEMELE PROGRAMULUI AGRAR

Tocmai considerentele de acest fel ocupă, așa cum am arătat mai sus, un loc mult prea însemnat în discuția care se duce în partidul nostru în jurul programului agrar. Sarcina noastră este de a analiza cât mai sistematic și mai pe scurt aceste considerente, arătând legătura care există între diferitele măsuri (și puncte de vedere) politice și bazele economice ale revoluției agrare.

1. „GARANȚII ÎMPOTRIVA RESTAURĂRII”

În „Raportul” asupra Congresului de la Stockholm, eu am analizat acest argument*, reconstituind din memorie dezbaterile. Acum avem în față textul exact al proceselor-verbale.

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 13—23. — Nota red.

„Cheia poziției mele — a declarat Plehanov la Congresul de la Stockholm — constă în aceea că am arătat că există posibilitatea unei restaurări“ (115). Să examinăm mai îndeaproape această cheie. Iată o primă indicație, în această privință, în prima cuvîntare a lui Plehanov.

„Lenin spune : «noi vom face ca naționalizarea să nu aibă efecte negative», dar pentru a realiza acest lucru trebuie să se găsească o garanție împotriva restaurării ; dar o asemenea garanție nu există și nu poate exista. Amintiți-vă de istoria Franței ; amintiți-vă de istoria Angliei ; în fiecare dintre aceste țări, după un puter. nic avînt revoluționar a urmat restaurarea. Același lucru se poate întîmpla și la noi ; de aceea programul nostru trebuie să fie de așa natură, încît, în cazul înfăptuirii lui, să fie reduse la minimum prejudiciile pe care le poate aduce restaurarea. Programul nostru trebuie să înlătore baza economică a țarismului ; or, naționaliazrea pămîntului într-o perioadă revoluționară nu înlătură această bază. De aceea eu consider că revendicarea naționalizării este o revendicare antirevoluționară“ (44). Care este această „bază economică a țarismului“, ne spune Plehanov în aceeași cuvîntare : „La noi lucrurile au evoluat în așa fel, încît pămîntul împreună cu agricultorii a fost șerbit de către stat, și pe baza acestei șerbiri s-a dezvoltat despotismul rus. Pentru a zdrobi despotismul trebuie înlăturată baza lui economică. De aceea sînt împotriva naționalizării în momentul de față“. (44)

Observați mai întîi *logica* acestui raționament cu privire la *restaurare*. Întîi : „nu există și nu poate exista o garanție împotriva restaurării!“ Al doilea : trebuie „reduse la minimum prejudiciile pe care le poate aduce restaurarea“. Adică *trebuie să găsim* o garanție împotriva restaurării, cu toate că o astfel de garanție nu poate exista ! Iar în pagina următoare, 45 (a aceleiași cuvîntări), Plehanov născocoște, în sfîrșit, o garanție : „În cazul unei restaurări — afirmă el din capul locului —, ea (municipalizarea) nu dă pămîntul (ascultați !) în mîinile reprezentanților politici ai vechilor rînduiei“. Garanția împotriva restaurării a fost găsită, cu toate că o astfel de garanție „nu poate exista“. Scamatoria a fost în mod strălucit executată, și literatura menșevică își

manifestă din plin admirația față de dexteritatea scamatorului.

Cînd vorbește, Plehanov face spirite, glumește, zbirnîie, sfîrîie, se-nvîrtește și scipește ca un foc de artificii. Dar e o adevărată pacoste cînd un asemenea orator își așterne pe hîrtie cuvîntarea și cînd pe urmă această cuvîntare este supusă unei analize logice.

Ce este restaurarea? Este trecerea puterii de stat în mîinile reprezentanților politici ai vechilor rînduieli. Dar poate să existe vreo garanție împotriva unei asemenea restaurări? Nu, nu poate să existe. *De aceea se inventează următoarea garanție: municipalizarea, care „nu dă pămîntul“*... În ce constă atunci — întrebăm noi mai departe — piedica pusă de municipalizare în calea „dării pămîntului“? Ea constă exclusiv într-o lege adoptată de parlamentul revoluționar prin care cutare și cutare pămînturi (foste ale moșierilor etc.) sînt declarate *proprietate* a seimurilor regionale. Dar ce este legea? Ea este expresia voinței claselor care au repurtat victoria și care dețin în mîinile lor puterea de stat.

Ați înțeles acum că o astfel de lege „nu dă pămîntul“ „în mîinile reprezentanților vechilor rînduieli“ atunci cînd puterea de stat trece *în mîinile lor*?

— Și această nemaipomenită ineptie a fost debitată de social-democrați după Congresul de la Stockholm, și încă de la tribuna Dumei!*

În legătură cu fondul acestei faimoase probleme a „garanției împotriva restaurării“ trebuie să facem următoarea observație. Întrucît nu putem avea nici un fel de garanții împotriva restaurării, înseamnă că, ridicînd această problemă în legătură cu programul agrar, nu facem decît să *abatem* atenția auditorilor, să *le împuiem capul*, să încurcăm discuția. Noi nu sîntem în stare să provocăm, după dorința noastră, o revoluție socialistă în Apus — această unică garanție absolută împotriva unei restaurări în Rusia. O „garanție“ relativă și condiționată însă, adică o *piedică* mai mare în calea unei restaurări, o constituie înfăptuirea în Rusia a unei răsturnări revoluționare cît mai adînci, cît

* Cuvîntare rostită de Tereteli la 26 mai 1907, pag. 1234 din dările de seamă stenografice ale dezbaterilor din Duma a II-a.

mai radicale și mai consecvente. Cu cât revoluția va merge mai departe, cu atât restaurarea vechiului va fi mai dificilă, cu atât vor rămâne mai multe cuceriri, chiar și în cazul unei restaurări. Cu cât revoluția va răscoli mai adânc vechiul sistem, cu atât restaurarea va fi mai dificilă. În domeniul politic, republica democratică constituie o revoluție mai adâncă decât autoadministrarea locală democratică; ea presupune (și desfășoară), în rîndurile maselor largi ale poporului, o mare energie revoluționară, un înalt nivel de conștiință, un înalt grad de organizare, ea creează tradiții care pot fi mult mai greu dezrădăcinate. De aceea prețuiesc, de pildă, social-democrații contemporani roadele bogate ale revoluției franceze, cu toate restaurările care au urmat, deosebindu-se prin aceasta de cadeți (și de social-democrații cadetizanți?), care preferă zemstve democratice sub monarhie ca „o garanție împotriva restaurării”.

În revoluția agrară burgheză, naționalizarea este aceea care merge cel mai departe în domeniul economic, deoarece ea desființează *întreaga* proprietate funciară medievală. *În prezent*, țăranul gospodărește cultivîndu-și propriul său petic de pămînt lotual, luat în arendă de la moșier etc. Naționalizarea permite, în cel mai înalt grad, desființarea *tuturor* categoriilor de proprietate funciară, precum și „curățirea” întregului pămînt în vederea unei *noi gospodăririi*, corespunzătoare cerințelor capitalismului. Desigur, nici în cazul unei asemenea curățiri nu există garanții împotriva revenirii vechiului, și a făgăduii poporului o astfel de „garanție împotriva restaurării” înseamnă a ne preta la șarlatanii. Dar, în urma unei asemenea curățiri a vechii *proprietăți funciare*, noua *gospodărire* se va consolida în așa măsură, încît o revenire la vechea proprietate funciară va fi extrem de dificilă, deoarece *nu există* forțe care să poată opri dezvoltarea capitalismului. În cazul municipalizării însă, revenirea la vechea proprietate funciară este *ușurată*, deoarece municipalizarea *eternizează* „hotarul de netrecut”, hotarul care separă proprietatea funciară medievală de proprietatea nouă, municipalizată. După naționalizare, restaurarea trebuie să distrugă milioane de noi gospodării capitaliste (ferme) pentru a restabili vechea proprietate funciară. După municipalizare, restaurarea nu are

nevoie să distrugă nici un fel de gospodărie, nu trebuie să efectueze nici un fel de delimitare nouă ; e de ajuns să se semneze pur și simplu o hîrtie în care să se stipuleze că pămînturile „municipiului“ X trec în proprietatea nobililor moșieri Y, Z etc., sau că renta de la pămînturile „municipalizate“ trece în mîinile moșierilor.

Mai departe, de la greșeala de logică a lui Plehanov în problema restaurării, de la confuzia de noțiuni politice trebuie să trecem la esența economică a restaurării. „Procese-verbale“ ale Congresului de la Stockholm au confirmat pe deplin cele spuse de mine în „Raport“, și anume că Plehanov face o confuzie nepermisă între restaurarea din Franța, pe baza capitalismului, și restaurarea „vechilor rînduieli semiasiatice de la noi“ (pag. 116 din „Procese-verbale“ ale Congresului de la Stockholm). De aceea, în această problemă nu e nevoie să mai adaug ceva la cele spuse în „Raport“. Să ne oprim numai asupra „înlăturării bazei economice a despotismului“. Iată pasajul cel mai important din cuvîntarea lui Plehanov care se referă la această chestiune :

„Este adevărat că restaurarea“ (în Franța) „n-a restabilit rămășițele feudalismului ; dar ceea ce corespunde la noi acestor rămășițe este vechea noastră șerbire a plugarului și a pămîntului de către stat, vechea și specifică naționalizare a pămîntului în țara noastră. La noi, o restaurare ar restabili cu atît mai ușor această (sic !) naționalizare, cu cît voi înșivă cereți naționalizarea pămîntului, cu cît voi înșivă lăsați neatinsă această moștenire a vechilor noastre rînduieli semiasiatice“ (116).

Așadar, unei restaurări „îi va fi mai ușor“ să restabilească *această* naționalizare, adică naționalizarea semiasiatică, căci Lenin (și țărănimea) cer *acum* naționalizarea ! Ce-i asta ? O analiză materialist-istorică sau „un joc de cuvinte“ * pur-raționalist ? Oare *cuvîntul* „naționalizare“ ușurează restabilirea rînduielilor semiasiatice sau anumite *schimbări economice* ? Dacă Plehanov ar fi reflectat mai atent asupra acestei chestiuni, ar fi văzut că municipalizarea și împărțirea pămîntului desființează *una* dintre bazele asiaticismului, proprietatea funciară moșierească medievală, dar o lasă pe cealaltă, proprietatea funciară medie-

* Tov. Šmidt la Stockholm, pag. 122 din „Procese-verbale“.

vală lotuală. Prin urmare, în ceea ce privește *esența* lucrurilor, în ceea ce privește *esența economică* a revoluției (și nu desemnarea ei printr-un termen său altul), tocmai naționalizarea este aceea care *înlătură într-un mod mult mai radical* bazele *economice* ale asiaticismului. „Scamatoria” lui Plehanov constă în faptul că el dă *proprietății funciare* medievale, aservite, împovărate de dări, de corvezi, denumirea de „naționalizare specifică”, sărind peste *două* forme ale *acestei* proprietăți funciare: proprietatea funciară lotuală și proprietatea moșierească. Prin această substituie de cuvinte a fost *escamotată* problema istorică reală: ce forme de proprietate funciară medievală sînt desființate prin cutare sau cutare măsură agrară. Cam simpliste sînt procedeele focului de artificii plehanovist!

Adevărata explicație a acestei confuzii, aproape neverosimile, făcute de Plehanov în problema restaurării se rezumă la următoarele două împrejurări. În primul rînd, vorbind de „revoluția agrară țărănească”, Plehanov nu este lămurit în ceea ce privește particularitățile ei specifice ca evoluție *capitalistă*. El confundă *narodnicismul*, teoria posibilității unei evoluții *necapitaliste*, cu concepția marxistă despre posibilitatea a *două* tipuri de evoluție agrară *capitalistă*. La Plehanov se simte tot timpul o nelămurită „teamă de revoluție țărănească” (cum i-am spus încă la Stockholm, pag. 106—107 *), teama că ea ar putea să fie reacționară din punct de vedere economic, că ar putea să nu ducă la fermieratul de tip american, ci la o aservire medievală. În realitate, acest lucru este imposibil din punct de vedere economic. Dovadă: reforma țărănească și mersul ulterior al evoluției. În reforma țărănească, învelișul de feudalism (atît de feudalism moșieresc cît și de „feudalism de stat”, despre care, urmînd pilda lui Plehanov, a vorbit Martînov la Stockholm) este foarte puternic. Dar evoluția economică s-a dovedit a fi *mai puternică* și a umplut acest înveliș feudal cu un conținut *capitalist*. În ciuda faptului că proprietatea funciară medievală constituie o piedică, atît gospodăria țărănească cît și cea moșierească s-au dezvoltat, deși extrem de încet, *pe calea burgheză*. Dacă teama lui

* Veri V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 355—357. — Nota red.

Plehanov de o reîntoarcere la asiaticism ar fi avut la bază ceva real, atunci proprietatea funciară a țăranilor statului (înainte de deceniul al 9-lea al secolului trecut) sau aceea a țăranilor care au aparținut statului (după deceniul al 9-lea) ar fi trebuit să reprezinte tipul cel mai pur de „feudalism de stat“. În realitate, ea s-a dovedit a fi mai liberă decât proprietatea moșierească, deoarece în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea exploatarea feudală nu mai era cu puțință. În rîndurile țăranilor statului „cu mult pămînt“ *, relațiile de aservire erau mai puțin răspîndite, iar burghezia de la sate se dezvolta mai repede. În Rusia este posibilă acum ori o evoluție burgheză lentă și chinuitoare, de tip prusac, iuncheresc, ori una rapidă și liberă, de tip american. Restul nu sînt decît himere.

A doua cauză care a generat „harababura restauraționistă“ în capul unor tovarăși este situația neclară din primăvara anului 1906. Țărănimea, considerată ca masă, nu-și spusese încă ultimul cuvînt. Încă se mai putea considera că nici mișcarea țărănească și nici Uniunea țărănească nu reprezintă expresia definitivă a adevăratelor aspirații ale majorității covârșitoare a țăranilor. Birocrația absolutistă și Witte nu-și pierduseră încă definitiv speranța că „țăranul va salva situația“ (frază clasică în „Russkoe Gosudarstvo“, ziarul lui Witte, din primăvara anului 1906), adică speranța că țaranul va adopta o poziție de dreapta. Așa se explică de ce legea din 11 decembrie 1905 a acordat țărănimii o reprezentanță atît de numeroasă. O aventură a absolutismului pe baza ideii țărănești că „mai bine să fie tot pămîntul al țarului decît al boierului“ părea încă posibilă pe vremea aceea multora dintre social-democrați. Dar cele două Dume, legea din 3 iunie 1907 și legislația agrară a lui Stolîpin aveau să deschidă ochii tuturor. Pentru a salva ceea ce mai putea fi salvat, absolutismul a fost nevoit să pășească pe calea distrugerii prin violență a obștii în favoarea proprietății private asupra pămîntului, adică să pună la baza contrarevoluției nu discuțiile vagi ale țăranilor despre

* La noi, țăranii care au aparținut statului sînt țărani „cu mult pămînt“, bineînțeles, numai în comparație cu țăranii care au aparținut moșierilor. Potrivit statisticii din 1905, primii au în medie 12,5 desetine de pămînt lotual la o gospodărie, ceilalți cite 6,7 desetine.

naționalizare (pământul e al „obștei“ etc.), ci *singura* bază economică posibilă a menținerii puterii moșierilor, evoluția *capitalistă* după model prusac.

Acum situația s-a limpezit pe deplin, și e timpul ca teama vagă de o restaurare „asiatică“ ca urmare a mișcării țărănești împotriva proprietății private asupra pământului să fie dată la arhivă*.

2. AUTOADMINISTRAREA LOCALĂ CA „REAZEM ÎMPOTRIVA REACȚIUNII“

„...Prin organele de autoadministrare obștească care stăpînesc pământul — spunea Plehanov la Stockholm —, ea (municipalizarea) creează un reazem împotriva reacțiunii. Și acesta va fi un reazem foarte puternic. Luați cazul cazacilor de la noi“ (45)... „Vom lua“ de îndată „cazul cazacilor de la noi“ și vom vedea ce valoare prezintă el. Dar să analizăm mai întîi temeiurile generale ale părerii potrivit căreia autoadministrarea locală ar putea să devină un reazem împotriva reacțiunii. Această părere a fost exprimată de nenumărate ori de municipaliștii noștri, și, în afară de formularea lui Plehanov, va fi suficient să dăm aici un singur citat din cuvîntarea lui John: „La ce se reduce deosebirea dintre naționalizarea și municipalizarea pământului dacă recunoaștem că ambele sînt realizabile și sînt în egală măsură legate de democratizarea orînduirii politice? Deosebirea se reduce la aceea că municipalizarea va consolida și mai mult cuceririle revoluției, regimul democratic, și va servi ca bază pentru continua dezvoltare a acestui regim, în timp ce naționalizarea va consolida doar puterea de stat“ (112).

Pe de o parte, meșevicii neagă posibilitatea unor garanții împotriva restaurării, iar pe de altă parte ei fabrică la repezeală, în văzul tuturor, tot felul de „garanții“ și „reazemuri“, ca niște scamatori care înghit săbii. Gîndiți-vă numai un pic, domnilor: cum poate autoadministrarea locală să fie un reazem împotriva reacțiunii sau cum poate

* Nu mai vorbesc aici de faptul că amenințarea cu restaurarea este o armă politică a burgheziei împotriva proletariatului, deoarece în „Raport“ s-a spus, în legătură cu această temă, tot ce este necesar. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 21—22. — Nota red.)

ea să consolideze cuceririle revoluției? Numai conștiința și organizarea maselor proletariatului și ale țărănimii pot constitui un reazem împotriva reacțiunii și pot consolida cuceririle revoluției. În statul capitalist însă, care este centralizat nu datorită bunului plac al birocrăției, ci în virtutea unor cerințe inexorabile ale dezvoltării economice, această organizare trebuie să însemne unirea într-o forță unică pe scara întregului stat. Fără o mișcare țărănească centralizată, fără o luptă politică centralizată a țărănimii pe scara întregului stat, care să urmeze proletariatul centralizat, *nu pot exista* nici un fel de „cuceriri” importante „ale revoluției” care să merite să fie „consolidate”, nu poate exista nici un fel de „reazem împotriva reacțiunii”.

Autoadministrarea locală cît de cît democratică *nu este posibilă* fără o răsturnare totală a puterii moșierești și fără desființarea proprietății funciare moșierești; recunoscînd acest lucru în vorbe, menșevicii dau dovadă de o uluitoare ușurință atunci cînd refuză să reflecteze asupra semnificației lui reale. De fapt, acest lucru este irealizabil fără cucerirea puterii politice în întregul stat de către clasele revoluționare, și s-ar părea că cei doi ani de revoluție ar fi trebuit să-i învețe chiar și pe cei mai îndărătnici „oameni în carapace” că în Rusia aceste clase nu pot fi decît proletariatul și țărănimea. Pentru a ieși învingătoare, „revoluția agrară țărănească”, despre care vorbesc acești domni, trebuie să devină ca atare, ca revoluție țărănească, puterea centrală în întregul stat.

Organele de autoadministrare democratice pot fi doar niște *părțicele* ale acestei puteri centrale a țărănimii democratice, și numai *luptînd* împotriva fărîmițării locale și regionale a țărănimii, numai propagînd, pregătind și organizînd o mișcare centralizată pe scara întregului stat, pe scara întregii Rusii, poți să slujești cu adevărat cauza „revoluției agrare țărănești”, și nu să încurajezi spiritul măr-ginit-retrograd și abrutizarea țărănimii, determinate de închistarea locală și regională. Tocmai în serviciul unei asemenea prostiri v-ați pus dv., domnule Plehanov și domnule John, propagînd ideea absurdă și arhireacționară potrivit căreia autoadministrarea locală ar fi în stare să devină „un reazem împotriva reacțiunii” sau „un mijloc

de consolidare a cuceririlor revoluției“. Experiența celor doi ani de revoluție rusă a arătat cât se poate de evident că tocmai fărâmițarea locală și regională a mișcării țărănești (mișcarea soldaților reprezintă o parte a mișcării țărănești) a fost principala cauză a înfrîngerii.

A pune în program „revoluția agrară țărănească“ și a lega această revoluție *numai* de democratizarea organelor de autoadministrare locală, și nu de democratizarea puterii centrale, a considera aceste organe ca un adevărat „reazem“ și ca o adevărată „consolidare“ nu este în fond altceva decât *tranzacție cadetă cu reacțiunea**. Cadeții pun accentul pe organele „democratice“ de autoadministrare locală pentru că nu vor sau se tem să atingă probleme *mai importante*. Menșevicii nu s-au gîndit ce vorbă mare au spus atunci cînd au declarat că „revoluția agrară țărănească“ este o chestiune de timp, iar în expunerea de motive politice la programul lor agrar ei au făcut apoteoza închistării provinciale.

Iată, poate că vă interesează următorul raționament al lui John :

„Tov. Lenin se teme că reacțiunea va smulge din mîinile organelor de autoadministrare locală pămînturile confiscate ; dacă se poate spune așa ceva despre pămînturile încăpute pe mîna statului, apoi în nici un caz nu se poate spune același lucru despre pămînturile municipalizate. Nici chiar guvernul absolutist rus n-a putut smulge pămînturile din mîinile organelor de autoadministrare locală din Armenia, deoarece aceasta a provocat o ripostă energetică din partea populației“ (113).

Minunat, nu-i așa ? Întreaga istorie a absolutismului este o neconținută jefuire a pămînturilor organelor locale, regionale, naționale, iar înțelepții noștri caută să liniștească

* În „Raport“ am dezvoltat mai amplu această idee (vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 19—20. — Nota red.). Aici voi adăuga doar un pasaj din cuvîntarea menșevicului Novosedski, pe care n-am auzit-o la congres (vezi „Raportul“), dar care confirmă de minune acest lucru. Ridicîndu-se împotriva amendamentului care propunea să se spună „republică democratică“, și nu „stat democratic“, Novosedski a spus : „...În condițiile existenței unor organe de autoadministrare locală cu adevărat democratice, programul adoptat acum poate fi transpus în viață și pe acea treaptă de democratizare a guvernului central despre care nu se poate spune că reprezintă cea mai înaltă treaptă de democratizare a sa. Chiar și pe treapta de democratizare, ca să zicem așa, relativă, municipalizarea nu va fi dăunătoare, ci, dimpotrivă, va fi folositoare“ (138. Subliniat de noi). E cit se poate de clar. Revoluția agrară țărănească fără răsturnarea absolutismului — iată ideea ultrareacționară a menșevicilor.

poporul abrutizat în izolarea lui provincială : „nici chiar absolutismul“ n-a luat pământurile *bisericilor* armene, cu toate că începuse să facă acest lucru și cu toate că *numai* revoluția din întreaga Rusie l-a împiedicat de fapt s-o facă... La centru — absolutismul, în provincie — „pământurile armene“, pe care „nu îndrăznește să le ia“... De unde atîta obtuzitate filistină în rîndurile social-democrației noastre ?

Iată-i acum și pe cazacii lui Plehanov.

„Luați cazul cazacilor de la noi. Ei se comportă ca niște reacționari inveterați, și totuși dacă guvernul (absolutist) ar încerca să pună mîna pe pămîntul lor, ei s-ar ridica ca un singur om să-și apere acest pămînt. Asta înseamnă că municipalizarea este bună tocmai prin faptul că dă rezultate chiar și în cazul unei restaurații“ (45).

Într-adevăr, „înseamnă“ ! Dacă absolutismul s-ar ridica împotriva apărătorilor absolutismului, atunci apărătorii absolutismului s-ar ridica împotriva absolutismului. Ce cugetare profundă ! Dar proprietatea funciară căzăcească este bună nu numai în cazul unei restaurații, ci și pentru a sprijini ceea ce trebuie răsturnat înainte de a fi restaurat. Asupra acestei laturi interesante a municipalizării a atras atenția Șmidt, aducîndu-i obiecții lui Plehanov :

„...Țin să vă amintesc că încă de acum o lună absolutismul a acordat privilegiul cazacilor, ceea ce înseamnă că el nu se teme de municipalizare, deoarece pămînturile cazacilor sînt și acum administrate printr-un sistem care amintește în mare măsură municipalizarea... Ea (municipalizarea) va juca un rol contrarevoluționar“ (123—124).

Plehanov a fost atît de iritat de această cuvîntare, încît l-a întrerupt o dată pe orator (pentru a-i pune o întrebare cu totul lipsită de importanță, anume dacă este vorba de cazacii din Orenburg) și a încercat să încalce regulamentul, cerînd să i se acorde cuvîntul peste rînd pentru a face o declarație. Iată textul declarației scrise, depusă de el ulterior :

„Tov. Șmidt a redat inexact cele spuse de mine cu privire la cazaci. Eu nu m-am referit cîtuși de puțin la cazacii din Orenburg, ci am spus : iată, de pildă, căzăcimea ; ea are o comportare arhireacționară, și totuși, dacă guvernul ar încerca să pună mîna pe pămînturile ei, s-ar ridica și ea, ca un singur om, împotriva lui. Și același

lucru l-ar face, într-o măsură mai mare sau mai mică, în cazul unei asemenea încercări, toate instituțiile regionale în mâinile cărora revoluția ar trece pământurile moșierești confiscate. O astfel de comportare din partea lor ar constitui una dintre garanțiile împotriva reacțiunii în cazul unei restaurații" (127).

Acesta este, fără îndoială, cel mai genial plan de răsturnare al absolutismului, fără a-l atinge însă : să-i smulgi diferite regiuni, iar după aceea să poftescă să le ia înapoi. Este ceva aproape tot atât de genial ca și exproprierea capitalismului cu ajutorul caselor de economii. Dar nu asta ne interesează acum. Ceea ce importă este că municipalizarea regională, care după victoria revoluției „trebuie“ să joace un rol miraculos, joacă *acum* un rol contrarevoluționar. Iată ce a ocolit Plehanov !

Pământurile căzăcești reprezintă acum o adevărată municipalizare. Regiuni întinse aparțin oastei cazacilor din Orenburg, celei de la Don etc. Cazacii au în medie *cîte 52 de deseatine la o gospodărie* ; țărani — *cîte 11 deseatine*. În afară de aceasta, oastea cazacilor din Orenburg posedă 1 500 000 de deseatine de pământ, cea de la Don — 1 900 000 de deseatine etc. Pe fondul acestei „municipalizări“ se dezvoltă relații pur feudale. Această municipalizare, care există de fapt, înseamnă închistarea feudală și regională a țărănimii, care este fărâmițată din cauza deosebirilor în ceea ce privește întinderea proprietății funciare, sumele de plată, condițiile de folosire feudală a pământului pentru servituți etc. „Municipalizarea“ nu ajută mișcării general-democratice, ci contribuie la fărâmițarea ei, la slăbirea, prin izolare regională, a tot ceea ce poate învinge numai ca forță centralizată, la înstrăinarea unei regiuni de alta.

Și-l vedem în Duma a II-a pe *cazacul de dreapta Karaulov*, care *l-a sprijinit pe Stolîpin* (Stolîpin admite, doar și el, în declarația sa, mutarea forțată a hotarelor), *a combătut* naționalizarea, cu nu mai puțină vehemență decît Plehanov, *și s-a pronunțat fățiș în favoarea municipalizării pe regiuni* (ședința a 18-a din 29 martie 1907, pag. 1 366 din darea de seamă stenografică).

Cazacul de dreapta Karaulov a sesizat esența problemei de o mie de ori mai just decît Maslov și Plehanov. Fărâmi-

țarea regională constituie o *garanție împotriva revoluției*. Dacă țărănimea rusă (cu ajutorul mișcării proletare centralizate, și nu „regionale”) nu va ști să înlăture înstrăinarea regională, dacă nu va ști să organizeze o mișcare pe întreaga Rusie, revoluția va fi *întotdeauna* înfrântă de reprezentanții diferitelor regiuni bine organizate, pe care forța centralizată a vechii puteri îi va trimite să lupte acolo unde va considera necesar.

Municipalizarea este o lozincă *reacționară* care idealizează izolarea medievală a regiunilor și face să slăbească în rîndurile țărânimii conștiința necesității unei revoluții agrare centralizate.

3. PUTEREA CENTRALĂ ȘI ÎNTĂRIREA STATULUI BURGHEZ

Tocmai puterea centrală de stat este aceea care le repugnă cel mai mult municipalistilor. Înainte de a trece la analiza considerațiilor respective, trebuie să lămurim ce este naționalizarea sub aspect politic și juridic (mai sus am lămurit conținutul ei economic).

Naționalizarea înseamnă trecerea întregului pămînt în *proprietatea* statului. Proprietatea înseamnă dreptul asupra rentei și stabilirea de către puterea de stat a unor reguli *generale* de posesiune și folosire a pămîntului, valabile pe întregul stat. Printre aceste reguli generale trebuie să figureze neapărat, în cazul naționalizării, interzicerea oricărei mijlociri, adică interzicerea de a subarenda pămîntul, interzicerea de a ceda pămîntul celui ce nu-l lucrează singur etc. Mai departe. Dacă statul în cauză e un stat cu adevărat democratic (nu în sensul menșevic à la Novosedski), proprietatea lui asupra pămîntului nu exclude cîtuși de puțin, ci, dimpotrivă, *implică* trecerea dreptului de a *dispune* de pămînturi, în cadrul legilor generale ale statului, către organele de autoadministrare locală și regională. Programul nostru minimum, așa cum am arătat și în broșura „Revizuirea * etc.”, *cere în mod direct* acest lucru, vorbind și despre dreptul naționalităților la autodeterminare și despre o

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 248. — Nota red.

largă autoadministrare regională etc. De aceea regulile de amănunt care țin seama de particularitățile locale, atribuirea practică a pământurilor sau repartizarea terenurilor între diverse persoane, asociații etc., — toate acestea devin *inevitabil* de competența organelor *locale* ale puterii de stat, adică de competența organelor de autoadministrare locală.

Chiar dacă s-au putut ivi unele nedumeriri în toate aceste chestiuni, ele decurgeau fie din neînțelegerea deosebirii dintre noțiunile: proprietate, posesiune, dreptul de a dispune, folosință, fie dintr-o cochetare demagogică cu provincialismul și cu federalismul*. La baza deosebirii dintre municipalizare și naționalizare nu stă repartizarea drepturilor între centru și provincie, și cu atât mai puțin „burocratismul” centrului — numai niște oameni de o ignoranță crasă pot să gândească și să vorbească astfel —, ci înținerea proprietății private asupra pământului pentru o categorie de pământuri în cazul municipalizării și desființarea totală a acestei proprietăți în cazul naționalizării. La baza deosebirii stă „bimetalismul agrar”, pe care primul program îl admite, iar cel de-al doilea îl respinge.

Dacă însă veți examina *actualul* program din punctul de vedere al posibilității unor *acte arbitrare* din partea puterii centrale etc. (apărătorii vulgari ai municipalizării încearcă adesea să folosească în favoarea lor acest punct de vedere), veți vedea că sub acest raport actualul program păcătuiește printr-o totală confuzie și lipsă de claritate. Este de ajuns să arătăm că actualul program trece „în proprietatea statului democratic” atât „pământurile necesare pentru fondul de colonizare” cât și „pădurile și apele de

* O cochetare de felul acesta întâlnim la Maslov: „...Poate că în unele locuri — scrie el în „Образование”, 1907, nr. 3, pag. 104 — țărani ar consimți să-și împartă între ei pământurile, dar e de ajuns ca țărani dintr-o singură regiune mare (din Polonia de pildă) să se opună la această împărțire, pentru ca proiectul de naționalizare a tuturor pământurilor să devină o absurditate”. Iată o mostră de argument vulgar, în care nu găsești nici urmă de idee și care reprezintă o simplă înșiruire de vorbe. „Refuzul” unei regiuni aflate în condiții specifice nu poate să schimbe un program general și să facă din el o ineptie: o regiune poate „să refuze” și municipalizarea. Important este aici altceva. Important este că, într-un stat capitalist unitar, proprietatea privată asupra pământului și naționalizarea pe scară largă nu vor putea coexista ca două sisteme. Unul dintre aceste sisteme va trebui să învingă. Este de datoria partidului muncitoresc să lupte pentru sistemul mai înalțat, care înlesnește dezvoltarea rapidă a forțelor de producție și libertatea luptei de clasă.

importanță națională“. Se înțelege că aceste noțiuni sînt cu totul imprecise și că există aici un vast teren pentru conflicte. Luați, de pildă, ultima lucrare a d-lui Kaufman din volumul al II-lea al culegerii cadete „Problema agrară“ („Despre normele de completare a loturilor“), în care s-a calculat, pentru 44 de gubernii, fondul funciar pentru completarea loturilor țăranilor la nivelul normelor celor mai mari din 1861. „Fondul funciar extralotual“ este calculat la început fără păduri, apoi cu păduri (peste procentul de împădurire de 25%). Cine stabilește care dintre aceste păduri au o „importanță națională“ ? Firește, numai puterea centrală de stat ; prin urmare, programul menșevic dă în stăpînirea acesteia o suprafață uriașă de pămînt : 57 000 000 de deseatine în 44 de gubernii (după Kaufman). Cine stabilește ce este „fondul de colonizare“ ? Firește, numai puterea centrală burgheză. Numai ea hotărăște dacă, de pildă, cele 1 500 000 de deseatine de pămînturi ale oastei cazacilor din Orenburg sau cele 2 000 000 de deseatine ale oastei cazacilor de la Don constituie un „fond de colonizare“ pentru întreaga țară (căci cazacii au cîte 52,7 deseatine la o gospodărie) sau nu. E limpede că problema se pune cu totul altfel decît o pun Maslov, Plehanov & Co. Aici nu se pune problema de a apăra printr-o hotărîre pe hîrtie organele de autoadministrare regională locală împotriva unor încălcări ale atribuțiilor lor de către centru, — acest lucru nu numai că nu se poate face printr-o hotărîre pe hîrtie, dar nu se poate face nici cu tunul, deoarece dezvoltarea capitalistă duce la centralizare, concentrînd în mîinile puterii centrale burgheze o forță căreia „regiunile“ nu i se pot niciodată împotrivi. Chestiunea este ca una și aceeași clasă să aibă puterea politică și la centru, și în provincie, ca atît la centru cît și în provincie să fie pe deplin consecvent realizat absolut același grad de democratism, care să asigure *dominația deplină*, să zicem, a majorității populației, adică a țăranimii. Numai această dominație constituie o *garanție reală* împotriva unor „excese“ din partea centrului, împotriva încălcării drepturilor „legitime“ ale regiunilor ; toate celelalte garanții pe care le născocesc menșevicii nu sînt decît ineptii, nu înseamnă decît apărarea

prostească a filistinului provincial, care opune un coif de hîrtie forței puterii centrale, concentrată de capitalism. Tocmai o astfel de ineptie filistină comite și Novosedski, ca și întregul program actual, *admițînd* pentru organele de autoadministrare locală un democratism deplin, iar pentru puterea centrală un grad „nu prea înalt” de democratism. Un democratism incomplet la centru înseamnă că aici puterea este asigurată *nu* majorității populației, *nu* elementelor care predomină în organele de autoadministrare locală, iar aceasta înseamnă nu numai posibilitatea, dar și *inevitabilitatea unor conflicte*, din care învingătoare va ieși neapărat, în virtutea legilor dezvoltării economice, puterea centrală *nedemocratică* !

„Municipalizarea”, privită sub acest aspect al problemei, ca un mijloc care „asigură” regiunilor ceva împotriva puterii centrale, este pur și simplu o ineptie filistină. Dacă ea înseamnă o „luptă” împotriva puterii burgheze centralizate, atunci poate fi doar o „luptă” ca aceea pe care o duc *antisemiții* împotriva capitalismului : aceleași promisiuni grandilocvente care atrag masele obtuze și inculte și *aceeași imposibilitate economică și politică* de a îndeplini aceste promisiuni.

Luăți argumentul cel mai „curent” adus de municipaliști împotriva naționalizării : naționalizarea va întări statul burghez (amintiți-vă expresia delicioasă a lui John : „va consolida *doar* puterea de stat”), va face să crească veniturile puterii burgheze antiproletare, *pe cînd...* chiar așa : *pe cînd* municipalizarea va da venituri pentru nevoile populației, pentru nevoile proletariatului. Un asemenea argument te face să roșești pentru social-democrație, căci el denotă *cea mai crasă prostie și demagogie antisemită*. Pentru a nu mă referi la careva „dintre cei mici”, derutați de Plehanov și de Maslov, mă voi referi la „însuși” Maslov :

„Social-democrația — îi dăscălește el pe cititori în „Obrazovanie” — calculează întotdeauna în așa fel, încît planurile și sarcinile ei să se realizeze chiar și în împrejurările cele mai defavorabile... Trebuie să presupunem că în toate domeniile vieții sociale va domina orînduirea burgheză cu toate aspectele ei negative. Autoadministrarea va fi tot atît de burgheză ca și întreaga orînduire de stat ; în cadrul ei se va desfășura o luptă de clasă tot atît de ascuțită ca și în municipalitățile vest-europene.

Care este atunci deosebirea dintre autoadministrare și puterea de stat ? De ce aspiră social-democrația să treacă pământurile nu în mâinile statului, ci în mâinile organelor de autoadministrare locală ?

Pentru a stabili sarcinile statului și sarcinile organelor de autoadministrare locală, vom compara bugetele lor" („Образование", 1907, nr. 3, pag. 102).

Urmează comparația : într-una din cele mai democratice republici, în Statele Unite ale Americii, se cheltuiește pentru armată și flotă 42% din buget. La fel în Franța, Anglia etc. „Zemstvele moșierești" din Rusia cheltuiesc pentru asistența medicală 27,5%, pentru învățământul public 17,4%, iar pentru drumuri 11,9%.

„Comparînd bugetele celor mai democratice state cu bugetele celor mai puțin democratice organe de autoadministrare locală, vedem că, prin funcțiile lor, primele servesc interesele claselor dominante, că mijloacele statului sînt cheltuite pentru *instrumente de asupraire*, pentru instrumente de înăbușire a democrației ; că, dimpotrivă, cele mai nedemocratice, cele mai proaste organe de autoadministrare locală sînt nevoite să slujească democrației — fie cît de prost, dar să-i slujească —, să satisfacă nevoile locale" (103).

„Social-democratul nu trebuie să fie atît de naiv încît să se împace cu naționalizarea pămîntului pentru motivul că, de pildă, veniturile de pe pămînturile naționalizate vor fi folosite pentru întreținerea trupelor *republicane*... Va fi extrem de naiv cititorul care va da crezare afirmației lui Olenov că teoria lui Marx «permite» să se introducă în program numai revendicarea naționalizării pămîntului, adică a cheltuirii rentei funciare (indiferent dacă o numim absolută sau diferențială ?) pentru nevoile armatei și ale flotei, și că această teorie nu admite municipalizarea pămîntului, adică cheltuirea rentei pentru nevoile populației" (103).

Pe cît se pare, lucrurile sînt clare. Naționalizarea dă venituri pentru armată și flotă. Municipalizarea dă venituri pentru nevoile populației. Evreul este capitalist. Deci : jos evreii înseamnă jos capitaliștii !

Bravul Maslov nu pricepe că procentul ridicat al cheltuielilor organelor de autoadministrare locală pentru nevoile culturale reprezintă un procent ridicat de cheltuieli de ordin secundar. De ce se întîmplă astfel ? Pentru că limitele atribuțiilor organelor de autoadministrare locală și împuternicirile lor financiare le stabilește tot puterea de stat centrală, și le stabilește în așa fel, încît pentru armată etc. ia o sumă apreciabilă, iar pentru „cultură" dă o nimica toată. Este

oare obligatorie o astfel de împărțire în societatea burgheză ? Da, este obligatorie, deoarece burghezia n-ar putea să domine în societatea burgheză dacă n-ar cheltui sume apreciabile pentru asigurarea dominației ei de clasă, lăsînd o nimica toată pentru cheltuielile destinate nevoilor culturale. Și numai unuia ca Maslov putea să-i vină în minte o idee genială ca aceasta : dar, dacă voi trece o nouă sumă apreciabilă în proprietatea zemstvelor, atunci voi ocoli dominația burgheziei ! Cît de simplă ar fi sarcina proletarilor dacă ei ar raționa în felul lui Maslov : e de ajuns să se ceară ca veniturile de le căile ferate, de la poștă, de la telegraf, de la monopolul alcoolului să nu fie „naționalizate“, ci „municipalizate“, pentru ca toate aceste venituri să fie cheltuite nu pentru armată și flotă, ci pentru scopuri culturale. Nu este de loc nevoie să răsturnăm puterea centrală sau s-o transformăm în mod radical ; trebuie pur și simplu să obținem „municipalizarea“ tuturor capitolului mari de venituri, și cu asta am rezolvat problema. Ce oameni înțelepți !

În Europa și în orice țară burgheză, veniturile municipale — să-și noteze bine acest lucru bravul Maslov ! — sînt venituri pe care puterea centrală burgheză consimte să le doneze în scopuri culturale, deoarece ele sînt venituri secundare, deoarece perceperea acestor venituri este incomodă la centru, deoarece nevoile principale, fundamentale ale burgheziei și ale dominației burgheze au fost deja asigurate grație unei sume apreciabile. De aceea sfatul dat poporului : primește o nouă sumă frumușică, cîteva sute de milioane de la pămînturile municipalizate, și asigură folosirea ei în scopuri culturale, trecînd-o în proprietatea zemstvelor, și nu în proprietatea puterii centrale, este un sfat șarlatanesc. Într-un stat burghez, burghezia nu poate alocă în mod efectiv pentru scopuri culturale decît o nimica toată, deoarece grosul sumelor îi este necesar pentru a-și asigura dominația ca clasă. De ce își ia puterea centrală pentru sine $\frac{9}{10}$ din impozitul funciar, din impozitele plătite de întreprinderile comerciale etc., iar zemstvelor le îngăduie să ia doar $\frac{1}{10}$, stabilind prin lege că impozitele adiționale fixate de zemstve nu pot depăși un anumit procent, destul de redus ? Pentru că grosul sumelor îi este ne-

cesar pentru asigurarea dominației burgheziei ca clasă și ea nu poate, atîta timp cît rămîne burghezie, să aloce pentru cultură decît o sumă derizorie *.

Socialiștii din Europa consideră această repartizare — în sume apreciabile și sume derizorii — ca ceva dat, știind foarte bine că în societatea burgheză nici nu poate exista un alt fel de repartizare. Considerînd această repartizare ca ceva dat, ei spun : nu putem intra în organele puterii centrale, deoarece ele constituie un instrument de oprimare ; în municipalități putem intra, deoarece aici se cheltuiește cîte ceva și pentru nevoile culturale. Ce-ar spune însă acești socialiști unui om care ar sfătui partidul muncitoresc să facă agitație pentru trecerea în proprietatea municipalităților europene a unor venituri într-adevăr mari, a întregii rente de pe urma pămînturilor din partea locului, a întregului venit provenit din instituțiile poștale locale, de la căile ferate locale etc. ? Unui asemenea om i-ar spune sau că e nebun sau că e un „socialist creștin“ care a nimerit din greșeală la social-democrați.

Aceia care, analizînd sarcinile actualei revoluții (ale revoluției burgheze) din Rusia, spun : nu trebuie să întărim puterea centrală a statului burghez, dau dovadă de o totală incapacitate de gîndire. Germanii pot — și trebuie — să judece în felul acesta, deoarece ei au în față numai o Germanie iunchero-burgheză ; pînă la socialism nu poate exista nici o altă Germanie. La noi însă, întregul conținut al actualei lupte revoluționare a maselor constă în a stabili

* Din lucrarea extrem de detaliată a lui Kaufman (Kaufman R. „Die Kommunalfinanzen“, 2 Bände. Lpz. 1906, II Abt. 5. Band des Hand- und Lehrbuches der Staatswissenschaften, begr. von Frankenstein, fortges. von Heckel) reiese că în Anglia modul în care statul repartizează alocațiile pentru nevoile organelor lui locale și centrale este mai avantajos pentru organele de autoadministrare locală decît în Prusia și în Franța. În Anglia, organele locale cheltuiesc 3 miliarde de mărci, iar puterea centrală de stat 3,6 miliarde; în Franța 1,1 miliard față de 2,9 ; în Prusia 1,1 față de 3,5. Să examinăm aparte cheltuielile pentru nevoi culturale — de pildă pentru învățămînt — în țara cu situația cea mai favorabilă (din punctul de vedere al municipalistilor), adică în Anglia. Constatăm că din fondurile organelor locale au fost cheltuite pentru învățămînt 16 500 000 l. st. din 151 600 000 (anii 1902—1903), adică ceva mai mult de $\frac{1}{10}$. În bugetul pe anul 1908 puterea centrală prevede pentru învățămînt (vezi „Almanach de Gotha“) 16 900 000 l. st. din 198 600 000, adică mai puțin de $\frac{1}{10}$. Cheltuielile pentru armată și flotă reprezintă 59 200 000 l. st. ; adăugați la această cifră și cheltuielile pentru datoria publică = 28 500 000 l. st. plus 3 800 000 pentru justiție și poliție, 1 900 000 pentru afacerile externe și 19 800 000 pentru cheltuielile de percepere, și veți vedea că burghezia cheltuiește o nimica toată pentru cultură și o sumă apreciabilă pentru asigurarea dominației ei de clasă.

dacă vom avea o Rusie iunchero-burgheză (cum vor Stolîpin și cadeții) sau una țărănească-burgheză (cum vor țărani și muncitorii). Nu poți participa la o asemenea revoluție fără a sprijini o pătură a burgheziei împotriva alteia, un tip de evoluție burgheză împotriva altuia. În virtutea unor cauze economice obiective, nu există și nu poate să existe, în actuala revoluție, o altă „alegere” decât între republica centralizată burgheză a țăranilor-fermieri și monarhia centralizată burgheză a moșierilor-iuncheri. Orice încercare de a evita această „alegere” dificilă, abătînd atenția maselor sub pretext că „noi am vrea să avem măcar niște zemstve ceva mai democratice”, reprezintă cea mai mare platitudine filistină.

4. AMPLOAREA REVOLUȚIEI POLITICE ȘI A CELEI AGRARE

E dificilă „alegerea”, am spus noi, avînd în vedere, bineînțeles, nu o alegere subiectivă (ceea ce este mai de dorit), ci deznodămîntul obiectiv al luptei dintre forțele sociale care au rolul hotărîtor în această problemă istorică. În ce anume constă „dificultatea” unui deznodămînt favorabil pentru țărani, asupra acestui punct n-au reflectat cîtuși de puțin cei ce vorbesc despre optimismul programului meu agrar, care leagă republica de naționalizare. Iată considerațiile lui Plehanov pe această temă :

„Lenin ocolește dificultatea problemei cu ajutorul unor presupuneri optimiste. Acesta este procedeul obișnuit al unei gîndiri utopice ; așa, de pildă, anarhiștii spun : «nu este nevoie de nici un fel de organizație de constrîngere», iar atunci cînd noi le obiectăm că lipsa unei organizații de constrîngere ar da unor membri ai societății posibilitatea de a aduce prejudicii acestei societăți dacă li se va trezi o asemenea dorință, anarhiștii ne răspund : «așa ceva nu se poate întîmpla». După părerea mea, a răspunde în felul acesta înseamnă a ocoli dificultatea problemei cu ajutorul unor presupuneri optimiste. Și Lenin face tocmai acest lucru. El condiționează consecințele posibile ale măsurii pe care o preconizează de o serie întregă de «dacă» de natură optimistă. Ca dovadă voi cita reproșul făcut de el lui Maslov. La pag. 23 * din broșura sa el spune : «În fond, proiectul lui Maslov presupune în mod tacit că revendicările formulate în programul nostru politic minimum nu vor fi realizate în întregime, că nu va fi asigurată suverana-

* Vezi V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 253—254. — Nota red.

nitatea poporului, că armata permanentă nu va fi desființată, că eligibilitatea funcționarilor nu va fi introdusă etc. — cu alte cuvinte că nici revoluția noastră democratică nu va fi desăvârșită, așa cum n-au fost desăvârșite cea mai mare parte din revoluțiile democratice din Europa, că și ea va fi ciuntită, denaturată, „împinsă înapoi” ca și toate acestea. Proiectul lui Maslov este special adaptat la o revoluție democratică nehotărâtă, inconsecventă, incompletă sau pe care reacțiunea a ciuntit-o și a „făcut-o inofensivă”. Să presupunem că reproșul adresat de el lui Maslov este întemeiat, totuși citatul reprodus de noi arată că propriul proiect al lui Lenin este bun numai în cazul când se vor realiza toți acești «dacă» înșirați de el. Iar dacă acești «dacă» nu vor fi prezenți în momentul respectiv, realizarea proiectului său * va fi dăunătoare. Dar noi n-avem nevoie de asemenea proiecte. Proiectul nostru trebuie să fie un cal potcovit la toate patru picioarele, adică să fie bun și în cazul unor «dacă» nefavorabili („Procecele-verbale” ale Congresului de la Stockholm, 44—45).

Am reprodus în întregime aceste raționamente ale lui Plehanov, întrucât ele ne arată limpede în ce constă greșeala lui. El n-a înțeles de loc în ce constă optimismul de care s-a speriat atîta. Acest „optimism” nu constă în a presupune eligibilitatea funcționarilor de către popor etc., ci în a presupune victoria revoluției agrare țărănești. Adevărata „dificultate” constă în a face ca într-o țară care, cel puțin de la 1861 încoace, se dezvoltă pe cale iunchero-burgheză, să învingă revoluția agrară țărănească, și din moment ce admiți această dificultate economică fundamentală, e ridicol să mergi pînă acolo încît să ici drept anarhism dificultățile pe care le prezintă democratismul politic. E ridicol să uiți că nu poate să nu existe concordanță între amploarea transformărilor agrare și a celor politice, că o revoluție economică presupune o suprastructură politică corespunzătoare. Greșeala fundamentală a lui Plehanov în această problemă constă tocmai în faptul că el nu înțelege care este rădăcina „optimismului” programului nostru agrar comun — bolșevic și menșevic.

Într-adevăr, imaginați-vă în mod concret ce înseamnă în Rusia contemporană „o revoluție agrară țărănească” însoțită de confiscarea proprietății funciare moșierești. Nu începe îndoială că timp de o jumătate de veac capitalismul și-a croit drum prin gospodăria moșierească, care în mo-

* Dar atunci acesta nu va mai fi proiectul meu! Tare mai sînt certate cu logica raționamentele lui Plehanov!

mentul de față este, în linii generale, vădit superioară gospodăriei țărănești nu numai în ceea ce privește mărimea recoltelor (ceea ce se explică, în parte, prin calitatea mai bună a pământurilor moșierești), dar și în ceea ce privește gradul de folosire a uneltelor perfecționate și de aplicare a asolamentelor (culturile de ierburi perene)*. Nu încapă îndoială că gospodăria moșierească este legată prin mii de fire nu numai de birocrație, ci și de burghezie. Confiscarea subminează o mulțime de interese ale marii burghezii, iar revoluția țărănească duce, după cum just a arătat Kautsky, și la falimentul statului, adică la încălcarea intereselor nu numai ale burgheziei ruse, ci ale întregii burghezii internaționale. Se înțelege că în asemenea condiții victoria revoluției țărănești, victoria micilor burghezi atît asupra moșierilor cît și asupra marilor burghezi necesită un concurs de împrejurări deosebit de favorabil, necesită ipoteze cu totul neobișnuite, „optimiste“ din punctul de vedere al filistinului sau al istoricului filistin, necesită o uriașă amploare a inițiativei țărănești, a energiei, a conștiinței și a organizării revoluționare, a bogăției creației populare. Acesta este un fapt incontestabil, iar ironiile filistine ale lui Plehanov pe seama acestei din urmă expresii nu sînt decît o încercare ieftină de a se eschiva de la o problemă serioasă**. Și întrucît producția de mărfuri nu unește și nu centralizează țărănimea, ci o diferențiază și o izolează, revoluția țărănească într-o țară burgheză poate fi înfăptuită numai sub conducerea proletariatului — împrejurare care face ca cea mai puternică burghezie din lume să se ridice cu și mai multă înverșunare împotriva acestei revoluții.

Rezultă oare din toate acestea că marxștii trebuie să renunțe cu desăvîrșire la ideea unei revoluții agrare țărănești? Nu, o asemenea concluzie ar fi demnă doar de niște

* Comp. la Kaufman, în „Problema agrară”, vol. II, noi și numeroase date referitoare la superioritatea gospodăriei moșierești asupra celei țărănești în ceea ce privește gradul de răspîndire a culturilor de ierburi perene.

** „Creația populară” este „narodovollism” — repeta într-una, făcînd mare haz, Plehanov la Stockholm. Avem de-a face cu același gen de critică ca și în cazul „Aventurilor lui Cicikov”, în care criticul recurge la ridiculizarea numelui „Cicikov”... Ci... ci... hapciu-hapciu, val, ce caraghios!” Numai un om pentru care însăși ideea unei revoluții țărănești împotriva burgheziei și a moșierilor pare a fi narodovollism, poate considera în mod serios drept narodovollism ideea necesității „creației populare”, a unor noi forme de luptă, a unor noi forme de organizare a țărănimii în revoluția rusă.

oameni a căror concepție despre lume este o parodie liberală de marxism. Din cele spuse rezultă doar, în primul rînd, că marxismul nu poate lega destinele socialismului în Rusia de deznodămîntul revoluției burghezo-democratice; în al doilea rînd, că marxismul trebuie să țină seama de ambele posibilități ale evoluției capitaliste a agriculturii în Rusia și să arate clar poporului condițiile și semnificația fiecăreia din aceste posibilități; în al treilea rînd, că marxismul trebuie să combată cu hotărîre concepția potrivit căreia în Rusia ar fi posibilă o revoluție agrară radicală fără o revoluție politică radicală.

1) Socialiștii-revoluționari — ca, de altfel, toți narodnicii cît de cît consecvenți — nu înțeleg caracterul burghez al revoluției țărănești și leagă de aceasta întregul lor pseudo-socialism. Un deznodămînt favorabil al revoluției țărănești ar însemna, după părerea narodnicilor, triumful socialismului narodnic în Rusia. În realitate însă, un asemenea deznodămînt ar însemna falimentul cel mai rapid și cel mai categoric al socialismului narodnic (țărănesc). Cu cît ar fi mai deplină și mai sigură victoria revoluției țărănești, cu atît mai repede s-ar transforma țaranii în fermieri burghezi liberi, care „ar trimite la plimbare“ „socialismul“ narodnic. Un deznodămînt nefavorabil, dimpotrivă, ar prelungi cîtva timp agonia socialismului narodnic, ar da posibilitatea să se mențină un timp oarecare iluzia că critica variantei burghezo-moșierești a capitalismului înseamnă critica capitalismului în general.

Social-democrația, partidul proletariatului nu leagă în nici un fel destinele socialismului de cutare sau cutare deznodămînt al revoluției burgheze. Ambele deznodăminte înseamnă dezvoltarea capitalistă și asupra-proletariatului atît în monarhia moșierilor, în cadrul căreia există proprietatea funciară privată, cît și într-o republică de fermieri, chiar dacă pămîntul ar fi naționalizat. De aceea numai un partid absolut independent și pur proletar este capabil să apere cauza socialismului „în orice condiții ale transformărilor agrare democratice“*, cum se spune în partea finală a programului meu agrar (această parte a fost

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 261—262. — Nota red.

inclusă în rezoluția cu privire la tactică a Congresului de la Stockholm).

2) Dar caracterul burghez al *ambelor* deznodăminte ale revoluției agrare nu înseamnă în nici un caz că social-democrații pot avea o atitudine indiferentă față de lupta pentru un deznodămînt sau altul. Propriile ei interese îi cer categoric clasei muncitoare să acorde un sprijin cît mai energic revoluției țărănești; mai mult chiar: îi cer ca ea să aibă rolul conducător în această revoluție. Luptînd pentru a asigura un deznodămînt favorabil revoluției țărănești, trebuie să facem ca masele să înțeleagă cît se poate de limpede ce înseamnă menținerea căii moșierești a evoluției agrare, cîte calamități fără număr (care nu sînt o consecință a capitalismului, ci a insuficienței dezvoltării a capitalismului) aduce ea tuturor maselor de oameni ai muncii. Pe de altă parte, trebuie să explicăm de asemenea caracterul mic-burghez al revoluției țărănești și netemeinicia speranțelor „socialiste” ce se pun în această revoluție.

Totodată, programul nostru — de vreme ce nu legăm destinele socialismului de un deznodămînt sau altul al revoluției burgheze — nu poate fi același în cazul unor împrejurări favorabile și în cazul unor „împrejurări nefavorabile”. Afirmînd că n-avem nevoie de proiecte care să prevadă în mod special și un caz și celălalt (prin urmare, de proiecte construite cu „dacă”), Plehanov pur și simplu a vorbit fără să se gîndească. Căci tocmai din punctul lui de vedere, din punctul de vedere al probabilității unui deznodămînt nefavorabil sau al necesității de a ține seama de o asemenea eventualitate este deosebit de necesară împărțirea programului în două părți, ceea ce am și făcut în proiectul meu. Trebuie să spunem că pentru actuala cale de dezvoltare burghezo-moșierească partidul muncitoresc preconizează cutare măsuri, dar în același timp el ajută din toate puterile țărănimea să desființeze cu desăvîrșire proprietatea funciară moșierească și să creeze astfel posibilitatea unor condiții de dezvoltare mai largi și mai libere. Despre acest aspect al chestiunii am vorbit în mod amănunțit în „Raport” (punctul referitor la arendă, necesitatea ca

el să figureze în program „pentru cazul nefavorabil“ ; lipsa unui asemenea punct la Maslov)*. Voi adăuga doar că tocmai acum, cînd condițiile de activitate nemijlocită a social-democrației seamănă foarte puțin cu ipoteze optimiste, greșeala lui Plehanov apare și mai limpede. Duma a III-a nu ne poate determina în nici un caz să încetăm lupta pentru o revoluție agrară țărănească, dar o anumită perioadă de timp va trebui să lucrăm pe baza unor relații agrare care asigură cea mai sălbatică exploatare din partea moșierilor. Tocmai Plehanov, care s-a preocupat în mod deosebit de cazul nefavorabil, s-a pomenit acum fără program pentru un asemenea caz !

3) Din moment ce ne punem ca sarcină sprijinirea revoluției țărănești, trebuie să ne dăm limpede seama de greutatea acestei sarcini și de necesitatea unei *concordanțe* între transformările politice și cele agrare. Astfel îmbinarea „optimismului“ agrar (confiscare plus municipalizare sau împărțire) cu „pesimismul“ politic (Novosedski : o „relativă“ democratizare la centru) devine inconsistentă din punct de vedere științific și reacționară din punct de vedere practic.

Menșevicii par a admite, împotriva voinței lor, ideea unei revoluții țărănești, căci ei nu doresc să înfățișeze poporului în mod clar și precis toate aspectele acestei revoluții. În rîndurile lor își face loc părerea pe care menșevicul Ptițin a exprimat-o cu o nemaipomenită naivitate la Congresul de la Stockholm : „Va trece și zbuciumul revoluționar, viața burgheză va intra în făgașul său obișnuit, și, dacă nu se va produce o revoluție muncitorească în Occident, burghezia va veni inevitabil la putere în țara noastră. Tov. Lenin nu va încerca și nu va putea să nege acest lucru“ („Procesele-verbale“, pag. 91). Reiese că noțiunea abstractă și nu îndeajuns de aprofundată a revoluției burgheze a pus în umbră problema variantei ei care este revoluția țărănească ! Toate acestea nu sînt decît „zbucium“, real este doar „făgașul obișnuit“. E greu să exprime cineva în mod mai pregnant punctul de vedere filistin și să dea

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 26—27. — Nota red.

o mai bună dovadă că nu înțelege obiectivul pentru care, propriu-zis, se duce lupta în revoluția noastră burgheză.

Țărănimea nu poate înfăptui revoluția agrară fără a înlătura vechea putere, armata permanentă și birocrația, deoarece toate acestea reprezintă reazemul de nădejde al proprietății funciare moșierești, sînt legate de ea prin mii de fire. De aceea, ideea unei revoluții țărănești care instaurază democratismul numai în instituțiile locale, fără a transforma radical instituțiile centrale, este inconsistentă din punct de vedere științific. Ea este reacționară din punct de vedere practic, deoarece face jocul obtuzității mic-burgheze și al optimismului mic-burghez, care își închipuie lucrurile „foarte simplu“ : de pămînt avem nevoie, cît privește politica, asta numai dumnezeu o știe! Pămîntul trebuie luat în întregime, dar dacă trebuie luată, dacă poate fi luată întreaga putere, și cum anume — la asta țaranul nu se gîndește (sau nu s-a gîndit pînă nu l-a dumirit dizolvarea celor două Dume). De aceea este cît se poate de reacționar punctul de vedere al d-lui Peșehonov, acest „cadet țărănesc“, care încă în a sa „Problemă agrară“ scria : „este mult mai necesar acum să se dea un răspuns precis la problema agrară decît, de pildă, la problema republicii“ (pag. 114). Și acest punct de vedere al imbecilității politice (moștenire de la d-l V.V., mare meșter în materie de reacționarism) s-a răsfrînt, precum se știe, asupra întregului program și asupra întregii tactici a partidului „socialiștilor-populiști“. În loc să lupte împotriva mărginirii țaranului, care nu pricepe care e legătura dintre radicalismul agrar și cel politic, „socialiștii-populiști“ se adaptează la mărginirea lui. Li se pare lor că „așa e mai practic“, dar în realitate tocmai acest mod de a proceda condamnă programul agrar al țărănimii la un insucces total. O răsturnare politică radicală este o treabă grea, fără doar și poate, dar grea este și o răsturnare agrară radicală ; cea de-a doua nu este posibilă dacă nu e legată de prima, și e de datoria socialiștilor să nu ascundă acest lucru țaranilor, să nu facă din el un mister (folosind fraze semicadete, confuze despre „statul democratic“, ca în programul nostru agrar), ci să vorbească răspicat, să arate țaranilor că, dacă nu vor merge

pînă la capăt în acțiunile politice, nu se vor putea gândi serios la confiscarea pămînturilor moșierești.

În această privință, ceea ce importă nu este prezența în program a diferiților „dacă”. Important este să se sublinieze că trebuie să existe o *concordanță* între transformările agrare și cele politice. În locul diferiților „dacă”, aceeași idee ar putea fi exprimată astfel: „partidul ține să arate că în societatea burgheză cea mai bună formă de posesiune a pămîntului este desființarea proprietății funciare private, naționalizarea pămîntului, trecerea lui în proprietatea statului, și că o asemenea măsură nu poate fi înfăptuită și nu poate să aducă foloase reale fără o democratizare radicală nu numai a instituțiilor locale, dar și a întregii orînduiri de stat, prin instaurarea republicii, desființarea armatei permanente, eligibilitatea funcționarilor de către popor etc.”

Neintroducînd o asemenea lămurire în programul nostru agrar, noi am sugerat poporului ideea *falsă* că confiscarea pămîntului moșieresc ar fi posibilă fără democratizarea totală a puterii centrale. Noi am coborît la nivelul miciei burghezii oportuniste, adică la nivelul „socialiștilor-populiști”, deoarece în ambele Dume a reieșit că atît programul lor (proiectul celor 104) cît și programul nostru legau transformările agrare de democratizarea *numai* a instituțiilor *locale*. O asemenea concepție denotă o obtuzitate mic-burgheză, de care evenimentele de la 3 iunie 1907 și Duma a III-a ar trebui să-i vindece pe mulți, și în primul rînd pe social-democrați.

5. REVOLUȚIE ȚĂRĂNEASCĂ FĂRĂ CUCERIREA PUTERII DE CĂTRE ȚĂRĂNIME ?

Programul agrar al social-democrației ruse este un program proletar în revoluția țărănească, îndreptat împotriva rămășițelor iobăgiei, împotriva a tot ce este medieval în orînduirea noastră agrară. Din punct de vedere teoretic, această teză este, după cum am văzut, recunoscută și de menșevici (cuvîntarea lui Plehanov la Congresul de la Stockholm). Menșevicii n-au aprofundat însă cîtuși de puțin această teză, n-au observat legătura indisolubilă dintre ea și bazele generale ale tacticii social-democrate în

revoluția burgheză din Rusia. Și tocmai în lucrările lui Plehanov s-a manifestat în modul cel mai vizibil această neaprofundare.

Orice revoluție țărănească îndreptată împotriva rînduie-lilor medievale în condiții cînd întreaga economie socială are un caracter capitalist este o revoluție burgheză. Dar nu orice revoluție burgheză este o revoluție țărănească. Dacă într-o țară cu o agricultură organizată în întregime pe baze capitaliste, capitaliștii din agricultură ar săvîrși, cu ajutorul muncitorilor salariați, o revoluție agrară, desfiin-țînd, să zicem, proprietatea privată asupra pămîntului, aceasta ar fi o revoluție burgheză, dar nu o revoluție țără-nească. Dacă într-o țară în care orînduirea agrară se îm-pletește atît de strîns cu economia capitalistă în general, încît desființarea acestei orînduiri ar fi imposibilă fără înlăturarea capitalismului, ar avea loc o revoluție care ar aduce la putere, să zicem, burghezia industrială în locul birocrăției absolutiste, am avea de-a face cu o revoluție burgheză, și nicidecum cu o revoluție țărănească. Cu alte cuvinte: este posibil să existe o țară burgheză fără țără-nime, și într-o asemenea țară este posibilă o revoluție burgheză fără țărănime. Este posibilă o revoluție burgheză într-o țară cu o numeroasă populație țărănească și, tot-odată, este posibilă o revoluție care nu este cîtuși de puțin o revoluție țărănească, adică o revoluție care nu revoluțio-nează relațiile agrare ce privesc în mod special țărănimea și nu împinge țărănimea în rîndul forțelor sociale cît de cît active, care săvîrșesc revoluția. Prin urmare, noțiunea marxistă generală „revoluție burgheză” conține anumite teze care sînt în mod obligatoriu aplicabile oricărei revoluții țărănești într-o țară în care se dezvoltă capitalismul, dar această noțiune generală nu ne dă nici un răspuns la între-barea dacă, pentru a repurta victoria, revoluția burgheză din țara respectivă trebuie sau nu (din punctul de vedere al necesității obiective) să devină o revoluție țărănească.

Caracterul greșit al întregii linii tactice a lui Plehanov și a menșevicilor care l-au urmat în prima perioadă a revo-luției ruse (adică în anii 1905—1907) se explică în primul rînd prin faptul că ei n-au înțeles de loc această corelație dintre revoluția burgheză în general și revoluția burgheză

țărănească. Zarva teribilă — atît de frecventă în literatura menșevică * — pe tema că bolșevicii nu ar înțelege caracterul burghez al revoluției în curs nu este altceva decît un paravan pentru camuflarea acestei lipse de înțelegere. În realitate, nici înainte de revoluție și nici în timpul revoluției nu a existat în nici una din cele două fracțiuni vreun social-democrat care să se fi abătut de la concepțiile marxiste despre caracterul burghez al revoluției; numai „simplificatorii“, vulgarizatorii divergențelor dintre fracțiuni au putut afirma contrarul. O parte din marxiști însă, și anume aripa dreaptă, s-a limitat tot timpul la noțiunea generală, abstractă, stereotipă a revoluției burgheze, nefiind în stare să înțeleagă *specificul* actualei revoluții burgheze tocmai ca revoluție țărănească. E absolut firesc și inevitabil faptul că această aripă a social-democrației n-a putut să priceapă unde-și are rădăcinile contrarevoluționarismul burghezii noastre în revoluția rusă, că ea n-a putut să stabilească în mod precis care clase sînt în stare să repurteze în această revoluție o victorie deplină, că n-a putut să nu încline spre concepția următoare: în revoluția burgheză, proletariatul trebuie să sprijine burghezia, în revoluția burgheză, factorul principal trebuie să fie burghezia; amploarea revoluției va scădea dacă burghezia se va îndepărta etc. etc.

Bolșevicii, dimpotrivă, au arătat clar încă de la începutul revoluției, în primăvara și vara anului 1905, cînd nici vorbă nu putea fi ca bolșevismul să fie confundat cu boicotismul, cu lupta cu orice preț etc., fapt atît de răspîndit azi printre oamenii ignoranți sau limitați, care este *izvorul* divergențelor noastre tactice, formulînd noțiunea de revoluție țărănească ca una din formele revoluției burgheze, și definind victoria ei ca o „dictatură revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii“. Un succes *ideologic* extrem de important pe care l-a obținut de atunci bolșevismul în rîndurile social-democrației internaționale a fost publicarea de către Kautsky a unui articol despre forțele motrice ale revoluției ruse (traducerea în limba rusă, apă-

* La Plehanov, în „Noi scrisori despre tactică și despre lipsa de tact“ (ed. Glagolev, Petersburg), această zarvă este de-a dreptul comică. O avansă de ameninșări, de grimase și invective la adresa bolșevicilor și o totală sărăcie de idei.

rută sub îngrijirea lui N. Lenin, care a scris și prefața, poartă titlul: „Forțele motrice și perspectivele revoluției ruse“, Moscova, 1907, editura „Novaia epoha“). După cum se știe, în 1903, la începutul sciziunii dintre bolșevici și menșevici, Kautsky s-a situat de partea acestora din urmă. În 1907, după ce a urmărit îndeaproape desfășurarea revoluției ruse, despre care a scris în repetate rânduri, Kautsky a înțeles numai decît în ce constă greșeala lui Plehanov, care îi trimisese cunoscutul său chestionar. În acest chestionar, Plehanov se referea *numai* la caracterul burghez al revoluției ruse, fără să specifice noțiunea de revoluție burgheză țărănească, limitîndu-se la formule generale: „democrație burgheză“, „partide burgheze de opoziție“. Corectînd această greșeală, Kautsky i-a răspuns lui Plehanov că burghezia nu este o forță motrice a revoluției ruse, că în *acest* sens epoca revoluțiilor burgheze a trecut, că „o trainică comunitate de interese în întreaga perioadă de luptă revoluționară există numai între proletariat și țărănime“ (pag. 30—31 din broșura citată), că „tocmai ea (această trăinicie a intereselor) trebuie să stea la baza întregii tactici revoluționare a social-democrației ruse“ (ibid., pag. 31). În această broșură sînt foarte clar arătate *bazele* tacticii bolșevice *în opoziție* cu tactica menșevică. În „Noi scrisori etc.“, Plehanov se arată extrem de supărat din această pricină. Dar supărarea aceasta nu face decît să scoată și mai mult în evidență subrezenia argumentării lui. Noi trecem printr-o criză „care e totuși o criză burgheză“ — repetă mereu Plehanov, gratificîndu-i pe bolșevici cu epitetul de „agramați“ (pag. 127). Aceste vorbe de ocară sînt expresia unei furii neputincioase. Plehanov n-a înțeles care este deosebirea dintre revoluția burgheză țărănească și revoluția burgheză nețărănească. Spunînd că Kautsky „exagerează atunci cînd vorbește de rapiditatea cu care se dezvoltă țaranul nostru“ (pag. 131), că „între noi (Plehanov și Kautsky) pot exista divergențe de păreri numai în ceea ce privește unele nuanțe“ (pag. 131) etc., Plehanov recurge la cele mai jalnice și mai lașe subterfugii, căci orice om care gîndește cît de cît vede tocmai contrarul. Aici nu e vorba de „nuanțe“, de rapiditatea dezvoltării și nici de „cucerirea“ puterii, care-l fac pe Plehanov să vocifereze, ci de

concepția *fundamentală* despre *clasele* capabile să fie forța motrice a revoluției ruse. Vrînd-nevrînd, Plehanov și menșevicii alunecă *în mod inevitabil* spre sprijinirea oportunistă a burghezicii, deoarece ei nu înțeleg caracterul contrarevoluționar al acesteia în revoluția burgheză țărănească. Bolșevicii au stabilit din capul locului care sînt condițiile de clasă generale și fundamentale ale victoriei acestei revoluții ca dictatură democratică a proletariatului și a țărănimii. Kautsky a ajuns în fond la aceeași părere în „Forțele motrice” și a repetat-o în ediția a doua a lucrării sale „Revoluția socială”, unde spune: „Ea (victoria social-democrației ruse în viitorul apropiat) poate fi numai opera unei alianțe (einer Koalition) a proletariatului cu țărăniimea” („Die soziale Revolution”, von K. Kautsky. Zweite Auflage. Berlin, 1907, Seite 62 *). (Spațiul nu ne permite să ne oprim asupra unei alte completări făcute de Kautsky în ediția a doua, unde aprecierile lui asupra învățămintelor lui decembrie 1905 sînt *în totală* divergență cu menșevismul.)

Vedem, așadar, că Plehanov a dat cu totul greș în problema *bazelor* întregii tactici social-democrate în general într-o revoluție burgheză care poate învinge numai ca revoluție țărănească. Afirmația făcută de mine la Stockholm (în aprilie 1906) ** că Plehanov a dus menșevismul la absurd prin aceea că a respins ideea cuceririi puterii de către țărănime în revoluția țărănească și-a găsit cea mai deplină confirmare în literatura de mai târziu. Iar această greșeală fundamentală a liniei tactice nu putea să nu se reflecte în programul agrar al menșevicilor. Municipalizarea, așa cum am arătat de repetate ori în cele de mai sus, nu exprimă în întregime, nici în domeniul economic și nici în domeniul politic, condițiile unei victorii reale a revoluției țărănești, condițiile unei cuceriri reale a puterii de către proletariat și țărănime. În domeniul economic, această victorie nu este compatibilă cu statornicirea vechii proprietăți

* — K. Kautsky. „Revoluția socială”, ediția a 2-a, Berlin, 1907, pag. 62. — *Nota red.*

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 355—356. — *Nota red.*

funcționare lotuale; în domeniul politic, ea nu este compatibilă cu situația în care există numai democratism regional, concomitent cu democratismul incomplet al puterii centrale.

6. ESTE OARE NAȚIONALIZAREA PĂMÎNTULUI UN MIJLOC DESTUL DE ELASTIC ?

Tov. John a afirmat la Stockholm (pag. 111 din „Procese-verbale”) că „proiectul de municipalizare a pământului este mai acceptabil, fiind mai elastic; el ține seama de diversitatea condițiilor economice și permite îndeplinirea lui chiar în însuși procesul revoluției”. Principalul neajuns al municipalizării în această privință l-am și arătat: ea statornicește proprietatea asupra pământurilor lotuale. În această privință, naționalizarea este infinit mai elastică, întrucât permite organizarea mult mai liberă a noilor gospodării pe pământul „eliberat”. Aici e cazul să arătăm pe scurt și alte considerente, mai puțin importante, ale lui John.

„Împărțirea pământului — spune el — ar restabili în unele locuri, vechile relații agrare. În unele regiuni ar reveni câte 200 de deseatine de gospodărie, și în felul acesta am crea — în Ural de pildă — o clasă de noi moșieri”. E o mostră de argument care constă în combaterea propriului tău sistem! Și asemenea argumente au fost hotărâtoare la congresul menșevic! Tocmai municipalizarea, și numai ea, are păcatul de care e vorba aici, deoarece numai ea este aceea care trece pământul în stăpânirea diferitelor regiuni. Nu împărțirea e de vină aici, cum crede John, care face o ridicolă greșeală de logică, ci provincialismul preconizat de municipalisti. Potrivit programului menșevicilor, pământul municipalizat din regiunea Uralului ar rămâne oricum în „posesiunea” locuitorilor de aici. Aceasta ar însemna crearea unei noi căzăcimi reacționare; reacționare, pentru că micii agricultori privilegiați, asigurați cu pământ într-o proporție de zece ori mai mare decât tot restul populației agricole, n-ar putea să nu se împotrivescă revoluției țărănești, n-ar putea să nu apere privilegiile proprietății private asupra pământului. Rămâne doar să presupunem că, pe baza aceluiași program, „statul democratic” ar putea să declare zecile de milioane de deseatine de păduri din Ural „păduri de im-

portanță națională" sau „fond de colonizare“ (cadetul Kaufman admite doar o asemenea destinație pentru pădurile din Ural în limita procentului de împădurire de 25%, ceea ce înseamnă 21 000 000 de deseatine în guberniile Veatka, Ufa și Perm!) — și pe această bază să le ia în „stăpînirea“ sa. Nu elasticitatea, ci confuzia, asta-i tot ce constituie trăsătura distinctivă a municipalizării.

Mai departe, să examinăm în ce mod urmează să se înfăptuiască municipalizarea în însuși procesul revoluției. În legătură cu aceasta au fost îndreptate atacuri împotriva „comitetelor revoluționare țărănești“ preconizate de mine, întrucît ele ar reprezenta o instituție bazată pe împărțirea în stări sociale. Noi sîntem pentru desființarea stărilor sociale, au declarat menșevicii la Stockholm, afișînd o atitudine liberală. Ieftin liberalism ! Numai că menșevicii noștri nu s-au gîndit că pentru a introduce organele de autoadministrare locală bazate pe desființarea stărilor sociale trebuie mai întîi să se repurteze victoria și să se smulgă puterea din mîinile stării privilegiate împotriva căreia se duce lupta. Tocmai „în însuși procesul revoluției“, cum spune John, adică în procesul luptei pentru alungarea moșierilor, în procesul „*acțiunilor revoluționare ale țărănimii*“, despre care vorbește și rezoluția menșevică cu privire la tactică, sînt posibile doar comitete țărănești. Introducerea autoadministrării locale bazate pe desființarea stărilor sociale este asigurată de programul nostru politic ; ea va fi statornicită inevitabil și trebuie să fie statornicită ca *formă de administrare* după obținerea victoriei, cînd întreaga populație va fi fost nevoită să recunoască noua ordine. Dar dacă ceea ce programul nostru spune despre „sprijinirea acțiunilor revoluționare ale țărănimii, inclusiv confiscarea pămînturilor moșierești“, nu este o vorbă goală, atunci trebuie să ne gîndim la organizarea maselor *în vederea acestor* „acțiuni“ ! Acest lucru nu-l are în vedere programul menșevic. El este întocmit în așa fel încît să poată fi ușor transformat în întregime într-un proiect de lege parlamentar de felul proiectelor de lege ale partidelor burgheze, care detestă orice „acțiuni“ (ca, bunăoară, cadeții) sau se eschivează în chip oportunist de la sarcina sprijinirii sistematice a acestor acțiuni și a organizării lor (ca socialiștii=populiști). Dar o

asemenea alcătuire a programului este nedemnă de un partid muncitoresc care vorbește de revoluția agrară țărănească, de un partid care și-a fixat ca scop nu liniștirea marii burghezii și a birocrăției (cum fac cadeții), nu liniștirea micii burghezii (cum fac socialiștii-populiști), ci exclusiv dezvoltarea conștiinței și a spiritului de inițiativă al maselor largi în cursul luptei lor împotriva Rusiei iobăgiste.

Amintiți-vă, fie și în linii generale, de numeroasele „acțiuni revoluționare” țărănești care au avut loc în Rusia în primăvara anului 1905, în toamna anului 1905, în primăvara anului 1906. Promitem sau nu să sprijinim asemenea acțiuni? Dacă nu, va reieși că programul nostru spune un neadevăr. Dacă da, atunci e limpede că pentru *aceste* acțiuni programul *nu dă* indicații în ceea ce privește organizarea lor. Organizarea unor asemenea acțiuni este posibilă numai direct la locul luptei, organizația poate fi creată numai direct de către masa care participă la luptă, ceea ce înseamnă că organizația trebuie să fie neapărat de tipul comitetelor țărănești. A aștepta crearea unor mari organe de autoadministrare regională în cadrul unor asemenea acțiuni este pur și simplu ridicol. Lărgirea comitetelor locale învingătoare, extinderea atribuțiilor și influenței lor asupra satelor, județelor, guberniilor, orașelor, districtelor învecinate și asupra întregului stat sînt, desigur, de dorit și necesare. Nu putem avea nimic împotriva înscrierii în program a necesității unei astfel de lărgiri, dar atunci nu trebuie să ne limităm la regiuni, ci să mergem mai departe, pînă la puterea centrală. Aceasta în primul rînd. Iar în al doilea rînd, trebuie să vorbim atunci nu despre organe de autoadministrare, deoarece acest termen arată *dependența* organizațiilor administrative de modul cum este organizată *orînduirea* statului. „Organele de autoadministrare” acționează după reguli stabilite de puterea centrală și în limitele stabilite de aceasta, pe cînd organizațiile poporului angajat în luptă, adică organizațiile de care ne ocupăm aici trebuie să fie absolut independente față de toate instituțiile vechiului regim, să ducă lupta pentru o nouă orînduire de stat, să fie un instrument al suveranității poporului (sau al puterii absolute a poporului) și un mijloc de asigurare a ei.

Într-un cuvânt, din punctul de vedere „al însuși procesului revoluției“, programul menșevic, care reflectă confuzia ideilor menșevice în problema puterii provizorii etc., este nesatisfăcător sub toate aspectele.

7. MUNICIPALIZAREA PĂMÎNTULUI ȘI SOCIALISMUL MUNICIPAL

Apropierea acestor două noțiuni aparține chiar menșevicilor, al căror program agrar a fost adoptat la Stockholm. E de ajuns să menționăm aici doi menșevici de vază, Kostrov și Larin. „Unii tovarăși — a spus Kostrov la Stockholm — par a auzi pentru prima oară de proprietatea municipală. Le amintesc că în Europa occidentală există un întreg curent“ (chiar așa !) „denumit «socialismul municipal !» (Anglia), care preconizează lărgirea proprietății municipalităților orășenești și sătești și de partea căruia se situează și tovarășii noștri. Multe municipalități posedă bunuri imobiliare, ceea ce nu e în contradicție cu programul nostru. Avem acum posibilitatea să procurăm (!) gratuit (!!) municipalităților o avuție imobiliară și trebuie să folosim această posibilitate. Evident, pământurile confiscate trebuie să fie municipalizate“ (pag. 88).

Punctul de vedere naiv asupra „posibilității de a procura gratuit avuție“ este minunat exprimat aici. Numai că vorbitorul nu și-a pus întrebarea de ce acest „curent“ al socialismului municipal, tocmai ca un curent aparte și mai ales în Anglia, pe care el a luat-o ca exemplu, este un curent al *oportunismului extrem* ? De ce Engels, în scrisorile sale către Sorge, făcând o apreciere a acestui ultraoportunism intelectualist al fabienilor englezi, a subliniat semnificația mic-burgheză a aspirațiilor lor „municipalizatoare“ ?¹²⁰

La unison cu Kostrov, Larin spune în comentariul său la programul menșevic : „Poate că în unele localități, organele populare de autoadministrare locală vor putea administra pe cont propriu aceste mari gospodării, așa cum dumele orășenești au, de pildă, tranvaie cu cai sau aba-toare, și atunci întregul (!!) profit realizat din exploatarea

lor va fi la dispoziția întregii (!) populații* — și nu a burgheziei locale, stimabile Larin ?

Iluziile mic-burgheze ale eroilor mic-burghezi ai socialismului municipal vest-european se fac numaidecât simțite. Se trec cu vederea și dominația burgheziei, și faptul că numai în orașele cu un mare procent de populație *proletară* s-a ajuns să se obțină pentru oamenii muncii câte ceva din fărâmiturile administrației municipale ! Aceasta fiindcă veni vorba. Falsitatea ideii „municipal-socialiste” a municipalizării pământului constă în cele ce urmează :

Intelectualitatea burgheză din Occident, asemenea fabienilor din Anglia, ridică socialismul municipal la rangul de „curent” aparte tocmai pentru că visează la pacea socială, la o împăcare între clase și vrea să abată atenția societății de la problemele fundamentale ale întregii orînduiri economice și ale întregii orînduiri de stat asupra problemelor mărunte ale autoadministrării locale. În domeniul problemelor de primul fel, contradicțiile de clasă sînt deosebit de ascuțite ; tocmai acesta este domeniul care, așa cum am arătat, afectează înseși bazele dominației burgheze ca clasă. De aceea tocmai aici utopia mic-burgheză, reacționară a înfăptuirii parțiale a socialismului este cu totul absurdă. Atenția este atrasă asupra problemelor mărunte locale, nu asupra problemei dominației burgheziei ca clasă și nici asupra problemei principalelor instrumente ale acestei dominații, ci asupra felului cum trebuie cheltuite fărâmiturile aruncate de burghezia bogată pentru „nevoile populației”. Se înțelege că, dacă se pun pe primul plan probleme ca, de pildă, cheltuirea unor sume infime (în comparație cu masa totală a plusvalorii și cu suma totală a cheltuielilor de stat ale burgheziei) pe care însăși burghezia consimte să le dea pentru sănătatea publică (în „Problema locuințelor”, Engels a arătat că epidemiile de la orașe înspăimîntă pînă și pe burghezi¹²¹), pentru învățămîntul public (se știe doar că burghezia are nevoie de muncitori instruiți, capabili să se adapteze la nivelul ridicat al tehnicii !) etc., în domeniul unor astfel de probleme mărunte se poate perora pe tema „păcii sociale”, a caracterului dăunător al luptei de clasă

* „Problema țărănească și social-democrația”, pag. 66.

etc. Cum mai poate fi vorba aici de luptă de clasă dacă însăși burghezia cheltuiește bani pentru „nevoile populației”, pentru asistență medicală, pentru învățământ? Ce rost mai are revoluția socială dacă prin intermediul organelor de autoadministrare locală poate fi lărgită treptat „proprietatea colectivă”, poate fi „socializată” producția: tramvaele cu cai, abatoarele, al căror exemplu a fost atât de nimerit ales de onorabilul I. Larin?

Oportunismul mic-burghez al acestui „curent” constă în faptul că se uită *cadrul îngust* al așa-zisului „socialism municipal” (în realitate capitalism municipal, cum îi spun, pe bună dreptate, social-democrații englezi, în opoziție cu fabienii). Se uită faptul că, atâta timp cât burghezia domină ca clasă, ea nu poate îngădui să fie atinse, nici chiar din punct de vedere „municipal”, adevăratele *baze* ale dominației sale, că, dacă burghezia îngăduie, tolerează „socialismul municipal”, ea face acest lucru tocmai pentru că el nu atinge *bazele* dominației ei și nici *principalele* surse ale avuției ei, ci se extinde numai asupra domeniului local, îngust al cheltuielilor pe care însăși burghezia *le lasă* la dispoziția „populației”. E suficient să cunoști cât de puțin „socialismul municipal” din Occident pentru a-ți da seama că orice încercare a municipalităților *socialiste* de a depăși cât de cât cadrul administrării obișnuite, adică mărunte, care nu aduce înlesniri *esențiale* muncitorului, orice încercare de a atinge cât de cât interesele *capitalului* întâmpină întotdeauna și negreșit un veto categoric din partea puterii centrale a statului burghez.

Și tocmai această greșeală fundamentală, acest oportunism mic-burghez al fabienilor, al posibilistilor și al bernsteinienilor vest-europeni este preluat de municipalistii noștri.

„Socialismul municipal” înseamnă socialism în problemele *administrației locale*. Ceea ce depășește cadrul intereselor *locale*, cadrul funcțiilor *administrației* de stat, adică tot ce privește principalele surse de venit ale claselor guvernante și principalele mijloace de asigurare a dominației lor, tot ce atinge nu administrarea statului, ci *orînduirea* de stat, depășește *în mod implicit* cadrul „socialismului municipal”. Iar înțelepții noștri ocolesc punctul nevralgic al problemei pământului, care prezintă o importanță națională

și care afectează în modul cel mai direct interesele fundamentale ale claselor guvernante, plasând-o printre „problemele administrației locale“ ! În Occident se municipalizează tramvaiele cu cai și abatoarele ; de ce n-am municipaliza și noi jumătate din pământurile cele mai bune ? — se întreabă intelectualul rus. Ar fi o treabă bună și în cazul unei restaurări, și în cazul unui democratism incomplet al puterii centrale !

Rezultă un socialism agrar în revoluția burgheză și un socialism prin excelență mic-burghez, care contează pe *tocirea* luptei de clasă ce se desfășoară în jurul celor mai *acute* probleme prin *încadrarea* acestora în categoria problemelor mărunte, care privesc numai administrația locală. În realitate, problema exploatării a jumătate din pământurile cele mai bune nu poate fi o problemă locală și nici una administrativă. Aceasta este o problemă de stat, o problemă de structură nu numai a statului moșieresc, ci și a celui burghez. Și a amăgi poporul cu ideea că dezvoltarea unui „socialism municipal“ în agricultură ar fi posibilă înainte de înfăptuirea revoluției socialiste înseamnă a face cea mai nepermisă demagogie. Marxismul admite să se introducă în programul revoluției burgheze naționalizarea, deoarece naționalizarea este o măsură burgheză, deoarece renta absolută stânjenește dezvoltarea capitalismului, iar proprietatea privată asupra pământului constituie o piedică pentru capitalism. Dar trebuie să transformi marxismul în oportunismul intelectualilor fabieni pentru a include în programul revoluției burgheze municipalizarea marilor moșii.

Tocmai aici apare deosebirea dintre metodele mic-burgheze și cele proletare în revoluția burgheză. Mica burghezie, chiar și cea mai radicală, inclusiv partidul socialiștilor-revoluționari de la noi, prevede pentru perioada de *după* revoluția burgheză prosperitatea și împăcarea generală, și nu lupta de clasă. De aceea, ea „își face cuibușorul“ dinainte, introduce în revoluția burgheză planuri de reforme mic-burgheze, discută despre tot felul de „norme“, despre „reglementarea“ proprietății funciare, despre statornicirea principiului muncii și a micii gospodării bazate pe muncă etc. Metoda mic-burgheză este metoda construirii unor relații de pace socială cât mai deplină. Metoda proletară

constă *exclusiv* în curățirea drumului de tot ce este medieval, în curățirea drumului pentru *lupta de clasă*. De aceea, proletarul poate lăsa pe seama micilor proprietari discutarea diverselor „norme” de proprietate funciară ; pe el îl interesează numai desființarea latifundiilor moșierești, desființarea proprietății private asupra pământului ca *ultimă* piedică în calea luptei de clasă în agricultură. În revoluția burgheză ne interesează nu reformele mic-burgeze, nu viitorul „cuibușor” al micilor proprietari care se vor fi liniștit, ci condițiile luptei proletare împotriva oricărei liniștiri mic-burgeze pe teren burghez.

Or, municipalizarea introduce în programul revoluției agrare *burgheze* tocmai acest spirit antiproletar, deoarece, contrar părerii complet greșite a menșevicilor, ea nu lărgeste și nu ascute lupta de clasă, ci, dimpotrivă, o *tocește*. O *tocește* și prin faptul că admite existența unui democratism local concomitent cu democratismul incomplet al centrului. O *tocește* și prin faptul că preconizează ideea „socialismului municipal”, deoarece, în societatea burgheză, un asemenea socialism poate fi *conceput* numai stînd *la o parte* de drumul principal al luptei, numai în problemele mărunte, locale, lipsite de importanță, în care *chiar* burghezia poate face concesii, poate ajunge la o împăcare fără a pierde posibilitatea de a-și menține dominația ei de clasă.

Clasa muncitoare trebuie să dea societății burgheze cel mai limpede, mai consecvent și mai hotărît program de revoluție burgheză, care să prevadă și naționalizarea burgheză a pământului. În revoluția burgheză, proletariatul se depărtează cu dispreț de reformismul mic-burghez : pe noi ne interesează libertatea în vederea luptei, iar nu libertatea în vederea unei fericiri mic-burgeze.

Oportunismul intelectualității din partidul muncitoresc caută, firește, să promoveze o altă linie. În locul unui vast program revoluționar de revoluție burgheză, atenția este îndreptată spre o utopie mic-burgheză, care constă în : apărarea democratismului local în condițiile lipsei de democratism a centrului ; asigurarea pentru reforme mărunte a unui colțișor de gospodărie municipală ferit de marile

„frământări“ ; ocolirea punctului nevralgic al conflictului agrar extrem de ascuțit, folosindu-se rețeta antisemiților, adică trecîndu-se o problemă mare, de importanță națională, în rîndul problemelor mărunte locale.

8. CITEVA EXEMPLE CARE ILUSTREAZĂ CONFUZIA PRODUSĂ DE MUNICIPALIZARE

Cîtă confuzie a produs programul de „municipalizare“ în capetele social-democraților, în ce impas a adus el pe propagandiști și pe agitatori ne-o arată următoarele cazuri.

I. Larin este, fără îndoială, unul dintre menșevicii cei mai marcanți și mai cunoscuți în publicistică. Așa cum se vede din procesele-verbale, la Stockholm, el a contribuit activ la adoptarea programului. Broșura lui „Problema țărănească și social-democrația“, care face parte din seria de broșuri a colecției „Novîi mir“, constituie un comentariu aproape oficial la programul menșevic. Și iată ce scrie acest comentator. Paginile de la sfîrșitul broșurii lui sînt consacrate unor concluzii în problema transformărilor agrare. Autorul prevede trei variante ale acestor transformări : 1) loturi suplimentare date în proprietate privată țăranilor contra plată, „varianta cea mai dezavantajoasă pentru clasa muncitoare, pentru păturile de jos ale țăranimii și pentru întreaga dezvoltare a economiei naționale“ (103). Varianta a doua, care e cea mai bună și cea de-a treia, care, deși pare de necrezut, constă în „proclamarea pe hîrtie a folosirii egalitare obligatorii“. S-ar părea că de la un adept al programului de municipalizare am fi îndreptățiți să așteptăm să ne spună că varianta a doua trebuie să constea în municipalizare ? Ei bine, nu. Ascultați :

„S-ar putea ca toate pămînturile confiscate sau chiar toate pămînturile în general să fie declarate proprietate generală a statului și să fie puse la dispoziția organelor de autoadministrare locale pentru a fi date în folosință gratuită (?) tuturor celor care le lucrează în mod efectiv, bineînțeles fără a introduce neapărat în întreaga Rusie folosirea egalitară și fără a interzice munca salariată. O asemenea rezolvare a problemei asigură, după cum am văzut, în cea mai mare măsură atît interesele imediate ale proletariatului cît și interesele generale ale mișcării socialiste, precum și creșterea productivității muncii, care este o problemă fundamentală în viața Rusiei. De aceea social-

democrații trebuie să sprijine și să promoveze o reformă agrară (?) care să aibă tocmai un asemenea caracter. Ea va putea fi înfăptuită atunci când în revoluția ajunsă la punctul culminant al dezvoltării sale vor fi devenit puternice elementele conștiente ale dezvoltării sociale" (103. Subliniat de noi).

Dacă I. Larin sau alți menșevici își închipuie că acesta reprezintă un program de municipalizare, ei comit o eroare tragicomică. Trecerea *tuturor* pământurilor în proprietatea statului înseamnă *naționalizarea pământului*, și nici nu este de conceput că s-ar putea dispune de aceste pământuri altfel decât prin intermediul organelor de autoadministrare locală care acționează în limitele unei legi generale a statului. Subscriu din toată inima la acest program — bineînțeles nu de „reformă”, ci de revoluție — cu excepția punctului referitor la darea pământului în folosință „gratuită” chiar și celor ce folosesc muncă salariată. A face o asemenea promisiune în numele societății burgheze înseamnă a face un lucru care șade mai bine unui antisemit decât unui social-democrat. Un marxist nu poate să admită o asemenea variantă în cadrul dezvoltării capitaliste; după cum nu există nici un temei pentru a considera că este de dorit trecerea rentei în mâinile fermierilor-întreprinzători. Dar, cu excepția acestui punct, care se explică, probabil, printr-o scăpare a autorului, cert este că, într-o broșură menșevică de popularizare, *naționalizarea pământului* este prezentată ca fiind cel mai bun deznodământ al revoluției ajunse la punctul culminant al dezvoltării ei.

Referitor la modul în care trebuie să se procedeze cu pământurile proprietate privată, același Larin scrie :

„În ceea ce privește pământurile proprietate privată pe care se găsesc mari exploatari capitaliste productive, social-democrații nu concep în nici un caz confiscarea acestor pământuri în scopul împărțirii lor între micii agricultori. În timp ce productivitatea medie a micii gospodării țărănești pe pământ propriu sau arendat nu atinge nici 30 de puduri la deseatină, productivitatea medie a agriculturii capitaliste în Rusia este de peste 50 de puduri” (64).

Spunând aceasta, Larin respinge în fond ideea revoluției agrare *țărănești*, căci cifrele lui medii în ceea ce privește producția la deseatină sînt valabile pentru *toate* pământurile moșierești. Dacă nu se consideră posibilă o mai largă

și mai rapidă sporire a productivității muncii în mica gospodărie eliberată de iobăgie, atunci, în general, întreaga „sprijinire a acțiunilor revoluționare ale țărănimii, inclusiv confiscarea pământurilor moșierești“, este lipsită de sens. În afară de aceasta, Larin uită că în problema : „în ce scop consideră social-democrații că e necesară confiscarea exploatărilor capitaliste?“ există o hotărîre a Congresului de la Stockholm.

Tov. Strumilin a fost acela care, la Congresul de la Stockholm, a propus un amendament prin care cerea ca, după cuvintele : dezvoltarea economică, să se introducă (în rezoluție) următoarele : „insistînd de aceea ca marile exploatări capitaliste confiscate să fie și pe viitor exploatare pe baze capitaliste în interesul întregului popor și în condiții care să asigure cel mai bine nevoile proletariatului agricol“ (pag. 157). Acest amendament a fost respins *de toți cei de față cu excepția unuia* (ibid.).

Și cu toate acestea, propaganda în mase se desfășoară fără a se ține seama de hotărîrea congresului ! Municipalizarea e ceva atît de confuz, datorită menținerii proprietății private asupra pământurilor lotuale, încît în mod involuntar comentarea programului este în dezacord cu hotărîrea congresului.

K. Kautsky, care a fost citat atît de des și pe nedrept în sprijinul unui program sau altul (pe nedrept pentru că el a respins cu hotărîre propunerile de a se pronunța în mod categoric în această problemă, limitîndu-se la explicarea unor adevăruri generale), Kautsky, al cărui nume a fost asociat — parcă în derîdere — pînă și la apărarea municipalizării, i-a scris, precum se știe, lui M. Șanin în aprilie 1906 :

„Probabil că prin municipalizare eu am înțeles cu totul altceva decît d-ra și, poate, și decît Maslov. Iată ce am înțeles eu : marea proprietate funciară va fi confiscată, iar în locul ei vor exista și pe viitor mari gospodării, conduse de comunități (!) sau de organizații mai cuprinzătoare, sau, dacă nu, pământurile vor fi date în arendă unor asociații de producție. Nu știu dacă acest lucru este posibil în Rusia ; nu știu, de asemenea, dacă țărani îl vor accepta. Nu spun

că noi trebuie să cerem acest lucru, dar cred că, *dacă* îl vor cere alții, vom putea, fără doar și poate, să fim de acord. Ar fi o experiență interesantă” *.

Cred că aceste citate sînt suficiente pentru a arăta cum niște oameni care și-au manifestat sau își manifestă toată simpatia pentru programul de la Stockholm îl *desființează* prin interpretările lor. De vină este, în acest caz, confuzia totală din program, care pe plan teoretic este legată de negarea teoriei rentei a lui Marx, pe plan practic este adaptată unui caz „mijlociu” imposibil în care democratismul local are loc în condițiile lipsei de democratism a puterii centrale, iar pe plan economic înseamnă introducerea reformatorismului mic-burghez, pretins socialist, în programul revoluției burgheze.

CAPITOLUL AL V-LEA

CLASELE ȘI PARTIDELE ÎN DEZBATERILE DIN DUMA A II-A ÎN JURUL PROBLEMEI AGRARE

Considerăm că nu este inutil să abordăm și sub un aspect oarecum diferit problema programului agrar al partidului muncitoresc în revoluția burgheză rusă. Analiza condițiilor economice ale revoluției și a considerentelor politice în favoarea unui program sau altul trebuie completată cu un tablou al luptei dintre diferitele clase și partide, cu un tablou care să cuprindă, pe cît posibil, toate interesele în opoziția lor directă. Numai un asemenea tablou poate oferi o imagine a fenomenului examinat (lupta pentru pămînt în revoluția rusă) *în întregul său*, excluzînd ceea ce este unilateral și accidental în diferite păreri și verificînd concluziile teoretice prin simțul practic al persoanelor direct interesate.

* M. Șanin : „Municipalizare, sau împărțire urmată de improprietărire”. Vilno. 1907, pag. 4. M. Șanin își exprimă, pe bună dreptate, îndoiala că Kautsky ar putea fi socotit adept al municipalizării și protestează împotriva reclamelor făcute de menșevici (în „Pravda” menșevică¹²² din 1906) lui Kautsky. Într-o scrisoare a sa, publicată de Maslov, Kautsky spune fără înconjur : „Putem lăsa țăranilor să rezolve problema *formelor* pe care trebuie să le ia proprietatea funciară confiscată de la marii proprietari funciari. Socot că am face o greșală dacă am vrea să le impunem ceva în această privință” (pag. 16. „În legătură cu problema programului agrar”, Maslov și Kautsky. Editura „Novii Mir”, Moscova, 1906). Această declarație cit se poate de categorică a lui Kautsky exclude municipalizarea pe care menșevicii vor s-o impună țăranilor.

Ca indivizi, oricare dintre reprezentanții partidelor sau claselor pot greși, dar atunci cînd ei acționează în arena publică, în fața întregii populații, greșelile ivite sînt în mod necesar corectate de respectivele grupuri sau clase interesate în luptă. Clasele nu greșesc: în linii generale, ele își precizează interesele și sarcinile politice potrivit condițiilor luptei și condițiilor evoluției sociale.

Pentru întocmirea unui asemenea tablou, un excelent material ne oferă dările de seamă stenografice ale celor două Dume. Ne vom referi la Duma a II-a, pentru că ea reflectă, fără îndoială, mai bine și mai precis lupta dintre clase în revoluția rusă: alegerile pentru această Dumă n-au fost boicotate de nici un partid influent. În Duma a II-a, modul de grupare politică a deputaților este mult mai precizat, fracțiunile din Dumă sînt mai închegate și mai strîns legate de partidele respective. Experiența Dumei I a furnizat destul material, care a ajutat tuturor partidelor să-și precizeze linia cu mai multă chibzuință. Pentru toate aceste motive trebuie să dăm preferință Dumei a II-a. Numai pentru a completa sau lămuri unele declarații făcute în Duma a II-a ne vom referi și la dezbaterile din Duma I.

Pentru ca tabloul luptei dintre clase și partide, așa cum s-a reflectat în dezbaterile din Duma a II-a, să fie complet și fidel, trebuie să luăm fiecare fracțiune importantă din Dumă cu specificul ei și s-o caracterizăm pe baza unor extrase din principalele cuvîntări rostite în legătură cu principalele puncte ale problemei agrare. Nu este posibil și nici necesar să cităm pe toți oratorii de mîna a doua; îi vom menționa doar pe aceia care au adus ceva nou sau au prezentat problema sub un aspect mai interesant.

Principalele grupuri de deputați în Dumă, așa cum s-au conturat ele în cadrul dezbaterilor în jurul problemei agrare, sînt următoarele: 1) cei de dreapta și octombriștii — precum vom vedea, în Duma a II-a între ei n-a existat o deosebire cît de cît esențială; 2) cadeții; 3) țăranii de dreapta și țăranii octombriști, care, precum vom vedea, se situează mai la stînga decît cadeții; 4) țăranii fără partid; 5) narodnicii sau trudovicii-intelectuali, care sînt ceva mai de dreapta; 6) trudovicii-țărani, apoi 7) socialiștii-revoluționari; 8) „naționali”, reprezentanții populației

neruse, și 9) social-democrației. Poziția guvernului o vom arăta atunci când vom vorbi despre poziția grupului din Dumă, cu care el este, în fond, de acord.

I. CEI DE DREAPTA ȘI OCTOMBRISTI

Poziția celor de dreapta în problema agrară a fost exprimată cel mai bine, fără îndoială, de contele Bobrinski în discursul său din 29 martie 1907 (ședința a 18-a a Dumei a II-a). După ce polemizează cu preotul Tihvinski, din rândurile celor de stînga, în legătură cu sfînta scriptură și poruncile ei de a te supune autorităților, după ce amintește de „cea mai pură și mai luminoasă pagină din istoria Rusiei“ (1 289) * — eliberarea țăranilor (despre asta vom vorbi în mod special mai departe) —, contele se apropie „cu viziera ridicată“ de problema agrară. „Cu 100—150 de ani în urmă, în Europa occidentală, aproape pretutindeni țăranii trăiau în aceeași stare de sărăcie, umilință și ignoranță în care trăiesc astăzi țăranii la noi. Exista aceeași obște care există și la noi, în Rusia, cu reîmpărțirea periodică a pămîntului după numărul sufletelor, această rămășiță tipică a orînduirii feudale“ (1 293). Astăzi, continuă oratorul, în Europa occidentală, țăranii duc o viață îndestulată. Se pune întrebarea : ce minune a făcut din „țăranul sărac, umilit, ua cetățean folositor, înstărit, care se respectă pe sine și respectă și pe alții“ ? „La această întrebare nu există decît un singur răspuns : această minune a fost săvîrșită de proprietatea țărănească privată, atît de detestată aici de cei de stînga și pe care noi, cei de dreapta, o vom apăra cu toată puterea rațiunii noastre, cu toată forța convingerii noastre sincere, deoarece știm că în proprietate stă forța și viitorul Rusiei“ (1 294). „De la jumătatea secolului trecut, chimia agricolă a făcut uimitoare... descoperiri în domeniul nutriției plantelor, iar țăranii din străinătate — micii proprietari în egală măsură (??) cu cei mari — au știut să folosească aceste descoperiri ale științei și prin folosirea îngrășămintelor artificiale au obținut recolte tot mai mari,

* Cifrele, fără alte indicații, arată pretutindeni, în cele ce urmează, pagina din care de seamă stenografică.

iar acum, cînd pe excelentul nostru cernoziom obținem 30—35 de puduri de cereale, iar uneori nu scoatem nici sîmînța, în străinătate se obține în medie, an de an, o recoltă de 70—120 de puduri, în funcție de țară și de condițiile climaterice. Iată cum a fost rezolvată problema agrară. Asta nu-i un vis, nu-i o fantezie. E un exemplu istoric instructiv. Și țăranul rus nu va merge pe urmele lui Pugacev și ale lui Stenka Razin strigînd «Sarin na kiciku» * (să nu spui vorbă mare, domnule conte!), „el va merge pe singura cale justă, pe care au mers toate popoarele civilizate, pe calea vecinilor săi din Europa occidentală și, în sfîrșit, pe calea urmată de frații noștri polonezi, pe calea țăranilor din Rusia apuseană, care s-au convins de pe acum cît de nefastă este posesiunea, în cadrul obștei sau în cadrul gospodăriei individuale, a pămîntului sub formă de fișii intercalate, și pe alocuri au și început să introducă sistemul de hutore“ (1 296). Contele Bobrinski spune mai departe, și pe bună dreptate, că „această cale a fost arătată în 1861, cu prilejul eliberării țăranilor din starea de iobăgie“. El e de părere că nu trebuie cruțate nici „zeci de milioane“ atunci cînd e vorba de „a se crea o clasă înstărită de țărani proprietari“. El declară : „Iată, domnilor, în linii generale, programul nostru agrar. Nu este un program de fîgăduieli electorale și agitatorice. Nu este un program de desființare a normelor sociale și juridice existente“ (este un program de distrugere prin violență a milioane de țărani), „nu este un program de fantezii primejdioase, ci un program pe deplin realizabil“ (asta rămîne de văzut) „și verificat“ (ce-i drept e drept). „A venit de mult timpul să renunțăm la iluzia unui specific al vieții economice a poporului rus... Dar cum să ne explicăm faptul că proiecte absolut irealizabile, ca acela al Grupului trudovic sau acela al partidului libertății poporului, au fost prezentate într-o adunare legislativă serioasă ? Se știe doar că nici un parlament din lume n-a auzit vreodată de confiscarea întregului pămînt în folosul statului sau de o măsură prin care pămîntul să fie luat de la Ivan și dat lui Piotr... Apariția unor astfel de proiecte este un rezultat al

* Strigătul de luptă al lui Stepan Razin. — Nota trad.

dezorientării“ (a lămurit-o !)... „Așadar, țărănime rusă, ai de ales între două căi : una este calea largă și, la prima vedere, ușoară — calea acaparării și a exproprierii, pe care te-au îndemnat aici să mergi. Această cale este la început ademenitoare ; ea coboară în pantă lină, dar duce la prăpastie“ (pe moșieri ?) „și la picire atît pe țărani cît și întregul stat. Cealaltă este o cale îngustă și spinoasă, care urcă într-una, dar ea te duce spre culmile adevărului, ale dreptului și ale prosperității trainice“ (1 299).

După cum vede cititorul, acesta este programul guvernului. Este tocmai programul pe care-l înfăptuiește Stolîpin prin faimoasa lui legislație agrară potrivit prevederilor articolului 87. Același program a fost formulat și de Purișkevici în tezele sale agrare (ședința a 20-a din 2 aprilie 1907, pag. 1 532—1 533). Diferite părți ale acestui program au fost susținute și de octombriști, începînd cu Sveatopolk-Mirski, în prima zi a dezbaterilor în problema agrară (19 martie), și terminînd cu Kapustin („țărani au nevoie de pămînt în proprietate, iar nu în folosință, cum se preconizează“ — ședința a 24-a din 9 aprilie 1907, pag. 1 805 ; cuvîntarea lui Kapustin a fost întîmpinată cu aplauze de către cei de dreapta și de „o parte a centrului“).

Programul ultrareacționarilor și al octombriștilor nu conține nici măcar o aluzie la apărarea formelor precapitaliste ale gospodăriei, de pildă, proslăvirea caracterului patriarhal al agriculturii etc. Apărării obștii, care nu de mult mai avea adepți înflăcărați în rîndurile înaltei birocrății și ale moșierilor, i-a luat definitiv locul o puternică ostilitate față de obște. Ultrareacționarii se situează în întregime pe terenul dezvoltării capitaliste și schițează un program, fără îndoială, european, progresist din punct de vedere economic ; acest lucru trebuie subliniat în mod deosebit, deoarece la noi este extrem de răspîndită o concepție vulgară și simplistă asupra caracterului politicii reacționare a moșierilor. Dacă liberalii îi prezintă adeseori pe ultrareacționari ca pe niște paiețe și neghiobi, trebuie să spunem că o asemenea caracterizare li se potrivește mult mai bine cadeșilor. Cît privește reacționarii noștri, ei se disting printr-o extraordinară claritate a conștiinței lor de clasă. Ei știu foarte bine ce vor, încotro merg, pe ce forțe contează. Nu găsești

la ei nici urmă de inconsecvență sau de nehotărîre (cel puțin în Duma a II-a ; în Duma I a existat „dezorientare“ în rîndurile celor de teapa lui Bobrinski !) La acești domni se simte limpede legătura cu o anumită clasă, care este obișnuită să comande, care a apreciat *în mod just* condițiile menținerii dominației sale în cadrul *capitalismului* și care-și apără cu nerușinare interesele, chiar dacă prețul acestei apărări ar fi o accelerare a distrugerii fizice, a îndobitocirii și a izgonirii a milioane de țărani. Reacționarismul programului celor de extremă dreaptă nu constă în tendința de a menține anumite relații sau rînduiri precapitaliste (în această privință, în perioada Dumei a II-a, toate partidele se situează de fapt pe terenul recunoașterii capitalismului ca ceva existent), ci în tendința de a dezvolta capitalismul după tipul *iuncheresc în vederea* întăririi puterii și sporirii veniturilor moșierului, în vederea construirii unui fundament nou, mai solid, sub edificiul absolutismului. La acești domni nu există contradicție între vorbă și faptă : reacționarii noștri sînt și ei „oameni de acțiune“, cum îi numea Lassalle pe reacționarii germani spre deosebire de liberali.

Cum privesc acești oameni ideea naționalizării pămîntului ? Cum privesc, de pildă, naționalizarea parțială cu răscumpărare pe care o cereau cadeții în Duma I, lăsînd neatinșă — ca și menșevicii — proprietatea asupra terenurilor mici și creînd un fond funciar al statului din restul pămînturilor ? N-au văzut ei oare în ideea naționalizării posibilitatea de a întări birocrația, de a consolida puterea burgheză centrală împotriva proletariatului, de a restabili „feudalismul de stat“ și „rînduiri chinezești“ ?

Dimpotrivă, orice aluzie la naționalizarea pămîntului îi face să spumege, și ei luptă împotriva naționalizării cu argumente care par a fi împrumutate de la Plehanov. Iată ce spune moșierul de dreapta, nobilul Vetcin. „Cred că — a declarat el în ședința a 39-a din 16 mai 1907 — din punct de vedere juridic, problema exproprierii trebuie rezolvată în sens negativ. Adepții acestei păreri uită că încălcarea drepturilor proprietarilor particulari este proprie statelor care se găsesc pe o treaptă inferioară a dezvoltării sociale și de stat. E de ajuns să ne amintim de perioada statului Moscovei, cînd adeseori pămînturile erau luate de

la proprietarii particulari în folosul țarului și date apoi celor din anturajul țarului și mănăstirilor. Care au fost urmările acestui procedeu al cîrmuirii ? Ele au fost „înspăimîntătoare“ (619).

Iată la ce a folosit ideea plehanovistă a „restaurării Rusiei moscovite“ ! Și Vetcinin nu este singurul care repetă acest cîntec. În Duma I, moșierul N. Lvov, care în alegeri fusese cadet, iar după aceea a trecut la cei de dreapta, și care după dizolvarea Dumei I a avut convorbiri cu Stolîpin în legătură cu obținerea unui portofoliu, a pus problema exact la fel. „În proiectul celor 42 — a spus el referindu-se la proiectul prezentat de cadeți în Duma I — te izbește pecetea vechiului despotism birocratic, care tinde să niveleze totul“ (ședința a 12-a din 19 mai 1906, pag. 479—480). Procedînd întru totul în spiritul lui Maslov, el „a luat apărarea“ naționalităților neruse: „cum să-i subordonăm ei (nivelării) întreaga Rusie, și Malorusia, și Lituania, și Polonia, și Ținutul baltic?“ (479). El a încercat să ne sperie spunînd: „va trebui ca la Petersburg să creați o imensă birocrație agrară... și în fiecare colțișor să aveți un număr mare de funcționari“ (480).

Aceste vociferări la adresa birocrațismului și înrobirii legate de ideea naționalizării — vociferări ale municipaliştilor noștri care au copiat în mod atît de inoportun modelul german — constituie laitmotivul tuturor discursurilor celor de dreapta. Iată-l pe octombristul Șidlovski, care se pronunță împotriva înstrăinării forțate și-i acuză pe cadeți că predică „înrobirea“ (ședința a 12-a a Dumei a II-a din 19 martie 1907, pag. 752). Iată-l pe Șulghin, care proclamă cu glas tare că proprietatea este inviolabilă, că înstrăinarea forțată este „mormîntul culturii și al civilizației“ (ședința a 16-a din 26 martie 1907, pag. 1 133). Șulghin se referă, fără să spună dacă s-a inspirat sau nu din „Dnevnik“ al lui Plehanov¹²³, la China secolului al XII-lea, la rezultatul trist al experienței făcute cu naționalizarea în această țară (pag. 1 137). Iată-l pe Skirmunt, care declară în Duma I: proprietar va fi statul ! „O nouă fericire pentru birocrația din acest Eldorado“ (ședința a 10-a din 16 mai 1906, pag. 410). Iată-l pe octombristul Tanțov, care în Duma a II-a exclamă : „aceste reproșuri (de iobăgism) ar putea

fi adresate cu mult mai mult temeii stîngii și centrului. Căci ce altceva pregătesc țăranilor aceste proiecte dacă nu legarea de pămînt, dacă nu aceeași iobăgie, doar sub o altă formă, în care locul moșierilor îl vor lua cămătarii și funcționarii“ (ședința a 39-a din 16 mai 1907, pag. 653).

Firește că fățărnicia acestor urlete pe tema birocratismului sare în ochi, deoarece tocmai țăranii care cer naționalizarea au lansat ideea minunată a comitetelor agrare locale, alese prin vot universal, direct, egal și secret. Dar moșierii ultrareacționari *sînt nevoiți* să se agațe de orice fel de argumente împotriva naționalizării. Simțul de clasă le spune că în Rusia secolului al XX-lea naționalizarea este indisolubil legată de republica țărănească. În alte țări, unde în virtutea condițiilor obiective nu poate avea loc o revoluție agrară țărănească, lucrurile stau, bineînțeles, altfel — de pildă în Germania, unde planurile de naționalizare pot fi privite cu simpatie de cei de teapa lui Kanitz, unde socialiștii nici nu vor să audă de naționalizare, unde mișcarea burgheză în favoarea naționalizării se limitează la un secretarism intelectualist. Pentru a putea lupta împotriva revoluției țărănești, *cei de dreapta* au trebuit să apară în fața țăranilor în rolul de apărători ai *proprietății țărănești* împotriva naționalizării. Un exemplu în această privință ne-a fost oferit de Bobrinski. Un alt exemplu ne oferă Vetcinin : „Această problemă (a naționalizării pămîntului) trebuie, firește, rezolvată în sens negativ, deoarece ea nu-și găsește aprobare nici în rîndurile țăranilor : ei vor să posede pămîntul în calitate de proprietari, iar nu în calitate de arendași“ (ședința a 39-a, pag. 621). Numai niște moșieri și miniștri puteau vorbi *astfel în numele* țăranilor. Dat fiind că acest fapt este îndeobște cunoscut, socot că e de prisos să dau aici citate din cuvîntările d-lor Gurko, Stolîpin și ale altor asemenea eroi care apără din răspuțeri proprietatea.

Singura excepție printre cei de dreapta o constituie Karaulov, cazacul de pe Terek, pomenit de noi mai sus*. Declarîndu-se, în parte, de acord și cu cadetul Șingarev, Karaulov a spus că oastea căzăcească este „o imensă obște

* Vezi volumul de față, pag. 321. — Nota red.

țărănească“ (1 363), că „mai degrabă ar trebui desființată proprietatea privată asupra pământului“ decît obștea și a preconizat „o largă municipalizare a pământului, care să fie declarat proprietate a regiunilor“ (1 367). În același timp, el s-a plîns de șicanele birocrăției, de faptul că „nu sîntem stăpîni pe avutul nostru“ (1 368). Despre semnificația acestei simpatii a cazacilor față de ideea municipalizării am vorbit mai sus.

2. CADEȚII

Ca și toate celelalte partide, în Duma a II-a cadeții și-au arătat în măsura cea mai deplină și mai completă adevărata lor față. Ei „s-au regăsit“ ocupînd locul centrului, criticînd din „punctul de vedere al intereselor de stat“ atît pe cei de dreapta, cît și pe cei de stînga. Ei și-au manifestat esența lor contrarevoluționară printr-o cotitură vădită spre dreapta. Și prin ce au marcat ei această cotitură în problema agrară ? Prin aceea că s-au lepădat definitiv de toate rămășițele ideii naționalizării pământului, că au renunțat în întregime la planul „fondului funciar al statului“ și au trecut de partea aceluia care cer ca pământul să fie trecut în *proprietatea* țăranilor. Da, în revoluția rusă s-au creat condiții de așa natură, încît a coti spre dreapta înseamnă a face o cotitură spre proprietatea privată asupra pământului !

Oratorul oficial al partidului cadet în problema agrară, fostul ministru Kutler, a trecut din capul locului la criticarea celor de stînga (ședința a 12-a din 19 martie 1907). „Din moment ce nimeni nu preconizează desființarea proprietății în general — a exclamat acest vrednic coleg al lui Witte și Durnovo —, trebuie recunoscută cu toată tăria existența proprietății funciare“ (737). Acest argument coincide întru totul cu raționamentele ultrareacționarilor. Ultrareacționarul Krupenski, ca și cadetul Kutler, vociferau : „dacă e vorba de împărțire, apoi să împărțim totul“ (784).

Birocrat sută-n sută, Kutler s-a oprit foarte amănunțit asupra problemei diverselor norme de „împroprietărire“ a țăranilor. Fără a se sprijini pe vreo clasă bine încheată,

intelectualul liberal și birocratul liberalizant *ocoloște* problema : *cît* pămînt *anume* posedă moșierii și *cît* li *se poate* lua. El preferă să vorbească despre „norme”, pentru ca, sub pretext că ridică problema la nivelul intereselor de stat, *să creeze confuzii în această problemă*, să ascundă faptul că *cadeții lasă neatinsă* gospodăria moșierească. „Pînă și guvernul — a afirmat d-l Kutler — a pășit pe calea lărgirii folosirii pămîntului de către țărani” (734), prin urmare în proiectul la fel de birocratic al cadeților nu există nimic irealizabil ! Stăruind asupra caracterului practic și realizabil al proiectului, acest cadet caută, bineînțeles, să ascundă faptul că pentru el criteriul îl constituie posibilitatea de a-i convinge pe moșieri sau, cu alte cuvinte, de a adapta proiectul său la interesele lor, *de a intra în voia ultrareacționariilor* sub pretextul unei împăcări supreme între clase. „Mi se pare, domnilor — a spus Kutler —, că ne putem imagina condițiile politice în care proiectul de lege cu privire la naționalizarea pămîntului ar putea căpăta putere de lege, dar nu-mi pot imagina în viitorul apropiat condițiile politice în care această lege ar putea fi într-adevăr înfăptuită” (733). Sau mai pe șleau : se poate imagina răsturnarea puterii moșierilor ultrareacționari, dar eu nu-mi închipui acest lucru și de aceea caut să mă pun bine cu actuala putere.

Susținînd că proprietatea țărănească asupra pămîntului este preferabilă planului trudovicilor în general și „folosinței egalitare” în special, d-l Kutler a argumentat precum urmează : „Dacă în acest scop (în vederea împărțirii egalitare a pămîntului) vor fi numiți funcționari speciali, se va instaura un despotism nemaipomenit, un amestec în viața poporului cum n-am mai văzut pînă acum. Desigur, se presupune că această atribuție va fi încredințată unor organe de autoadministrare locală, unor persoane alese chiar de populație, dar se poate oare considera că populația este pe deplin asigurată împotriva arbitrarului acestor persoane, că aceste persoane vor acționa întotdeauna în conformitate cu interesele populației, că aceasta nu va avea de suferit nici un fel de împilare din partea lor ? Cred că țăraniii prezenți aici știu că propriii lor aleși, starșinalele de plasă și starostii satelor sînt de cele mai multe ori niște asupritori ai popu-

lației la fel ca și cinovnicii“ (740). Ne putem imagina oare o ipocrizie mai odioasă? Chiar cadeții sînt aceia care propun crearea de comisii agrare în care să precumpănească moșierii (un număr egal de reprezentanți din partea moșierilor și a țăranilor, iar președinte să fie un cinovnic sau un moșier), iar țăranilor li se vorbește de pericolul despotismului și arbitrarului aleșilor lor! Numai niște șarlatani politici nerușinați pot aduce *asemenea* obiecții împotriva împărțirii egalitare a pămîntului, deoarece ei nu sînt călăuziți nici de principiile socialismului (ca social-democrații care demonstrează imposibilitatea egalizării, dar sprijină întru totul comitetele locale alese), nici de principiile proprietății private a moșierilor, prezentată (de cei de teapa lui Bobrinski) drept unica salvare.

Spre deosebire atît de cei de dreapta, cît și de cei de stînga, planul cadeților se caracterizează nu prin ceea ce spun ei, ci prin ceea ce nu spun: compoziția comitetelor agrare, care au menirea să *constrîngă* pe țărani să accepte „o a doua eliberare“, adică să plătească prețuri exorbitante pentru „nisipișuri“. Pentru a estompa această *latură esențială* a problemei, cadeții recurg în Duma a II-a (ca și în Duma I) la procedee cu adevărat șarlatanești. Iată-l, de pildă, pe d-l Șingarev. El pozează în progresist, repetă frazele liberale curente împotriva celor de dreapta, deplînge, așa cum se obișnuiește, violența și anarhia pe care Franța „le-a plătit cu un veac de grele zguduiuri“ (1 355); dar iată ce piruete execută el în problema comitetelor agrare:

„Deputatul Evreinov* — spune el — a formulat obiecții împotriva noastră în problema comitetelor agrare. Nu știu (sic!) pe ce și-a întemeiat el obiecțiile; pînă acum noi n-am vorbit de loc despre acest lucru (*minciună!*); nu știu despre ce proiect vorbește el și de ce vorbește de neîncredere în popor. În Duma de stat n-a fost încă prezentat un asemenea proiect, și, pe cît se pare, el își întemeiază obiecțiile pe o neînțelegere. Mă alătur fără rezerve deputaților de

* Socialistul-revolutionar Evreinov a spus la aceeași ședință (ședința a 18-a din 29 martie 1907): „Potrivit propunerii partidului libertății poporului, aceste comitete (agrare) trebuie să cuprindă un număr egal de proprietari funciari și țărani, iar în calitate de împăciutori vor face parte din ele cinovnici care, bineînțeles, nu vor fi de partea țăranilor. Dar de ce partidul libertății poporului, intitulîndu-se partid al «libertății poporului», nu are încredere în comitete alese pe cale democratică, și nu prin folosirea de metode birocratice? Probabil pentru motivul că, în cazul cînd aceste comitete vor fi alese pe cale democratică, ele vor fi alcătuite, fără doar și poate, în marea lor ma-

stînga Uspenski și Volk-Karacevski, care au vorbit despre regulamente provizorii, despre necesitatea creării unor organe agrare locale. Cred că asemenea organe vor fi create, și partidul libertății poporului va prezenta, probabil, zilele acestea un proiect de lege corespunzător, pe care-l vom discuta" (1 356).

Ei, nu este asta o șarlatanie ? Se putea oare ca acest individ să nu cunoască într-adevăr nici dezbaterile din Duma I în problema comitetelor locale, nici articolul apărut pe vremea aceea în „*Reci*” ? Era oare cu puțință ca el să nu fi înțeles declarația cît se poate de clară a lui Evreinov ?

Dar, veți spune, el a promis că va prezenta un proiect de lege „zilele acestea”. În primul rînd, promisiunea de a restitui ceea ce a fost obținut prin șarlatanie nu anulează însuși faptul șarlataniei. În al doilea rînd, iată ce s-a întîmplat „zilele acestea”. D-l Șingarev a vorbit la 29 martie 1907. La 9 aprilie 1907 a vorbit cadetul Tatarinov, care a spus : „Acum, domnilor, voi atinge încă o problemă, care, după cît mi se pare” (numai „se pare” !), „stîrnește discuții ample, și anume o problemă pe care o ridică toate partidele de stînga : problema comitetelor agrare locale. Toate aceste partide subliniază necesitatea creării unor comitete agrare locale, alese prin vot universal, egal, direct și secret, a căror misiune va fi să rezolve problema agrară pe teren. În această privință noi ne-am pronunțat și anul trecut în modul cel mai categoric împotriva unor asemenea comitete și tot atît de categoric ne pronunțăm și acum” (1783).

Prin urmare, în problema *extrem de importantă* a condițiilor *reale* ale „înstrăinării forțate” preconizate de cadeți, doi cadeți spun lucruri diferite, dau din colț în colț sub loviturile partidelor de stînga, care fac să iasă la iveală ceea ce cadeții voiau să țină ascuns ! D-l Șingarev spune mai întîi : „nu știu”, apoi : „sînt de acord cu cei de stînga”, iar după aceea : „zilele acestea vom prezenta un proiect de lege”. D-l Tatarinov spune : „am fost și înainte și sîntem

---

joritate, din țărani, adică din reprezentanți ai intereselor țărănilor. Mă întreb atunci : se poate oare spune, în acest caz, că partidul libertății poporului are încredere în țărani ? Ne amintim doar că în 1858, cu prilejul reformei agrare, guvernul a transmis această problemă spre rezolvare unor organe locale, comitetelor. Ce-i drept, acestea erau comitete de nobili, dar nici guvernul nu este partidul libertății poporului ; el este reprezentantul oamenilor boğați și al claselor avute în general. El se sprijină pe nobili și are încredere în acești nobili. Partidul libertății poporului însă vrea să se sprijine pe popor, dar nu are încredere în el” (1326).

și acum categoric împotriva“. El mai adaugă și unele considerații în sensul că Duma nu poate fi fărâmițată într-o mie de dume, că problema agrară nu poate fi amînată pînă la înfăptuirea unor reforme politice, pînă la introducerea votului universal etc. Dar toate acestea nu sînt altceva decît tot niște subterfugii. Ceea ce interesează aici nu este cîtuși de puțin momentul punerii în aplicare a cutărei sau cutărei măsuri : în această privință, în Duma a II-a, cei de stînga nu puteau avea nici o îndoială. Ceea ce interesează este de a ști care sînt *adevăratele planuri* ale cadeților : cine pe cine forțează în „înstrăinarea forțată“ preconizată de ei, moșierii pe țărani sau țărani pe moșieri ? Răspunsul la această întrebare îl poate da numai compoziția comitetelor agrare. Compoziția acestora a fost precizată de cadeți și într-un editorial al ziarului „Reci“, semnat de Miliukov, și în proiectul lui Kutler, și în articolul lui Ciuprov (cităm mai sus) *, dar în *Dumă cadeții au trecut sub tăcere problema compoziției* acestor comitete, nerăspunzînd la întrebarea expresă pusă de Evreinov.

Nu putem insista îndeajuns asupra faptului că acest mod de a proceda al reprezentanților partidului cadet în parlament înseamnă în realitate *înșelarea poporului de către liberali*. În privința celor de teapa lui Bobrinski și Stolîpin este greu de presupus că s-ar înșela cineva. În privința cadeților se înșală însă foarte mulți, care nu vor să pătrundă sau nu sînt în stare să înțeleagă adevărata semnificație a lozincilor și frazelor politice.

Prin urmare, cadeții sînt împotriva oricărei forme de folosire în comun a pămîntului **, împotriva exproprierii fără despăgubiri, împotriva comitetelor agrare locale în

* Vezi volumul de față, pag. 227. — *Nota red*

** Deosebit de remarcabile în această privință sînt dezbaterile din Duma I în problema trimiterii la comisie a proiectului agrar al celor 33 (referitor la desființarea proprietății private asupra pămîntului). Cadeții (Petrunkevici, Muhanov, Șahovski, Frenkel, Ovcinnikov, Doigorukov, Kokoșkin) au atacat cu vehemență propunerea ca acest proiect să fie trimis la comisie, sprijinîți fiind întru totul de Heiden. Argumentele cadeților sînt nedemne de un liberal care se respectă cit de cit ; ele se aseamănă prea mult cu pretextele polițienestii dezbătute de lacheii guvernului reacționar. A trimite acest proiect la comisie — spunea, de pildă, d-l Petrunkevici — înseamnă a recunoaște că, într-o anumită măsură, punctul de vedere al unui astfel de proiect este „plauzibil“. D-l Jilkin l-a dojenit pe cadeți (ședința a 23-a din 8 iunie 1906), spunînd că el ar trimite la comisie atît proiectul în cauză, cît și proiectul celor de extremă dreaptă. Dar cadeții și cei de dreapta au respins, cu 140 de voturi contra 78, propunerea ca proiectul să fie trimis la comisie !

care să predomine țărani, împotriva revoluției în general și împotriva revoluției agrare țărănești în special. Politica lor de manevrare între cei de stînga și cei de dreapta (pentru a-i da pe țărani pe mîna moșierilor) este pusă în lumină de atitudinea lor față de „reforma” țărănească din 1861. Cei de stînga, după cum vom vedea mai încolo, vorbesc cu toții despre ea cu scîrbă și indignare, ca despre un jug pus de moșieri pe grumazul țaranului. Cadeții sînt solidari cu cei de dreapta în duioșia cu care privesc această reformă.

Contele Bobrinski a spus: „Aici a fost împroșcată cu noroi cea mai curată, mai luminoasă pagină din istoria Rusiei... Opera de eliberare a țăranilor este mai presus de orice reproș... marea și luminoasă zi de 19 februarie 1861” (29 martie, pag. 1 289, 1 299).

Kutler a spus: „marea reformă din 1861... guvernul, prin glasul președintelui Consiliului de Miniștri, se leapădă de istoria Rusiei, de cele mai frumoase și mai luminoase pagini ale acestei istorii” (26 mai, pag. 1 198—1 199).

Această apreciere a unei exproprieri efectiv înfăptuite aruncă asupra programului agrar al cadeților mai multă lumină decît toate proiectele și discursurile cu care ei caută să-și ascundă intențiile. Atunci cînd unii consideră că cea mai luminoasă pagină o constituie deposedarea de pămînt a țăranilor de către moșieri, stabilirea unui preț de răscumpărare întreit pentru „nisișiuri” și introducerea actelor pentru aplicarea reformei* impuse cu ajutorul forței armate, este limpede că ei vor o „a doua eliberare”, o a doua înrobire a țăranilor prin răscumpărare. Bobrinski și Kutler sînt solidari în aprecierea reformei din 1861. Dar aprecierea lui Bobrinski exprimă fățîș și fidel interesele just înțelese ale moșierilor și de aceea limpezește conștiința de clasă a maselor largi. Cei de teapa lui Bobrinski laudă reforma, ceea ce înseamnă că de pe urma ei au profitat moșierii. Aprecierea lui Kutler, exprimînd spiritul îngust al birocratului care toată viața și-a plecat spinarea în fața moșierului, este plină de ipocrizie și întunecă conștiința maselor.

* — documente care stabileau relațiile dintre țărani temporar obligați și moșieri în legătură cu desființarea lobăgiei în 1861. — *Nota trad.*

În legătură cu aceasta trebuie să relevăm încă un aspect al politicii cadeților în problema agrară. Toți cei de stînga se situează hotărît de partea țăranilor ca forță luptătoare, explică necesitatea luptei, arată caracterul moșieresc al guvernului. Cadeții și cei de dreapta se situează pe „punctul de vedere al intereselor de stat” și resping lupta de clasă.

Kutler declară că nu trebuie „schimbate radical relațiile agrare” (732). Saveliev avertizează împotriva luării unor măsuri care „pot atinge nenumărate interese”, spunînd: „este îndoielnic că principiul negării totale a proprietății ar fi potrivit; aplicarea lui poate genera complicații foarte mari și foarte serioase, mai ales dacă luăm în considerare că marii proprietari funciari care posedă peste 50 de deseatine au foarte mult pămînt, și anume 79 440 000 de deseatine” (26 martie 1907, pag. 1 088; țăranul vorbește de latifundii pentru a dovedi necesitatea desființării lor; liberalul — pentru a dovedi necesitatea ploconirii). Șingarev consideră că „ar fi o mare nenorocire” dacă poporul ar lua singur pămîntul (1 355). Rodicev perorează cu emfază: „noi nu ațîțăm ura de clasă, noi am vrea să uităm trecutul” (632, 16 mai 1907). Același lucru îl spune și Kapustin: „sarcina noastră este să semănăm pretutindeni pacea și dreptatea, iar nu să semănăm și să ațîțăm ura de clasă” (1810, 9 aprilie). Krupenski se arată indignat de cuvîntarea socialistului-revoluționar Zimin pe motiv că e „plină de ură față de clasele avute” (783, 19 martie). Într-un cuvînt, atunci cînd e vorba de a condamna lupta de clasă, cadeții și cei de dreapta fac front comun. Cei de dreapta însă știu ce fac. Clasa împotriva căreia este îndreptată lupta nu poate să nu vadă un prejudiciu și o primejdie pentru ea în orice îndemn la lupta de clasă. Cei de dreapta păzesc cu credință interesele moșierilor-iobăgiști. Dar cadeții? Ei *luptă* —, spun că *luptă*! —, ei vor „să constrîngă” pe moșierii în mîinile cărora se află puterea, dar condamná lupta de clasă! Așa oare a procedat, de pildă, în Franța burghezia, care a luptat cu adevărat, și nu s-a complăcut în rólul de lacheu al moșierilor? Nu a chemat ea oare poporul la luptă, nu a ațîțat ea vrajba de clasă, nu a creat ea teoria luptei de clasă?

3. ȚĂRANII DE DREAPTA

În Duma a II-a se întîlnesc, cu titlu de excepție, și adevărați țărani de dreapta; dintre aceștia, Remencik (gubernia Minsk) e, poate, singurul care nu vrea să știe de nici un fel de obște, de nici un fel de „fonduri” și este cu trup și suflet pentru proprietate (în Duma I, numeroși țărani polonezi și țărani din vestul Rusiei erau pentru proprietate). Dar și acest Remencik se pronunță pentru expropriere „la un preț echitabil” (648), adică se dovedește a fi și el în fond un cadet. Ceilalți „țărani de dreapta” din Duma a II-a au fost grupați aparte de noi, deoarece ei sînt, fără îndoială, mai de stînga decît cadeții. Să auzim ce spune Petrocenko (gubernia Vitebsk). El începe prin a afirma că „va lupta pînă la ultima suflare pentru apărarea țarului și a patriei” (1 614). Cei de dreapta îl aplaudă. Dar iată-l că trece la problema „lipsei de pămînt”. „Oricît veți discuta aici — continuă el —, un alt glob pămîntesc tot nu veți putea crea. Va trebui, prin urmare, să ne dați nouă acest pămînt. Unul dintre oratori a arătat aici că țăranii noștri sînt înapoiți și neștiutori, că n-are nici un rost și e zadarnic să li se dea mult pămînt, fiindcă tot nu le va fi de nici un folos. Firește, înainte pămîntul ne aducea prea puțin folos, mai ales acelora care nu aveam pămînt. Ni se spune că sîntem neștiutori. Dar noi nici nu cerem altceva decît pămînt, pe care să-l muncim după cum ne duce mîntea noastră cea proastă. Pe de altă parte, eu gîndesc că unui nobil nici nu-i stă prea bine să se ocupe de pămînt. S-a spus aici că legea nu ne îngăduie să ne atingem de pămînturile proprietate privată. Sînt de acord, firește, că legea trebuie respectată, dar pentru a înlătura lipsa de pămînt trebuie scrisă o lege corespunzătoare, pentru ca totul să se facă după lege. Și pentru ca nimeni să nu fie nedreptățit, deputatul Kutler a propus aici o serie de condiții bune. Firește, el, ca om bogat, a cerut mult, dar noi, țăranii, sîntem săraci și nu putem plăti atît; cît privește felul cum e bine să ne orînduim viața — în obște, în gospodării individuale sau în hutore —, socot că fiecare trebuie lăsat să și-o orînduiască așa cum îi convine” (1 616).

Între acest țăran de dreapta și liberalul din Rusia e o adevărată prăpastie. Primul este în vorbe devotat vechii puteri, în realitate însă el vrea să capete pământ, luptă împotriva moșierilor și nu va consimți să plătească o răscumpărare de proporțiile celei propuse de cadeți. Cel de-al doilea luptă în vorbe pentru libertatea poporului, însă de fapt el plănuiește o a doua înrobire a țăranilor de către moșieri și de către vechiul regim. Cel de-al doilea se poate mișca numai spre dreapta, de la Duma I la Duma a II-a, de la Duma a II-a la Duma a III-a. Primul, după ce-și va pierde iluzia că i „se va da” pământ, va merge în sens contrar. Se poate spune că mai degrabă ne vom putea înțelege cu țăranul „de dreapta” decât cu cadetul „liberal”, „democrat”...

Iată ce spune și țăranul Șimanski (gubernia Minsk). „Am venit aici să-mi apăr credința, țarul și patria și să cer pământ... firește nu prin jaf, ci pe cale pașnică, la un preț echitabil... De aceea, în numele tuturor țăranilor, propun membrilor Dumei, moșierilor să vină la această tribună și să spună că vor să cedeze țăranilor pământ în condiții echitabile, și atunci țăranii noștri le vor mulțumi, firește, ba eu cred că și tătucul nostru, țarul, le va mulțumi. Cît despre moșierii care nu vor fi de acord, propun Dumei de stat să impună pământurile lor la un impozit progresiv ; cu timpul ne vor ceda și ei, fără doar și poate, pentru că-și vor da seama că o bucată prea mare ți se oprește în gît” (1617).

Prin expropriere și prin condiții echitabile, acest țăran de dreapta înțelege cu totul altceva decât ceea ce urmăresc cadeții. Cadeții înșală nu numai pe țăranii de stînga, ci și pe cei de dreapta. Cum ar privi țăranii de dreapta planurile cadeților în legătură cu alcătuirea comitetelor agrare (à la Kutler sau à la Ciuprov : vezi volumul II al „Problemei agrare”), în cazul cînd le-ar cunoaște, se vede din următoarea propunere a țăranului Melnik (octombrișt ; gubernia Minsk). „Socot de datorita mea — a spus el — să propun ca în comisia (agrară) să intre, în proporție de 60%, țărani care știu din practică ce-i nevoia (!) și cunosc situația țăranilor, iar nu dintre aceia care sînt țărani numai cu numele. Aceasta e o chestiune care privește bunăstarea

țăranilor, și în general a poporului sărac, și care nu are nici un tîlc politic. Trebuie aleși oameni care pot rezolva această problemă, spre binele poporului, în mod practic, iar nu politic" (1 285). Acești țărani de dreapta vor evolua mult spre stînga atunci cînd contrarevoluția le va arăta tîlcul politic al „problemelor bunăstării poporului sărac”!

Pentru a arăta cît de departe sînt reprezentanții țărănimii monarhiste de reprezentanții burgheziei monarhiste, voi reproduce cîteva pasaje din cuvîntarea preotului „progressist” Tihvinski, care a vorbit pe alocuri în numele Uniunii țărănești și al Grupului trudovic. „Întreaga noastră țără-nime este pătrunsă de dragoste față de țar — a spus el. — Tare aș vrea să mă pot face nevăzut și să mă așez pe covorul fermecat, să zbor pînă la picioarele tronului și să spun, să mărturisesc : stăpîne, primul tău dușman, primul dușman al poporului este acest guvern iresponsabil... Țărănimea truditoare nu cere decît să se aplice cu strictete principiul : «întregul pămînt să fie al întregului popor...» (în problema răscumpărării :)... «Nu vă temeți, bunii mei domni, bizuiți-vă pe poporul nostru, el nu vă va obijdui». (V o c i d i n d r e a p t a : „mulțumim ! mulțumim !”) Acum mă voi referi la cele spuse de raportorul din partea partidului libertății poporului. El afirmă că programul partidului libertății poporului nu este departe de acela al țărănimii și al Grupului trudovic. Nu, domnilor, e departe. L-am auzit pe raportor spunînd aici : «să admitem că proiectul nostru este mai puțin echitabil, în schimb el e mai practic». Dar, domnilor, ei sacrifică dreptatea de dragul unor considerente de ordin practic !” (789).

Prin concepția sa politică, acest deputat se află la nivelul cadetului. Dar cîtă deosebire între naivitatea lui rurală și „afaceriștii” avocaturii, birocrăției și ziaristicii liberale !

4. ȚĂRANII FĂRĂ PARTID

Țăranii fără partid prezintă un interes deosebit ca exponenți ai părerilor celei mai puțin conștiente și mai puțin organizate mase rurale. De aceea vom prezenta aici unele

extrase din cuvîntările tuturor țăranilor fără partid *, cu atît mai mult cu cît numărul lor nu este prea mare : Sahno, Semenov, Moroz și Afanasiev.

„Domnilor reprezentanți ai poporului — a spus Sahno (gubernia Kiev) —, greu le vine deputaților țărani să urce la această tribună și să vorbească împotriva domnilor moșieri bogați. În prezent, țăranii se zbat în mare sărăcie pentru că nu au pămînt... Țăranul rabdă multe de la moșieri, suferă, pentru că moșierul îl asuprește crîncen... De ce moșierului îi este îngăduit să aibă pămînt mult, în timp ce țăranilor nu le rămîne decît împărăția cerurilor?... Așadar, domnilor reprezentanți ai poporului, atunci cînd țăranii m-au trimis aici, ei mi-au dat împuternicirea să le apăr nevoile, să cer pentru ei pămînt și libertate, să cer ca toate pămînturile statului, ale coroanei, domeniiale, pămînturile moșierești și pămînturile mănăstirești să fie expropriate fără despăgubire... Aflați, domnilor reprezentanți ai poporului, că omul flămînd nu poate sta liniștit dacă vede că, în ciuda suferințelor lui, puterea este de partea domnilor moșieri. El nu poate să nu vrea pămînt, chiar dacă asta-i împotriva legii, nevoia îl silește. Omul flămînd e gata la orice, pentru că nevoia îl silește să nu țină seama de nimic, pentru că e flămînd și sărac” (1482 — 1486).

Tot atît de nemeșteșugită și de viguroasă în simplitatea ei este și cuvîntarea țăranului fără partid Semenov (gubernia Podolia, deputat din partea țăranilor) :

„...Tare mai este amară soarta țăranilor care toată viața suferă din cauza lipsei de pămînt. De două sute de ani așteaptă ei să le pice din cer avuție, dar nu le pică nimic. Avuția e în mîinile domnilor mari proprietari funciari, care au dobîndit pămînt cu ajutorul strămoșilor și al părinților noștri ; dar pămîntul este al lui Dumnezeu, nu al moșierului... Înțeleg foarte bine că pămîntul aparține întregului popor muncitor care îl lucrează... Deputatul Purișkevici spune : «Săriți, revoluția !» Cum vine asta ? Păi, dacă li se va lua pămîntul prin expropriere, ei vor fi revoluția, și nu noi ; noi vom fi cu toții luptători, vom fi oameni cumsecade... Avem noi cîte 150 de desetine ca popii ? Dar mănăstirile cît au ? Dar bisericile ? Ce nevoie au ele de pămînt ? Nu, domnilor, destul ați strîns comori, destul ați pus la chimir ; trebuie să trăim după dreptate. Țara va hotărî, domnilor, înțeleg foarte bine totul, noi sîntem cetățeni cinstiți, nu facem politică, cum a spus unul dintre oratorii de dinaintea mea... Ei (moșierii) nu fac decît să se plimbe și să se îngrașe din sîngele nostru, din

* În stabilirea apartenenței deputaților din Duma a II-a la cutare sau cutare fracțiune sau partid ne-am servit de un document oficial publicat chiar de Duma de stat : lista deputaților, repartizați pe partide și grupuri. Unii dintre ei au trecut de la un partid la altul, însă din știrile apărute în ziare e imposibil să ai o evidență a acestor treceri. În afară de aceasta, a te folosi, într-o asemenea problemă, de izvoare diferite ar însemna să crezi doar confuzie.

vлага noastră. Noi nu-i vom uita, nu-i vom obijdui, cum ne obijduiesc ei pe noi, le vom da și lor pământ. Dacă facem socoteala, vedem că nouă ne-ar veni cîte 16 desetine de gospodărie, iar marilor moșieri le-ar mai rămîne cîte 50 de desetine... Mii și milioane de oameni suferă, iar dumnealor huzuresc... Iar la militărie, știm noi: cum se îmbolnăvește omul — «are pământ acasă». Dar unde-i asta «acasă»? Nu e nicăieri. Îi zice «acasă» numai pentru că e înscris în registre acolo unde s-a născut și acolo stă scris ce religie are, dar pământ n-are. Și acum vă spun: poporul m-a rugat să cer ca pămînturile bisericești, mănăstirești, pămînturile statului, pămînturile domeniiale și cele luate prin expropriere de la moșieri să fie trecute în mîinile poporului muncitor, care le va lucra, iar trecerea să se facă prin organele locale: ele să hotărască la fața locului. Vă spun că poporul m-a trimis să cer pământ și libertate și deplină libertate cetățenească; și vom trăi fără a mai spune că ăștia sînt boieri, iar ăia țărani; vom fi oameni cu toții și fiecare va fi boier pe pămîntul său" (1930 — 1934).

Cînd citești o astfel de cuvîntare a unui țaran care „nu face politică“, devine cît se poate de limpede că nu numai realizarea programului agrar stolîpinist, dar și aceea a programului agrar cadet necesită decenii de violență sistematică împotriva masei țărănești, de sistematică schingiuire și exterminare prin torturi, închisoare și deportare a tuturor țaranilor care gîndesc și încearcă să acționeze liber. Stolîpin înțelege acest lucru și acționează în consecință. Cadeții, în parte, nu înțeleg acest lucru, din cauza obtuzității inerente funcționarilor și profesorilor liberali, iar în parte îl ascund cu ipocrizie, „îl trec sub tăcere, rușinați“, așa cum trec sub tăcere represiunile militare din 1861 și din anii ce au urmat. Dar, dacă această violență sistematică, care nu se dă în lături de la nimic, se va lovi de o piedică internă sau externă, atunci țaranii fără partid cinstiți care „nu fac politică“ vor face din Rusia o republică țărănească.

Într-o scurtă cuvîntare, țaranul Moroz a declarat din capul locului: „Trebuie expropriat pămîntul preoților și al moșierilor“ (1955), iar apoi a invocat evanghelia (nu este prima oară în istorie cînd revoluționarii burghezi își scot lozincile din evanghelie)... „Dacă nu-i duci preotului colaci și o sticlă de votcă, nici nu-ți botează copilul... Și ei mai vorbesc de sfînta evanghelie și ne citesc: «cere și ți se va da, bate și ți se va deschide». Noi cerem, cerem mereu, dar nu ni se dă, noi batem și nu ni se dă; va trebui, în

acest caz, să spargem ușa și să luăm ? Domnilor, nu așteptați să spargem ușa, dați-ne de bunăvoie, și atunci va fi libertate, va fi bine și de voi, și de noi“ (1955).

Iată-l și pe țăranul fără partid Afanasiev, care apreciază „municipalizarea“ căzăcească nu din punctul de vedere al cazacului, ci din punctul de vedere al unuia care-i „aproape venetic“. „În primul rînd, trebuie să vă spun, domnilor, că sînt reprezentantul țăranimii din regiunea Donului, care numără peste 1 000 000 de oameni și din partea căreia am ajuns aici numai eu ; chiar și numai acest fapt arată că sîntem acolo aproape niște venetici... Sînt tare mirat : oare Petersburgul hrănește satul ? Nu, dimpotrivă. Am slujit mai de mult la Petersburg, timp de peste 20 de ani, și încă de pe atunci am băgat de seamă că nu Petersburgul hrănește satul, ci satul hrănește Petersburgul. Același lucru îl observ și acum. Toate aceste minunate monumente de arhitectură, toate aceste edificii, clădiri, toate aceste case minunate, splendide, toate sînt ridicate de țărani, ca și acum 25 de ani... Purișkevici a citat drept exemplu cazul cazacului care, deși are peste 20 de deseatine de pămînt, flămînzește și el... Dar de ce n-a spus unde se află acest pămînt ? Pămînt este, este și în Rusia, dar cine-l stăpînește ? Dacă a știut că acolo e atît de mult pămînt și n-a spus, înseamnă că nu-i un om drept, iar dacă n-a știut, nici nu trebuia să aducă vorba despre asta. Și dacă, într-adevăr, poate că n-a știut, vă rog, domnilor, să-mi dați voie să-i spun eu unde se află acest pămînt, ce întindere are și cine-l stăpînește. Dacă stăm să facem socoteala, vedem că în ținutul Oastei Donului hergheliile particulare ocupă 753 546 de deseatine. Trebuie să menționez și hergheliile calmucilor, ale acestei așa-zise populații nomade ; ele ocupă în total 165 708 deseatine. Apoi sînt 1 055 919 deseatine pe care le țin în arendă oamenii bogați. Toate aceste pămînturi nu se găsesc în mîinile oamenilor la care s-a referit Purișkevici, ci în mîinile chiaburilor, ale bogătanilor, care ne apasă ; ei primesc vite — jumătate scot de la noi —, pe deasupra ne mai iau o rublă de fiecare deseatină, o altă rublă pentru vita cu care arăm, dar noi trebuie să ne mai hrănim și copiii și, în afară de asta, și nevestele și copiii cazacilor. Iată de ce pe la noi bîntuie foamea“. Și oratorul arată cum, pentru 8 cai

livrați „la cavalerie“, arendașii primesc câte 2700 de de-seatine; țărani ar putea livra mai mulți cai. „Țin să vă spun că am încercat să conving guvernul nostru că, neprocedînd astfel, face o mare greșală. Am scris redacției revistei «Selskii Vestnik», rugînd-o să publice scrisoarea mea. Mi s-a răspuns că nu-i treaba noastră să dăm lecții guvernului“. Prin urmare, pe pămîntul „municipalizat“, dat în proprietatea regiunii, „guvernul central nedemocratic“ creează de facto * noi moșieri: municipalizarea, potrivit descoperirii făcute de Plehanov, este o garanție împotriva unei restaurări...

„Guvernul ne-a deschis, prin Banca țărănească, largi posibilități de a cumpăra pămînt, — e vorba de același jug care a fost pus pe grumazul nostru în 1861. El vrea să ne strămute în ținuturile Siberiei... N-ar fi oare mai bine să procedez altfel: să-l ducă acolo pe cel care are mii de desetine, de pe urma căruia ar rămîne pămînt care ar îndestula pe mulți oameni (a plauze la stînga; voci la dreapta: «e vechi cîntecul, l-am mai auzit»)?... În timpul războiului cu Japonia am trecut cu soldații mei pe aceste pămînturi (moșierești) de care am pomenit aici. Am mers două zile și mai bine pînă la punctul de adunare. Soldații mă tot întrebau: «unde ne duci?». «Spre Japonia» — le răspundeam eu. — «Și ce să facem acolo?» — «Să ne apărăm patria». Eu însumi, ca militar, simțeam că trebuie să-mi apăr patria. Soldații îmi spuneau: «ce fel de patrie mai e și asta în care pămînturile aparțin unor Lisețki, Bezulov, Podkopaïlov? Ce avem noi aici? Aici nimic nu-i al nostru». Ei mi-au spus atunci lucruri pe care nici azi, după trei ani, nu le pot uita... Prin urmare, domnilor, ... în încheiere trebuie să spun că, în ceea ce privește toate drepturile care există în Rusia noastră, toți, începînd cu prinții și continuînd cu nobilii, cazacii, tîrgoveții și fără a mai pomeni de țărani, toți trebuie să fie cetățeni ruși, iar pămîntul să fie folosit de cei care îl lucrează, care îl muncesc, îl îngrijesc și-l îndrăgesc. Muncește, stropește-l cu sudoarea ta și folosește-te de el. Dar dacă nu vrei să trăiești pe el, dacă nu vrei să-l lucrezi, dacă nu vrei să-l muncești, atunci n-ai dreptul să-l folosești“ (1974) (ședința a 26-a din 12. IV. 1907).

„Fără a pomeni cuvîntul țăran!“ Aceste cuvinte remarcabile au țîșnit „din adîncul inimii“ unui țăran care vrea să desființeze proprietatea funciară feudală („toate drepturile care există în Rusia noastră“), care vrea să desființeze înșăși denumirea stării de jos, denumirea de țăran. „Toți să fie cetățeni“. Dreptul egal asupra pămîntului pen-

* — de fapt. — Nota trad.

tru cei ce-l lucrează nu este altceva decît punctul de vedere *al producătorului*, aplicat cu toată consecvența la problema agrară. *Nici un fel de alte temeieri* ale proprietății funciare (ca, de pildă, la cazaci, proprietatea funciară „pentru serviciul prestat“ etc.), nici un fel de alte considerente, nici un fel de alte relații în afara drepturilor *producătorului* asupra pămîntului, în afara considerentelor legate de „îngrijirea“ pămîntului, în afara relațiilor bazate pe „lucrarea“ pămîntului. Tocmai în felul acesta trebuie să privească lucrurile fermierul care vrea să aibă o gospodărie liberă pe un pămînt liber, să înlăture tot ce-i străin, tot ce-l stînjenește, tot ce e vechi, *toate formele anterioare de proprietate funciară*. În acest caz, nu ar însemna că marxiștii ar aplica prosteste o doctrină neaprofundată dacă l-ar sfătui pe acest mic producător să nu revendice naționalizarea și s-ar apuca să-l învețe care e folosul proprietății private asupra pămîntului lotual ?

În Duma I, țăranul Merkulov (gubernia Kursk) a exprimat aceași idee cu privire la naționalizarea pămînturilor lotuale ale țăranilor pe care am citat-o mai sus din materialele congreselor Uniunii țărănești. „Unii — a spus Merkulov — vor să ne sperie spunînd că nici țăranul nu se va despărți de peticul de pămînt pe care-l stăpînește acum. La aceasta le răspund : dar cine îi ia acest pămînt ? Chiar în caz de naționalizare completă vor fi luate numai pămînturile pe care proprietarul nu le lucrează cu forțe proprii, ci folosind muncă salariată“ (ședința a 18-a din 30 mai 1906, pag. 822).

Asta o spune un țăran care, după propria lui afirmație, posedă 60 de desetine de pămînt ; firește, ideea de a desființa sau de a interzice, într-o societate capitalistă, munca salariată este de-a dreptul puerilă, dar noi trebuie să extirpăm din rădăcină ideile eronate tocmai acolo unde începe eroarea, adică începînd cu „socializarea“ și cu interzicerea muncii salariate *, iar nu cu naționalizarea.

Aceași țăran, Merkulov, a ridicat obiecții împotriva proiectului cadet al celor 42, care coincide cu municipalizarea

* Noi nici nu mai avem de ce „să extirpăm din rădăcină“ această idee eronată, întrucît înșiși trudovicii „lucizi“, în frunte cu „lucizii“ domni Peșehonovi, au și extirpat-o din rădăcină.

În sensul că pământurile lotuale vor rămâne în proprietate, în timp ce pământurile moșierești vor fi date în folosință. Aceasta este „un fel de treaptă de tranziție de la o orînduire la alta“... „În locul unei singure forme de posesiune rezultă două : proprietatea privată și folosirea pe baza arendării, adică două forme de posesiune funciară, care nu numai că nu coincid, dar sînt direct opuse una alteia“ (823).

5. INTELECTUALII NARODNICI

În cuvîntările intelectualilor narodnici, în special în acelea ale socialiștilor-populiști, adică ale oportuniștilor narodnicismului, trebuie să deosebim două tendințe : pe de o parte, apărarea sinceră a intereselor masei țărănești, și în această privință cuvîntările lor produc, din motive lesne de înțeles, o impresie mult mai slabă decît acelea ale țărănilor care „nu fac politică“ ; pe de altă parte, un oarecare iz cadet, ceva specific mentalității intelectualului mic-burghez, o încercare de a privi lucrurile din punctul de vedere al statului. Se înțelege de la sine că la aceștia, spre deosebire de țărani, se vede *doctrina* : ei luptă nu în numele unor nevoi și suferințe cunoscute de ei în mod nemijlocit, ci în numele unei anumite doctrine, al unui sistem de concepții care prezintă în mod denaturat conținutul luptei.

„Pământul să fie al celor ce muncesc“ — proclamă d-l Karavaev în prima sa cuvîntare, caracterizînd legislația agrară stolîpinistă, în vederea aplicării articolului 87, ca o „desființare a obștii“, ca un „scop politic“ : „crearea unei clase aparte de burghezi rurali“.

„Știm că acești țărani constituie într-adevăr primul reazem al reacțiunii, reazemul de nădejde al birocrației. Dar, făcînd aceste calcule, guvernul s-a înșelat amar : paralel cu aceștia va exista un proletariat țărănesc. Nu știu ce-i de preferat : un proletariat țărănesc sau actuala țărănime cu pământ puțin, care, pe baza unor anumite măsuri, ar putea căpăta pământ suficient?“ (722).

Aici miroase a narodnicism reacționar în spiritul d-lui V. V. : „de preferat“, dar pentru cine ? pentru stat ? pentru statul moșieresc sau burghez ? Și de ce nu-i de „preferat“ proletariatul ? Pentru că țărănimea cu pământ puțin

„ar putea căpăta“, adică ar putea fi mai ușor potolită, ar putea fi mai ușor atrasă în tabăra ordinii decît proletaria-tul? Așa *reiese* din cele spuse de d-l Karavaev : s-ar zice că el vrea să-i sugereze lui Stolîpin & Co. o „garanție“ mai sigură *împotriva* revoluției sociale!

Dacă d-l Karavaev ar avea în fond dreptate, marxiștii n-ar putea să sprijine confiscarea pămînturilor moșierești în Rusia. Dar d-l Karavaev nu are dreptate, deoarece „calea“ stolîpinistă creează mai mulți pauperi decît proletari, în-cetinind, în comparație cu revoluția țărănească, dezvoltarea capitalismului. Karavaev însuși a spus — și pe drept cu-vînt — că politica lui Stolîpin îmbogățește (nu elemente noi, burgheze, nu pe fermierii capitaliști, ci) pe *actualii* moșieri, a căror gospodărie are un caracter semifeudal. În 1895, pămîntul se vindea prin Banca „țărănească“ cu 51 de ruble deseatina, iar în 1906 — cu 126 de ruble (Karavaev, în cea de-a 47-a ședință din 26 mai 1907, pag. 1 189). Iar colegii de partid ai d-lui Karavaev, d-nii Volk-Karacevski și Delarov, au relevat în mod și mai sugestiv semnificația acestor cifre. Delarov a arătat că „pînă în 1905, în cei peste 20 de ani de existență, Banca țărănească a cumpărat în total doar 7 500 000 de deseatine“, iar de la 3 noiembrie 1905 pînă la 1 aprilie 1907 ea a cumpărat 3 800 000 de deseatine. În 1900, prețul era de 80 de ruble deseatina, în 1902 — de 108 ; în 1903, înainte de mișcarea agrară și înainte de revoluția rusă, prețul s-a urcat la 109 ruble. Acum a ajuns la 126 de ruble. „În timp ce întreaga Rusie a suferit pagube considerabile de pe urma revoluției ruse, marii proprietari funciari din această țară *au strîns capi-taluri imense*. În acest timp ei au băgat în buzunar peste 60 000 000 de ruble din banii poporului“ (1 220 — consi-derînd „echitabil“ prețul de 109 ruble). Iar d-l Volk-Kara-cevski are mult mai multă dreptate atunci cînd, fără să considere „echitabil“ vreunul din prețuri, face simpla constatare că după 3 noiembrie 1905 guvernul a plătit moșierilor 52 000 000 de ruble în contul pămînturilor cum-părate de țărani și 242 000 000 de ruble în contul său pro-priu, în total „295 000 000 de ruble din banii poporului *au fost plătite nobililor moșieri*“ (1 080. Toate sublinierile sînt ale noastre). Aceasta este, bineînțeles, numai o mică parte

din ceea ce plătește Rusia pentru evoluția agrară burghezoiuncherească, este *tributul* plătit iobăgiștilor și birocraților pentru dezvoltarea forțelor de producție ! Acest tribut plătit moșierilor pentru descătușarea dezvoltării Rusiei este menținut și de cadeți (răscumpărarea). O republică burgheză de fermieri, dimpotrivă, ar trebui să folosească aceste sume pentru dezvoltarea forțelor de producție ale agriculturii în noua orînduire *.

În sfîrșit, la activul intelectualilor narodnici trebuie să punem, fără doar și poate, faptul că, în opoziție cu diverși Bobrinski și Kutleri, ei își dau seama că în 1861 poporul a fost înșelat, și faptul că faimoasa reformă ei n-o numesc marea reformă, ci o reformă „făcută în interesul moșierilor“ (Karavaev, 1 193). Realitatea, spunea pe bună dreptate d-l Karavaev despre perioada de după reformă, „a întrecut cele mai sumbre preziceri“ ale acelor care în 1861 apărau interesele țărănimii.

În problema *proprietății* funciare țărănești, d-l Karavaev a opus din capul locului, preocupărilor guvernului pentru această proprietate, următoarea întrebare pusă țăranilor : „Domnilor deputați țărani, dv. sînteți reprezentanți ai poporului. Viața dv. este viața țărănimii, conștiința voastră este conștiința țărănimii. Cînd ați plecat de-acasă, vi s-au plîns oare alegătorii că nu au deplină siguranță în stăpînirea pămîntului lor ? V-au cerut ei ca primă sarcină a dv. în Dumă, ca primă revendicare a dv. : «Aveți grijă să întăriți proprietatea privată asupra pămîntului, altfel nu vă veți îndeplini mandatul pe care vi l-am dat» ? Nu, veți spune, nu ni s-a încredințat un asemenea mandat“ (1 185).

Țăranii n-au infirmat această declarație ; ei au confirmat-o prin întregul conținut al cuvîntărilor lor. Și aceasta, firește, nu pentru că țăranul rus este „adept al obștii“, „antiproprietar“, ci pentru că condițiile economice îi impun

* Comp. Kautsky : „Problema agrară în Rusia“ cu privire la necesitatea investirii unor uriașe capitaluri în vederea progresului agricol al țărănimii. Aici „municipaliștii“ ar putea obiecta : republica burgheză va cheltui pentru armata republicană, pe cînd zemstva democratică... nu, stimabili domni municipalişti, zemstvei îi va lua banii puterea centrală nedemocratică ! De altfel, însăși crearea unei asemenea zemstve în condițiile existenței unei puteri centrale nedemocratice este o imposibilitate, este un deziderat pios al micului burghez. Reală este doar corelația republică burgheză (care, în comparație cu celelalte forme de stat, cheltuiește cel mai mult pentru dezvoltarea forțelor de producție, de pildă America de Nord) și monarhie burgheză (care timp de zeci de ani plătește *tribut* iuncherilor, de pildă Germania).

acum sarcina desființării tuturor formelor vechi de proprietate funciară în vederea creării unei noi gospodării.

La pasivul narodnicilor intelectuali trebuie puse raționamentele lor grandilocvente pe tema „normelor“ posesiunii funciare țărănești : „Cred — a declarat d-l Karavaev — că toți vor fi de acord că pentru a rezolva în mod just problema agrară sînt necesare următoarele date : în primul rînd, norma de pămînt necesară pentru existență, norma de consum, iar pentru cheltuirea întregii cantități de muncă — norma de muncă. Trebuie să știm exact cît pămînt au țăranii, întrucît aceasta ne va da posibilitatea să stabilim de cît pămînt este nevoie. Trebuie să știm apoi cît pămînt se poate da ?“ (1 186).

Sîntem categoric împotriva acestei păreri. Și afirmăm, *pe baza declarațiilor făcute de țărani în Dumă*, că există aici un element de birocratism intelectual, *străin țăranilor*. Țăranii nu vorbesc de „norme“. Normele sînt o născocire birocratică, un ecou al reformei iobăgiste de tristă amintire din 1861. Călăușiți de un instinct de clasă sigur, țăranii pun accentul pe desființarea proprietății funciare moșierești, iar nu pe „norme“. Problema nu constă în a ști de cît pămînt „e nevoie“. „Nu veți crea un alt glob pămîntesc“, cum a spus foarte bine un țăran fără partid, despre care am vorbit mai înainte. Problema constă în a desființa latifundiile feudale *care apasă* pe țărani ; ele trebuie desființate și în cazul cînd „normele“ vor putea fi atinse independent de această măsură. La intelectualul narodnic, problema se reduce la aceea că, dacă „norma“ a fost atinsă, moșierii pot fi lăsați în pace. Țăranul gîndește altfel : „țărani, *alungați-i*“ (pe moșieri) — spunea țăranul Pianîh (socialist-revoluționar) în Duma a II-a (ședința a 16-a din 26 martie 1907, pag. 1 101). Moșierii trebuie alungați nu pentru că nu ies „normele“, ci pentru că agricultorul proprietar nu vrea să poarte în spinare măgari și lipitori. Primul și al doilea raționament sînt „două lucruri cu totul diferite“.

Fără a vorbi de norme, țăranul, cu remarcabilul său simț practic, „ia taurul de coarne“. Problema e *cine* va stabili aceste norme. Preotul Poiarkov a exprimat de minune această idee în Duma I. „Se vorbește de stabilirea unei norme de pămînt pe om — a spus el. — Dar *cine va stabili*

această normă? Dacă o vor stabili chiar țărani, nu încapă îndoială că ei nu se vor nedreptăți; dar, dacă, alături de țărani, la stabilirea normei vor participa și proprietari funciari, atunci nu se știe cine va avea câștig de cauză în stabilirea normelor“ (ședința a 12-a din 19 mai 1906, pag. 488).

Aceste cuvinte vizează direct vorbăria pe tema normelor.

La cadeți aceasta nu-i o vorbărie, ci o *trădare* fățișă a țăranilor în interesul moșierilor. Și naivul preot de țară, d-l Poiarkov, care i-a văzut, probabil, pe moșierii liberali la treabă la el în sat, a sesizat instinctiv unde este aici nota falsă.

„Există apoi temeri — a spus același Poiarkov — că va fi nevoie de mulți funcționari! Țăranii vor împărți singuri pământul!“ (488—489). Iată care este miezul problemei. Într-adevăr, „normele“ miros a birocrațism. Țăranii spun altceva: vom împărți singuri pământul la fața locului. De aici ideea creării de comitete agrare locale, idee care exprimă interesele legitime ale țăranimii în revoluție și care trezește, pe bună dreptate, ura nemernicilor liberali*. În cadrul unui asemenea plan de *naționalizare*, statului nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să stabilească ce pământuri pot servi ca *fond de colonizare* sau să ceară un drept special de imixtiune („pădurile și apele, care sînt de importanță națională“, cum glăsuiește actualul nostru program), adică îi rămîne numai ceea ce *pînă și* „municipaliștii“ *consideră că trebuie să fie dat în atribuția „statului democratic“* (trebuia spus: a republicii).

Comparînd discuțiile asupra normelor cu realitatea economică, vedem din capul locului că țăranii sînt oamenii faptelor, în timp ce intelectualii narodnici sînt oamenii vorbelor. Norma „de muncă“ ar avea o semnificație *serioasă* în cazul cînd s-ar face încercarea de a se interzice munca salariată. Majoritatea țăranilor au respins din capul locului încercările de acest fel, iar socialiștii-populiști au recunoscut că realizarea lor este imposibilă. Dacă așa stau lucrurile, problema „normei“ cade, și atunci rămîne îm-

* Guverne muncitorești la orașe, comitete țărănești la sate (care, la un moment dat, se transformă în organe alese prin vot universal etc.), aceasta este singura formă posibilă de organizare a revoluției victorioase, adică a diktaturii proletariatului și a țăranimii. Nu-i de mirare că liberalii urăsc aceste forme de organizare a claselor care luptă pentru libertate!

părțirea între numărul existent de gospodari. Norma „de consum“ este o normă de mizerie, și în societatea capitalistă țărănimea va căuta întotdeauna să se descotorosească de o asemenea „normă“, fugind la orașe (despre asta ne vom ocupa separat mai jos). Prin urmare, nici aici nu-i câtuși de puțin vorba de „normă“ (care, în plus, variază cu fiecare schimbare a culturii și cu fiecare schimbare intervenită în agrotehnică), ci de împărțirea pământului între numărul existent de gospodari, de „separarea“ gospodărilor adevărați, capabili „să îngrijească“ de pământ (cu munca și cu capitalul), de țăranii trîndavi care nu trebuie reținuți în agricultură, și orice încercare de a-i reține ar avea un caracter reacționar.

Ca o nostimadă care arată unde duc *teoriile* narodniciste ale domnilor narodnici vom cita exemplul folosit de d-l Karavaev, care s-a referit la *Danemarca*. Europa, pretinde el, „s-a împiedicat de proprietatea privată“, în timp ce obștea noastră „ajută la rezolvarea problemei cooperăției“. „Danemarca este, în această privință, un exemplu strălucit“. Un exemplu într-adevăr *strălucit*, dar care pledează împotriva narodnicilor. În Danemarca întâlnim cea mai tipică țărănime *burgheză*, care concentrează atît vitele de lapte (vezi „Problema agrară și «criticii lui Marx»“, § X*), cît și pământul. În Danemarca, 68,3% din numărul total al gospodăriilor agricole posedă mai puțin de 1 hartkorn, adică mai puțin de (circa) 9 deseatine. Ele dețin 11,1% din întreaga suprafață de pământ. La celălalt pol se află 12,6% gospodării cu peste 4 hartkornuri (*peste 36 de deseatine*); ele dețin 62% din întreaga suprafață de pământ (*N. S.* „Programe agrare“, edit. „Novii mir“, pag. 7). Orice comentarii sînt de prisos.

Este interesant de relevat că în Duma I exemplul Danemaricii era invocat de liberalul Gherțenștein, pe cînd cei de dreapta obiectau (în ambele Dume) că în Danemarca există *proprietate* țărănească. La noi, naționalizarea pământului este necesară pentru a da vechilor gospodării libertatea de a se reorganiza „după sistemul danez“ pe pământul „eliberat“; cît privește transformarea relațiilor de arendă

* Vezi *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 221—233. — *Nota red.*

În relații de proprietate, aceasta nu va mai constitui o problemă dificilă dacă înșiși țărani o vor cere, deoarece *într-o astfel de problemă* întreaga burghezie și întreaga birocrație vor sprijini întotdeauna țărănimea. În afară de aceasta, dacă se va face naționalizarea, dezvoltarea capitalismului (dezvoltarea „după sistemul danez”) va merge *mai repede* ca urmare a desființării proprietății private asupra pământului.

6. ȚĂRANII TRUDOVICI (NARODNICI)

Țăranii trudovici și țărani socialiști-revoluționari *nu se deosebesc* în fond de țărani fără partid. Comparând cuvântările lor, veți vedea limpede că e vorba de aceleași nevoi, de aceleași revendicări, de aceeași concepție. Țăranii care fac parte dintr-un partid sînt doar mai conștienți, se exprimă mai clar și înțeleg mai bine legătura dintre diversele aspecte ale problemei.

Cuvîntarea țăranului Kiselev, trudovic, rostită în cea de-a 26-a ședință a Dumei a II-a (12 aprilie 1907) este, poate, cea mai bună dintre toate. În opoziție cu punctul de vedere al cinovnicului liberal care pretinde că privește lucrurile prin prisma „intereselor superioare al statului”, în această cuvîntare se pune accentul tocmai pe faptul că „întreaga politică internă a guvernului nostru, politică ai cărei conducători *efectivi* sînt moșierii latifundiari, urmărește menținerea pământului în mîinile actualilor lui proprietari” (1943). Oratorul arată că tocmai de aceea poporul este ținut „într-o stare de ignoranță totală”, și se oprește asupra discursului prințului Sveatopolk-Mirski, octombrist. „N-ați uitat, desigur, cuvintele lui teribile: «mutați-vă gîndul de la orice sporire a suprafeței proprietății funciare țărănești. Mențineți-i și sprijiniți-i pe moșieri. Fără moșieri, masa noastră țărănească, incultă, abrutizată, este ca o turmă fără păstor». Tovarăși țărani, e nevoie să mai adaug ceva la toate astea ca să înțelegeți ce poftă sălășluiesc în sufletele acestor domni, ale acestor preținși binefăcători ai noștri? Nu vă e limpede că ei și astăzi tînjesc și suspină după iobăgie? Nu, domnilor păstori, ajunge... Aș vrea un singur lucru, și anume ca întreaga Rusie țărănească oropsită, toată țara, de la un capăt la altul, să țină bine

mente aceste cuvinte ale nobilului descendent al lui Rurik ; aş vrea ca aceste cuvinte să ardă ca o văpaie vie în suflul fiecărui ţăran şi să lumineze, mai tare ca soarele, prăpastia care ne desparte pe noi de aceşti binefăcători nepoftiţi. Ajunge, domnilor păstori... Ajunge, n-avem nevoie de păstori, ci de conducători, pe care vom şti să ni-i găsim şi fără ajutorul vostru, şi împreună cu ei vom găsi calea şi spre lumină şi spre adevăr, vom găsi calea şi spre pământul făgăduinţei“ (1 947).

Trudovicul se situează în întregime pe punctul de vedere al revoluţionarului burghez, care se leagănă în iluzia că naţionalizarea pământului va da „pământul făgăduinţei“, dar care luptă cu abnegaţie pentru revoluţia *actuală* şi înţâmpină cu ostilitate ideea de a-i reduce amploarea : „Partidul libertăţii poporului renunţă la o rezolvare justă a problemei agrare... Domnilor reprezentanţi ai poporului, poate oare, în acţiunile sale, o adunare legiuitoare cum este Duma de stat să sacrifice dreptatea unor considerente de ordin practic ? Puteţi oare dv. să votaţi legi ştiind dinainte că sînt nedrepte ?... Nu vă sînt de ajuns legile nedrepte cu care ne-a blagoslovit birocrăţia încît să nu mai facem şi noi altele la fel ?... Ştiţi foarte bine că din considerente de ordin practic — liniştirea Rusiei — s-au trimis la noi expediţii de pedepsire, şi în întreaga Rusie a fost decretată starea excepţională ; din considerente de ordin practic au fost introduse curţile marţiale. Dar, spuneţi-mi, rogu-vă, cine dintre dv. este încîntat de un asemenea spirit practic ? Oare nu l-aţi blestemat cu toţii ? Să nu puneţi întrebarea pe care au pus-o unii aici“ (oratorul face aluzie, probabil, la moşierul cadet Tatarinov, care, în şedinţa a 24-a din 9 aprilie, a spus : „dreptatea, domnilor, este o noţiune destul de relativă“, „dreptatea este idealul spre care tindem cu toţii, dar care rămîne“ (pentru cadet) „doar un ideal, şi mă întreb dacă va exista posibilitatea de a-l realiza în mod practic“, (1 779) : „ce este dreptatea ? Omul — iată dreptatea. S-a născut un om, este drept ca el să trăiască ; iar pentru aceasta e drept ca el să aibă posibilitatea de a-şi câştiga prin muncă o bucată de pîine...“

Precum vedeţi, acest ideolog al ţărănimii se situează pe punctul de vedere tipic al iluministului francez din secolul

al XVIII-lea. El nu înțelege caracterul istoricește limitat, conținutul istoricește determinat al dreptății *sale*. El *vrea* însă — și, în numele acestei dreptăți abstracte, clasa pe care el o reprezintă *poate să măture definitiv* toate rămășițele medievale. Tocmai acesta este conținutul istoric *real* al acestui mod de a pune problema : nici un fel de considerente de ordin „practic“ care să însemne un prejudiciu adus dreptății. Citește : nici un fel de concesiile rînduielilor medievale, moșierilor, vechiului regim. Acesta este limbajul unui membru al Convenției. Pentru liberalul Tatarinov însă „idealul“ libertății burgheze „rămîne doar un ideal“, pentru care el nu luptă în mod serios, pentru a cărui înfăptuire el nu sacrifică totul, ci caută să ajungă la o înțelegere cu moșierul. Kiselevii pot duce poporul la revoluția burgheză victorioasă, Tatarinovii — pot numai să trădeze poporul.

„...În numele unor considerente de ordin practic, partidul libertății poporului propune să nu se creeze nici un fel de drept la pămînt. El se teme că un asemenea drept va atrage la sate o mulțime de oameni de la oraș, și în acest caz fiecăruia îi va reveni puțin pămînt. Eu aș vrea mai întîi să vă întreb ce înseamnă dreptul la pămînt ? Dreptul la pămînt înseamnă dreptul la muncă, înseamnă dreptul la pîine, înseamnă dreptul la viață, și acesta este un drept inalienabil al fiecărui om. Atunci cum am putea lipsi pe cineva de acest drept ? Partidul libertății poporului spune că, dacă am acorda acest drept tuturor cetățenilor și am împărți între ei pămîntul, ar reveni fiecăruia puțin pămînt. Se știe însă că acest drept și realizarea lui practică sînt două lucruri cu totul deosebite. Fiecare dintre dv. care vă aflați aici are dreptul să stea la Ciuhloma, de pildă, și, cu toate astea stă aici, și invers, cei ce locuiesc la Ciuhloma au, la rîndul lor, dreptul să locuiască la Petersburg, și cu toate astea stau în bîrlogul lor. De aceea, temerile că, acordîndu-se dreptul la pămînt tuturor celor ce doresc să-l muncească, o mulțime de oameni de la oraș vor veni la sat sînt cu totul neîntemeiate. Vor pleca de la oraș la țară numai aceia care n-au rupt încă legătura cu satul, vor pleca la sate numai aceia de curînd veniți la oraș... Oamenii care au la oraș un cîștig într-adevăr asigurat, stabil nu vor pleca la țară... Cred că numai desființarea totală și irevocabilă a proprietății private asupra pămîntului... etc. ... numai o astfel de rezolvare a problemei poate fi socotită ca fiind satisfăcătoare“ (1 950).

Această tiradă, tipică pentru un trudovic, pune în fața noastră o problemă interesantă : există oare vreo deosebire între *aceste* cuvinte despre dreptul la muncă și discursurile pe aceeași temă rostite în 1848 de democrații mic-burhezi

din Franța ? Și unele și altele sînt, fără îndoială, o declamație de democrat burghez, o declamație care exprimă *vag* adevăratul conținut istoric al luptei. Dar declamația *trudovicului* exprimă *vag sarcinile* reale ale revoluției *burgheze*, care în virtutea condițiilor obiective este posibilă (adică e posibilă o revoluție agrară țărănească în Rusia secolului al XX-lea), în timp ce declamația Kleinbürger-ului * francez din 1848 exprimă *vag sarcinile* revoluției *socialiste*, care nu era posibilă în Franța la mijlocul secolului trecut. Cu alte cuvinte, dreptul la muncă al muncitorului francez de la mijlocul secolului al XIX-lea exprima dorința de a înnoi *întreaga* mică producție pe bazele cooperăției, ale socialismului etc., ceea ce era imposibil *din punct de vedere economic*. Dreptul la muncă al țaranului rus din secolul al XX-lea exprimă dorința de a înnoi mica producție *agricolă* pe un pămînt *naționalizat*, ceea ce din punct de vedere *economic* este pe deplin posibil. „Dreptul la muncă” al țaranului rus din secolul al XX-lea cuprinde, pe lîngă o falsă teorie socialistă, un conținut burghez real. Dreptul la muncă al micului burghez și al muncitorului francez de la mijlocul secolului al XIX-lea nu conține *nimic* altceva decît o falsă teorie socialistă. Iată o diferență pe care n-o observă mulți dintre marxiștii noștri.

Dar *trudovicul* arată el însuși conținutul *real* al teoriei sale : *nu toți* vor merge să lucreze pămîntul, deși toți „au același drept”. E clar că *numai gospodarii* vor merge să lucreze pămîntul, numai ei se vor stabili pe pămînturi. Desființarea proprietății private asupra pămîntului înseamnă desființarea tuturor obstacolelor care împiedică *pe gospodari* să se stabilească pe pămînturi.

Nu-i de mirare că, pătruns de nețărnută credință în revoluția țărănească și de dorința de a o sluji, Kiselev vorbește cu dispreț despre cadeți, despre dorința lor de a nu expropria întregul pămînt, ci numai o parte, de a impune răscumpărarea pămîntului, de a da totul pe mîna unor „organe agrare cu compoziție necunoscută”, — într-un cuvînt, despre „pițigoii jumulit de partidul libertății poporului” (1 950—1 951). Nu-i de mirare, de asemenea, că

* — micul burghez. — Nota trad.

Struve și cei de teapa lui *trebuiau* să prindă ură pe trudovici, mai ales după Duma a II-a : atîta timp cît țăranul rus va fi trudovic, planurile cadeților nu vor putea reuși. Iar cînd țăranul rus va înceta să mai fie trudovic, va dispărea definitiv deosebirea dintre cadet și octombrist !

Menționăm pe scurt cele spuse de alți oratori. Iată-l pe țăranul Necitaïlo : „Oamenii care s-au îmbuibat cu sîngele țărănilor, care au vlăguit creierii țărănilor spun despre țărani că sînt neștiutori“ (779). Golovin îl întrerupe : moșierul poate să-l jighească pe țăran, dar țăranul... pe moșier ? „Despre aceste pămînturi care aparțin poporului ni se spune : cumpărați-le. Dar sîntem noi cumva niște străini veniți din Franța, din Anglia etc. ? Noi sîntem populație localnică ; de ce să fim obligați să cumpărăm propriul nostru pămînt ? L-am plătit înzecit pînă acum — cu sîngele, cu sudoarea și cu banii noștri“ (780).

Iată-l pe țăranul Kirnosov (gubernia Saratov) : „Acum nu vorbim decît despre pămînt ; ni se spune mereu : e sacru, e inviolabil. Eu cred că nu se poate ca el să fie inviolabil ; *atunci cînd vrea poporul, nimic nu poate fi inviolabil* *. (O voce din dreapta : „Ia te uită !“) Așa e : ia te uită ! (Aplauze la stînga.) Dv. boierii credeți că noi nu știm că a fost o vreme cînd ne puneți drept miză la jocul de cărți, cînd ne schimbați pe cîini ? Știm că și asta ținea de sacra și inviolabila voastră proprietate... Ne-ați furat pămîntul... Țăranii care m-au trimis aici au spus așa : pămîntul e al nostru, am venit aici nu ca să-l cumpărăm, ci ca să-l luăm“ (1 144) **.

Iată acum ce spune țăranul Vasiutin (gubernia Harkov) : „În persoana reprezentantului d-lui președinte al Consiliului de miniștri noi vedem aici nu pe ministrul întregii țări, ci pe ministrul celor 130 000 de moșieri. Cele 90 000 000 de

* Este caracteristic felul cum exprimă un țăran simplu ideea revoluționară a suveranității poporului. În revoluția noastră nu există, pentru realizarea acestei revendicări a programul proletar, altă burghezie în afară de țărănime.

** Țăranul trudovic Nazarenko (gubernia Harkov) a spus în Duma I : „Dacă vreți să știți cum privesc țăranii pămîntul, vă voi spune că, așa cum copiii au nevoie de sinul mamei, tot așa și noi, țărani, avem nevoie de pămînt. Numai din acest punct de vedere vorbim noi despre pămînt. Știți, de bună seamă, că nu e mult de cînd domnii puneau pe mamele noastre să alăpteze la sinul lor căței. Același lucru se întîmplă și acum. Deosebirea este că acum căței boierești nu sug de la mama care ne-a născut și ne-a alăptat, ci sug pămîntul — mama care ne hrănește“ (495).

țărani nu reprezintă nimic pentru el... Voi (adresându-se celor de dreapta) sînteți niște exploataatori, voi dați în arendă pămînturile la prețuri ridicate și luați șapte piei de pe țăran... Să știți că, dacă guvernul nu va satisface nevoile poporului, nici poporul nu vă va cere învoire și va lua pămîntul... Sînt ucrainean (povestește cum Ecaterina i-a dat în dar lui Potemkin o moșioară de 27 000 de deseatine cu 2 000 de țărani)... Înainte, pămîntul se vindea cu 25—50 de ruble deseatina, iar acum arenda este de 15—30 de ruble la deseatină, iar fîneața 35—50 de ruble. Asta-i curată belire. (O voce din dreapta: „Cum ? belire ?” Rîsete). Nu-i nimic, nu vă jenați, fiți pe pace (aplauze la stînga); așa numesc eu jupuirea țăranului de șapte piei” (643, ședința a 39-a din 16 mai).

O trăsătură comună a țăranilor trudovici și a intelectualetății de la sate este aceea că iobăgia le-a rămas vie în amintire. Pe ei toți îi unește ura aprigă împotriva moșierilor și a statului moșieresc. În inimile lor, ale tuturor, clocotește pasiunea revoluționară. Ei nu se gîndesc cîtuși de puțin la orînduirea viitoare, pe care o creează încordîndu-și în mod spontan forțele pentru „a-i doborî pe ei”, pe moșieri. Alții zugrăvesc în mod utopic această orînduire, dar cu toții urăsc compromisul cu vechea Rusie, cu toții luptă pentru a dărîma din temelii blestematele rînduieli medievale.

Dacă compari cuvîntările țăranilor revoluționari din Duma a II-a cu cuvîntările muncitorilor revoluționari, te izbește următoarea deosebire. Primii vădese incomparabil mai mult revoluționarism spontan, mai multă pornire pătimașă spre nimicirea imediată a puterii moșierești, spre crearea imediată a unei noi orînduiri. Țăranul arde de dorința de a se arunca imediat asupra dușmanului și de a-l sugruma. Revoluționarismul muncitorului este mai abstract, rezervat parcă unor scopuri mai îndepărtate. Această deosebire este pe deplin explicabilă și legitimă. Țăranul își face acum, imediat, revoluția sa, revoluția burgheză, fără a vedea contradicțiile ei launtrice, fără a admite măcar ideea existenței unor asemenea contradicții. Muncitorul social-democrat însă le vede și, punîndu-și țeluri socialiste mondiale, nu poate lega soarta mișcării muncitorești de deznodămîntul

revoluției* burgheze. De aici însă nu trebuie să tragem neapărat concluzia că în revoluția burgheză muncitorul trebuie să-l sprijine pe liberal. De aici trebuie să tragem concluzia că muncitorul, fără a se contopi *cu vreo* altă clasă, trebuie să-l ajute *cu toată energia* pe țăran să ducă pînă la capăt această revoluție burgheză.

7. SOCIALIȘTII-REVOLUTIONARI

Cuvîntările intelectualilor socialiști-revoluționari (pe acelea ale țăranilor socialiști-revoluționari le-am menționat mai sus printre cuvîntările trudovicilor) sînt pătrunse de aceeași critică necruțătoare la adresa cadeților și vădesc aceeași atitudine de luptă necruțătoare împotriva moșierilor. Fără a repeta cele spuse mai sus, vom menționa o *nouă* trăsătură a acestui grup de deputați. Spre deosebire de socialiștii-populiști, care în locul idealului socialismului înclină să zugrăvească idealul... rînduieiilor din Danemarca, spre deosebire de țărani, căroră le este străină orice doctrină și care exprimă sentimentul spontan al omului asupra care idealizează tot spontan eliberarea de sub actuală formă de exploatare —, socialiștii-revoluționari introduc în cuvîntările lor doctrina „socialismului“ lor. De pildă, Uspenski și Sagatelian (partidul „dașnakțutiun“ este foarte apropiat de socialiștii-revoluționari, iar „tinerii“ chiar fac parte din partidul socialist-revoluționar) ridică problema *obștii*. Sagatelian a făcut o remarcă destul de naivă: „Cu părere de rău trebuie să observăm că cei ce dezvoltă teoria amplă a naționalizării pămîntului nu prea subliniază existența unei instituții vii, rămasă intactă, singura instituție pe baza căreia putem merge înainte... Obștea ne ferește de toate aceste orori (ororile din Europa, ruina micii gospodării etc.)“ (1 122).

Vom înțelege lesne „părerea de rău“ a acestui onorabil cavalier al obștii dacă vom ține seama de faptul că el a fost *al 26-lea* vorbitor în problema agrară.

Înainte de a lua cuvîntul cel puțin 14 deputați de stînga, trudovici etc., și nici unul dintre ei „nu a subliniat în mod deosebit existența unei instituții vii, rămasă intactă“! Are de ce „să-ți pară rău“ atunci cînd observi

la țărani din Dumă aceeași nepăsare față de obște pe care au manifestat-o și congresele Uniunii țărănești. Sagatelian și Uspenski s-au agățat de obște ca niște adevărați sectanți în toiul revoluției țărănești care nu vrea să știe de *vechea* obște țărănească. „Simt că obștea este în primejdie“, se plînge Sagatelian (1 123). „Tocmai acum trebuie să salvăm cu orice preț obștea“ (1 124). „Această formă (adică obștea) poate lua amploarea unei mișcări mondiale în stare să indice soluția tuturor problemelor economice“ (1 126). Precum se vede, toate aceste considerații despre obște au fost emise de d-l Sagatelian „pe un ton trist și nelalocul lui“. Iar colegul său Uspenski, criticînd legislația stolîpinistă îndreptată împotriva obștii, a exprimat dezideratul „ca posibilitatea de circulație a proprietății funciare să fie redusă la ultima limită, la ultimul grad“ (1 115).

Acest deziderat al unui narodnic este, fără îndoială, un deziderat reacționar. Este curios totuși că partidul socialist-revoluționar, în numele căruia a fost formulat în Dumă acest deziderat, cere desființarea proprietății private asupra pămîntului, fără să-și dea seama că în felul acesta se creează *cele mai mari* posibilități de circulație a pămînturilor, se creează condiții pentru cea mai liberă și mai lesnicioasă trecere a lor de la un proprietar la altul, pentru cea mai liberă și mai lesnicioasă pătrundere a capitalului în agricultură! Confuzia care se face între proprietatea privată asupra pămîntului și dominația capitalului în agricultură constituie greșeala caracteristică a adepților burghezi ai naționalizării pămîntului (inclusiv a lui George și a multor alora). Tendința socialiștilor-revoluționari de „a restrînge posibilitățile de circulație“ coincide cu tendința cadeților, al căror reprezentant, Kutler, a declarat deschis în raportul său: „partidul libertății poporului consideră că ei (țărani) trebuie îngrediați numai în ceea ce privește dreptul de înstrăinare și dreptul de ipotecare, pentru a preveni astfel pe viitor o largă dezvoltare a cumpărărilor și vînzărilor de pămînt“ (ședința a 12-a din 19 martie 1907, pag. 740).

Cadeții leagă acest deziderat reacționar de niște metode de rezolvare a problemei agrare (dominația moșierilor și a birocrăției), care asigură posibilitatea unor stupide interdicții birocratice și a unor tărăgăneli birocratice menite să

Înlesnească aservirea țăranilor. Socialiștii-revoluționari leagă acest deziderat reacționar de niște măsuri care exclud orice posibilitate de împilare din partea cinovnicilor (comitete agrare locale, alese pe baza votului universal etc.). La cei dintâi este reacționară întreaga lor politică (birocratmoșierească) în revoluția burgheză. La ceilalți este reacționar „socialismul” mic-burghez, pe care în mod greșit încearcă unii să-l impună revoluției burgheze consecvente.

În ceea ce privește teoriile economice ale socialiștilor-revoluționari este interesant să vedem ce spun reprezentanții lor în Dumă despre influența pe care o au transformările agrare asupra dezvoltării industriei. Punctul de vedere naiv al revoluționarilor burghezi, ușor camuflat sub învelișul doctrinei narodniciste, iese cât se poate de bine în relief. Iată-l, de pildă, pe socialistul-revoluționar Kabakov (gubernia Perm), cunoscut în Ural ca organizator al Uniunii țărănești, ca „președinte al republicii Alapaevsk”¹²⁴, supra-numit „Pugacev” *. El fundamentează într-un mod pur țărănesc dreptul țăranilor la pământ, invocând, printre altele, argumentul că țăranii n-au refuzat niciodată să apere Rusia de dușmani (1953). „La ce folosește împrumutarea? — exclamă el. — Noi spunem deschis că pământul trebuie să fie un bun comun al țărănimii muncitoare, și țăranii vor ști să împartă singuri pământul între ei, la fața locului, fără amestecul cinovnicilor, despre care știm de mult că n-au adus nici un folos țărănimii” (1954). „La noi, în Ural, s-au închis numeroase uzine pe motiv că tabla nu are cumpărători, și asta în timp ce în Rusia toate casele țăranilor sînt acoperite cu paie. De mult ar fi trebuit ca toate aceste case țărănești să fie acoperite cu tablă... Piețe sînt, dar lipsesc cumpărătorii. Cine formează la noi masa cumpărătorilor? Cei 100 000 000 de țărani muncitori — iată masa cumpărătorilor” (1952).

Da, aceste cuvinte exprimă just condițiile creării unei producții cu adevărat capitaliste în Ural în locul secularei stagnări semif feudale a producției „posesionale” **. Nici

* Vezi „lista deputaților din Duma • II-a de stat”, publicație particulară a unui autor necunoscut. Petersburg, 1907.

** *Drept posesional* — în Rusia pre-revoluționară, dreptul acordat unor întreprinzători particulari de a poseda și a exploata forța de muncă, pămînturile și bogățiile subsolului care le erau afectate de către stat. — *Nota trad.*

politica agrară a lui Stolîpin, nici aceea a cadeţilor nu poate aduce o îmbunătăţire vizibilă în condiţiile de trai ale *masei*; or, fără o îmbunătăţire a acestor condiţii nu se va dezvolta în Ural o industrie cu adevărat „liberă”. Numai o revoluţie ţărănească ar putea să transforme rapid Rusia plugului de lemn într-o Rusie a plugului de fier. Ţăranul socialist-revoluţionar are o imagine mai exactă şi mai cuprinzătoare a condiţiilor dezvoltării capitalismului decât slugile devotate ale capitalului.

Un alt socialist-revoluţionar, ţăranul Hovorostuhin (gubernia Saratov), a spus: „Da, domnilor, au spus multe cei din partidul libertăţii poporului. Ei învinuiesc Grupul trudovic că vrea să dea pământul celor ce vor să-l muncească. Ei spun că, dacă se va proceda în felul acesta, mulţi oameni vor pleca de la oraşe, şi va fi şi mai rău. Eu cred însă, domnilor, că de la oraşe vor pleca numai cei care n-au ce face acolo, iar cei care lucrează s-au obişnuit cu munca lor, şi atîta timp cît vor avea de lucru nu vor pleca de la oraş. Şi, la drept vorbind, de ce să se dea pământ unor oameni care nu vor să-l lucreze?...” (774). Nu este oare limpede că acest „eser” nu vrea în nici un caz să se ajungă la o folosire egalitară a pământului de către toţi, ci la crearea de fermieri liberi şi egali în drepturi pe un pământ liber? „...Trebuie să se dea cu orice preţ libertate economică întregului popor, mai cu seamă aceluia care au suferit şi au flămînzit atîta ani” (777).

Şi să nu credeţi că această formulare *justă a adevăratului* conţinut al eserismului („să se dea libertate economică”) se datoreşte *exclusiv* exprimării stîngace a ţăranului. Lucrurile nu stau chiar așa. Intelectualul Muşenko, liderul socialist-revoluţionar care a rostit, în numele partidului său, cuvîntul de încheiere în problema agrară, e călăuzit de concepţii economice incomparabil mai naive decât acelea ale ţăranilor Kabakov şi Hovorostuhin.

„Noi — a declarat Muşenko — afirmăm că o colonizare justă, o justă repartizare a populaţiei, va fi posibilă numai atunci cînd pământul va fi eliberat, cînd vor fi desfiinţate toate barierele create de principiul proprietăţii private asupra pământului. Apoi ministrul a vorbit despre creşterea populaţiei în statul nostru... Din spusele d-sale a reieşit că numai pentru acest spor de populaţie (1 600 000 de locuitori) este nevoie de aproximativ 3 500 000 de desetine de pământ.

Dînsul spune : bine, dar, dacă introduceți folosirea egalitară a pămîntului, de unde veți lua pămîntul necesar pentru acest spor de populație ? Eu însă vă întreb : unde, în care stat (sic !) întregul spor de populație este absorbit de agricultură ? *Se știe doar că legea care reglementează repartizarea populației pe stări sociale și profesii este tocmai o lege inversă*" (subliniat de noi). „Dacă un stat, dacă o țară nu degenerază, ci se dezvoltă din punct de vedere industrial, înseamnă că pe fundamentul agriculturii, care satisface nevoile elementare de hrană și de materii prime, se înalță noi și noi etaje economice. Nevoile cresc, apar noi produse, noi ramuri de producție ; industria prelucrătoare atrage un număr tot mai mare de brațe de muncă. Populația orașelor crește mai repede decît populația satelor și absoarbe o parte tot mai mare a sporului populației. Se întîmplă uneori, domnilor, ca populația agricolă să scadă nu numai relativ, dar și absolut. Dacă la noi acest (!) proces se desfășoară destul de lent, aceasta se datorește faptului că lipsește temelia pe care să se poată înălța aceste noi etaje economice. Gospodăria țărănească este o temelie prea șubredă ; piața industriei este prea îngustă. Dați poporului pămîntul în folosință și creați, pe această cale, o populație agricolă sănătoasă, numeroasă, plină de forță vitală, și veți vedea cît de mare va fi cererea de produse industriale și de cîte brațe de muncă va fi nevoie la orașe, în fabrici și uzine" (1 173).

Ei, ce ziceți, e adorabil acest „socialist-revoluționar“ care numește program de socializare a pămîntului un program care nu înseamnă altceva decît dezvoltarea capitalismului ! El nici nu bănuiește măcar că legea creșterii mai rapide a populației orașenești este exclusiv o lege a modului de producție *capitalist*. Lui nici nu-i trece prin cap că această „lege“ nu acționează și nu poate acționa altfel decît prin diferențierea țărănimii în burghezie și proletariat, printr-un proces de „selecționare“ între agricultori, adică prin înlăturarea „sărăcanilor“ de către „adevărații gospodari“. Armonia economică pe care o zugrăvește acest socialist-revoluționar pe baza unei legi capitaliste este înduioșător de naivă. Dar aceasta nu este armonia propovăduită de economistul burghez vulgar, care vrea să estompeze lupta dintre muncă și capital. Este armonia propovăduită de un revoluționar burghez inconștient, care vrea să măture de pe fața pămîntului rămășițele absolutismului, ale iobăgiei și ale rînduielilor medievale.

Revoluția burgheză *victorioasă* pe care o visează actualul nostru program agrar nu poate avea loc altfel decît prin intermediul unui *asemenea* revoluționar burghez. Pe acesta

muncitorilor conștient trebuie să-l sprijine în interesul dezvoltării sociale, fără a se lăsa măcar o clipă ademenit de iluziile puerile ale „economiştilor” narodnici.

8. „NAȚIONALII”

Dintre reprezentanții în Dumă ai naționalităților neruse s-au pronunțat în problema agrară polonezii, bielorușii, letonii și estonii, lituanienii, tătarii, armenii, bașkirii, kirghizii și ucrainenii. Iată cum și-au expus ei punctul lor de vedere.

Narodovistul ¹²⁵ Dmowski, „în numele polonezilor reprezentanți ai Regatului Poloniei și ai părții apusene a statului, vecină cu acesta” (742), a spus în Duma a II-a : „deși relațiile agrare de la noi reprezintă o fază de trecere spre relații de tipul celor existente în Europa occidentală, totuși la noi există o problemă agrară, și lipsa de pământ este o racilă a vieții noastre. Unul din primele puncte ale programului nostru social îl constituie mărirea suprafeței proprietății funciare țărănești” (743).

„Dacă la noi, în Regatul Poloniei, au fost mari tulburări agrare sub forma ocupării pământurilor moșierești, ele au avut loc numai în partea răsăriteană, și anume în județul Vlodava, unde țăranilor li s-a spus că ei, în calitate de ortodocși, vor fi împrăprietăriți cu pământurile moșierești. Aceste tulburări s-au produs numai în rîndurile populației ortodoxe” (745).

„...,Aici (în Regatul Poloniei), problema agrară, ca și toate celelalte reforme sociale..., poate fi rezolvată, potrivit cerințelor vieții, numai de către o adunare a reprezentanților ținutului — numai de către un seim autonom” (747).

Această cuvîntare a narodovistului polonez a stîrnit atacuri înverșunate din partea țăranilor bieloruși de dreapta (Gavrilkic din gubernia Minsk, Șimanski, Grudinski) împotriva moșierilor polonezi, iar episcopul Evloghii, bineînțeles, a profitat de ocazie și a rostit o cuvîntare iezuită-polițienească, în spiritul politicii ruse din 1863, despre asuprirea țăranilor ruși de către moșierii polonezi (ședința a 26-a din 12 aprilie).

„Cît de simplu sînt prezentate lucrurile aici !” — a răspuns narodovistul Grabski (ședința a 32-a din 3 mai).

„Țăranii vor primi pământ ; moșierii ruși vor rămâne cu pământurile lor ; țăranii vor sprijini, ca în bunele vremuri de altădată, vechiul regim, iar polonezii își vor primi pedeapsa cuvenită pentru că au început să vorbească despre un seim polonez“ (62). Și oratorul, demascînd în termeni vehemenți toată demagogia nerușinată a guvernului rus, a cerut ca „rezolvarea problemei agrare la noi să fie transmisă unui seim polonez“ (75).

Adăugăm la aceasta că țăranii sus-menționați au cerut *împroprietărire suplimentară* cu titlu de proprietate (de pildă, pag. 1 811). Și în Duma I, țăranii polonezi și cei din ținuturile apusene au cerut să li se dea pământ cu titlu de proprietate. Sînt un țăran cu pământ puțin din gubernia Lublin — a spus Nakonecinîi la 1 iunie 1906. — Și în Polonia este nevoie de o expropriere. Mai bine 1 deseatină pe vecie decît 5 pe timp nedeterminat (881—882). Același lucru l-au spus și Poneatovski (gubernia Volînia) din partea Ținutului de vest (19 mai, pag. 501) și Trasun din partea guberniei Vitebsk (418, 16 mai 1906). Ghirnius (gubernia Suvalki) s-a pronunțat cu acest prilej împotriva creării unui fond funciar general al statului și pentru crearea unor fonduri funciare locale (1 iunie 1906, pag. 879). Conte Tîșkevici a declarat tot atunci că, după părerea sa, ideea creării unui fond al întregului popor este „nepractică și nu e ferită de primejdii“ (874). În același sens s-a pronunțat și Stețki (24 mai 1906, pag. 613—614 : pentru proprietatea individuală, împotriva arendării).

Din partea Ținutului baltic a vorbit în Duma a II-a Iurașevski (gubernia Kurlanda), care a cerut desființarea privilegiilor feudale ale marilor proprietari funciari (16 mai 1907, pag. 670) și exproprierea pământurilor moșierești care depășesc o anumită limită. „Considerînd că în Ținutul baltic agricultura actuală s-a dezvoltat pe baza principiului proprietății private statornicit acolo sau pe baza arendării ereditare, trebuie să conchidem totuși că pentru viitoarea reglementare a relațiilor agrare este necesar ca în Ținutul baltic să fie introdusă imediat autoadministrarea pe baze larg democratice, care să poată rezolva în mod just această problemă“ (672).

Reprezentantul guberniei Estlanda, progresistul Iurine, a prezentat un proiect separat pentru această gubernie (ședință a 47-a din 26 mai 1907, pag. 1 210). El s-a pronunțat pentru un „compromis“ (1 213): pentru „arendare ereditară sau perpetuă“ (1 214). „Cel care folosește pământul, care îl folosește mai bine va fi și posesorul lui“ (ibid.). Cerînd în acest sens înstrăinarea forțată, Iurine respinge ideea confiscării pământului (1 215). În Duma I, Ceakste (gubernia Kurlanda) a cerut ca, în afară de pământurile moșierești, să fie date țăranilor și pământurile bisericesti (ale pastorilor) (ședința a 4-a din 4 mai 1906, pag. 195). Tenison (gubernia Liflanda) a declarat că va vota pentru adresă, adică pentru înstrăinare forțată, deoarece consideră că „toți adepții individualizării pământului“ (ibid., pag. 209) pot să facă acest lucru. Kreuzberg (gubernia Kurlanda) a cerut, în numele țăranimii din gubernia sa, „exproprierea latifundiilor“ și neapărat „împroprietărirea“ celor fără pământ sau cu pământ puțin cu titlu de proprietate (ședința a 12-a din 19 mai 1906, pag. 500). Riutli (gubernia Liflanda) a cerut înstrăinarea forțată etc. „Cît privește transformarea pământului într-un fond al statului — a spus el —, țăranii noștri își dau foarte bine seama că aceasta ar însemna o nouă înrobire a țăranilor. De aceea trebuie să apărăm mica gospodărie țărănească și productivitatea muncii ei și să le ferim de orice tentative din partea capitalismului. Așadar, dacă vom transforma pământul într-un fond al statului, vom crea cel mai mare capitalism“ (497, aceeași dată). Ozolin (gub. Liflanda), vorbind în numele țăranilor letoni, s-a pronunțat pentru înstrăinare forțată și pentru proprietate; el este categoric împotriva creării unui fond funciar general al statului și admite numai fonduri regionale locale (ședința a 13-a din 23 mai 1906, pag. 564).

Leonas, „reprezentant al guberniei Sivalki, și anume al populației lituaniene“ (ședința a 39-a din 16 mai 1907, pag. 654), s-a pronunțat pentru planul partidului cadet, din care face parte. Bulat, un alt lituanian autonomist din aceeași gubernie, s-a raliat trudovicilor, propunînd însă ca rezolvarea problemei răscumpărării etc. să fie amînată pînă la discutarea ei de către comitetele agrare locale (pag. 651,

ibid.). Povilius (gubernia Kovno), în numele „grupului din Dumă al social-democraților din Lituania“ (ibid., pag. 681, anexă), a prezentat programul agrar, precis formulat, al acestui grup, program care coincide cu al nostru, al P.M.S.D.R., cu singura deosebire că „fondul funciar local de pe teritoriul Lituaniei“ urmează să fie pus la dispoziția „unui organ de administrare autonomă a Lituaniei“ (ibid., anexa 2).

În numele grupului musulman a vorbit în Duma a II-a Han Hoiski (gubernia Elisavetpol), care a spus: „Noi, musulmanii, care reprezentăm peste 20 000 000 din întreaga populație a statului rus, urmărim cu aceeași luare-aminte toate peripețiile problemei agrare și așteptăm cu aceeași nerăbdare o rezolvare satisfăcătoare a ei“ (ședința a 20-a din 2 aprilie 1907, pag. 1 499). În numele grupului musulman, vorbitorul se declară de acord cu cele spuse de Kutler, pronunțându-se pentru expropriere în schimbul unei despăgubiri echitabile (1 502). „Dar cine trebuie să dispună de aceste pământuri expropriate? În această privință, grupul musulman consideră că pământurile expropriate nu trebuie să formeze un fond funciar general al statului, ci un fond funciar regional în cadrul fiecărei regiuni“ (1 503). „Reprezentantul tătarilor din Crimeea“, deputatul Mediev (gubernia Taurida), a rostit o înflăcărată cuvântare revoluționară, în care s-a pronunțat pentru „pământ și libertate“. „Pe măsură ce dezbaterile înaintază, în fața noastră se conturează tot mai clar revendicarea poporului ca pământul să fie dat în folosință celui ce-l lucrează“ (ședința a 24-a din 9 aprilie 1907, pag. 1 789). Oratorul arată „cum s-a creat în regiunile noastre periferice proprietatea sacră asupra pământului“ (1 792), cum au fost jefuite pământurile bașkire, cum miniștrii, consilierii de stat și șefii jandarmeriilor primeau între 2 000 și 6 000 de desetine. El citează pasaje din mandatul dat de „frații tătari“ care se plîng de jefuirea pământurilor vakuf¹²⁶. Citează răspunsul dat la 15 decembrie 1906 unui tătar de către guvernatorul general al Turkestanului, care a afirmat că numai persoanele de religie creștină pot fi colonizate pe pământurile statului. „Nu se simte oare în aceste documente ceva din duhoarea putregaiului, a arakceevismului din secolul trecut?“ (1 794).

În numele țăranilor din Caucaz, în afară de social-democrații din partidul nostru pe care îi vom cita mai jos, a vorbit sus-amintitul Sagatelian (gubernia Erivan), care se situează pe pozițiile socialiștilor-revoluționari. În același spirit s-a pronunțat și un alt reprezentant al partidului „dașnakțutiun“, Ter Avetikeanț (gubernia Elisavetpol), care a spus : „Pământul ca proprietate a obștilor trebuie să aparțină celor ce muncesc, adică poporului muncitor, și nimănui altcuiva“ (ședința a 39-a din 16 mai 1907, pag. 644). „În numele întregii țăranimi din Caucaz, declar că... în momentul hotărîtor întreaga țăranime din Caucaz va merge umăr la umăr cu fratele său mai mare, țăranimea rusă, și-și va cuceri pământul și libertatea“ (646). „În numele alegătorilor săi — localnicii din regiunea Terskaia —, Eldarhanov cere să înceteze jefuirea bogățiilor naturale pînă la rezolvarea problemei agrare“ (ședința a 32-a din 3 mai 1907, pag. 78) ; guvernul însă, care acaparează cele mai bune pămînturi de pe podiș, răpește pămînturile poporului kumîk, ridicînd pretenții și asupra bogățiilor subsolului (asta s-a întîmplat, probabil, înainte de prelegerea ținută la Stockholm de Plehanov și John, care au arătat că pămînturile municipalizate sînt inaccesibile unei puteri de stat nedemocratice).

În numele bașkirilor, deputatul Hasanov (gubernia Ufa), amintește că guvernul a jefuit 2 000 000 de desetine de pămînt și cere ca aceste pămînturi „să fie luate înapoi“ (ședința a 39-a din 16 mai 1907, pag. 641). Același lucru l-a cerut în Duma I și Sirtlanov, deputat de Ufa (ședința a 20-a din 2 iunie 1906, pag. 923). În numele poporului kirghiz-kaisak a vorbit în Duma a II-a deputatul Karataev (regiunea Ural) : „Noi, kirghizii-kaisaci... înțelegem și simțim cît se poate de bine nevoia de pămînt a fraților noștri țărani și sîntem gata să ne restrîngem bucuroși“ (ședința a 39-a, pag. 673), dar „sînt foarte puține surplusuri de pămînt“, iar „în momentul de față strămutările de locuitori implică evacuarea poporului kirghiz-kaisak“... „Kirghizii sînt evacuați nu de pe pămînturile lor, ci din casele lor“ (675). „Kirghizii-kaisaci simpatizează întotdeauna cu toate fracțiunile de opoziție“ (675).

În numele fracțiunii ucrainene a vorbit în Duma a II-a la 29 martie 1907 deputatul Saiko, cazac din gubernia

Poltava. El a citat următoarele versuri dintr-un cântec căzăcesc : „Hei, țarină Katerină, ce-ai făcut cu noi? Dat-ai stepa, mîndra țară, în dar la ciocoi. Hei, țarină Katerină, -ndură-te de noi, mîndra țară cu dumbrăvi dăne-o înapoi“, și s-a raliat trudovicilor, cerînd doar ca, în paragraful 2 al proiectului celor 104, cuvintele : „fond funciar al întregului popor“ să fie înlocuite cu următoarele cuvinte : „fond funciar național (sic !) al ținutului, care trebuie să constituie baza unor rînduiri socialiste“. „Fracțiunea ucraineană consideră că cea mai mare nedreptate din lume este proprietatea privată asupra pămîntului“ (1 318).

Cijevski, deputat de Poltava, a declarat în Duma I : „Ca adept înflăcărat al ideii autonomiei, și în special ca adept înflăcărat al autonomiei Ucrainei, aș dori foarte mult ca problema agrară să fie rezolvată de poporul meu, ca ea să fie rezolvată de diferitele unități autonome în cadrul unei orînduiri bazate pe autonomie a statului nostru, care constituie pentru mine un ideal“ (ședința a 14-a din 24 mai 1906, pag. 618). În același timp însă, acest autonomist ucrainean recunoaște necesitatea absolută a unui fond funciar al statului, clarificînd cu acest prilej o problemă pe care au încurcat-o „municipaliștii“ noștri. „Trebuie — a spus Cijevski — să stabilim ferm și categoric principiul că administrarea pămînturilor care fac parte din fondul funciar al statului trebuie să fie încredințată în mod exclusiv unor unități locale de zemstvă sau autonome care să se autoadministreze, atunci cînd ele vor lua ființă. S-ar putea pune, ce-i drept, întrebarea : ce sens ar mai avea atunci această denumire de «fond funciar al statului», dacă în toate cazurile particulare el va fi administrat de organele de autoadministrare locală? Cred că ea va avea un sens profund. În primul rînd... o parte din fondul statului va trebui să se afle la dispoziția guvernului central... fondul general de colonizare al statului nostru... Apoi, în al doilea rînd, sensul creării fondului de stat și sensul acestei denumiri a lui decurg din faptul că, deși instituțiile locale vor avea libertatea de a dispune de acest fond pe scară locală, ele totuși vor putea face acest lucru numai în anumite limite“ (620). Acest autonomist mic-burghez înțelege mult mai bine decît social-democrații noștri meșevici rolul

puterii de stat într-o societate centralizată prin dezvoltarea economică.

Printre altele, vorbind de cuvîntarea lui Cijevski, nu putem trece cu vederea critica făcută de el „normelor”. „Norma de muncă este o vorbă goală”, spune el din capul locului invocînd diversitatea condițiilor din agricultură și respingînd, pentru aceleași motive, și norma „de consum”. „Păreră mea este că țărani trebuie să primească pămînt nu după vreo normă oarecare, ci în limita rezervelor existente... Trebuie să li se dea tot ce se poate da în regiunea respectivă”; de pildă, în gubernia Poltava, „trebuie expropriat pămîntul tuturor proprietarilor funciari, lăsîndu-li-se în medie cîte 50 de desetine ca limită maximă” (621). Mai este oare de mirare că toate aceste palavrageli ale cadeților pe tema normelor nu urmăresc decît să ascundă planurile lor în ceea ce privește adevăratele proporții ale exproprierii? Cijevski, criticîndu-i pe cadeți, nu-și dă încă seama de acest lucru*.

Concluzia care decurge din această trecere în revistă a cuvîntărilor rostite de „naționali” în Dumă în legătură cu problema agrară este clară. Aceste cuvîntări au confirmat întru totul cele spuse de mine împotriva lui Maslov în broșura „Revizuirea etc.”, la pag. 18 (ediția I)**, în problema legăturii dintre municipalizare și drepturile naționalităților, și anume că aceasta este o problemă *politică*, pe care o rezolvă partea politică a programului nostru, și că numai dintr-un provincialism mic-burghez a fost ea introdusă fără rost în programul agrar.

La Stockholm, menșevicii au dat dovadă de un zel de-a dreptul comic în străduința lor de „a curăța municipali-

* Cijevski formulează totodată și cit se poate de sugestiv teza, cunoscută de noi, a trudovicilor care sînt în mod inconștient burghezi: creșterea industriei și scăderea afluxului spre agricultură, ca urmare a revoluției țărănești, consecvențe: „La noi, țărani, adică delegații care ne-au trimis aici, au făcut, de pildă, următoarea socoteală: «dacă am fi ceva mai bogați și dacă fiecare din familiile noastre ar putea cheltui pe zahăr 5—6 ruble pe an, atunci în fiecare din județele în care se poate cultiva sfeclă s-ar mai înființa cîteva fabrici de zahăr în afară de cele existente». Firește că înființarea acestor fabrici ar face ca agricultura să devină intensivă, ceea ce ar atrage după sine o creștere imensă a cererii de brațe de muncă. Ar spori producția fabricilor de zahăr etc. (622). Acesta este tocmai un program de fermierat de tip „american” și de dezvoltare „americană” a capitalismului în Rusia.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 248—249. — Nota red.

zarea de naționalizare“ (cuvintele menșevicului Novosedski, consemnate în „Procesele-verbale“ ale Congresului de la Stockholm, pag. 146). „Unele regiuni istorice, cum sînt, de pildă, Polonia și Lituania — a spus Novosedski —, coincid cu teritoriile naționale, și punerea pămînturilor la dispoziția acestor regiuni poate constitui un teren pe care să se dezvolte cu succes tendințele naționalist-federaliste, ceea ce va transforma în fond municipalizarea într-o naționalizare fracționată“. De aceea, Novosedski și Dan au propus — și au reușit să facă să fie acceptat — următorul amendament : în locul cuvintelor : „unor organizații regionale superioare de autoadministrare“ din proiectul lui Maslov să se pună : „unor organe superioare de autoadministrare locală care să grupeze districte orașenești și rurale“.

Ingenios procedeu de „a curăța municipalizarea de naționalizare“, nimic de zis. Să înlocuiești un cuvînt cu altul, nu este oare limpede că din această operație rezultă de la sine o regrupare „a regiunilor istorice“ ?

Nu, domnilor, nici un fel de înlocuire de cuvinte nu vă va ajuta să înlăturați din conținutul municipalizării absurditatea „naționalist-federalistă“ care-i este proprie. Duma a II-a a dovedit că *de fapt* ideea de „municipalizare“ *n-a servit decît* tendințelor naționaliste ale diverselor grupuri ale burgheziei. Numai aceste grupuri, dacă nu-l socotim pe cazacul Karaulov, deputat de dreapta, au luat „sub aripa lor“ diversele fonduri „de ținut“ și „regionale“. În același timp, naționaliștii au eliminat conținutul agrar al provincializării (căci, în realitate, Maslov „dă“ pămîntul provinciilor, și nu „municipiilor“, așa încît cuvîntul provincializare e mai potrivit) : nimic să nu se decidă cu anticipație, toate problemele — atît aceea a răscumpărării cît și aceea a proprietății etc. — să fie lăsate în seama seimurilor autonome sau a organelor de autoadministrare regională etc. Au fost astfel pe deplin confirmate cele spuse de mine : „legea cu privire la zemstvizarea * terenurilor din Transcaucazia va trebui în orice caz să fie promulgată de adunarea constituantă din Petersburg, căci doar nu este de presupus că Maslov ar vrea să acorde oricărei regiuni periferice libertatea de a men-

* De la cuvîntul rusesc zemstvo. — Nota trad.

ține proprietatea funciară moșierească“ („Revizuirea“, pag. 18) *.

Așadar, evenimentele au confirmat că a invoca în sprijinul municipalizării considerente legate de acordul sau dezacordul naționalităților înseamnă a invoca un argument banal. Municipalizarea preconizată în programul nostru s-a dovedit a fi în contradicție cu părerea, precis exprimată, a celor mai diferite naționalități.

Evenimentele au confirmat că în realitate municipalizarea nu creează condiții pentru conducerea mișcării țărănești de masă pe scară națională, ci contribuie la fărâmițarea acestei mișcări în mici pîrîiașe provinciale și naționale. Din *ideea* fondurilor regionale preconizate de Maslov, *viața* a reținut numai „regionalismul“ național-autonomist.

„Naționaliștii“, într-o oarecare măsură, nu constituie parte interesată în problema *noastră* agrară. La multe din naționalitățile neruse nu există, ca la noi, o mișcare țărănească de sine stătătoare în centrul revoluției. De aceea este cât se poate de firesc că adeseori în programele lor „naționaliștii“ stau oarecum deoparte de problema agrară *rusă*. Pe noi — au ei aerul de a spune — această chestiune nu ne privește; noi ne vedem de treburile noastre. În ceea ce privește burghezia și mica burghezie naționalistă, un asemenea punct de vedere este inevitabil.

Din partea proletariatului, el este inadmisibil; or, programul nostru păcătuiește *de fapt* tocmai printr-un asemenea naționalism burghez inadmisibil. Așa cum, în cazul cel mai bun, „naționaliștii“ nu fac decît să se alătore mișcării generale din Rusia, fără a-și pune ca scop să înzecească forța ei prin unirea și concentrarea mișcării, tot așa și menșevicii întocmesc un program care *aderă* la revoluția țărănească, în loc să dea un program care să călăuzească revoluția, să-i unească strîns forțele și s-o împingă înainte. Municipalizarea nu este o lozincă a revoluției țărănești, ci un plan reformist mic-burghez născocit, lipit într-un ungher al revoluției.

Proletariatul social-democrat nu-și poate schimba programul în funcție de faptul că cutare sau cutare naționalități

* V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 248—249. — Nota red.

„sînt sau nu de acord“. Datoria noastră este să unim și să concentrăm mișcarea, propagînd cea mai justă cale, cea mai bună orînduire agrară posibilă în societatea burgheză, luptînd împotriva forței tradițiilor, a prejudecăților, a provincialismului închistat. Faptul că micii țărani „nu sînt de acord“ cu socializarea pămîntului nu poate să schimbe programul nostru în revoluția socialistă. El ne poate determina doar să preferăm să acționăm pe calea *exemplului*. Tot astfel și cu naționalizarea pămîntului în revoluția burgheză. Faptul că cutare naționalitate sau cutare naționalități „nu sînt de acord“ cu naționalizarea nu ne poate determina să schimbăm teza că interesele întregului popor cer o cît mai deplină eliberare de proprietatea funciară medievală și desființarea proprietății private asupra pămîntului. Faptul că pături însemnate ale masei de oameni ai muncii de cutare sau cutare naționalitate „nu sînt de acord“ ne va determina să preferăm înrîurirea pe calea exemplului în locul oricărei alte înrîuriri. Naționalizarea fondului de colonizare, naționalizarea pădurilor, naționalizarea întregului pămînt în Rusia centrală nu va putea coexista un timp cît de cît îndelungat alături de proprietatea privată asupra pămîntului într-o parte sau alta a statului (din moment ce cauza unificării acestui stat o constituie într-adevăr linia fundamentală a evoluției economice). Ori un sistem, ori celălalt va trebui să învingă. Practica va decide care din ele va învinge. Datoria noastră este să explicăm poporului care sînt condițiile cele mai favorabile pentru proletariat și pentru masele muncitoare într-o țară care se dezvoltă pe cale capitalistă.

9. SOCIAL-DEMOCRAȚII

Din cele opt cuvîntări rostite de social-democrați în Duma a II-a în legătură cu problema agrară, numai două constituie o *pledoarie* în favoarea municipalizării, și nu o simplă referire la ea. Este vorba de cuvîntarea lui Ozol și de a doua cuvîntare a lui Țereteli. Celelalte cuvîntări conțineau mai ales și aproape exclusiv atacuri împotriva proprietății funciare moșierești în genere și lămuriri asupra

aspectului politic al problemei agrare. Extrem de caracteristică în această privință este cuvîntarea nemeșeșugită a deputatului de dreapta, țăranul Petrocenko (ședința a 22-a din 5 aprilie 1907), care redă impresiile generale ale acestui deputat de la țară în legătură cu cuvîntările rostite de oratorii diferitelor partide. „Nu vă voi oboși reținîndu-vă atenția prin înșirarea a tot ce s-a vorbit aici ; dați-mi voie să vorbesc despre aceste lucruri în cuvinte simple. Deputatul Sveatopolk-Mirski a ținut aici o lungă cuvîntare. În această cuvîntare, el a căutat, pe cît se pare, să ne pregătească pentru ceva. Pe scurt, cuvintele lui ar putea fi redată astfel : nu aveți dreptul să-mi luați pămîntul care-mi aparține mie și pe care-l stăpînesc, iar eu nu vi-l voi da. La aceasta, deputatul Kutler a răspuns : «azi sînt alte vremuri, trebuie să-l dați, așa că-i mai bine să-l dați și să primiți bani în schimb». Deputatul Dmowski grăiește astfel : «cu pămîntul faceți cum vreți, dar de autonomie avem absolută nevoie». În același timp deputatul Karavaev spune : «ne trebuie și una și alta ; mai întîi să punem tot pămîntul laolaltă și pe urmă să-l împărțim». Țereteli spune : «nu, domnilor, nu-l putem împărți, pentru că deocamdată mai există vechea cîrmuire, și ea nu va îngădui așa ceva. Mai bine să căutăm să punem mîna pe putere, și pe urmă vom împărți pămîntul așa cum vom vrea» (pag. 1 615).

Acest țăran a sesizat, prin urmare, o singură deosebire între cuvîntarea social-democratului și aceea a trudovicului : explicarea necesității de a lupta pentru puterea în stat, pentru „cucerirea puterii“. Celelalte deosebiri i-au scăpat, ele i s-au părut neesențiale ! În prima sa cuvîntare, Țereteli denunță, ce-i drept, faptul că „aristocrația noastră birocratică este în același timp și o aristocrație funciară“ (725). Vorbitorul a arătat cum „în decurs de cîteva secole puterea de stat a dat în proprietate privată pămînturi care aparțineau statului, pămînturi care erau proprietate a întregului popor“ (724). Declarația depusă de el la sfîrșitul cuvîntării, în numele fracțiunii social-democrate și în care este expus programul nostru agrar, a rămas neargumentată și nici n-a fost opusă programelor celorlalte partide „de stînga“. Făcînd această constatare, nu vrem cîtuși de puțin să învinuim pe cineva — dimpotrivă, considerăm că prima

cuvîntare a lui Țereteli, concisă și clară, consacrată lămuririi caracterului de clasă al guvernului moșieresc, a fost extrem de reușită —, ci vrem doar să explicăm de ce trăsăturile specifice social-democrate ale programului nostru n-au fost sesizate de acest deputat țaran de dreapta (și, probabil, nici de ceilalți deputați țărani).

A doua cuvîntare social-democrată în problema agrară a fost rostită în „ședința agrară“ următoare a Dumei (ședința a 16-a din 26 martie 1907) de muncitorul Fomichev (gubernia Taurida), care s-a exprimat de repetate ori: „noi, țărani“. Fomichev a dat o ripostă vehementă deputatului Sveatopolk-Mirski, ale cărui faimoase cuvinte: țărani fără moșieri sînt ca „o turmă fără păstor“ au avut în rîndurile deputaților țărani un efect agitatoric mai puternic decît unele cuvîntări ale celor „de stînga“. „Deputatul Kutler a dezvoltat, în ampla sa cuvîntare, ideea înstrăinării forțate, dar în schimbul unor despăgubiri. Noi, reprezentanții țăranilor, nu putem admite răscumpărarea pentru motivul că ea ar împila și mai mult pe țărani“ (1 113). În încheiere, Fomichev a cerut ca „toate pămînturile să treacă în mîinile celor ce muncesc, în condițiile propuse de deputatul Țereteli“ (1 114).

Cuvîntarea următoare a fost rostită tot de un muncitor, pe nume Izmailov, din partea curiei țărănești din gubernia Novgorod (ședința a 18-a din 29 martie 1907). El a răspuns țăranului Bogatov, deputat din aceeași gubernie, care, în numele țăranilor din gubernia Novgorod, declarase că este de acord cu răscumpărarea. Izmailov a respins cu indignare ideea răscumpărării. El a arătat în ce condiții au fost „eliberați“ țărani din gubernia sa, care au primit 2 000 000 din cele 10 000 000 de deseatine de pămînt existente și 1 000 000 de deseatine de pădure din 6 000 000. El a descris sărăcia cumplită a țăranilor, care a ajuns pînă acolo încît nu numai că „de zeci de ani ei ard în sobe gardurile din jurul caselor“, dar „taie cu ferăstrăul colțurile de la propriile lor case“, „fac case mici din casele mari bătrînești numai pentru a putea economisi, la reconstruire, măcar un braț de lemne de foc“ (1 334). „Iată în ce situație se află țărani noștri, în timp ce domnii deputați de dreapta au fost apucați subit de dorul de cultură. Țăranul,

spun dumnealor, nu vrea să știe de cultură. Dar de cultură îi arde țăranului flămînd și înghețat? În loc de pămînt, dumnealor ar vrea să-i dea această cultură. Dar nici în această privință eu nu dau crezare celor spuse de dînșii. Eu cred că ei vor consimți să-și vîndă pămînturile, numai că se vor tocmi, pentru ca țăranul să le plătească cît mai scump pămîntul. Și iată de ce eu cred că vor consimți. După părerea mea — și țăranii trebuie să știe bine acest lucru —, ceea ce vă doare pe dv., domnilor, nu este pămîntul. Cred că nu voi greși dacă voi spune că în spatele pămîntului se ascunde altceva, o altă forță, pe care nobilii iobăgiști se tem s-o dea în mîinile poporului, se tem să n-o piardă o dată cu pămîntul; această forță, domnilor, e puterea politică. Ei vor da pămîntul și vor să-l dea, dar în așa fel încît noi să rămînem, ca și înainte, robii lor. Dacă ne îndatorăm la moșierii iobăgiști, nu mai scăpăm de sub puterea lor“ (1 345). Cu greu ne putem imagina ceva mai sugestiv și mai nimerit decît felul în care acest muncitor a demascat esența planurilor cadete.

În ședința a 20-a din 2 aprilie 1907, social-democratul Serov a criticat în special concepțiile cadetilor ca „exponenți ai capitalului“ (1 492), ca „exponenți ai proprietății funciare capitaliste“. Vorbitorul a arătat amănunțit, pe bază de cifre, ce a însemnat răscumpărarea din 1861 și a declarat că respinge „principiul elastic“ al evaluării echitabile. Serov a dat un răspuns absolut just din punct de vedere marxist la argumentul lui Kutler că nu poate fi confiscat pămîntul fără să se confişte și capitalul. „Noi nu invocăm în nici un caz argumente ca acela că pămîntul e al nimănui, el nefiind un produs al mîinilor omului“ (1 479). „Proletariatul, al cărui reprezentant este aici partidul social-democrat, căpătînd conștiință de sine, respinge orice exploatare, fie ea feudală sau burgheză. Pentru el nu se pune problema care dintre aceste două forme de exploatare este mai dreaptă; pentru el, problema se reduce în permanență la a ști dacă s-au copt condițiile istorice pentru desființarea exploatării“ (1 499). „După calculele făcute de statisticieni, prin confiscarea pămînturilor vor trece în mîinile poporului circa 500 000 000 de ruble, reprezentînd venitul — neprovenit din muncă — al moșierilor. Țăranii

vor folosi, desigur, acest venit pentru îmbunătățirea gospodăriei lor, pentru lărgirea producției, pentru satisfacerea unor cerințe sporite“ (1 498).

În a 22-a ședință a Dumei (5 aprilie 1907) au rostit cuvântări în problema agrară deputații Anikin și Aleksinski. Primul a subliniat legătura care există între „înalta birocrație și marea proprietate funciară“ și a arătat că lupta pentru pământ este indisolubil legată de lupta pentru libertate. Cel de-al doilea a explicat, într-o amplă cuvântare, caracterul feudal al gospodăriei bazate pe munca în dijmă, care predomină în Rusia. Vorbitorul a expus, așadar, bazele concepției marxiste asupra luptei duse de țărănime împotriva proprietății funciare moșierești, apoi a arătat dublul rol al obștii („rămășiță a trecutului“ și „aparat de exercitare a influenței asupra moșiilor“), semnificația legilor din 9 și 15 noiembrie 1906 (moșierului să i se alăture chiaburul, ca „pilon“ al regimului). Vorbitorul a demonstrat, pe bază de cifre, că „pământ puțin la țărani înseamnă pământ mult la nobili“ și a explicat că înstrăinarea „forțată“ propusă de cadeți înseamnă „constrângerea poporului în folosul moșierilor“ (1 635). Aleksinski s-a referit de-a dreptul la ziarul „*Reci*», organul cadeților“ (1 639), care a recunoscut că cadeților le convin comitetetele agrare cu o compoziție moșierească. Iar cadetul Tatarinov, care a vorbit la ședința următoare, după Aleksinski, a fost, după cum am văzut, strâns cu ușa de cele spuse de Aleksinski.

Cuvântarea rostită de Ozol în ședința a 39-a (16 mai 1907) constituie un exemplu de felul cum, prin faimoasa sa „critică“ a teoriei rentei a lui Marx și prin denaturarea corespunzătoare a noțiunii de „naționalizare a pământului“, Maslov a împins o parte din social-democrații noștri la folosirea unei argumentări cu totul nepotrivite pentru un marxist. Ozol a obiectat socialiștilor-revoluționari următoarele: „proiectul“ lor „este, după părerea mea, irealizabil pentru că prevede desființarea proprietății private asupra unor mijloace de producție, în cazul de față asupra pământului, în timp ce proprietatea privată asupra clădirilor industriale, și nu numai asupra acestora, ci și asupra caselor de locuit și a celorlalte construcții rămâne neatinsă. La pagina 2 a proiectului citim că toate construcțiile ridi-

cate pe aceste pămînturi și care sînt exploatare în mod capitalist rămîn proprietate privată, dar în cazul acesta fiecare proprietar particular va spune: fiți buni și achitați valoarea tuturor cheltuielilor făcute pe pămîntul naționalizat, pentru pavatul străzilor etc., iar eu voi încasa chiriile acestor imobile. Asta nu-i naționalizare, ci pur și simplu o înlesnire pentru obținerea de profituri capitaliste în cea mai evoluată formă capitalistă" (667).

Iată o mostră de maslovism de cea mai pură speță! În primul rînd, se repetă argumentul banal al cadeților și al celor de dreapta că nu poți desființa exploatarea feudală dacă nu te atingi de cea burgheză. În al doilea rînd, vorbitorul dă dovadă de o uluitoare ignoranță în materie de economie politică: „chiria“ imobilelor de la orașe etc. *reprezintă* partea leului din *renta funciară*. În al treilea rînd, „marxistul“ nostru, călcînd pe urmele lui Maslov, uită cu desăvîrșire (sau neagă?) renta absolută. În al patrulea rînd, reiese că un *marxist* contestă oportunitatea „cele mai evolute forme capitaliste“, preconizată de un socialist-revoluționar! Adevărate perle ale municipalizării masloviste...

În ampla sa cuvîntare de încheiere (ședința a 47-a din 26 mai 1907), Țereteli a apărut ideea municipalizării, desigur, într-un mod mai chibzuit decît Ozol, dar tocmai această apărare migăloasă, chibzuită și clară a dezvăluit deosebit de pregnant toată falsitatea principalelor argumente ale municipaliştilor.

Critica poziției celor de dreapta, făcută de Țereteli la începutul cuvîntării sale, a fost într-un tot justă din punct de vedere politic. Excelentă a fost remarca lui la adresa șarlatanilor liberalismului care căutau să sperie poporul cu zguduirii de felul revoluției franceze. „El (Șingarev) uită că numai după confiscarea pămînturilor moșierești și datorită acestei confiscări s-a trezit Franța la o viață nouă, puternică“ (1 228). Foarte justă a fost și lozinca principală a lui Țereteli: „desființarea totală a latifundiilor moșierești și lichidarea totală a regimului birocratic moșieresc“ (1 224). Dar, îndată ce trece la examinarea poziției cadeților, începe să se facă simțită poziția greșită a menșevismului. „Principiul înstrăinării forțate a pămîntului — a spus

Țereteli — este în mod obiectiv un principiu al mișcării de eliberare, dar nu toți aceia care sînt pentru acest principiu admit sau vor să admită toate concluziile care decurg din el“ (1 225). Aceasta este o idee fundamentală a menșevismului, și anume că „linia de demarcație“ între principalele grupări politice în revoluția noastră trece pe la dreapta cadeților, iar nu pe la stînga lor, cum considerăm noi. Că această idee este greșită se vede deosebit de limpede din formularea precisă a lui Țereteli, căci, după experiența reformei din 1861, este absolut incontestabilă posibilitatea unei înstrăinări forțate care să însemne precumpănirea intereselor moșierilor, menținerea *puterii* lor, consfințirea unei noi aserviri. Și mai pronunțată este afirmația lui Țereteli că, „în problema formelor de folosire a pămîntului, noi (social-democrații) sîntem mai departe de ei (de narodnici)“ (1 230) decît de cadeți. După aceste cuvinte, vorbitorul a trecut la critica „normelor“ de muncă și de consum. În această critică el a avut de o mie de ori dreptate, dar tocmai în această *privință* cadeții nu sînt *cu nimic mai buni* decît trudovicii, deoarece ei abuzează de „norme“ într-o măsură mult mai mare. Mai mult chiar, la cadeți agitația în jurul stupidelor „norme“ este rezultatul birocratismului lor și al tendinței de *a-l trăda* pe țaran. Pentru țaran, „normele“ reprezintă ceva adus din afară de către intelectualitatea narodnică, și am văzut mai înainte, din exemplul lui Cijevski și Poiarkov, deputați în Duma I, că practicienii de la sate aduc critici bine țintite „normelor“ de orice fel. Dacă social-democrații ar explica *acest lucru* deputaților țărani, dacă ar prezenta la proiectul trudovicilor un amendament care să înlătore normele, dacă ar arăta din punct de vedere teoretic semnificația naționalizării, care nu are nimic comun cu „normele“, atunci ei ar deveni conducătorii revoluției țărănești împotriva liberalilor. Dar poziția menșevismului înseamnă subordonarea proletariatului influenței liberale. În Duma a II-a era cît se poate de ciudat să spui că noi, social-democrații, sîntem mai departe de narodnici, întrucît cadeții s-au pronunțat *pentru* limitarea dreptului de a vinde și de a ipoteca pămîntul!

Criticînd, în continuare, naționalizarea, Țereteli a adus trei argumente: 1) „armata de birocați“, 2) „o mare

nedreptate față de naționalitățile mici“, 3) „în cazul unei restaurări“, „s-ar da o armă în mâinile dușmanilor poporului“ (1 232). Aceasta este o expunere conștiințioasă a concepțiilor acelor care au făcut să fie adoptat programul partidului nostru, și era de datoria lui Țereteli, ca membru de partid, să expună aceste concepții. Cît de inconsistente sînt aceste concepții și cît de superficială a fost critica — extrem de politică — făcută de el, am arătat mai înainte.

Țereteli a adus șase argumente în sprijinul municipalizării: 1) municipalizarea „asigură utilizarea efectivă a acestor mijloace (adică a rentei) pentru satisfacerea nevoilor poporului (!)“ (sic ! pag. 1 233) — afirmație optimistă; 2) „municipalitățile vor căuta să îmbunătățească situația șomerilor“, ca, de pildă, în America, țară cu regim democrat și cu o administrație descentralizată (?); 3) „municipalitățile pot lua în stăpînire aceste (mari) gospodării pentru a organiza gospodării model“ și 4) „în momentele de criză agrară... vor da gratuit în arendă pămînt țăranilor fără pămînt și celor nevoiași“ (sic ! pag. 1 234). Avem de-a face aici cu o demagogie mai respingătoare decît aceea a socialiștilor-revoluționari, cu un program de socialism mic-burghez în revoluția burgheză. 5) „Un reazem al democratismului“ — în genul organelor de autoadministrare ale cazacilor; 6) „exproprierea pămînturilor lotuale... poate provoca o violentă mișcare contrarevoluționară“, probabil împotriva voinței tuturor țăranilor care s-au pronunțat pentru naționalizare.

Bilanțul cuvîntărilor rostite de social-democrați în Duma a II-a: un rol conducător în problema răscumpărării, în problema legăturii dintre proprietatea funciară moșierească și puterea în statul actual, și propriu-zis un program agrar care alunecă spre cadetism și care dovedește că autorii lui nu înțeleg condițiile economice și politice ale revoluției țărănești.

Bilanțul tuturor dezbaterilor în jurul problemei agrare desfășurate în Duma a II-a: moșierii-deputați de dreapta au dat dovadă de o înțelegere cît se poate de clară a intereselor lor de clasă și au arătat că sînt cît se poate de conștienți de condițiile economice și politice în care-și pot menține dominația de clasă în Rusia burgheză. Liberalii

s-au alăturat în fond poziției acestora, încercând să-l dea pe țăran pe mâna moșierului prin procedee dintre cele mai fățarnice și mai odioase. Intelectualii narodnici au inoculat programelor țărănești un iz de birocratism și de filozofare mic-burgheză. Țăranii au exprimat în modul cel mai direct și mai vehement revoluționarismul spontan al luptei lor împotriva tuturor rămășițelor feudalismului și a tuturor formelor de proprietate funciară medievală, fără să-și dea prea bine seama de condițiile politice ale acestei lupte și idealizând în chip naiv acest „pământ al făgăduinței” care e libertatea burgheză. Naționalii burghezi s-au alăturat, mai mult sau mai puțin timid, luptei țăranilor, fiind în mare măsură pătrunși de vederile înguste și de prejudecățile generate de izolarea micilor naționalități. Social-democrații au apărut cu hotărâre cauza revoluției țărănești, au scos la iveală caracterul de clasă al actualei puteri de stat, dar, datorită caracterului greșit al programului agrar al partidului, n-au fost în stare să conducă în mod consecvent revoluția țărănească.

ÎNCHEIERE

Problema agrară stă la baza revoluției burgheze din Rusia și determină particularitatea națională a acestei revoluții.

Esența acestei probleme o constituie lupta țărănimii pentru desființarea proprietății funciare moșierești și a rămășițelor iobăgiei din orînduirea agrară a Rusiei și, prin urmare, și din toate instituțiile ei sociale și politice.

În Rusia europeană, 10 500 000 de gospodării țărănești au 75 000 000 de deseatine de pământ. 30 000 de landlorzi, cei mai mulți nobili, iar în parte și parveniți, au peste 500 de deseatine fiecare, în total 70 000 000 de deseatine. Acesta este fondul principal al tabloului. Acestea sînt condițiile principale ale predominării moșierilor iobăgiști în orînduirea agrară a Rusiei și, prin urmare, în statul rus în genere și în întreaga viață rusă. Proprietarii de latifundii sînt iobăgiști în sensul economic al acestui cuvînt: baza proprietății lor funciare a fost creată de-a lungul istoriei

iobăgiei, al istoriei de veacuri a jefuirii pământurilor de către nobilimea de viță. Baza stăpînirii lor de astăzi o constituie sistemul muncii în dijmă, adică o rămășiță directă a clăcii, gospodărirea cu ajutorul inventarului țărănesc, cu ajutorul unor forme de înrobire a micilor agricultori infinit de variate — angajarea de cu iarnă, arendarea anuală, darea în arendă a pământului pe jumătate, darea în arendă pe bază de muncă în dijmă, aservirea pentru datorii, aservirea pentru pământurile rășluite, pentru pădure, pentru izlaz, pentru adăpători etc. etc. la nesfârșit. Dezvoltarea capitalistă a Rusiei a făcut în ultima jumătate de veac un atît de mare pas înainte, încît menținerea iobăgiei în agricultură a devenit *absolut* imposibilă, desființarea ei luînd forma unei crize violente, a unei revoluții naționale. Dar, într-o țară burgheză, desființarea iobăgiei este posibilă pe două căi.

Iobăgia poate fi desființată pe calea transformării lente a gospodăriilor moșierești-iobăgiste în gospodării iuncheroburgheze, pe calea transformării masei țăranilor în țărani săraci și în knechți, a menținerii forțate a nivelului de trai mizer al masei, a formării unor mici mănunchiuri de grossbaueri, de chiaburi, generați în mod inevitabil de capitalism în mediul țărănesc. Moșierii ultrareacționari și ministrul lor Stolîpin au pășit tocmai pe această cale. Ei au înțeles că fără sfărîmarea prin violență a ruginitelor forme medievale de proprietate funciară *nu se poate* curăța calea pentru dezvoltarea Rusiei. Și ei au procedat cu curaj la această sfărîmare *în interesul moșierilor*. Ei au aruncat peste bord simpatia pentru obștea semifeudală, simpatie răspîndită încă pînă nu de mult în rîndurile birocrăției și moșierilor. Ei au eludat toate legile „constituționale” pentru a distruge prin violență această obște. Ei au dat carte blanche* chiaburilor să jefuiască masa țărănească, să sfărîme vechea proprietate funciară, să ruineze mii de gospodării; ei au dat pe mîna posesorului de ruble satul medieval pentru a-l „împila și jefui”. Ei *nu pot* proceda altfel dacă vor să-și mențină dominația ca clasă, deoarece au înțeles că trebuie să se adapteze dezvoltării capitaliste,

* — mînă liberă. — Nota trad.

și nu să lupte împotriva ei. Iar pentru a-și menține dominația, ei n-au cu cine să se unească *împotriva* masei țărănești decît cu „ghiorlanii parveniți“, cu alde Razuvaev și Kolupaev *. Ei nu au altă ieșire decît să dea acestor Kolupaevi cuvîntul de ordine : *enrichissez-vous !* Îmbogățiți-vă ! Vă vom da puțința să cîștigați o sută de ruble la o rublă, iar voi ajutați-ne să salvăm baza puterii noastre în noile condiții ! Această cale de dezvoltare necesită o *violență* continuă, sistematică, nestăvilită împotriva masei țărănești și a proletariatului. Și contrarevoluția moșierească se grăbește pe toată linia să organizeze această violență.

Cealaltă cale de dezvoltare am numit-o calea americană de dezvoltare a capitalismului, spre deosebire de prima cale, calea prusacă. Și ea necesită desființarea prin violență a vechii proprietăți funciare ; numai filistinii obtuzi ai liberalismului rus pot visa la posibilitatea unei rezolvări nedueroase, pașnice a crizei din Rusia, care s-a ascuțit pînă la limita extremă.

Dar această desființare necesară și inevitabilă este posibilă în interesul masei țărănești, și nu al clicii moșierești. Baza dezvoltării capitalismului poate s-o constituie o masă de fermieri liberi, fără nici un fel de gospodărie moșierească, deoarece această gospodărie *în ansamblu* are un caracter reacționar din punct de vedere economic, pe cîtă vreme elementele fermieratului *s-au creat* în rîndurile țărănimii în cursul istoriei economice anterioare a țării. Pe această cale, dezvoltarea capitalismului *trebuie* să se desfășoare incomparabil mai larg, mai liber, mai rapid, ca urmare a dezvoltării enorme a pieței interne, a ridicării nivelului de trai, a creșterii energiei, inițiativei și culturii *întregii* populații. Iar colosalul fond de colonizare al Rusiei, a cărui utilizare este nespus de îngreuiată de asuprirea iobăgistă a masei țărănești din Rusia propriu-zisă, precum și de atitudinea iobăgistă-birocratică față de politica agrară, — acest fond asigură baza economică pentru o uriașă lărgire a agriculturii și pentru dezvoltarea producției nu numai în adîncime, ci și în lărgime.

* Razuvaev și Kolupaev, personaje dintr-o lucrare a lui Saltikov-Șcedrin, tipuri reprezentative ale burgheziei ruse în formare. Ele au devenit nume comune pentru desemnarea rapacității capitaliste. — Nota trad.

Această cale de dezvoltare necesită nu numai desființarea proprietății funciare moșierești. Căci dominația moșierilor iobăgiști și-a pus amprenta de-a lungul veacurilor pe *întreaga* proprietate funciară din țară, și pe pământurile lotuale țărănești, și pe proprietatea funciară a coloniștilor din regiunile periferice, relativ mai libere: întreaga politică de colonizare dusă de absolutism este pătrunsă de amestecul asiatic al funcționării retrograde, care i-a împiedicat pe coloniști să-și facă nestînjeniți un rost, care a introdus o îngrozitoare confuzie în noile relații agrare și care a infectat Rusia periferică cu veninul birocratismului feudal din Rusia centrală *. În Rusia are un caracter feudal nu numai proprietatea funciară moșierească, ci și proprietatea funciară lotuală a țăranilor. Acest sistem este extraordinar de încâlcit. El fărâmițează pe țărani în mii de mici diviziuni, de grupuri medievale, de categorii de stare socială. El reflectă istoria seculară a amestecului nerușinat al puterii centrale și al autorităților locale în relațiile agrare țărănești. El împinge pe țărani, ca într-un ghetou, în mici uniuni medievale cu caracter fiscal, birnic, în uniuni pe bază de posesiune a pământului lotual, adică în obști. Dezvoltarea economică a Rusiei smulge *în fapt* țăranimea din aceste condiții medievale, — pe de o parte, generând fenomenularendării pământurilor lotuale și al lăsării lor în paragină, iar pe de altă parte creînd gospodăria viitorilor fermieri liberi (sau a viitorilor gross-baueri dintr-o Rusie a iuncherilor) *din frînturi* din cele mai diferite forme de posesiune a pământului: pământuri lotuale proprii, pământuri lotuale arendate, pământ propriu cumpărat, pământ arendat de la moșieri, pământ arendat de la stat etc.

Pentru a crea în Rusia o gospodărie fermieră *cu adevărat* liberă, trebuie să fie „eliberate” toate pământurile, și cele moșierești, și cele lotuale. Trebuie să fie desființată *întreaga* proprietate funciară medievală, să nu mai existe pământuri cu regim diferit, să existe proprietari liberi pe un pământ liber. Este necesar să se înlesnească la maximum schimbul de pământuri, repartizarea rațională a populației,

* În cartea sa „Strămutare și colonizare” (Petersburg 1905), d-l A. Kaufman face un istoric al politicii de colonizare. Ca un adevărat „liberal”, autorul este extrem de respectuos față de birocrăția iobăgiștilor.

rotunjirea terenurilor, crearea unor noi forme de asociere, libere, în locul ruginitei obști birnice. Pământul trebuie să fie „curățit“ de toate vechiturile medievale.

Expresia acestei necesități economice o constituie naționalizarea pământului, desființarea proprietății private asupra pământului, trecerea *tuturor* pământurilor în proprietatea statului spre a rupe complet cu rînduiriile feudale de la sate. Tocmai această necesitate economică a făcut ca *masa* țărănească din Rusia să se declare pentru naționalizarea pământului. Micii proprietari-agricultori s-au pronunțat în masă pentru naționalizare și la congresele Uniunii țărănești din 1905, și în prima Dumă din 1906, și în Duma a doua din 1907, adică în tot decursul primei perioade a revoluției. Ei au procedat astfel nu pentru că „obștea“ ar fi sădit în ei „germeni“ deosebiți, „principii de muncă“ deosebite, neburgheze. Dimpotrivă, ei au procedat astfel pentru că viața le cerea *să se elibereze* de obștea medievală și de proprietatea funciară lotuală medievală. Ei au procedat astfel nu pentru că voiau sau puteau să creeze o agricultură socialistă, ci pentru că voiau și vor, puteau și pot să construiască o mică agricultură cu adevărat burgheză, adică liberă în cel mai înalt grad de *toate* tradițiile iobăgiste.

Așadar, nu întâmplarea și nu influența cutărilor sau cutărilor doctrine (cum își închipuie cei care nu văd mai departe de lungul nasului) au provocat atitudinea originală a claselor care luptă în revoluția rusă față de problema proprietății private asupra pământului. Această originalitate se explică pe deplin prin condițiile dezvoltării capitalismului în Rusia și prin cerințele capitalismului în momentul actual al acestei dezvoltări. Toți moșierii ultrareacționari, întreaga burghezie contrarevoluționară (inclusiv octombriștii și *cadeții*) s-au pronunțat pentru proprietatea privată asupra pământului. Întreaga țărănime și întregul proletariat — împotriva proprietății private asupra pământului. Calea reformistă a creării unei Rusii iunchero-burgheze presupune în mod necesar menținerea bazelor vechii proprietăți funciare și adaptarea lor lentă, chinuitoare pentru masa populației, la capitalism. Calea revoluționară a unei răsturnări efective a vechii ordini cere neapărat, ca bază

economică a sa, desființarea tuturor vechilor forme de proprietate funciară, precum și a tuturor vechilor instituții politice ale Rusiei. Experiența primei perioade a revoluției ruse a arătat definitiv că revoluția poate fi victorioasă numai ca revoluție agrară țărănească și că aceasta din urmă nu-și poate îndeplini în întregime misiunea istorică fără naționalizarea pământului.

Firește, social-democrația, ca partid al proletariatului internațional, ca partid ce-și pune scopuri socialiste mondiale, nu se poate contopi cu nici o epocă a nici unui fel de revoluție burgheză, nu-și poate lega soarta de cutare sau cutare deznodământ al cutărei sau cutărei revoluții burgheze. Oricare ar fi deznodământul, noi trebuie să rămânem un partid de sine stătător, pur proletar, care conduce ferm masele de oameni ai muncii spre mărșul lor țel socialist. De aceea, noi nu putem da nici un fel de garanții în privința trăinicii cuceririlor revoluției burgheze, oricare ar fi ele, întrucât instabilitatea, caracterul intrinsec contradictoriu al *tuturor* cuceririlor ei sînt imanent inerente revoluției burgheze ca atare. „Inventarea“ unor „garanții împotriva restaurării“ ar fi o curată ineptie. Sarcina noastră nu poate fi decît aceasta: unind strîns proletariatul în vederea revoluției socialiste, să sprijinim în modul cel mai hotărît orice luptă împotriva vechii ordini, să luptăm pentru obținerea unor condiții cît mai bune pentru proletariat în societatea burgheză în dezvoltare. Iar de aici rezultă în mod necesar că programul nostru social-democrat în revoluția burgheză din Rusia nu poate fi *decît* naționalizarea pământului. Ca oricare altă *parte* a programului nostru, și aceasta trebuie legată de anumite forme și de o anumită treaptă a prefacerilor politice, deoarece nu se poate ca amploarea revoluției politice să nu fie deopotrivă cu amploarea revoluției agrare. Ca oricare altă *parte* a programului nostru, ea trebuie separată riguros de iluziile mic-burgheze, de pălăvrăgeala intelectuală-birocratică despre „norme“, de vorbăria reacționară despre consolidarea obștii sau despre folosirea egalitară a pământului. Interesele proletariatului nu cer născocirea unei lozinci speciale, unui „plan“ sau „sistem“ special pentru o revoluție burgheză sau alta, ci doar exprimarea *consecventă* a condițiilor ei

obiective și curățirea acestor condiții obiective, de neînălțat din punct de vedere economic, de iluzii și utopii. Naționalizarea pământului nu este numai singurul mijloc de lichidare completă a rămășițelor medievale din agricultură, ci și cea mai bună formă de rînduiri agrare care poate fi concepută în capitalism.

Împrejurările care au abătut vremelnice pe social-democrații ruși de la formularea acestui program agrar just au fost de trei feluri. În primul rînd, P. Maslov, inițiatorul „municipalizării” în Rusia, „a corectat” teoria lui Marx, a respins teoria rentei absolute, a reînnoit teoriile burgheze, pe jumătate putrezite, despre legea fertilității descrescînde a solului, despre legătura dintre această lege și teoria rentei etc. Negarea rentei absolute înseamnă negarea oricărei însemnătăți economice a proprietății private asupra pământului în capitalism, și de aceea a dus în mod inevitabil la denaturarea concepțiilor marxiste despre naționalizare. În al doilea rînd, atîta timp cît n-au văzut concret *începutul* revoluției țărănești, social-democrații ruși nu puteau să nu aibă rezerve în ceea ce privește posibilitatea acestei revoluții, deoarece posibilitatea victoriei ei presupune într-adevăr o serie de condiții deosebit de favorabile și o amploare deosebit de favorabilă a conștiinței revoluționare, a energiei și a inițiativei maselor. Neavînd în fața lor *un precedent*, considerînd că nu se pot născoci mișcări *burgheze*, marxiștii ruși nu puteau, firește, să formuleze un program agrar just *înainte de revoluție*. Ei au făcut însă greșeala că și *după* ce revoluția a început, în loc să aplice teoria lui Marx la condițiile specifice din Rusia (teoria noastră nu este o dogmă — ne-au învățat întotdeauna Marx și Engels —, ci o *călăuză în acțiune*)¹²⁷, au repetat în mod necritic concluziile trase din aplicarea teoriei lui Marx la alte condiții, la *altă* epocă. Era foarte firesc ca social-democrații germani, de pildă, să renunțe la toate vechile programe ale lui Marx care cereau naționalizarea pământului, deoarece Germania este definitiv formată ca țară iunchero-burgheză, în care toate mișcărilor bazate pe orînduirea burgheză și-au trăit irevocabil traiul și în care nu există și nu poate exista nici o mișcare populară în favoarea naționalizării. Precumpănirea elementelor iunchero-burgheze a transformat

în fapt planurile de naționalizare într-o jucărie sau chiar într-un instrument de jefuire a maselor de către iuncheri. Germanii au dreptate cînd nici nu vor să discute despre naționalizare; dar a aplica această concluzie la Rusia (așa cum fac, în fond, aceia dintre menșevicii noștri care nu observă legătura dintre municipalizare și corectarea maslovistă a teoriei lui Marx) înseamnă să nu știi să chibzuiești asupra sarcinilor care revin partidelor social-democrate din diferite țări în diferite perioade ale dezvoltării lor istorice.

În al treilea rînd, asupra programului de municipalizare și-a pus amprenta în mod vădit întreaga linie tactică greșită a menșevismului în revoluția burgheză din Rusia: faptul că nu s-a înțeles că numai „alianța dintre proletariat și țărănime” * poate asigura victoria acestei revoluții. Faptul că nu s-a înțeles rolul conducător al proletariatului în revoluția burgheză, că a existat tendința de a-l ține la o parte, de a-l adapta la un deznodămînt trunchiat al revoluției, de a-l transforma din conducător în ajutor (iar în fapt în salahor și slugă) al burgheziei liberale. „Nu te înflăcări, adaptează-te și pășește încetinel înainte, popor muncitor”, aceste cuvinte ale lui Narcis Tuporîlov¹²⁸, îndreptate împotriva „ekonomiștilor” (= primii oportuniști din Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia), exprimă foarte bine *spiritul* actualului nostru program agrar.

Lupta împotriva „înflăcărării” pentru socialismul mic-burghez trebuie să ducă nu la scăderea, ci la creșterea amploarei revoluției și a sarcinilor ei, stabilite de proletariat. Noi nu trebuie să încurajăm „regionalismul”, oricît de puternică ar fi această tendință în păturile înapoiate ale micii burghezii sau ale țărănimii privilegiate (cazacii), — nu trebuie să încurajăm izolarea diferitelor naționalități, — nu, noi trebuie să explicăm țărănimii însemnătatea unității pentru obținerea victoriei, să formulăm o lozincă care să lărgească mișcarea, nu s-o restrîngă, și care să facă răspunzătoare de *caracterul incomplet* al revoluției burgheze înapoierea burgheziei, și nu nechibzuința proletariatului. Noi nu trebuie „să ne adaptăm” programul la democra-tismul „local”, nu trebuie să născocim un „socialism muni-

* Așa s-a exprimat Kautsky în ediția a doua a broșurii sale „Revoluția socială”.

ambu, komuchov orbasula, uzgokia (47)
 slova ukrajinskoj iuzsllu akuziu, Gion
 zdeni v s.g. karstio ubi "uziandkaromif"
 ko dnoy karstiu v Polesii Probomariaj
 monbra v amuzai, oca izom o. o. o. o. o. o.
 v amuzai pokukia uze radakod karstiu.
 Kromu, ukuz bobukne abuzta. o. o. o. o. o. o.
 akuzid, ukuzi dautne v amuzai rad. g.
 subna) oca ukuzt fura dnoamuzinskae
 pokukie, ukuz ukuztuka rozbu) sothe
 ukuzokiu ukuzam dnoamuzinskae o. o. o.
 foud. Ukuzvadakuo sarkulabie Gromamuo
 v amuzai o. o. o. o. o. o. o. o. o. o. o.
 ukuzt ukuzt, ukuzi ukuztuka ukuzt
 ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt
 ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt
 ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt
 ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt ukuzt

1907-1907
 Kozlov.

Ultima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin
 „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă
 din 1905-1907”
 Noiembrie-decembrie 1907
 Micșorât

cipal“ la sate, absurd și imposibil în condițiile existenței unei puteri centrale nedemocratice, nu trebuie să adaptăm reformatorismul socialist-mic-burghez la revoluția burgheză, ci trebuie să concentrăm atenția maselor asupra condițiilor reale ale asigurării victoriei revoluției burgheze ca atare, asupra faptului că pentru aceasta este necesar nu un simplu democratism local, ci neapărat un democratism „central“, adică democratismul puterii de stat centrale — și nu numai un democratism în general, ci neapărat formele cele mai complete, cele mai înalte de democratism, căci fără acestea revoluția agrară țărănească în Rusia devine *utopică* în înțelesul științific al cuvîntului.

Și să nu se creadă că tocmai acest moment istoric, cînd în Duma a III-a vociferează și urlă ultrareacționarii pogromiști, cînd dezmațul contrarevoluției a ajuns la nec plus ultra *, cînd reacțiunea comite un act sălbatic de răzbunare politică împotriva revoluționarilor în general și a deputaților social-democrați din Duma a II-a în special, — să nu se creadă că acest moment „nu este potrivit“ pentru programe agrare „ample“. Această părere ar fi vecină cu renegarea, cu demoralizarea, descompunerea și decadența ce au cuprins pături largi de intelectuali mic-burghezi care fac parte din partidul social-democrat sau care s-au alăturat acestui partid din Rusia. Proletariatul nu va avea decît de cîștigat dacă acest putregai va fi definitiv măturat din partidul muncitoresc. Nu, cu cît reacțiunea este mai deșănțată, cu atît mai mult frînează ea în fond dezvoltarea economică inevitabilă, cu atît mai sigur pregătește un mai mare avînt al mișcării democratice. Și noi trebuie să profităm de perioadele de acalmie vremelnică în acțiunile de masă pentru a studia în mod critic experiența mării revoluții, pentru a verifica această experiență, pentru a o curăți de zgură, pentru a o transmite maselor ca o călăuză în lupta viitoare.

Noiembrie-decembrie 1907.

---

* — ultima limită. — *Nota trad*

POSTFAȚĂ ¹²⁰

Lucrarea de față a fost scrisă la sfârșitul anului 1907. Ea a fost tipărită în 1908 la Petersburg, dar cenzura țaristă a confiscat-o și a distrus-o. N-a scăpat decît un singur exemplar, căruia îi lipsește sfârșitul (de la pagina 275 a volumului de față) așa că acest sfârșit a fost adăugat abia acum.

În momentul de față, revoluția a pus problema agrară în Rusia într-un mod incomparabil mai larg, mai profund și mai ascuțit decît în anii 1905—1907. Cunoașterea istoriei programului partidului nostru din prima revoluție va contribui, sper, la o mai justă înțelegere a sarcinilor revoluției actuale.

Trebuie să subliniem îndeosebi următorul fapt. Războiul a pricinuit țărilor beligerante calamități atît de mari și în același timp a accelerat atît de mult dezvoltarea capitalismului, transformînd capitalismul monopolist în capitalism monopolist de stat, încît nici proletariatul și nici democrația mic-burgheză revoluționară *nu se pot* limita la cadrul capitalismului.

Viața a depășit acest cadru, punînd la ordinea zilei reglementarea producției și a repartiției pe scara întregului stat, obligativitatea generală a muncii, cartelarea forțată etc.

În aceste condiții, naționalizarea pămîntului capătă și ea în mod necesar o altă formulare în programul agrar, și anume: naționalizarea pămîntului este nu numai „ultimul cuvînt“ al revoluției burgheze, ci și *un pas spre socialism*.

Fără a întreprinde asemenea pași nu se poate duce lupta împotriva calamităților războiului.

Proletariatul, conducînd țărănimea săracă, este nevoit, pe de o parte, să strămute centrul de greutate din Sovietele de deputați ai țăranilor în Sovietele de deputați ai muncitorilor agricoli, iar pe de altă parte să revendice naționalizarea inventarului exploatărilor moșierești și transformarea lor în gospodării model sub controlul acestor Soviete.

Nu pot, bineînțeles, să mă opresc acum mai amănunțit asupra acestor probleme extrem de importante; de aceea pe cititorul dornic să le cunoască mai îndeaproape mă văd nevoit să-l sfătuiesc să consulte actuala literatură bolșevică și broșurile mele: „Scrisori cu privire la tactică” * și „Sarcinile proletariatului în revoluția noastră (Proiect de platformă a partidului proletar)” **.

Autorul

28 septembrie 1917

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere, vol. 24, Editura politică, 1959, pag. 24—37. — Nota red.

** Op. cit., pag. 39—74.

NOTE POLITICE

Șoviniștii s-au pus pe lucru. Se răspîndesc intens zvonuri despre înarmările japonezilor, se vorbește că ei ar fi concentrat 600 de batalioane în Manciuria pentru a ataca Rusia ; că Turcia s-ar înarma activ pentru a declara război Rusiei chiar în primăvară ; că în Caucaz s-ar pregăti o răscoală, care urmărește despărțirea lui de Rusia (nu mai lipsește decît să se facă gălăgie pe tema unor planuri pe care le-ar nutri polonezii !). Campania de ațîțări împotriva Finlandei este alimentată cu basme despre înarmarea ei. Se duce o campanie înverșunată împotriva Austriei în legătură cu construirea unei căi ferate în Bosnia. Presa rusă își întetește atacurile împotriva Germaniei, care ar ațîța Turcia împotriva Rusiei. Campania nu se duce numai în presa rusă, ci și în cea franceză cumpărată de guvernul rus, după cum a arătat recent, atît de nimerit, un social-democrat în Dumă.

Presă burgheză serioasă din Apus refuză să considere toată această campanie drept un produs al fanteziei ziariștilor sau o afacere necurată a unor oameni în goană după senzational. Nu, e evident că de la „cercurile cîrmuitoare“ — citește : de la guvernul țarist ultrareacționar sau clica ocultă de la curte, de genul faimoasei „Camere înstelate“¹³⁰ — emană un cuvînt de ordine precis, că ele promovează o „linie“ sistematică, că au adoptat o „nouă orientare“. Faptul că accesul în comisia Dumei pentru apărarea națională a fost interzis tuturor membrilor Dumei care nu fac parte din comisie, adică nu numai deputaților partidelor revolu-

ționare, ci și deputaților partidului cadet, este pus de presa din străinătate în legătură directă cu această campanie șovinistă ; se spune chiar că, pentru a desăvârși batjocorirea „constituționalismului“, guvernul rus intenționează să ceară credite pentru întărirea unităților militare de la graniță nu întregii Dume, ci numai comisiei ultrareacționare octombriste.

Iată câteva extrase din ziare europene care nu sînt nici decum socialiste și nu pot fi bănuite de optimism în ceea ce privește revoluția rusă.

„Victoriile repurtate de germani împotriva Franței (în 1870) au ațîțat, după cum a remarcat o dată Bismarck, ambiția militarilor ruși, care au îndins și ei mîna după laurii gloriei militare. Din motive politice, religioase și istorice, Turcia părea a fi un obiect cît se poate de potrivit pentru realizarea acestui scop (războiul cu Turcia din 1877—1878). Anumite cercuri din Rusia împărtășesc de bună seamă și azi această părere, uitînd învățămintele războiului japonez și neînțelegînd adevăratele nevoi ale țării. Cum în Balcani nu mai sînt «frățiori» care să trebuiască să fie eliberați, e nevoie să fie născocite alte mijloace de influențare a opiniei publice ruse. Și mijloacele acestea, o spunem deschis, sînt și mai grosolane decît cele din trecut : se tinde să se prezinte Rusia ca fiind înconjurată de dușmani interni și externi“.

„Cercurile cîrmuitoare ale Rusiei încearcă să-și consolideze situația prin vechile mijloace, și anume : înăbușind prin forță mișcarea de eliberare dinăuntru și distrăgînd atenția poporului de la jalnica situație internă prin trezirea sentimentelor naționaliste, prin provocarea unor conflicte diplomatice care nu se știe ce sfîrșit vor avea“.

Care este deci semnificația acestei noi linii șoviniste în politica absolutismului contrarevoluționar ? După Țusima și Mukden, numai niște oameni cărora le fuge definitiv terenul de sub picioare se pot lansa într-o asemenea politică. Experiența a doi ani de reacțiune *n-a adus*, în ciuda tuturor eforturilor, nici un sprijin intern cît de cît sigur absolutismului ultrareacționar, *n-a creat* nici un fel de noi elemente de clasă capabile să înnoiască din punct de vedere *economic* absolutismul. Iar *fără aceasta* nici un fel de bestialități, nici un fel de furie a contrarevoluției nu sînt în stare să mențină actualul regim politic din Rusia.

Și Stolîpin, și moșierii ultrareacționari, și octombriștii își dau seama că ei nu se pot menține la putere fără a-și crea o nouă bază de clasă. De aici politica lor de ruinare totală a țăranilor, de distrugere prin violență a obștilor pentru a curăța cu *orice preț* drumul capitalismului în agricultură. Cei mai savanți, cei mai instruiți, cei mai „umani-tari“ liberali ruși, cum sînt profesorii de la „Russkie Vedomosti“, se dovedesc a fi în această privință incomparabil mai obtuzi decît alde Stolîpin. „Nu ar fi de loc de mirare — se arată în editorialul din 1 februarie al ziarului amintit — dacă, de pildă, atunci cînd se va hotărî soarta regulamentului provizoriu din noiembrie, slavofiliile care pînă mai ieri au fost adepții obștii vor sprijini încercarea guvernului de a distruge obștea prin trecerea pămîntului în proprietatea individuală a diferiților gospodari... Este de presupus chiar că scopurile defensive, comune majorității conservatoare din Dumă și guvernului, vor sugera, atît celei dintîi, cît și celui din urmă, măsuri mai agresive chiar decît faimoasele decrete din 1906... Uluitor tablou : un guvern conservator pregătește, cu concursul reprezentanților partidelor conservatoare, o reformă radicală în domeniul relațiilor agrare, domeniu care se pretează cel mai puțin la răsturnări bruște, hotărîndu-se a lua această măsură radicală din considerații abstracte, legate de preferințele pentru o formă de posesiune față de alta“.

Treziți-vă, domnule profesor, scuturați-vă de praful narodnicismului strămoșesc, și priviți ce-au făcut cei doi ani de revoluție. Stolîpin nu v-a învins numai prin forța fizică, ci și prin faptul că a înțeles just însăși necesitatea practică a dezvoltării economice, distrugerea prin forță a vechii proprietăți funciare. Marea „schimbare“ săvîrșită în mod irevocabil de revoluție constă în faptul că absolutismul ultrareacționar *a putut* să se sprijine înainte pe formele feudale de proprietate funciară, pe cînd astăzi *e silit*, e silit prin toate mijloacele și irevocabil să procedeze cu o grabă febrilă la distrugerea lor. Căci el a înțeles că *fără sfărîmarea* vechilor rînduieli agrare *nu poate exista ieșire* din contradicția care explică cît se poate de profund revoluția rusă : cea mai înapoiată proprietate funciară, satul cel mai

Înapoiat alături de cel mai înaintat capitalism industrial și financiar !

Sînteți, așadar, pentru legislația agrară a lui Stolîpin ? — ne vor întreba îngroziți narodnicii. — O, nu ! liniștiți-vă ! Sîntem categoric împotriva *tuturor* formelor vechii proprietăți funciare din Rusia, atît împotriva proprietății moșierești, cît și împotriva proprietății lotuale țărănești. Sîntem categoric pentru sfărîmarea prin violență a acestor rînduieli vechi, putrede, în descompunere, care otrăvesc tot ce e nou, — sîntem pentru *naționalizarea* burgheză a pămîntului, singura lozincă consecventă a revoluției burgheze, singura măsură practică care îndreaptă împotriva moșierilor întreg tăișul acestei sfărîmări, istoricește necesară, și care favorizează formarea de proprietari de pămînt liberi din cadrul masei țărănești.

O particularitate a revoluției burgheze constă în faptul că politica revoluționară în problema principală a revoluției, problema agrară, este dusă de către ultrareacționari și de către țărani împreună cu muncitorii. Avocații și profesorii liberali însă preconizează un lucru cu totul neviabil, absurd și utopic : împăcarea a două metode opuse, care se exclud reciproc, de *sfărîmare* a ceea ce și-a trăit traiul și încă o împăcare de așa natură încît în genere să nu se producă nici o sfărîmare. Ori victoria revoluției țărănești și desființarea completă a vechii proprietăți funciare în favoarea țărănimii înnoite de revoluție, adică confiscarea pămînturilor moșierești și republica. Ori o desființare de tip stolîpinist, care înnoiește și ea, înnoiește efectiv și adaptează vechea proprietate funciară la relațiile capitaliste, însă exclusiv în interesul moșierilor, cu prețul ruinării la maximum a masei țărănești, al alungării ei forțate din sate, al evacuării, al exterminării prin înfometare, prin detențiunea în închisori, cu prețul deportării, masacrării și torturării florii tineretului țărănesc. Unei minorități nu-i este ușor să aplice o asemenea politică față de majoritate ; economicește însă această politică nu este imposibilă. Noi trebuie să ajutăm poporul să înțeleagă clar acest lucru. Iar încercarea de a descurca printr-o reformă prudentă, în mod pașnic, fără violență acest nespus de încîlcit ghem de contradicții feudale, creat de istoria seculară a Rusiei, este

cel mai absurd vis al unor ruginiți „oameni în carapace“. Necesitățile economice determină și vor aduce fără îndoială cea mai „bruscă răsturnare“ în rînduilelile agrare din Rusia. Problema istorică este numai cine o va realiza : moșierii, conduși de țar și de Stolîpin, sau masele țărănești, conduse de proletariat ?

„Unirea opoziției“ — iată tema actuală a presei politice ruse. Ziarul polițist-stolîpinist „Rossiia“ jubilează : „Unire ? Înseamnă că și cadeții sînt revoluționari ; deci, pe ei !“. „Reci“, organul cadeților, adînc pătruns de dorința cinovnicească de a dovedi că și cadeții pot fi tot atît de moderați ca și octombriștii, revarsă afectat din vîrfurile buzelor șuvoaie de indignare „morală“ împotriva încercărilor neloiale de a-l acuza de revoluționarism și declară : noi salutăm, desigur, unirea opoziției, dar această unire trebuie să fie o mișcare „de la stînga la dreapta“ (editorialul din 2 februarie). „Noi avem experiența greșelilor și decepțiilor politice. Cînd opoziția se unește, ea se unește, firește, pe baza programului minimum al celui mai moderat dintre partidele care o alcătuiesc“.

Programul este cît se poate de limpede : hegemonia liberalismului burghez, iată condiția noastră, spun cadeții, — tot așa cum Falloux i-a răspuns în 1871 lui Thiers, care îi ceruse sprijinul : monarhia, iată condiția mea.

„Stolicinaia Poșta“¹³¹, dîndu-și seama cît de urît și de jenant este să spui direct asemenea lucruri, „nu e de acord“ cu „Reci“, făcînd vași aluzii la „starea de spirit dinainte de octombrie“ (blestemata de cenzură, care nu îngăduie un program politic limpede !) și adresînd în fond invitația de a se începe un tîrg : „Reci“, vedeți dv., vrea să conducă, revoluționarii vor și ei să conducă (noua uniune), de ce nu mi s-ar da și mie un bacșiș pentru serviciile mele cinstite de misit ?

„Unire“ — noi nutrim o caldă simpatie pentru această lozincă, mai ales cînd se fac aluzii — fie chiar numai aluzii ! — la „starea de spirit dinainte de octombrie“. Numai că istoria nu se repetă, stimați domni politicieni. Iar învățămintele ce ne-au fost date de „istoria celor trei ani“

nu le poate șterge nici o forță de pe lume din conștiința diferitelor clase. Aceste învățăminte sînt extrem de bogate atît prin conținutul lor pozitiv (formele, caracterul, condițiile victoriei luptei *de masă* a muncitorilor și țăranilor din 1905), cît și prin conținutul lor negativ (falimentul celor două Dume, adică falimentul iluziilor constituționale și al hegemoniei cadeților).

Cine vrea să studieze sistematic *aceste* învățăminte, să reflecteze asupra lor, să și le însușească, să le promoveze în mase, — să poftască, noi sîntem întru totul pentru „unire“ —, pentru unire în vederea unei lupte necruțătoare împotriva renegaților revoluției. Nu vă place? Drumurile noastre se despart.

Vechea lozincă „dinainte de octombrie“ e bună, și noi (nu-i fie cu supărare lui M-d-m de la culegerea „Nașa mîsl“ !¹³²) nu vom renunța la ea („Adunarea constituantă“). Dar ea nu este suficientă. E prea formală. Nu găsim în ea conștiința faptului că viața pune în mod practic probleme acute. Noi o vom completa cu marea învățătură a celor trei ani măreți. „Programul“ nostru „minimum“, „programul unirii noastre“ e simplu și clar : 1) confiscarea tuturor pămînturilor moșierești : 2) republica. Pentru asta avem nevoie de o asemenea Adunare constituantă care să fie în stare să le realizeze.

Istoria celor două Dume, a Dumelor cadete, a arătat uimitor de limpede că adevărata luptă între forțele sociale, luptă de care n-am fost întotdeauna conștienți, care n-a răzbit întotdeauna la suprafață, dar care a exercitat întotdeauna o acțiune hotărîtoare asupra tuturor marilor deznodăminte politice și care a făcut întotdeauna să se aleagă praful din trucurile profanilor „constituționalismului“, naivi și abili șarlatani, această luptă s-a desfășurat în întregime și exclusiv în jurul celor două „obiective“ arătate mai sus. Nu teoriile abstracte, ci experiența reală a luptei duse de masele populare de la noi în condițiile reale ale absolutismului moșieresc din Rusia ne-a arătat în fapt că tocmai aceste lozinci sînt inevitabile. Pe cei ce sînt în stare să și le însușească îi invităm „să mergem separat“, dar „să lovim împreună“, să lovim pe dușmanul care pustiște Rusia, care extermină mii dintre oamenii ei cei mai buni.

„Cu un asemenea program de unire veți rămâne singuri“. Nu-i adevărat.

Citiți cuvântările rostite de țărani fără partid în primele două Dume, și veți înțelege că programul nostru de unire nu face decât să formuleze dezideratele lor, nevoile lor, concluziile elementare necesare care decurg din aceste nevoi. Împotriva celor ce nu înțeleg aceste nevoi, începînd cu cadeții și terminînd cu Peșehonov (care a propovăduit și el „unirea“ la Moscova, după cum ni se comunică de acolo), împotriva acestora vom duce război în numele „unirii“.

Va fi un război crîncen. Noi am știut să lucrăm ani îndelungați înainte de revoluție. Nu degeaba s-a spus despre noi: tari ca piatra. Social-democrații au făurit un partid proletar care nu se va lăsa descurajat de eșecul primului asalt militar, nu-și va pierde capul, nu se va lăsa antrenat pe calea aventurilor. Acest partid pășește spre socialism fără a se lega pe sine și fără a-și lega soarta de rezultatul cutărei sau cutărei perioade a revoluțiilor burgheze. Tocmai de aceea el nu are nici părțile slabe ale revoluțiilor burgheze. Și acest partid proletar se îndreaptă spre victorie.

„Proletarii“ nr. 21
din 26 (13) februarie 1906

Se lipărește după textul
apărut în ziar

O DECLARAȚIE A REDACȚIEI ZIARULUI „PROLETARII“

În nr. 20 al revistei „*Neue Zeit*“, într-un cuvânt introductiv al traducătorului — necunoscut nouă — al articolului lui A. Bogdanov despre Ernst Mach, citim următoarele: „În rîndurile social-democrației ruse se manifestă, din păcate, o puternică tendință de a face din atitudinea față de Mach o problemă de dezbinare fracționistă în partid. Divergențele tactice, extrem de serioase, dintre bolșevici și menșevici, sînt agravate printr-o controversă în jurul unei probleme care, după părerea noastră, nu are nici o contingență cu ele, și anume problema dacă, în ceea ce privește teoria cunoașterii, marxismul este în concordanță cu teoria lui Spinoza și Holbach sau cu aceea a lui Mach și Avenarius?“

În calitate de reprezentant ideologic al curentului bolșevic, redacția ziarului „Proletarii“ consideră necesar să declare următoarele în această privință: în realitate, această controversă filozofică nu este și, după părerea redacției, nici nu trebuie să fie o controversă fracționistă; orice încercare de a prezenta aceste divergențe drept divergențe fracționiste este cu totul greșită. În cadrul fiecărei fracțiuni există adepți ai ambelor curente filozofice.

„Proletarii“ nr. 21
din 26 (13) februarie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

○ NOUĂ POLITICĂ AGRARĂ

Miercuri 13 februarie Nicolaie al II-lea a primit în audiență 307 deputați ai Dumei a III-a. Convorbirile amabile ale țarului cu ultrareacționarii Bobrinski și Celîșev reprezintă aspectul comic al noii serii de pupături dintre absolutism și banda de la „Uniunea poporului rus”. Mult mai serioasă este declarația lui Nicolaie că Duma trebuie să adopte în curînd noi legi agrare și că trebuie să ne luăm orice gînd de la înstrăinarea forțată, întrucît el, Nicolaie al II-lea, nu va aproba niciodată o asemenea lege. „Discursul țarului — relatează corespondentul ziarului „Frankfurter Zeitung” — a avut asupra țăranilor un efect demoralizant”.

Fără îndoială că „declarația în problema agrară” făcută de însuși țarul are o deosebită importanță agitatorică, și nu putem decît să-l salutăm pe acest talentat agitator. Dar, în afară de semnificația ei agitatorică, această teribilă ieșire împotriva înstrăinării prezintă o mare importanță și pentru că dovedește că monarhia moșierească a și pornit definitiv pe drumul unei *noi* politici agrare.

Faimoasele decrete emise, peste capul Dumei, în virtutea articolului 87 — decretul din 9 noiembrie 1906 și cele ce i-au urmat — au inaugurat era acestei noi politici agrare a guvernului țarist. În Duma a II-a, Stolîpin a confirmat această politică, deputații de dreapta și octombriștii au aprobat-o, iar cadeții (speriați de zvonurile despre o dizolvare a Dumei, culesse în anticamerele camarilei) s-au abținut s-o condamne în mod deschis. Acum, în Duma a III-a, co-

misia agrară a adoptat zilele acestea principiul fundamental al legii din 9 noiembrie 1906 și a mers mai departe, declarând proprietate privată a țăranilor loturile deținute de ei în toate obștile în care nu s-au mai făcut reîmpărțiri în ultimii 24 de ani. La audiența din 13 februarie, șeful statului iobăgist moșieresc rus a aprobat această politică în auzul tuturor, adaugând cu glas răstit — evident spre știința țăranilor fără partid — că el nu va aproba niciodată o lege de înstrăinare forțată în folosul țăranimii.

Trecerea definitivă a guvernului țarului, moșierilor și marii burghezii (octombriștii) de partea noii politici agrare are o mare însemnătate istorică. Destinele revoluției burgheze din Rusia — și nu numai ale actualei revoluții, ci și ale eventualelor revoluții democratice în viitor — atîrnă în cea mai mare măsură de succesul sau de eșecul acestei politici.

În ce constă esența actualei cotituri? În faptul că pînă acum inviolabilitatea vechii proprietăți funciare medievale lotuale a țăranilor și inviolabilitatea „tradiționalei“ lor obști și-au găsit în clasele dominante din Rusia reacționară apărătorii cei mai fervenți. Moșierii iobăgiști, fiind clasa dominantă în Rusia de dinainte de reformă, clasa care a deținut supremația politică în tot cursul secolului al XIX-lea, au dus, în linii generale, o politică de *ocrotire* a vechilor rînduieli de proprietate funciară țărănească în obște.

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea capitalismului subminase definitiv aceste rînduieli. Vechea obște, produs al unei societăți împărțite în stări sociale, legarea țăranilor de pămînt, rutina satului semiiobag intrau în cea mai adîncă contradicție cu noile condiții economice. Dialectica istoriei a făcut ca, în Rusia, țăranimea — care în alte țări, unde există rînduieli agrare cît de cît reglementate (din punctul de vedere al cerințelor capitalismului), constituie reazemul ordinii — să prezinte, în timpul revoluției, revendicările cele mai distructive, mergînd pînă la confiscarea pămînturilor moșierești și naționalizarea pămîntului (trudovicii în Duma I și a II-a).

Aceste revendicări radicale și chiar sulemenite cu idei ale socialismului mic-burghez nu se datorau cîtuși de puțin „socialismului“ mujicului, ci necesității economice de a tăia

nodul destul de încurcat al proprietății funciare iobăgiste, de a netezi calea pentru apariția unui fermier (întreprinzător în agricultură) liber pe un pământ eliberat de toate barierele medievale*.

Capitalismul a subminat în mod irevocabil toate temeliile vechii orînduiri agrare din Rusia. El nu se poate dezvolta fără a distruge această orînduire, și o va distruge indiscutabil, căci nu se află forță pe lume să poată împiedica acest lucru. Dar această orînduire poate fi distrusă în chip moșieresc sau în chip țărănesc, distrugerea ei putînd netezi drumul pentru un capitalism moșieresc sau pentru un capitalism țărănesc. Distrugerea în chip moșieresc a vechilor rînduiri înseamnă distrugerea obștii prin violență, ruina accelerată și distrugerea masei de mici proprietari pauperizați în folosul unui mic număr de chiaburi. Distrugerea în chip țărănesc înseamnă confiscarea proprietății funciare moșierești și punerea întregului pământ la dispoziția unor fermieri liberi proveniți din rîndurile țăranilor („dreptul egal la pământ“, de care vorbesc domnii narodnici, înseamnă în realitate dreptul *producătorilor* la pământ și în același timp desființarea tuturor barierelor feudale).

Și iată că guvernul contrarevoluționar a înțeles acest adevăr. Stolîpin a înțeles just situația: fără a distruge vechea proprietate funciară nu se poate asigura dezvoltarea economică a Rusiei. Stolîpin și moșierii au pășit cu curaj pe o cale revoluționară, sfărîmînd în modul cel mai necruțător vechile rînduiri și lăsînd astfel masele țărănești pe de-a-ntregul pradă moșierilor și chiaburilor.

Domnii liberali și democrați mic-burghezi — începînd cu adepții „înnoirii pașnice“ semioctombriști, continuînd cu cei de la „Russkie Vedomosti“ și terminînd cu d-l Peșehonov de la „Russkoe Bogatstvo“ — fac acum mare tăraiboi pe tema distrugerii obștii de către guvern, *acuzînd* acest guvern de revoluționarism! Niciodată nu s-a manifestat cu atîta tărie poziția lipsită de fermitate a liberalismului burghez în revoluția rusă. Nu, domnilor, tînguierile voastre pe

* Ideile expuse aici sînt strîns legate de critica programului partidului nostru. În ziarul „Proletarii“ nr. 21 schițăm această critică sub forma de opinie personală; vom analiza în mod mai amanunțit această problemă în numerele următoare.

tema distrugerii temeliiilor tradiționale nu ajută la nimic. Cei trei ani de revoluție au făcut să dispară orice iluzii în ceea ce privește politica de înțelegere și de împăciuire. Problema este pusă limpede. Ori o curajoasă chemare la revoluția țărănească — revoluție care să meargă pînă la proclamarea republicii — și o multilaterală pregătire ideologică și organizatorică a unei *asemenea* revoluții în alianță cu proletariatul. Ori tînguieii deșarte și neputință politică și ideologică în fața ofensivei stolîpiniste-moșierești-octombriste asupra obștii.

Alegeți voi, cei cărora v-a mai rămas o fărîmă de curaj civic și de simpatie față de masa țărănească ! Proletariatul și-a spus cuvîntul, și acum partidul muncitoresc social-democrat va lămuri, va propaga și va lansa în mase, cu mai multă fermitate ca oricînd, lozinca insurecției înfăptuite de țărănime laolaltă cu proletariatul, ca *singurul* mijloc posibil de a împiedica aplicarea metodei stolîpiniste de „înnoire“ a Rusiei.

Noi nu vom spune că această metodă este imposibilă — în Europa ea a fost încercată nu o dată, în proporții mai reduse —, dar vom explica poporului că ea poate fi înfăptuită numai prin silnicii fără seamăn din partea unei minorități împotriva majorității în decurs de decenii și prin exterminarea în masă a țărănimii înaintate. Nu ne vom pierde vremea cu cîrpicirea proiectelor revoluționare ale lui Stolîpin, cu încercări de a le corecta, de a le atenua efectele etc. Vom răspunde intensificîndu-ne agitația în rîndurile maselor populare, îndeosebi în păturile proletariatu-lui legate de țărănime. Deputații țărănimii — deși trecuți printr-o serie întregă de site polițienești, deși selecționați de moșieri, intimidăți de ultrareacționarii pogromiști din Dumă — și-au manifestat acum recent adevăratele lor năzuințe. Un grup de deputați ai țărănimii fără partid, precum și o parte din deputații țărănimii *de dreapta* s-au pronunțat, după cum se știe din ziare, pentru înstrăinarea forțată a pămîntului și pentru organe agrare locale alese de *întreaga populație* ! Nu degeaba a spus un cadet în comisia agrară că țăranul de dreapta este mai de stînga decît cadeții. Da, în problema agrară, deputații țărănimii „de dreapta“ din toate cele trei Dume se situează mai la stînga decît

cadeții, dovedind prin aceasta că monarhismul țăranului este o naivitate pe cale să dispară, spre deosebire de monarhismul politicianilor liberali, care sînt monarhiști din considerente de clasă.

Țarul iobăgiștilor a țipat la țărani fără partid că nu va admite înstrăinarea forțată. Drept răspuns la această avertizare, clasa muncitoare se va adresa milioanei de țărani „fără partid“, chemîndu-i la lupta de masă pentru răsturnarea țarismului și pentru confiscarea pămînturilor moșierești.

„Proletarii“ nr. 22 din
(3 martie) 19 februarie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

NEUTRALITATEA SINDICATELOR ¹³⁴

În numărul precedent al ziarului „Proletarii“ am publicat rezoluția Comitetului Central al partidului nostru cu privire la sindicate ¹³⁵. Ziarul „Naș Vek“ ¹³⁶, informându-și cititorii despre această rezoluție, adaugă că Comitetul Central a adoptat-o în unanimitate, deoarece menșevicii, ținând seama de concesiile făcute de bolșevici față de proiectul lor de rezoluție inițial, au votat pentru ea. Dacă această informație este exactă (defunctul „Naș Vek“ se distingea, de obicei, prin faptul că era deosebit de bine informat în tot ceea ce privește menșevismul), nu ne rămîne decît să salutăm din toată inima acest pas important în direcția unificării activității social-democrate într-un domeniu atît de important cum sînt sindicatele. Concesiile despre care vorbea „Naș Vek“ sînt cu totul neînsemnate și ele nu schimbă cu nimic principiile fundamentale ale proiectului bolșevic (publicat, în treacăt fie zis, în ziarul „Proletarii“ nr. 17 din 20 octombrie 1907, însoțit de un amplu articol explicativ : „Sindicatetele și partidul social-democrat“) ¹³⁷.

Prin urmare, acum întregul nostru partid consideră că munca în sindicate trebuie dusă nu în spiritul neutralității lor, ci în spiritul unei cît mai strînse apropieri de partidul social-democrat. Se consideră de asemenea că partinitatea sindicatelor trebuie obținută exclusiv prin activitatea desfășurată de social-democrați în cadrul sindicatelor, că ei trebuie să formeze în sindicate celule bine închegate, că trebuie create sindicate ilegale, din moment ce nu e posibil ca sindicatele să ființeze legal.

Nu încapе îndoială că această apropiere între cele două fracțiuni ale partidului nostru în problema caracterului muncii în sindicate se datorează în mare măsură influenței rezoluției de la Stuttgart. Așa cum a arătat Kautsky în darea de seamă prezentată în fața muncitorilor din Leipzig, rezoluția Congresului de la Stuttgart pune capăt recunoașterii principiale a neutralității. Gradul înalt de dezvoltare a contradicțiilor de clasă, ascuțirea lor, în ultima vreme, în toate țările, experiența îndelungată a Germaniei — unde politica de neutralitate a dus la întărirea oportunistului în sindicate, fără a împiedica cîtuși de puțin apariția unor sindicate creștine și liberale de sine stătătoare, lărgirea domeniului special al luptei proletare care necesită o acțiune comună și coordonată a sindicatelor și a partidului politic (greva de masă și insurecția armată în revoluția rusă ca prototip al formelor probabile ale revoluției proletare în Occident) —, toate acestea au făcut ca teoria neutralității să eșueze definitiv.

Problema neutralității nu promite să provoace acum controverse mari între partidele proletare. Altfel stau însă lucrurile cu partidele neproletare, cvasisocialiste, cum sînt la noi socialiștii-revoluționari, care nu reprezintă de fapt decît aripa de extremă stîngă a partidului revoluționar-burghez al intelectualilor și al țăranilor înaintați.

Este cît se poate de caracteristic faptul că, după Congresul de la Stuttgart, numai socialiștii-revoluționari și Plehanov au susținut la noi *ideea* neutralității. Și au susținut-o cu argumente cît se poate de inconsistente.

În ultimul număr al ziarului „Znamea Truda“, organul central al partidului socialiștilor-revoluționari (nr. 8 din decembrie 1907), găsim două articole consacrate problemei mișcării sindicale. În aceste articole, socialiștii-revoluționari încearcă mai întîi să persifleze afirmația ziarului social-democrat „Vpered“¹³⁸ că rezoluția Congresului de la Stuttgart a rezolvat problema atitudinii partidului față de sindicate exact în sensul în care a expus-o și rezoluția de la Londra, adică în spiritul bolșevismului. La aceasta vom răspunde că în același număr al ziarului „Znamea Truda“ înșiși socialiștii-revoluționari citează *fapte* care dovedesc în mod incontestabil justetea acestei aprecieri.

„Tot cam pe vremea aceea — scrie „Znamea Truda“ referindu-se la toamna anului 1905 —, și acesta este un fapt caracteristic, pentru prima oară cele trei fracțiuni socialiste ruse: social-democrații menșevici, social-democrații bolșevici și socialiștii-revoluționari, se întîlnesc față în față și își expun concepțiile asupra mișcării sindicale. Biroul din Moscova, care primise sarcina de a desemna din rîndurile sale și un birou central pentru convocarea congresului (sindicatelor), a organizat la teatrul „Olimpia“ * un mare miting al muncitorilor membri de sindicat. Menșevicii au făcut o delimitare clasic marxistă și strict ortodoxă între țelurile partidului și cele ale sindicatului. „Sarcina partidului social-democrat constă în instaurarea orînduirii socialiste și desființarea relațiilor capitaliste; sarcina sindicatelor este să lupte pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă în cadrul orînduirii capitaliste, spre a obține pentru oamenii muncii condiții avantajoase de vînzare a mîinii de lucru“; de aici s-a tras concluzia nepartinității sindicatelor, care trebuie să cuprindă „pe toți muncitorii dintr-o anumită profesiune“ **.

Bolșevicii susțineau că în momentul de față nu se poate face o delimitare strictă între politic și profesional, trăgînd de aici concluzia că „e necesar să existe o strînsă unire între partidul social-democrat și sindicate, pe care el trebuie să le conducă“. În sfîrșit, socialiștii-revoluționari cereau o strictă nepartinitate a sindicatelor, pentru a se evita o scindare a rîndurilor proletariatului, dar respingeau orice limitare a sarcinilor și activității lor la o anumită sferă îngustă, definind aceste sarcini drept o luptă purtată în toată amploarea împotriva capitalului, prin urmare o luptă atît economică cît și politică“.

Așa descrie *faptele* însuși ziarul „Znamea Truda“! Și numai un orb sau un om cu totul incapabil de a gîndi poate contesta că, dintre aceste trei puncte de vedere, tocmai cel

* La miting au participat circa 1500 de persoane. Vezi darea de seamă asupra mitingului în „Buletinul Muzeului de asistență a muncii“ nr. 2 din 26 noiembrie 1905 (citată după „Znamea Truda“).

** Trebuie totuși să spunem că domnii menșevici concepeau această „nepartinitate“ într-un mod destul de original. Iată cum își ilustra tezele raportul lor. „O justă soluționare a problemei partinității a găsit sindicatul tipografilor din Moscova, recomandînd tovarășilor în mod individual să intre în rîndurile partidului social-democrat“. (Nota ziarului „Znamea Truda“.)

care preconizează o strînsă unitate între partidul social-democrat și sindicate „a fost confirmat de rezoluția de la Stuttgart, care recomandă o strînsă legătură între partid și sindicate“ *.

Pentru a încâlci această chestiune deosebit de limpede, socialiștii-revoluționari fac o confuzie cît se poate de nostimă între independența sindicatelor în lupta economică și nepartinitatea lor. „Congresul de la Stuttgart — scriu ei — s-a pronunțat categoric și pentru independența (nepartinitatea) sindicatelor, respingînd adică atît punctul de vedere al bolșevicilor cît și pe cel al menșevicilor“. Ceea ce ar rezulta din următoarele cuvinte ale rezoluției de la Stuttgart: „Fiecare dintre aceste două organizații (partidul și sindicatul) are un domeniu corespunzător naturii sale în care trebuie să acționeze în mod cu totul independent. Dar, pe lîngă acesta, există un domeniu tot mai larg“ etc., cum se vede din citatul de mai sus. Dar iată că se găsesc niște oameni buni de glume care să *confunde* această cerință de „independență“ a sindicatelor într-un „domeniu corespunzător naturii lor“ cu problema nepartinității sindicatelor sau a unei strînse apropieri între sindicate și partid în domeniul politicii și al sarcinilor revoluției socialiste!

În felul acesta, socialiștii-revoluționari au escamotat problema principială, fundamentală a aprecierii teoriei „neutralității“, care în realitate servește la întărirea influenței burgheziei asupra proletariatului. În locul acestei probleme principiale, ei au preferat să vorbească în mod special și exclusiv de relațiile din Rusia, unde ființează azi cîteva partide socialiste, și să vorbească în așa fel încît să pună într-o lumină *falsă* cele hotărîte la Stuttgart. „Nu este cazul să se invoce aici lipsa de claritate a rezoluției de la Stuttgart — scrie „Znamea Truda“ —, căci d-l Plehanov, care la congresul internațional a vorbit în calitate de reprezentant oficial al partidului, a risipit orice îndoieli și a clarificat tot ce nu era limpede, iar Comitetul Central al partidului social-democrat nu știm să fi dat pînă în prezent

* Concepțiile cu privire la neutralitate expuse de menșevici în noiembrie 1905 erau *vulgare*, iar nu ortodoxe; lucrul acesta să nu-l uite domnii socialiști-revoluționari!

vreo declarație în sensul că această manifestare a tov. Plehanov dezorganizează rîndurile partidului unic“...

Domnilor socialiști-revoluționari ! Aveți, fără îndoială, tot dreptul să faceți ironii pe seama faptului că Comitetul nostru Central l-a chemat la ordine pe Plehanov. Aveți tot dreptul să credeți că poate fi respectat, de pildă, un partid care *nu condamnă* oficial cadetofilia d-lui Gherșuni. Dar de ce afirmați un neadevăr atît de vădit ? La Congresul de la Stuttgart, Plehanov *n-a fost* reprezentantul partidului social-democrat, ci numai unul dintre cei 33 de delegați ai acestuia. Și el n-a prezentat punctul de vedere al acestui partid, ci pe acela al actualei opoziții menșevice față de partidul social-democrat și față de hotărârile adoptate de el la Londra. Socialiștii-revoluționari nu pot să nu știe acest lucru, așadar, ei afirmă, *cu bună știință*, un neadevăr.

„...În comisia care a examinat problema relațiilor dintre sindicate și partidul politic, el (Plehanov) a spus textual următoarele : «Există azi în Rusia 11 organizații revoluționare. Cu care din ele trebuie să între în legătură sindicatele?... Ar fi dăunător să se introducă în Rusia divergențe politice în cadrul sindicatelor». Drept răspuns, membrii comisiei au declarat *în unanimitate* că nu în felul acesta trebuie înțeleasă rezoluția congresului, că ei «nu consideră cîtuși de puțin că sindicatele și membrii lor ar avea obligația să facă parte din partidul social-democrat», cu alte cuvinte, ei — după cum se și arată în rezoluție — cer ca sindicatele să fie «cu totul independente» (sublinierile aparțin ziarului „Znamea Truda”).

Vă înșelați, domnilor de la „Znamea Truda“ ! În comisie, un tovarăș *belgian* a întrebat dacă membrii sindicatelor pot fi obligați să între în partidul social-democrat și *toți* i-au răspuns negativ. Pe de altă parte, Plehanov a propus următorul amendament la această rezoluție : „fără a pierde însă din vedere unitatea organizației sindicale“, și acest amendament a fost acceptat, dar nu în unanimitate (tov. Voinov, care a prezentat punctul de vedere al P.M.S.D.R., a votat pentru amendament și, după părerea noastră, a procedat just). Iată cum s-au petrecut lucrurile.

Social-democrații nu trebuie să piardă niciodată din vedere unitatea organizației sindicale. E foarte adevărat. Dar e o recomandare valabilă și pentru socialiștii-revoluționari, pe care îi sfătuim să-și aducă aminte de această „unitate a

organizației sindicale“ atunci cînd ea va proclama strînsa ei legătură cu social-democrația ! Nimeni nu s-a gîndit vreodată „să impună“ membrilor de sindicat „obligația“ de a face parte din partidul social-democrat ; așa cum li se năzare de frică doar socialiștilor-revoluționari. Dar că Congresul de la Stuttgart a interzis sindicatelor să proclame strînsa lor legătură cu partidul social-democrat sau să stabilească în mod efectiv o asemenea legătură, astea-s povești.

„Social-democrații ruși — scrie „Znamea Truda“ — duc o campanie foarte perseverentă și foarte energică pentru a cuceri sindicatele și a le subordona conducerii de către partidul lor. Dacă bolșevicii o fac în mod direct și fățiș... menșevicii au ales o cale mai ocolită“... Așa e, domnilor socialiști-revoluționari ! Aveți tot dreptul să ne cereți în numele prestigiului Internaționalei muncitorești să ducem această campanie cu tact și consecvență, „fără a pierde din vedere unitatea organizației sindicale“. Noi recunoaștem bucuros acest lucru și vă cerem să-l recunoașteți și voi, dar la campanie nu vom renunța !

Doar Plehanov a spus că e dăunător să se introducă divergențe politice în sindicate... Da, Plehanov a spus o asemenea prostie și, firește, domnii socialiști-revoluționari s-au agățat îndată de ea, așa cum se agață ei întotdeauna de tot ce-i mai puțin demn de imitat. Dar nu cuvintele lui Plehanov trebuie să servească drept linie de conduită, ci rezoluția congresului, a cărei aplicare *nu este posibilă* fără „a introduce divergențe politice“. Iată un mic exemplu. Rezoluția congresului declară că sindicatele nu trebuie să se călăuzească după „teoria armoniei de interese dintre muncă și capital“. Noi, social-democrații, afirmăm că un progres agrar care în societatea burgheză cere repartizarea egalitară a pămîntului se bazează pe teoria armoniei de interese dintre muncă și capital *. Și dacă ne vom pronunța întotdeauna împotriva spargerii unității unei greve etc. din cauza unei astfel de divergențe (sau chiar din cauza divergenței cu muncitorii-monarhiști), vom căuta întotdeauna

* Acum și-au dat seama de acest lucru pînă și unii socialiști-revoluționari care au făcut astfel un pas hotărîtor spre marxism. Vezi noua carte, extrem de interesantă, a d-lor Firsov și Iakobi, despre care vom discuta curînd, în mod amănunțit, cu cititorii ziarului „Proletarii“ ¹²⁹.

„să introducem această divergență“ în mediul muncitoresc în general și în *toate* sindicatele muncitorești în special.

Tot atât de puțin inteligentă este și referirea lui Plehanov la cele 11 partide. În primul rînd, nu numai în Rusia există diferite partide socialiste. În al doilea rînd, în Rusia sînt numai două partide socialiste care pot fi considerate cît de cît rivale serioase : social-democrații și socialiștii-revoluționari, căci ar fi cu totul absurd să băgăm în aceeași oală și partidele naționale. În al treilea rînd, unificarea partidelor cu adevărat socialiste este o chestiune cu totul aparte ; introducînd aici această chestiune, Plehanov nu face decît să încurce lucrurile. Pretutindeni și întotdeauna trebuie să ne pronunțăm pentru apropierea sindicatelor de partidul socialist al clasei muncitoare ; dar care partid dintr-o țară sau alta, din rîndurile unei naționalități sau alteia este cu adevărat socialist și este cu adevărat partid al clasei muncitoare — asta-i o altă problemă, a cărei soluționare depinde nu de rezoluțiile adoptate de congresele internaționale, ci de evoluția luptei dintre partidele naționale.

Cît de greșite sînt raționamentele tov. Plehanov în această chestiune se poate vedea deosebit de limpede din articolul lui din „Sovremennîi Mir“¹⁴⁰ nr. 12 pe 1907. Aici, la pag. 55, Plehanov citează cuvintele lui Lunacearski, care a atras atenția că neutralitatea sindicatelor este susținută de revizionisții germani. La aceasta Plehanov răspunde : „Revizionisții spun : sindicatele trebuie să fie neutre, înțelegînd prin aceasta că sindicatele trebuie să fie folosite în lupta împotriva marxismului ortodox“. Și el trage concluzia : „Aici înlăturarea neutralității sindicatelor nu va ajuta la nimic. Dacă vom pune sindicatele într-o stare de dependență — fie ea strînsă și formală — față de partid, iar în partid va triumfa «ideologia» revizionisților, atunci înlăturarea neutralității sindicatelor nu va fi decît o nouă izbîndă a «criticilor lui Marx»“.

Acest raționament este o mostră de felul, atât de obișnuit la Plehanov, de a se eschiva de la problemă și de a denatura fondul discuției. Dacă în partid va triumfa într-adevăr ideologia revizionisților, el nu va fi un partid socialist al clasei muncitoare. Aici nu este cîtuși de puțin vorba de modul în care se formează un asemenea partid și nici de

lupta și de sciziunile care au loc cu acest prilej. Este vorba de faptul că în fiecare țară capitalistă există un partid socialist și există sindicate, iar noi trebuie să stabilim raporturi esențiale între ele. Interesele de clasă ale burgheziei generează inevitabil tendința de a limita sindicatele la o activitate mărunță și îngustă în cadrul orînduirii existente, de a le îndepărta de la orice legături cu socialismul, iar veșmîntul ideologic al acestor tendințe burgheze este teoria neutralității. În societatea capitalistă, revizioniștii își vor croi întotdeauna, într-un fel sau altul, drum în partidele social-democrate.

Desigur, la începutul mișcării muncitorești — politice și sindicale — din Europa putea fi susținută neutralitatea sindicatelor ca mijloc de lărgire a bazei inițiale a luptei proletare într-o perioadă cînd aceasta era relativ puțin dezvoltată și cînd burghezia nu exercita încă o influență sistematică asupra sindicatelor. Din punctul de vedere al social-democrației internaționale, astăzi este însă cu totul deplasat să susții teza neutralității sindicatelor. Asigurările lui Plehanov că „Marx ar fi fost și acum pentru neutralitatea sindicatelor în Germania“ provoacă doar zîmbete, mai ales cînd un asemenea argument se bazează pe interpretarea unilaterală a unui „citat“ din Marx, ignorînd întregul ansamblu al declarațiilor lui Marx și întregul spirit al învățurii lui.

„Sînt pentru neutralitate așa cum o înțelege Bebel, și nu în sens revizionist“ — scrie Plehanov. A vorbi în felul acesta înseamnă să juri pe Bebel și să aluneci totuși în mocirlă. Nu-i vorbă, Bebel este o autoritate atît de mare în mișcarea internațională a proletariatului, un conducător practic atît de experimentat, un socialist atît de atent față de cerințele luptei revoluționare, încît în 99 de cazuri din 100 el a ieșit singur din mocirlă atunci cînd i s-a întîmplat să facă un pas greșit și i-a scos și pe cei ce au vrut să-l urmeze. Bebel a greșit și la Breslau (în 1895), atunci cînd, împreună cu Vollmar, a apărut programul agrar al revizioniștilor, și la Essen, atunci cînd a insistat asupra deosebirii principale dintre războiul defensiv și cel ofensiv, și atunci cînd a fost gata să ridice „neutralitatea“ sindicatelor la rangul de principiu. Sîntem convinși că, dacă Ple-

hanov va aluneca în mocirlă numai alături de Bebel, asta nu i se va întâmpla decît rareori și nu pentru multă vreme. Credem, totuși, că Bebel trebuie imitat nu atunci cînd greșește.

Ni se spune — și Plehanov stăruie în mod deosebit asupra acestui argument — că neutralitatea e necesară pentru a uni pe toți muncitorii care ajung la ideea necesității de a-și îmbunătăți situația materială. Dar cei ce spun acest lucru uită că actuala treaptă de dezvoltare a contradicțiilor de clasă introduce în mod necesar și inevitabil „divergențe politice“ pînă și într-o problemă ca asta : ce trebuie făcut pentru a obține această îmbunătățire în cadrul societății actuale. Spre deosebire de teoria necesității unei strînse legături între sindicate și social-democrația revoluționară, teoria neutralității sindicatelor duce în mod inevitabil la concluzia că trebuie preferate mijloacele de îmbunătățire care înseamnă o tocire a luptei de clasă a proletariatului. O ilustrare vie a acestui fapt (legată, de altfel, de aprecierea unuia dintre episoadele cele mai interesante ale mișcării muncitorești din zilele noastre) găsim în *același* număr al revistei „Sovremennîi Mir“, în care Plehanov susține neutralitatea. Alături de Plehanov îl vedem aici și pe d-l E. P. laudîndu-l pe Richard Bell, cunoscutul conducător al feroviarilor englezi, care a lichidat printr-un compromis conflictul dintre muncitori și directorii companiilor. Bell ne este înfățișat ca „sufletul întregii mișcări muncitorești de la căile ferate“. „Nu încapă nici o îndoială — scrie d-l E. P. — că, datorită tacticii lui calme, chibzuite și moderate, Bell și-a cîștigat încrederea nelimitată a membrilor asociației salariaților de la căile ferate, care sînt gata să-l urmeze oriunde, fără ezitare“ („Sovremennîi Mir“ nr. 12, pag. 75). Un asemenea punct de vedere nu este împlător, ci este în fond legat de neutralism, care pune pe primul plan unirea muncitorilor în vederea îmbunătățirii situației lor, iar nu unirea în vederea unei lupte menite să aducă folos cauzei eliberării proletariatului.

Dar acest punct de vedere nu corespunde cîtuși de puțin părerilor socialiștilor englezi, care, probabil, s-ar mira foarte mult dacă ar afla că elogiatorii lui Bell scriu, fără să în-

tîmpine vreo obiecție, într-o revistă la care colaborează menșevici de vază cum sînt Plehanov, Iordanski & Co.

În editorialul său din 16 noiembrie, ziarul social-democrat englez „Justice”¹⁴¹ scria în legătură cu acordul intervenit între Bell și companiile feroviare: „Sîntem întru totul de acord cu trade-unionul care a condamnat aproape în unanimitate acest așa-zis tratat de pace”... „el distruge cu desăvîrșire însuși sensul existenței trade-unionului”... „Acest acord absurd... nu poate să lege pe muncitori, și bine vor face ei dacă îl vor respinge”. În numărul următor, din 23 noiembrie, într-un articol intitulat: „Iar ne-au vîndut!”, Bernet scria următoarele despre acest acord: „Cu trei săptămîni în urmă, Asociația unită a salariaților de la căile ferate era unul dintre trade-unionurile cele mai puternice din Anglia; astăzi ea a fost redusă la nivelul unei asociații de ajutor reciproc”. „Și această schimbare s-a produs nu pentru că feroviarii au luptat și au suferit o înfrîngere, ci pentru că — în mod deliberat sau din prostie — conducătorii lor i-au vîndut capitaliștilor înainte de luptă”. Și redacția ziarului adaugă că a primit o scrisoare cu un cuprins asemănător din partea unui „muncitor de la compania de cale ferată Midland”.

Dar poate că toate astea nu-s decît „exagerări” ale unor social-democrați „prea revoluționari”? Nici vorbă de așa ceva. Ziarul „Labour Leader”¹⁴², organul unui partid moderat, „Partidul muncitoresc independent” (I.L.P.), care nici măcar nu vrea să se intituleze socialist, publică în numărul său din 15 noiembrie o scrisoare primită din partea unui feroviar trade-unionist, care drept răspuns la laudele cu care îl copleșește pe Bell întreaga presă capitalistă (începînd cu radicalul „Reynolds’ Newspaper”¹⁴³ și sfîrșind cu conservatorul „Times”¹⁴⁴), declară că acordul încheiat de acesta este „cel mai odios din cîte au existat vreodată în istoria trade-unionismului” și-l gratifică pe Richard Bell cu epitetul de „mareșalul Bazaine al mișcării trade-unioniste”. În același număr, un alt muncitor feroviar cere ca „Bell să fie tras la răspundere” pentru acest acord nefast „care a condamnat pe muncitori la 7 ani de ocnă”. Iar redacția acestui organ moderat, în editorialul din același număr, califică acest acord drept un „Sedan al mișcării

trade-unioniste britanice“. „Niciicînd nu a existat un prilej atît de favorabil pentru a demonstra pe scară națională forța muncii organizate“, căci în rîndurile muncitorilor domnea „un entuziasm nemaivăzut“ și voința de a lupta. Articolul se încheie cu o paralelă sarcastică între mizeria muncitorilor și triumful „d-lui Lloyd George (ministru care a jucat rolul de lacheu al capitaliștilor) și al d-lui Bell, care se pregătesc de banchete“.

Numai oportuniștii cei mai înveterați, fabienii, care sînt o organizație alcătuită exclusiv din intelectuali, *au aprobat* acest acord, făcînd să roșească de rușine pînă și o revistă ca „*The New Age*“¹⁴⁵, care simpatizează cu fabienii și care a fost nevoită să recunoască că dacă „*Times*“, ziar burghez conservator, a reprodus în întregime respectiva declarație a comitetului central al fabienilor, în schimb, în afară de acești domni, „nici o organizație socialistă, nici un singur trade-union, nici un lider de vază al muncitorilor“ (pag. 101, nr. din 7 decembrie) nu s-a pronunțat în favoarea acordului.

Iată o mostră de felul în care aplică neutralitatea d-l E. P., colaborator al lui Plehanov. Era vorba nu de „divergențe politice“, ci de îmbunătățirea situației muncitorilor în cadrul societății actuale. Pentru „îmbunătățire“ cu prețul renunțării la luptă și al acceptării unei situații în care muncitorii să fie la discreția capitalului s-a pronunțat întreaga burghezie din Anglia, s-au pronunțat fabienii și d-l E. P.; pentru lupta colectivă a muncitorilor s-au pronunțat toți socialiștii și muncitorii trade-unioniști. Va mai pleda oare Plehanov și acum pentru „neutralitatea“ sindicatelor, și nu pentru o strînsă apropiere a lor de partidul socialist ?

„*Proletarii*“ nr. 22 din
(3 martie) 19 februarie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

PĂȚANIA REGELUI PORTUGALIEI

Ziarele burgheze, chiar și cele de orientarea cea mai liberală și mai „democratică“, nu pot să comenteze asasinarea aventurierului portughez fără să se dedea la unele considerații morale de factură ultrareacționară.

Iată-l, de pildă, pe corespondentul special al ziarului „*Frankfurter Zeitung*“¹⁴⁶, unul dintre cele mai bune ziare burghezo-democratice din Europa. El își începe corespondența pe un ton oarecum glumeț, relatînd că, imediat după primirea senzaționalului știri, o haită de corespondenți, adulmecînd prada, s-au pornit în grabă mare spre Lisabona. În tren, scrie acest domn, am nimerit în același compartiment cu un cunoscut ziarist londonez care a început să mi se laude cu experiența lui. El a mai fost, vedeți dv., cu o ocazie similară la Belgrad, și se poate considera „corespondent special pentru cazurile de regicid“.

...Da, pățania regelui Portugaliei constituie într-adevăr un „accident profesional“ al regilor.

Nu-i de mirare deci că pot exista asemenea corespondenți de profesie care se ocupă de „eșecurile“ profesionale ale maiestărilor lor...

Dar, oricît de pronunțat ar fi, la acest soi de corespondenți, elementul de senzațional ieftin și vulgar, uneori adevărul își croiește totuși drum. „Un negustor care locuiește în cel mai animat cartier comercial“ i-a relatat corespondentului lui „*Frankfurter Zeitung*“ următoarele: „Imediat ce am aflat de acest eveniment, am arborat drapelul în bernă. Dar îndată au început să vină la mine cumpărători

și cunoscuți care m-au întrebat dacă nu cumva mi-am ieșit din minți, dacă nu mi-am pus în gând să-mi stric relațiile de prietenie. Am întrebat uimit pe fiecare dacă nu încearcă un sentiment de compătimire. Nici nu vă puteți imagina, domnul meu, ce răspunsuri am primit la această întrebare ! Urmarea a fost că am dat jos drapelul“.

Relatînd această discuție, corespondentul liberal a ținut să facă următoarele aprecieri :

„Un popor atît de blajin și atît de amabil din fire cum e cel portughez trebuie să fi trecut printr-o școală destul de crîncenă ca să învețe să urască cu atîta înverșunare chiar și pe cineva care e în mormînt. Și dacă acest lucru este adevărat — și el este, fără îndoială, adevărat, încît trecîndu-l sub tăcere aș denatura adevărul istoric —, dacă nu numai prin asemenea demonstrații mute se rostește verdictul împotriva victimelor încoronate, dacă la fiecare pas poți auzi — chiar din partea unor «oameni de ordine» — cuvinte de ocără la adresa celui asasinat, atunci devine explicabilă dorința de a studia acea rară înlănțuire de împrejurări care face ca psihologia unui popor să devină atît de anormală. Căci atunci cînd un popor nu recunoaște morții nici măcar străvechiul ei drept saoru de a izbăvi toate păcatele pămîntului nu se poate spune despre el decît una din două : ori că trebuie să fie un popor degenerat moralicește, ori că trebuie să existe condiții care-i provoacă un nemărginit simțămînt de ură ce-i întunecă judecata cea dreaptă“.

O, dar ipocriți mai sînteți, domnilor liberali ! De ce nu-i taxați atunci drept lepădături morale pe savanții și publiciștii francezi care continuă și azi să urască și să insulte cu furie nu numai pe fruntașii Comunei din 1871, dar și pe militanții din 1793 ? nu numai pe luptătorii revoluției proletare, dar și pe aceia ai revoluției burgheze ? Căci pentru lacheii „democrați“ ai burgheziei *din zilele noastre* este „normal“ și „moral“ ca poporul să suporte „cu blîndețe“ toate samavolnicile, mîrșăviile și atrocitățile unor aventurieri încoronați.

Altfel — continuă corespondentul (adică altfel decît prin condiții excepționale) — „nu s-ar putea explica faptul că acum un ziar monarhist vorbește despre victimele nevino-vate din rîndurile poporului cu un sentiment de tristețe ceva mai profund decît despre rege, și încă de pe acum vedem cît se poate de limpede cum încep să se creeze legende care îi înconjură pe asasini cu o aureolă de glorie.

În timp ce aproape în toate atentatele partidele politice se grăbesc să se lepede de asasini, republicanii portughezi își exprimă fățiș mîndria de a fi dat din rîndurile lor pe „eroii și martirii de la 1 februarie“...

Acest democrat burghez face atîta exces de zel, încît e gata să califice drept „legendă revoluționară“ respectul pe care-l poartă cetățenii portughezi celor ce s-au jertfit pentru a înlătura pe regele ce-și bătea joc de constituție!

Correspondentul unui alt ziar burghez — „*Corriere della Sera*“, care apare la Milano — vorbește despre măsurile drastice luate de cenzura portugheză după asasinarea regelui. Ea oprește telegramele. Miniștrii și regii nu se disting prin acea „blîndețe“ a maselor populare care place atît de mult burghezilor cumsecade! La război ca la război, spun, pe bună dreptate, aventurierii portughezi care au luat locul regelui ucis. Dificultățile în transmiterea știrilor nu sînt mai mici ca în timp de război. Știrile trebuie trimise pe o cale ocolită, mai întîi prin poștă la Paris (poate pe vreo adresă particulară) și abia de acolo sînt transmise la Milano. „Nici măcar în Rusia — scrie correspondentul la 7 februarie —, în timpul celor mai zbuciumate perioade revoluționare, cenzura nu s-a dovedit vreodată atît de drastică cum este acum cea portugheză“.

„Unele ziare republicane — comunică acest correspondent la 9 februarie st.n. — folosesc azi (în ziua funeraliilor regelui) un limbaj pe care nu mă încumet să-l reproduc în telegramă“. Într-o știre transmisă la 8 februarie, dar care a ajuns la destinație mai tîrziu decît precedenta, se reproduce din ziarul „*Pays*“ următoarea apreciere asupra desfășurării funeraliilor :

„Sînt purtate spre locul de veci rămășițele pămîntești ale celor doi monarhi — rămășițele inutile ale unei monarhii care se năruie, care s-a menținut prin trădare și privilegii și care prin crimele ei a pătat două secole din istoria noastră“.

„Acesta este, bineînțeles, un ziar republican — adaugă correspondentul —, dar nu-i oare semnificativă apariția unui articol, conținînd asemenea fraze, chiar în ziua funeraliilor regelui?“

Din partea noastră vom adăuga doar că nu putem regreta decît un singur lucru, și anume că mișcarea republicană din Portugalia n-a lichidat cu suficientă energie și destul de

fățiș pe toți aventurierii. Regretăm faptul că în pățania regelui Portugaliei se manifestă încă destul de vizibil un element de teroare complotistă, adică de teroare neputincioasă, care în fond nu-și atinge scopul, în timp ce teroarea adevărată, populară, care într-adevăr înnoiește țara, teroare prin care și-a câștigat faima marea revoluție franceză e cu totul slabă. E posibil ca mișcarea republicană din Portugalia să se ridice și mai sus. Simpatiile proletariatului socialist vor fi întotdeauna de partea republicanilor, împotriva monarhiei. Dar pînă în momentul de față, republicanii din Portugalia n-au reușit decît să sperie monarhia prin asasinarea celor doi monarhi. Ei n-au reușit încă s-o lichideze.

În toate parlamentele europene, socialiștii și-au exprimat, fiecare cum s-a priceput și cum a putut, simpatia față de poporul portughez și față de republicanii portughezi și aversiunea față de clasele guvernante, ai căror reprezentanți au condamnat asasinarea aventurierului și și-au exprimat simpatia față de succesorii acestuia. Unii socialiști și-au exprimat deschis, de la tribuna parlamentului respectiv, părerile lor, alții au părăsit sala de ședințe atunci cînd se făceau declarații de simpatie față de monarhia „greu lovită”. În parlamentul belgian, Vandervelde a ales „calea de mijloc”, care e cea mai rea, îngăimînd o frază în sensul că el cinstește „pe toți morții”, adică și pe rege, și pe cei ce l-au ucis. Să sperăm că printre socialiștii din întreaga lume Vandervelde va rămîne un izolat.

Tradiția republicană a slăbit considerabil în rîndurile socialiștilor din Europa. Acest lucru este explicabil și, în parte, poate fi justificat în măsura în care apropierea revoluției *socialiste* face ca lupta pentru republica *burgheză* să devină lipsită de orice importanță practică. Adeseori însă slăbirea propagandei pentru republică denotă nu o năzuință puternică spre victoria deplină a proletariatului, ci o slabă conștiință a sarcinilor revoluționare ale proletariatului în general. Nu în zadar Engels, criticînd în 1891 proiectul de program de la Erfurt, a arătat, cu toată energia, muncitorilor germani importanța luptei pentru republică, posibilitatea ca în Germania această luptă să fie pusă la ordinea zilei ¹⁴⁷.

La noi, în Rusia, lupta pentru republică prezintă o importanță practică imediată. Numai niște jalnici oportuniști mic-burghezi de genul socialiștilor-populiști sau al „social-democratului“ Malișevski (în legătură cu acesta din urmă vezi „Proletarii“ nr. 7) puteau trage din experiența revoluției ruse concluzia că în această țară lupta pentru republică trece pe planul al doilea. Experiența revoluției noastre a arătat, dimpotrivă, că în Rusia lupta pentru desființarea monarhiei este indisolubil legată de lupta pentru trecerea pământului în mâinile țăranilor, pentru libertatea întregului popor. Tocmai experiența contrarevoluției din țara noastră a arătat că, dacă lupta pentru libertate nu se atinge de monarhie, nu poate fi vorba de o luptă, ci de lașitate și moliciune mic-burgheză sau de înșelarea fățișă a poporului de către carierişti parlamentarismului burghez.

„Proletarii“ nr. 22 din
(3 martie) 19 februarie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

ÎN LEGĂTURĂ CU DEZBATERILE PRIVITOARE
LA LĂRGIREA DREPTURILOR DUMEI
ÎN MATERIE DE BUGET ¹⁴⁸

În Duma de stat au avut loc, în cursul a trei ședințe — la 12, 15 și 17 ianuarie —, o serie de dezbateri în problema lărgirii drepturilor Dumei în materie de buget. Partidul cadet a prezentat un proiect semnat de 40 de deputați, care prevede o asemenea lărgire. Reprezentanții tuturor partidelor și-au expus punctul de vedere în această problemă. În numele guvernului, ministrul de finanțe a rostit două lungi discursuri. Reprezentantul partidului muncitoresc social-democrat și-a expus și el punctul de vedere. Dezbaterile s-au încheiat (după cum comunică ziarul „Stolicinaia Pošta” din 18 ianuarie) prin adoptarea în *unanimitate* a propunerii făcute de *octombriști* ca proiectul de lege cu privire la lărgirea drepturilor Dumei de stat în materie de buget să fie trimis spre examinare unei comisii „fără a se da indicații privind amplexarea acestei modificări”, adică a modificării regulamentului de la 8 martie, care îngrădește simțitor drepturile Dumei de stat în problemele bugetare.

Cum de s-a putut întâmpla un lucru atât de straniu? Cum de a fost adoptată în *unanimitate* în Duma a III-a, în Duma ultrareacționarilor pogromiști, această propunere a octombriștilor, care în fond corespunde dorinței guvernului și care a fost prezentată după primul discurs al ministrului de finanțe, care recomanda tocmai o asemenea soluție. În ceea ce privește problemele de fond, proiectul cadeților este inacceptabil; în ceea ce privește chestiunile de amănunt, n-am avea nimic împotrivă ca legea să fie modificată, a declarat ministrul ultrareacționarilor. Octombriștii și-au

redactat propunerea lor în spiritul acestei declarații, subliniind că *ei nu dau indicații privind amploarea modificărilor ce urmează să fie aduse legii*.

Că octombriștii au căzut de acord cu ministrul ultra-reacționar nu-i de mirare. Nici faptul că cadeții și-au retras propunerea (în care, bineînțeles, nu exista nici o mențiune în sensul că *ei nu dau indicații* privind amploarea modificărilor propuse chiar de ei!) nu-i un prilej de mirare pentru toți cei ce cunosc specificul acestui partid. Dar că social-democrații au putut să participe la crearea unei asemenea *unanimități* e cu totul neverosimil, și am vrea să credem că „*Stolicinaia Poșta*“ a spus un neadevăr și că social-democrații n-au votat pentru rezoluția octombriștilor.

De altfel, aici se pune o problemă mai importantă decît aceea de a ști dacă social-democrații au votat sau nu pentru octombriști, anume problema *greșelii* pe care a comis-o, fără îndoială, deputatul social-democrat Pokrovski II. Tocmai asupra acestei greșeli, ca și asupra adevăratei semnificații politice a dezbaterilor din 12, 15 și 17 ianuarie, am vrea să atragem atenția cititorilor.

Duma de stat din Rusia e lipsită de drepturi în materie de buget, întrucît, „*potrivit legii*“, refuzul de a aproba bugetul nu împiedică executarea bugetului. Această lege, promulgată de guvernul contrarevoluționar după înfrîngerea insurecției din decembrie (faimoasele „*legi fundamentale*“ din 20 februarie 1906), constituie o *adevărată batjocură* din partea ultrareacționarilor, a țarului și a moșierilor, la adresa reprezentanței naționale. Iar „*regulamentul*“ din 8 martie 1906 *subliniază* și mai mult această batjocură, creînd o mulțime de restricții mărunte în ceea ce privește *examinarea* bugetului în cadrul Dumei și stabilind chiar (la pag. 9) că „*la discutarea proiectului bugetului de stat nu pot fi excluse sau modificate* veniturile și cheltuielile care au fost introduse în proiect pe baza legilor și a schemelor de organizare și de funcționare în vigoare, precum și pe baza unor înalte dispoziții care au fost date în virtutea dreptului de conducere supremă“. Nu este asta o *adevărată batjocură*? Nu se poate *modifica* nimic din ceea ce este conform legilor, schemelor în vigoare sau, pur și simplu,

înaltelor *dispoziții*!! Nu e oare ridicol să se vorbească, după toate acestea, despre drepturile Dumei de stat din Rusia în materie de buget?

Se pune acum întrebarea : care *erau*, în această situație, sarcinile democrației burgheze care luptă efectiv pentru libertate? Care erau sarcinile partidului muncitoresc? — în articolul *de față* ne ocupăm numai de sarcinile luptei parlamentare și ale reprezentanților parlamentari ai partidului respectiv.

Este evident că *trebuia* ridicată în Dumă problema drepturilor ei în materie de buget *pentru a lămurii pe deplin*, atât în fața poporului rus cât și în fața Europei, batjocura țarismului pogromist, pentru a arăta *totala lipsă de drepturi* a Dumei. Scopul practic imediat al unei asemenea lămuriri (fără să mai vorbim de principala sarcină a *oricărui* democrat — aceea de a dezvălui poporului adevărul, de a-i lumina conștiința) era determinat și de problema împrumutului. Guvernul ultrareacționar al țarului nu s-ar fi putut menține după decembrie 1905 — și nu s-ar menține nici astăzi — fără *ajutorul capitalului mondial al burgheziei internaționale* acordat sub formă de împrumuturi. Iar burghezia din lumea întreagă acordă împrumuturi de miliarde unui falit notoriu cum e țarul nu numai pentru că este ispitită, ca orice cămătar, de câștiguri grase, ci și pentru că își dă seama că este în interesul ei ca în Rusia vechea orînduire să biruie revoluția, dat fiind că în fruntea acestei revoluții se află proletariatul.

Așadar, scopul aducerii acestei probleme în fața Dumei și al dezbaterii ei nu putea fi altul *decît* lămurirea întregului adevăr. În momentul de față și în actuala situație, pentru un *democrat* scopul *nu* putea fi o politică de reforme practice, deoarece, în primul rînd, este cît se poate de clară imposibilitatea înfăptuirii unor reforme pe baza actualelor legi fundamentale cu privire la drepturile Dumei în materie de buget, iar în al doilea rînd ar fi absurd să se preconizeze pentru Duma ultrareacționarilor pogromiști și a negustorilor moscoviți lărgirea drepturilor *ei*, a drepturilor unei asemenea Dume. Firește, cadeții ruși (pe care numai ignoranții sau prostănacii îi pot considera democrați) n-au înțeles cum stau lucrurile. Ridicînd problema, ei *au pus-o*

din capul locului pe terenul fals al unei reforme *parțiale*. Noi nu negăm, desigur, posibilitatea și, uneori, necesitatea — pentru democrat și pentru social-democrat — de a ridica problema unei reforme parțiale. Dar ar fi absurd să faci acest lucru într-o Dumă ca cea actuală — Duma a III-a, într-un moment ca acesta, într-o problemă ca aceea a drepturilor în materie de buget, mutilate pînă la ridicol de *intangibilele* legi fundamentale. Cadeții puteau ridica problema revendicînd o reformă parțială — sîntem gata să le facem chiar și această concesie — dar niște democrați nu o puteau trata așa cum au tratat-o cadeții.

Ei au pus accentul pe așa-zisa latură *practică* a problemei, pe *inconvenientele* regulamentului de la 8 martie, pe dezavantajele pe care le prezintă el chiar pentru guvern, pe modul cum au fost întocmite diversele legi idioate împotriva Dumei în idioatele cancelarii ale lui Bulîghin, Witte și ale altora din banda lor. *Spiritul* în care au pus cadeții această problemă este redat cît se poate de pregnant în următoarele cuvinte ale d-lui Șingarev : „Proiectul prezentat de noi nu conține nici un fel de tentative (de limitare a prerogativelor monarhului), nici un fel de gînduri ascunse (! !). Nu veți găsi în el decît *grija pentru bunul mers al lucrărilor Dumei*, pentru prestigiul ei, pentru îndeplinirea sarcinii *care ne revine*“ (subliniat de noi ; dările de seamă stenografice oficiale, pag. 1263, ședința din 15 ianuarie 1908).

În loc să lumineze conștiința poporului, acest individ *caută s-o întunece*, debitînd minciuni și absurdități patente. Și chiar dacă acest domn Șingarev împreună cu întreaga sa tagmă de politicieni cadeți ar fi sincer convinși de „utilitatea“ „diplomației“ lor, noi nu putem renunța în nici un caz la această concluzie inevitabilă. Un democrat trebuie să dezvăluie poporului *prăpastia* care există între drepturile parlamentului și prerogativele monarhului, iar nu să-i întunece conștiința, să denatureze *lupta politică*, reducînd-o *la o simplă corectare birocratică* a legilor. Punînd *în acest fel* chestiunea, cadeții dovedesc *în fapt* că sînt niște concurenți ai cinovnicilor țarului și ai octombriștilor, iar nu luptători pentru libertate, nici măcar pentru libertatea mării burghezii. *În felul acesta* pot vorbi numai

niște funcționari care jonglează cu cele mai plate idei liberale, și nu reprezentanții unei *opoziții parlamentare*.

În cuvîntarea reprezentantului social-democrației, Pokrovski II, se simte în mod vădit — și trebuie să consemnăm cu bucurie acest lucru — *un alt spirit*, iar problema este altfel pusă *sub raport principial*. Acest social-democrat a afirmat clar și răspicat că el consideră *falsificată* reprezentanța națională în Duma a III-a (cităm după „*Stolica-naia Poșta*“ din 18 ianuarie, întrucît nu dispunem încă de dările de seamă stenografice ale acestei ședințe). El n-a insistat asupra unor chestiuni de amănunt sau asupra felului cum a decurs întocmirea legii în diferite cancelarii, ci asupra stării de ruină și de împilare în care se află masele populare, milioane și zeci de milioane de oameni. El a declarat, și pe bună dreptate, că „despre drepturile Dumei în materie de buget nu se poate vorbi decît în ironie“, că noi revendicăm nu numai dreptul de a restructura întregul buget (în incinta Dumei au avut loc discuții în contradic-toriu, mai ales între Kokovțov, un birocrat cu remunerație grasă, și niște birocrați fără lefuri grase, ca Șingarev și Adjemov, pe tema admisibilității „restructurării“ și a *limitelor* ei), ci și pe acela de „a restructura întregul sistem financiar“, de „a vota împotriva bugetului prezentat de guvern“. El și-a încheiat cuvîntarea cu următoarea revendicare : „putere deplină poporului“ — revendicare nu mai puțin justă și obligatorie pentru oricare din membrii partidului muncitoresc. În toate aceste privințe Pokrovski a susținut în mod just și conștiincios punctul de vedere al social-democrației.

El a comis însă cu acest prilej o greșeală regretabilă, care, judecînd după relatările din ziare, a fost comisă de *întreaga* fracțiune social-democrată care a dat exponentului ei o astfel de directivă. Pokrovski a declarat : „*Noi sprijinim propunerea celor 40, deoarece ea tinde spre lărgirea drepturilor reprezentanței naționale în materie de buget*“.

Ce rost a avut această declarație de sprijinire a unei propuneri vădit inconsecvente din punct de vedere principial, vădit incomplete, semnată de niște oameni vădit neprincipiali și incapabili de cea mai elementară fermitate,

a unei propuneri vădit lipsite de orice valoare practică ? Aici n-a fost vorba de sprijinirea burgheziei militante (formulă prin care multora le place să-și justifice moliciunea politică), ci de sprijinirea *nestatornicei* burghezii octombriște-liberale. Și *faptele* au dovedit de îndată că este așa cum spunem noi. Cadeții înșiși au dovedit-o, *retrăgându-și* propunerea și *raliindu-se* la propunerea octombriștilor : „să fie trimis spre examinare unei comisii *fără a da indicații privind amploarea modificărilor ce urmează a fi aduse legii*“ (!). Pentru a suta și a mia oară, sprijinirea cadeților s-a soldat prin înșelarea celor ce i-au sprijinit. Pentru a suta și a mia oară, *faptele* au dovedit cât de scarbădă și de inadmisibilă este tactica de sprijinire a propunerilor liberale, cadete care merg *pe linie* etc. *

Dacă, în loc de a se ralia la propunerea octombriștilor, cadeții ar fi prezentat pentru a fi pusă *la vot* o declarație în care să fi arătat clar și răspicat neputința Dumei în problemele financiare, caracterul falsificat al reprezentanței naționale, ruina țării de către absolutism și falimentul financiar inevitabil și în care să fi exprimat refuzul reprezentanților democrației de a-și da, în asemenea condiții, girul pentru împrumuturile solicitate de guvern, — am fi avut de-a face cu o inițiativă cinstită din partea unor burghezi democrați, cu un act de luptă, și nu cu un act de servilism prostesc. Am fi fost obligați să sprijinim un asemenea act, fără a uita să formulăm în mod expres și independent țelurile noastre social-democrate. Totodată, un asemenea act ar fi adus foloase cauzei luminării poporului și demascării absolutismului.

Respingerea de către Dumă a unei astfel de declarații, scandalul teribil pe care l-ar fi provocat ultrareacționarii la auzul unei asemenea propuneri ar fi constituit un merit istoric al democrației și o etapă probabilă a unei noi lupte

* Prin gura unui oarecare domn Saturin, „Stolicinaia Poșta”, ziar „fără cap” (aluzie la „bezzaglavii” — grupul semicadet, semimensevic al intelectualilor burghezi ruși. Lenin face un joc de cuvinte : „Bez zaglavii” înseamnă „fără titlu”, „bezgolovii” — „fără cap”. — *Nota trad.*), declară : „opозиția a procedat foarte înțelept(!) votind pentru ea” (pentru rezoluția octombriștilor). „Datorită acestui fapt, amendamentul” (adică rezoluția care nu hotărâște dinainte amploarea modificărilor) „a fost adoptat în unanimitate” (18 ianuarie, pag. 4, „Din sala de ședințe”). Trăiască unitatea de vederi a liberalilor fără cap din Rusia cu octombriștii și cu miniștrii țarului ultrareacționar !

pentru libertate. Pe cînd acum cadeții *s-au compromis* iarăși pentru a nu știu cîta oară. Tovarăși social-democrați din Dumă, păziți cinstea partidului muncitoresc socialist, nu vă lăsați compromiși prin sprijinirea unei asemenea liberalism !

În incinta Dumei, un deputat de dreapta, mai neastîmpărat din fire, s-a abătut de la tactica octombriștilor, care constă în a estompa divergențele, în a îmbia pe cadeți la o tranzacție cu ei. În ședința Dumei de stat din 12 ianuarie, ultrareacționarul Kovalenko s-a pronunțat fățiș împotriva trimiterii proiectului cadeților spre examinare unei comisii (procesele-verbale stenografice, pag. 1 192). Dar cînd s-a trecut la vot, acest erou a votat, pe cît se pare, cu octombriștii ; el a fost curajos numai cu vorba. În cuvîntarea sa, el a ilustrat *de minune adevărata* stare de lucruri, invocînd următorul exemplu pentru a dovedi necesitatea unor împuterniciri speciale : „Să luăm, de pildă, insurecția de la Moscova, trimiterea detașamentelor de pedepsire. A avut oare guvernul atunci timpul necesar pentru a urma cursul normal... ?“ (pag. 1 193). E regretabil că social-democrații nu *profită* de aceste accese de sinceritate ale unor ultrareacționari. Aveți dreptate, colega deputat, — ar fi trebuit să i se spună. Aici nu-i vorba de un curs normal. Să dăm dar la o parte ipocrizia și să recunoaștem că nu ne aflăm într-o perioadă de „curs normal“, ci într-una de *război civil* ; că guvernul nu guvernează țara, ci poartă război ; că Rusia se află într-o stare de răzmeriță greu de împiedicat. Acesta e adevărul, și adevărul trebuie amintit poporului cît mai des !¹⁴⁹

„Sollal-Demokrat“ nr. 1
din februarie 1908
Semnat : N. L e n i n

Se tipărește după textul
apărut în zior

POST-SCRIPTUM LA ARTICOLUL
„ÎN LEGĂTURĂ CU DEZBATERILE PRIVITOARE
LA LĂRGIREA DREPTURILOR DUMEI
ÎN MATERIE DE BUGET“

În momentul de față, Duma a trecut la discutarea bugetului propriu-zis. Blocul reacționarilor și al trădătorilor pseudoopziționiști ai libertății poporului a ieșit la iveală încă din prima zi a dezbaterilor. Presa legală oferă același tablou: cei de la „Novoe Vremea“ salută unirea *tuturor* deputaților, cu excepția „fanaticilor de stînga“, citește a social-democraților și trudovicilor... „Nașa Gazeta“¹⁵⁰, ziarul companiei fără cap, radiază de fericire. O zi „rodnică“ făcută „să te împace“ cu „neajunsul examinării bugetului pe capitole“...

„Opoziția“ se tîrăște în coada reacțiunii fățișe. Și de data asta deputaților clasei muncitoare și ai democrației le revine rolul de mare cinste și răspundere de a fi adevărații reprezentanți ai poporului jecmănit. Din păcate, primele cuvîntări rostite de tovarășii noștri din Dumă, în cadrul discuției la buget, sînt cît se poate de nereușite și profund greșite. În numărul viitor al ziarului „Proletarii“ vom examina amănunțit aceste greșeli și vom arăta care este, după părerea noastră, linia de conduită pe care trebuie s-o adopte social-democrații în cadrul discuțiilor pe marginea bugetului, precum și cu prilejul votării lui¹⁵¹.

„Proletarii“ nr. 27 din
(8 aprilie) 26 martie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

INVĂȚĂMINTELE COMUNEI ¹⁵²

După lovitura de stat care a pus capăt revoluției din 1848, Franța a căzut sub jugul regimului napoleonian, care a dăinuit 18 ani. Acest regim a dus țara nu numai la ruină economică, ci și la umilință națională. Răsculîndu-se împotriva vechiului regim, proletariatul și-a asumat două sarcini — o sarcină națională și o sarcină de clasă: eliberarea Franței de invazia Germaniei și eliberarea socialistă a muncitorilor de capitalism. Îmbinarea acestor două sarcini constituie trăsătura cea mai originală a Comunei.

Burghezia a alcătuit atunci un „guvern al apărării naționale“, sub conducerea căruia a trebuit să lupte proletariatul pentru independența națională. În realitate, acesta a fost un guvern al „trădării naționale“, care considera că menirea sa este să lupte împotriva proletariatului parizian. Dar proletariatul, orbit de iluziile patriotice, n-a sesizat acest lucru. Ideea patriotismului datează încă de la Marea revoluție din secolul al XVIII-lea. Ea a subjugat mințile socialiștilor Comunei; Blanqui, de pildă, care a fost, fără îndoială, un revoluționar și un adept înflăcărat al socialismului, n-a găsit o denumire mai potrivită pentru ziarul său decât strigătul burghez: „*Patria e în pericol!*“

Îmbinarea acestor sarcini contradictorii — patriotismul și socialismul — a fost o greșeală fatală a socialiștilor francezi. Încă în adresa Internaționalei din septembrie 1870, Marx prevenea proletariatul francez să nu se lase antrenat de amăgitoare idee națională ¹⁵³; de la Marea revoluție încoace au avut loc prefaceri adînci, contradicțiile de clasă

s-au agravat, și, dacă pe atunci lupta împotriva reacțiunii din întreaga Europă unea întreaga națiune revoluționară, în prezent proletariatul nu-și mai poate uni interesele cu interesele altor clase, ostile lui; burghezia să poarte răspunderea pentru umilița națională, sarcina proletariatului este să lupte pentru eliberarea socialistă a muncii de sub jugul burgheziei.

Și într-adevăr, substratul real al „patriotismului“ burghez n-a întârziat să iasă la iveală. După ce a încheiat o pace rușinoasă cu prusienii, guvernul de la Versailles a trecut la înfăptuirea sarcinii sale directe, întreprinzând un atac în scopul de a pune mâna pe armele proletariatului din Paris — atît de primejdioase pentru el. Muncitorii au răspuns prin proclamarea Comunei și prin război civil.

Cu toate că proletariatul socialist era împărțit în numeroase secte, Comuna a oferit un strălucit exemplu de felul cum știe proletariatul să realizeze în mod solidar sarcinile democratice, pe care burghezia n-a fost în stare decît să le proclame. Simplu, în practică, fără legi speciale și complicate, proletariatul, care pusese mâna pe putere, a înfăptuit democratizarea orînduirii sociale, a desființat birocrăția, a realizat principiul alegerii funcționarilor de către popor.

S-au comis însă două greșeli care au anihilat roadele acestei victorii strălucite. Proletariatul s-a oprit la jumătatea drumului: în loc să treacă la „exproprierea expropriatorilor“, el s-a lăsat antrenat de visul întronării justiției supreme într-o țară unită printr-o sarcină națională; el nu a pus mâna pe o serie de instituții cum ar fi banca; în rîndurile socialiștilor mai domina teoria proudhonistă a „schimbului echitabil“ etc. A doua greșeală a fost că proletariatul a dat dovadă de prea multă mărinimie: el trebuia să-și extermine dușmanii, și nu să caute să-i influențeze moralicește; el a nesocotit importanța pe care o prezintă într-un război civil acțiunile pur militare și, în loc să-și încununeze victoria de la Paris printr-o ofensivă hotărîtă împotriva Versailles-ului, a tergiversat lucrurile, permițînd astfel guvernului de la Versailles să adune forțele întunericii și să pregătească săptămîna sîngeroasă din mai.

Dar, cu toate greșelile ei, Comuna este un măreț exemplu al unei mărețe mișcări proletare în secolul al XIX-lea. Marx a dat o înaltă apreciere importanței istorice a Comunei : dacă în cursul atacului mișelesc întreprins de banda versailleză pentru a pune mâna pe armele proletariatului din Paris, muncitorii ar fi cedat armele fără luptă, urmările nefaste ale demoralizării pe care asemenea slăbiciune ar fi provocat-o în mișcarea proletară ar fi fost mult mai grave decât prejudiciul cauzat de pierderile pe care clasa muncitoare le-a suferit în luptă, apărîndu-și armele¹⁵⁴. Jertfele Comunei, oricît de mari sînt ele, au fost răsplătite prin importanța pe care ea a avut-o pentru lupta proletară generală : ea a răscolit mișcarea socialistă din întreaga Europă, a arătat forța războiului civil, a spulberat iluziile patriotice și a curmat credința naivă în aspirațiile naționale ale burgheziei. Comuna a învățat proletariatul din Europa să pună în mod concret sarcinile revoluției socialiste.

Proletariatul nu va uita lecția primită. Clasa muncitoare o va folosi, așa cum a și folosit-o în Rusia în timpul insurrecției din decembrie.

Epoca care a precedat și a pregătit revoluția din Rusia se aseamănă într-o oarecare privință cu epoca jugului napoleonian din Franța. Și în Rusia clica absolutistă a adus țara la catastrofa ruinei economice și a umilinței naționale. Revoluția însă nu s-a putut dezlănțui multă vreme ; ea nu s-a putut dezlănțui atîta timp cît dezvoltarea socială n-a creat condiții pentru apariția unei mișcări de masă și atîta timp cît, cu tot eroismul lor, atacurile izolate împotriva guvernului în perioada dinaintea revoluției eșuau din cauză că se loveau de indiferența maselor populare. Numai social-democrația, printr-o activitate perseverentă și sistematică, a educat masele, ridicîndu-le pînă la folosirea formelor superioare de luptă — acțiunile de masă și războiul civil dus cu arma în mînă.

Ea a știut să lichideze în rîndurile tînărului proletariat rătăcirile „patriotice” și „naționale” și după ce, prin intervenția ei directă, s-a reușit să se smulgă țarului manifestul de la 17 octombrie, proletariatul a trecut la pregătirea energică a următoarei etape inevitabile a revoluției — in-

surecția armată. Eliberându-se de iluziile „naționale“, el și-a concentrat forțele de clasă în organizațiile sale de masă — Sovietele de deputați ai muncitorilor și soldaților etc. Și, cu toate deosebirile dintre țelurile și sarcinile revoluției ruse și cele ale revoluției franceze din 1871, proletariatul rus a trebuit să recurgă și el la metoda de luptă inițiată de Comuna din Paris — războiul civil. Ținând minte învățămintele Comunei, el știa că proletariatul nu trebuia să neglijeze mijloacele pașnice de luptă — care-i servesc interesele imediate, de fiecare zi și sînt necesare în perioadele de pregătire a revoluțiilor —, dar nu trebuie să uite niciodată că în anumite condiții lupta de clasă ia forma luptei armate și a războiului civil; sînt momente cînd interesele proletariatului cer exterminarea necruțătoare a dușmanilor în luptă deschisă. Acest lucru, demonstrat pentru prima oară de proletariatul francez prin exemplul Comunei, a fost confirmat în mod strălucit de proletariatul rus prin insurecția din decembrie.

Chiar dacă amîndouă aceste grandioase insurecții ale clasei muncitoare au fost înăbușite, va veni o nouă insurecție, în fața căreia forțele dușmanilor proletariatului se vor dovedi slabe și din care proletariatul socialist va ieși pe deplin învingător.

„Zagranicinala Gazeta“ nr. 2
din 23 martie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

O DEMONSTRAȚIE POLIȚIST-PATRIOTICĂ ARANJATĂ LA COMANDĂ

„Marea zi parlamentară“ pe care ne-a oferit-o Duma la 27 februarie se bucură din partea partidelor noastre burgheze de o apreciere emoționantă prin unanimitatea ei. Toată lumea e satisfăcută, toți se bucură și sînt cuprinși de înduioșare, începînd cu ultrareacționarii și cu „Novoe Vreimea“ și terminînd cu cadeții și cu „Stolicinaia Poșta“, care, „înainte de a-și da duhul“, a mai apucat să scrie (în numărul din 28 februarie) :

„Impresia generală (de la ședința Dumei din 27 februarie) e cît se poate de bună“... Pentru prima oară în analele vieții publice din Rusia, guvernul face cunoscut țării, în mod deschis, vederile sale în problemele de politică externă...”

Sîntem gata să recunoaștem, la rîndul nostru, că această mare zi parlamentară a scos la iveală — dacă nu „pentru prima oară“, în orice caz cît se poate de concret — perfectă unitate de vederi care există între ultrareacționari, guvern, liberali și „democrații“ de tipul celor de la „Stolicinaia Poșta“ în problemele fundamentale ale „vieții publice“. De aceea cercetarea atentă a poziției adoptate în această zi și cu acest prilej de fiecare partid în parte ni se pare absolut necesară.

Liderul partidului guvernamental al octombriștilor, d-l Gucikov, adresează „reprezentanților guvernului rugămintea“ de a arăta care este adevărata stare de lucruri în Extremul Orient. De la înalta tribună a Dumei, el explică importanța realizării unor economii în cheltuirea fonduri-

lor, de pildă în loc de 60 000 de ruble anual pentru ambasadorul din Tokio să se aloce numai 50 000. Sîntem reformatori, nu glumă ! El declară că „în presă și-au făcut loc“ unele zvonuri alarmante în legătură cu situația politică din Extremul Orient, în legătură cu un război iminent împotriva Japoniei. Despre faptul că presei din Rusia i s-a pus botniță, liderul capitaliștilor nu suflă, firește, nici o vorbă : și la ce bun ? În program poate să figureze libertatea presei. Pentru un partid „de factură europeană“, acest lucru este necesar. Dar să te aștepti de la d-l Gucikov, ca și de la d-l Miliukov, ca ei să lupte efectiv împotriva sugrumării libertății presei, să demaște în mod fățiș binecunoscuta venalitate a organelor de presă influente din Rusia e pur și simplu ridicol. În schimb, în ceea ce privește legătura dintre politica internă și cea externă, d-l Gucikov a spus adevărul, adică a divulgat fără să vrea adevăratul substrat al comediei pe care a jucat-o în Dumă la 27 februarie.

„Faptul că noi — a declarat el pe un ton solemn — ne îndreptăm cu pași repezi spre liniștire și pacificare trebuie să arate adversarilor noștri că încercarea (Rusiei) de a-și apăra interesele va fi de data aceasta, fără doar și poate, încununată de succes“. Ultrareacționarii și octombriștii aplaudă. Ba bine că nu ! Ei au înțeles de minune, de la bun început, că *miezul* problemei supuse dezbaterilor, ca și al întregii declarații solemne făcute de d-l Izvolski în numele guvernului, constă în a proclama drept acțiune de liniștire și pacificare politica contrarevoluționară a călăilor noștri de teapa lui Muraviev-spînzurătorul. Trebuie să arătăm Europei și întregii lumi că „dușmanul extern“ are în față o „Rusie unită“, care liniștește și pacifică un mănunchi de răzvrătiți (doar vreo 100 000 000 de țărani și muncitori !) spre a-și asigura succesul în „încercările ei de a-și apăra interesele“.

Da, d-l Gucikov a știut să exprime ceea ce i-a trebuit *lui*, ceea ce le-a trebuit moșierilor și capitaliștilor „niși laolaltă“.

Profesorul Kapustin, octombrist „de stînga“, o speranță a cadeșilor și a adepților unei păci între societate și puterea de stat, s-a grăbit să urmeze exemplul lui Gucikov, căutînd

să dregă politica acestuia printr-o fățarnicie liberală dezgustător de dulceagă. „Deie domnul să se ducă vestea (despre Dumă) că economisește banii poporului.“ Cincizeci de mii de ruble pe an pentru un ambasador nu înseamnă oare asta o economie de nu mai puțin de zece mii de ruble? Nu este oare un „minunat exemplu“ pe care „îl vor da înalții noștri demnitari, conștienți de clipa grea și importantă prin care trece Rusia“ ... „Avem de înfăptuit reforme radicale în cele mai diverse domenii de viață ale țării noastre, ceea ce necesită fonduri uriașe“.

...Iudușka Golovliov nu se poate compara nici pe departe cu acest parlamentar ! Un profesor care de la tribuna Dumei își exprimă admirația față de minunatul exemplu dat de înalții demnitari... Dar ce să mai vorbim de acest octombrișt, când în materie de servilism nici liberalii și nici democrații burghezi nu se lasă mai prejos.

Să trecem la discursul d-lui Izvolski, ministrul afacerilor externe. Lui, firește, nici nu-i trebuia altceva decât să se agațe de un prilej ca cel pe care i l-a oferit cu atîta promptitudine Kapustin. Și ministrul s-a lansat într-o serie de considerații pe tema necesității de a reduce cheltuielile sau de a revizui schemele de salarizare pentru a putea veni în ajutorul ambasadurilor „care nu dispun de mijloace proprii“. Izvolski a subliniat că vorbește cu asentimentul lui Nicolaie al II-lea și a elogiât „forța, cuminența și patriotismul poporului rus“, care „va folosi toate forțele sale materiale și spirituale pentru a întări stăpînirea de către Rusia a actualelor ei posesiuni din Asia și pentru a asigura dezvoltarea lor multilaterală“.

Ministrul a spus ceea ce i-a poruncit camarila. Urmează la cuvînt d-l Miliukov, liderul opoziției. El declară de la bun început : „Partidul libertății poporului, prin fracțiunea lui aici prezentă, a înregistrat cu profundă satisfacție cuvintele rostite de d-l ministru de externe și consideră de datoria sa să salute această primă expunere, în fața reprezentanților țării, a unor probleme referitoare la politica externă a Rusiei. Fără îndoială că în momentul de față... guvernul rus trebuie... să se sprijine în planurile sale pe opinia publică rusă“.

Într-adevăr, acest lucru este în afară de orice îndoială. În planurile sale, guvernul contrarevoluției trebuie să se sprijine pe ceea ce ar putea fi luat (sau prezentat) în străinătate drept opinia publică rusă. E un lucru necesar în special pentru obținerea unui împrumut fără de care întreaga politică stolîpinistă a țarismului, care prevede aplicarea ani de-a rândul și pe scară largă a unor măsuri sistematice de violență împotriva poporului, este amenințată de faliment.

În cuvîntarea sa, d-l Miliukov s-a apropiat mult de adevărata semnificație a declarațiilor solemne ale d-lor Izvolski, Gucikov & Co. Aceste declarații au fost făcute la comanda bandei ultrareacționare a lui Nicolaie al II-lea. În această demonstrație polițist-patriotică, fiecare amănunt a fost chibzuit dinainte. Marionetele din incinta Dumei au jucat această comedie după cum le-a cîntat camarila absolutistă : Nicolaie al II-lea nu se va putea menține dacă nu va obține sprijinul burgheziei vest-europene. *Întreaga* burghezie din Rusia, atît cea de dreapta cît și cea *de stînga*, trebuie determinată să-și exprime în mod solemn încrederea în guvern, în „politica“ lui „de pace“, în trăinicia lui și în capacitatea lui de a liniști și a pacifica. Acest lucru era necesar ca o semnătură pe o poliță în alb. În acest scop a fost pus să vorbească d-l Izvolski, cel mai „agreat“ de cadeți, în acest scop a fost comandată toată această nereușită vorbărie fățarnică pe tema economisirii banilor poporului, pe tema reformelor, a expunerii deschise de către guvern a problemelor de politică externă în vederea „lămuririi“ lor, deși este clar pentru oricine că guvernul n-a vrut să lămurească și n-a lămurit nimic.

Iar opoziția liberală și-a îndeplinit cu docilitate rolul de marionetă în mîinile monarhiei ultrareacționare-polițienești ! În timp ce o exprimare răspicată a adevărului de către minoritatea burgheză din Dumă ar juca, fără îndoială, un rol important și ar împiedica guvernul să contracteze împrumuturi de miliarde pentru noi expediții de pedepsire, pentru noi spînzurători, închisori și măsuri excepționale (sau ar îngreua obținerea acestor împrumuturi), partidul cadet „s-a prosternat la picioarele“ monarhului adorat, străduindu-se să-i facă pe plac. D-l Miliukov a căutat să-i

între în grații, dîndu-i probe de patriotismul său. El și-a dat aere de cunoscător în problemele de politică externă, bazîndu-se pe faptul că în diverse anticamere a cules informații din care rezulta că Izvolski e liberal. D-l Miliukov a semnat cu bună știință o poliță atunci cînd „a salutat” cu emfază pe ministrul țarist în numele întregului partid cadet, știind prea bine că a doua zi toate ziarele europene vor scrie ca la comandă : Duma și-a exprimat în unanimitate (cu excepția social-democraților) încrederea în guvern, aprobînd politica lui externă...

Liberalismul rus a străbătut în ultimii trei ani un drum care în Germania a necesitat peste treizeci de ani, iar în Franța chiar peste o sută : drumul care duce de la atitudinea de partizan al libertății la aceea de complice docil și mîrșav al absolutismului. Arma specifică de care dispune burghezia în lupta ei — posibilitatea de a lovi în pungă, de a îngreua obținerea de bani, de a zădărnici pregătirile „subtile” pentru obținerea de noi împrumuturi — e o armă de care cadeții s-ar fi putut folosi de multe ori în cursul revoluției ruse. Dar de fiecare dată, atît în primăvara anului 1906 cît și în primăvara anului 1908, ei și-au predat singuri arma dușmanului, au început să lingă mîinile pogromiștilor și să le facă jurăminte de credință.

D-l Struve s-a îngrijit din vreme să asigure acestei practici o solidă bază teoretică. În revista „Russkaia Mîsl”, care de fapt ar trebui să se numească „Cernosotennaia Mîsl”¹⁵⁵, d-l Struve propovăduiește de pe acum ideea unei „Rusii Mari”, ideea naționalismului burghez, critică cu vehemență „ostilitatea intelectualității față de stat”, combate pentru a nu știu cîta oară „revoluționarismul rusec”, „marxismul”, „renegarea”, „lupta de clasă”, „radicalismul banal”.

Această evoluție ideologică a liberalismului rus nu poate decît să ne bucure. Căci, de fapt, acest liberalism *s-a și dovedit* a fi în revoluția rusă exact ceea ce voiește d-l Struve să facă din el în mod sistematic, consecvent, deliberat, în chip „filozofic”. Elaborarea unei *ideologii* contrarevoluționare consecvente constituie o cheie atunci cînd există o clasă pe deplin formată, care în cele mai importante perioade din viața țării a acționat în spirit contrarevolu-

ționar. O ideologie care să corespundă situației de clasă și politicii de clasă a burgheziei va ajuta tuturor să se debaraseze de rămășițele credinței în „democratismul“ cadeților. Și debarasarea de aceste rămășițe e utilă și necesară pentru a se putea face un pas înainte pe drumul luptei cu adevărat de masă în vederea democratizării Rusiei. D-l Struve vrea un liberalism fățiș contrarevoluționar. Și noi vrem un asemenea liberalism, căci caracterul „fățiș“ al liberalismului va lumina mai bine ca orice atît țărănimea democratică, cît și proletariatul socialist.

Revenind la ședința Dumei din 27 februarie, trebuie să spunem că singurul cuvînt cinstit și mîndru, demn de un democrat, a fost cel rostit de un *social-democrat*. Deputatul Ciheidze s-a urcat la tribună și, declarînd că fracțiunea social-democrată va vota *împotriva* proiectului de lege, a început să expună motivele acestui vot. Dar chiar după primele lui cuvinte: „Diplomația noastră din Occident a servit întotdeauna drept scut al reacțiunii și al intereselor“..., președintele a închis gura deputatului muncitor. — „Mandatul permite expunerea motivelor votului“, au bînguit cadeții. „Nu numai motivele, ci și forma contează“, le-a replicat banditul care se intitulează președintele Dumei a III-a.

Și el avea dreptate din punctul său de vedere: de regulament îi ardea lui cînd era în joc desfășurarea armonioasă a acestei demonstrații polițist-patriotice aranjate la comandă?

Deputatul muncitor a rămas izolat în această chestiune. Cu atît mai mare e meritul lui. Proletariatul trebuie să arate și va arăta că știe să apere lozincile revoluției democratice, în pofida tuturor trădărilor comise de liberalism și a tuturor oscilărilor micii burghezii.

DESPRE ÎNȘELAREA POPORULUI DE CĂTRE LIBERALI

La ultimul congres, de la Londra, al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia a fost dezbătută problema atitudinii față de partidele burgheze și a fost adoptată o rezoluție corespunzătoare. Pasajul din rezoluție în care se vorbește despre *înșelarea* poporului de către liberali * a stîrnit la congres controverse deosebit de vii. Social-democrații din aripa dreaptă a partidului nostru au găsit acest pasaj cît se poate de greșit. Ei au declarat chiar că nu este marxist ca într-o rezoluție să se vorbească despre „înșelarea” poporului de către liberali, adică să se arate că alăturarea la un partid oarecare (în cazul nostru la partidul cadet) a unor anumite pături ale populației este determinată de metodele politice „amoraie” ale cutărui sau cutărui grup de parlamentari, avocați, ziariști etc., și nu de interesele de clasă ale acestor pături.

În realitate, sub paravanul acestor argumente plauzibile, gătite într-un prezentabil veșmînt cvasimarxist, se ascundea o politică de slăbire a independenței de clasă a proletariatului și de subordonare a lui (în fapt) față de burghezia liberală. Și asta pentru că acești domni nu apără cît de cît serios interesele micii burghezii democratice care urmează pe cadeți și le *trădează* prin politica lor de cochetare și de tranzacții cu guvernul, cu octombriștii, cu „puterea istorică” a absolutismului țarist.

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 394. — Nota red.

Un material extrem de interesant pentru clarificarea, pe bază de fapte noi, a acestei probleme — una dintre problemele fundamentale ale tacticii social-democrate în toate țările capitaliste — ni-l oferă lupta ce se dă în momentul de față în landtagul (dieta) Prusiei pentru votul universal. Steagul acestei lupte a fost ridicat de către social-democrația germană. Proletariatul din Berlin și, după el, proletariatul din toate orașele mari ale Germaniei a ieșit în stradă, a organizat impresionante demonstrații, la care au luat parte zeci de mii de oameni, a pus bazele unei largi mișcări de masă, care încă acum, la începuturile ei, a dus la acte de violență din partea autorităților constituționale, la folosirea forței armate, la maltratarea unor mase de oameni neînarmați. Lupta aduce luptă ! Liderii proletariatului revoluționar au răspuns la aceste acte de violență cu demnitate și curaj. Dar aici s-a pus problema atitudinii față de burghezia democratică (și față de cea liberală) în lupta pentru dreptul de vot. Discuțiile între social-democrații revoluționari germani și oportuniști (sau revizioniști, cum sînt numiți ei în Germania) în jurul acestei probleme se aseamănă foarte mult cu controversele noastre pe tema înșelării poporului de către liberali.

Ziarul „Vorwärts“, organul central al Partidului muncitoresc social-democrat din Germania, a publicat un editorial al cărui conținut și idee fundamentală sînt clar exprimate în titlul său : „Lupta pentru dreptul de vot este o luptă de clasă !“. Cum era și de așteptat, acest articol, cu toate că se limita la expunerea, într-o formă pozitivă, a unor adevăruri social-democrate îndeobște cunoscute, a fost considerat de oportuniști drept o provocare la luptă. Mănușa a fost ridicată. Tovarășul Südekum, cunoscut militant în domeniul socialismului municipalist, a pornit o puternică campanie împotriva acestei „tactici sectariste“, împotriva „izolării proletariatului“, împotriva „sprijinirii ultrareacționarilor de către social-democrați“ (a reacționarilor — cum se exprimă, mai delicat, germanii). Căci și pentru oportunistul german introducerea luptei de clasă într-o cauză comună proletariatului și liberalilor înseamnă sprijinirea ultrareacționarilor ! „Introducerea votului universal în Prusia în locul actualului sistem de vot în trei

clase — scria Südekum — nu constituie cauza unei singure clase, oricare ar fi ea“, ci cauza „populaţiei orăşeneşti împotriva marilor proprietari funciari, a democraţiei împotriva birocrăţiei, a ţărănimii împotriva moşierilor, a Prusiei occidentale împotriva Prusiei orientale“ (adică a părţii industriale şi în genere a părţii avansate — din punct de vedere capitalist — a ţării împotriva părţii economiceşte înapoiate). „Totul este să unim în jurul acestui punct pe toţi prietenii reformei, făcînd abstracţie de celelalte probleme care îi despart“.

Cititorul îşi dă seama că toate aceste argumente sînt cît se poate de cunoscute, că şi aici veşmîntul este „marxist“, strict ortodox, conţinînd pînă şi unele referiri la situaţia economică şi la interesele anumitor elemente ale democraţiei burgheze („democraţia orăşenească“, ţărănimea etc.). Şi poate nici nu mai e nevoie să adăugăm că, de zeci de ani de zile, presa burghezo-liberală din Germania repetă sistematic aceste argumente, aducînd social-democraţiei acuzaţia de sectarism, de sprijinire a ultrareacţionarilor, de nepricepere de a izola reacţiunea.

Şi prin ce *argumente* au combătut social-democraţiei revoluţionari din Germania asemenea raţionamente? Vom enumera principalele lor argumente, pentru ca cititorii — apreciînd „în mod imparţial“, „fără mînie şi părtinire“ starea de lucruri din Germania — să poată vedea dacă aici precumpănesc referirile la condiţiile speciale de loc şi de timp sau referirile la principiile generale ale marxismului.

Da, în programele lor, liber-cugetătorii de la noi „revendică“ votul universal, scria „Vorwärts“. Da, ei au început să rostească acum, cu o deosebită asiduitate, discursuri pompoase pe această temă. Dar *luptă* oare ei într-adevăr pentru reformă? Nu vedem noi că, dimpotrivă, mişcarea cu adevărat populară, demonstraţiile de stradă, lărga agitaţie desfăşurată în rîndul maselor, frămîntarea acestora trezeşte în ei o teamă prost camuflată, aversiune, iar în cazurile cele mai fericite şi mai rare îi lasă pur şi simplu indiferenţi?

Trebuie să facem o deosebire între programele partidelor burgheze şi discursurile rostite la diferite banchete sau în parlament de către carieriştii liberali, pe de o parte, şi

participarea lor efectivă la lupta efectivă a poporului, pe de altă parte. În vorbe, toți politicienii burghezi din toate țările cu regim parlamentar s-au pronunțat întotdeauna pentru democrație, avînd în același timp grijă să trădeze democrația.

Da, „în rîndurile partidului liberal (ale liber-cugetătorilor) și în rîndurile centrului există, fără îndoială, elemente ale căror interese cer introducerea votului universal și egal“, scria „Vorwärts“. Dar nu aceste elemente, nu micii meseriași, nu semiproletarii, nu țăranii pe jumătate ruinați se află la conducerea partidelor burgheze. Aceste elemente urmează pe burghezii liberali, care caută să le îndepărteze de la luptă, încheind în spatele lor compromisuri cu reacțiunea, pervertindu-le conștiința de clasă, fără a le apăra de fapt interesele.

Ca să atragi asemenea elemente în lupta pentru votul universal, trebuie să trezești în ele conștiința de clasă, să le rupi de partidele burgheze nestatornice. „Ele, aceste elemente, ale căror interese cer introducerea votului universal, formează înăuntrul partidului liberal (al liber-cugetătorilor) o minoritate neputincioasă, întotdeauna hrănită cu promisiuni și care în permanență este înșelată. Energia politică a acestor elemente este cu totul paralizată. Și dacă, sub amenințarea că vor pierde voturile acestor alegători, liber-cugetătorii sau centrul pot fi într-adevăr siliți să facă concesii democrației, atunci tocmai lupta de clasă, care slăbește partidele burgheze, este unicul mijloc de a împinge spre stînga burghezia șovăielnică“.

Căci faptele politice au demonstrat de multă vreme că liber-cugetătorilor reacțiunea le este mai puțin odioasă decît social-democrația. „De aceea trebuie nu numai să biciuim cu asprime necruțătoare toate păcatele tuturor partidelor burgheze, dar să și explicăm în același timp că toate trădările lor în problema dreptului de vot sînt rezultatul necesar al caracterului de clasă al acestor partide“.

Problema dacă sînt capabili cadeții noștri „să lupte“ pentru revendicările democratice înscrise în programul lor sau dacă ei le înscriu numai pentru a trăda octombriștilor pe micii burghezi și pe țăranii care-i urmează pe liberali se va pune din nou azi-mîine în fața social-democraților

ruși, așa cum s-a mai pus, nu o dată, în cursul revoluției. De aceea, unora dintre membrii partidului nostru nu le-ar strica să reflecteze mai adânc asupra argumentelor aduse de „Vorwärts“ !

P.S. Articolul de față era dat la tipar când am citit, în nr. 52 (din 1 martie) al ziarului „Reci“, un articol semnat de d-l K.D., corespondentul din Berlin al acestui ziar, și intitulat : „Criza liberalismului german“. Autorul se ocupă de polemica dintre „Vorwärts“ și Südekum, adoptînd în expunerea sa tonul și procedeele obișnuite ale falsificatorilor liberali de la noi. Lui nici nu-i trece prin gînd să expună argumentele ambelor părți și să dea citate exacte, ci declară pur și simplu : „Organul oficial «Vorwärts» îl împrășcă cu noroi pe eretic și, într-un editorial prea puțin atrăgător prin tonul său impertinent și provocator, îl acuză de ignoranță, de uitare inadmisibilă a dogmelor de partid“. Lășăm pe cititor să judece singur dacă Südekum însuși va găsi destul de „atrăgător“ felul în care-l apără cadeții. Dar asta-i soarta revizioniştilor din orice țară : să se bucure de un sprijin activ din partea burgheziei și de o sinceră „recunoaștere“ a eforturilor lor. Alianță între diverși Südekumi și domnii de teapa lui Struve — nici că se putea imagina ceva mai „atrăgător“ întru confirmarea justeței poziției noastre.

„Proletarii“ nr. 25
din (25) 12 martie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CUM ESTE APRECIAT MARX DE CĂTRE LIBERALISMUL INTERNAȚIONAL

Un erou al lui Turghenev modifică astfel niște versuri ale unui mare poet german :

-                   Wer den Feind will versteh'n,
                      Muss im Feindes Lande geh'n,

adică : „cine vrea să-l cunoască pe dușman trebuie să meargă în țara lui“¹⁵⁶, să studieze el însuși obiceiurile, moravurile, felul de a judeca și acționa al dușmanului.

Iată de ce nu le-ar strica nici marxiștilor să afle ce au avut de spus cu prilejul comemorării a 25 de ani de la moartea lui Marx organele politice influente din diferite țări, în special ziarele burgheze liberale și „democratice“, care asociază posibilitatea de a influența masele de cititori cu dreptul de a vorbi în numele științei oficiale, birocratice, titrate, profesionale.

Să începem cu ziarul „Russkie Vedomosti“, ziarul academic cel mai calm (și mai plicticos), cel mai științific (și mai depărtat de viața reală). Articolașul pe care-l consacră el comemorării a 25 de ani de la moartea lui Karl Marx (nr. 51 din 1 martie) se distinge printr-un ton sec, inexpresiv prin „obiectivitate“, cum se cheamă asta în limbajul profesorilor universitari „titulari“ și al „docenților“... Autorul articolului caută să se limiteze la fapte mai mult sau mai puțin mărunte. Și, ca un istoric imparțial, el este gata să recunoască meritele lui Marx — cel puțin în ceea ce privește trecutul mort, despre care se poate vorbi într-un limbaj lipsit de viață. „*Russkie Vedomosti*“ recu-

noaște că Marx este „o figură excepțională“, un „mare“ „om de știință“, „un eminent conducător al proletariatului“, un organizator al maselor. Dar această recunoaștere se rezumă la trecut : în prezent, scrie ziarul, „sînt într-adevăr necesare căi noi“, căi noi pentru mișcarea muncitorească și pentru socialism, care să nu se asemene cu „vechiul marxism“. Ziarul nu arată deschis care sînt aceste căi noi, căci asta ar fi o temă prea vie pentru profesori și un subiect prea „ris-cant“ pentru virtuozii în arta de „a tăcea cu tact“. Se fac în schimb aluzii destul de transparente : „Multe din construcțiile lui (ale lui Marx) au fost răsturnate de analiza științifică și de critica necruțătoare a evenimentelor. Printre oamenii de știință aproape că nu există adepți fideli ai întregului său sistem ; vlăstarul spiritual al lui Marx — social-democrația germană — s-a îndepărtat destul de mult de calea revoluționară ce i-a fost trasată de întemeietorii socialismului german“. După cum vedeți, autorul nu ascunde prea mare lucru : doar dorința de a-l corecta pe Marx în spirit revizionist.

Un alt ziar influent, „*Reci*“, organul partidului politic care deține rolul de vioara întâi în concertul liberalismului rus, face o apreciere mult mai vie asupra lui Marx. Orientarea sa este, bineînțeles, aceeași ca și a lui „*Russkie Vedomosti*“, dar în timp ce acolo ni se oferea o prefață la o carte voluminoasă, aici dăm de lozinci politice, care, într-o serie întregă de cuvîntări rostite de la tribuna parlamentului, constituie un îndreptar direct în aprecierea tuturor evenimentelor zilei, a tuturor problemelor de actualitate. Articolul „Karl Marx și Rusia“ (nr. 53 din 2 martie) este scris de d-l Izgoev, cunoscut transfug, prototipul intelectualului rus, care la 25—30 de ani „e marxist“, la 35—40 e liberal, iar de la această vîrstă în sus devine ultrareacționar.

D-l Izgoev a trecut de la social-democrați la liberali (așa cum a declarat el însuși și cum a spus despre el d-l Struve, marele maestru în ale renegării) tocmai în momentul cînd, după primele succese ametoitoare ale revoluției, a început perioada anevoioasă de luptă îndelungată și în-verșunată împotriva contrarevoluției ce se întărea. Și d-l Izgoev este un caz cît se poate de tipic în această privință. Acest caz explică și demonstrează deosebit de limpede *cui*

folosesc exhibițiile profesionale în aprecierea lui Marx, *pentru cine lucrează* această „știință“ de catedră. „Acest tactician cu preocupări politice — afirmă iritat și sentențios Izgoev vorbind despre Marx — l-a stînjinit serios pe marele savant, făcîndu-l să comită numeroase greșeli“. Greșeala fundamentală constă, bineînțeles, în aceea că, în afară de „marxismul evoluționist“, care e just, rațional și împărțit de „majoritate“ (de majoritatea filistinilor ?), s-a mai ivit pe lume și un marxism revoluționar, dăunător, neștiințific, fantezist și „diluat cu bragă narodnicistă“. Ceea ce îl indignează în mod deosebit pe liberalul nostru este rolul jucat de *acest* marxism în revoluția rusă. Gîndiți-vă : s-a ajuns să se vorbească despre dictatura proletariatului ca o condiție pentru înfăptuirea acestei „revoluții burgheze“ ; sau, mai mult chiar, despre „dictatura proletariatului și a țărănimii, ceea ce pare cu totul fantezist în gura unor marxiști“. „Nu-i de mirare că marxismul revoluționar, în forma în care a fost însușit în Rusia de către bolșevicii de diferite nuanțe, a suferit un eșec“. „...Este cazul să ne gîndim la adoptarea unei constituții «burgheze» obișnuite (ghilimelele sînt puse, în ironie, de d-l Izgoev)“.

Iată un octombrișt pe deplin format din punct de vedere ideologic și matur politic, pe deplin convins că de eșuat a eșuat marxismul și tactica revoluționară, și nu tactica de compromisuri și de trădare, practică de ca de obicei !

Să mergem mai departe. De la presa rusă să trecem la cea germană, care apare într-o atmosferă de libertate, față în față cu un partid socialist legal care-și expune ideile în zeci de cotidiene. „*Frankfurter Zeitung*“, unul dintre cele mai bogate, mai răspîndite și mai „democrate“ ziare burgheze din Germania, consacră un amplu editorial comemorării a 25 de ani de la moartea lui Marx (nr. 76 din 16 martie st.n. *Abendblatt* *). „Democrații“ germani iau de la bun început taurul de coarne. „E de la sine înțeles — ni se spune — că în această zi presa social-democrată îl cinstește, în numeroase articole, pe învățătorul ei. Dar pînă și un influent ziar național-liberal a recunoscut, firește,

* — Ediția de seară. — Nota trad.

cu obișnuitele rezerve, că Marx a fost un om mare. Da, el a fost, desigur, un om mare, dar și un mare pervertitor“.

Acest ziar, care reprezintă crema acelei varietăți de ultrareacționarism ideologic ce poartă numele de liberalism european, afirmă că nu pune cîtuși de puțin la îndoială onestitatea personală a lui Marx. Dar teoriile lui au adus un rău imens. Introducînd noțiunea de necesitate și legitate în domeniul fenomenelor sociale, negînd importanța moralei și caracterul relativ, condiționat al cunoștințelor noastre, Marx a creat o utopie antiștiințifică și a întemeiat o adevărată „biserică“ a adepților săi sectanți. Cea mai periculoasă dintre ideile sale este ideea luptei *de clasă*. De la ea pornește tot răul ! Marx a luat în serios vechea maximă a celor *two nations*, a celor două națiuni existente în cadrul fiecărei națiuni civilizate : națiunea „exploataților“ și națiunea „exploataților“ (aceste expresii neștiințifice ziarul le pune, cu sarcastică ironie, în ghilimele). Marx a uitat adevărul manifest, clar, evident pentru toți oamenii cu judecată sănătoasă că în viața socială „scopul nu-l constituie lupta, ci înțelegerea“. Marx „a rupt poporul în două, căci el a vîrît în capul adepților săi ideea că între ei și ceilalți oameni nu există nimic comun, că sînt dușmani pe viață și pe moarte“.

„Ce ar fi mai firesc — se întrebă ziarul — decît ca social-democrația, care în multe revendicări de ordin practic este de acord cu numeroși reprezentanți ai burgheziei, să caute să se apropie de ei ? Dar asta nu se întîmplă tocmai datorită teoriei marxiste. Social-democrația s-a condamnat singură la izolare. Într-o vreme se putea crede că în această direcție se va produce o schimbare principală. Asta a fost cînd revizioniștii și-au început campania lor. S-a dovedit însă că totul a fost o greșeală, și deosebirea dintre noi și revizioniști constă, între altele, în faptul că noi am înțeles această greșeală, iar ei nu. Revizioniștii credeau și mai cred și astăzi că, într-un fel sau altul, ei mai pot urma pe Marx, devenind totuși un alt partid. Zădărnice speranță. Pe Marx trebuie ori să-l înghiți în întregime, ori să-l arunci cu totul deoparte ; aici jumătățile de măsură nu sînt bune de nimic...“

Așa e, domnilor liberali ! Vi se mai întîmplă și vouă să spuneți cîteodată, fără voce, adevărul !

„...Atîta timp cît social-democrația îl va cinsti pe Marx, ea nu se va lepăda de ideea luptei de clasă și de toate celelalte lucruri care fac ca problema unei conviețuiri cu ea să fie atît de dificilă... Toți oamenii de știință sînt de acord că nici una dintre teoriile marxismului în domeniul economiei politice nu s-a dovedit justă...”

Chiar așa. Ați exprimat de minune, domnilor, esența științei burgheze, a liberalismului burghez și a întregii lui politici. Ați înțeles că Marx nu poate fi înghițit bucățică cu bucățică. Domnii Izgoevi și liberalii ruși n-au înțeles-o încă. În curînd o vor înțelege însă și ei.

În încheiere, prezentăm și un ziar conservator dintr-o republică burgheză : „*Journal des Débats*”¹⁵⁷. În numărul său din 15 martie, acest ziar scrie, în legătură cu comemorarea, că socialiștii, acești „egalitariști feroci”, practică cultul oamenilor mari proveniți din rîndurile lor, că principalul rău al învățaturii lui Marx, care „ura burghezia”, îl constituie teoria luptei de clasă. „El a propovăduit claselor muncitoare nu conflicte temporare, urmate de armistiții, ci un război sfînt, un război de exterminare, de expropriere, un război pentru cucerirea aceluia pămînt al făgăduinței care este colectivismul... o utopie monstruoasă...”

Bine mai scriu ziarele burgheze cînd sînt atinse acolo unde într-adevăr le doare. Și viața ți se pare parcă mai veselă cînd vezi cum se formează și se consolidează unitatea ideologică a dușmanilor liberali ai proletariatului din lumea întreagă, căci această unitate constituie una din cheziștile unirii proletariatului internațional, care numără milioane de oameni și care-și va cuceri cu orice preț pămîntul făgăduinței.

„*Proletarii*” nr. 25
din (25) 12 martie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

MATERIALE
PREGĂTITOARE

*MATERIALE PENTRU CONFERINȚA A TREIA
A P.M.S.D.R. („A DOUA CONFERINȚĂ GENERALĂ“)*

21—23 IULIE (3—5 AUGUST) 1907

1

CONSPECTUL CUVÎNTĂRII ÎMPOTRIVA
BOICOTULUI

1. De acord cu punctele de plecare ale lui Maksimov ¹⁵⁸.
2. Divergențele încep *mai departe*: ce va fi după Duma a II-a ?

masele vor înțelege că „revoluția este încheiată“ ¹⁵⁹

3. Tradițiile revoluționare și atitudinea marxiștilor față de ele.
(Războiul revoluționar național.)
4. Avântul și iluziile constituționaliste. Continuarea căii revoluționare și o *nouă* cotitură spre revoluție.
Repetarea tradițiilor revoluționare.
Tactică greșită.
5. Vechiul boicot nu există. Un boicot nou, care nu este activ și care nu are legătură cu social-democrația revoluționară (Liebknecht și Landtagul prusian).

Maksimov: „centru de organizare a forțelor revoluționare“...

6. Mișcarea grevistă de masă în Regiunea industrială centrală și atitudinea față de ea. Transformarea ei în mișcare politică etc.
7. Boicotul este dăunător deoarece derutează: transformarea avântului mișcării pentru revendicări profesionale în avânt politic și revoluționar. Numai atunci s-ar putea vorbi de boicot.

am uitat 5 bis : Care sînt argumentele în favoarea participării ?? Compară rezoluția de la Stockholm cu rezoluția de la Londra ¹⁶⁰.

2

SCHIȚA INIȚIALĂ A PROIECTULUI DE
 REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA PARTICIPAREA
 LA ALEGERILE PENTRU DUMA A III-a DE STAT *

Considérants ** :

1. Condițiile în care boicotul poate avea succes și justețea acestei lozinci: α) un avînt revoluționar larg, general și impetuos;

β) sarcina ideologică a luptei împotriva iluziilor constituționaliste atunci cînd vechiul regim convoacă prima adunare reprezentativă în cursul revoluției.

2. Obligația de a păstra tradițiile revoluționare impune, totodată, o analiză a condițiilor în care ele sînt aplicate, și nu o simplă repetare a lozincilor revoluționare care au prezentat importanță în anumite condiții.

3. De aceea, pînă la dezvoltarea noului avînt, nu există temeiuri să se proclame boicotarea Dumei a III-a, dată fiind ofensiva reacțiunii, ofensivă care continuă ***.

4. Greva textiliștilor și alte momente ale avîntului impun nu lozinca boicotului (= care însoțește lozinca insurecției armate), ci lozinca dezvoltării politice și revoluționare. În caz contrar, lozinca boicotului este *dăunătoare*, ea derutează.

Concluzii :

A) Să se desfășoare munca în vederea participării la alegeri și la lucrările Dumei a III-a, păstrîndu-se neștirbite

* Vezi volumul de față, pag. 53—54. — *Nota red.*

** — Motive, considerente. — *Nota trad.*

*** În manuscris, punctele doi și trei sînt șterse. — *Nota red.*

lozincile social-democrației revoluționare în campania electorală și în Dumă.

B) Să se explice maselor legătura dintre evenimentele de la 3.VI.1907 și cele din XII.1905 și trădările burgheziei, arătându-le că lupta economică este cu totul insuficientă ; să se transforme această luptă într-un asalt politic și revoluționar, care trebuie să ducă la insurecția armată și care este unica bază serioasă pentru lozinca boicotului.

3

PLAN-CONSPECT AL REZOLUȚIEI
CU PRIVIRE LA PARTICIPAREA
LA ALEGERILE PENTRU DUMA A III-A DE STAT

- I 1) Sarcinile revoluției nu au fost îndeplinite, forțele ei nu au fost distruse
- 2) sub aparenta acalmie are loc o acumulare de forțe
- 3) boicotismul este o stare de spirit revoluționară și o apreciere justă a caracterului contrarevoluționar al Dumei a III-a
- dezvoltarea luptei economice și politice a proletariatului și a acțiunilor de masă.
- II (1) Boicotul ar fi just numai în condițiile unui avînt general sau în condițiile luptei împotriva iluziilor constituționaliste (așa cum a fost boicotarea Dumei I și Dumei a II-a)
- (2) după dizolvarea Dumei a II-a nu au survenit schimbări esențiale...
- (3) învățămintele celei de-a doua perioade a revoluției ruse
- (a) să participăm
(b) să ducem lupta atît împotriva reacțiunii cît și împotriva liberalilor.
-

4

PUNCTELE UNU ȘI DOI ALE EXPUNERII DE
MOTIVE LA PARTEA A DOUA A REZOLUȚIEI
CU PRIVIRE LA PARTICIPAREA LA ALEGERILE
PENTRU DUMA A III-A DE STAT

Dar, considerînd, pe de altă parte, (a) că tactica boicotului ar fi justă numai în condițiile existenței unui avînt revoluționar larg, general și impetuos, asociat cu un atac direct împotriva vechiului regim, sau în scopul luptei împotriva unor iluzii constituționaliste larg răspîndite (cum a fost boicotarea Dumei lui Bulîghin și a Dumei lui Witte) ;

(b) — considerînd, de asemenea, că față de condițiile în care social-democrația revoluționară a participat la Duma a II-a nu au survenit schimbări esențiale, deoarece noua lege electorală nu promite altceva decît înlocuirea Dumei care vorbea în spirit cadet și acționa în spirit octombrist printr-o Dumă fățiș octombristă.

5

PLANUL-CONSPECT AL CUVÎNTĂRII CU PRIVIRE
LA CONGRESUL SINDICATELOR

- 1) „Contradicția profundă“, „contradicția de neîmpăcat“ existentă între rezoluția de la Stockholm și rezoluția de la Londra ¹⁶¹.
- 2) *Prin cuvîntări meșteșugite* să se obțină „recunoașterea“ „în mod mecanic“...
- 3) *Sprrijinire* (rezoluția de la Londra). *Textul rezoluției de la Londra.*

„de paradă“

- 4) Rezoluția mecanică a lui Viktorov ¹⁶²

„a face inofensiv“ sau a înlătura pe tăcute ?

- 5) „Neutralitatea“ și inocularea spiritului social-democrat în Rusia.

6) „Ce-i de făcut“, nesocial-democraților nu li se poate *interzice.*

- 7) Eserii *dezorganizează* activitatea cochetînd cu nepartinitatea.
- 8) Goana după popularitate...
- 9) Sarcinile partidului și ale C.C. la *congresul* sindicatelor : propagandă *ideologică* în spiritul rezoluției de la Londra.

Scris în iulie 1907

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin“, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

LISTA LUCRĂRILOR LUI
V. I. LENIN
CARE N-AU FOST GĂSITE

—
ADNOTĂRI

—
INDICI

—
DATE DIN
VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI
V. I. LENIN

LISTA LUCRĂRILOR LUI V. I. LENIN
CARE N-AU FOST GĂSITE PÎNĂ ÎN PREZENT

(Iunie 1907 — martie 1908)

1907

RAPORT CU PRIVIRE LA ATITUDINEA
PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT
FAȚĂ DE DUMA A III-A, PREZENTAT
LA CONFERINȚA ORĂȘENEASCĂ
A ORGANIZAȚIEI PETERSBURG LA 8 (21) IULIE

Conferința orășenească a organizației Petersburg a P.M.S.D.R. a avut loc la Terioki (Finlanda) între 8 și 14 (21 și 27) iulie 1907. Tezele raportului prezentat de V. I. Lenin au fost editate după încheierea conferinței într-o foaie volantă (vezi volumul de față, pag. 47—49). Procesele-verbale ale conferinței și raportul lui V. I. Lenin nu au fost găsite.

RAPORTUL CU PRIVIRE LA PARTICIPAREA
LA ALEGERILE PENTRU DUMA A III-A DE STAT
ȘI CUVÎNTAREA CU PRIVIRE LA CONGRESUL GENERAL
AL SINDICATELOR DIN RUSIA, ȚINUTE LA CONFERINȚA
A III-A A P.M.S.D.R.

(„A DOUA CONFERINȚĂ GENERALĂ“)

Conferința a treia a P.M.S.D.R. („A doua conferință generală“) a avut loc între 21 și 23 iulie (3 și 5 august) 1907 în orașul Kotka (Finlanda). Faptul că la această conferință V. I. Lenin a prezentat un raport cu privire la participarea la alegerile pentru Duma a III-a de stat și a rostit o cuvîntare cu privire la Congresul general al sindicatelor din Rusia rezultă din dosarele departamentului poliției, care se află la Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., fiind confirmat de proiectele de rezoluții prezentate de V. I. Lenin la conferință, precum și de documentele incluse în secțiunea „Materiale pregătitoare“ (vezi volumul de față, pag. 479, 484). Procesele-verbale ale conferinței nu au fost găsite.

**CUVÎNTARE ROSTITĂ
LA ȘEDINȚA BIROULUI SOCIALIST INTERNAȚIONAL
DIN 5 (18) AUGUST 1907 ÎN LEGĂTURĂ CU REPARTIZAREA
VOTURILOR ÎN CADRUL DELEGAȚIEI RUSE
ÎNTR-UN SOCIAL-DEMOCRAȚI,
ESERI ȘI REPREZENTANȚII SINDICATELOR**

Lenin amintește de această cuvîntare în articolul său „Cum scriu istoria «socialiștii-revoluționari»“ (vezi volumul de față, pag. 130—132).

**AMENDAMENTE LA PROIECTUL DE REZOLUȚIE
AL LUI A. BEBEL
„MILITARISMUL ȘI CONFLICTELE INTERNAȚIONALE“**

Despre textul inițial al amendamentelor la proiectul de rezoluție al lui Bebel „Militarismul și conflictele internaționale“, scris la 6 sau 7 (19 sau 20) august 1907 și prezentat în ședința comisiei pentru elaborarea rezoluției, Lenin amintește în notele la textul acestei rezoluții, publicate în culegerea „Golos Jizni“ (vezi volumul de față, pag. 77—78) și în nota la un articol apărut în culegerea „Impotriva curentului“ (vezi Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 490).

**SCRISOARE ADRESATĂ LUI C. HUYSMANS,
SECRETAR AL B.S.I.**

O scurtă mențiune cu privire la conținutul acestei scrisori, scrise la 22 septembrie (5 noiembrie) 1907, există în registrul de corespondențe al B.S.I. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. există fotocopiile unor pagini din acest registru.

În scrisoare, V. I. Lenin anunța că urmează să se judece procesul intentat fracțiunii social-democrate din Duma a II-a de stat.

**SCRISOARE ADRESATĂ LUI G. A. ALEKSINSKI
ÎN LEGĂTURĂ CU EXPEDIEREA COLECȚIEI ZIARULUI
„ISKRA“ ȘI A UNOR NUMERE DIN ZIARELE „VPERED“
ȘI „PROLETARII“ PE 1905**

Lenin avea nevoie de aceste ziare pentru a pregăti editarea volumului al III-lea al Operelor „În 12 ani“. Despre această scrisoare amintește N. K. Krupskaja într-o scrisoare către A. I. Elizarova trimisă la 5 (18) octombrie 1907 la Berlin prin I. P. Ladîjnikova : „Dacă nu ai trimis «Iskra» din Stockholm, încearcă și fă rost de toate acestea la Berlin și expediază-le imediat. Dacă reușești, comu-

nică-i lui Piotr * că ni s-a trimis totul..., căci Șkurka ** l-a rugat și pe el același lucru“, precum și în scrisoarea către G. A. Aleksinski din 9 (22) octombrie 1907: „Ați primit cele câteva scrisori ale lui Petrov *** expediate de mine?“ (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

RAPORTUL „CU PRIVIRE LA DUMA A III-A DE STAT“ ȘI
RAPORTUL „CU PRIVIRE LA COLABORAREA
SOCIAL-DEMOCRAȚILOR LA PRESA BURGHEZĂ“,
PREZENTATE LA CONFERINȚA DIN 27 OCTOMBRIE
(9 NOIEMBRIE) 1907
A ORGANIZAȚIEI PETERSBURG A P.M.S.D.R.

În darea de seamă cu privire la conferință, publicată în nr. 20 al ziarului „Proletarii“ din 19 noiembrie 1907, există câte o scurtă relatare a conținutului acestor rapoarte (vezi volumul de față, pag. 135—137, 138). Procesele-verbale ale conferinței nu au fost găsite.

RAPORT CU PRIVIRE LA TACTICA FRAȚIUNII
SOCIAL-DEMOCRATE
ÎN DUMA A III-A DE STAT, PREZENTAT LA CONFERINȚA
A IV-A A P.M.S.D.R.
(„A TREIA CONFERINȚĂ GENERALĂ“)

Conferința a IV-a a P.M.S.D.R. („A treia conferință generală“) a avut loc între 5 și 12 (18 și 25) noiembrie 1907 la Helsingfors (Helsinki). În darea de seamă cu privire la conferință, publicată în nr. 20 al ziarului „Proletarii“ din 19 noiembrie 1907, există o scurtă relatare a conținutului acestui raport prezentat de V. I. Lenin (vezi volumul de față, pag. 175—177). Procesele-verbale ale conferinței nu au fost găsite.

SCRISOARE ADRESATĂ LUI L. B. KAMENEV

Prin această scrisoare, scrisă înainte de 1 (14) ianuarie 1908, Lenin îl ruga pe L. B. Kamenev să-i trimită o serie de materiale (ediția oficială a dărilor de seamă stenografice, declarațiile, interpelările și proiectele de lege depuse în Dumă) de care avea nevoie pentru articolul „Problema agrară în Rusia la sfârșitul secolului al XIX-lea“, care urma să-l scrie pentru „Dicționarul enciclopedic“ Granat. Lenin amintește despre aceasta în scrisoarea către M. I. Ulianova din 1 (14) ianuarie 1908 (vezi Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 323).

* G. A. Aleksinski. — *Nota red.*

** V. I. Lenin. — *Nota red.*

*** V. I. Lenin. — *Nota red.*

1 9 0 8

SCRISOARE ADRESATĂ MARIEI ILINICINA ULIANOVA

Această scrisoare a fost scrisă la 7 sau 8 (20 sau 21) ianuarie 1908. Lenin amintește de ea în scrisoarea către M. A. Ulianova din 9 (22) ianuarie : „I-am scris Maneașei ieri sau alaltăieri ; i-am mai dat câteva comisoane în legătură cu diferite cărți“ (Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 324).

SCRISOARE ADRESATĂ LUI HARRY QUELCH

Scrisoarea a fost scrisă între 7 și 29 ianuarie (20 ianuarie și 11 februarie). Lenin amintește de ea în scrisoarea către F. A. Rotstein din 16 (29) ianuarie : „Întrucît nu-ți știam adresa, i-am scris lui Quelch, rugîndu-l să-mi adune niște material documentar“ (Opere, vol 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 379).

DOUĂ SCRISORI ADRESATE LUI C. HUYSMANS,
SECRETAR AL B.S.I.

O scurtă mențiune cu privire la conținutul acestor scrisori, scrise la 16 (29) ianuarie 1908, există în registrul de corespondență al B.S.I. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. există fotocopiile unor pagini din acest registru.

În prima dintre ele Lenin îl întreba pe C. Huysmans dacă B.S.I. a primit raportul C.C. al P.M.S.D.R. pentru Congresul al VII-lea (de la Stuttgart), raport care urma să fie inclus în volumul III al rapoartelor prezentate de organizațiile afiliate la Internaționala a II-a.

În cea de-a doua scrisoare, Lenin îl anunța că, în legătură cu informațiile cerute cu privire la organizația din Reval a social-democraților estonieni și la M. Iurisson și I. G. Seppin, membri ai acestei organizații, intenționează să scrie în Rusia.

SCRISORI ADRESATE C.C. AL P.M.S.D.R. ȘI COMITETULUI
DIN REVAL AL P.M.S.D.R.

Scrisorile au fost scrise după data de 16 (29) ianuarie 1908. Lenin amintește de ele într-o scrisoare adresată unui social-democrat neidentificat din Europa occidentală, care, prin intermediul secretarului B.S.I., C. Huysmans, primise unele informații cu privire la social-democrații estonieni M. Iurisson și I. G. Seppin. Lenin scria : „Voi scrie în Rusia și voi cere informații Comitetului Central al partidu-

lui nostru... (pentru orice eventualitate și Comitetului din Reval)" (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

SCRISOARE ADRESATĂ C.C. AL P.M.S.D.R.

Scrisoarea a fost scrisă după data de 16 (29) ianuarie 1908 în legătură cu achitarea sumei împrumutate de la englezul D. Fels în timpul Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. În legătură cu aceasta, Lenin scrie următoarele lui F. A. Rotstein la 16 (29) ianuarie: „Acum 2¹/₂—3 luni, pe când mă aflam în Finlanda, am primit o scrisoare de la d-ta în legătură cu datoria; am predat scrisoarea Comitetului Central... Am să scriu numai deocâmt, încă o dată, celor din Rusia că datoria trebuie restituită" (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 378).

SCRISOARE ADRESATĂ LUI C. HUYSMANS, SECRETAR AL B.S.I.

O scurtă mențiune cu privire la conținutul acestei scrisori există în registrul de corespondențe al B.S.I. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. există fotocopiile unor pagini din acest registru. În această scrisoare, datată 20 ianuarie (2 februarie) 1908, Lenin îl întreba pe C. Huysmans ce sumă urma să depună pe anul 1908 la B.S.I. subsecția social-democrată a secției ruse din Internaționala a II-a.

SCRISOARE ÎN LEGĂTURĂ CU REEDITAREA CĂRȚII LUI S. ȘI B. WEBB „TEORIA ȘI PRACTICA TRADE-UNIONISMULUI ENGLEZ”

În această scrisoare, Lenin făcea cunoscute condițiile în care a apărut prima ediție a cărții soților Webb, precum și condițiile în care ar fi fost posibilă o reeditare a ei; Lenin amintește despre ea în scrisoarea către M. I. Ulianova din 25 ianuarie (7 februarie) 1908: „În legătură cu Webb i-am răspuns tânărului publicist și i-am trimis un fel de procură" (Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 326).

SCRISOARE ADRESATĂ LUI A. V. LUNACEARSKI

Scrisoarea a fost scrisă la 30 ianuarie (12 februarie) 1908. Lenin amintește de ea în scrisoarea către A. V. Lunacearski din 31 ianuarie (13 februarie): „Ți-am trimis ieri un bilet cu privire la Bringman" (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 386)

SCRISORI CĂTRE FAMILIE

O scrisoare către M. A. Ulianova, scrisă după 4 (17) februarie 1908. Lenin amintește de ea în scrisoarea către M. I. Ulianova din 4 (17) februarie : „În legătură cu banii îi scriu mamei“ (Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 331).

O scrisoare adresată familiei înainte de 12 (25) februarie 1908, prin care V. I. Lenin ruga să i se trimită manuscrisul unei lucrări a sa îndreptate împotriva machiștilor, pe care intenționa să o editeze sub titlul „Însemnările unui marxist de rînd pe marginea unor probleme de filozofie“. Lenin amintește despre aceasta în scrisoarea către A. M. Gorki din 12 (25) februarie 1908 : „Am trimis deunăzi o scrisoare la Petersburg, cu rugămintea de a găsi și a-mi trimite aceste caiete“ (Opere, vol. 13, E.S.P.L.P. 1957, pag. 447).

SCRISOARE ADRESATĂ LUI C. HUYSMANS

O scurtă expunere a conținutului acestei scrisori, scrisă la 17 februarie (1 martie) 1908, există în registrul de corespondențe al B.S.I. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. există fotocopiile unor pagini din acest registru.

În scrisoare, Lenin cerea să i se comunice la ce dată urma să aibă loc ședința B.S.I. Lenin amintește de ea într-o scrisoare adresată lui A. M. Gorki în prima jumătate a lunii martie : „L-am întrebat pe secretar cînd să vin (explicîndu-i că trebuie să plec în Italia). *Încă n-am primit răspuns*. Dar la Bruxelles trebuie să mă duc“ (Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 146).

LISTA PUBLICAȚIILOR ȘI DOCUMENTELOR
LA A CĂROR REDACTARE A LUAT PARTE
V. I. LENIN

ZIARUL „VPERED“

- Nr. 12—13 din 29 august 1907.
Nr. 14 din 10 septembrie 1907.
Nr. 15 din 24 septembrie 1907.
Nr. 16 din 8 octombrie 1907.
Nr. 17 din octombrie 1907.
Nr. 18 din noiembrie 1907.

ZIARUL „PROLETARII“

- Nr. 17 din 20 octombrie 1907.
Nr. 18 din 29 octombrie 1907.
Nr. 19 din 5 noiembrie 1907.
Nr. 20 din 19 noiembrie 1907.
Nr. 21 din 26 (13) februarie 1908.
Nr. 22 din (3 martie) 19 februarie 1908.
Nr. 23 din (11 martie) 27 februarie 1908.
Nr. 24 din (18) 5 martie 1908.
Nr. 25 din 25 (12) martie 1908.

CULEGERI

- „GOLOS JIZNI“. Nr. 1, Petersburg, 1907.
„ZARNIȚI“. Vol. I, Petersburg, 1907.
„TEMI DNEA“. Petersburg, Editura „Novi“, 1907.
„ALMANAHUL PENTRU TOȚI PE 1908“. Petersburg, ed. „Zerno“.
„TEKUȘCEAIA JIZN“. Petersburg, 1908.

Intrucît după Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R., organul de presă al bolșevicilor, ziarul „Proletarii“, își încetase apariția, iar menșevicii și reprezentanții organizațiilor naționale care îi sprijineau pe menșevici în cadrul C.C. al P.M.S.D.R. împiedicau editarea Organului Central al partidului, ziarul „Soțial-Demokrat“,

Centrul bolșevic a inițiat editarea unor culegeri bolșevice. Bolșevicii nu aveau în această perioadă decât ziarul muncitoresc de masă „Vpered“, care apărea la Viborg. Editarea culegerilor înlocuia, așadar, într-o anumită măsură lipsa unui organ periodic conducător.

Editarea acestor culegeri a continuat și atunci când, după o serie de încercări infructuoase de a organiza editarea ziarului „Soțial-Demokrat“, bolșevicii au reluat editarea ziarului „Proletarii“ (nr. 17 al ziarului a apărut la 20 octombrie 1907, după o întrerupere de aproape o jumătate de an). Lenin scria la 25 ianuarie (7 februarie) 1908 lui A. M. Gorki : „Problema care se pune acum este pe ce cale să ne exercităm influența, ce fel de «literatură să facem» ? Culegeri sau «Proletarii» ? Firește, cel mai simplu ar fi să răspundem : nu *sau*, ci și una și alta — răspunsul ar fi ireproșabil, dar puțin practic. Culegeri legale trebuie să avem, bineînțeles ; tovarășii noștri din Petersburg trudesec din greu la ele, am lucrat și eu, după Congresul de la Londra, în timpul cât am stat la Kuokkala. Dacă se poate, trebuie să depunem *toate* eforturile pentru a-i sprijini și pentru a continua editarea acestor culegeri“ (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 383).

În afară de această mărturie a lui Lenin cu privire la munca depusă de el la culegeri, s-au păstrat și o serie de scrisori ale lui N. K. Krupskaia care confirmă că editarea de culegeri a fost pînă la sfîrșitul lunii octombrie 1907 unica posibilitate editorială a Centrului bolșevic. Într-o serie de scrisori adresate social-democraților din Ufa, Baku și Harkov, N. K. Krupskaia scria despre greutățile existente în editarea O. C. și arăta că, dată fiind imposibilitatea de a organiza o editură bolșevică, Centrul bolșevic a hotărît să se limiteze la tipărirea unor culegeri, căci „este de neconceput să nu edităm nimic“. N. K. Krupskaia anunța, de asemenea, că culegerile „Temî dnea“ și „Golos jizni“, „nu au apărut în condițiile cele mai bune“ și scria despre planurile redacționale legate de editarea de culegeri : „Au fost luate măsuri ca de acum înainte materialele să fie mai minuțios selecționate și elaborate cu mai multă grijă“ (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

Tot atunci a fost pusă și problema difuzării sistematice a culegerilor în străinătate. În scrisoarea adresată la 5 (18) octombrie 1907 grupului din Berlin al P.M.S.D.R., N. K. Krupskaia scria : „Trebuie organizată, de asemenea, vînzarea în străinătate a culegerilor bolșevice, care, sperăm, să apară cu regularitate. E necesar ca cineva să se ocupe de asta“ (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.).

În cursul pregătirii materialului la „Almanahul pentru toți pe 1908“, editorul lui, M. S. Kêdrov, a definitivat împreună cu Lenin prospectul cărții și lista colaboratorilor. Culegerile „Golos jizni“ și „Zarniți“ au fost redactate și adnotate de Lenin. Lenin a publicat lucrări în aproape toate culegerile (în afară de culegerile „Zarniți“ și „Temî dnea“) : în „Golos jizni“ — articolele — „În amintirea contelui Heiden (Ce învață poporul «democrații» noștri fără partid ?)“ și „Însemnările unui publicist“ ; în culegerea „Tekușceaia jizn“ — capitolul XII din cartea „Problema agrară și criticii lui

Marx», care a apărut sub titlul „«O țară ideală» din punctul de vedere al adversarilor marxismului în problema agrară»; în „Almanahul pentru toți pe 1908» — articolul „Congresul socialist internațional de la Stuttgart».

REZOLUȚIE DE PROTEST ÎMPOTRIVA PRIGONIRILOR DEZLĂNȚUITE DE GUVERNUL ROMIN

În Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. se păstrează textul unui proiect de rezoluție depus de delegația română la ședința plenară a Congresului de la Stuttgart din 24 august 1907 în limbile germană, franceză și engleză. Întrucât traducerea acestor texte nu era identică, Lenin a făcut modificări în textul german, unde se spunea că „ele (masele. — *Nota red.*) sînt împinse de regimul de apăsare și exploatare pe calea nenorocită a revoltei». În textul englez și în cel francez era folosită expresia „pe calea unei răscoale sortite eșecului». Lenin a subliniat cuvintele „den unheilvollen Weg» („calea nenorocită»), a pus pe margine semnul exclamării și semnul întrebării, făcînd o traducere proprie: „auf den Weg einer leider misslungenen...» („pe o cale... care, din păcate, a suferit un eșec». — *Nota trad.*). Această modificare nu a apărut în dările de seamă stenografice editate în limba germană și rusă; în darea de seamă editată în limba franceză, cuvintele „sortite eșecului» au fost omise.

TRADUCEREA ÎN LIMBA RUSĂ A REZOLUȚIILOR CONGRESULUI AL VII-LEA (DE LA STUTTGART) AL INTERNAȚIONALEI A II-A

Rezoluțiile Congresului de la Stuttgart au fost publicate în ziarul „Proletarii» nr. 17 din 20 octombrie 1907 împreună cu articolul „Congresul socialist internațional de la Stuttgart». În textul articolului, Lenin scrie: „Publicăm mai jos textul complet al rezoluțiilor de la Stuttgart» (volumul de față, pag. 69). În calitate de redactor-șef al ziarului „Proletarii» și de participant la Congresul de la Stuttgart, lui Lenin i-a revenit sarcina de a redacta traducerea acestor rezoluții, despre care scria că „trebuie să devină călăuza permanentă a fiecărui propagandist și a fiecărui agitator» (volumul de față, pag. 76). În articolul „Militarismul belicos și tactica antimilitaristă a social-democrației», publicat în iulie 1908, Lenin citează în traducere proprie o parte din rezoluția cu privire la militarism și la conflictele internaționale (vezi Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 182—183).

TRADUCEREA ÎN LIMBA RUSĂ
A ARTICOLULUI CLAREI ZETKIN
„CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL
DE LA STUTTGART“

Lenin a apreciat în mod deosebit articolul Clarei Zetkin „Congresul socialist internațional de la Stuttgart“. El îl menționează de multe ori în articolele sale cu privire la congres intitulat „Congresul socialist internațional de la Stuttgart“ și în prefața la broșura lui A. V. Lunacearski (Voinov) despre atitudinea partidului față de sindicate (vezi volumul de față, pag. 73, 80—83, 191—193). Traducerea acestui articol — publicat la 2 septembrie 1907 în nr. 18 al revistei „Die Gleichheit“ — a fost făcută rapid și inclusă în culegerea bolșevică „Zarniți“. Lenin a însoțit-o de cinci note ample, menite să precizeze și să explice textul articolului Clarei Zetkin (vezi volumul de față, pag. 92—94).

TRADUCEREA ÎN LIMBA RUSĂ A RAPORTULUI PREZENTAT
DE PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT DIN AUSTRIA
LA CONGRESUL DE LA STUTTGART

Traducerea în limba rusă a raportului cu îndreptările redacționale ale lui V. I. Lenin se păstrează la Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. Ea a fost publicată în 1933, în „Culegeri din Lenin“, vol. XXV, pag. 268—280.

TRADUCEREA ÎN LIMBA RUSĂ A RAPORTULUI PREZENTAT
DE PARTIDUL SOCIALIST ITALIAN
LA CONGRESUL DE LA STUTTGART

Traducerea în limba rusă a raportului cu îndreptările redacționale ale lui V. I. Lenin se păstrează la Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. Ea a fost publicată în 1933, în „Culegeri din Lenin“, vol. XXV, pag. 280—294.

LISTĂ DE LUCRĂRI
CARE S-AR PUTEA SĂ FIE ALE LUI
V. I. LENIN

„RELAȚIILE DINTRE SINDICATE
ȘI PARTIDUL POLITIC“

Articolul „Relațiile dintre sindicate și partidul politic“, apărut în ziarul „Vpered“ nr. 14 din 10 septembrie 1907, a fost scris în scopul popularizării în masele muncitorești organizate în sindicate a hotărârilor Congresului de la Stuttgart și ale Congresului de la Londra al P.M.S.D.R., care preconizau principiul partinității sindicatelor. Apreciind aceste hotărâri, V. I. Lenin scria că ele prezintă „o importanță cu totul deosebită pentru noi, rușii (volumul de față, pag. 71 și 84). Articolul a fost atacat de revista „Znamea Truda“, organul eserilor. Ca răspuns la aceste atacuri, V. I. Lenin a publicat în ziarul „Proletarii“ articolul său „Neutralitatea sindicatelor“, în care scria : „În ultimul număr al ziarului «Znamea Truda», organul central al partidului socialiștilor-revoluționari (nr. 8 din decembrie 1907), găsim două articole consacrate problemei mișcării sindicale. În aceste articole, socialiștii-revoluționari încearcă mai întâi să persifleze afirmația ziarului social-democrat «Vpered» că rezoluția Congresului de la Stuttgart a rezolvat problema atitudinii partidului față de sindicate exact în sensul în care a rezolvat-o și rezoluția de la Londra, adică în spiritul bolșevismului“ (vezi volumul de față, pag. 433—435).

Acest lucru ne face să presupunem că articolul a fost scris de V. I. Lenin.

TELEGRAMĂ ADRESATĂ LUI K. LIEBKNECHT

Redacția ziarului „Vpered“, din care făcea parte Lenin, a trimis o telegramă de salut lui K. Liebknecht, pe care Tribunalul imperial german îl condamnase la un an și jumătate închisoare pentru editarea cărții „Militarism și antimilitarism“. Despre această telegramă se amintește în articolul „Înaltă trădare“, publicat în ziarul „Vpered“ nr. 17 din octombrie 1907.

„INALTĂ TRĂDARE“

Articolul „Înaltă trădare“, publicat în nr. 17 al ziarului „Vpered“ în octombrie 1907, este strâns legat prin orientarea sa antimilitaristă de articolul „Propaganda antimilitaristă și uniunile tineretului muncitoresc socialist“, la care autorul lui se referă.

În articol se arată rolul lui Karl Liebknecht, unul dintre reprezentanții social-democraților de stînga din Germania (pe atunci secretarul Biroului internațional al uniunilor tineretului), în lupta împotriva militarismului. K. Liebknecht, care a fost trimis în fața Tribunalului imperial pentru cartea „Militarism și antimilitarism“, a folosit procesul în scopul propagandei antimilitariste. În articol sînt demascate procedeele la care recurge justiția burgheză pentru a persecuta pe aceia care luptă împotriva militarismului și războaielor imperialiste.

Faptul că în articol se face o referire la articolul cu privire la propaganda antimilitaristă și la uniunile tineretului muncitoresc, apărut anterior, ceea ce este caracteristic la Lenin, construcția frazei și procedeele stilistice proprii lui Lenin, faptul că multe expresii utilizate aici sînt identice cu cele din nota apărută în ziarul „Proletarii“ nr. 18 din 29 octombrie 1907 în legătură cu procesul intentat lui K. Liebknecht, toate acestea ne fac să presupunem că articolul a fost scris de Lenin.

„CLARA ZETKIN DESPRE LUPTA PROLETARIATULUI GERMAN
PENTRU DREPTUL DE VOT“

Articolul „Clara Zetkin despre lupta proletariatului german pentru dreptul de vot“, publicat în nr. 21 al ziarului „Proletarii“ din 13 (26) februarie 1908, reprezintă traducerea integrală a cuvîntării rostite de Clara Zetkin la 17 februarie 1908 în fața unor muncitori francezi. Conținutul esențial al cuvîntării ei este rezumat într-un paragraf introductiv: „Clara Zetkin a biciuit cu toată energia moli-ciunea liberalilor și a democraților burghezi germani în lupta pentru votul universal în Prusia“.

În ultimul paragraf se trag concluzii: „Iată ce învățăminte au de tras muncitorii social-democrați revoluționari germani, biziindu-se pe experiența revoluției ruse, pe care astăzi o reneagă într-un mod atît de rușinos liberalii și democrații demni de dispreț de la publicațiile noastre legale!“. Faptul că acest articol ar putea să aparțină lui Lenin este atestat de interesul pe care el îl manifesta față de activitatea social-democraților de stînga din Germania, cu care în 1907, la Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a, s-au stabilit strînse legături în vederea luptei comune împotriva oportuniștilor și revizionistilor. În ziarul „Proletarii“ se publicau în mod sistematic materiale în legătură cu toate acțiunile întreprinse de cei de stînga, se atrăgea atenția asupra greșelilor pe care ei le comiteau uneori datorită faptului că nu erau bine informați în ceea ce privește sta-

rea de lucruri din Rusia etc. Lenin a făcut cunoștință cu Clara Zetkin la Congresul de la Stuttgart; raportul prezentat de ea la congres, precum și articolul ei despre congres publicat în „Die Gleichheit”, s-au bucurat de o deosebită apreciere din partea lui. Lenin a inclus traducerea acestui articol în culegerea bolșevică „Zarniți”, însoțindu-l de note. Lenin a subliniat în repetate rânduri cu satisfacție unitatea de vederi dintre social-democrații de stînga din Germania și bolșevici. În articolul de față se subliniază atitudinea identică a acestor două curente față de liberalismul contrarevoluționar. El se încheie cu următoarea concluzie, caracteristică pentru Lenin: arătînd că, drept răspuns la raportul Clarei Zetkin, în „Sozialistische Monatshefte”, organul oportunismului internațional, E. Bernstein „a început să cînte iarăși ... vechiul cîntec pe tema unei atitudini pline de tact față de liberali”, autorul scrie: „Din fericire pentru mișcarea muncitorească din lumea întreagă, masele proletare din Germania nu-i urmează pe Bernstein, ci pe cei care se situează pe poziția Clarei Zetkin”. Toate aceste considerente ne fac să presupunem că articolul a fost scris de Lenin.

ADNOTĂRI

- 1 Articolul „*Impotriva boicotului*“ a fost publicat la sfârșitul lunii iulie 1907 în broșura „Boicotarea Dumei a III-a“, tipărită la Petersburg într-o tipografie social-democrată ilegală. Pe coperta broșurii figurează un loc de apariție fictiv: „Moscova, 1907. Tipografia Gorizontov, Tverskaia, 40“. În septembrie 1907, broșura a fost confiscată. — 1.
- 2 Este vorba de Congresul al IV-lea al delegaților Asociației corpului didactic din Rusia, care a avut loc între 19 și 24 iunie (2 și 7 iulie) 1907 în Finlanda. La congres au participat 50 de delegați eseri, 23 de delegați social-democrați și 18 delegați fără partid, reprezentând circa 2 000 de învățători și profesori organizați din Rusia. Pe ordinea de zi a congresului figurau următoarele probleme: adoptarea statutului asociației, alegerile pentru Duma a III-a, relațiile asociației cu alte asociații profesionale, atitudinea față de zemstvă, boicotarea posturilor devenite vacante prin concedierea cadrelor didactice, ajutorul reciproc și altele. Congresul și-a desfășurat lucrările în condițiile unei lupte ideologice acerbe între social-democrați și socialiștii-revoluționari.
- Denumind Asociația corpului didactic din Rusia o asociație „profesional-politică“, V. I. Lenin avea în vedere faptul că, potrivit § 1 din statutul său, ea ducea lupta nu numai pentru îmbunătățirea situației materiale a corpului didactic, ci și pentru crearea unei școli libere, că era un sindicat al corpului didactic și în același timp o ligă politică de luptă pentru o școală liberă.
- 3.
- 3 *Socialiștii-revoluționari* (eserii) — partid mic-burghez din Rusia; a luat ființă la sfârșitul anului 1901 și începutul anului 1902, prin unirea diferitelor grupuri și cercuri narodnice („Uniunea socialiștilor-revoluționari“, „Partidul socialiștilor-revoluționari“ etc.). Organele lui de presă oficiale au fost ziarul „Revoluționarnaia Rossiia“ (1900—1905) și revistele „Vestnik Russkoi Revoluțiii“ (1901—1905) și „Znamea Truda“ (1907—1914). Eserii nu țineau seama de deosebirile de clasă dintre proletariat și micul proprietar,

estompau diferențierea de clasă și contradicțiile din sînul țărănimii, negau rolul conducător al proletariatului în revoluție. Concepțiile lor reprezentau un amestec eclectic de idei narodniciste și revizioniste. Eserii încercau, după expresia lui Lenin, să cîrpească „găurile narodnicismului cu peticele «criticii» oportuniste — astăzi la modă — a marxismului” (Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 283). Tactica terorii individuale, pe care eserii o propagau ca principală metodă de luptă împotriva absolutismului, aducea serioase prejudicii mișcării revoluționare și îngreua organizarea maselor în vederea luptei revoluționare.

Programul agrar al eserilor prevedea desființarea proprietății private asupra pămîntului și trecerea lui la dispoziția obștilor, aplicarea „principiului muncii” și al folosinței „egalitare” a pămîntului, precum și dezvoltarea cooperăției. Acest program, pe care eserii îl numeau program de „socializare a pămîntului” nu avea în realitate nimic socialist. Analizînd programul eserilor, V. I. Lenin a arătat că menținerea producției de mărfuri și a gospodăriei individuale pe pămîntul comun nu înlătură dominația capitalului, nu-i izbăvește pe țărani muncitori de exploatare și de ruină; în condițiile capitalismului, nici cooperația nu poate fi un mijloc de salvare pentru țărani cu gospodărie mică, deoarece ea servește la îmbogățirea burgheziei sătești. Totodată, Lenin releva că, fără a fi socialistă, revendicarea introducerii folosinței egalitare a pămîntului avea un caracter democrat-revoluționar, istoricește progresist, deoarece era îndreptată împotriva reacționarei proprietăți funciare moșierești.

Partidul bolșevic a demascat încercările eserilor de a se deghiza în socialiști, a dus împotriva lor o luptă perseverentă pentru cîștigarea influenței asupra țărănimii, a arătat cît de dăunătoare este pentru mișcarea muncitorească tactica terorii individuale folosită de ei. Totodată, bolșevicii au consimțit să încheie cu eserii, în anumite condiții, acorduri vremelnice în lupta împotriva țarismului.

Compoziția de clasă eterogenă a țărănimii determina nestatornicia politică și ideologică și fărîmițarea organizatorică a partidului eserilor, permanentele lui oscilări între burghezia liberală și proletariat. Încă în timpul primei revoluții ruse, din partidul eserilor s-a desprins aripa dreaptă, care a format „Partidul socialist-populist al muncii” (enesii), partid legal, care, prin concepțiile sale, se apropia de cadeți, și aripa stîngă, care a format uniunea semianarhistă a „maximaliștilor”. În perioada reacțiunii stolpiniște, partidul eserilor a trecut printr-un proces de totală descompunere ideologică și organizatorică. În anii primului război mondial, majoritatea eserilor s-au situat pe pozițiile social-șovinismului.

După victoria revoluției burghezo-democratice din februarie 1917, eserii, împreună cu menșevicii și cadeții, au constituit principalul sprijin al Guvernului provizoriu burghezo-moșieresc contrarevoluționar, iar liderii partidului lor (Kerenski, Avksentiev

și Cernov) au făcut parte din acest guvern. Partidul eserilor a refuzat să sprijine revendicarea țărănimii cu privire la lichidarea proprietății moșierești, s-a pronunțat pentru menținerea proprietății moșierești asupra pământului; miniștrii eseri din Guvernul provizoriu trimiteau detașamente de represiuie împotriva țărănilor care ocupau pământurile moșierești.

La sfârșitul lunii noiembrie 1917, aripa stângă a eserilor a format un partid independent al eserilor de stînga. Căutînd să-și mențină influența în rîndurile maselor țărănești, eserii de stînga au recunoscut de formă Puterea sovietică și au încheiat un acord cu bolșevicii, dar curînd după aceea au pășit pe calea luptei împotriva Puterii sovietice.

În anii intervenției militare străine și ai războiului civil, eserii au desfășurat o activitate subversivă contrarevoluționară, au dat un sprijin activ intervenționiștilor și generalilor albgardiști, au participat la comploturi contrarevoluționare și au organizat acte teroriste împotriva activiștilor Statului sovietic și ai partidului comunist. După terminarea războiului civil, eserii și-au continuat activitatea lor dușmănoasă împotriva Statului sovietic atît în interiorul țării cît și în tabăra emigranților albgardiști. — 3.

- 4 *Lovitura de stat de la 3 (16) iunie 1907* — lovitură de stat contrarevoluționară prin care guvernul a dizolvat Duma a II-a de stat și a modificat legea cu privire la alegerile pentru Dumă. La 1 iunie 1907, Stolîpin, invocînd acuzația falsă adusă de ohrană, că fracțiunea social-democrată ar întreține legături cu o organizație din rîndurile armatei și ar pregăti o insurecție armată, a cerut ca acestei fracțiuni să nu i se permită să participe la ședințele Dumei; cei 16 membri ai fracțiunii social-democrate urmau să fie arestați. Duma a desemnat o comisie pentru cercetarea acuzației aduse. Fără să aștepte rezultatele lucrărilor comisiei create de Dumă, în noaptea spre 3 (16) iunie, guvernul a arestat fracțiunea social-democrată. La 3 iunie a fost publicat manifestul țarului cu privire la dizolvarea Dumei a II-a și la modificările legii electorale, prin care numărul de reprezentanți ai moșierilor și ai burgheziei comerciale și industriale în Dumă era considerabil mărit, iar numărul, și așa mic, de reprezentanți ai țărănilor și muncitorilor era considerabil micșorat. Acest act constituia o încălcare grosolană a manifestului din 17 octombrie 1905 și a Legii fundamentale din 1906, potrivit căreia guvernul nu putea da decrete de lege fără aprobarea Dumei de stat.

Potrivit noului regulament, curia proprietarilor funciari alegea un delegat la 230 de persoane, prima curie orășenească — un delegat la 1 000 de persoane, curia a doua orășenească — un delegat la 15 000, curia țărănească — unul la 60 000, iar curia muncitorească — unul la 125 000 de persoane. Moșierii și burghezia aveau posibilitatea să aleagă 65% din numărul total de delegați, țărăni — 22% (pînă atunci aleseseră 42%), muncitorii — 2% (pînă atunci aleseseră 4%). Legea priva de drepturi electorale populația băștinașă din Rusia asiatică, popoarele tiurce din guberniile

Astrahan și Stavropol și reducea de două ori numărul de reprezentanți ai populației din Polonia și Caucaz. În întreaga Rusie erau private de dreptul de vot persoanele care nu cunoșteau limba rusă. Duma a III-a, aleasă pe baza acestei legi și întrunită la 1 noiembrie 1907, era prin componența ei o Dumă ultrareacționară-octombriștă.

Lovitura de stat de la 3 iunie a constituit, după cum a arătat Lenin, „un punct de cotitură în istoria revoluției noastre“ (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 3); ea a marcat începutul perioadei de reacțiune stolîpinistă. — 3.

5 *Duma lui Bulîghin* — „instituție reprezentativă“ consultativă pe care guvernul țarist a promis s-o convoace în 1905. La 6 (19) august 1905 au fost publicate: manifestul țarului, legea cu privire la instituirea Dumei de stat și regulamentul alegerilor pentru Dumă. Duma a primit denumirea de Duma lui Bulîghin după numele ministrului de interne, A. G. Bulîghin, pe care țarul l-a însărcinat să întocmească proiectul de lege cu privire la Dumă. În alegerile pentru această Dumă nu se acorda drept de vot decât moșierilor, capitaliștilor și unui mic număr de țărani gospodari. Din cele 412 locuri de deputați stabilite prin lege, țăranilor le erau rezervate doar 51 de locuri. Muncitorii, țăranii săraci, muncitorii agricoli, intelectualii democrați, care formau majoritatea populației, nu aveau drept de vot; nu aveau drept să participe la alegeri femeile, militarii, tineretul studios, tinerii sub 25 de ani și o serie de naționalități asuprite din Rusia țaristă. Duma de stat nu avea dreptul de a adopta nici un fel de legi; ea putea numai să discute unele probleme în calitate de organ consultativ pe lângă țar. Caracterizînd Duma lui Bulîghin, Lenin scria că ea reprezintă „cea mai nerușinată batjocură de «reprezentanță națională»“ (Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 179).

Bolșevicii au chemat pe muncitori și pe țărani să boicoteze activ Duma lui Bulîghin, concentrînd întreaga campanie de agitație în jurul lozincilor: insurecție armată, armată revoluționară, guvern revoluționar provizoriu. Menșevicii au considerat posibilă participarea la alegerile pentru Dumă și s-au pronunțat pentru colaborare cu burghezia liberală.

Bolșevicii au folosit campania de boicotare a Dumei lui Bulîghin pentru a mobiliza toate forțele revoluționare, pentru a organiza greve politice de masă și a pregăti insurecția armată. Guvernul nu a reușit să țină alegerile pentru Duma lui Bulîghin; ea a fost măturată de avîntul revoluționar și de greva politică generală din octombrie 1905. În legătură cu problema Dumei lui Bulîghin, vezi articolele lui V. I. Lenin: „Tocmeala în jurul constituției“, „Boicotarea Dumei lui Bulîghin și insurecția“, „Unitatea dintre țar și popor și dintre popor și țar“, „În coada burgheziei monarhiste sau în fruntea proletariatului revoluționar și a țărănimii revoluționare?“ (Opere complete, vol. 10, Editura

politică, 1962, ediția a doua, pag. 67—71 ; vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 162—170, 176—185, 193—205). — 4.

6 Este vorba de boicotarea Dumei I de stat (așa-numita Dumă a lui Witte), convocată la 27 aprilie (10 mai) 1906, în baza legii întocmite de S. I. Witte, președintele Consiliului de Miniștri.

Greva generală din octombrie 1905 din Rusia l-a forțat pe țar să dea manifestul din 17 octombrie, în care se anunța convocarea unei Dume de stat cu funcții legislative. Guvernul țarist urmărea ca prin convocarea unei noi Dume să scindeze și să slăbească mișcarea revoluționară, să orienteze dezvoltarea țării pe o cale pașnică, monarhist-constituționalistă. La 11 (24) decembrie 1905, guvernul a emis decretul cu privire la alegerile pentru noua Dumă.

Alegerile pentru Duma I de stat au avut loc în februarie-martie 1906. Bolșevicii au declarat boicotarea alegerilor. Deși boicotul a subminat considerabil autoritatea Dumei de stat și a zdruncinat încrederea în Dumă la o parte din populație, totuși alegerile n-au putut fi zădărnice. Principala cauză a eșuării boicotului a fost lipsa unui avînt revoluționar de masă, în măsură să zădărnicească convocarea Dumei. Directivele dezorganizatoare ale menșevicilor și iluziile constituționaliste ale țărănilor au contribuit și ele la eșecul boicotului. Cînd Duma s-a întrunit totuși, Lenin a trasat sarcina ca ea să fie folosită în scopul agitației și propagandei revoluționare, în scopul demascării Dumei ca o falsificare grosolană a reprezentanței poporului.

În Duma I de stat au fost aleși 478 de deputați, dintre care : 179 de cadeți, 63 de autonomiști (membri ai kolo-ului polonez, ai grupului ucrainean, eston, leton, lituanian și ai altor grupuri naționale burgheze), 16 octombriști, 105 deputați fără partid, 97 de trudovici și 18 social-democrați. Prin urmare, în această Dumă, cadeții dețineau peste o treime din locuri.

În ședințele sale, Duma de stat a discutat, printre alte probleme, problema inviolabilității persoanei, a desființării pedepsei cu moartea, a libertății de conștiință și a libertății întrunirilor, problema egalității în drepturi a tuturor cetățenilor etc. Proiectele de lege în aceste probleme, depuse în special de cadeți, erau de fapt „proiecte de lege draconice îndreptate împotriva libertății cuvîntului, împotriva libertății întrunirilor și împotriva altor lucruri bune“ (V. I. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 282). Locul central în Duma de stat l-a ocupat problema agrară. În Dumă au fost prezentate două programe agrare principale : proiectul de lege al cadeților, semnat de 42 de deputați, și proiectul de lege al trudovicilor, cunoscut sub denumirea de „proiectul celor 104“ (vezi adnotarea 92). În opoziție cu trudovicii, cadeții voiau să mențină proprietatea moșierească, admitînd exproprierea cu rîscumpărare, „pe baza unei evaluări echitabile“, numai pentru pămînturile moșierești care erau cultivate în special cu inventarul țărănilor sau erau date în arendă,

Deși a fost neputincioasă și a adoptat hotărâri inconsecvente, Duma I de stat nu a justificat speranțele guvernului. La 8 (21) iulie 1906 ea a fost dizolvată. — 7.

7 Vezi F. Engels. „Literatura din emigrație“. — 10.

8 *Congresul de la Stockholm* — Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm între 10 și 25 aprilie (23 aprilie și 8 mai) 1906. Înainte de congres, în a doua jumătate a lunii februarie, V. I. Lenin a elaborat platforma cu privire la tactică a bolșevicilor — proiectele de rezoluții ale congresului în toate problemele fundamentale ale revoluției. Rezoluțiile bolșevicilor chemau masele muncitoare la pregătirea unui nou asalt revoluționar împotriva absolutismului. Menșevicii au prezentat congresului o platformă proprie cu privire la tactică, în care, în fond, renunțau la lupta revoluționară. Pe baza acestor platforme s-a desfășurat alegerea delegaților la congres. Campania de discutare a celor două platforme și de alegere a delegaților pentru congres a durat aproape două luni. Majoritatea organizațiilor de partid s-au pronunțat pentru platforma bolșevică.

La congres au participat 112 delegați cu vot deliberativ, reprezentând 57 de organizații locale ale P.M.S.D.R., și 22 de delegați cu vot consultativ. Au participat și reprezentanți ai organizațiilor naționale: cîte trei reprezentanți din partea social-democrației din Polonia și Lituania, din partea Bundului și a Partidului muncitoresc social-democrat leton, cîte un reprezentant din partea Partidului muncitoresc social-democrat ucrainean și a Partidului muncitoresc finlandez. A mai participat și un reprezentant al Partidului muncitoresc social-democrat bulgar.

Printre delegații bolșevici au fost V. I. Lenin, M. V. Frunze, E. M. Iaroslavski, M. I. Kalinin, N. K. Krupskaiia, A. V. Lunacearski, F. A. Sergheev (Artem), I. I. Skvortov-Stepanov, I. V. Stalin, S. G. Șaumian, K. E. Vorosilov, V. V. Vorovski.

La congres, menșevicii au avut o majoritate numerică. Ea se explica prin faptul că numeroase organizații de partid bolșevice, care au condus acțiunile armate ale maselor, fuseseră zdrobite și nu au putut trimite delegați. Centrul, Uralul, Siberia, Nordul — bastioane ale bolșevicilor — au fost reprezentate printr-un număr mic de delegați. Menșevicii însă, avînd organizațiile cele mai puternice din punct de vedere numeric în regiunile neindustriale ale țării, unde nu s-au desfășurat acțiuni revoluționare de masă, au reușit să trimită un număr mai mare de delegați. Această compoziție a congresului a determinat caracterul menșevic al celor mai multe dintre hotărârile sale.

Congresul a discutat următoarele probleme: 1) Revizuirea programului agrar; 2) Aprecierea momentului actual și sarcinile de clasă ale proletariatului; 3) Atitudinea față de Duma de stat; 4) Insurecția armată; 5) Acțiunile de partizani; 6) Unificarea cu partidele social-democrate naționale și 7) Statutul partidului.

În jurul tuturor problemelor s-a dat la congres o luptă înverșunată între bolșevici și menșevici. Lenin a prezentat rapoarte și a rostit cuvântări cu privire la problema agrară, la momentul actual și sarcinile de clasă ale proletariatului, la atitudinea față de Duma de stat, la insurecția armată și alte probleme; el a făcut parte din comisia pentru elaborarea proiectului de statut al P.M.S.D.R.

Problema principală în jurul căreia s-a dus lupta la congres a fost problema revizuirii programului agrar.

Proiectul bolșevic de program agrar a fost fundamentat de Lenin în vederea congresului în lucrarea „Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc”, difuzată delegaților la congres. Esența programului agrar leninist consta în revendicarea confiscării tuturor pământurilor moșierești și naționalizării întregului pământ, adică desființarea proprietății private asupra pământului și trecerea tuturor pământurilor în proprietatea statului. Programul agrar al lui Lenin urmărea atragerea țărănimii în calitate de aliat al proletariatului de partea revoluției, deplina victorie a revoluției burghezo-democratice și crearea condițiilor pentru trecerea la revoluția socialistă.

La congres, o parte din delegații bolșevici (I. V. Stalin, S. A. Suvorov ș.a.) susțineau revendicarea împărțirii pământurilor moșierești și trecerea lor în proprietatea privată a țăranilor. Lenin a criticat revendicările „împărțiștilor”, relevând că ele sînt greșite, dar nu dăunătoare.

Menșevicii susțineau programul de municipalizare a pământului, ceea ce însemna trecerea pământurilor moșierești în mâinile organelor de autoadministrare locală (consiliile municipale), de la care țăranii urmau să ia pământul în arendă. Prejudiciul politic pe care-l prezenta programul de municipalizare consta în faptul că, în loc să cheme la acțiuni revoluționare, el semăna iluzii dăunătoare despre posibilitatea de a rezolva problema agrară pe cale pașnică în condițiile menținerii unei puteri centrale reacționare. Lenin a criticat cu vehemență programul menșevic de municipalizare, demascînd caracterul lui greșit și răul pe care-l aduce mișcării revoluționare. După o luptă aprigă, congresul a aprobat cu majoritate de voturi programul agrar menșevic de municipalizare a pământului, cu o seamă de amendamente adoptate sub presiunea bolșevicilor.

În cursul discutării problemelor cu privire la aprecierea momentului actual și la atitudinea față de Duma de stat, divergențele cu menșevicii au ieșit la iveală și cu mai multă acuitate. Bolșevicii s-au pronunțat pentru demascarea partidelor burgheziei liberale și pentru alianța cu forțele democratice în lupta împotriva absolutismului țarist și a partidelor politice care-l susțineau. Menșevicii însă lăsau conducerea revoluției în mâinile burgheziei. Bolșevicii trasau sarcina de a lupta împotriva iluziilor constituționaliste cu privire la Dumă, pe care le semăna în rîndurile poporului burghezia liberală, de a distruge încrederea în promisiunile și legile guvernului țarist. Menșevicii însă priveau

Duma ca „un centru politic al întregii națiuni“, capabil să rezolve problemele revoluției. În acest sens s-a pronunțat la congres și G. V. Plehanov, care a declarat că „Duma se află pe drumul larg al revoluției“ („Congresul al patrulea (de unificare) al P.M.S.D.R. Procesele-verbale“, Moscova, 1959, pag. 293). După o luptă îndârjită, congresul a aprobat rezoluțiile menșevice cu privire la Duma de stat (s-a admis necesitatea de a sprijini Duma), cu privire la insurecția armată și a adoptat o hotărâre echivocă cu privire la acțiunile de partizani. Rezoluția cu privire la insurecția armată îndemna la împotrivire față de toate încercările de a atrage proletariatul într-o ciocnire armată. Această rezoluție, ca și expunerile făcute de menșevici la congres în legătură cu insurecția armată, era pătrunsă de spiritul oportunistului. Congresul a adoptat, fără a o pune în discuție, o rezoluție de compromis cu privire la syndicate, prin care se recunoștea necesitatea sprijinirii de către partid a organizării sindicatelor, și o rezoluție cu privire la atitudinea față de mișcarea țărănească. În problema atitudinii față de partidele burgheze, congresul s-a mulțumit să aprobe rezoluția Congresului internațional de la Amsterdam.

Congresul a adoptat formularea dată de Lenin primului paragraf din statut, respingînd astfel formularea oportunistă a lui Martov. Pentru prima oară a fost inclusă în statut formularea bolșevică cu privire la centralismul democratic.

Congresul a adoptat hotărârea cu privire la unificarea cu Social-democrația din Regatul Poloniei și din Lituania și cu Partidul muncitoresc social-democrat leton; acestea au intrat în P.M.S.D.R. ca organizații teritoriale, care își desfășoară activitatea în rîndurile proletariatului tuturor naționalităților de pe teritoriul respectiv. Congresul a mai adoptat proiectul condițiilor de unificare cu Bundul, dar într-o rezoluție specială s-a pronunțat cu hotărâre împotriva organizării proletariatului pe naționalități. Din inițiativa Partidului muncitoresc social-democrat ucrainean, la congres s-a pus problema unificării cu P.M.S.D.U., dar nu s-a ajuns la un acord cu acest partid din pricina caracterului lui naționalist, mic-burghez.

Din Comitetul Central ales de congres făceau parte 3 bolșevici și 7 menșevici. În redacția Organului Central, ziarul „Sozial-Demokrat“, au intrat numai menșevici.

În istoria partidului, acest congres poartă denumirea de „congres de unificare“. Dar unificarea P.M.S.D.R. realizată la congres era doar o unificare formală. În fapt, bolșevicii și menșevicii aveau concepții și platforme deosebite în toate problemele fundamentale ale revoluției, constituind două partide. Lichidînd formal sciziunea, congresul a făcut să se intensifice pentru un timp unitatea de acțiune a organizațiilor de partid, dar n-a dus și nici nu putea duce la o unificare în fapt. Lupta dusă între bolșevici și menșevici înainte de congres a devenit deosebit de acută în cursul congresului. De aceea, după cum a arătat Lenin, „un rezultat ideologic important al congresului“ a fost nu uni-

ficarea, ci „delimitarea mai clară și mai precisă între aripa dreaptă și aripa stângă a social-democrației“. Lupta dusă la congres a arătat maselor de partid care este conținutul divergențelor principiale dintre bolșevici și menșevici și cât de profunde sînt aceste divergențe.

Materialele congresului au dat posibilitate membrilor de partid și muncitorilor conștienți să se orienteze în lupta ideologică, să înțeleagă mai bine și mai profund linia revoluționară a bolșevicilor.

Imediat după congres, în numele delegațiilor bolșevici, Lenin a scris un apel către partid în care a făcut o critică principală hotărîrilor menșevice pe care Congresul al IV-lea le-a adoptat în pofida protestelor bolșevicilor. Lenin a analizat lucrările congresului în broșura „Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R. (Scrisoare către muncitorii din Petersburg)“ (vezi Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 1—65). — 13.

- 9 *Duma II-a de stat* s-a întrunit la 20 februarie (5 martie) 1907. Alegerile pentru Dumă au fost indirecte și inegale și s-au desfășurat în condițiile existenței curților marțiale și ale represiunilor. În pofida acestor împrejurări, Duma a II-a a avut o componență mai de stînga decît Duma I. Aceasta se datorește unei delimitări mai nete și mai categorice a partidelor decît în Duma I, creșterii nivelului de conștiință al maselor, precum și participării bolșevicilor la alegeri.

Componența Dumei dovedea întărirea partidelor extreme: pe de o parte, a social-democrațiilor și a grupurilor narodniciste, pe de altă parte a celor de dreapta, pe seama cadeților. Repartiizarea membrilor Dumei a II-a de stat pe grupări politice a fost următoarea: cei de dreapta, adică monarhiști și octombriști — 54, cadeți și cei apropiați de ei — 99, naționali — 76, cei fără partid — 50, grupul cazac — 17, „socialiști-populiști“ — 16, eseri — 37, trudovici — 104, social-democrați — 65. Dar, deși avea o componență mai de stînga, din pricină că revoluția se afla în declin, Duma a II-a a fost mai slabă decît Duma I.

Partidele de dreapta din Duma a II-a de stat au acordat un sprijin necondiționat politicii guvernului absolutist în toate problemele. Cadeții în perioada Dumei a II-a și-au vădit în mod definitiv caracterul contrarevoluționar, situîndu-se pe o poziție de tranzații cu absolutismul.

În fracțiunea social-democrată din Duma a II-a de stat au predominat menșevicii. În activitatea ei s-a făcut simțită tactica oportunistă a menșevicilor, care se pronunțau pentru încheierea de blocuri cu cadeții și încurajau iluziile constituționaliste în rîndurile poporului. Lenin a criticat cu asprime greșelile fracțiunii social-democrate din Dumă, arătînd că între concepțiile majorității social-democrației din Rusia și cele ale reprezentanței ei din Dumă există o neconcordanță. Bolșevicii au folosit Duma ca tribună pentru demascarea țarismului și a rolului trădător al

burgheziei contrarevoluționare, pentru proclamarea și propagarea programului revoluționar al partidului, pentru eliberarea țărânimii de sub influența liberalilor și pentru crearea în cadrul Dumei a unui bloc revoluționar format din reprezentanții clasei muncitoare și ai țărânimii. Linia urmată de bolșevici era o linie nouă, o linie de comportare marxist-revoluționară a reprezentanților proletariatului în instituțiile parlamentare. Menșevicii însă aplicau în Dumă tactica oportunistă de sprijinire a cadeților. „Lupta liberalilor împotriva țăranilor și social-democraților — a scris mai târziu Lenin — constituie conținutul întregii istorii a Dumei I și a II-a. Lupta dintre bolșevici și menșevici, izvorâtă din faptul că menșevismul prețoniza sprijinirea liberalilor, iar bolșevismul preconiza lichidarea hegemoniei liberalilor asupra țărânimii, este *indisolubil* legată de istoria Dumei I și a II-a” (Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 376).

Problema centrală dezbătută în Duma a II-a de stat, ca și în Duma I, a fost problema agrară. Printre altele, Duma a discutat în ședințele sale bugetul, problemele ajutorării înfometaiilor și somerilor, problema amnistiei.

Cînd a devenit limpede că revoluția nu dispune de forțe suficiente, guvernul țarist a hotărît să dizolve Duma. Dizolvarea Dumei a II-a de stat la 3 iunie 1907 a marcat începutul unei perioade de cruntă reacțiune. — 16.

- 10 *Cadeții* — membrii partidului constituțional-democrat, principalul partid al burgheziei monarhiste liberale din Rusia. Partidul cadet a fost creat în octombrie 1905; în rîndurile lui au intrat reprezentanți ai burgheziei, fruntași ai zemstvelor din rîndurile moșierilor și intelectuali burghezi. Militanții mai de seamă din rîndurile cadeților au fost: P. N. Miliukov, S. A. Muromțev, V. A. Maklakov, A. I. Șingarev, P. B. Struve, F. I. Rodicev etc. Pentru a înșela masele muncitoare, cadeții și-au luat denumirea falsă de „partid al libertății poporului”; în realitate, ei nu mergeau mai departe de revendicarea unei monarhii constituționale. Cadeții considerau drept principalul lor țel lupta împotriva mișcării revoluționare și voiau să împartă puterea cu țarul și cu moșierii iobăgiști. În anii primului război mondial, ei au sprijinit în mod activ politica externă de cotropiri dusă de guvernul țarist. În perioada revoluției burghezo-democratice din februarie au căutat să salveze monarhia. Deținînd un rol conducător în cadrul Guvernului provizoriu, cadeții au dus o politică antipopulară, contrarevoluționară, pe placul imperialiștilor anglo-franco-americani. După victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, cadeții s-au manifestat ca dușmani neîmpăcați ai Puterii sovietice, au participat activ la toate acțiunile contrarevoluționare armate și la campaniile intervenționiștilor. Ca emigranți, după înfrîngerea intervenționiștilor și a albgardiștilor, ei nu și-au încetat activitatea contrarevoluționară antisovietică. — 16.

- 11 „*Tovariși*” — cotidian burghez ; a apărut la Petersburg de la 15 (28) martie 1906 pînă la 30 decembrie 1907 (12 ianuarie 1908). Fără a fi formal organul vreunui partid, ziarul era de fapt organul cadeților de stînga. S. N. Prokopovici și E. D. Kuskova au participat activ la editarea lui. La acest ziar au colaborat și menșevicii. — 17.
- 12 *Manifestul C.C.* — „Scrisoare către organizațiile de partid” nr. 1, scrisă în legătură cu lovitura de stat de la 3 iunie. „Proletariatul și social-democrația revoluționară, exponentul intereselor sale — se spunea în scrisoare —, nu pot să nu riposteze, să nu protesteze împotriva actului de violență al guvernului. Social-democrația nu va renunța să continue și să dezvolte revoluția”. Fără să proclame trecerea la o acțiune imediată, C.C. al P.M.S.D.R. chema organizațiile de partid „să sprijine și să dezvolte pînă la capăt mișcările de masă care izbucnesc, iar acolo unde există toate temeiurile să se conteze pe sprijinul activ și hotărît al maselor largi, să ia imediat asupra lor inițiativa mișcării, informînd totodată C.C. asupra acestui lucru”. — 22.
- 13 Vezi scrisoarea lui K. Marx către L. Kugelmann din 3 martie 1869 (K. Marx și F. Engels, *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, pag. 251). — 24.
- 14 Lenin se referă la „A doua adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian”, scrisă de K. Marx (vezi K. Marx, „Războiul civil din Franța”, Editura politică, 1960, pag. 32). — 27.
- 15 *Octombriștii* — membrii partidului octombriștilor (sau ai „Uniunii 17 octombrie”), care s-a constituit în Rusia după publicarea manifestului țarului din 17 (30) octombrie 1905. Era un partid contrarevoluționar, care a reprezentat și a apărut interesele marii burghezii și ale moșierilor, care își duceau gospodăria în mod capitalist ; în fruntea acestui partid au fost A. I. Gucikov, cunoscut industriaș și proprietar de imobile din Moscova, și M. V. Rodzeanko, mare moșier. Octombriștii au sprijinit întru totul politica internă și externă a guvernului țarist. — 28.
- 16 „*Proletarii*” (*editat la Geneva*) — săptămînal bolșevic ilegal ; Organ Central al P.M.S.D.R., înființat pe baza unei hotărîri a Congresului al III-lea al partidului. Printr-o hotărîre a plenarei din 27 aprilie (10 mai) 1905 a Comitetului Central al partidului, V. I. Lenin a fost numit redactor responsabil al Organului Central. Ziarul a apărut la Geneva de la 14 (27) mai pînă la 12 (25) noiembrie 1905. Au apărut 26 de numere. „Proletarii” a urmat linia vechii „*Iskre*”, a „*Iskrei*” leniniste, și a păstrat o perfectă continuitate cu ziarul bolșevic „*Vpered*”.
- Lenin a scris pentru acest ziar circa 90 de articole și note. Articolele lui Lenin defineau fizionomia politică a ziarului,

conținutul său ideologic, orientarea sa bolșevică. O activitate deosebit de intensă a desfășurat Lenin în calitate de conducător și redactor al ziarului. La activitatea redacției au participat în permanență V. V. Vorovski, A. V. Lunacearski și M. S. Olminski. Un rol important în munca redacției au avut N. K. Krupskaia, V. M. Velicikina și V. A. Karpinski. Ziarul a avut legături strânse cu mișcarea muncitorească din Rusia; în coloanele lui se publicau articole și note scrise de muncitori care participau nemijlocit la mișcarea revoluționară. Culegerea corespondențelor și trimiterea lor la Geneva erau organizate de V. D. Bonci-Bruevici, S. I. Gusev și A. I. Ulianova-Elizarova. Corespondența redacției cu organizațiile locale de partid și cu cititorii era purtată de N. K. Krupskaia și L. A. Fotieva.

„Proletarii” reacționa imediat la toate evenimentele importante din mișcarea muncitorească rusă și internațională, ducea o luptă necruțătoare împotriva menșevicilor și a celorlalte elemente revizioniste, oportuniste. Ziarul a desfășurat o vastă activitate pentru propagarea hotărârilor Congresului al III-lea al partidului și a avut un rol important în făurirea unității organizatorice și ideologice a bolșevicilor. „Proletarii” apăra în mod consecvent marxismul revoluționar și dezbătea toate problemele fundamentale ale revoluției ce se desfășura în Rusia. Oglindind și analizând sub toate aspectele evenimentele din 1905, „Proletarii” ridica masele largi de oameni ai muncii la luptă pentru victoria revoluției.

„Proletarii” exercita o mare influență asupra organizațiilor social-democrate locale. Unele articole ale lui Lenin apărute în ziarul „Proletarii” erau reproduse de ziarele bolșevice locale și difuzate în foi volante. La începutul lunii noiembrie 1905, curând după plecarea lui Lenin în Rusia, ziarul „Proletarii” și-a încetat apariția. Ultimele două numere (25 și 26) au apărut sub îngrijirea lui V. V. Vorovski, dar și pentru aceste numere Lenin a scris câteva articole care au fost publicate după plecarea sa din Geneva. — 29.

- 17 „Proletarii” (*din Rusia*) — ziar bolșevic ilegal. A apărut de la 21 august (3 septembrie) 1906 pînă la 28 noiembrie (11 decembrie) 1909, sub redacția lui V. I. Lenin; au apărut 50 de numere. La munca redacțională au participat activ M. F. Vladimirski, V. V. Vorovski, A. V. Lunacearski, I. F. Dubrovinski; de partea tehnică a editării ziarului s-au ocupat A. G. Șlihter, E. S. Șlihter ș.a. Primele 20 de numere au fost pregătite pentru tipar și culese la Viborg (ziarul se tipărea la Petersburg de pe matricele primite de la Viborg; din motive conspirative, ca loc de apariție se menționa Moscova). Dat fiind faptul că editarea unui organ ilegal în Rusia devenise cît se poate de dificilă, în urma unei hotărâri a Comitetului din Petersburg și a Comitetului din Moscova ale P.M.S.D.R., redacția a trecut la editarea ziarului în străinătate (nr. 21—40 au apărut la Geneva, iar nr. 41—50 la Paris).

Ziarul „Proletarii“ a fost, de fapt, Organul Central al bolșevicilor. Întreaga activitate de bază din cadrul redacției ziarului „Proletarii“ a fost dusă de Lenin. De cele mai multe ori, el publica câteva articole într-un număr. În ziarul „Proletarii“ au fost publicate peste 100 de articole și note scrise de Lenin în legătură cu principalele probleme ale luptei revoluționare a clasei muncitoare. În ziar erau tratate pe larg probleme generale de politică și de tactică, se publicau dări de seamă cu privire la activitatea C.C. al P.M.S.D.R., hotărâri ale conferințelor și plenarelor C.C., scrisori ale C.C. referitoare la diferite probleme ale activității partidului, precum și o serie de alte documente. Ziarul a întreținut strânse legături cu organizațiile de partid locale.

În anii reacțiunii stolîpiniste, „Proletarii“ a jucat un rol important în menținerea și în consolidarea organizațiilor bolșevice, în lupta împotriva lichidatorilor, otzoviștilor, ultimatiștilor și ziditorilor de dumnezeu. La plenara C.C. al P.M.S.D.R. din ianuarie 1910, menșevicii au reușit să impună, cu ajutorul împăciuitoariștilor, adoptarea unei hotărâri prin care, sub pretextul luptei împotriva fracționismului, ziarul „Proletarii“ a fost obligat să-și înceteze apariția. — 29.

- 18 Articolul „*În amintirea contelui Heiden*“ a fost publicat în culegerea bolșevică „*Golos jizni*“ (Petersburg, 1907), însoțit de următoarea notă din partea redacției: „Scris încă în iunie, imediat după apariția panegiricului din ziarul «*Tovarișci*», articolul acesta nu a fost publicat din motive «independente» de autor. Publicându-l în culegerea de față, redacția consideră că, deși motivele care au determinat scrierea acestui articol și-au pierdut astăzi importanța, totuși conținutul lui își păstrează și acum întreaga valoare“.

Motivele „independente“ de autor însemnau, de obicei, opreliștile puse de poliție și cenzură. În cazul de față s-a avut în vedere și faptul că în acest timp culegerile bolșevicilor erau singurele publicații în care putea apărea articolul lui Lenin. Articolul e nesemnat, dar în tabla de materii a culegerii se indică autorul: N. L. — 38.

- 19 „*Russkie Vedomosti*“ — ziar; a apărut la Moscova din 1863; exprima concepțiile intelectualității liberale moderate. În ultimele două decenii ale secolului trecut, la acest ziar au colaborat o seamă de scriitori din tabăra democrată (V. G. Korolenko, M. E. Saltîkov-Șcedrin, G. I. Uspenski și alții); totodată, ziarul a publicat și lucrări ale narodnicilor liberali. Începând din 1905, ziarul a devenit organul aripii de dreapta a partidului cadet. Lenin a arătat că ziarul „*Russkie Vedomosti*“ îmbina în felul său „cadetismul de dreapta cu o oarecare doză de narodnicism“ (Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 119).

În 1918 ziarul „*Russkie Vedomosti*“ a fost interzis o dată cu celelalte ziare contrarevoluționare. — 38

- 20 „*Innoirea pașnică*“, „*adeptii înnoirii pașnice*“ — partidul „înnoirii pașnice“, organizație monarhistă-constituționalistă a marii burghezii și a moșierilor, constituită definitiv în 1906, după dizolvarea Dumei I de stat. Acest partid grupa în rândurile sale pe octombriștii „de stînga“ și pe „cadeții de dreapta“. Liderii partidului „înnoirii pașnice“ au fost : P. A. Heiden, N. N. Lvov, P. P. Reabușinski, M. A. Stahovici, D. N. Șipov, E. N. și G. N. Trubețkoi și alții. Prin programul său, acest partid se apropia foarte mult de octombriști. El apăra interesele burgheziei industriale și comerciale și ale moșierilor cu moșii exploatare pe baze capitaliste. În Duma a III-a de stat, partidul „înnoirii pașnice“ s-a aliat cu așa-numitul partid al „reformelor democratice“, formînd împreună fracțiunea „progresistă“. — 43.
- 21 Este vorba de moșierul Penocikin din povestirea lui I. S. Turgheniev „*Burmistrul*“. — 44.
- 22 Lenin citează din Goethe „*Zahme Xenien*“ („*Xeniile blînde*“). — 46.
- 23 *Conferința organizației orășenești Petersburg a P.M.S.D.R.* s-a ținut la Terioki (Finlanda) între 8 și 14 (21 și 27) iulie 1907. Dărilor de seamă ale conferinței nu au fost găsite. La prima ședință a conferinței au participat 61 delegați cu vot deliberativ și 21 delegați cu vot consultativ.
- Principala problemă de care s-a ocupat conferința a fost problema participării la alegerile pentru Duma a III-a de stat și lupta împotriva stărilor de spirit boicotiste din cadrul organizației Petersburg a P.M.S.D.R.
- Lenin a prezentat raportul în problema atitudinii față de alegerile pentru Duma a III-a. Conferința a aprobat linia trasată de Lenin împotriva boicotării Dumei a III-a, linie pe care el a susținut-o în tezele și în raportul său. — 47.
- 24 *Conferința a treia a P.M.S.D.R.* („*A doua conferință generală*“) a avut loc la Kotka (Finlanda) între 21 și 23 iulie (3 și 5 august) 1907. La conferință au participat 26 de delegați, dintre care 9 bolșevici, 5 menșevici, 5 social-democrați polonezi, 5 bun-diști și 2 social-democrați letoni. Printre delegați au fost : V. I. Lenin, F. E. Dzerjinski, Rosa Luxemburg, A. V. Lunacearski și alții. În afară de delegați, la conferință au participat membrii și membrii supleanți ai C.C. ales la Congresul al V-lea (de la Londra) al partidului. Necesitatea convocării de urgență a unei conferințe (la două luni după Congresul al V-lea al partidului) a fost determinată de schimbările intervenite în situația politică în urma loviturii de stat contrarevoluționare de la 3 iunie și de alegerile pentru Duma a III-a. Pe ordinea de zi a conferinței au figurat următoarele probleme : participarea la alegerile pentru Duma a III-a de stat, problema acordurilor electorale cu alte partide, platforma electorală și Congresul general al sindicatelor din Rusia. La prima problemă, conferința a ascultat trei rapoarte :

din partea bolșevicilor, raportul lui Lenin (împotriva boicotului) și raportul lui A. Bogdanov (pentru boicot), iar din partea menșevicilor și a Bundului raportul lui F. Dan. Conferința a adoptat cu o majoritate de voturi ca bază de discuții proiectul de rezoluție al lui Lenin, care chema partidul să participe la campania electorală și să ducă lupta atât împotriva partidelor de dreapta, cât și împotriva cadeților (vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 177—178). Rezoluția bolșevicilor-boicotiști fiind respinsă, aceștia au votat pentru rezoluția lui Lenin.

În problema acordurilor electorale cu alte partide, Conferința a III-a a hotărât ca în primul stadiu al alegerilor social-democrației să nu încheie nici un fel de acorduri cu alte partide. În caz de balotaj se admiteau acorduri cu toate partidele situate mai la stînga decît cadeții. În stadiul al doilea și în stadiile următoare ale alegerilor se admiteau acorduri cu toate partidele revoluționare și opoziționiste în vederea luptei împotriva partidelor de dreapta. În curia muncitorească însă, social-democrații nu trebuiau să încheie nici un fel de acorduri cu alte partide, cu excepția partidelor social-democrate naționale, care nu făceau parte din P.M.S.D.R., și a P.P.S.

În legătură cu platforma electorală, conferința recomanda C.C. ca ea să fie întocmită pe baza rezoluției adoptate în problema participării la alegerile pentru Duma a III-a de stat.

Discutarea problemei convocării unui Congres general al sindicatelor din Rusia a luat de fapt aspectul unei discuții în ceea ce privește relațiile dintre partidul clasei muncitoare și sindicate, deoarece menșevicii încercaseră să revizuiască hotărîrea Congresului al V-lea (de la Londra) cu privire la partinitatea sindicatelor. Conferința a ascultat două rapoarte: un raport care susținea principiul partinității sindicatelor și unul care susținea neutralitatea sindicatelor. Au fost propuse 4 proiecte de rezoluție pe marginea acestor rapoarte (un proiect de rezoluție bolșevic, unul menșevic și două de compromis). Conferința a hotărât ca toate proiectele de rezoluție depuse în această problemă să fie transmise C.C. al P.M.S.D.R. ca material de studiu. La baza proiectului de rezoluție bolșevic (al treilea dintre proiecte) a stat proiectul propus de V. I. Lenin (vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 184).

Procesele-verbale ale conferinței și raportul lui V. I. Lenin nu au fost găsite. Documentele lui V. I. Lenin care s-au păstrat: conspectul cuvîntării împotriva boicotului, schița inițială a proiectului de rezoluție împotriva boicotării alegerilor pentru Duma a III-a de stat etc. (publicate în 1933 în „Culegeri din Lenin“, vol. XXV) se publică la secțiunea „Materiale pregătitoare“ din volumul de față. Hotărârile Conferinței a III-a a P.M.S.D.R. au fost publicate într-o foaie volantă sub semnă-

tura C.C. al P.M.S.D.R., intitulată : „Înștiințare cu privire la conferința de partid din 21, 22 și 23 iulie 1907“.

Importanța Conferinței a treia a P.M.S.D.R. („A doua conferință generală“) constă în faptul că ea a trasat principiile tactice ale partidului în noua situație istorică, în condițiile reacțiunii stolîpiniste. — 51.

- 25 *Legea electorală cadetă din 11 (24) decembrie 1905* — lege cu privire la alegerile pentru Duma I de stat, promulgată de guvernul țarist în toiuł insurecției armate din Moscova. Această lege dădea doar impresia că lărgeste drepturile electorale.

Spre deosebire de regulamentul cu privire la Duma „consultativă“ a lui Bulîghin, noua lege prevedea crearea unei Dume „legislative“. Curiilor stabilite prin legile anterioare — curia proprietarilor funciari (moșierii), orășenească (burghezia) și țărănească — li se adăuga și o curie muncitorească și se prevedea o oarecare lărgire a corpului electoral la orașe, menținându-se însă neschimbat numărul total de delegați din partea curiei orășenești. Alegerile nu se efectuau pe baza votului universal. Nu aveau drept de vot femeile și peste 2 000 000 de bărbați care lucrau ca muncitori în micile întreprinderi, popoarele nomade, militarii și tinerii care nu împliniseră vârsta de 25 de ani. Votul nu era egal. În curia proprietarilor funciari revenea un delegat la 2 000 de alegători, în curia orășenească unul la 7 000 de alegători, în curia țărănească unul la 30 000 de alegători și în curia muncitorească unul la 90 000 de alegători, adică 1 vot al moșierilor cîntărea cît 3 voturi ale burgheziei orășenești, 15 voturi ale țaranilor sau 45 de voturi ale muncitorilor. Delegații din partea curiei muncitorești alcătuiau doar 4% din numărul total de delegați în alegerile pentru Duma de stat. Numai muncitorii din întreprinderile industriale mari și din industria minieră se bucurau de drepturi electorale. În curia muncitorească erau admiși la vot numai muncitorii din întreprinderile cu cel puțin 50 de muncitori. Întreprinderile în care lucrau 50—1 000 de muncitori trimiteau cîte un împuternicit. Marile întreprinderi trimiteau cîte un împuternicit la fiecare 100 de oameni. Alegerile nu erau directe, ci indirecte. Pentru muncitori a fost stabilit un sistem de alegeri în trei trepte, iar pentru țărani în patru trepte. În fapt, alegerile nu erau secrete.

Lenin considera legea electorală din 11 (24) decembrie 1905 „cea mai grosolană falsificare“ a ideii de „reprezentanță națională“ (Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 198), deoarece ea asigura moșierilor și capitaliștilor o majoritate copleșitoare în Dumă. — 53.

- 26 *Progresiștii fără partid* — grupare politică a burgheziei liberale monarhiste ruse, care, în alegerile pentru Dumele de stat și în Dume, încercau să unească sub steagul „nepartinității“ elemente din diferite partide și grupuri burghezo-moșierești.

În Duma a III-a de stat, progresiștii au format o fracțiune în care au intrat reprezentanții partidului „înnoirii pașnice” și ai partidului „reformelor democratice”. Teama de o nouă explozie revoluționară îi făcea pe progresiști să critice „extremismele” guvernului țarist, care, după părerea lor, prin intransigența sa, a creat terenul pentru activitatea forțelor revoluționare de stînga. În 1912, în cursul alegerilor pentru Duma a IV-a de stat, progresiștii au încheiat un bloc cu cadeții, pe care i-au ajutat, prin aparenta lor neapartenență la nici un partid, să cîștige voturile „alegătorului burghez de la 3 iunie”.

În noiembrie 1912 progresiștii s-au constituit într-un partid politic de sine stătător, avînd următorul program: o constituție moderată strict cenzitară, reforme mărunte, un guvern responsabil, adică un guvern care să răspundă în fața Dumei, înăbușirea mișcării revoluționare. V. I. Lenin a arătat că prin componența și prin ideologia lor progresiștii erau „un amestec de octombriști și cadeți”; el a caracterizat programul partidului progresiștilor ca fiind un program național-liberal: „Ei vor fi partidul «adevăratei» burghezii capitaliste, așa cum îl vedem și în Germania” (Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 494, 434).

În perioada primului război mondial, partidul progresist a devenit deosebit de activ; el cerea înlocuirea conducerii militare, mobilizarea industriei pentru nevoile frontului și un „guvern responsabil” în care să intre reprezentanții burgheziei ruse. După revoluția burghezo-democratică din februarie, unii lideri ai acestui partid au intrat în Guvernul provizoriu burghez. După victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, partidul progresiștilor a dus o luptă activă împotriva Puterii sovietice.

Printre liderii progresiștilor se numărau P. P. Reabușinski și A. I. Konovalov, vestiți fabricanți din Moscova, moșierul I. N. Efreinov și alții. Progresiștii au publicat în diferite perioade organe politice de presă proprii: revista „Moskovskii Ejenedelnik”, ziarele „Slovo”, „Russkaia Molva” și „Utro Rossii”. — 55.

- 27 „*Obrazovanie*” — revistă lunară literară legală, social-politică și de popularizare a științei; a apărut la Petersburg din 1892 pînă în 1909. În 1902—1908, revista „*Obrazovanie*” a publicat articole ale social-democraților. În nr. 2 din 1906 al revistei „*Obrazovanie*” s-au publicat capitolele V—IX ale lucrării lui Lenin „*Problema agrară și «criticii lui Marx»*” (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 154—221). — 56.

- 28 *Ziarul lui Burenin* — astfel denumesc V. I. Lenin ziarul ultra-reacționar monarhist „*Novoe Vremea*”. Burenin era colaborator al ziarului; el a dus o campanie deșănțată împotriva reprezentanților tuturor curentelor progresiste ale gândirii sociale, evidențiindu-se prin metode necinstite de polemică.

„*Novoe Vremea*” — cotidian; a apărut din 1868 pînă în 1917 la Petersburg; a aparținut, pe rînd, mai multor editori și și-a

schimbat în repetate rînduri orientarea politică. La început era un ziar liberal moderat, iar apoi, din 1876, cînd a început să fie editat de A. S. Suvorin, a devenit un organ al cercurilor reacționare ale nobilimii și ale funcționării birocratice. Din 1905 a devenit un organ de presă al ultrareacționarilor. După revoluția burghezo-democratică din februarie, acest ziar a sprijinit politica contrarevoluționară a Guvernului provizoriu burghez și a dus o campanie furibundă împotriva bolșevicilor. La 26 octombrie (8 noiembrie) 1917 a fost interzis de Comitetul militar-revoluționar de pe lîngă Sovietul din Petrograd. V. I. Lenin spunea despre „Novoe Vremea” că este un model de ziar venal. — 60.

- 29 *Trudovicii* („Grupul trudovic”) — grup de democrați mic-burghezi ; s-a constituit în aprilie 1906, fiind format din deputații țărănilor în Duma I de stat.

Trudovicii cereau desființarea tuturor îngrădirilor feudale și naționale, democratizarea administrației zemstvelor și administrației orașelor, introducerea votului universal în alegerile pentru Duma de stat. Programul agrar al trudovicilor avea ca punct de plecare principiile narodniciste de folosire „egalitară” a pămîntului : crearea unui fond funciar al întregului popor, fond care să fie alcătuit din pămînturile statului, pămînturile domeniiale, pămînturile coroanei, pămînturile mănăstirești, precum și cele ale proprietarilor funciari dacă întinderea proprietății depășea norma de muncă stabilită ; pentru pămînturile aparținînd proprietarilor funciari care urmau să intre în fondul funciar se prevedea acordarea de despăgubiri. În 1906, V. I. Lenin arăta că trudovicul tipic este țărănul căruia „nu-i este străină tendința de a cădea la învoială cu monarhia, de a se potoli pe peticul său de pămînt în cadrul orînduirii burgheze, dar în momentul de față principalele sale forțe sînt angajate în lupta împotriva moșierilor, pentru pămînt, în lupta împotriva statului feudal, pentru democrație” (Opere complete, vol. 14, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 25).

În cadrul Dumei de stat, trudovicii au oscilat între cadeți și social-democrați. Aceste oscilări erau determinate de însăși natura de clasă a micilor producători-țărani. Dat fiind însă că trudovicii reprezentau totuși masele țărănești, în Dumă bolșevicii au promovat o tactică de înțelegere cu ei în unele probleme în vederea luptei comune împotriva absolutismului țarist și a cadeților. În 1917, Grupul trudovic a fuzionat cu partidul „socialiștilor-populiști” și a sprijinit activ Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie, trudovicii s-au situat de partea contrarevoluției burgheze. — 62.

- 30 „*Reci*” — cotidian, organul central al partidului cadet ; a apărut la Petersburg începînd de la 23 februarie (8 martie) 1906, sub îngrijirea efectivă a lui P. N. Miliukov și I. V. Ghessen și cu colaborarea activă a lui P. D. Dolgorukov, P. B. Struve, M. M. Vinaver ș.a. Ziarul a fost interzis la 26 octombrie (8 noiembrie)

1917 de Comitetul militar-revoluționar de pe lângă Sovietul din Petrograd. Până în august 1918 a continuat să apară sub diferite denumiri: „Nașa Reci“, „Svobodnaia Reci“, „Vek“, „Novaia Reci“, „Naș Vek“. — 62.

- 31 *Consiliul nobilimii unite* — organizație contrarevoluționară a moșierilor iobăgiști, s-a constituit în mai 1906 la primul congres al împuterniciților asociațiilor guberniale ale nobilimii și a ființat până în octombrie 1917. Scopul principal al acestei organizații era apărarea regimului absolutist, a marii proprietăți moșierești și a privilegiilor nobilimii. În fruntea Consiliului nobilimii unite se aflau contele A. A. Bobrinski, prințul N. F. Kasatkin-Rostovski, contele D. A. Olsufiev, V. M. Purișkevici și alții. Lenin a denumit Consiliul nobilimii unite „consiliul iobăgiștilor uniți“. Consiliul nobilimii unite s-a transformat de fapt într-un organ semi-guvernamental, care dicta guvernului măsuri legislative menite să apere interesele iobăgiștilor. În perioada Dumei a III-a de stat, un mare număr de membri ai acestui consiliu au intrat în Consiliul de stat și în instituțiile centrale ale organizațiilor ultra-reacționare. — 63.
- 32 „*Socialiștii-populiști*“ (enesii) — membri ai Partidului socialist-populist al muncii, care s-a desprins în 1906 din aripa dreaptă a partidului socialistilor-revoluționari (eserii). Ei susțineau naționalizarea parțială a pământului prin răscumpărare de la moșieri și repartizarea lui între țărani după așa-numita normă de muncă. Enesii militau pentru un bloc cu cadeții. Lenin îi numea „social-cadeți“, „oportuniști mic-burghezi“, „menșevici ai eserilor“, care oscilează între cadeți și socialiștii-revoluționari, subliniind că acest partid „se deosebește prea puțin de cadeți, deoarece elimină din program atât republica cât și revendicarea întregului pământ“. Printre liderii acestui partid erau A. V. Peșehonov, N. F. Annenski, V. A. Meakotin ș.a. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, partidul „socialiștilor-populiști“ a fuzionat cu trudovicii. El a sprijinit activ Guvernul provizoriu burghez, trimițându-și reprezentanți în acest guvern. După Revoluția Socialistă din Octombrie, enesii au luat parte la comploturi contrarevoluționare și la acțiuni armate îndreptate împotriva Puterii sovietice. În perioada intervenției militare străine și a războiului civil, partidul socialist-populist s-a dizolvat. — 67.

- 33 *Congresul socialist internațional de la Stuttgart* — Congresul al VII-lea al Internaționalei a II-a — a avut loc între 18 și 24 august 1907.

La congres au participat 886 de delegați — reprezentanți ai partidelor socialiste și ai sindicatelor. Diversele țări au participat cu următorul număr de delegați: Anglia — 123, Austria — 75, Boemia — 41, Franța — 78, Italia — 13, Polonia — 23, S.U.A. — 20, Ungaria — 25 etc. Foarte numeroasă a fost delegația germană (289 de persoane). Ea era formată în majori-

tate din funcționari sindicali, ceea ce a influențat în mare măsură poziția Partidului social-democrat din Germania în cursul discutării și adoptării rezoluțiilor congresului.

Delegația rusă era formată din 37 de social-democrați, 21 de eseri și 7 reprezentanți ai sindicatelor din Rusia. Din cele 20 de voturi deliberative acordate delegației ruse, social-democrații au primit 10 voturi (bolșevicii — $4\frac{1}{2}$, menșevicii — $2\frac{1}{2}$, iar bundiștii, social-democrații letoni și social-democrații armeni câte 1 vot), eserii 7 voturi și reprezentanții sindicatelor 3 voturi. Din delegația bolșevicilor făceau parte V. I. Lenin, A. A. Bogdanov, I. P. Goldenberg (Meșkovski), B. A. Knuneanț, M. M. Litvinov, A. V. Lunacearski, N. A. Semașko, M. Ţhakaia și alții.

Congresul a examinat următoarele probleme : 1) Militarismul și conflictele internaționale ; 2) Relațiile dintre partidele politice și sindicate ; 3) Problema colonială ; 4) Imigrarea și emigrarea muncitorilor și 5) Drepturile electorale ale femeilor.

V. I. Lenin a organizat câteva consfătuiri ale bolșevicilor delegați la congres, la care a fost stabilită linia de conduită a bolșevicilor în secția social-democrată, în cadrul delegației ruse și la congres ; el a participat la ședințele secției social-democrate, unde a avut de luptat împotriva liniei oportuniste a menșevicilor și la ședințele delegației ruse, la care a susținut poziția P.M.S.D.R., combătând pe eseri.

În timpul congresului, V. I. Lenin a depus o activitate intensă pentru strânsa unitate a forțelor de stînga din cadrul social-democrației internaționale, luptînd cu hotărîre împotriva oportuniștilor și revizioniştilor. Consfăturile organizate de V. I. Lenin cu reprezentanții elementelor de stînga (C. Zetkin, R. Luxemburg, L. Tyszka, G. Ledebour și alții) au constituit primul pas spre unirea strînsă a marxiștilor revoluționari din mișcarea socialistă internațională în epoca imperialismului.

Activitatea de bază a congresului a fost concentrată în comisii, care au întocmit proiectele de rezoluții pentru ședințele plenare. V. I. Lenin a participat la lucrările comisiei care s-a ocupat de problema „Militarismul și conflictele internaționale”. În cadrul discuțiilor la proiectul de rezoluție prezentat de A. Bebel, V. I. Lenin a reușit prin amendamentele sale, sprijinite de reprezentanții social-democrației poloneze, să transforme radical acest proiect în spiritul marxismului revoluționar. Principalul amendament, care aducea o transformare principală a proiectului de rezoluție, era următorul : „În cazul cînd războiul va izbucni totuși, ei (clasa muncitoare din diferite țări și reprezentanții săi din parlamente. — *Nota red.*) trebuie ... să se străduiască pe toate căile să folosească criza economică și politică creată de război pentru a trezi masele populare și a grăbi prăbușirea dominației capitaliste de clasă” („Proletarii” nr. 17 din 20 octombrie 1907, pag. 6). Această teză a fost confirmată de Congresul de la Copenhaga din 1910 și inclusă în rezoluția Congresului de la Basel din 1912.

„Îmi amintesc foarte bine — scria ulterior V. I. Lenin — că redactarea definitivă a acestui amendament a fost precedată de lungi discuții pe care noi le-am dus direct cu Bebel. În prima redactare se vorbea mult mai deschis de agitația revoluționară și de acțiunile revoluționare. Am arătat-o lui Bebel; el a răspuns: nu pot accepta, deoarece în acest caz parchetul va dizolva organizațiile noastre de partid; or, noi nu putem pune în joc soarta lor atîta timp cît nu există încă nimic serios. După o consfătuire cu specialiștii juriști și după mai multe modificări ale textului cu scopul de a exprima aceeași idee într-o formă legală, a fost găsită formula definitivă cu a cărei adoptare Bebel s-a declarat de acord“ (Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 490).

Adoptarea rezoluției „Militarismul și conflictele internaționale“ a constituit o mare victorie a aripii revoluționare din mișcarea muncitorească internațională asupra aripii oportuniste.

Și în problema colonială a avut loc la congres o luptă înverșunată. Majoritatea oportunistă a comisiei, în frunte cu „socialistul“ olandez Van Kol, a prezentat, în pofida protestelor minorității, un proiect de rezoluție în care se declara că congresul nu trebuie să condamne în principiu orice politică colonială, deoarece, în condițiile socialismului, aceasta poate avea un rol civilizator. Van Kol, care a caracterizat politica colonială a Olandei drept un model de politică colonială, a declarat la congres că socialiștii trebuie să meargă și pe viitor la „popoarele sălbatice“ nu numai cu mașini și cu alte cuceriri ale civilizației, ci chiar cu arma în mînă. Proiectul de rezoluție oportunist a fost sprijinit de majoritatea delegației germane. Datorită eforturilor depuse de socialiștii ruși, polonezi, de o mică parte a socialiștilor germani, francezi și englezi, precum și de toți socialiștii din țările mici, care nu aveau colonii, s-a reușit ca rezoluția să nu fie adoptată în forma în care a fost prezentată de comisie, ci să se introducă în ea o serie de amendamente care de fapt îi schimbau conținutul. Rezoluția adoptată de congres în problema colonială condamna direct și fără nici un fel de rezerve orice politică colonială.

În cadrul comisiei pentru elaborarea rezoluției în problema imigrării și emigrării muncitorilor, partea ei oportunistă, care reflecta interesele înguste, de breaslă, ale aristocrației muncitorești din S.U.A. și Australia, a cerut să se interzică imigrarea în aceste țări a proletarilor chinezi și japonezi, care, chipurile, ar fi incapabili să se organizeze. La ședința plenară, susținătorii acestui punct de vedere nu au cutezat să-l exprime deschis. Și în această problemă congresul a adoptat o rezoluție care corespundea cerințelor social-democrației revoluționare, cerințelor educării muncitorilor din toate țările în spiritul internaționalismului.

Lenin a acordat o deosebită importanță adoptării de către congres a unei rezoluții în problema relațiilor dintre sindicate și partidul politic al clasei muncitoare. În cadrul comisiei însărcinate de congres cu dezbaterrea acestei probleme, A. V. Lunacearski a susținut linia lui Lenin cu privire la partinitatea sindicatelor. În

poftida aripii de dreapta, congresul a adoptat o rezoluție care confirmă principiul partinității sindicatelor.

Făcînd o apreciere generală asupra hotărîrilor congresului, Lenin scria : „În genere, într-o serie întreagă de probleme extrem de importante, Congresul de la Stuttgart a scos în relief opoziția dintre aripa oportunistă și cea revoluționară a social-democrației internaționale, rezolvînd aceste probleme în spiritul marxismului revoluționar“ (volumul de față, pag. 75—76). Arătînd importanța hotărîrilor adoptate la Stuttgart, Lenin a trasat bolșevicilor sarcina de a le propaga pe scară largă, explicînd totodată lupta dusă la congres între curentul revoluționar și cel oportunist.

Presa bolșevică, atît cea periodică („Proletarii“, „Vpered“, ziarele comitetelor bolșevice locale), cît și cea neperiodică (culegerile bolșevice „Zarniți“, „Golos jizni“ și altele), a acordat o mare atenție explicării rezoluțiilor Congresului de la Stuttgart, în special a rezoluțiilor adoptate în problema militarismului și în problema relațiilor dintre partidele proletare și sindicate, care prezentau o deosebită importanță pentru mișcarea muncitorească din Rusia. — 69.

- 34 În nr. 17 al ziarului „Proletarii“, în care a apărut articolul de față, au fost publicate și rezoluțiile Congresului socialist internațional de la Stuttgart. — 69.
- 35 Vezi K. Marx. „Capitalul“, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 598. — 71.
- 36 *Societatea fabiană* — organizație reformistă engleză întemeiată în 1884 și denumită astfel după numele conducătorului de oști roman din secolul al III-lea î.e.n., Fabius Maximus, supranumit „Cunctator“ („Încetitorul“), cunoscut prin tactica lui de expectativă, prin eschivarea de la lupte decisive în războiul cu Hanibal. Societatea fabiană era formată în special din reprezentanți ai intelectualității burghize — oameni de știință, scriitori, oameni politici (ca, de pildă, S. și B. Webb, Bernard Shaw, Herbert Wells și alții); ei se pronunțau împotriva învățurii lui Marx cu privire la lupta de clasă a proletariatului și la revoluția socialistă și afirmau că trecerea de la capitalism la socialism ar fi posibilă pe calea unor reforme mărunte, pe calea transformării treptate a societății cu ajutorul așa-numitului „socialism municipal“. Lenin a făcut o caracterizare a fabienilor și a „socialismului municipal“ în cartea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“ și în articolul „Pacifismul englez și antipatia engleză față de teorie“ (vezi volumul de față, pag. 199—419 și Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 250—256). Societatea fabiană a jucat și continuă să joace rolul de exponent al influenței burghize în rîndurile clasei muncitoare, de pepinieră a ideilor oportuniste și social-șoviniste în mișcarea muncitorească engleză. Lenin a caracterizat fabianismul drept „cea mai desăvîrșită expresie a oportunistului și a politicii

- muncitorești liberale" (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 251). În 1900, Societatea fabiană a intrat în partidul laburist. „Socialismul fabian" este unul dintre izvoarele ideologice ale reformismului contemporan. — 71.
- 37 „*Die Gleichheit*" — revistă social-democrată bilunară; organ al mișcării muncitorești a femeilor din Germania, iar mai târziu al mișcării internaționale a femeilor; a apărut la Stuttgart din 1890 pînă în 1925; din 1892 pînă în 1917 a fost redactată de Clara Zetkin. — 73.
- 38 Articolul „*Congresul socialist internațional de la Stuttgart*" a fost scris de Lenin la propunerea editurii „Zerno", care a inițiat editarea „Almanahului pentru toți pe 1908", încercînd să folosească astfel posibilitățile legale de publicare a materialelor ilegale. Lui Lenin i s-au trimis prospectul lucrării și lista colaboratorilor, printre care se numărau M. S. Olminski, N. A. Rojkov, N. N. Baturin, care a publicat în „Almanah" o serie de articole referitoare la istoria mișcării muncitorești din Rusia, printre altele, referitoare la „Uniunea de nord a muncitorilor ruși", precum și la grupul „Eliberarea muncii". În „Almanahul pentru toți" au apărut materiale referitoare la situația economică și politică a Rusiei, la activitatea Dumei a II-a de stat, materiale de politică externă, din activitatea sindicatelor, despre mișcarea grevistă, despre situația țărănimii; a fost publicată o cronică a luptei revoluționare din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în Rusia. „Almanahul" a apărut într-un tiraj de 60 000 de exemplare, care a fost difuzat în întregime în fabrici și uzine, în armată și flotă (cu excepția cîtorva zeci de exemplare confiscate de poliție). — 81.
- 39 „*Vorwärts*" — cotidian, organul central al Partidului social-democrat din Germania; a început să apară la Berlin din 1891 sub denumirea de „Vorwärts. Berliner Volksblatt", potrivit unei hotărîri a Congresului de la Halle al partidului; era o continuare a ziarului „Berliner Volksblatt", care apărea din 1884. În coloanțele acestui ziar, F. Engels a combătut diversele manifestări de oportunism. În ultimii ani ai secolului trecut, după moartea lui Engels, redacția ziarului a încăput în mîinile aripii drepte a partidului și a publicat sistematic articole scrise de oportuniști. Prezentînd în mod tendențios lupta dusă în cadrul P.M.S.D.R. împotriva oportunismului și revizionismului, „Vorwärts" a sprijinit pe „economiiști", iar mai târziu, după scindarea partidului, pe menșevici. În anii reacțiunii, „Vorwärts" a publicat articole calomnioase scrise de Troțki, fără a da lui Lenin și bolșevicilor posibilitatea de a le dezminți și de a înfățișa în mod obiectiv starea de lucruri din partid.

În perioada primului război mondial, „Vorwärts“ s-a situat pe pozițiile social-șovinismului; după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a devenit unul dintre centrele de propagandă antisovietică. A apărut la Berlin pînă în 1933. — 85.

- 40 *Social-democrații polonezi* — membrii Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania — partid revoluționar al clasei muncitoare poloneze, a luat ființă în 1893 și a activat mai întîi sub denumirea de Social-democrația din Regatul Poloniei, iar din august 1900, după congresul organizațiilor social-democrate din Polonia și Lituania, la care social-democrații polonezi au fuzionat cu o parte din social-democrații lituanieni, a adoptat denumirea de Social-democrația din Regatul Poloniei și din Lituania. Meritul acestui partid constă în faptul că a orientat mișcarea muncitorească poloneză spre o alianță cu mișcarea muncitorească rusă și a combătut naționalismul.

În perioada revoluției din 1905—1907, S.D.R.P. și L. a luptat sub lozinci apropiate de cele ale partidului bolșevic și a avut o atitudine intransigentă față de burgeoisia liberală. Totodată însă, S.D.R.P. și L. a comis o serie de greșeli: ea n-a înțeles teoria leninistă a revoluției socialiste, n-a înțeles rolul conducător al partidului în revoluția democratică, a subapreciat rolul țărănimii ca aliat al clasei muncitoare și însemnătatea mișcării de eliberare națională. Criticînd concepțiile greșite ale S.D.R.P. și L., V. I. Lenin a relevat totodată meritele ei față de mișcarea revoluționară din Polonia. El a subliniat că social-democrații polonezi „au creat pentru prima oară un partid pur proletar în Polonia și au proclamat extrem de importantul principiu al celei mai strînse alianțe între muncitorul polonez și cel rus în lupta lor de clasă“ (Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 436). La Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., S.D.R.P. și L. a fost primită în P.M.S.D.R. ca organizație teritorială.

S.D.R.P. și L. a salutat Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și a luptat pentru victoria revoluției proletare în Polonia. În decembrie 1918, la Congresul de unificare al S.D.R.P. și L. și al „leviței“ P.P.S., ambele partide au fuzionat, formînd Partidul muncitoresc comunist din Polonia. — 86.

- 41 *P.P.S.* — Partidul socialist polonez (Polska Partia Socjalistyczna) — partid naționalist reformist, înființat în 1892. Acționînd sub lozincă luptei pentru o Polonie independentă, P.P.S. a desfășurat, sub conducerea lui Pilsudski și a adeptilor lui, o propagandă naționalistă separatistă în rîndurile muncitorilor polonezi, căutînd să-i abată de pe calea luptei comune alături de muncitorii ruși împotriva absolutismului și capitalismului.

Sub înfrîurirea muncitorilor de rînd, în tot cursul existenței P.P.S. s-au format în cadrul său diferite grupări de stînga. Unele dintre ele au aderat ulterior la aripa revoluționară a mișcării muncitorești poloneze.

În 1906 P.P.S. s-a scindat în „levița” P.P.S. și în așa-numita „fracțiune revoluționară” a P.P.S., fracțiune de dreapta, șovină.

Sub influența partidului bolșevic, precum și a S.D.R.P. și L. (Social-democrația din Regatul Poloniei și din Lituania), „levița P.P.S.” a evoluat treptat spre poziții consecvent revoluționare.

În anii primului război mondial, o mare parte din „levița” P.P.S. s-a situat pe poziții internaționaliste, iar în decembrie 1918 a fuzionat cu S.D.R.P. și L. Cele două partide fuzionate au format Partidul Muncitoresc Comunist din Polonia (aceasta a fost pînă în 1925 denumirea Partidului Comunist din Polonia).

Aripa dreaptă a P.P.S. și-a continuat, în timpul primului război mondial, politica național-șovină; ea a organizat pe teritoriul Galiției poloneze care au luptat de partea imperialismului austro-german.

După crearea statului burghez polonez, aripa dreaptă a P.P.S. a fuzionat în 1919 cu organizațiile P.P.S. de pe teritoriul polonez aflat pînă atunci sub stăpînirea Germaniei și Austriei, adoptînd din nou denumirea de P.P.S. Devenit partid de guvernămînt, P.P.S. a înlesnit trecerea puterii în mâinile burgeoisiei poloneze, iar apoi a desfășurat o propagandă anticomunistă sistematică și a sprijinit politica de agresiune împotriva Țării sovietice, politica de cotropire și asuprire a Ucrainei apusene și a Bielorusiei apusene. Unele grupări din P.P.S. care nu au fost de acord cu această politică au aderat la Partidul Comunist din Polonia.

După lovitură de stat fascistă a lui Pilsudski (mai 1926), P.P.S. a trecut formal în rîndurile opoziției parlamentare; în realitate însă, el nu a dus o luptă activă împotriva regimului fascist, ci a continuat să-și desfășoare propaganda antisovietică și anticomunistă. Elementele de stînga din P.P.S. au colaborat în acești ani cu comuniștii polonezi, sprijinind într-o serie de campanii tactica frontului unic.

În timpul celui de-al doilea război mondial, P.P.S. s-a scindat din nou. Partea lui reacționară, șovină, care a adoptat denumirea de „Wolność, Równość, Niepodległość” („Libertate, Egalitate, Independență”), a participat la formarea „guvernului” reacționar polonez din emigrație de la Londra. Cealaltă parte, adică aripa stîngă a P.P.S., care a adoptat denumirea de „Partidul muncitoresc al socialiștilor polonezi” (R.P.P.S.), sub influența „Partidului Muncitoresc Polonez” (P.P.R.), înființat în 1942, a aderat la frontul popular de luptă împotriva ocupanților hitleriști, a participat la lupta pentru eliberarea Poloniei din robia fascistă și a militat pentru stabilirea de relații de prietenie cu U.R.S.S.

În 1944, după eliberarea părții răsăritene a Poloniei de sub ocupația germană și după formarea Comitetului polonez de eliberare națională, R.P.P.S. și-a reluat denumirea de P.P.S. și, împreună cu P.P.R., a participat la construirea Poloniei democrat-populare. În decembrie 1948, P.P.R. și P.P.S. s-au unit și au format Partidul Muncitoresc Unit Polonez (P.M.U.P.). — 86.

42 *Social-democrații letoni* — membrii Partidului muncitoresc social-democrat din Letonia, creat în iunie 1904, la primul său congres. La congresul al II-lea al acestui partid, din iunie 1905, a fost adoptat programul partidului. În 1905—1907, P.M.S.D.L. a condus acțiunile revoluționare ale muncitorilor. După cum arăta V. I. Lenin, „în timpul revoluției proletariatul leton și social-democrația letonă au ocupat unul din primele și cele mai importante locuri în lupta împotriva absolutismului și a tuturor forțelor vechiului regim” (Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 256).

La Congresul al IV-lea (de unificare) (1906) P.M.S.D.L. a fost primit în P.M.S.D.R. ca organizație teritorială. După congres a adoptat denumirea de Social-democrația din Letonia. — 86.

43 *Social-democrații armeni* — membrii „Organizației muncitorești social-democrate armenе” („specificii”) creată de elementele național-federaliste armenе curînd după Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. Asemenea bundiștilor, „specificii” cereau adoptarea principiului federativ de organizare a partidului, adică divizarea proletariatului după criteriul național, și se pretindeau a fi singurii reprezentanți ai proletariatului armean. Pentru a-și justifica naționalismul, ei invocau „condițiile specifice fiecărei națiuni”. Într-o scrisoare adresată Comitetului Central al P.M.S.D.R. în legătură cu conferința organizațiilor social-democrate din Rusia, convocată pentru luna septembrie 1905, V. I. Lenin scria : „Vă pun stăruitor în gardă în ceea ce privește «Federația social-democrată armeană». Dacă ați consimțit ca ea să participe la conferință, să știți că ați comis o greșeală fatală, pe care trebuie s-o îndreptați cu orice preț. Ei nu sînt decît un grupuleț de dezorganizatori care s-au instalat la Geneva, unde publică tot felul de fleacuri, și care nu au nici un fel de legături serioase în Caucaz. Ei nu sînt altceva decît o creatură a Bundului, anume născocită pentru a întretine bundismul în Caucaz... Tovarășii caucazieni sînt cu toții împotriva acestei bande de publiciști dezorganizatori...” (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 337).

Dașnakțutiunii — membrii partidului naționalist burghez dașnakțutiun. Creat la începutul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea în Armenia turcească în scopul eliberării armenilor din Turcia de sub jugul sultanului, acest partid reprezenta un conglomerat burghezo-democratic de reprezentanți ai diferitelor clase. În afară de burghezie, la acest partid adera o mare parte din intelectualitatea națională, precum și țărani și muncitori care nu fuseseră cuprinși în sfera de influență a propagandei social-democrate, și o parte din lumpenproletariat, care forma așa-numitele cete de „zinveri”.

În ajunul revoluției din 1905—1907, partidul dașnakțutiun își extinde sfera de activitate în Caucaz și se apropie de eseri. Așa stîngă, care a format grupul „tinerilor dașnakțutiuni”, a intrat în 1907 în partidul eserilor.

Activitatea acestui partid avea un caracter antipopular. Prin propaganda sa naționalistă, el a adus serioase prejudicii educării

proletariatului și maselor muncitoare din Armenia și din întreaga Transcaucazie în spirit internaționalist.

După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, dașnaccii au sprijinit politica Guvernului provizoriu burghez ; după Revoluția Socialistă din Octombrie, dașnaccii au luptat împotriva bolșevicilor, formînd în acest scop un bloc contrarevoluționar cu menșevicii, socialiștii-revoluționari și musavatistii. În anii 1918—1920 dașnaccii s-au aflat în fruntea guvernului contrarevoluționar burghezo-naționalist al Armeniei ; toate acțiunile lor erau menite să transforme Armenia într-o colonie a imperialiștilor străini și într-un punct de sprijin al intervenționiștilor anglo-francezi și al albgardiștilor ruși în lupta împotriva Puterii sovietice. Sub conducerea partidului bolșevic și cu sprijinul Armatei Roșii, oamenii muncii din Armenia au răsturnat în 1920 guvernul dașnaccilor. O dată cu victoria Puterii sovietice, organizațiile dașnace din Transcaucazia au fost zdrobite și lichidate. — 86.

- 44 *S.D.F.* (Social-Democratic Federation — Federația social-democrată) a fost fondată în 1884. Alături de reformiști (Hyndman și alții) și anarhiști, din Federația social-democrată făcea parte și grupul de social-democrați revoluționari, adepți ai marxismului (H. Quelch, T. Mann, E. Aveling, Eleanor Marx-Aveling și alții), care formau aripa stîngă a mișcării socialiste din Anglia. F. Engels a criticat Federația social-democrată pentru dogmatism și sectarism, pentru că s-a rupt de mișcarea muncitorească de masă din Anglia și ignoră particularitățile ei. În 1907, Federația social-democrată a primit denumirea de Partid social-democrat ; în 1911, acest partid împreună cu elementele de stînga ale Partidului muncitoresc independent au întemeiat Partidul socialist britanic ; în 1920, acest partid împreună cu Grupul socialist al unității au jucat rolul principal în crearea Partidului Comunist al Marii Britanii. — 86.
- 45 *I.L.P.* (Independent Labour Party — Partidul muncitoresc independent) -- organizație reformistă, întemeiată de liderii „noilor trade-unionuri“ în 1893, în condițiile înviorării luptei greviste și intensificării mișcării pentru independența clasei muncitoare din Anglia de partidele burgheze. Din I.L.P. făceau parte membrii „noilor trade-unionuri“ și ai unei serii de sindicate vechi, reprezentanți ai intelectualilor și ai micii burghezii, aflați sub influența fabienilor. Liderul acestui partid era J. Keir-Hardie. Programul partidului preconiza lupta pentru proprietatea colectivă asupra tuturor mijloacelor de producție, de repartitie și de schimb, introducerea zilei de muncă de 8 ore, interzicerea muncii pentru copii, instituirea asigurărilor sociale și acordarea de ajutoare pentru șomeri.

F. Engels a salutat crearea I.L.P., sperînd că el va reuși să evite greșelile comise de Federația social-democrată și să devină un adevărat partid muncitoresc de masă. Dar chiar de la înființarea sa, I.L.P. s-a situat pe poziții burgheze-reformiste, acordînd atenție în primul rînd formei de luptă parlamentare și tranzac-

țiilor parlamentare cu partidul liberal. Caracterizînd Partidul muncitoresc independent, Lenin scria că „acesta este în realitate un partid oportunist, dependent totdeauna de burghezie“, că el „este «independent» de socialism, dar este foarte dependent de liberalism“ (Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 479, și vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 349). — 86.

- 46 La Congresul de la Stuttgart, V. I. Lenin a întîlnit-o pentru prima oară pe C. Zetkin și a făcut cunoștință cu ea. Împreună cu alte elemente de stînga din rîndurile social-democrației germane, Clara Zetkin susținea tactica marxismului revoluționar, ridicîndu-se împotriva oportuniștilor și revizionistilor.

Lenin a redactat traducerea articolului Clarei Zetkin „Congresul socialist internațional de la Stuttgart“, dînd și o serie de note explicative pe marginea problemelor în jurul cărora s-a dus lupta la congres împotriva delegațiilor oportuniști.

Articolul Clarei Zetkin a fost publicat în culegerea bolșevică „Zarniți“. „Zarniți“ și celelalte culegeri care apăreau la sfîrșitul anului 1907 și începutul anului 1908 erau singurele publicații în care puteau apărea lucrările lui Lenin, întrucît Organul Central, ziarul „Soțial-Demokrat“, nu putea fi editat, deoarece menșevicii, sprijiniți de reprezentanții social-democrației poloneze și ai bundiștilor, care făceau parte din C.C. al P.M.S.D.R., împiedicau crearea unei redacții a ziarului, iar organul bolșevic, ziarul „Proletarii“, care și-a încetat apariția potrivit hotărîrii Congresului de la Londra, a început să repara abia în octombrie 1907, după o serie de încercări nereușite de a organiza editarea O.C., ziarul „Soțial-Demokrat“.

În legătură cu munca ce se desfășura la culegeri, Lenin scria lui A. M. Gorki la 25 ianuarie (7 februarie) 1908 : „Culegeri legale trebuie să avem bineînțeleș ; tovarășii noștri din Petersburg lucrează din greu la ele, am lucrat și eu, după Congresul de la Londra, în timpul cît am stat la Kvakala (Kuokkala. — *Nota red.*). Dacă se poate, trebuie să depunem *toate* eforturile pentru a-i sprijini și pentru a continua editarea acestor culegeri“ (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 383). — 92.

- 47 În 1907, editura „Zerno“, care era condusă de M. S. Kedrov, a inițiat editarea Operelor lui V. I. Lenin în trei volume sub titlul comun „În 12 ani“. La Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. se păstrează originalul contractului încheiat pentru publicarea acestei culegeri. Din cele trei volume proiectate să apară s-a reușit să se scoată numai volumul întîii și prima parte din volumul al doilea. În volumul întîii au fost incluse următoarele lucrări ale lui V. I. Lenin : „Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve“, „Sarcinile social-democrațiilor ruși“, „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului“, „Ce-i de făcut ?“, „Un pas înainte, doi pași înapoi“, „Campania zemstvelor și planul

„Iskrei” și „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică”. Volumul întâi a ieșit de sub tipar în noiembrie 1907 (pe copertă se indică anul 1908) și a fost confiscat curînd după apariție; o mare parte din tiraj a fost însă salvată și cartea a continuat să fie difuzată în mod ilegal.

În volumul al doilea urmau să fie incluse lucrările lui Lenin în problema agrară. Din cauza restricțiilor impuse de cenzura țaristă s-a hotărît să se renunțe la titlul „În 12 ani”, iar volumul al doilea să fie format din două părți: în prima parte să fie incluse lucrările publicate legal în 1899, în culegerea „Studii și articole economice”, iar în partea a doua — lucrările ilegale. V. I. Lenin a inclus în volumul al doilea lucrarea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907”, pe care o scrisese recent. Dar acest volum n-a mai putut fi tipărit în forma proiectată. La începutul anului 1908 a apărut doar prima parte a volumului al doilea, sub titlul „Problema agrară”, cuprinzînd următoarele lucrări: „Cu privire la caracterizarea romantismului economic”, „Recensămîntul meșteșugarilor din 1894/1895 în gubernia Perm și problemele generale ale industriei «meșteșugărești»” și „Problema agrară și «criticii lui Marx»” (capitolele I—XI). Partea a doua a volumului al doilea, pentru care fusese culeasă lucrarea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” a fost confiscată de poliție la tipografie și distrusă.

În volumul al treilea urmau să fie incluse articolele programatice și polemice publicate în organele de presă bolșevice („Iskra”, „Vpered”, „Proletarii”, „Novaia Jizn” și altele). Intensificarea represiviunilor și a restricțiilor cenzurii împotriva literaturii revoluționare a împiedicat editarea lui. — 97.

- 48 „*Novoe Slovo*” — revistă lunară științifică, literară și politică; a apărut la Petersburg începînd din 1894 ca revistă a narodnicilor liberali; din primăvara anului 1897 a fost editată de „marxiștii legali” (P. B. Struve, M. I. Tugan-Baranovski etc.), cu participarea lui A. M. Kalmîkova. În „*Novoe Slovo*” a fost publicată completarea lui F. Engels la volumul al III-lea al „*Capitalului*” sub titlul: „*Legea valorii și rata profitului*” (1897, nr. 12) § 2., precum și lucrările lui Lenin „*Cu privire la caracterizarea romantismului economic. Sismondi și sismondiștii noștri autohtoni*” și „*În legătură cu o notă de ziar*” (vezi *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 119—252 și 419—426). La această revistă au colaborat G. V. Plehanov, V. I. Zasulici, A. M. Gorki și alții. În decembrie 1897 revista a fost interzisă de guvern. — 100.

- 49 „*Zarea*” — revistă politică-științifică marxistă; a apărut legal în anii 1901—1902 la Stuttgart, fiind editată de redacția „*Iskrei*”. În total au apărut patru numere (dintre care unul dublu): nr. 1 în aprilie 1901 (de fapt la 10 (23) martie); nr. 2—3 în decembrie 1901; nr. 4 în august 1902. Sarcinile revistei au fost

stabilite în „Proiectul de declarație al redacției ziarului „Iskra” și revistei „Zarea”, scris de V. I. Lenin în Rusia (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 315—325). Revista „Zarea” a adoptat o atitudine critică față de revizionismul internațional și față de cel rus și a apărut bazele teoretice ale marxismului. În coloanele revistei „Zarea” au apărut lucrările lui Lenin: „Note ocazionale”, „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului”, „D-nii «critici» în problema agrară” (primele patru capitole ale lucrării „Problema agrară și «criticii lui Marx»”), „Cronică internă”, „Programul agrar al social-democrației ruse”. — 100.

- 50 *Vechea „Iskră”* — primul ziar marxist ilegal pe întreaga Rusie; a fost înființat de V. I. Lenin în 1900 și a jucat un rol hotărâtor în crearea partidului marxist revoluționar al clasei muncitoare din Rusia.

Intrucît, din cauza prigoanei polițienești, în Rusia nu era posibilă scoaterea unui ziar revoluționar, Lenin, încă de pe cînd se afla deportat în Siberia, a elaborat în toate amănuntele planul editării unui asemenea ziar în străinătate. La expirarea termenului de deportare (ianuarie 1900), Lenin a trecut fără întîrziere la îndeplinirea acestui plan. În februarie 1900, la Petersburg, el a dus cu V. I. Zasulici, care venise clandestin din străinătate, tratative cu privire la participarea grupului „Eliberarea muncii” la editarea unui ziar marxist pe întreaga Rusie. La sfîrșitul lunii martie-începutul lunii aprilie 1900 a avut loc așa-zisa „consfătuire de la Pskov” a lui V. I. Lenin, L. Martov, A. N. Potresov, S. I. Radcenko cu „marxiștii legali” — P. B. Struve și M. I. Tugan-Baranovski —, la care a fost discutat proiectul de declarație al redacției, întocmit de Lenin, cu privire la programul și la sarcinile unui ziar pe întreaga Rusie („Iskra”) și ale unei reviste politice-științifice („Zarea”). În cursul primei jumătăți a anului 1900, Lenin a vizitat o serie de orașe din Rusia (Moscova, Petersburg, Riga, Smolensk, Nijni Novgorod, Ufa, Samara, Sîzran), unde a stabilit legături cu grupuri social-democrate și cu diferiți social-democrați, care s-au angajat să sprijine viitoarea „Iskră”. În august 1900, după sosirea lui Lenin în Elveția, a avut loc o consfătuire în cadrul căreia Lenin și Potresov au discutat cu membrii grupului „Eliberarea muncii” programul și sarcinile ziarului și ale revistei, lista eventualilor colaboratori, precum și componența și sediul redacției. Aceste tratative erau cît pe-acum să se termine printr-o ruptură (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 326—344), dar în cele din urmă s-a ajuns la un acord în toate problemele litigioase.

Primul număr al „Iskrei” leniniste a apărut în decembrie 1900, la Leipzig; numerele următoare au apărut la München, începînd din iulie 1902 la Londra, iar din primăvara anului 1903 la Geneva. La organizarea editării ziarului au dat un ajutor prețios (organizînd o tipografie ilegală, procurînd litere rusești) social-democrații germani C. Zetkin, A. Braun și alții,

revoluționarul polonez I. Marchlewski, care trăia pe atunci la München, și H. Quelch, unul dintre conducătorii Federației social-democrate din Anglia.

Din redacția „Iskrei” făceau parte : V. I. Lenin, G. V. Plehanov, L. Martov, P. B. Akselrod, A. N. Potresov și V. I. Zasulici. Secretar de redacție a fost la început I. G. Smidovici-Leman, iar mai târziu, din primăvara anului 1901, N. K. Krupskaja, care purta și întreaga corespondență a „Iskrei” cu organizațiile social-democrate din Rusia. Lenin a fost în fapt redactorul-șef și conducătorul „Iskrei”. În coloanele „Iskrei”, el a publicat articole în legătură cu toate problemele fundamentale ale construcției de partid și ale luptei de clasă a proletariatului din Rusia.

În centrul atenției „Iskrei” se aflau problemele luptei revoluționare a proletariatului și a tuturor oamenilor muncii din Rusia împotriva absolutismului țarist ; o mare atenție se acorda evenimentelor importante din viața internațională, mai ales mișcării muncitorești internaționale.

„Iskra” a devenit un centru în jurul căruia se grupau forțele partidului, un centru de adunare și educare a cadrelor partidului. Într-o serie de orașe din Rusia (Petersburg, Moscova, Samara și altele) au fost create grupuri și comitete ale P.M.S.D.R. de orientare leninist-iskristă. În ianuarie 1902, la Consfățuirea de la Samara a iskriștilor, a fost creată organizația din Rusia a „Iskrei”. Organizațiile iskriste luau ființă și activau sub conducerea directă a discipolilor și a tovarășilor de luptă ai lui V. I. Lenin : N. E. Bauman, I. V. Babușkin, S. I. Gusev, M. I. Kalinin, P. A. Krasikov, G. M. Krjijanovski, F. V. Lengnik, P. N. Lepeșinski, I. I. Radcenko ș.a.

Din inițiativa lui Lenin și cu participarea lui directă, redacția „Iskrei” a elaborat un proiect de program al partidului (publicat în „Iskra” nr. 21 din 1 iulie 1902) și a făcut pregătiri necesare în vederea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R., care a avut loc între 17 (30) iulie și 10 (23) august 1903. În momentul convocării congresului, majoritatea organizațiilor social-democrate locale din Rusia se alăturaseră „Iskrei”, aprobând tactica, programul și planul ei organizatoric și recunoscînd-o drept organul lor conducător. Printr-o hotărîre specială, congresul a subliniat rolul excepțional al „Iskrei” în lupta pentru crearea partidului și a declarat-o Organ Central al P.M.S.D.R.

Curînd după Congresul al II-lea al partidului, în octombrie 1903, după apariția numărului 51 al „Iskrei”, menșevicii cu sprijinul lui Plehanov, au pus stăpînire pe ziar. Din acest moment a început să se facă o distincție între vechea „Iskră” leninistă și noua „Iskră” menșevică (care a apărut pînă în octombrie 1905), transformată de menșevici într-un organ de luptă împotriva marxismului revoluționar, împotriva partidului. — 100.

51 *Bernsteiniada, bernsteinism* — curent oportunist, ostil marxismului, din cadrul social-democrației germane și internaționale, apărut

pe la sfârșitul secolului al XIX-lea. I s-a spus astfel după numele lui Ed. Bernstein, reprezentantul cel mai fățiș al tendințelor oportuniste de dreapta din partidul social-democrat din Germania.

În anii 1896—1898, Bernstein a publicat în revista „Die Neue Zeit”, organ teoretic al social-democrației germane, o serie de articole sub titlul comun „Problemele socialismului”, în care, sub steagul „libertății de critică”, a încercat să revizuiască (de aici „revizionismul”) bazele filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar și să le înlocuiască prin teoria burgheză a concilierii contradicțiilor de clasă și a colaborării între clase; el a combătut învățătura lui Marx cu privire la pauperizarea clasei muncitoare, la ascuțirea contradicțiilor de clasă, la crize, la prăbușirea inevitabilă a capitalismului, la revoluția socialistă și dictatura proletariatului și a propus un program al social-reformismului, exprimat în formula „mișcarea este totul, scopul final nu este nimic”. În 1899, articolele lui Bernstein au apărut în volum sub titlul „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației”. Cartea a fost primită favorabil de aripa dreaptă a social-democrației germane și de elementele oportuniste din celelalte partide ale Internaționalei a II-a, printre care și de „economistii” din Rusia.

La Congresele de la Stuttgart (octombrie 1898), Hanovra (octombrie 1899) și Lübeck (septembrie 1901) ale Partidului social-democrat din Germania, bernsteinismul a fost condamnat, dar partidul nu s-a desolidarizat de Bernstein, ci s-a situat pe o poziție împăciuitoare. Bernsteinienii au continuat să propage ideile revizioniste în revista „Sozialistische Monatshefte” și în organizațiile de partid.

Numai partidul bolșevic, în frunte cu V. I. Lenin, a dus o luptă consecventă și hotărâtă împotriva bernsteinismului și a adepților lui din Rusia — „marxiștii legali”, „economistii”, menșevicii. Încă din 1899 Lenin a luat poziție împotriva bernsteinienilor în „Protestul social-democraților din Rusia” și în articolul „Programul nostru”; de asemenea el a demască bernsteinismul în lucrările „Marxism și revizionism”, „Divergențele din sinul mișcării muncitorești europene” (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170, 176—180; Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 17—27; vol. 16, pag. 345—350) și altele. — 101.

- 52 „Bezzaglavși” — grup semicadet și semimenșevic al intelectualilor burghezi din Rusia (S. N. Prokopovici, E. D. Kuskova, V. I. Bogucearski, V. V. Portugalov, V. V. Hijneakov și alții), înfiripat în perioada începutului de declin al revoluției din 1905—1907. Grupul a primit denumirea de la săptămânalul politic „Bez Zaglavii”, care a apărut la Petersburg din ianuarie până în mai 1906 sub îngrijirea lui Prokopovici; mai târziu, „bezzaglavși” s-au grupat în jurul ziarului cadet de stînga „Tovarîșci”. Camuflindu-se sub neapartenența lor formală la nici

un partid, bezzaglavții erau în fapt promotorii ideilor liberalismului burghez și oportunistului și susțineau pe revizionistii din rîndurile social-democrației ruse și internaționale. — 102.

53 „*In volumul 3 al ediției de față*”, adică în volumul al treilea al Operelor „*În 12 ani*”; acest volum nu a putut fi editat din cauza represiunilor polițienești. — 103.

54 „*Novaia Jizn*” — primul ziar bolșevic legal; a apărut zilnic începînd de la 27 octombrie (9 noiembrie) și pînă la 3 (16) decembrie 1905, la Petersburg. Oficial, ca redactor-editor al ziarului „*Novaia Jizn*” figura poetul N. M. Minski, editor — M. F. Andreeva. O dată cu reîntoarcerea lui V. I. Lenin din emigrație, la începutul lunii noiembrie, și stabilirea lui la Petersburg, ziarul a început să apară sub îndrumarea lui nemijlocită. Componența redacției și a corpului de colaboratori a fost schimbată. „*Novaia Jizn*” a devenit, de fapt, Organul Central al P.M.S.D.R. M. S. Olminski, V. V. Vorovski, A. V. Lunacearski, V. D. Bonci-Bruevici ș.a. au fost colaboratorii cei mai apropiați ai ziarului. De asemenea A. M. Gorki a colaborat activ la acest ziar, acordîndu-i totodată un important sprijin financiar. Printre colaboratorii din străinătate ai ziarului figurau: Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Marcel Cachin, Paul Lafargue etc.

În nr. 9 din 10 noiembrie al ziarului „*Novaia Jizn*” a apărut primul articol al lui V. I. Lenin, „*Despre reorganizarea partidului*”. Apoi au fost publicate articolele: „*Proletariatul și țărănimia*”, „*Organizația de partid și literatura de partid*”, „*Armata și revoluția*”, „*Balanța oscilează*”, „*Absolutismul muribund și noile organe ale puterii populare*”, „*Socialismul și religia*” și altele. În ziar au fost publicate 14 articole ale lui V. I. Lenin. În aceste articole ale lui Lenin sînt definite sarcinile și tactica partidului în perioada primei revoluții ruse.

„*Novaia Jizn*” a fost promotorul activ al tuturor hotărîrilor și măsurilor preconizate de C.C. al P.M.S.D.R. Ziarul a avut un rol important în instruirea politică și în organizarea maselor, mobilizînd masele pentru insurecția armată.

El a avut strînse legături cu organizațiile de partid și cu muncitorii revoluționari și se bucura în rîndurile lor de mare popularitate. La redacție soseau scrisori din toate colțurile țării: scriau muncitori, țărani, funcționari, militari, studenți. Sediul redacției servea drept casă conspirativă, pentru adunări și consfătuiri de partid. Tirajul zilnic al ziarului ajungea la 80 000 de exemplare.

Cu privire la „*Novaia Jizn*”, în octombrie 1905 Lenin a scris următoarele: „*Acum, cea mai largă tribună de pe care am putea exercita o influență asupra proletariatului ar fi un cotidian la Petersburg*” (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 367).

Ziarul „Novaia Jizn” a fost supus la numeroase represii. După apariția nr. 27 din 2 decembrie, ziarul a fost interzis de guvernul țarist. Ultimul număr, nr. 28, a apărut ilegal. — 106.

55 Este vorba de nota lui V. I. Lenin la articolul lui V. V. Vorovski „Roadele demagogiei”, publicată în nr. 11 al ziarului „Vpered” din 10 (23) martie 1905 (vezi Opere complete, vol. 9, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 364).

„Vpered” — săptămînal bolșevic ilegal ; a fost editat la Geneva de la 22 decembrie 1904 (4 ianuarie 1905) pînă la 5 (18) mai 1905. Au apărut 18 numere ; tirajul lui era de 7 000—10 000 de exemplare. Organizatorul, inspiratorul ideologic și conducătorul nemijlocit al acestui ziar a fost V. I. Lenin. Tot el a propus și denumirea ziarului. Din redacție făceau parte : V. V. Vorovski, M. S. Olminski, A. V. Lunacearski. Intreaga corespondență a ziarului cu comitetele locale din Rusia și cu corespondenții era dusă de N. K. Krupskaja.

Ziarul „Vpered” a apărut în condițiile unei înverșunate lupte interne de partid, cînd, după Congresul al II-lea, liderii menșevici acaparaseră prin înșelăciune centrele conducătoare ale partidului (Organul Central, Consiliul partidului și Comiterul Central) și începuseră să scindeze organizațiile de partid locale. Activitatea dezorganizatoare a menșevicilor a subminat unitatea de acțiune a clasei muncitoare. În fața revoluției ce se apropia în Rusia, cînd unirea tuturor forțelor pentru asigurarea unității proletariatului în lupta care-l aștepta era deosebit de necesară, nu se putea admite o asemenea situație în partid. V. I. Lenin și bolșevicii au dus o luptă intransigentă împotriva oportunismului menșevicilor și împotriva activității lor dezorganizatoare, au început să cheme organizațiile de partid locale la luptă pentru convocarea Congresului al III-lea, ca fiind singura ieșire din criza prin care trecea partidul ; el avea menirea să pună frîu menșevicilor și să creeze o nouă conducere, corespunzătoare voinței partidului. Definind orientarea ziarului „Vpered”, V. I. Lenin scria : „Orientarea ziarului «Vpered» este aceea a vechii «Iskre». În numele acesteia «Vpered» duce o luptă hotărîtă împotriva noii «Iskre»” (Opere complete, vol. 9, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 262). În ziarul „Vpered”, Lenin a scris nu numai articole de îndrumare, ci și un mare număr de note diverse și a prelucrat numeroase corespondențe primite de ziar. Unele articole, Lenin le-a scris în colaborare cu alți membri ai redacției (Vorovski, Olminski ș.a.). În manuscrisele diversilor autori care s-au păstrat pînă în ziua de astăzi se pot vedea intervenții masive și completări considerabile făcute de Lenin. Fiecare număr de ziar era în mod obligatoriu citit în pagini de Lenin. Chiar și în zilele cînd era cu totul absorbit de lucrările Congresului al III-lea la Londra, Lenin a găsit totuși timp să citească în șpalt nr. 17 al ziarului „Vpered”. Și numai nr. 18 a fost tipărit, după cît se pare, fără să

fi fost citit în pagini de Lenin, care în acel moment se afla în drum de la Londra la Geneva. În ziarul „Vpered“ au fost publicate peste 60 de articole și note ale lui V. I. Lenin. În acestea el a elaborat linia tactică a bolșevicilor în problemele privind insurecția armată, guvernul revoluționar provizoriu și dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii, atitudinea social-democrației față de mișcarea țărănească, față de burghezia liberală, față de războiul ruso-japonez. Unele numere ale ziarului, ca, de pildă, nr. 4 și 5, consacrate evenimentelor de la 9 ianuarie 1905 și începutului revoluției în Rusia, au fost aproape în întregime redactate de V. I. Lenin. În foarte scurt timp după apariția sa, ziarul „Vpered“ și-a câștigat simpatia comitetelor locale de partid, care l-au recunoscut drept organul lor.

Unind comitetele locale de partid pe baza principiilor leniniste, ziarul „Vpered“ a avut un rol important în convocarea Congresului al III-lea al partidului, ale cărui hotărâri au avut la bază tezele enunțate și fundamentate de Lenin în coloanele ziarului. Linia tactică promovată de „Vpered“ a devenit linia tactică a Congresului al III-lea. Ziarul a întreținut o legătură permanentă cu organizațiile de partid din Rusia. Deosebit de strânsă a fost legătura cu comitetele din Petersburg, Moscova, Odesa, Baku, Ekaterinoslav și din alte localități, precum și cu Comitetul Uniunii din Caucaz a P.M.S.D.R. Articolele lui V. I. Lenin apărute în ziarul „Vpered“ erau deseori reproduse în organele locale ale presei bolșevice, apăreau în foi volante sau în broșuri. Articolul lui Lenin „Începutul revoluției în Rusia“, apărut în nr. 4 al ziarului „Vpered“, a fost publicat în foaie volantă de către comitetele din Odesa, Saratov și Nikolaev ale P.M.S.D.R., iar articolul „Proletariatul și țărăimea“ („Vpered“ nr. 11) de către Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. Comitetul Uniunii din Caucaz a P.M.S.D.R. a editat articolul lui V. I. Lenin „Dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii“ („Vpered“ nr. 14) într-o broșură apărută în limbile gruzină, rusă și armeană. Congresul al III-lea al partidului a relevat, într-o rezoluție specială, rolul important pe care l-a avut ziarul „Vpered“ în lupta împotriva menșevismului, pentru restabilirea partinității, în punerea și tratarea problemelor referitoare la tactica mișcării revoluționare, în lupta pentru convocarea congresului, și a adus mulțumiri redacției ziarului. Printr-o hotărâre a Congresului al III-lea, în locul acestui ziar a început să apară, ca Organ Central al partidului, ziarul „Proletarii“, care a fost continuarea directă și nemijlocită a ziarului „Vpered“.

Ziarul „Vpered“ a avut un rol uriaș în lupta dintre orientarea politică proletar-revoluționară și cea mic-burgheză și burgheză-liberală din perioada primei revoluții ruse. — 108.

56 V. I. Lenin se referă la tactica semiboicotului, promovată de menșevici în cursul alegerilor pentru Duma I de stat (Duma lui

Witte). Nefiind de acord cu tactica bolșevică de boicotare activă a alegerilor, menșevicii au lansat lozincă dezorganizatoare a participării social-democrației la alegeri în toate stadiile, cu excepția ultimului stadiu (adică prezentarea de liste de candidați pentru Dumă). — 113.

- 57 Lozincă constituirii unui „Comitet executiv din grupurile de stînga din Dumă” a fost lansată de bolșevici în scopul asigurării unei linii de clasă independente a deputaților muncitori din Dumă, în scopul asigurării conducerii activității deputaților țărănimii și al izolării lor de influența cadeților. Menșevicii au opus acestei lozinci lozincă creării unei „opozitii a întregii națiuni”, adică lozincă sprijinirii cadeților de către deputații muncitori și țărani; ei includeau pe cadeți în categoria partidelor de stînga, alături de social-democrați, eseri și trudovici.

După dizolvarea Dumei I, în iulie 1906, „Comitetul executiv al stîngii” s-a organizat efectiv în jurul fracțiunii social-democrate din Dumă; el a lansat: „Manifestul către armată și flotă”, semnat de comitetul fracțiunii social-democrate din Dumă și de comitetul Grupului trudovic; „Manifestul către întreaga țărănime din Rusia”, semnat și de Uniunea țărănească din Rusia, de C. C. al P.M.S.D.R., de C.C. al P.S.R., de Uniunea feroviarilor și de Asociația corpului didactic din Rusia; manifestul „Către întregul popor”, semnat de aceleași partide (în afară de cele trei uniuni), precum și de P.P.S. și Bund. Manifestele chemau poporul la lupta revoluționară împotriva guvernului și lansau lozincă convocării unei adunări constituante. — 113.

- 58 *Interpretările Senatului* — interpretările la legea din 11 (24) decembrie 1905 cu privire la alegerile pentru Duma de stat, publicate de Senatul ocîrmuitor înainte de alegerile pentru Duma a II-a. Prin aceste interpretări, Senatul, sub pretextul de a completa legea, priva de drepturi electorale noi grupuri de locuitori din rîndurile muncitorilor, țărănilor și reprezentanților naționalităților neruse. V. I. Lenin le numea „excelentele interpretări stolîpiniste cu privire la «esența constituției»”. — 122.

- 59 În timpul campaniei electorale pentru Duma I de stat, oficiosul guvernamental „Russkoe Gosudarstvo” (ediția de seară a „Buletinului oficial”) a publicat în nr. 39 din 18 (31) martie 1906 articolul unui oarecare Segno, intitulat „«Țăranul» în Dumă”. Autorul acestui articol căuta să-i liniștească pe reprezentanții cercurilor guvernante, care se speriaseră că în Dumă vor fi aleși numeroși deputați țărani și că aceștia vor cere împărțirea pămînturilor moșierești. „Nu vă temeți pentru ei — pentru acești oameni care aduc cu ei iz de cojoc și de pămînt, nu vă temeți de lipsa lor de cunoștințe și de cultură: îi vor salva bunul-simț și istețimea, care în mediul parlamentar valorează cît o diplomă de magister, pentru al cărei posesor, precum se știe, bunul-simț nu este cîtuși de puțin obligatoriu”. — 124.

- 60 Vezi K. Marx. „Contrarevoluția din Prusia și casta magistraților din Prusia“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 152). — 125.
- 61 „*Znamea Truda*“ — ziar, organul central al partidului socialiștilor-revoluționari ; a apărut la Paris din iulie 1907 pînă în aprilie 1914. — 130.
- 62 *Radicalii și radical-socialiștii francezi* — partid burghez din Franța ; constituit din punct de vedere organizatoric în 1901, el există efectiv din deceniul al 9-lea al secolului al XIX-lea. Pînă la primul război mondial (1914—1918), el a reprezentat în linii mari interesele burgheziei mici și mijlocii ; în perioada dintre cele două războaie mondiale, în partid a devenit predominantă influența mării burghezii. Liderii acestui partid au fost în repetate rînduri șefi ai guvernului francez. — 132.
- 63 *Conferința organizației Petersburg a P.M.S.D.R.* a avut loc la 27 octombrie (9 noiembrie) 1907 la Terioki. La această conferință au participat 57 de delegați cu vot deliberativ și 11 delegați cu vot consultativ. Pe ordinea de zi a conferinței au figurat următoarele probleme : 1) Darea de seamă a Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R. cu privire la campania electorală pentru Duma a III-a ; 2) Raportul de activitate al C.C. al P.M.S.D.R. ; 3) Conferința generală din Rusia ; 4) Procesul intentat fracțiunii social-democrate din Duma a II-a ; 5) Șomajul ; 6) Noile alegeri pentru conferința orășenească și alte probleme organizatorice.
- În raportul Comitetului din Petersburg se sublinia că în timpul alegerilor pentru Duma a III-a poliția s-a datat la represivitate brutale împotriva alegătorilor muncitori și a împiedicat prin toate mijloacele pe social-democrații să-și desfășoare agitația electorală etc. Se arăta de asemenea că la Petersburg ființează, fără știrea partidului, o organizație cu totul de sine stătătoare a menșevicilor.
- În raportul de activitate al C.C. se releva insuficienta capacitate de muncă a acestuia, deoarece în cadrul lui nu exista o majoritate fermă. În multe probleme importante (editarea O.C., confirmarea rezoluției cu privire la sindicate, discutarea primelor acțiuni ale fracțiunii din Dumă etc.), C.C. nu a putut adopta nici o hotărîre din cauza acțiunilor dezorganizatoare ale menșevicilor. În legătură cu această problemă de pe ordinea de zi, conferința și-a exprimat speranța că la apropiata conferință generală reprezentanții organizației Petersburg vor face tot ce le va sta în putință pentru „a scoate C.C. din actualul impas și a ridica activitatea sa la înălțimea cuvenită“ („Proletarii“ nr. 20 din 19 noiembrie 1907).

Lenin a prezentat la conferință rapoarte în legătură cu pregătirea conferinței generale : cu privire la tactica fracțiunii social-democrate în Duma a III-a de stat și cu privire la colaborarea social-democraților la presa burgheză. În problema tacticii frac-

țiunii social-democrate în Dumă, conferința s-a pronunțat cu o majoritate de 37 de voturi contra 12 pentru rezoluția propusă de Lenin. Împotriva rezoluției au votat menșevicii, care au propus ca în Duma a III-a să fie sprijiniți octombriștii „de stînga” și ca la alegerea prezidiului Dumei să se voteze pentru un octombrișt „de stînga”. Conferința a adoptat propunerea bolșevicilor cu privire la inadmisibilitatea colaborării social-democraților la presa burgheză. Cînd s-a discutat problema procesului intentat fracțiunii social-democrate din Duma a II-a, V. I. Lenin a întors conferința că a înștiințat Biroul Socialist Internațional asupra faptului că procesul intentat fracțiunii urmează să se judece în curînd și că Biroul Socialist Internațional, prin intermediul Uniunii parlamentare internaționale, va face interpelări în parlamentele din Anglia, Germania și Belgia spre a atrage atenția clasei muncitoare internaționale asupra acestei probleme. Conferința a adoptat hotărîrea de a organiza o grevă de o zi a muncitorilor și muncitoarelor din Petersburg și din gubernie în ziua în care urma să înceapă judecarea procesului intentat fracțiunii social-democrate din Duma a II-a.

Conferința a ales doi delegați bolșevici la conferința generală a P.M.S.D.R. — 133.

- 64 *Parteitag-ul din Dresden* — Congresul social-democrației germane care a avut loc la Dresden între 13 și 20 septembrie 1903. În centrul atenției lui a stat problema tacticii partidului și a luptei împotriva revizionismului. La congres au fost criticate concepțiile revizioniste ale lui E. Bernstein, P. Göhre, E. David, W. Heine și ale altor social-democrați germani. Într-o rezoluție adoptată de congres cu o majoritate covârșitoare de voturi (288 contra 11) se spunea: „Congresul partidului condamnă în mod cel mai categoric tendințele revizioniste de a schimba vechea și încercata noastră tactică, bazată pe lupta de clasă și încununată de victorii, în sensul de a se renunța la cucerirea puterii politice prin răsturnarea dușmanilor noștri și de a se adopta o politică de concesii față de orînduirea existentă” („Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903“. Berlin, 1903, S. 418). Adoptarea acestei rezoluții a avut o anunită importanță pozitivă. Totuși, congresul n-a dat dovadă de suficientă consecvență în lupta împotriva revizionismului; revizionistii din rîndurile social-democrației germane n-au fost excluși din partid, iar după congres au continuat să-și propage concepțiile lor oportuniste. Congresul a adoptat o hotărîre oportunistă cu privire la admisibilitatea colaborării social-democraților la presa burgheză. — 141.

- 65 *Duma a III-a de stat* (denumirea oficială — Duma de stat a celei de-a treia legislaturi) a ființat de la 1 (14) noiembrie 1907 pînă la 9 (22) iunie 1912 (în total au avut loc cinci sesiuni). Duma a III-a a fost aleasă în baza legii electorale din 3 iunie; natura ei

de clasă și partidele politice reprezentate au făcut din ea o Dumă octombristă-ultrareacționară ; ea era un instrument docil în mâinile guvernului țarist, ajutându-l pe acesta să promoveze politica sa contrarevoluționară de violență și represii împotriva forțelor revoluționare din Rusia.

În Duma a III-a au fost aleși în total 442 de deputați, adică cu 78 de deputați mai puțin decât în primele două Dume. Caracterul reacționar al Dumei era determinat de compoziția sa de castă. Peste jumătate (229) din numărul total al deputaților proveneau din rîndurile nobilimii ereditare și ale celor înveștiți cu titluri nobiliare, 46 — din rîndurile clerului, 42 — din rîndurile comercianților, 15 — din rîndurile cazacilor, 94 — din rîndurile țărănilor și 12 — din rîndurile micii burghezii. După profesii, deputații din Dumă se împărțeau astfel : moșieri — 242, frunțași ai zemstvelor — 133, agricultori — 79, reprezentanți ai clerului — 49, avocați — 37, comercianți și industriași — 36, funcționari — 47, medici și cadre didactice — 42, meșteșugari și muncitori — 16 etc.

La începutul primei sesiuni erau reprezentate 11 partide și grupuri politice, dintre care : partidele și grupurile de dreapta (extrema dreaptă, naționaliștii și moderații de dreapta) aveau 147 de deputați, octombriștii — 154, grupul polono-lituanian-bielorus — 7, kolo-ul polonez — 11, grupul progresist — 28, grupul musulman — 8, cadeții — 54, Grupul trudovic — 14, social-democrații — 19.

Nici unul dintre partide nu deținea în Dumă majoritatea absolută, ceea ce corespundea scopurilor guvernului țarist, care promova politica bonapartistă de manevrare între moșieri și burghezie. În Duma a III-a s-au format două majorități contrarevoluționare : o majoritate octombristă-ultrareacționară și o majoritate octombristă-cadetă. Prima majoritate îl ajuta pe Stolîpin să-și înfăptuiască politica agrară, să ducă o politică de crunte represii în problema muncitorească, să promoveze față politica de națiune mare față de minoritățile naționale. Cea de-a doua majoritate era necesară pentru a crea aparența că în Rusia ar exista un regim parlamentar, pentru a obține împrumuturi din străinătate, pentru a abate masele de la revoluție prin concesii și reforme mărunte.

Făcînd o caracterizare generală a Dumei a III-a, V. I. Lenin scria : „Au vrut să mascheze, să împoțoneze, să sulemenească absolutismul cu ajutorul Dumei ; în realitate însă, pe zi ce trece, Duma octombristă-ultrareacționară dezvăluie, demască, dă în vileag tot mai mult adevăratul caracter al puterii de stat, adevăratul ei sprijin de clasă și bonapartismul ei“ (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 264).

Duma a III-a de stat a sprijinit integral regimul reacționar de la 3 iunie în toate problemele de politică externă și internă, alocînd cu generozitate fonduri pentru poliție, jandarmerie, pentru zemski nacealnici, pentru tribunale, închisori și sfîntul sinod. Duma a adoptat un proiect de lege cu privire la serviciul militar

care desființa diferitele înlesniri în ceea ce privește satisfacerea serviciului militar și marea considerabil efectivele armatei.

Rolul reacționar al Dumei a III-a a ieșit îndeosebi la iveală în legătură cu legislația muncitorească. Timp de trei ani, majoritatea reacționară din Dumă a ținut sub obroc câteva proiecte de lege cu privire la asigurările sociale pentru muncitori. Abia în 1911, sub influența noului avânt al mișcării revoluționare, Duma a aprobat aceste proiecte de lege. Dar ele au fost atât de ciuntite, încât, în comparație cu legea din 1903, nu îmbunătățeau, ci înrăutățeau condițiile de asigurare, prevăzând cuprinderea în rețeaua asigurărilor sociale a unui număr de numai 2 500 000 de muncitori din totalul de 13 000 000 de muncitori salariați. În 1910 Duma a aprobat un proiect de lege cu privire la asigurarea odihnei normale pentru funcționarii din comerț, care pur și simplu înrăutățeau condițiile de muncă în comparație cu regulamentele provizorii din 1906, când guvernul, căutînd să atraga de partea partidelor de dreapta pe alegătorii din comerț, a căutat să-i îmbuneze prin unele mici pomeni. La 5 (18) martie 1912, comisia pentru problemele muncii din Dumă a respins proiectul de lege cu privire la libertatea grevelor, neadmițînd nici măcar discutarea lui în ședințele Dumei.

Majoritatea reacționară din Duma a III-a sprijinea politica de rusificare a guvernului țarist și ațîța vrajba națională.

În domeniul politicii externe, Duma a III-a se pronunța pentru intervenția activă în treburile statelor balcanice, sprijinea orientarea panslavistă, reacționară și căuta să obțină sporirea creditelor militare.

Duma a sprijinit întru totul legislația agrară stolîpinistă, aprobînd în 1910 o lege agrară care avea la bază ucazul din 9 (22) noiembrie 1906. Ea a respins toate proiectele deputaților țărani cu privire la înzestrarea cu pămînt a țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, neadmițînd discutarea lor în ședințele ei.

Deși își ducea activitatea în condiții deosebit de grele, avînd un număr mic de deputați, iar la început a comis o serie de greșeli, fracțiunea social-democrată din Duma a III-a de stat a desfășurat, datorită faptului că în rîndurile ei se aflau deputați bolșevici, o muncă importantă pentru demascarea politicii anti-naționale a Dumei a III-a, pentru educarea politică a proletariatului și a țăranimii din Rusia, adresîndu-se acestora atît de la tribuna Dumei cît și prin acțiuni în afara Dumei.

V. I. Lenin a caracterizat Duma a III-a, componența și activitatea ei în lucrările: „Duma a III-a“, „Duma a III-a de stat și social-democrația“, „Despre aprecierea momentului actual“, „Dezbateri în jurul problemei agrare în Duma a III-a“ și altele (vezi volumul de față, pag. 143—153, 181—188; Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 259—271, 294—308). — 143.

66 P.M.S.D.R. a participat la alegerile pentru Duma a III-a de stat în baza hotărîrîi Conferinței a III-a („A doua conferință generală“), care a avut loc între 21 și 23 iulie (3 și 5 august) 1907.

Legea electorală din 3 (16) iunie 1907 ciuntea drepturile electorale, și pînă atunci restrînse, ale muncitorilor, reducînd numărul delegaților de la 237 la 112 și acordînd drepturi electorale pentru muncitori numai în 44 de gubernii din 53. Toate aceste împrejurări, precum și represiunile dezlănțuite de poliție împotriva împuterniciților și delegaților muncitorilor au făcut ca în Duma a III-a să fie aleși numai 19 deputați social-democrați (față de 65 cîți au fost aleși în Duma a II-a).

Alegerile pentru Duma a III-a au arătat cît de mult a crescut influența bolșevicilor în rîndurile mișcării muncitorești din Rusia: din cei 6 deputați aleși în curia muncitorească din 6 gubernii, 4 erau bolșevici (N. G. Poletaev — din partea guberniei Petersburg, M. V. Zaharov — din partea guberniei Moscova, S. A. Voronin — din partea guberniei Vladimir și P. I. Surkov — din partea guberniei Kostroma) și 2 menșevici (G. S. Kuznetov — din partea guberniei Ekaterinoslav și V. S. Șurkanov — din partea guberniei Harkov (care ulterior s-a dovedit a fi provocator). Bolșevicul V. E. Kosorotov a fost ales în curia muncitorească din gubernia Ufa datorită sprijinului acordat de delegații țaranilor. În Duma a III-a erau 5 deputați bolșevici și doi deputați care aveau la bolșevici (I. P. Pokrovski și social-democratul leton A. I. Predkalin), primul ales în curia a doua orășenească din Temriuk, iar cel de-al doilea la Riga. Deputații menșevici au fost aleși, de regulă, nu în curii muncitorești, ci în alte curii: orășenească, țărănească și chiar în curia moșierilor (E. P. Gheghecikori — din partea guberniei Kutais și I. I. Gaidarov — din partea regiunii Daghestan). Iată cum se explică faptul că menșevicii aveau un număr mult mai mare de deputați decît bolșevicii. Dar, cu timpul, forțele bolșevicilor și ale menșevicilor au ajuns să devină aproape egale. Elementele recrutate întîmplător în partea menșevică a fracțiunii au părăsit-o: un deputat a intrat în grupul musulman, iar patru deputați în fracțiunea celor fără de partid. Partea bolșevică a fracțiunii a pierdut pe deputatul Kosorotov, care a fost implicat într-un proces politic și condamnat. În timpul celei de-a cincea sesiuni a Dumei, fracțiunea social-democrată avea 13 deputați: 4 deputați bolșevici și 2 deputați care aveau la ei și 7 deputați menșevici, dintre care o parte menșevici-partiiși, colaboratori la organele de presă antilichidatoriste; aceștia se alăturau deci bolșevicilor în problema menținerii partidului muncitoresc ilegal, problemă de cea mai mare importanță în acel timp.

Fracțiunea social-democrată s-a constituit în baza unei hotărîri a Conferinței a patra a P.M.S.D.R. Programul de acțiune al fracțiunii social-democrate și tactica ei de luptă au fost elaborate de V. I. Lenin. La începutul activității sale, fracțiunea social-democrată, mai precis majoritatea ei oportunistă a comis greșeli serioase, care și-au găsit expresia, în primul rînd, în tendința de a acționa independent de C.C. al P.M.S.D.R. Ea s-a situat pe o poziție greșită atunci cînd Duma a adoptat „adresa” către țar;

în pofida hotărârilor Congresului de la Londra al P.M.S.D.R., membrii menșevici ai fracțiunii au participat în numele fracțiunii social-democrate la consfătuirile opoziției alături de cadeți și kolo-ul polonez. C.C. al partidului a condamnat aceste acțiuni ale menșevicilor, dar aceștia din urmă au continuat să-și susțină tactica reformistă. În cursul discutării declarației guvernului din 16 (29) noiembrie 1907, fracțiunea social-democrată a respins proiectul de declarație al C.C. al partidului și a prezentat o declarație proprie, în care revendicările programatice ale P.M.S.D.R. erau ciuntite. Făcînd bilanțul activității desfășurate de fracțiunea social-democrată în timpul primei sesiuni a Dumei, C.C., în „Scrisoarea către organizațiile locale”, a criticat pe larg greșelile fracțiunii, în special declarația ei. Ciuntirea în declarație a lozincilor și revendicărilor revoluționare ale partidului, se arăta în scrisoarea C.C., „constituie o abatere vădită de la linia tactică trasată de partid. După toate indiciile, și această abatere a fost făcută în mod conștient și premeditat” („Proletarii” nr. 29 din 16 (29) aprilie 1908, pag. 3).

Un rol deosebit de important în îmbunătățirea activității fracțiunii social-democrate a avut hotărîrea Conferinței a cincea a P.M.S.D.R. (decembrie 1908). Din partea deputaților bolșevici la conferință a participat N. G. Poletaev, care deținea un rol conducător în rîndurile părții bolșevice a fracțiunii din Dumă. Dînd o ripostă ortzoviștilor și lichidatorilor, conferința a adoptat o serie de hotărîri cu caracter organizatoric, care măreau răspunderea deputaților muncitori față de partid. V. I. Lenin a făcut o apreciere a hotărîrilor adoptate de conferință în această problemă în articolul „La drum”. După ce arată greșelile comise de unele partide socialiste din Europa care au devenit anexe ale fracțiunilor lor parlamentare, V. I. Lenin scrie: „Noi trebuie să punem de la bun început pe alte baze crearea unui parlamentarism social-democrat în Rusia, să pornim dintr-o dată, umăr la umăr, la o muncă energetică în acest domeniu, — astfel ca fiecare deputat social-democrat să simtă efectiv că partidul îl sprijină, că îl dor greșelile lui, că este preocupat de îndreptarea drumului lui, — și ca fiecare activist de partid să participe la activitatea generală a partidului în Dumă, să tragă învățăminte din critica marxistă concretă a acțiunilor acestuia, să simtă că are datoria de a-l ajuta, să lupte pentru subordonarea activității speciale a fracțiunii muncii de propagandă și agitație a partidului în ansamblu” (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 342—343).

Critica principială făcută greșelilor fracțiunii social-democrate din Duma a III-a de către bolșevici, faptul că muncitorii nu erau mulțumiți de activitatea ei, intensificarea muncii de conducere de către partid — toate acestea au dus la creșterea influenței deputaților bolșevici asupra activității fracțiunii, au făcut ca o parte din menșevici să iasă din această fracțiune și au determinat îmbunătățirea treptată a activității ei în cursul ultimelor trei

sesiuni ale Dumei, ceea ce și-a găsit expresia în mărirea numărului de interpelări, în elaborarea de proiecte de lege proprii și punerea lor în discuția Dumei, în intensificarea activității deputaților în afara Dumei etc. Făcînd bilanțul activității desfășurate de fracțiunea social-democrată din Duma a III-a, în perioada 1908—1912, V. I. Lenin scria că ea „s-a transformat dintr-o fracțiune opoziționistă față de partid, dintr-o fracțiune criticată de partid și apărată (ba uneori chiar stimulată în direcția oportunistului) de menșevici, într-o fracțiune antilichidatoristă... Experiența activității desfășurate în Duma ultrareacționară și experiența luptei împotriva aripii drepte a menșevismului, care a alunecat în mlaștina lichidatorismului, au împins fracțiunea social-democrată din Duma a III-a spre stînga, spre partid, au îndepărtat-o de oportunism” (Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 202). Sub conducerea bolșevicilor, deputații muncitori din Duma a III-a, îmbinînd acțiunile din Dumă cu o bogată activitate ilegală desfășurată în afara Dumei, au dus, în pofida tuturor greutăților ce le aveau de întîmpinat, o vastă muncă agitatorică și organizatorică în rîndurile maselor muncitorești și țărănești din Rusia, contribuind astfel la educarea lor politică. — 143.

- 67 „*Russkoe Znamea*“ — cotidian ultrareacționar, organul de presă al „Uniunii poporului rus“, a apărut la Petersburg din noiembrie 1905 pînă în 1917. — 146.
- 68 „*Golos Moskvi*“ — cotidian, organul de presă al partidului octombriștilor ; a apărut din decembrie 1906 pînă în iunie 1915. — 146.
- 69 Vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 170. — 151.
- 70 Lenin se referă la rezoluția „Despre atitudinea față de partidele neproletare“ (vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 168). — 153.
- 71 Nota lui Lenin „In legătură cu un articol al lui Plehanov“ a fost publicată ca postfață „Din partea redacției“ ziarului „Proletarii“ la articolul lui I. P. Goldenberg (Meșkovski) „Ce mai «polemică» !“. După Congresul al V-lea (de la Londra) al partidului, Plehanov a scos o broșură intitulată „Noi și ei“, incluzînd în ea cuvîntările pe care le rostise la congres și însoțindu-le de o amplă prefață. Articolul lui I. P. Goldenberg constituia un răspuns dat lui Plehanov, care criticase tactica bolșevică în prima revoluție rusă și în special atitudinea intransigentă a bolșevicilor față de burghezia liberală.

Plehanov a pledat intens în favoarea tacticii menșevice de alianțe și blocuri cu burghezia liberală în perioada campaniei alegerilor pentru Duma a III-a; el a încălcat totodată în mod grosolan disciplina de partid, publicînd în „Tovariși”, ziarul cadeților de stînga, o serie de articole în care nu numai că critica cu asprime hotărîrea bolșevică a Conferinței a III-a a P.M.S.D.R. („A doua conferință generală”) cu privire la participarea la alegerile pentru Duma a III-a, ci îndemna partidul să nu respecte această hotărîre. Acțiunea antipartinică a lui Plehanov a provocat indignarea membrilor de partid; ea a fost condamnată de C.C. Comitetul din Petersburg a adoptat o rezoluție în care aproba hotărîrea C.C.

Nota lui Lenin a fost scrisă în legătură cu articolul lui Plehanov „Ce-i bine, e bine” („Tovariși” nr. 402 din 20 octombrie (2 noiembrie) 1907), care constituia răspunsul lui Plehanov la rezoluția Comitetului din Petersburg al partidului. — 154.

- 72 Articolul lui Fr. Mehring „Liberalismul german și Duma rusă” (Fr. Mehring, „Deutscher Liberalismus und russische Duma”, „Die Neue Zeit”, 1906—1907, Band I, nr. 23) a fost tradus și folosit de V. I. Lenin în articolul „Fr. Mehring despre Duma a II-a”, publicat în culegerea „Probleme de tactică”, vol. II, Petersburg, 1907 (vezi Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 266—273). — 156.
- 73 Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”, Editura politică, 1962, ediția a VIII-a, pag. 69—70. — 161.
- 74 Conferința a patra a P.M.S.D.R. („A treia conferință generală”) a avut loc la Helsingfors (Helsinki) între 5 și 12 (18 și 25) noiembrie 1907, curînd după terminarea alegerilor pentru Duma a III-a de stat. La conferință au participat 27 de delegați: 10 bolșevici, 4 menșevici, 5 social-democrați polonezi, 5 bundiști și 3 social-democrați letoni.
- Pe ordinea de zi a conferinței au figurat următoarele probleme: tactica fracțiunii social-democrate în Duma de stat, despre centrele fracționiste și întărirea legăturilor C.C. cu organizațiile locale și despre colaborarea social-democraților la presa burgheză. În afară de aceasta, conferința a examinat problema denumirii pe care urma s-o adopte reprezentanța social-democrată în Duma de stat. Raportul cu privire la tactica fracțiunii social-democrate în Duma a III-a de stat a fost prezentat de Lenin. Menșevicii și bundiștii au combătut aprecierea făcută de Lenin asupra regimului din 3 iunie și asupra sarcinilor partidului, susținînd necesitatea sprijinirii cadeților și octombriștilor „de stînga” în Dumă. Conferința a adoptat cu majoritate de voturi rezoluția bolșevică, propusă în numele Conferinței orășenești a organizației Petersburg. Conferința a adoptat de asemenea rezoluția bolșevică cu privire la inadmisibilitatea colaborării social-democraților la

presa burgheză, rezoluție îndreptată împotriva publiciștilor menșevici și în special împotriva lui Plehanov, care criticase hotărârile Conferinței a III-a a P.M.S.D.R. („A doua conferință generală”) în „Tovariși”, ziarul cadeților de stînga. Conferința a stabilit ca reprezentanța social-democrată din Dumă să poarte denumirea de „fracțiune social-democrată”.

Intrucît centrul menșevic stabilea legături cu comitetele locale fără știrea C.C. al P.M.S.D.R., conferința a luat măsurile necesare în vederea întăririi legăturilor C.C. al P.M.S.D.R. cu organizațiile de partid locale.

Adoptînd hotărîri leniniste în principalele probleme, Conferința a IV-a a P.M.S.D.R. a înarmat partidul cu o tactică justă, marxistă în lupta pentru cîștigarea maselor în perioada reacțiunii.

Procesele-verbale ale conferinței nu au fost găsite. Lucrările și hotărârile conferinței au fost comentate pe larg în ziarul bolșevic „Proletarii” nr. 20 din 19 noiembrie 1907. — 173.

- 75 Lenin se referă la legile agrare pregătite de Stolîpin și promulgate de guvernul țarist în noiembrie 1906. La 9 (22) noiembrie 1906 a fost emis decretul „Cu privire la completarea unor dispoziții ale legii în vigoare referitoare la posesiunea și folosirea pămîntului de către țărani”, care, după ce a trecut prin Duma de stat și Consiliul de stat, a căpătat denumirea de legea din 14 iunie 1910, și decretul din 15 (28) noiembrie 1906 „Cu privire la acordarea de către Banca agricolă țărănească a unor împrumuturi garantate cu pămînturile lotuale”. Prin aceste legi, țăranilor li se acorda dreptul de proprietate individuală asupra loturilor lor și dreptul de a ieși din obște și de a se stabili în otruburi și hutore. Pentru a-și cumpăra pămînt, hutorenii sau otrubnicii puteau să primească subvenții prin mijlocirea Băncii țărănești. Prin legile agrare stolîpiniste se urmărea crearea chiar burimii ca sprijin al absolutismului țarist la sate în condițiile menținerii proprietății moșierești asupra pămîntului și ale distrugerii forțate a obștei. Politica agrară a lui Stolîpin a grăbit evoluția capitalistă a agriculturii pe calea cea mai chinuitoare, calea „prusiană”, în condițiile menținerii puterii, a proprietății și a privilegiilor moșierilor-iobăgiști, a intensificat exproprierea forțată a principalelor mase ale țărănimii, a grăbit dezvoltarea burgheziei țărănești, care a căpătat posibilitatea de a cumpăra loturile țăranilor săraci la un preț derizoriu.

Lenin spunea că legislația agrară stolîpinistă din 1906 (și legea din 14 (27) iunie 1910) a constituit al doilea pas, după reforma din 1861, pe drumul transformării absolutismului iobăgîst într-o monarhie burgheză. „Amînarea” dată de Stolîpin vechilor rînduieli și vechii agriculturi iobăgiste — scria Lenin — constă în faptul că a fost deschisă încă o supapă, *ultima* care putea fi deschisă fără a se expropria întregul pămînt moșieresc” (Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 236). Cu toată propaganda intensă făcută de guvern pentru ieșirea țăranilor din obște, în partea

europăeană a Rusiei, în decurs de 9 ani (1907—1915), au ieșit din obște numai circa 2 500 000 de gospodării țărănești. De dreptul de a ieși din obște a făcut uz în primul rînd burghezia sătească, care a căpătat astfel posibilitatea de a-și consolida gospodăria sa. De asemenea, o parte din țărani săraci, care voiau să-și vîndă lotul lor de pămînt și să rupă definitiv legăturile cu satul, ieșeau din obște. Împovărată de nevoi, mica gospodărie țărănească continua să rămînă într-o stare de mizerie și de înapoiere.

Politica agrară stolîpinistă, care n-a înlăturat principala contradicție — contradicția dintre întreaga țărănimie și moșieri —, a dus la ruina în continuare a maselor țărănimii, la ascuțirea contradicțiilor de clasă dintre chiaburime și sărăcimea satelor.
— 176.

- 76 Fraucțiunea social-democrată din Duma a II-a de stat a fost arestată în noaptea de 3 iunie 1907 sub acuzația de complot militar, acuzație fabricată de ohrană. Bolșevicii au luat toate măsurile pentru a ridica clasa muncitoare din Rusia în apărarea deputaților ei. Conferința organizației Petersburg a P.M.S.D.R. din 27 octombrie (9 noiembrie) 1907, după ce a ascultat rapoartele delegaților din fabrici și uzine și a discutat problema măsurilor de luptă în legătură cu procesul intentat deputaților social-democrați, a adoptat un apel „Către toți muncitorii și muncitoarele, către toate sindicatele, comitetele fără partid din uzine, către toate organizațiile și grupurile muncitorești, către toți lucrătorii din comerț și toți meșteșugarii din Petersburg și din gubernia Petersburg”, în care chema la organizarea unei greve demonstrative de 24 de ore în ziua deschiderii procesului.

Procesul intentat fracțiunii social-democrate din Duma a II-a de stat a început la 22 noiembrie (5 decembrie) 1907. În această zi, în semn de protest împotriva abuzurilor guvernului țarist, au declarat grevă muncitorii din Moscova, Baku, Saratov, Kineșma și din alte regiuni. La Petersburg au declarat grevă 100 000 de muncitori, precum și studenții de la Institutul de silvicultură, Institutul politehnic, Institutul tehnologic și de la alte institute de învățămînt superior. Fraucțiunea social-democrată din Duma a III-a a dat citire la începutul ședinței unui protest, în care demasca politica antipopulară a absolutismului, după care a părăsit sala de ședințe.

Procesul deputaților social-democrați din Duma a II-a a luat sfîrșit la 1 (14) decembrie 1907. Din cei 37 de deputați arestați și implicați în proces, 17 deputați au fost condamnați la 4—5 ani muncă silnică, degradare civică și deportare pe viață în Siberia, 10 deputați au fost condamnați la degradare civică și deportare pe viață în guberniile îndepărtate din Siberia, iar 10 deputați au fost achitați. În legătură cu această crimă monștruoasă a țarismului, vezi articolul lui Lenin „Despre fracțiunea social-democrată din Duma a II-a. O expunere completă a problemei”, care constituie un raport prezentat Biroului Socialist Internațional (Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 310—315). — 180.

- 77 „Prefața la broșura lui Voinov (A. V. Lunacearșki) despre atitudinea partidului față de sindicate” a fost scrisă de Lenin în noiembrie 1907. În scrisoarea către A. V. Lunacearșki, scrisă între 2 și 11 (15 și 24) noiembrie 1907 în legătură cu primirea ultimei părți a manuscrisului acestei broșuri, V. I. Lenin arăta că ea „conține numeroase imprudențe..., de care se vor agăța tot soiul de socialiști-revoluționari, menșevici, sindicaliști etc. Noi ne-am sfătuit în colectiv dacă e cazul să le retușăm sau să dăm explicații în prefață. Ne-am oprit la cea de-a doua alternativă...”. În continuare, V. I. Lenin sfătuia ce corectări trebuie să se aducă textului, pentru ca broșura să fie îndreptată atât împotriva oportunistului cât și împotriva sindicalismului, care „poartă cu sine un noian de confuzii (deosebit de periculoase pentru Rusia)” (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 372, 373). Broșura lui Lunacearșki nu a fost editată. — 189.
- 78 Este vorba de Congresul de la Mannheim al Partidului social-democrat german, care a avut loc între 23 și 29 septembrie 1906. Principala problemă de pe ordinea de zi a fost problema grevei politice de masă, pe care social-democrația germană, sub influența directă a mișcării revoluționare din Rusia, a recunoscut-o la Congresul de la Jena din 1905 drept principalul mijloc de luptă politică. Congresul de la Mannheim a adoptat o rezoluție prin care declararea grevei politice de masă de către partid era condiționată de consimțământul Comisiei generale a sindicatelor, ai cărei lideri oportuniști se pronunțau în mod categoric împotriva grevei politice de masă, considerînd-o drept o acțiune anarhistă, și care, la Congresul sindicatelor din Köln din 1905, au făcut să fie adoptată o rezoluție în acest sens. Congresul de la Mannheim nu a condamnat în mod fățiș poziția oportunistă a liderilor sindicatelor; el recomanda însă tuturor membrilor de partid să intre în organizațiile sindicale și membrilor sindicatelor să intre în partidul social-democrat „pentru ca mișcarea sindicală să fie pătrunsă de spiritul social-democrației”. — 190.
- 79 „Die Neue Zeit” — revistă teoretică a Partidului social-democrat german; a apărut la Stuttgart din 1883 pînă în 1923. Pînă în octombrie 1917 a apărut sub îngrijirea lui K. Kautsky, iar după aceea sub îngrijirea lui H. Cunow. În „Die Neue Zeit” au fost publicate pentru prima oară unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels: „Critica programului de la Gotha” a lui K. Marx, „Critica proiectului de program social-democrat din 1891” a lui F. Engels și altele. Engels ajuta în permanență cu sfaturile sale redacția revistei și o critica adesea pentru devierile de la marxism care aveau loc în coloanele revistei. La revista „Die Neue Zeit” au colaborat reprezentanți de seamă ai mișcării muncitorești germane și internaționale de la sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea: A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, C. Zetkin, G. V. Plehanov, P. Lafargue

și alții. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, după moartea lui F. Engels, revista a publicat sistematic articole scrise de revizionişti, printre care seria de articole ale lui E. Bernstein „Problemele socialismului”, care a deschis campania revizioniştilor împotriva marxismului. În anii primului război mondial, revista s-a situat pe poziții centriste, sprijinind în fapt pe social-șoviniști. — 190.

80 „*Osvobođenje*” — revistă bilunară; a apărut în străinătate de la 18 iunie (1 iulie) 1902 pînă la 5 (18) octombrie 1905, sub îngrijirea lui P. B. Struve. A fost organul burgheziei liberale ruse și a promovat cu consecvență ideile unui liberalism monarhist moderat. În 1903, în jurul acestei reviste s-a grupat (iar în ianuarie 1904 s-a constituit) „Uniunea eliberării”, care a dăinuit pînă în octombrie 1905. Împreună cu zemții constituționaliști, „osvobojeniștii” au constituit nucleul partidului constituțional-democrat (cadeții), înființat în octombrie 1905, care a fost principalul partid al burgheziei liberale monarhiste din Rusia. — 194.

81 Lucrarea „*Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907*” a fost scrisă de Lenin în noiembrie-decembrie 1907. La sfîrșitul lunii noiembrie 1907, cu prilejul apariției părții a doua a volumului al doilea al culegerii de articole „În 12 ani”, V. I. Lenin îi scria lui M. S. Kedrov: „...am un plan: să scriu, ca încheiere la volumul al II-lea, o lucrare amplă despre repartitia pămîntului în Rusia (după noile date statistice din 1905) și despre municipalizare (folosind volumul al IV-lea din «Capitalul» sau «Teorii asupra plusvalorii», care a apărut tot în 1905). Cred că această lucrare ar prezenta un mare interes pentru public și ar fi foarte binevenită. Am adunat aproape tot materialul necesar pentru această lucrare și în parte l-am și prelucrat. Am nevoie de cîteva săptămîni pentru a o termina; sper că în cîteva săptămîni voi reuși să termin această lucrare” (Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 140). În scrisoarea sa către G. A. Aleksinski, scrisă între 7 ianuarie și 2 februarie 1908 (st.n.), Lenin arată mai concret care este conținutul acestei lucrări: „Am scris o lucrare mare în problema programului agrar, în care, printre altele, am analizat în amănunțime dezbaterile din Duma a II-a” (op. cit., pag. 144). În februarie 1908, cartea a fost trimisă editurii. Aceasta rezultă din scrisoarea datată 4 (17) februarie trimisă Mariei Ilinicina Ulianova la Petersburg, în care V. I. Lenin scria: „Ați primit manuscrisul părții a doua din volumul 2 al lucrărilor mele (pe care l-am expediat de aici la 5.II.1908, stil nou, pe o cale ocolită)?” (Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 331).

Manuscrisul a fost primit și inclus în partea a doua a volumului al doilea al culegerii de articole „În 12 ani”. Dar încă în tipografie lucrarea a fost confiscată de poliție și distrusă. S-a păstrat numai un singur exemplar, căruia îi lipseau cîteva pagini

de la sfârșit. Lucrarea a fost publicată parțial în ziarul „Proletarii” nr. 33 din 23 iulie (5 august) 1908, unde au apărut paragrafele 2 și 3 din capitolul al III-lea sub titlul: „Cum corectează Piotr Maslov ciornele lui Karl Marx”.

V. I. Lenin a acordat o mare importanță apariției lucrării „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” în condițiile luptei partidului bolșevic pentru victoria revoluției socialiste în Rusia în 1917. În scrisoarea trimisă la 12 (25) aprilie 1917 de la Petersburg la Geneva lui V. A. Karpinski, Lenin scria: „Întrepu, te rog, transcrierea manuscrisului în problema agrară, deoarece am găsit aici un exemplar deja cules... Lipsește din el sfârșitul «Încheierii», și anume de la cuvintele: «Întreaga țărănie și întregul proletariat sînt împotriva proprietății private asupra pămîntului. Calea reformistă a creării unei Rusii iunchero-burgheze presupune în mod necesar menținerea bazelor vechii proprietăți funciare și o lentă...» (volumul de față, pag. 413. — *Nota red.*). Sfârșitul încheierii lipsește de la aceste cuvinte. Îți voi fi foarte îndatorat dacă de la aceste cuvinte și pînă la sfârșitul încheierii vei face 4—5 copii și le vei trimite: 1) mie personal, 2) ziarului «Pravda», Moika, 32, 3) la Stockholm, pe adresa pe care ți-am dat-o. Poate că voi primi măcar unul din aceste exemplare” („Analele Institutului Lenin”, vol. II, 1927, pag. 19).

Cu prilejul editării cărții în 1917, V. I. Lenin a adăugat următoarea încheiere: „extrem de chinuitoare și sistematică violență exercitată împotriva masei țărănești. Calea revoluționară a creării unei Rusii țărănești-burgheze presupune în mod necesar desființarea completă a vechii proprietăți funciare, desființarea proprietății private asupra pămîntului”.

În manuscris, lucrarea este intitulată: „Problema agrară în prima revoluție rusă (Cu privire la revizuirea programului agrar al social-democrației din Rusia)”. În 1917, cartea a apărut sub titlul: V. Ilin (N. Lenin). „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” (Petrograd, editura „Jizn i znanie”). — 199.

- 82 *Pămînt lotual* — pămînt dat țăranilor în folosință pe bază de răscumpărare după desființarea iobăgiei în Rusia în 1861; acest pămînt se afla în posesiunea obștii și era dat în folosință țăranilor prin reîmpărțiri periodice. — 202.
- 83 *Latifundii feudale, senioriale* — mari proprietăți funciare care constituiau trăsătura caracteristică a proprietății funciare în Rusia țaristă. În categoria latifundiilor feudale, V. I. Lenin includea marile gospodării moșierești, bazate pe munca înrobitoare a țăranilor dependenți față de moșier, apăsați de rămășițe ale feudalismului ca munca în dijmă, munca în parte etc. Lenin a arătat că latifundiile feudale constituie principala cauză a înapoierii economice a Rusiei, a stagnării întregii economii naționale

- a acesteia. „Nici un fel de credite, nici un fel de ameliorări, nici un fel de «ajutor» acordat țăranului, nici una din măsurile «de sprijinire» îndrăgite de birocrati și de liberali nu vor da rezultate importante atîta timp cît va dăinui jugul latifundiilor feudale, al tradițiilor și al sistemelor de gospodărie iobăgistă”, arăta Lenin (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 76—77) — 204.
- 84 *Pămînturi domeniiale* — pămînturile care în 1797, prin ucazul țarului Pavel I („Dispoziții cu privire la familia imperială”), au fost trecute, împreună cu țăranii care le lucrau, din proprietatea statului în proprietatea membrilor familiei imperiale. Veniturile obținute din exploatarea pămînturilor domeniiale reveneau membrilor familiei imperiale (mari prinți, soțiile și fiicele lor etc.). Aceste sume nu erau incluse în buget și nu erau controlate de stat. — 204.
- 85 „*Cernii peredel*” („împărțirea pămînturilor”) — lozincă care exprima tendința țăranilor spre o împărțire generală a pămînturilor, spre lichidarea proprietății moșierești.
- În articolul „Programul agrar al social-democrației ruse”, V. I. Lenin arăta că revendicarea „împărțirii pămînturilor” în afară de utopia reacționară a eternizării micii producții țărănești are și o latură revoluționară, și anume „dorința de a mătura prin răscoală țărănească toate rămășițele iobăgiei” (Opere complete, vol. 6, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 329). Mai tîrziu, la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., V. I. Lenin a spus: „Ni se spune că programul nostru nu poate satisface țărănimea, că ea va merge mai departe; dar noi nu ne temem de acest lucru, acest lucru este prevăzut în programul nostru socialist, și de aceea nu ne temem nici de împărțirea pămîntului...” (Opere complete, vol. 7, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 276). — 212.
- 86 Este vorba de „*reforma țărănească*” din 1861, cu prilejul căreia moșierii i-au jefuit pe țărani, silindu-i să cedeze o mare parte din pămînturile aflate în folosința lor. Ca urmare a reformei, moșierii au rășluit mai mult de $\frac{1}{5}$ și chiar $\frac{2}{5}$ din pămînturile țărănești. În mîinile moșierilor au rămas cele mai bune loturi țărănești („pămînturile rășluite”, pădurile, pășunile, locurile de adăpat vitele, izlazurile și altele), fără de care țăranii nu puteau duce o gospodărie de sine stătătoare. Răscumpărarea de către țărani a acestor loturi a însemnat pur și simplu o jecmănire a lor de către moșieri și guvernul țarist. Sumele datorate de țărani guvernului țarist urmau să fie plătite în rate în decurs de 49 de ani cu o dobîndă de 6%. Restanțele la ratele de răscumpărare creșteau din an în an. Numai țăranii care aparținuseră moșierilor au vărsat guvernului țarist, în cadrul răscumpărării, 1,9 miliarde de ruble, în timp ce prețul de piață la pămînturile trecute în posesiunea țăranilor nu depășea 544 000 000 de ruble. De fapt,

țărani au fost nevoiți să plătească pentru pământurile lor sute de milioane de ruble, ceea ce a dus la ruina gospodăriilor țărănești.

„Reforma țărănească“ din 1861 a fost calificată de V. I. Lenin drept primul act de violență în proporții de masă împotriva țărănimii, în interesul capitalismului care lua naștere în agricultura : ea a fost o „curățire a pământurilor“ pentru capitalism, efectuată de către moșieri. În legătură cu reforma din 1861, vezi lucrările lui Lenin : „Cincizeci de ani de la desființarea iobăgiei“, „În legătură cu o aniversare“, „«Reforma țărănească» și revoluția țărănească-proletară“. (Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 69—72, 91—99, 100—109). — 217.

- 87 *Obștea* (țărănească) în Rusia — formă de folosință în comun a pământului de către țărani, care se caracteriza prin obligativitatea asolamentului și prin indivizibilitatea pădurilor și a pășunilor. Principalele caracteristici ale obștii țărănești din Rusia erau : răspunderea solidară (răspunderea colectivă obligatorie a țăranilor pentru achitarea la timp și în întregime a plăților și îndeplinirea a tot felul de prestații în folosul statului și al moșierilor), reîmpărțirea sistematică a pământurilor și lipsa dreptului de a renunța la pământ, interzicerea de a vinde sau a cumpăra pământul aparținând obștii.

Moșierii și guvernul țarist au folosit obștea pentru a intensifica asupra iobăgistă și pentru a stoarce de la popor plățile de răscumpărare și dările. V. I. Lenin a arătat că obștea, „în realitate nu ferește pe țărani de procesul de proletarizare, ci are rolul unei îngădiri feudale, care separă pe țărani, ținându-i parcă de mici uniuni și de categorii care și-au pierdut «orice rațiune de a fi»“ (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 65). — 224.

- 88 *Metodele gurko-lidvalliene în administrație* — delapidarea, specula și jaful, larg răspândite în rîndurile funcționarilor superiori ai țarismului și ale oamenilor de afaceri. În 1906 ministrul-adjunct al afacerilor interne Gurko a încheiat cu escrocul Lidvall, supus suedez, o tranzacție pentru furnizarea a 10 000 000 de puduri de secară, necesară guberniilor înfometate din sudul Rusiei, avansîndu-i 800 000 de ruble. Circa 600 000 de ruble din acești bani, în parte și le-a însușit Lidvall, iar în parte au fost date ca mită diferitelor persoane oficiale, printre care și lui Gurko. În loc de 10 000 000 de puduri, cît se promisese, la termenul stabilit (decembrie 1906), la stațiile de cale ferată au ajuns mai puțin de 1 000 000 de puduri. Escrocheria gurko-lidvalliiană a înrăutățit foarte mult situația aprovizionării în guberniile înfometate și a adus prejudicii statului. Sub presiunea opiniei publice, guvernul țarist a fost nevoit, în octombrie 1907, să însceneze o parodie de proces lui Gurko ; cu toate intervențiile lui Stolîpin, el a fost totuși destituit. — 233.

- 89 *Vendée* — departament din vestul Franței, unde, în timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, a izbucnit o răscoală contrarevoluționară a populației țărănești înapoiate, îndreptată împotriva republicii. Răscoala a fost condusă de clerul catolic, de nobilime, de emigranți regaliști și a fost sprijinită de Anglia.
Vandeea a devenit sinonim cu rebeliune reacționară și focar de contrarevoluție. — 243.
- 90 *Uniunea țărănească* (Uniunea țărănească din Rusia) — organizație democrat-revoluționară care a luat ființă în 1905. Inițiatorii creării Uniunii țărănești au fost țărani din gubernia Moscova. La 31 iulie și 1 august (13 și 14 august) 1905 a fost convocat, la Moscova, congresul de constituire, care a pus bazele Uniunii țărănești din Rusia. Între 6 și 10 (19 și 23) noiembrie 1905 a avut loc al doilea congres al Uniunii țărănești. La aceste congrese au fost elaborate programul și tactica Uniunii. Uniunea țărănească cerea libertate politică și convocarea imediată a unei adunări constituante; ea a susținut tactica de boicotare a Dumei I de stat. Programul agrar al Uniunii cuprindea revendicarea desființării proprietății private asupra pământului, trecerea fără răscumpărare a pământurilor mănăstirești, bisericești, domeniiale, ale coroanei și ale statului în mâinile țăranilor. În politica sa, Uniunea, aflată sub influența socialiștilor-revoluționari și a liberalilor, a dat dovadă de inconsecvență, de nehotărîre și șovăieli mic-burgheze. Cerînd lichidarea proprietății private asupra pământului, Uniunea admitea despăgubirea parțială a moșierilor. După cum spunea Lenin, ea era „o organizație... care, desigur, împărțea o serie de prejudecăți ale țăranilor, care se lăsa influențată de iluziile mic-burgheze ale acestora (așa cum și socialiștii-revoluționari de la noi se lasă influențați), dar era o organizație a maselor incontestabil reală, avînd o «bază», o organizație incontestabil revoluționară în esență, capabilă să aplice metode de luptă cu adevărat revoluționare” (Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 323). Chiar de la primii pași ai activității sale, Uniunea țărănească a avut de suferit represiuni din partea poliției. La începutul anului 1907, Uniunea țărănească a încetat de a mai ființa. — 243.
- 91 „*Rossia*” — cotidian reacționar, pogromist; a apărut la Petersburg din noiembrie 1905 pînă în aprilie 1914. Din 1906, organ al ministerului de interne. Ziarul era subvenționat dintr-un fond secret pus de guvern la dispoziția ministerului de interne. V. I. Lenin a denumit ziarul „*Rossia*” „fițuică polițistă-venală”. — 244.
- 92 *Proiectul agrar al celor 104* — proiectul de lege agrară semnat de 104 membri ai Dumei de stat și prezentat de trudovici la ședința a 13-a a Dumei din 23 mai (5 iunie) 1906. În proiect se

arăta că scopul legislației agrare este „de a contribui la instaurarea unor rînduiri în care solul, subsolul și apele să fie proprietatea întregului popor, iar pămînturile agricole să fie date în folosința exclusivă a celor care le cultivă” („Documentele și materialele Dumei de stat din Rusia”, Moscova, 1957, pag. 172). În acest scop se cerea crearea unui „fond funciar al întregului popor”, în care trebuiau să intre toate pămînturile statului, domeniile, ale coroanei, mănăstirești și bisericești; pentru aceiași fond urmau să fie expropriate pămînturile moșierești și celelalte pămînturi proprietate privată a căror suprafață depășea norma stabilită după criteriul muncii pentru localitatea respectivă. Pentru pămînturile proprietate privată supuse exproprierii se prevedea o anumită despăgubire. Pămînturile lotuale și micile proprietăți urmau să rămînă un timp în stăpînirea proprietarilor lor, proiectul de lege prevăzînd însă trecerea treptată și a acestor pămînturi în proprietatea întregului popor. Reforma agrară urma să fie aplicată de comitete locale, alese pe baza votului universal, egal, direct și secret. — 246.

93 „*Izvestiia Krestianskih Deputatov*” — cotidian, organ al Grupului trudovic din Duma I de stat; a apărut la Petersburg de la 17 pînă la 31 mai (de la 30 mai pînă la 13 iunie) 1906 sub îngrijirea lui S. I. Bondarev, membru al Dumei de stat. La ziar au colaborat deputații trudovici I. E. Solomko, P. F. Telousov, I. V. Jilkin și alții. După nr. 11 ziarul și-a încetat apariția. — 251.

94 „*Trudovaia Rossiia*” — ziar, organ al Grupului trudovic din Duma I de stat; a apărut în iunie 1906 la Petersburg. — 251.

95 „*Proiectul celor 33*” — „Proiectul de lege agrară”, elaborat de consfătuirea neoficială a deputaților Grupului trudovic. Proiectul, semnat de 33 de deputați (în cea mai mare parte trudovici), a fost depus în Dumă la 6 (19) iunie 1906. Întocmit cu participarea directă a eserilor, „proiectul celor 33” exprima concepțiile acestora în problema agrară. Semnatarii „proiectului celor 33”, care aderaseră înainte la „proiectul celor 104”, au introdus în noul lor proiect o serie de modificări. „Proiectul celor 33” preconiza desființarea completă și imediată a proprietății private asupra pămîntului, proclama dreptul egal al tuturor țăranilor la folosirea pămîntului și principiul folosirii pămîntului în obște prin împărțirea egalitară a pămînturilor după criteriul consumului și criteriul muncii. Spre deosebire de „proiectul celor 104”, care preconiza trecerea treptată a tuturor pămînturilor în proprietatea poporului și care admitea despăgubiri pentru unele categorii de pămînturi, „proiectul celor 33” cerea desființarea proprietății private asupra pămîntului și confiscarea fără răscumpărare a pămînturilor moșierești.

„Proiectul celor 33” a întâmpinat rezistența înverșunată a cadeților, care s-au ridicat chiar împotriva depunerii acestui proiect la comisia agrară a Dumei ca material de studiu. — 253.

- 96 *Proiectul agrar al celor 105* a fost depus în numele fracțiunii socialiștilor-revoluționari la ședința a 32-a a Dumei a II-a de stat din 3 (16) mai 1907 de către socialistul-revoluționar I. N. Mușenko. Proiectul celor 105 repetă în general tezele proiectului celor 33 depus în Duma I; în § 1 al proiectului se spunea: „De azi înainte, orice proprietate asupra pământului din cuprinsul statului rus este definitiv desființată“. Proiectul a fost retipărit într-o publicație specială: „Materiale publicate în timpul sesiunii Dumei de stat a celei de-a doua legislaturi“. Petersburg, 1907, pag. 486. — 254.
- 97 Vezi analiza concepțiilor lui Rodbertus în lucrarea lui K. Marx „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)“, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 70—72. Vezi analiza teoriei lui Ricardo în aceeași lucrare, pag. 195—198. — 256.
- 98 K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)“, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 195—197. — 258.
- 99 Vezi K. Marx. „Capitalul“, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 590. — 258.
- 100 K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)“, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 86. — 258.
- 101 *Legislația din S.U.A. cu privire la homestead-uri* datează de pe la jumătatea secolului al XIX-lea. Conform legii din 1862, fiecare cetățean al S.U.A. avea dreptul să primească din partea statului, gratuit sau în schimbul unei sume derizorii, o parcelă (homestead) cu o suprafață pînă la 160 de acri (64 ha). În cel mult cinci ani lotul trecea în proprietatea posesorului. În lucrarea „Date noi despre legile dezvoltării capitalismului în agricultură“, V. I. Lenin, subliniind caracterul burghez al legislației cu privire la homestead-uri, scria: „... republica americană a realizat într-o manieră capitalistă ideea «narodnicistă» a împărțirii pământurilor neocupate oricărui doritor“ (Opere, vol. 22, Editura P.M.R., 1952, pag. 9). — 259.
- 102 K. Marx și F. Engels. „Circulară împotriva lui Kriege“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 7). — 259.
- 103 Ca clasă a societății feudale, țărani din Rusia se împărțeau în trei mari categorii: 1) țărani care aparțineau moșierilor, 2) țărani ai statului și 3) țărani de pe domeniile imperiale (care aparțineau familiei țarului). Fiecare dintre aceste categorii era divizată în câteva grupuri mari și grupuri speciale, care se deosebeau între ele prin originea lor, prin formele de posesiune și de folosire a pământului, prin situația juridică etc. Înfăptuită de sus de către guvernul țarist în interesul moșierilor iobăgiști, reforma țără-

nească din 1861 a menținut eterogenitatea și diversitatea categoriilor de țărani, care s-au menținut, pînă în 1917.

Țărani cu lot fără răscumpărare — o parte dintre țărani care aparținuseră moșierilor, mai ales din guberniile cu cernoziom din sud și sud-est, și care, în timpul eliberării din starea de iobăgie, au primit de la moșieri loturi gratuite, adică fără răscumpărare. Potrivit „Regulamentului“ cu privire la aplicarea reformei țărănești din 1861, moșierii aveau dreptul ca, „prin bună învoială“ cu țăranii, „să dăruiască“ acestora a patra parte din lotul „maxim“ sau „prevăzut prin ucaz“ (socotind și pămîntul de lângă casă) pentru ca celelalte pămînturi ale țărănilor să devină proprietatea moșierului. Lotului gratuit, care demonstrează în mod concret caracterul de jaf, moșieresc al reformei din 1861, i se spune în popor „sfert de lot“, „lot de orfan“, „lot de pisică“ sau „lotul lui Gagarin“ (după numele prințului P. P. Gagarin, care a prezentat proiectul articolelor respective ale regulamentului cu privire la înzestrarea cu pămînt a țărănilor din guberniile Velicorusiei și Ucrainei).

Un mare număr de țărani cu lot fără răscumpărare se aflau în guberniile cu cernoziom și cu puțin pămînt, ca : guberniile Voronej, Harkov, Poltava și Tambov, unde prețul de piață la pămîntul acaparat de moșieri era destul de ridicat. Loturi gratuite au primit mulți țărani din guberniile cu cernoziom din sud-est și sud : Orenburg, Ufa, Saratov, Ekaterinoslav și Samara, unde plata arenzii pentru pămînt era mult mai mică decît dijma în folosul moșierului stabilită prin „Regulamentul din 19 februarie“. La începutul secolului al XX-lea, ca urmare a creșterii populației și reîmpărțirilor legate de aceasta, țăranii cu lot gratuit și-au pierdut aproape cu totul loturile ; ei reprezentau principala masă a țărănilor cu cel mai puțin pămînt.

Țărani temporar obligați — țărani care aparținuseră moșierilor și care după desființarea iobăgiei în 1861 erau obligați ca, în schimbul folosinței lotului, să efectueze anumite servituți (dijmă sau clacă) în folosul moșierilor. „Starea de țărani temporar obligați“ dura pînă în momentul cînd, cu consimțămîntul moșierilor, țăranii dobîndeau, prin răscumpărare, dreptul de proprietate asupra lotului. Răscumpărarea a devenit obligatorie pentru moșieri abia după publicarea decretului din 1881 prin care se stabilea că, începînd de la 1 ianuarie 1883, se desființează „relațiile cu caracter obligatoriu“ ale țărănilor față de moșieri.

Țărani proprietari — țărani care aparținuseră moșierilor și care, în baza „Regulamentului cu privire la țărani“, își răscumpăraseră loturile de pămînt, ieșind astfel din situația de țărani temporar obligați.

Țărani proprietari plini — țărani care aparținuseră moșierilor și care își răscumpăraseră înainte de termen loturile de pămînt, căpătînd astfel dreptul de proprietate asupra pămîntului. Numărul țărănilor proprietari plini era relativ mic. Ei reprezentau vîrfurile cele mai înstărite ale populației de la sate.

Țărani ai statului — categorie de țărani care cultivau pământurile statului și care, în afară de capitație, plăteau statului sau arendașilor de pe moșiile statului dijmă feudală. Ei mai îndeplineau, în afară de aceasta, o mulțime de prestații (reparau drumurile, cartiruiuau soldații, dădeau cai de poștă etc.). Componenta țăranilor care aparțineau statului era eterogenă. În timpul lui Petru I, din rîndurile lor făceau parte: odnodvorții, țăranii care plăteau impozit pentru plug, țăranii dijmași, locuitorii din nordul Siberiei care se îndeletniceau cu agricultura, populațiile din regiunea Volgăi și Ural (tătari, ciuvași, mordvini, udmurți, comi). Mai târziu, din categoria țăranilor care aparțineau statului făceau parte țăranii iobagi de pe moșiile bisericești secularizate, țăranii statului de pe teritoriile din partea de apus a țării și din Transcaucazia, cazacii din Ucraina și alții. La țăranii statului formele de folosință și de posesiune a pământului prezentau o mare diversitate, care s-a menținut și după reforma țărănească.

Țăranii statului care posedau pământ în cadrul obștii nu aveau drept de proprietate privată asupra pământului; ei se foloseau de pământul arabil și de alte terenuri în baza dreptului de proprietate al obștii asupra pământului.

Țăranii ceterțini care au aparținut statului — urmașii unor foști oșteni (fii de dregători, cazaci, strelîți, dragoni, soldați etc.) care apăraseră granițele de sud și sud-est ale statului moscovit. Pentru serviciile prestate, ei primeau de la țarul Moscovei parcele de pământ măsurate în ceterține (jumătăți de deseatină), pe care își întemeiau o gospodărie (odin dvor). De aici și cea de-a doua denumire — odnodvorți. În afară de pământul ceterțin, odnodvorții posedau pământ și în cadrul obștii.

Bucurîndu-se de libertate personală, odnodvorții au avut vreme îndelungată o situație intermediară între nobili și țărani; ei aveau dreptul să aibă în stăpînire țărani. În timpul lui Petru I, odnodvorții au fost trecuți în situația de țărani ai statului, iar pământurile lor au trecut în proprietatea statului. De fapt însă, țăranii ceterțini dispuneau de pământurile lor ca de o proprietate privată. Prin aceasta ei se deosebeau de țăranii statului care posedau pământ în cadrul obștii și care nu aveau dreptul să cumpere, să vîndă sau să transmită urmașilor pământurile lor.

Țărani ai statului foști iobagi la moșieri — categorie de țărani ai statului dobîndiți de la moșieri sau dăruiiți statului etc. Făcînd parte din rîndurile țăranilor care aparțineau statului, ei se bucurau de mai puține drepturi decît aceștia. Deși au căpătat aceleași drepturi în 1859, în ajunul reformei din 1861, unele deosebiri au continuat să rămînă între ei.

Țărani de pe domeniile imperiale — categorie de țărani care lucrau pe domeniile imperiale. În afară de capitație, ei plăteau și dijmă feudală, prestau diferite servituți, plăteau biruri în natură pentru membrii familiei imperiale. În 1797, cînd s-au format domeniile imperiale, țăranii de pe aceste pămînturi se aflau într-o situație intermediară între țăranii care aparțineau statului și țăranii

care aparțineau moșierilor. Desființarea iobăgiei pentru țărani de pe domeniile imperiale a început în 1858 și s-a terminat abia în 1863. Țărani de pe domeniile imperiale au primit loturi în proprietate în schimbul unei sume de răscumpărare care trebuia achitată în 49 de ani. Ei au primit ceva mai mult pământ decât țărani care aparținuseră moșierilor, dar mai puțin decât țărani care aparținuseră statului.

Plugari liberi — categorie de țărani eliberați din iobăgie prin legea din 20 februarie 1803, lege care permitea moșierilor să elibereze pe țărani cu pământ cu tot în condiții stabilite de moșieri.

Țărani pripășiți — categorie de țărani care erau afectați manufacturilor de stat și particulare pentru a efectua o serie de munci auxiliare (tăiatul lemnului, aprovizionarea cu cărbuni, spargerea minereului, cărașie etc.). O largă răspândire a căpătat acest sistem la începutul secolului al XVIII-lea în Ural, în gubernia Oloneț etc. Țărani pripășiți au început să fie scutiți treptat de munca în fabrici la începutul secolului al XIX-lea; ei au fost scutiți complet de această muncă în urma reformei țărănești din 1861.

Diversitatea formelor de posesiune și de folosire a pământului de către țărani a continuat să se mențină ca o rămășiță a feudalismului în agricultura Rusiei țariste și după reforma din 1861. — 262.

- 104 „*Russkoe Bogatstvo*“ — revistă lunară; a apărut la Petersburg din 1876 până în 1918. La începutul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea a trecut în mâinile narodnicilor liberali, în frunte cu N. K. Mihailovski. În jurul revistei „*Russkoe Bogatstvo*“ s-au grupat publiciști care ulterior au devenit membri marcanți ai partidelor socialist-revoluționar și „socialist-populist“, precum și ai grupurilor trudovice din Dumele de stat. Începând din 1906 revista a devenit organul Partidului socialist-populist al muncii (enesii), partid semicadet. — 274.

- 105 Vezi K. Marx. „*Capitalul*“, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 759. — 276.

- 106 V. I. Lenin se referă la discutarea problemei agrare în cadrul primei Conferințe a P.M.S.D.R., care a avut loc între 12 și 17 (25 și 30) decembrie 1905 la Tammerfors. Lenin a prezentat la conferință raportul asupra problemei agrare. Dezvoltând hotărârea Congresului al III-lea al partidului, conferința a recunoscut necesitatea de a include în programul agrar un punct referitor la sprijinirea măsurilor cu caracter revoluționar adoptate de țărănime, inclusiv confiscarea tuturor pământurilor statului, pământurilor bisericăști, mănăstirești, ale coroanei, domeniile, precum și a pământurilor proprietate privată. Conferința a acordat o deosebită atenție necesității de a se crea organizații de sine stătătoare ale proletariatului de la sate și de a i se explica acestuia contradicția de neîmpăcat dintre interesele sale și interesele burghezicii sătești. — 277.

- 107 Vezi K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)”, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 290. — 281.
- 108 Vezi K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)”, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 72, 82, 201. — 282.
- 109 Subcapitolul „*Piotr Maslov corectează ciornele lui Karl Marx*” a fost publicat împreună cu subcapitolul „Pentru a infirma narodnicismul este oare necesar să-l infirmi pe Marx?” în nr. 33 al ziarului „Proletarii” din 23 iulie (5 august) 1908 cu o postfață, „Din partea redacției” (vezi Operă, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 179—180). — 283.
- 110 Vezi K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)”, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 30. — 285.
- 111 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 618—697. — 288.
- 112 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 736. — 289.
- 113 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 736. — 290.
- 114 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 760. — 299.
- 115 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 762—763. — 299.
- 116 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 764. — 301.
- 117 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 758, 762. — 302.
- 118 Vezi K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)”, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 30. — 305.
- 119 Cuvintele puse între ghilimele („Ci-ci-kov...” etc.) sînt o parafrază a unui pasaj din lucrarea lui N. G. Cernîșevski „Studii asupra perioadei gogoliene din literatura rusă”, în care autorul ridiculizează metodele nedemne de polemică ale ziaristului Senkovski („baronul Brambeus”): „...O analiză spirituală a «Sufletelor moarte» ar putea fi întocmită cam astfel: copiezi titlul cărții «Aventurile lui Cicikov sau Suflete moarte», iar după

- aceea începi : «Hap-ci-cikov ! Cicikov e răcit — să nu-ți închipui, cititorule, că am strănutat eu... etc. etc. Acum vreo douăzeci de ani se mai găseau cititori cărora un asemenea procedeu li se părea spiritual» (N. G. Cernîșevski. Opere complete, vol. III, Moscova, 1947, pag. 54—55). — 331.
- 120 Vezi Marx-Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, pag. 546. — 344.
- 121 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 614. — 345.
- 122 „*Pravda*” — revistă menșevică lunară în care erau tratate probleme de artă, literatură și din viața publică ; a apărut la Moscova între 1904 și 1906. — 352.
- 123 „*Dnevnik*” al lui Plehanov — „*Dnevnik* Soțial-Demokrata” — organ neperiodic, editat de G. V. Plehanov la Geneva din martie 1905 pînă în aprilie 1912 (cu mari întreruperi). Au apărut 16 numere. Editarea acestei publicații a fost reluată în 1916 la Petrograd, dar n-a apărut decît un singur număr. În primele opt numere (1905—1906), Plehanov propaga concepții menșevice, oportuniste de extremă dreaptă, susținea ideea unui bloc al social-democrației cu burghezia liberală, nega necesitatea alianței dintre proletariat și țărănime, condamna insurecția armată din decembrie. În nr. 9—16 ale publicației, apărute în 1909—1912, Plehanov s-a ridicat împotriva menșevicilor lichidatori, care pășiseră pe calea lichidării organizațiilor de partid ilegale. Dar în problemele fundamentale de tactică, el continua să se situeze pe poziții menșevice. În nr. 1 din 1916 al publicației „*Dnevnik* Soțial-Demokrata” erau exprimate clar concepțiile social-șovine ale lui G. V. Plehanov. — 358.
- 124 „*Republica Alapaevsk*” — așa denuceau funcționarii țariști plasa Alapaevsk din județul Verhoturie, gubernia Perm. Țăranul socialist-revoluționar G. I. Kabakov, deputat în Duma a II-a de stat, de care amintește aici V. I. Lenin, reușise să organizeze în 1905, în această plasă, Uniunea țărănească, care avea aproape 30 000 de membri. — 389.
- 125 *Narodovist* — membru al partidului narodovist (democrația narodovistă, național-democrația, endekii), principalul partid reacționar, naționalist al moșierimii și burgheziei poloneze, strîns legat de biserica catolică. Acest partid s-a constituit în 1897. Liderii lui au fost : R. Dmowski, Z. Balicki, W. Grabski și alții. Lansînd lozincă „armoniei de clasă” și a „intereselor naționale”, endekii își puneau ca scop să supună influenței lor masele populare și să le atragă pe făgașul politicii lor reacționare. Propagînd un înverșunat naționalism și șovinism militant ca mijloc de luptă împotriva mișcării socialiste și democratice generale a poporului polonez, endekii au încercat să-l izoleze de mișcarea revoluționară rusă.

În perioada revoluției din 1905—1907, căutînd să încheie o tranzație cu țarismul pe baza autonomiei Regatului Poloniei, național-democrații au pășit fățiș pe calea sprijinirii țarismului și a luptei împotriva revoluției, „utilizînd toate mijloacele, inclusiv denunțurile, lock-outurile și asasinatele” (V. I. Lenin, Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 39). Într-o rezoluție specială „Cu privire la democrația narodovistă”, Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. a subliniat necesitatea „demascării neobosite și necruțătoare a fizionomiei și activității contrarevoluționare, ultrareacționare a național-democraților, ca aliați ai țarismului în lupta împotriva revoluției” („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 172). În timpul primului război mondial (1914—1918), național-democrații au sprijinit fără rezerve Antanta, sperînd că Rusia țaristă va obține victoria, că teritoriile poloneze aflate sub jugul Austriei și Germaniei se vor uni și Poloniei i se va acorda autonomia în cadrul Imperiului rus. Prăbușirea regimului țarist i-a împins pe endeki spre o orientare profranceză. Deși dușmani înverșunați ai Revoluției Socialiste din Octombrie și ai Statului sovietic, ei, totuși, potrivit poziției lor antigermane tradiționale, nu au sprijinit întotdeauna pe deplin politica externă antisovietică aventuristă a cliii lui Pilsudski, care a venit la conducerea Poloniei în 1926. În momentul de față, unele grupuri ale partidului endekilor activează în rîndurile elementelor reacționare ale emigrației poloneze. — 392.

- 126 *Pămînturi vacuf* — pămînturi din regiunile cu populație musulmană, care nu puteau fi vîndute sau înstrăinate. Cea mai mare parte din veniturile de pe aceste pămînturi erau încasate de clerul musulman. Puterea sovietică a trecut pămînturile vacuf în fondul funciar al statului. — 395.
- 127 V. I. Lenin se referă la scrisoarea lui F. Engels către F. A. Sorge din 29 noiembrie 1886, în care Engels critică pe social-democrații germani care n-au înțeles teoria marxistă revoluționară „și au față de ea o atitudine doctrinară și dogmatică, considerînd că ea trebuie învățată pe de rost și că acest lucru este suficient în toate împrejurările. Pentru ei această teorie este o dogmă, și nu o călăuză în acțiune” (Marx-Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, pag. 469). — 415.
- 128 Este vorba de poezia satirică „Imnul socialistului rus modern”, publicată în revista „Zarea” nr. 1 (aprilie 1901) sub semnătura „Narcis Tuporîlov”. În această poezie erau ridiculizați „econo-miștii” și prosternarea lor în fața mișcării spontane. Autorul „Imnului socialistului rus modern” era L. Martov. — 416.

- 129 *Postfața* a fost scrisă de Lenin în 1917, când a fost editată cartea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907”. — 418.
- 130 *Camera înstelată* — așa era denumită în Rusia clasa de la curte — o mână de demnitari reacționari care în perioada revoluției din 1905—1907 și în anii reacțiunii a exercitat o puternică influență de culise asupra lui Nicolaie al II-lea. „Camera înstelată” reprezenta interesele cercurilor înalte ale moșierilor iobăgiști și ale birocrăției, care luptau cu înverșunare împotriva revoluției, pentru a-și păstra neștirbite toate privilegiile; denumirea a fost adoptată prin analogie cu „Camera înstelată” engleză — instanță judiciară-administrativă supremă din Anglia secolelor al XV-lea — al XVIII-lea, învestită de rege cu largi împuterniciri și care judeca procesele politice și religioase. — 420.
- 131 „*Stolicinaia Poșta*” — cotidian; a apărut la Petersburg din octombrie 1906 până în februarie 1908. La început a fost organ de presă al cadeților de stînga, iar din februarie 1907 a devenit tribuna Grupului trudovic. A fost interzis de guvernul țarist. — 424.
- 132 V. I. Lenin se referă, pe cît se pare, la articolul „Schیțe politice”, apărut în culegerea neperiodică „Nașa tribuna”, partea I, Vilno, 1907. Autorul articolului, V. M-d-m (Medem), unul dintre liderii bundiștilor, emitea aici ideea că, după înfrîngerea revoluției din 1905—1907, social-democrația rusă trebuie să renunțe la lozinci revoluționare ca lozinca adunării constituante. — 425.
- 133 Lenin se referă la articolul său „Note politice”, publicat în „Proletarii” nr. 21 din 13 (26) februarie 1908 (vezi volumul de față, pag. 420—426). Problema programului partidului a fost tratată mai amănunțit în articolul „Piotr Maslov corectează ciornele lui Karl Marx” („Proletarii” nr. 33 din 23 iulie (5 august) 1908), în care au fost incluse punctele 2 și 3 din capitolul al III-lea al lucrării „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” (vezi volumul de față, pag. 283—295). — 430.
- 134 În afară de ziarul „Proletarii”, articolul lui Lenin „*Neutralitatea sindicatelor*” a fost publicat, cu mici prescurtări, în culegerea „*Spiritul vremii*” (Petersburg, 1908, editura „*Tvorcestvo*”) sub semnătura Vl. Ilin. — 433.
- 135 Rezoluția C.C. al P.M.R. cu privire la sindicate a fost publicată în ziarul „Proletarii” nr. 21 din 13 (26) februarie 1908.
- Această rezoluție recomanda membrilor de partid să creeze grupe de partid în cadrul organizațiilor sindicale și să activeze în aceste grupe sub controlul centrelor locale de partid. În cazurile în care persecuțiile polițienești nu permitau înființarea de noi

sindicatelor sau refacerea organizațiilor sindicale distruse, C.C. propunea să se organizeze celele sindicale și sindicate ilegale. Cît privește organizațiile legale, cum erau Asociația de ajutor reciproc, Societatea de luptă împotriva alcoolismului etc., rezoluția C.C. recomanda organizațiilor de partid locale să formeze în cadrul lor „grupuri strîns unite de social-democrați pentru a desfășura munca de partid în rîndurile unor mase cît mai largi ale proletariatului”. Spre a rețea orice încercare a menșevicilor de a interpreta această parte a rezoluției în chip oportunist, în rezoluție se arăta că „activitatea organizatorică a proletariatului nu trebuie limitată la cadrul acestor asociații” și că existența legală a sindicatelor „nu trebuie să ducă la minimalizarea sarcinilor de luptă ale organizației sindicale a proletariatului” („Proletarii” nr. 21 din 13 (26) februarie 1908, pag. 4). — 433.

136 „*Naș Vek*” — ziar, ediție populară a ziarului „*Tovarișci*”, organul de presă al cadeților de stînga ; a apărut la Petersburg din 1905 pînă în 1908. — 433.

137 În proiectul de rezoluție bolșevic cu privire la sindicate, publicat în ziarul „*Proletarii*” nr. 17 din 20 octombrie 1907, se arată : „Activitatea intensă a social-democraților în cadrul mișcării sindicale pe care actuala situație o impune trebuie dusă în spiritul rezoluțiilor de la Londra și Stuttgart, adică în nici un caz nu în spiritul recunoașterii principiale a neutralității sau nepartinității sindicatelor, ci, dimpotrivă, în spiritul năzuinței neabătute spre o cît mai strînsă apropiere a sindicatelor de partidul social-democrat. Recunoașterea partinității sindicatelor trebuie obținută prin munca de propagandă și de organizare desfășurată de social-democrați în cadrul sindicatelor ; proclamarea acestei partinități își atinge scopul numai atunci cînd marea majoritate a membrilor sindicatului aderă la social-democrație”.

În rezoluția C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la sindicate, în locul acestei din urmă fraze („Recunoașterea partinității...”) figurează următoarele cuvinte : „Recunoașterea caracterului social-democrat al sindicatelor trebuie să fie rezultatul exclusiv al propagandei și organizării social-democraților în cadrul sindicatelor și nu trebuie să încalce unitatea în lupta economică a proletariatului” („*Proletarii*” nr. 21 din 13 (26) februarie 1908). În scrisoarea sa cu privire la munca social-democrată în sindicate, scrisoarea adresată organizațiilor locale și publicată în „*Proletarii*” nr. 23 din 27 februarie (11 martie) 1908, C.C. a explicat rezoluția cu privire la sindicate și a confirmat principiul partinității sindicatelor, trasînd sarcina ca „întreaga agitație social-democrată să fie dusă în spiritul rezoluțiilor de la Londra și Stuttgart”. C.C. propunea și recomanda, totodată, o serie de măsuri în vederea întăririi legăturilor organizațiilor de partid cu organizațiile sindicale : 1) ținerea unor adunări ale social-democraților cu munci de conducere în sindicate în vederea discutării prealabile a prin-

cipalelor probleme atât sindicale cât și de partid ; 2) discutarea în adunările de partid a principalelor probleme privind activitatea în sindicate, etc. — 433.

- 138 „Vpered“ — ziar muncitoresc bolșevic, cu caracter de masă, condus de Lenin ; a fost editat ilegal, la Viborg, de către redacția ziarului „Proletarii“ ; a apărut de la 10 (23) septembrie 1906 pînă la 19 ianuarie (1 februarie) 1908. Au fost scoase în total 20 de numere. Începînd cu nr. 2, „Vpered“ a apărut ca organ al comitetelor locale ale P.M.S.D.R. : nr. 2, ca organ al comitetelor din Moscova și Petersburg și al comitetului districtual Moscova ; nr. 3—7, ca organ al comitetelor din Moscova și Petersburg, al comitetului districtual Moscova și al comitetelor din Perm și Kursk ; nr. 8—19 și ca organ al comitetului din Kazan ; în ultimul număr — 20 — în locul comitetelor din Perm și Kazan figura comitetul regional Ural.

Materialele publicate în „Vpered“ erau scrise într-o limbă populară, pe înțelesul cititorilor muncitori și țărani de rînd. Ziarul propaga programul P.M.S.D.R., explica tactica social-democrațiilor revoluționari bolșevici, arătînd totodată cît de mari prejudicii aducea tactica oportunistă a menșevicilor și socialiștilor-revoluționari ; el demasca caracterul antidemocratic al partidului cadet și al celorlalte partide burgheze, și dezvăluia caracterul antipopular, de clasă al absolutismului. Ziarul se ocupa pe larg de problemele muncitorești (greve, lupta împotriva lock-outurilor, sindicate etc.), în el găseau un viu răsunset cele mai importante evenimente din mișcarea muncitorească și socialistă rusă și internațională. Un loc important ocupau în coloanele acestui ziar problema agrară, lupta țăranilor pentru pămînt ; explicarea tacticii bolșevicilor în problema țărănească. O deosebită atenție acorda acest ziar dizolvării primelor două Dume, problemei alegerilor pentru Duma a II-a și, mai ales, pentru Duma a III-a ; el demasca componența de clasă a Dumei, arăta neputința ei de a rezolva problemele fundamentale ale revoluției și explica tactica bolșevicilor față de această instituție.

Un loc important ocupau în acest ziar problemele vieții de partid ; în paginile lui erau explicate hotărîrile adoptate de Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. și de conferințele generale, orășenești și raionale ale P.M.S.D.R. „Vpered“ avea legături strînse cu cititorii muncitori.

În acest ziar au fost publicate o serie de articole ale lui V. I. Lenin. — 434.

- 139 Cartea lui D. Firsov (D. Rozenblum) și M. Iakobi (M. Ghendelman), „În legătură cu revizuirea programului agrar și fundamentarea lui“, a apărut în editura „Era“ (Moscova, 1908). Ea a fost confiscată. Analiza acestei cărți, promisă de Lenin, n-a apărut în ziarul „Proletarii“. — 438.

- 140 „*Sovremennii Mir*“ — revistă lunară literară, științifică și politică ; a apărut la Petersburg din octombrie 1906 pînă în 1908. Menșevicii, inclusiv G. V. Plehanov, au colaborat în mod sistematic la această revistă. Bolșevicii au colaborat și ei în perioada blocului cu plehanoviștii și la începutul anului 1914.
În martie 1914 a apărut în „*Sovremennii Mir*“ articolul lui V. I. Lenin „Încă o nimicire a socialismului“ (vezi Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 181—203). În perioada primului război mondial (1914—1918), revista a devenit unul din organele de presă ale social-șoviniștilor. — 439.
- 141 „*Justice*“ — săptămînal, a apărut la Londra din ianuarie 1884 pînă la începutul anului 1925, organul de presă al Federației social-democrate, iar din 1911 — organul de presă al Partidului socialist britanic. Din februarie 1925 pînă în decembrie 1933, ziarul a apărut sub denumirea de „*Social-Democrat*“. — 442.
- 142 „*Labour Leader*“ — săptămînal, organul de presă al Partidului muncitoresc independent ; apare din 1891. Din 1946 și-a luat denumirea de „*Socialist Leader*“. — 442.
- 143 „*Reynolds' Newspaper*“ — „*Reynolds' Weekly Newspaper*“ — ziar englez de orientare radicală ; a apărut la Londra din 1850 pînă în 1924. Din 1924 apare sub denumirea de „*Reynold's Illustrates*“. — 442.
- 144 „*The Times*“ — cotidian, fondat în 1785 la Londra ; este unul dintre cele mai mari ziare conservatoare ale burgheziei engleze. — 442.
- 145 „*The New Age*“ — revistă democratică în care erau tratate probleme politice, religioase și literare. A apărut la Londra din 1894 pînă în 1938. — 443.
- 146 „*Frankfurter Zeitung*“ — cotidian, organ de presă al marilor speculanți de bursă germani ; a apărut la Frankfurt pe Main din 1856 pînă în 1943. În 1949 și-a reluat apariția sub denumirea de „*Frankfurter Allgemeine Zeitung*“ ; el este purtătorul de cuvînt al monopoliztilor vest-germani. — 444.
- 147 Este vorba de articolul lui F. Engels „Cu privire la critica proiectului de program social-democrat din 1891“. Articolul a apărut în revista „*Die Neue Zeit*“, Jg. XX, 1901, B. I, N. 1. — 447.
- 148 Articolul lui Lenin „*În legătură cu dezbaterile privitoare la lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget*“ a fost publicat pentru prima oară în Organul Central al P.M.S.D.R., ziarul „*Soșial-Demokrat*“ nr. 1 din februarie 1908. El a fost reprodus în ziarul „*Proletarii*“ nr. 27 din 26 martie (8 aprilie) 1908, în-

soțit de un post-scriptum al lui Lenin (vezi volumul de față, pag. 456).

„Soțial-Demokrat“ — ziar ilegal, Organ Central al P.M.S.D.R. ; a apărut din februarie 1908 pînă în ianuarie 1917. Primul număr, pregătit de bolșevici și tipărit parțial într-o tipografie particulară din Vilno, a fost confiscat de ohrana țaristă. Curînd după aceasta, la Petersburg, s-a făcut o nouă încercare de a scoate ziarul, dar și de data aceasta cea mai mare parte din tiraj a încăput pe mîinile jandarmeriei. Numerele următoare au apărut în străinătate : nr. 2—32 (februarie 1909 — decembrie 1913) — la Paris, iar nr. 33—58 (noiembrie 1914 — ianuarie 1917) — la Geneva. În total au apărut 58 de numere, dintre care 5 cu suplimente.

Potrivit unei hotărîri a C.C. al P.M.S.D.R. ales la Congresul al V-lea (de la Londra), redacția ziarului „Soțial-Demokrat“ era alcătuită din reprezentanți ai bolșevicilor, ai menșevicilor și ai social-democraților polonezi. Conducătorul de fapt al ziarului era V. I. Lenin. Articolele sale ocupau un loc central în ziar. În ziarul „Soțial-Demokrat“ au fost publicate peste 80 de articole și note ale lui Lenin.

În cadrul redacției ziarului Lenin a promovat linia bolșevică consecventă, ducînd lupta împotriva menșevicilor lichidatori. O parte din redacție (Kamenev și Zinoviev) a avut o atitudine împăciuitoare față de lichidatori, încercînd să zădărnicească promovarea liniei leniniste. Menșevicii Martov și Dan, membri ai redacției, sabotînd munca în cadrul redacției Organului Central, susțineau în același timp fătîș lichidatorismul în ziarul „Golos Soțial-Demokrata“ ; ei se pronunțau împotriva colaborării menșevicilor-partiții la O.C. Lupta intransigentă a lui Lenin împotriva lichidatorilor a dus la ieșirea din redacție a lui Martov și Dan în iunie 1911. Începînd din decembrie 1911, ziarul „Soțial-Demokrat“ a fost redactat de V. I. Lenin.

În anii grei ai reacțiunii și în perioada noului avînt al mișcării revoluționare, ziarul „Soțial-Demokrat“ a jucat un rol important în lupta bolșevicilor împotriva lichidatorilor, troțkiștilor, ortzoviștilor, pentru menținerea partidului marxist-illegal, pentru întărirea unității și a legăturii sale cu masele.

În anii primului război mondial, ziarul „Soțial-Demokrat“, fiind Organul Central al partidului bolșevic, a avut un rol excepțional în propagarea lozincilor bolșevice cu privire la problema războiului, păcii și revoluției, indicînd proletariatului internațional calea de luptă împotriva războiului imperialist — transformarea lui în război civil. În coloanele ziarului a fost publicat articolul lui Lenin „În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei“, în care el a formulat pentru prima oară concluzia cu privire la posibilitatea victoriei socialismului la început în cîteva țări sau chiar într-o singură țară capitalistă. Difuzarea ziarului „Soțial-Demokrat“ în Rusia și reproducerea principalelor articole apărute în el de către ziarele bolșevice locale au contribuit la

luminarea politică și la educarea proletariatului din Rusia în spiritul internaționalismului, la pregătirea maselor pentru revoluție.

Apreciind în mod pozitiv serviciile aduse de ziarul „Sozial-Demokrat“ în perioada primului război mondial, V. I. Lenin scria ulterior că „orice muncitor conștient care dorește să înțeleagă dezvoltarea ideilor revoluției socialiste internaționale și a primei sale victorii de la 25 octombrie 1917 trebuie să cunoască articolele apărute în el“ (Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 205). — 449.

- 149 Reproducînd articolul din O.C. al partidului, ziarul „Sozial-Demokrat“, redacția ziarului „Proletarii“ a dat la acest pasaj următoarea notă: „Redacția O.C., unde acest articol a văzut lumina tiparului, consideră necesar să releve că metodele de acțiune ale fracțiunii în legătură cu lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget, metode criticate de autor, au fost aprobate integral de comisia Comitetului Central pentru problemele Dumei“.

Divergențele dintre concepțiile lui V. I. Lenin, care reprezenta majoritatea partidului, și concepțiile comisiei C.C. pentru problemele Dumei, care conducea fracțiunea social-democrată, se explică prin faptul că în comisie precumpăneau menșevicii. Făcînd bilanțul activității fracțiunii în Duma a III-a, Lenin scria în 1912 că „Primii pași ai activității fracțiunii social-democrate din Duma a III-a au provocat o nemulțumire profundă și o dezaprobare categorică în rîndurile majorității partidului. În această fracțiune precumpăneau într-o măsură considerabilă menșevicii, care au avut o atitudine de opoziție față de hotărîrile luate de partid în 1907 (adică față de hotărîrile Congresului al V-lea al partidului și ale Conferinței a IV-a a P.M.S.D.R. — *Nota red.*), și această atitudine de «opoziție» a fost continuată sau preluată de fracțiunea social-democrată din Duma a III-a. Între partid și fracțiune a început un fel de luptă“ (Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 201). Ulterior, în urma criticării de către bolșevici a greșelilor comise de fracțiunea social-democrată, precum și sub influența muncitorilor, care își exprimau nemulțumirea față de activitatea deputaților atunci cînd aceștia vizitau organizațiile locale, activitatea fracțiunii s-a îmbunătățit, influența deputaților bolșevici asupra fracțiunii a devenit mai puternică. — 455.

- 150 „*Naša Gazeta*“ — ziar de orientare semicadetă; a apărut la Petersburg din 1904 pînă în 1908. — 456.

- 151 În „Proletarii“ nr. 29 din 16 (28) aprilie 1908 a fost publicată o scrisoare adresată de C.C. al P.M.S.D.R. organizațiilor locale în legătură cu activitatea deputaților social-democrați din Dumă. Analizînd în mod temeinic activitatea fracțiunii social-democrate din Duma a III-a, Comitetul Central a declarat că ea

- își organizează activitatea pe baza hotărîrilor adoptate în problemele respective de Congresul al V-lea al partidului și de Conferința a IV-a a P.M.S.D.R. („A treia conferință generală“). După ce arăta că fracțiunea a obținut unele succese în activitatea sa și analiza în amănunțime toate greșelile ei, C.C. scria : „De aceea C.C. consideră cu totul deplasate, inoportune și dăunătoare pentru partid și pentru interesele proletariatului tendințele de a rechema fracțiunea din Duma a III-a, tendințe care, de altfel, și-au făcut loc într-un număr foarte restrîns de organizații. Partidul social-democrat nu cunoaște și nu recunoaște nici un panaceu universal, nici o metodă *unică și exclusivă* de luptă politică ; el este obligat să folosească în interesul proletariatului *toate* căile și *toate* mijloacele. Duma a III-a reprezintă unul dintre aceste mijloace“ („Proletarii“ nr. 29 din 16 (29) aprilie 1908, pag. 4). — 456.
- 152 Articolul „*Învățămintele Comunei*“, publicat în ziarul „Zagranicinaia Gazeta“ nr. 2 din 23 martie 1908, reprezintă stenograma unui referat ținut de Lenin. Articolul era precedat de următoarea notă explicativă dată de redacția ziarului : „La 18 martie a avut loc la Geneva un miting internațional cu prilejul a trei comemorări proletare : 25 de ani de la moartea lui Marx, 60 de ani de la revoluția din martie 1848 și aniversarea Comunei din Paris. Din partea P.M.S.D.R. a luat cuvîntul la miting tovarășul Lenin, care o vorbit despre însemnătatea Comunei.“ „Zagranicinaia Gazeta“ — ziarul unui grup de emigranți ruși din Geneva ; a apărut în martie-aprilie 1908. — 457.
- 153 Vezi K. Marx. „A doua adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, Editura politică, 1960, pag. 33). — 457.
- 154 Vezi aprecierea lui K. Marx asupra rolului istoric al Comunei din Paris, de prevestitor al noii societăți în lucrarea „Războiul civil din Franța“ (K. Marx. „Războiul civil din Franța“, Editura politică, 1960, pag. 5—87) și în scrisorile către Kugelmann din 12 și 17 aprilie 1871 (K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 506—508). — 459.
- 155 „*Russkaia Misl*“ — revistă lunară politică și literară ; a apărut la Moscova din 1880 pînă în 1918 ; pînă în 1905 a avut o orientare narodnicistă-liberală (pînă în 1885 a apărut sub îngrijirea lui L. M. Lavrov). În ultimul deceniu al secolului trecut, revista publica unele articole scrise de marxiști. În această perioadă au colaborat la „*Russkaia Misl*“ o serie de scriitori progresiști : D. N. Mamim-Sibireak, G. I. Uspenski, V. G. Korolenko, A. M. Gorki, A. P. Cehov și alții. După revoluția din 1905 a fost organul de presă al aripii drepte a partidului cadet ; a

apărut sub îngrijirea lui P. B. Struve. A propovăduit naționalismul, „vehismul“, obscurantismul clerical; a apărut proprietatea moșierească. — 465.

- 156 V. I. Lenin dă în forma parafrazată de Palkin, personaj din romanul lui I. S. Turgheniev „Generația nouă“, următoarele două versuri din poezia lui Goethe „West-östlicher Divan“: „Wer den Dichter will versteh'n, Muss in Dichter's Lande geh'n“ („De vrei să-l cunoști pe poet, mergi în țara lui“). — 472.
- 157 „*Journal des Débats*“ — denumirea prescurtată a cotidianului burghez francez „*Journal des Débats politiques et littéraires*“; a apărut la Paris din 1789 pînă în 1944. — 476.
- 158 Este vorba de punctele din raportul lui A. Bogdanov (Maksimov) în care acesta se pronunța pentru boicotarea Dumei a III-a de stat. Ele au fost constatate de V. I. Lenin astfel:
 „*Primele teze ale lui Maksimov* :
 1. Principalele «sarcini ale revoluției nu au fost rezolvate» (există o serie de cauze). Manifestările mișcării revoluționare nu au fost înlăturate.
 2. Dezvoltarea organizării economice și politice, — acțiunile proletariatului și creșterea conștiinței — are loc o acumulare de forțe etc.
 3. Starea de spirit boicotistă constituie manifestarea stării de spirit revoluționare și o apreciere justă a Dumei“ („*Culegeri din Lenin*“, vol. XXV, pag. 7). — 479.
- 159 Cuvintele puse în chenar reprezintă primul argument pe care proiectul de rezoluție al lui Bogdanov (Maksimov) îl aducea în favoarea boicotării alegerilor pentru Duma a III-a. În acest proiect de rezoluție se arăta că „îndemnul din partea social-democrației de a participa la alegeri ar putea fi înțeles de mase, în pofida celor mai revoluționare motivări ale acestui îndemn, numai ca o recunoaștere a faptului că revoluția actuală este încheiată și că rămîne să se treacă la o perioadă îndelungată de activitate cotidiană“ („*Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarylor C.C.*“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 180—181). — 479.
- 160 Este vorba de comparația între cele două rezoluții cu privire la Duma de stat și la sarcinile social-democrației în cadrul ei, și anume: rezoluția menșevică, adoptată la Congresul al IV-lea (de la Stockholm) al partidului, și rezoluția bolșevică a Congresului al V-lea (de la Londra) (vezi „*Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarylor C.C.*“, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 128—130 și 164—165). V. I. Lenin a făcut o carac-

terizare comparativă a acestor două rezoluții în articolul „Împotriva boicotului” (vezi volumul de față, pag. 28—29). — 479.

- 161 Este vorba de rezoluția Congresului al IV-lea (de la Stockholm) și de rezoluția Congresului al V-lea (de la Londra) al partidului „Cu privire la sindicate”. La Congresul de la Stockholm al P.M.S.D.R., menșevicii au reușit să strecoare o rezoluție prin care se recunoștea neutralitatea, nepartinitatea sindicatelor. Congresul consideră, se declară în această din urmă rezoluție, că „partidul trebuie să sprijine tendința muncitorilor spre organizare în sindicate și să contribuie prin toate mijloacele la formarea de sindicate fără partid” („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 133). În rezoluția Congresului de la Londra, rezoluție care a respins ideea nepartinității sindicatelor, se arată : „Confirmând rezoluția Congresului de unificare cu privire la munca în sindicate, congresul reamintește organizațiilor de partid și social-democraților care activează în sindicate una din sarcinile fundamentale ale muncii social-democrate în sindicate, și anume : sarcina de a ajuta la recunoașterea de către sindicate a conducerii ideologice a partidului social-democrat și la stabilirea unei legături organizatorice cu acesta, precum și necesitatea de a traduce în viață această sarcină, acolo unde condițiile locale o permit” („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 173). — 484.
- 162 Nu s-a putut stabili despre ce proiect de rezoluție este vorba aici. — 484.
-

INDICE DE LUCRĂRI
ȘI IZVOARE CITATE SAU MENȚIONATE
DE V. I. LENIN

Akselrod, P. B. Cauzele și semnificația divergențelor noastre organizatorice. (Din corespondența cu Kautsky). — „Iskra“ [Geneva], 1904, nr. 68, 25 iunie, pag. 2—3. — 111.

— *Cauzele și semnificația divergențelor noastre organizatorice.* (Din corespondența cu Kautsky). (25 iunie 1904, nr. 68). — În : „Iskra“ pe doi ani. Culegere de articole apărute în „Iskra“. Petersburg, ed. Saltîkov, 1906, pag. 147—154. — 111.

— *Dumă populară și congres muncitoresc.* Editat de „Iskra“. Geneva, tip. partidului, 1905. 15 pag. (P.M.S.D.R.). — 6.

— *Prefață [la cartea lui V. I. Lenin „Sarcinile social-democraților ruși“].* — În : [Lenin, V. I.] Sarcinile social-democraților ruși. Cu o prefață de P. Akselrod. Editat de P.M.S.D.R. Geneva, tip. „Uniunii social-democraților ruși“, 1898, pag. 1—5. — 100—101.

* — *Prefața lui P. B. Akselrod la prima ediție [a cărții lui V. I. Lenin „Sarcinile social-democraților ruși“].* — În : [Lenin, V. I.] În 12 ani. Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov [1907], pag. 132—134. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul ediției : 1908. — 100—101.

[Aleksinski, G. A.] *Alekseev [Amendament la proiectul de program agrar al P.M.S.D.R. depus în ședința a 12-a a Congresului al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.].* — În : Procesele-verbale

* Cu asterisc sint notate cărțile, ziarele, articolele și documentele pe care există însemnări ale lui V. I. Lenin și care se păstrează în Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

- ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906, Moscova, tip. Ivanov, 1907, pag. 152. — 249.
- * *Almanahul pentru toți pe 1908*. F. l. [1907], 206 col. — 191, 192,
- Anexă la procesele-verbale ale primului congres al partidului socialiştilor-revoluționari*. Editat de C.C. al partidului socialiştilor-revoluționari. F. l., tip. C.C. al partidului socialiştilor-revoluționari, 1906. 40 pag. (Partidul socialiştilor-revoluționari). — 165, 166.
- Anexe la dările de seamă stenografice ale Dumei de stat*. A treia legislatură. Sesiunea I. 1907—1908. Vol. I (nr. 1—350). Petersburg, imprimeriile statului, 1908. 35 pag., 2 024 col. — 449, 454.
- Articolul 87 al legilor organice ale statului — vezi Colecția de legi ale Imperiului rus*. Vol. I. Partea I. Colecția de legi organice ale statului. Ed. 1906.
- [*Bogdanov, A. A. Proiect de rezoluție cu privire la participarea la alegerile pentru Duma de stat, depus la Conferința a treia a P.M.S.D.R. („A doua conferință generală“)*. 21—23 iulie (3—5 august) 1907]. — În: Înștiințare cu privire la conferința de partid din 21, 22 și 23 iulie 1907. [Foaie volantă]. Editat de C.C. al P.M.S.D.R. F. l. [1907], pag. 2—3 (P.M.S.D.R.). — 479.
- Boicotarea Dumei a III-a*. [Petersburg], 1907. 32 pag. Pe copertă ca loc de editare figurează Moscova, tip. Gorizontov. — 114.
- [*Brouckère, L. Relațiile dintre partidele politice și syndicate*. Fragmente din raportul prezentat la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „Raduga“, 1917, nr. 3, noiembrie, pag. 60—65, în art. lui [A. V. Lunacearski] Voinov „Căi noi“. — 73.
- „*Buletinul oficial*“, Petersburg, 1905, nr. 121, 8 (21) iunie, pag. 1. — 123.
- 1905, nr. 169, 6 (19) august, pag. 1—4. — 5, 12, 124.
- 1905, nr. 222, 18 (31) octombrie, pag. 1. — 16, 459—460.
- 1905, nr. 268, 13 (26) decembrie, pag. 1. — 47, 53, 124, 131, 136, 181, 316.
- 1906, nr. 252, 12 (25) noiembrie, pag. 1. — 167, 176, 225, 260, 272, 303, 356, 375, 405, 429.
- 1906, nr. 256, 18 noiembrie (1 decembrie), pag. 1. — 176, 225, 260, 303, 356, 375 405, 428.

- Bulgakov, S. N. Capitalismul și agricultura.* Vol. 1—2. Petersburg, ed. Tihanov, 1900, 2 vol. — 293.
- Cehov, A. P. Omul în carapace.* — 8, 161, 318, 423—424.
— *Profesorul de literatură.* — 8, 14.
- Cerevanin, L. Congresul de la Londra al P.M.S.D.R.* 1907. În anexă : Rezoluțiile adoptate și proiectele de rezoluții prezentate [Petersburg], „Borba“, [1907]. 102 pag. — 111—112, 163.
- Cernîșevski, N. G. Studii asupra perioadei gogoliene din literatura rusă.* — 331.
- Cernov, V. Mișcarea sindicală și ortodoxia marxistă.* — În : Culegere de articole. Nr. 1. Petersburg, „Nașa Mîsl“, 1907, pag. 47—74. — 190.
- Cervantes, y Saavedra, Miguel. Don Quijote.* — 150.
- Ciuprov, A. I. Cu privire la problema agrară.* — În : Problema agrară. Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherșenștein, Hauke Iakușkin, Kaufman, Kutler, Levițki, Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda“, 1907, pag. 1—43 (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 227, 271, 364, 368.
- „*Colecția de hotărîri și dispoziții ale guvernului publicată sub îngrijirea Senatului ocîrmuitor*“, Petersburg, 1906, nr. 51, 10 martie, pag. 735—737. — 449, 450, 452, 453.
— 1907, secția I, nr. 94 din 3 iunie, pag. 1303—1380. — 3, 53, 135, 136, 143—144, 157, 181, 316, 483.
- Colecția de legi ale Imperiului rus.* Vol. 1. Partea I. Legile organice ale statului. Ed. 1906. Petersburg, imprimeriile statului, f.a. 78 pag. — 157, 176, 225, 260, 303, 356, 375, 428, 450, 451.
- **Congresul al II-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.* Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C., Geneva, tip. partidului [1904]. 397. II pag. (P.M.S.D.R.). — 104, 109, 111, 238, 239—240, 274, 275, 323, 342, 399.
- Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.* Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905. XXIX, 401 pag. (P.M.S.D.R.). — 30, 104, 113, 155.

- **Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907)*. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909. 486 pag. (P.M.S.D.R.). — 29, 55, 72, 84, 93, 138, 149, 178, 191, 192, 434, 437, 467, 479, 484.
- Congresul sindicatelor și biroul central*. — „Znamea Truda” [Paris], 1907, nr. 8, decembrie, pag. 6—9. — 434—436, 438.
- Congresul socialist internațional de la Stuttgart*. — „Znamea Truda”, [Paris], 1907, nr. 5, 12 septembrie, pag. 2—4. — 130—131, 189—190.
- [*Credo*]. — În : [Lenin, V. I.] *Protestul social-democraților din Rusia. Cu o postfață a redacției revistei „Rabocce Delo”*. Editat de Uniunea social-democraților ruși. Geneva, tip. „Uniunii”, 1899, pag. 1—6. (P.M.S.D.R. Extras din nr. 4—5 al revistei „Rabocce Delo”). — 114.
- Criza liberalismului german*. — „Reci”, Petersburg, 1908, nr. 52, 1 (14) martie, pag. 2—3. Semnat : K.D. — 471.
- Cu privire la atitudinea față de Duma de stat*. [Rezoluție adoptată la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — În : *Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906*. Moscova, tip. Ivanov, 1907, pag. 414—416. — 29, 479.
- [*Cu privire la atitudinea față de partidele burgheze*. Proiect de rezoluție prezentat de bolșevici la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.]. — În : *Congresul de la Londra al partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907)*. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909, pag. 466—467. (P.M.S.D.R.). — 467.
- Cu privire la syndicate*. [Rezoluție adoptată la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — În : *Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906*. Moscova, tip. Ivanov, 1907, pag. 418—419. — 72, 84, 191, 484.
- [*Cu privire la tactica cadeților în Duma a III-a de stat*. Proiect de rezoluție prezentat de cadeții de stînga la Congresul al V-lea al partidului cadet]. — „Tovarișci”, Petersburg, 1907, nr. 410, 30 octombrie (12 noiembrie), pag. 4, la rubrica : *Din viața partidelor politice*. — 158.
- Culegere de articole*. Nr. 1, Petersburg, „Nașa Mîsl”, 1907, pag. 47—74, 75—93. — 167, 190, 253, 268—269.

**Culegere de date statistice cu privire la gubernia Saratov*. Vol. XI. Județul Kamîșin. Saratov, editat de zemstva gubernială Saratov, 1891. 979 pag. — 262.

Culegerea întâi. Petersburg, Karceaghin, 1906. 322 pag. (Biblioteca „Eliberarea”). — 448.

[*Dare de seamă asupra ședinței Dumei de stat din 18 (31) martie 1908*]. — „Nașa Gazeta”, Petersburg, 1908, nr. 3, 19 martie (1 aprilie), pag. 3. Sub titlul comun : Duma de stat. Semnat : G. — 456.

Dare de seamă stenografică. (Ședința a douăzeci și una [a Dumei de stat]. 17 ianuarie [1908]). — „Stolicinaia Poșta”, Petersburg, 1908, nr. 214 din 18 (31) ianuarie, pag. 4—5. — 449—450, 453.

Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. I. Ședințele 1—18 (27 aprilie — 30 mai). Petersburg, imprimeriile statului, 1906. XXII, 866 pag. (Duma de stat). — 167—168, 218, 247, 248, 249, 250—251, 270, 271, 300, 336, 353, 358, 375, 379, 380, 385, 394, 408, 413, 426.

**Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]*. 1906. Sesiunea întâi. Vol. II. Ședințele 19—38 (1 iunie — 4 iulie). Petersburg, imprimeriile statului, 1906. Pag. 867—2 013. (Duma de stat). — 16—17, 167, 252, 353, 364, 393, 396, 426.

**Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]*. 1907. Sesiunea a doua. Vol. I. Ședințele 1—30 (20 februarie—30 aprilie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907. VIII pag., 2 344 col. (Duma de stat. A 2-a legislatură). — 219, 227, 228, 264, 266, 321, 353, 354—356, 358—359, 360—364, 365, 366, 367, 368—369, 370—374, 375—376, 378, 381—382, 383, 384, 385, 387—388, 389, 390, 392, 393, 395, 396—397, 402—405, 411—412, 426.

Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. II. Ședințele 31—53 (1 mai — 2 iunie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907. VIII pag., 1 610 col. (Duma de stat. A 2-a legislatură). — 210, 215, 228, 230, 253—254, 264, 265, 266, 269, 312, 353, 357, 358—359, 364, 367, 376, 377, 378, 380, 385—386, 390—391, 392, 393, 394, 395—396, 401—402, 405—408, 413, 426.

Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1907—1908. Sesiunea întâi. Partea I. Ședințele 1—30 (1 noiembrie 1907 — 19 februarie 1908). Petersburg, imprimeriile statului, 1908. XIV pag., 2 141 col. (Duma de stat. A 3-a legislatură). — 449, 450, 452—453, 454—455,

- Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat].* 1908. Sesiunea întâi. Partea II. Ședințele 31—60 (21 februarie — 6 mai 1908). Petersburg, imprimeriile statului, 1908. (Duma de stat. A 3-a legislatură). XV pag., 2 962 col. — 449—450, 452—453.
- [*Declarația guvernului, citită de P. A. Stolîpin în ședința Dumei de stat din 6 (19) martie 1907*]. — În : *Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat].* 1907. Sesiunea a doua. Vol. I. Ședințele 1—30 (20 februarie — 30 aprilie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, col. 106—120. (Duma de stat. A 2-a legislatură). — 321.
- Declarația lui Stolîpin* — vezi Declarația guvernului, citită de P. A. Stolîpin în ședința Dumei de stat din 6 (19) martie 1907.
- Din sala de ședințe* — „Stolicinaia Poșta“, Petersburg, 1908, nr. 249 din 28 februarie (12 martie), pag. 4. Semnat : Vas. G. — 461.
- Discursul [rostit de Nicolaie al II-lea] în fața membrilor Dumei de stat.* [13 (26) februarie 1908]. — „Rossiia“, Petersburg, 1908, nr. 682 din 14 (27) februarie, pag. 1. — 428, 429, 432.
- „*Dnevnik Soțial-Demokrata*“, [Geneva], 1905, nr. 3 din noiembrie, pag. 1—23. — 6.
- 1905, nr. 4 din decembrie, pag. 1—12. — 6.
- 1906, nr. 5 din martie, pag. 1—20. — 358.
- Dolgorukov, P. În amintirea contelui P. A. Heiden.* — „Russkie Vedomosti“, Moscova, 1907, nr. 136 din 16 iunie, pag. 2. — 38, 42.
- Dreptul de vot pentru femei.* [Rezoluție adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „Proletarii“, [Vîborg], 1907, nr. 17 din 20 octombrie, pag. 5. Sub titlul comun : Rezoluțiile Congresului de la Stuttgart. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 72, 87.
- E. P. — vezi Pimenova, E. K.
- **Engels, F. Articole din anii 1871—1875*, Vogt. — Bakuniștii la lucru. — Polonezii. — Blanquiștii. — Despre Rusia. Traducere din limba germană de B. Smirnov sub îngrijirea lui A. Șanin. Petersburg, [„Znanie“], 1906. 77 pag. (Biblioteca ieftină a Asociației „Znanie“, nr. 271). — 9.
- *Contribuții la istoria Ligii comuniștilor. 8 octombrie 1885.* — 314.
- *Contribuții la problema locuințelor.* Mai 1872 — ianuarie 1873. — 345.

- *— *Programul comuniștilor-blanquiști*. („Volksstaat“, 1874, nr. 73). — În : Engels, F. Articole din anii 1871—1875. Vogt. — Bakuniștii la lucru. — Polonezii. — Blanquiștii. — Despre Rusia. Traducere din limba germană de B. Smirnov sub îngrijirea lui A. Șanin. Petersburg, [„Znanie“], 1906, pag. 41—48 (Biblioteca ieftină a Asociației „Znanie“, nr. 271). — 9.
- [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 29 aprilie 1886]. — În : Scrisori adresate lui F. A. Sorge și altora de către J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx și alții. Traducere din limba germană de Politikus. În anexă scrisori și o biografie a lui F. A. Sorge. Cu o prefață scrisă de N. Lenin și un portret al lui F. A. Sorge. Petersburg, Dauge, 1907, pag. 245—250. — 82.
- [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 29 noiembrie 1886]. — Ibid., pag. 266—270. — 415.
- [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 7 decembrie 1889]. — Ibid., pag. 356—359. — 415.
- [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 10 iunie 1891]. — Ibid., pag. 406—407. — 415.
- [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 18 ianuarie 1893]. — Ibid., pag. 439—440. — 344.
- [*Scrisoare către F. Kelley-Wischnewetzky*. 27 ianuarie 1887]. — Ibid., pag. 276—277. — 415.
- Fedorov, M. P.* [*Cuvîntare rostită la audiența acordată de țar delegației zemstvelor*. 6 (19) iunie 1905]. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 121 din 8 (21) iunie, pag. 1. — 123.
- Finn-Enotaevski, A. I.* *Problema agrară și social-democrația*. [Petersburg, 1906]. 83 pag. — 254, 268—269, 298, 301—302.
- Firsov, D. și Iacobi, M.* *În legătură cu revizuirea programului agrar și a bazelor lui* — vezi *În legătură cu revizuirea programului agrar și a bazelor lui*.
- Fonvizin, D. I.* *Neisprăvitul*. — 66.
- [*Gherșuni, G. A.*] *Cuvîntarea rostită de G. A. Gherșuni la Congresul extraordinar al partidului socialist-revoluționar*. F. I., 1907. 15 pag. — 168—169.
- Glebov, A. V.* *Despăgubire, și nu răscumpărare!...* — În : Sbornik „Izvestii Krestianskih Deputatov“ i „Trudovoi Rossii“. Moscova, 1906, pag. 44—49. — 228.

Goethe, Johann Wolfgang. *Divanul apusului și al răsăritului*. — 472.

— *Xeniile blinde*. — 46.

Gogol, N. V. *Revizorul*. — 130, 132.

— *Suflete moarte*. — 192, 331.

„*Golos Moskvî*“, 1907, nr. 239, 16 octombrie, pag. 2—3. — 146.

Gorn, V. *Ziua de mîine*. — „*Tovariși*“, Petersburg, 1907, nr. 348 din 18 (31) august, pag. 1. — 56, 57—61, 63.

Griboedov, A. S. *Prea multă minte strică*. — 26, 159.

[Groman, V.] *Uniunea țărănească din Rusia*. — În: *Materiale cu privire la problema țărănească*. Dare de seamă asupra ședințelor congresului delegaților Uniunii țărănești din Rusia. 6—10 noiembrie 1905. Cu un articol introductiv de V. Groman. [Petersburg], „*Novîi Mir*“, 1905, pag. 1—32. — 254, 267, 269—270.

Hotărîrile congreselor Uniunii țărănești (Congresul de constituire din 31 iulie — 1 august și congresul din 6—10 noiembrie 1905). Editat de Biroul de sprijin din Regiunea de Nord a Uniunii țărănești (la Petersburg). Petersburg, tip. Klobukov, 1905. 16 pag. (Uniunea țărănească din Rusia). — 243, 413.

Hotărîrile și rezoluțiile Congresului de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. [Foaie volantă]. [Petersburg], tip. Comitetului Central, [1906]. 4 pag. (P.M.S.D.R.). — 201, 236, 240—241, 246, 247—249, 250, 265, 295, 296, 324, 325, 333, 336, 341—344, 345, 351, 379, 391, 394, 399, 400, 407, 408, 416, 430.

[Hrustalev-Nosar, G.] *De pe malurile Tamisei*. — „*Tovariși*“, Petersburg, 1907, nr. 260 din 8 (21) mai, pag. 1—2; nr. 266 din 15 (28) mai, pag. 3; nr. 287 din 8 (21) iunie, pag. 1. Semnat: Pereiaslavski, I. — 163.

Imigrația și emigrația. [Rezoluție adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „*Proletarii*“, [Viborg], 1907, nr. 17 din 20 octombrie, pag. 5. Sub titlul comun: *Rezoluțiile Congresului de la Stuttgart*. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 73—74, 87.

Indice la dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. A doua legislatură. 1907. Ședințele 1 — 53 (20 februarie — 2 iunie 1907). Petersburg, imprimeriile statului, 1907. 322 pag. (Duma de stat). — 370.

- Instituirea Dumei de stat.* — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 169, 6 (19) august, pag. 1—2. — 5, 12.
- Internaționala.* — 188.
- „*Iskra*“ (veche, leninistă), [Leipzig-München-Londra-Geneva]. — 100, 103—104, 105, 108—109, 111.
- [München], 1902, nr. 21 din 1 iunie, pag. 1—2. — 108—109.
- 1903, nr. 51 din 22 octombrie. — 106.
- „*Iskra*“ (nouă, menșevică), [Geneva]. — 106.
- 1904, nr. 68 din 25 iunie, pag. 2—3. — 111.
- 1904, nr. 70 din 25 iulie, pag. 2—5; nr. 71 din 1 august, pag. 2—4. — 108, 109.
- 1904, nr. 72 din 25 august, pag. 10. — 106.
- 1905, nr. 110 din 10 septembrie, pag. 1—2. — 17—18.
- 1905, nr. 111 din 24 septembrie, pag. 2—4. — 103, 107.
- 1905, nr. 112 din 8 octombrie. Supliment la nr. 112 al „*Iskrei*“, pag. 1. — 103, 107.
- „*Iskra*“ în timp de doi ani. Culegere de articole apărute în ziarul „*Iskra*“. Petersburg, ed. Saltîkov, 1906. VIII, 688, 244 pag. — 109, 111.
- Izgoev, A. S. Karl Marx și Rusia.* — „*Revi*“, Petersburg, 1908, nr. 53 din 2 (15) martie, pag. 2. — 473—474.
- „*Izvestiia Krestianskih Deputatov*“, Petersburg. — 251.
- În amintirea contelui Heiden.* — „*Tovarișci*“, Petersburg, 1907, nr. 299 din 22 iunie (5 iulie), pag. 3, la rubrica: Din provincie. — 44—45.
- În legătură cu problema programului agrar.* 1) P. Maslov. Folosirea pământului sau drept de proprietate asupra lui? 2) K. Kautsky. Scrisoare în legătură cu programul agrar. [Petersburg], „*Novii Mir*“, [1905]. 16 pag. — 352.
- În legătură cu revizuirea programului agrar și a bazelor lui.* Firsov, D. Socializarea pământului și dreptul asupra pământului. Iakobi, M. Forțele motrice ale agriculturii. (Contribuții la o fundamentare marxistă a socializării pământului). Moscova, [tip. Poplavski], 1908. 324 pag. — 438.

- [*Inștiințare cu privire la apariția broșurii „Sarcinile noastre politice” de N. Troșki*]. — „Iskra” [Geneva], 1904, nr. 72 din 25 august, pag. 10, la rubr. : Viața de partid. — 106.
- Inștiințare cu privire la conferința de partid din 21, 22 și 23 iulie 1907*. [Foie volantă]. Editat de C.C. al P.M.S.D.R., [1907]. 4 pag. (P.M.S.D.R.). — 479.
- Inștiințare cu privire la congresul al doilea (extraordinar) al partidului socialiștilor-revoluționari*. — „Partiinie Izvestiia”, [Petersburg], 1907, nr. 6, 8 martie, pag. 1—3. — 168.
- [*Inștiințare în legătură cu rezoluția adoptată de C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la sindicate*]. — „Naș Vek”, Petersburg, 1908, nr. 967 din 9 (22) ianuarie, pag. 5, la rubrica : Din viața partidelor politice. — 433.
- Jilkin, I. V. Pagini de viață*. — „Tovarișci”, Petersburg, 1907, nr. 351 din 22 august (4 septembrie), pag. 1—2. — 65.
- *Pagini de viață*. — „Tovarișci”, Petersburg, 1907, nr. 407 din 26 octombrie (8 noiembrie), pag. 4. — 158—159.
- „*Jizn*”, Petersburg, 1901, nr. 3, pag. 162—186 ; nr. 4, pag. 63—100. — 283.
- Karl Marx*. — „Russkie Vedomosti”, Moscova, 1908, nr. 51 din 1 martie, pag. 4—5. Semnat : L. N. — 472—473.
- Kaufman, A. A. Colonizarea și rolul ei în programul agrar*. — În : Problema agrară [vol. I]. Culegere de articole de Ciuprov, Den, Dolgorukov, Fortunatov, Gherțenștein, Iveronov, Kaufman, Manuilov, Petrunkevici. Ediția a 2-a. Moscova, „Beseda”, 1906, pag. 126—159. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 331.
- *Despre normele de completare a loturilor*. — Ibid., pag. 261—304. — 203, 213, 324, 342.
- *Gîndiți-vă ce faceți...* — „Russkie Vedomosti”, Moscova, 1908, nr. 32 din 8 februarie, pag. 2. — 430.
- *Importanța economică și culturală a proprietății private asupra pămîntului*. — În : Problema agrară. Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherțenștein, Hauke, Iakușkin, Kaufman, Kutler, Levitski, Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda”, 1907, pag. 442—628. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 230—232, 235—236.
- *Strămutare și colonizare*. Petersburg, 1905. IX, 349, 81 pag. Bibl. „Obščestvennaia polza”. — 230—232, 412.

- Kautsky, K. Forțele motrice și perspectivele revoluției ruse.* Traducere din limba germană. („Neue Zeit“, nr. 9 și 10, 25. Jg., Bd. I). Redactată și prefațată de N. Lenin. Moscova, „Novaia Epoha“, 1907. 32 pag. — 339—340.
- [*Scrisoare către M. Șanin.* Aprilie 1906]. — În: Șanin, M. Municipalizare sau împroprietărire? Caracterul crizei agrare de la noi. Vilno, „Tribuna“, 1907, pag. 4. — 351—352.
- [*Scrisoarea lui Kautsky în legătură cu programul agrar*]. — „Pravda“, Moscova, 1906, nr. 4, februarie, pag. 157—160. — 352.
- *Scrisoarea lui Kautsky în legătură cu programul agrar.* — În: În legătură cu problema programului agrar. 1) P. Maslov. Folosirea pământului sau drept de proprietate asupra lui? 2) K. Kautsky. Scrisoare în legătură cu programul agrar. [Petersburg], „Novii Mir“, [1905], pag. 14—16. — 352.
- Krîlov, I. A. Vulturul și găinile.* — 194.
- Kutler, N. N. Proiect de lege cu privire la măsurile de extindere și de ameliorare a proprietății țărănești.* — În: Problema agrară. Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherțenștein, Hauke, Iakușkin, Kaufman, Kutler, Levițki, Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda“, 1907, pag. 629—648. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 227, 364, 366.
- La ce-i trebuie proletariatului republică?* — „Proletarii“, [Vîborg], 1906, nr. 7, 10 noiembrie, pag. 3—5. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 448.
- Labriola, A. Reformism și sindicalism.* Cu o prefață a autorului la ediția rusă. Traducere din limba italiană de G. Kirdețov, sub îngrijirea și cu o postfață a lui A. Lunacearski. Petersburg [„Șipovnik“], 1907. 267 pag. — 439.
- Larin, I. Problema țărănească și social-democrația.* [Petersburg], „Novii Mir“, 1906. 111 pag. — 344—345, 349—351.
- Legea electorală din 11 decembrie 1905* — vezi Ucaz către Senatul ocîrmuitor cu privire la modificarea și completarea regulamentului alegerilor pentru Duma de stat. 11 (24) decembrie 1905.
- Legea electorală din 3 iunie 1907* — vezi Regulamentul alegerilor pentru Duma de stat. 3 (16) iunie 1907.
- Legile organice ale statului* → vezi Colecția de legi ale Imperiului rus. Vol. I. Partea I. Legile organice ale statului. Ed. 1906.

- Lenin, V. I. Boicotarea Dumei lui Bulighin și insurecția.* — „Proletarii“, Geneva, 1905, nr. 12 din 16 (3) august, pag. 1. — 29.
- *— *Campania zemstvelor și planul „Iskeri“.* Editura de literatură de partid social-democrata V. Bonci-Bruevici și N. Lenin. Geneva, tip. cooperatistă, 1904, 26 pag. (Numai pentru membrii de partid. P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor : N. Lenin. — 112.
- *Ce-i de făcut? Problemele acute ale mișcării noastre.* Stuttgart, Dietz, 1902. VII, 144 pag. După titlu autor : N. Lenin. — 101, 102—103, 105, 106, 108, 109, 110, 112.
- *— *Ce-i de făcut? Problemele acute ale mișcării noastre.* — În : [Lenin, V. I.]. În 12 ani. Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 185—300. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 101, 102.
- *— *Congresul socialist internațional de la Stuttgart.* — În : Almanahul pentru toți pe 1908. F.l. [1907], col. 169—178. Semnat : N. L — б. — 191, 192.
- *Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve.* (Pe marginea cărții lui P. Struve : Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei. Petersburg. 1894). — În : Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice. Culegere de articole. Petersburg, tip. Soikin, 1895, pag. 1—144. Semnat : K. Tulin. — 98, 99—100, 101.
- *Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve.* (Oglindirea marxismului în literatura burgheză). Pe marginea cărții d-lui P. Struve : Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei. Petersburg. 1894. — În : [Lenin, V. I.]. În 12 ani. Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 1—125. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 98, 100.
- *Cum corectază Piotr Maslow ciornele lui Karl Marx.* — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 33, (5 august) 23 iulie, pag. 3—6. — 430.
- *Cuvînt de încheiere în problema agrară rostit [la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.].* — În : Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906. Moscova, tip. Ivanov, 1907, pag. 103—110. — 315, 340.
- *[Cuvîntare cu privire la programul partidului rostită la 22 iulie (4 august) 1903 la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R.].* — În : Congresul al II-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat

- de C.C. Geneva, tip. partidului, [1904], pag. 130—132. (P.M.S.D.R.). — 109.
- „De-auzi părerea unui prost...” (Insemnările unui publicist social-democrat). Petersburg, „Novaia Duma”, 1907. 24 pag. — 167.
- *Despre boicot.* — „Proletarii”, [Vîborg], 1906, nr. 1 din 21 august, pag. 2—3. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 29.
- *Despre bunele demonstrații ale proletarilor și proastele raționamente ale unor intelectuali.* — „Vpered”, Geneva, 1905, nr. 1 din 4 ianuarie (22 decembrie 1904), pag. 2—3. — 112.
- *Despre reorganizarea partidului.* — „Novaia Jizn”, Petersburg, 1905, nr. 9 din 10 noiembrie, pag. 2—3; nr. 13 din 15 noiembrie, pag. 2; nr. 14 din 16 noiembrie, pag. 2. Semnat: N. Lenin. — 106.
- *Dezvoltarea capitalismului în Rusia.* Procesul formării pieței interne pentru marea industrie. Petersburg, ed. Vodovozov, 1899. IX, IV, 480 pag.; 2 coli diagrame; VIII pag. tabele. Înaintea titlului autor: Vladimir Ilin. — 100, 223, 233, 234, 263, 303.
- * — *Dezvoltarea capitalismului în Rusia.* Procesul formării pieței interne pentru marea industrie. Ediția a 2-a, adăugită. Petersburg, „Pallada”, 1908. VIII, VIII, 489 pag. Înaintea titlului autor: Vladimir Ilin. — 223.
- *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Geneva, tip. partidului, 1905. VIII, 108 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 112.
- *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* [Petersburg], editat de C.C. al P.M.S.D.R. [1905]. IV, 129 pag. (P.M.S.D.R.). — 194.
- * — *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* — În: [Lenin, V. I.] În 12 ani. Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 387—469. Înaintea titlului autor: Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 112.
- *Fr. Mehring despre Duma a II-a.* — În: Probleme de tactică. Vol. II, Petersburg, „Novaia Duma”, 1907, pag. 65—72. Semnat: K.T. — 156.
- *Împotriva boicotului.* (Insemnările unui publicist social-democrat). — În: Boicotarea Dumei a III-a. [Petersburg], 1907, pag. 1—24. Semnat: N. Lenin. Pe copertă ca loc de editare figurează Moscova, tip. Gorizontov. — 194.
- * — *În 12 ani.* Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov,

- [1907]. XII, 471 pag. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 97, 98, 100—101, 102, 106, 110, 112.
- *În legătură cu cel de-al doilea proiect de program al lui Plehanov.* [Înainte de 14 (27) martie 1902.] În manuscris¹. — 108—109.
- *În legătură cu istoricul programului partidului — vezi Lenin, V. I.* Notă la articolul lui V. V. Vorovski „Roadele demagogiei“.
- *Marx despre „ciornii peredel“ de tip american.* — „Vpered“, Geneva, 1905, nr. 15 din 20 (7) aprilie, pag. 1—2. — 259.
- [Notă la articolul lui V. V. Vorovski „Roadele demagogiei“]. — „Vpered“, Geneva, 1905, nr. 11 din 23 (10) martie, pag. 2. — 108.
- *Note politice.* — „Proletarii“, [Geneva], 1908, nr. 21 din 26 (13) februarie, pag. 2. — 4, 24.
- *O critică necritică.* (În legătură cu articolul d-lui P. Skvortov „Fetișismul mărfii“ apărut în nr. 12 al revistei „Naucinoe Obozrenie“ din 1899). — „Naucinoe Obozrenie“, Petersburg 1900, nr. 5, pag. 945—954; nr. 6, pag. 1061—1067. Semnat : V. Ilin. — 223.
- *Observații la [al doilea] proiect de program [al lui Plehanov].* [Înainte de 14 (27) martie 1902]. În manuscris¹. — 108.
- *Observații la proiectul de program al comisiei.* [28 martie (10 aprilie) 1902]. În manuscris¹. — 108.
- *Observații suplimentare la proiectul de program al comisiei.* [Începutul lunii aprilie 1902]. În manuscris¹. — 102—109.
- *Oglindirea marxismului în literatura burgheză.* [Referat. Toamna anului 1894]². — 99.
- *Prefață la ediția a doua [a cărții „Sarcinile social-democrațiilor ruși“].* — În : [Lenin, V. I.] Sarcinile social-democrațiilor ruși. Ed. a 2-a. Cu o prefață a autorului și una a lui P. B. Akselrod. Editat de Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1902, pag. VI—XI. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor : N. Lenin. — 100—101.
- *Prefață la ediția a doua [a cărții „Sarcinile social-democrațiilor ruși“].* — În : [Lenin, V. I.] În 12 ani. Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 128—131. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 100—101.

¹ Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin“, vol. II, 1924, pag. 89—90, 65—87, 118—130, 131—133.

² Referatul nu s-a păstrat

- *Prefață la ediția a III-a [a cărții „Sarcinile social-democraților ruși”].* — În : [Lenin, V. I.] *Sarcinile social-democraților ruși.* Ed. a 3-a. Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. [1]. (P.M.S.D.R.). — 100—101.
- *Prefață la ediția a III-a [a cărții „Sarcinile social-democraților ruși”].* — În : [Lenin, V. I.] *În 12 ani. Culegere de articole.* Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 128. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 100—101.
- *Prefață la traducerea în limba rusă [a cărții lui K. Kautsky „Forțele motrice și perspectivele revoluției ruse”].* — În : Kautsky, K. *Forțele motrice și perspectivele revoluției ruse.* Traducere din limba germană („Neue Zeit“, nr. 9 și 10, 25. Jg., Bd. I). Sub îngrijirea și cu o prefață a lui N. Lenin. Moscova, „Novaia Epoha“, 1907, pag. 1—7. — 338.
- *Prigonitorii zemstvelor și hanibalii liberalismului.* — „Zarea“, Stuttgart, 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 60—100 semnat : T.P. — 101.
- *Prigonitorii zemstvelor și hanibalii liberalismului.* — În : [Lenin, V. I.] *În 12 ani. Culegere de articole.* Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 151—184. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 101.
- *Problema agrară.* Partea I. Petersburg, 1908. 264 pag. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. — 283, 380.
- *Problema agrară și „criticii lui Marx”.* — „Zarea“, Stuttgart, 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 258—302. Sub titlul : *Domnii critici în problema agrară.* Autor : N. Lenin. — 283, 288, 289, 293, 294.
- *Problema agrară și „criticii lui Marx”.* — În : [Lenin, V. I.] *Problema agrară.* Partea I. Petersburg, 1908, pag. 164—263. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. — 283, 380.
- *Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907.* — Petersburg, „Jizn i Znanie“, 1917. VIII, 271 pag. (Biblioteca științelor sociale. Nr. 39). Înaintea titlului autor : V. Ilin (N. Lenin). — 418.
- *Proiectul de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.* [Între 25 ianuarie (7 februarie) și 18 februarie (3 martie) 1902]. În manuscris¹. — 108—109.
- *Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R.* (Scrisoare către muncitorii din Petersburg). Moscova-Petersburg, [tip. „Delo“], 1906. 111 pag. — 277, 310, 314—317, 319, 333—334.

¹ Publicat pentru prima oară în „Culegeri din Lenin“, vol. II, 1924, pag. 43—50.

- *Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc*. Nr. 1. Petersburg, „Nașa Mîsl“, 1906, 31 pag. — 237—238, 243, 248, 277, 322, 329, 330—331, 338—334, 398, 400.
- *Rezoluție [cu privire la Duma a III-a de stat adoptată la Conferința organizației Petersburg a P.M.S.D.R. 27 octombrie (9 noiembrie) 1907]*. — „Proletarii“, [Vîborg], 1907, nr. 19 din 5 noiembrie, pag. 7. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. Sub titlul: *Rezoluția Conferinței organizației Petersburg a P.M.S.D.R.* — 137.
- *— *Sarcinile proletariatului în revoluția noastră*. (Proiect de platformă a partidului proletar). Petersburg, „Priboi“, septembrie 1917. 38 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 419.
- *Sarcinile social-democraților ruși*. Cu o prefață de P. Akselrod. Editat de P.M.S.D.R. Geneva, tip. „Uniunii social-democraților ruși“, 1898. 32 pag. — 101.
- *Sarcinile social-democraților ruși*. Ed. a 2-a. Cu o prefață a autorului și una a lui P. B. Akselrod. Editat de Liga din străinătate a social-democrației revoluționare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1902. XI, 24 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 100—101.
- *Sarcinile social-democraților ruși*. Ed. a 3-a. Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Geneva, tip. partidului, 1905. [1], 37 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 100—101.
- *— *Sarcinile social-democraților ruși*. — În: [Lenin, V. I.] În 12 ani. Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 127—149. Înaintea titlului autor: Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 100.
- *— *Scrisori cu privire la tactică*. Scrisoarea 1. Petersburg, „Priboi“, 1917. 20 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 419.
- *Un pas înainte, doi pași înapoi*. (Criza din partidul nostru). Geneva, tip. partidului, 1904. VIII, 172 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 106, 108, 109, 110, 114.
- *— *Un pas înainte, doi pași înapoi*. (Criza din partidul nostru). — În: [Lenin, V. I.] În 12 ani. Culegere de articole. Vol. 1. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 301—369. Înaintea titlului autor: Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 106, 110.
- *Victoria cadeșilor și sarcinile partidului muncitoresc*. Petersburg, [„Nașa Mîsl“, 1906]. 79 pag. Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 113.

- Lista membrilor Dumei a II-a de stat* — vezi Membrii Dumei a II-a de stat.
- Lista membrilor Dumei [a II-a] de stat pe partide.* — În : Indice la dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. A doua legislaură. 1907. Ședințele 1—53 (20 februarie — 2 iunie 1907). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, pag. 27—33. (Duma de stat). — 370.
- Lunacearski, A. V. Postfață [la cartea lui A. Labriola „Reformism și sindicalism“].* — În : Labriola, A. Reformism și sindicalism. Cu o prefață a autorului la ediția în limba rusă. Traducere din limba italiană de d-l Kirdețov, sub îngrijirea și cu o postfață a lui A. Lunacearski. Petersburg, [„Șipovnik“], 1907, pag. 246—267. — 439.
- Malîșevski, N. G. Rolul social-democrației în mișcarea de eliberare din Rusia.* — În : Culegerea întâi. Petersburg, Karceaghin, 1906, pag. 272—298. (Biblioteca „Eliberarea“). — 448.
- Mandatul Dumei de stat.* — În : Materiale pentru întocmirea mandatului Dumei de stat. Petersburg, imprimeriile statului, 1907, pag. 7—45, 48—57. (Duma de stat). — 466.
- [Mandatul încredințat de tătării din Crimeea unui deputat din Duma a II-a de stat.* Fragment citit în ședința a douăzeci și patra a Dumei a II-a de stat]. — În : Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. I. Ședințele 1—30 (20 februarie — 30 aprilie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, col. 1792—1793. (Duma de stat. A 2-a legislaură). — 395.
- Manifest.* 17 (30) octombrie 1905. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 222 din 18 (31) octombrie, pag. 1. — 16, 459—460.
- Manifest [cu privire la instituirea Dumei de stat.* 6 (19) august 1905]. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 169 din 6 (19) august, pag. 1. — 5, 12.
- [Martov, L] Imnul socialistului rus modern.* — „Zarea“, Stuttgart, 1901, nr. 1, aprilie, pag. 152—153. Semnat : Narcis Tuporîlov. — 416.
- *Ne putem da oare în lături ?* (Scrisoare către redacție) — „Tovarișci“, Petersburg, 1907, nr. 301 din 24 iunie (7 iulie) pag. 1—2. — 17, 33.
- Marx, K. A doua adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian.* 9 septembrie 1870. — 27, 457.

- *Capitalul*. Critica economiei politice. Vol. I. 1867. — 71.
- *Contrarevoluția din Prusia și casta magistraților din Prusia*. Aproximativ 23 decembrie 1848. — 125.
- *Prefață la ediția a doua [a lucrării „Opțișprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”]*. 23 iunie 1869. — 71.
- *Scrisoare către L. Kugelmann*. 3 martie 1869. — 24.
- *Scrisoare către L. Kugelmann*. 17 aprilie 1871. — 459.
- Marx, K. și Engels, F. Manifestul Partidului Comunist*. Decembrie 1847—ianuarie 1848. — 161.
- Maslov, P. P. Bazele principiale și teoretice ale programului agrar*. — „*Obrazovanie*”, Petersburg, 1907, nr. 2a, pag. 117—126 ; nr. 3, pag. 89—104. — 225, 244—247, 248, 249, 250, 283—285, 291, 292—295, 296, 297.
- *Critica programelor agrare și un proiect de program*. Moscova, „*Kolokol*”, 1905. 43 pag. (Prima bibliotecă. Nr. 31). — 244, 245, 249, 252, 323, 325—326, 327.
- *Cu privire la problema agrară*. (Critica criticilor). — „*Jizn*”, Petersburg, 1901, nr. 3, pag. 162—186 ; nr. 4, pag. 63—100. — 283.
- *Despre programul agrar*. — În : [Maslov, P. P.] X. Despre programul agrar. [Lenin, V. I.] Lenin, N. Răspuns la critica proiectului nostru de program. Editat de Liga social-democrației revoluționare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1903, pag. 1—25. (P.M.S.D.R.). Semnat : X. — 242—243.
- *Despre programul agrar*. [Lenin, V. I.] Lenin, N. Răspuns la critica proiectului nostru de program. Editat de Liga social-democrației revoluționare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1903. 42 pag. (P.M.S.D.R.). — 242—243.
- *Problema agrară în Rusia*. (Condițiile de dezvoltare a gospodăriei țărănești în Rusia). Ed. a 3-a. Petersburg, tip. „*Obščestvennaia polza*”, 1906. XIII, 462 pag. — 284—291, 295.
- [*Proiect de program agrar*]. — „*Partiinîe Izvestiia*”, [Petersburg], 1906, nr. 2 din 20 martie, pag. 12. Sub titlul comun : Proiecte de program agrar pentru congresul ce se apropie. — 242—243, 249—250, 264—265, 319, 333—334, 399.
- **Materiale cu privire la problema țărăneasă*. Dare de seamă asupra ședințelor congresului Uniunii țărănești din Rusia. 6—10 noiembrie 1905. Cu un articol introductiv de V. Groman. [Petersburg], „*Novii Mir*”, 1905. 114 pag. — 254, 267, 269—270.
- Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice*. Culegere de articole. Petersburg, tip. Soikin, 1895. 232, 259, III pag. — 98, 99—100, 101.

- Materiale pentru întocmirea mandatului Dumei de stat. Petersburg, imprimeriile statului, 1907. 78 pag. (Duma de stat). — 466.*
- [*Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a 2-a legislaturi*]. F.l., [1907]. 7, 23 pag. ; 1 040 f. — 184—185, 226, 227, 246—247, 248, 249, 250—251, 252—256, 270, 299, 336, 396—397, 405—406.
- [*Medem, V.*] *Schițe politice*. — În : Tribuna noastră. Publicație neperiodică. Vol. 1. Vilno, „Tribuna“, 1907, pag. 82—89. Semnat : V. M-d-m. — 425.
- Membrii Dumei a II-a de stat. Petersburg, „Puškinkaia Skoropeciati-
nia“, 1907. XII, 124 pag. — 689.*
- **Mertvago, A. P. Cît pământ există în Rusia și cum îl folosim noi?* — În : Prokopovici, S. N. și Mertvago, A. P. Cît pământ există în Rusia și cum îl folosim noi. Moscova, tip. Sîtin, 1907, pag. 19—28. (Biblioteca gospodarului. Sub redacția lui A. P. Mertvago). — 230, 234.
- [*Miklașevski, M. P.*] *Ultima Dumă*. (Impresii și cugetări). — „Obrazovanie“, Petersburg, 1907, nr. 7, pag. 48—72. Semnat : M. Nevedomski. — 56—57, 63.
- Militarismul și conflictele internaționale*. [Rezoluție adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „Proletarii“, [Viborg], 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 5—6. Sub titlul comun : Rezoluțiile congresului de la Stuttgart. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 73, 75—76, 77, 91, 116.
- Miliukov, P. N. „Dușmanii noștri nu sînt la stînga“*. — „Reci“, Petersburg, 1907, nr. 224 din 22 septembrie (5 octombrie), pag. 2. — 227.
- *Petersburg, 21 mai*. [Editorial]. — „Reci“, Petersburg, 1906, nr. 79, 21 mai (3 iunie), pag. 1—2. — 57.
- *Petersburg, 25 mai*. [Editorial]. — „Reci“, Petersburg, 1906, nr. 82, 25 mai (7 iunie), pag. 1. — 227, 363, 364.
- *Raport prezentat la congres cu privire la tactica partidului libertății poporului în Duma a III-a de stat*. — „Reci“, Petersburg, 1907, nr. 255 din 28 octombrie (10 noiembrie), pag. 3. — 157, 159—160.
- *Sarcinile comitetelor agrare locale, așa cum le înțeleg social-democrații și cadeții*. [„Reci“, 1906, nr. 82 din 25 mai (7 iunie)]. — În : Miliukov, P. N. Un an de luptă. Cronică publicistică, 1905—1906. Petersburg, 1907, pag. 457—460. (Biblioteca „Obșcestvennaia polza“). — 227.

- *Un an de luptă*. Cronică publicistică. 1905—1906. Petersburg, 1907. XVII, 550 pag. (Biblioteca „Obščestvennaia polza”). — 233.
- Moscova, 1 februarie*. [Editorial]. — „Russkie Vedomosti“, Moscova, 1908, nr. 27, 1 februarie, pag. 1—2. — 422.
- Moscova, 16 octombrie*. Noua Dumă. — „Golos Moskvī“, 1907, nr. 239, 16 octombrie, pag. 2—3. — 146.
- N.S. — *vezi* Svavițki, N. A.
- Narcis Tuporilov* — *vezi* Martov, L.
- „*Narodnii Vestnik*“, Petersburg, 1906, nr. 20 din 31 mai (13 iunie), pag. 1. — 218.
- „*Narodno-Socialisticeskoe Obozrenie*“. Fasc. 1. Petersburg, 1906, pag. 1—14. — 228.
- „*Naș Vek*“, Petersburg. — 433.
- 1908, nr. 967 din 9 (22) ianuarie, pag. 5. — 433.
- „*Naș Gazeta*“, Petersburg, 1908, nr. 3 din 19 martie (1 aprilie), pag. 3. — 456.
- „*Naș tribuna*“. Publicație neperiodică. Vol. 1. Vilno, „Tribuna“, 1907. 89 pag. — 425.
- „*Naucinoe Obozrenie*“, Petersburg, 1900, nr. 5, pag. 945—954 ; nr. 6, pag. 1 061—1 067. — 223—224.
- Nevedomski, M.* — *vezi* Miklașevski, M. P.
- „*Novaia Jizn*“, Petersburg, 1905, nr. 9, 10 noiembrie, pag. 2—3 ; nr. 13, 15 noiembrie, pag. 2 ; nr. 14, 16 noiembrie, pag. 2. — 106.
- „*Novoe Slovo*“, Petersburg, 1897, nr. 6, martie, pag. 1—20 ; nr. 7, aprilie, pag. 83—96, 34—62 ; nr. 8, mai, pag. 154—167. — 100.
- „*Novoe Vremea*“, Petersburg. — 60—61, 244, 461.
- „*Obrazovanie*“, Petersburg, 1907, nr. 1, pag. 193—230. — 283.
- 1907, nr. 2a, pag. 117—126 ; nr. 3, pag. 89—104. — 225, 245, 247, 248, 283, 291, 292—295, 296, 323, 325, 326.
- 1907, nr. 7, pag. 48—72. — 56, 63.
- Olenov, M.* *Bazele teoretice ale municipalizării pământului*. — „*Obrazovanie*“, Petersburg, 1907, nr. 1, pag. 193—230. — 283.
- „*Osvobojdienie*“, Paris, 1905, nr. 71 din 31 (18) mai, pag. 337—343. — 194.
-
- „*Partiinie Izvestiia*“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 12. — 242—243, 249, 264—265, 319, 334, 399.

„Partiinîe Izvestiia“, [Petersburg], 1907, nr. 6, 8 martie, pag. 1—3.
— 168.

Parvus. Care sînt divergențele noastre? Răspuns la articolul lui Lenin din „Proletarii“. Editat de „Iskra“. Geneva, tip. partidului, 1905. 28 pag. (P.M.S.D.R.). — 16—17.

— *După război.* — „Iskra“, [Geneva], 1905, nr. 111 din 24 septembrie, pag. 2—4; nr. 112, 8 octombrie. Supliment la nr. 112 al „Iskrei“, pag. 1. — 102, 107.

— *Piața mondială și criza agrară.* (Der Weltmarkt und die Agrarkrisis). Studii economice. Traducere din limba germană de L. I. Petersburg, ed. Popov, 1898. 143, II pag. (Biblioteca instructivă. Seria a 2-a (1898). Nr. 2). — 290—291.

— *Social-democrația și Duma de stat.* — „Iskra“, [Geneva], 1905, nr. 110, 10 septembrie, pag. 1—2. — 17.

Pereiaslavski, I. — *vezi* Hrustalev-Nosar, G. S.

Peșehonov, A. V. Pe teme actuale. Platforma noastră (contururile și limitele ei). — „Russkoe Bogatstvo“, Petersburg, 1906, nr. 8, pag. 178—206. — 254.

— *Pe teme actuale.* Revoluție de-a-ndoaselea. — „Russkoe Bogatstvo“, Petersburg, 1908, nr. 1, pag. 131—169; nr. 2, pag. 126—175. — 430.

— *Problema agrară în legătură cu mișcarea țărănească.* Editat de redacția revistei „Russkoe Bogatstvo“. Petersburg, tip. Klobukov, 1906. 136 pag. — 268, 335.

Petersburg, 18 octombrie. Alegerile au luat sfîrșit. — „Russkoe Zname“, Petersburg, 1907, nr. 226. — 146.

Petersburg, 31 ianuarie. [Editorial]. — „Rossiia“, Petersburg, 1908, nr. 670 din 31 ianuarie (13 februarie), pag. 1. — 424.

Petersburg, 2 februarie. [Editorial]. — „Reci“, Petersburg, 1908, nr. 28, 2 (15) februarie, pag. 2. — 424.

[*Pimenova, E. K.*] *Cronica vieții și politicii externe.* — „Sovremennii Mir“, Petersburg, 1907, nr. 12, pag. 73—85. Semnat: E. P. — 441, 443.

Plehanov, G. V. Ce e bine e bine. — „Tovarișci“, Petersburg, 1907, nr. 402, 20 octombrie (2 noiembrie), pag. 1—2. — 154—155.

— *Clasa muncitoare și intelectualitatea social-democrată.* „Iskra“, [Geneva], 1904, nr. 70 din 25 iulie, pag. 2—5; nr. 71, 1 august, pag. 2—4. — 108—109.

— *Critica teoriei și practicii sindicalismului.* — „Sovremennii Mir“, Petersburg, 1907, nr. 12, pag. 29—58. — 439, 440, 441.

- *[Declarație scrisă prezentată în ședința a 10-a a Congresului al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]*. — În : Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906. Moscova, tip. Ivanov, 1907, pag. 127. — 320—321.
- *In legătură cu problema agrară în Rusia*. — „Dnevnik Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1905, nr. 5, martie, pag. 1—20. — 359.
- *Încă o dată despre situația noastră*. (Scrisoare către tovarășul X) — „Dnevnik Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1905, nr. 4, decembrie, pag. 1—12. — 6.
- *Insemnările unui publicist*. Noi scrisori despre tactică și despre lipsa de tact. Petersburg, Ed. Glagolev, [1907]. 152 pag. — 338, 339—340.
- *[Întrebări adresate unor social-democrați din străinătate cu privire la caracterul revoluției ruse și la tactica pe care trebuie s-o urmeze social-democrații ruși]*. — În : Kautsky, K. Forțele motrice și perspectivele revoluției ruse. Traducere din limba germană. („Neue Zeit“, nr. 9 și 10, 25. Jg., Bd. I). Sub îngrijirea și cu o prefață de N. Lenin. Moscova, „Novaia Epoha“, 1907, pag. 29. — 339.
- *Noi și ei*. Petersburg, 1907. 64 pag. — 191—192.
- *Prefață [la cartea „Noi și ei“]*. — În : Plehanov, G. V. Noi și ei. Petersburg, 1907, pag. 3—22. — 191, 192.
- *Proiect de program al social-democraților ruși*. 1885—1887. — 238—239.
- *Situația noastră*. — „Dnevnik Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1905, nr. 3, noiembrie, pag. 1—23. — 6.
- *Vademecum pentru redacția revistei „Rabocce Delo“*. Culegere de materiale editată de grupul „Eliberarea muncii“. Cu o prefață de G. Plehanov. Geneva, tip. grupului vechilor narodovoliști, 1900. LII, 67 pag. — 195.
- „*Polearnaia Zvezda*“, Petersburg, 1905, nr. 3 din 30 decembrie, pag. 223—228. — 24—25.
- 1906, nr. 10 din 18 februarie, pag. 733—737. — 125.
- Politica colonială*. [Rezoluție adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „Proletarii“, [Vîborg], 1907, nr. 17 din 20 octombrie, pag. 4—5. Sub titlul comun : Rezoluțiile Congresului de la Stuttgart. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 84.
- **Poziția noastră în mișcarea sindicală*. — „Znamea Truda“, [Paris], 1907, nr. 2 din 12 iulie, pag. 1—4. — 190.
- „*Pravda*“, Moscova, 1906, Vol. IV, februarie, pag. 157—160. — 352.
- Presa din Rusia*. — „Tovariști“, Petersburg, 1907, nr. 296 din 19 iunie (2 iulie), pag. 2. — 38—45.

- Prima conferință generală a activiștilor de partid din Rusia.* Supliment special la nr. 100 al ziarului „Iskra”. Geneva, tip. partidului, 1905. 31 pag. (P.M.S.D.R.). — 29, 112—113.
- **Primul recensământ general al populației din Imperiul rus din 1897.* Partea I—II. Intocmit de Comitetul central de statistică pe baza datelor din departamentele locale. Editat de Comitetul central de statistică al ministerului de interne. Petersburg, 1897, 2 vol. În limbile rusă și franceză.
- *— Partea I. Populația imperiului după recensământul din 28 ianuarie 1897 pe județe. 29 pag. — 202.
- *— Partea a II-a. Populația orașelor după recensământul din 28 ianuarie 1897. 42 pag. — 202.
- Principalele rezoluții [adoptate la Congresul al III-lea al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia].* — În : Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. XVI—XXVII. (P.M.S.D.R.). — 29, 112—113.
- Problema agrară.* [Vol. I]. Culegere de articole de Ciuprov, Den, Dolgorukov, Fortunatov, Gherțenștein, Iveronov, Kaufman, Manuilov, Petrunkevici. Ed. a 2-a. Moscova, „Beseda”, 1906. XXXIV, 278 pag. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 230—232, 233, 235.
- Problema agrară.* Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherțenștein, Hauke, Iakușkin, Kaufman, Kutler, Levițki, Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda”, 1907. XIII, 648 pag. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 203, 213, 227, 271, 323, 331, 342, 364, 368.
- Probleme de tactică.* Vol. II. Petersburg, „Novaia Duma”, 1907. 79 pag. — 156.
- Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906.* Moscova, tip. Ivanov, 1907. VI, 420 pag. — 14, 29, 72, 84, 104, 191, 240—241, 249, 273, 277, 283, 303—304, 310—312, 313, 314—316, 317, 318—321, 322, 333, 340, 341, 344, 349, 351, 373, 396, 398—399, 479, 484.
- Procesele-verbale ale primului congres al partidului socialiștilor revoluționari.* Editat de C.C. al partidului socialiștilor-revoluționari. F.l., tip. partidului socialiștilor-revoluționari, 1906. 368 pag. (Partidul socialiștilor-revoluționari). — 165.
- Programul agrar, [adoptat la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.].* — În : Hotărârile și rezoluțiile Congresului de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. [Foaie volantă]. [Petersburg], tip. Comitetului Central, [1906], pag. 1. (P.M.S.D.R.). — 102, 201, 236, 240—242, 246—248, 249, 265,

295, 296, 323, 324, 336, 340, 341—344, 349—350, 351, 379, 391, 395, 400, 401, 402, 408, 409, 416.

Programul parlamentar al Uniunii 17 octombrie. — „Revi“, Petersburg, 1907, nr. 255, din 28 octombrie (10 noiembrie), pag. 4. — 157—158, 159.

Programul partidului constituțional-democrat, elaborat de congresul de constituire al partidului din 12—18 octombrie 1905. [Foaie volantă]. F.l., [1905]. 1 pag. — 184, 470.

Programul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, adoptat la Congresul al II-lea al partidului. — În : Congresul al II-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C. C. Geneva, tip. partidului, [1904], pag. 1—6. (P.M.S.D.R.). — 104, 238, 239—240, 274, 275, 322, 323, 342, 398.

Programul partidului (socialist-populist) al muncii. (Supus spre aprobare congresului de constituire a partidului). — „Narodno-Sotzialisticeskoe Obozrenie“. Fasc. 1. Petersburg, 1906, pag. 1—14. — 228.

Proiect de lege agrară generală, depus în Duma de stat de 33 de deputați. În : Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. II. Ședințele 19—38 (1 iunie—4 iulie). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 1153—1156. (Duma de stat). — 166, 253, 364, 365.

Proiect de lege agrară (principii fundamentale), depus în Duma de stat de 104 deputați. În : Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. I. Ședințele 1—18 (27 aprilie—30 mai). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 560—562. (Duma de stat). — 166, 246—247, 248, 249, 251, 252—255, 270, 300, 336, 397.

Proiect de lege agrară (principii fundamentale), [Depus în Duma a II-a de stat în numele grupului socialistilor-revoluționari]. — [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a doua legislaturi], filele 486—491. — 254, 404—405.

Proiect de lege cu privire la ridicarea misiunii imperiale ruse din Tokio la rangul de ambasadă. — În : Proiecte de lege adoptate de Duma de stat. A treia legislatură. Sesiunea I. 1907—1908. Petersburg, imprimeriile statului, 1908, pag. 42—43. — 466.

Proiect de lege cu privire la ziua de muncă de 10 ore, depus în Duma a II-a de stat de către cadeți — vezi Proiect de lege (principii fundamentale) cu privire la odihna normală a funcționarilor comerciali.

- Proiect de lege organică în problema agrară, [depus de 42 de membri ai Dumei de stat]. — În: Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. I. Ședințele 1—18 (27 aprilie—30 mai). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 248—251. — 226, 227, 251, 271, 358, 374—375.*
- Proiect de lege (principii fundamentale) [cu privire la asigurarea cu pământ a populației agricole, depus de către cadeți în Duma a II-a de stat]. — În: [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a doua legislaturi]. F.l., [1907], filele 293—295. — 226, 227.*
- Proiect de lege (principii fundamentale) [cu privire la odihna normală a funcționarilor comerciali, depus în Duma a II-a de stat de către cadeți]. — Ibid., filele 347—348. — 184.*
- Proiect de modificare a regulamentului cu privire la procedura examinării bugetului de stat, [depus de 40 de membri ai Dumei a III-a de stat]. — În: Anexe la dările de seamă stenografice ale Dumei de stat. A treia legislatură. Sesiunea I. 1907—1908. Vol. I (Nr. 1—350). Petersburg, imprimeriile statului, 1908, col. 31—36. — 449, 458.*
- [Proiect de reformă agrară în Lituania, depus în Duma a II-a de stat în numele grupului din Dumă al social-democraților din Lituania]. — În: Dările de seamă stenografice ale Dumei de stat. 1907. Sesiunea a doua. Vol. II. Ședințele 31—53 (1 mai—2 iunie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, col. 681—682. Anexă la darea de seamă stenografică a ședinței a 39-a. (Duma de stat a celei de-a doua legislaturi). — 394.*
- Proiect de reformă agrară (principii fundamentale), [depus în Duma a II-a de stat în numele fracțiunii social-democrate]. — În: Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. I. Ședințele 1—30 (20 februarie—30 aprilie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, col. 728—730. (Duma de stat a celei de-a doua legislaturi). — 402—403.*
- Proiect de reformă agrară (principii fundamentale), [depus în Duma a II-a de stat în numele Grupului trudovic și al Uniunii țărănești]. — În: [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a doua legislaturi]. F-l., [1907], filele 17—19, 37. — 246—247, 248, 249, 251, 252—255, 270, 300, 336, 397.*
- Proiect de program al grupului „Eliberarea muncii”. 1885 — vezi Plehanov, G. V. Proiect de program al social-democraților ruși. 1885—1887.*
- Proiect de program al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. (Elaborat de redacția ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”). — „Iskra”, [München], 1902, nr. 21, 1 iunie, pag. 1—2. — 108.*

- Proiecte de legi adoptate de Duma de stat. A treia legislatură. Sesiunea întâi. 1907—1908. Petersburg, imprimeriile statului, 1908. VIII, 546 pag. — 466.*
- Proiectul agrar al cadeșilor depus în Duma I de stat — vezi Proiect de lege organică în problema agrară depus de 42 de membri ai Dumei de stat.*
- Proiectul agrar al cadeșilor depus în Duma a II-a de stat — vezi Proiect de lege (principii fundamentale) cu privire la asigurarea cu pământ a populației agricole depus de către cadeși în Duma a II-a de stat.*
- Proiectul agrar al celor 105 depus în Duma a II-a de stat — vezi Proiect de lege agrară (principii fundamentale) depus în Duma a II-a de stat în numele grupului socialiștilor-revoluționari.*
- Proiectul agrar al celor 104 depus în Duma I de stat — vezi Proiect de lege agrară (principii fundamentale) depus în Duma de stat de 104 deputați.*
- Proiectul agrar al celor 104 depus în Duma a II-a de stat — vezi Proiect de reformă agrară (principii fundamentale) depus în Duma a II-a de stat în numele Grupului trudovic și al Uniunii țărănești.*
- Proiectul agrar al celor 33 depus în Duma I de stat — vezi Proiect de lege agrară (principii fundamentale) depus în Duma de stat de 33 de deputați.*
- Proiectul agrar al deputaților țărani moderați de dreapta. — „S.-Peterburgskie Vedomosti“, 1908, nr. 24 din 29 ianuarie (11 februarie), pag. 2. — 431.*
- Proiectul agrar al deputaților țărani moderați de dreapta. — „Stolicinaia Pošta“, Petersburg, 1908, nr. 224 din 30 ianuarie (12 februarie), pag. 5. — 431.*
- Proiectul agrar al socialiștilor-revoluționari depus în Duma a II-a de stat — vezi Proiect de lege agrară (principii fundamentale) depus în Duma a II-a de stat în numele grupului socialiștilor-revoluționari.*
- Proiectul agrar al trudovicilor, depus în Duma I de stat — vezi Proiect de lege agrară (principii fundamentale) depus în Duma de stat de 104 deputați.*
- Prokopovici, S. N. De cât pământ este nevoie. „Tovariși“, Petersburg, 1907, nr. 214 din 13 (26) martie, pag. 3. — 216.*
- *Statistica proprietății funciare pe anul 1905. — „Tovariși“, Petersburg, 1907, nr. 238 din 10 (23) aprilie pag. 3. — 216.*

**Prokopovici, S. N. și Mertvago, A. P. Cit pământ există în Rusia și cum îl folosim noi.* Moscova, tip. Sîtin, 1907. 28 pag. (Biblioteca gospodarului. Sub îngrijirea lui A. P. Mertvago). — 230—231, 234—235.

„*Proletarii*“, Geneva, 1905, nr. 12, 16 (3) august, pag. 1. — 29.

„*Proletarii*“, [Vîborg-Geneva-Paris]. — 427.

— [Vîborg], 1906, nr. 1, 21 august, pag. 2—3. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 29.

— 1906, nr. 7, 10 noiembrie, pag. 3—5. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 448.

— 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 3—6. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 69—76, 77, 84—85, 86, 89—90, 116, 191, 433, 434—435, 436, 438.

— 1907, nr. 19, 5 noiembrie, pag. 7. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 154.

— [Geneva], 1908, nr. 21, 26 (13) februarie, pag. 2, 4. — 430, 433.

— 1908, nr. 29, (29) 16 aprilie, pag. 3—4. — 456.

— 1908, nr. 33, (5 august) 23 iulie, pag. 3—6. — 430.

[*Răspunsul cancelariei guvernatorului general al Turkestanului la cererea tătarului Bektimirov de a i se acorda un lot din pământurile statului.* 15 decembrie 1906]. — În : Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. I. Ședințele 1—30 (20 februarie—30 aprilie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, col. 1 794. (Duma de stat. A 2-a legislatură). — 395.

„*Reci*“, Petersburg. — 63, 163, 164, 405, 424, 473.

— 1906, nr. 79, 21 mai (3 iunie), pag. 1—2. — 57.

— 1906, nr. 82, 25 mai (7 iunie), pag. 1. — 227, 363, 364.

— 1907, nr. 224, 22 septembrie (5 octombrie), pag. 2. — 121.

— 1907, nr. 255, 28 octombrie (10 noiembrie), pag. 3—4. — 157—158, 159—160.

— 1908, nr. 28, 2 (15) februarie, pag. 2. — 424.

— 1908, nr. 52, 1 (14) martie, pag. 2—3. — 471.

— 1908, nr. 53, 2 (15) martie, pag. 2. — 473—474.

Regulament cu privire la procedura examinării bugetului de stat, precum și la formalitățile necesare pentru cheltuieli neprevăzute în buget. — „Colecția de hotărâri și dispoziții ale guvernului publi-

cată sub îngrijirea Senatului ocîrmuitor“, Petersburg, 1906, nr. 51, 10 martie, art. 335, pag. 735—737. — 449, 450, 452, 453—454.

Regulamentul alegerilor pentru Duma de stat. [6 (19) august 1905]. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 169 din 6 (19) august, pag. 2—4. — 5, 12, 124.

Regulamentul alegerilor pentru Duma de stat. [3 (16) iunie 1907]. — „Colecția de hotărîri și dispoziții ale guvernului, publicată sub îngrijirea Senatului ocîrmuitor“, Petersburg, 1907, secț. I, nr. 94 din 3 iunie, art. 845, pag. 1303—1380. — 3, 47, 53, 135, 143—144, 157, 181, 317, 483.

Relațiile dintre partidul socialist și syndicate. [Rezoluție adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „Proletarii“, [Vîborg], 1907, nr. 17 din 20 octombrie, pag. 5. Sub titlul comun : Rezoluțiile congresului de la Stuttgart. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 72, 73, 84—85, 86, 191, 434—435, 436, 438.

Relațiile dintre syndicate și partidul politic. — „Vpered“, [Vîborg], 1907, nr. 14, 10 septembrie, pag. 2—4. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 434.

„*Revoluționnaia Rossiia*“, [Kuokkala — Tomsk — Geneva]. — 164.

Rezoluția [C.C. al P.M.S.D.R.] cu privire la syndicate. — „Proletarii“, [Geneva], 1908, nr. 21, 26 (13) februarie, pag. 4. — 433.

— [Rezoluția depusă de cadeți cu prilejul dezbaterii proiectului a 40 de membri ai Dumei a III-a de stat cu privire la lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget]. — „Stolicinaia Pošta“, Petersburg, 1908, nr. 214 din 18 (31) ianuarie, pag. 5. Sub titlul comun : Duma de stat. — 449—450, 453.

Rezoluție cu privire la atitudinea față de partidele neproletare, [adoptată la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.]. — În : Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907). Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909, pag. 454—455 (P.M.S.D.R.). — 138, 153, 178, 467.

Rezoluție cu privire la Duma de stat, [adoptată la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.]. — Ibid., pag. 455—456. — 29, 138, 150, 151, 178, 479.

Rezoluție cu privire la syndicate, [adoptată de un grup de bolșevici]. — „Proletarii“, [Vîborg], 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 6, la rubr. : Cronică. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 433.

Rezoluție cu privire la sindicate, [adoptată la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.]. — În : Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907). Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909, pag. 458. (P.M.S.D.R.). — 55, 72—73, 84—85, 93, 191, 192, 434—435, 484.

[Rezoluție cu privire la tactica în problema agrară, adoptată la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — În : Hotărârile și rezoluțiile Congresului de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. [Foaie volantă]. [Petersburg], tip. Comitetului Central, [1906], pag. 1. (P.M.S.D.R.). Sub titlul : Programul agrar. — 240, 249, 296, 332—333, 342, 351.

[Rezoluție depusă de octombriști cu prilejul dezbaterii proiectului a 40 de membri ai Dumei a III-a de stat cu privire la lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget]. — „Stolicinaia Pošta”, Petersburg, 1908, nr. 214 din 18 (31) ianuarie, pag. 5. Sub titlul comun : Duma de stat. — 449—450, 454.

Rezoluție împotriva ministerialismului adoptată la Congresul socialist internațional de la Amsterdam — vezi Internationale Regeln der sozialistischen Taktik.

[Rezoluțiile adoptate la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.]. — În : Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909, pag. 453—458. (P.M.S.D.R.). — 437.

Rezoluțiile adoptate de [prima conferință generală a activiștilor de partid]. — În : Prima conferință generală a activiștilor de partid. Supliment special la nr. 100 al ziarului „Iskra”. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. 15—30. (P.M.S.D.R.). — 29—30, 113.

Rezoluțiile Congresului de la Stuttgart. — „Proletarii”, [Vîborg], 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 4—6. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 69, 76.

„Rossiia”, Petersburg. — 244.

— 1908, nr. 670, 31 ianuarie (13 februarie), pag. 1. — 424.

— 1908, nr. 682, 14 (27) februarie, pag. 1. — 428, 429, 432.

Rubakin, N. A. Birocrația guvernantă de la noi în cifre. (Din „Studii despre înalta societate”). — „Sin Otecestva”, Petersburg, 1905, nr. 54 din 20 aprilie (3 mai), pag. 2—3. — 218.

— *Partidul lui Trepov în cifre.* — „Narodnii Vestnik”, Petersburg, 1906, nr. 20, 31 mai (13 iunie), pag. 1. — 218.

- „*Russkaia Misl*“, Moscova, 1908, vol. I, pag. 143—157. — 465.
- „*Russkie Vedomosti*“, Moscova. — 422, 430.
- 1907, nr. 136, 16 iunie, pag. 2. — 38, 42.
- 1908, nr. 27, 1 februarie, pag. 1—2. — 422.
- 1908, nr. 32, 8 februarie, pag. 2. — 430.
- 1908, nr. 51, 1 martie, pag. 4—5. — 472—473.
- „*Russkoe Bogatstvo*“, Petersburg. — 274, 430.
- 1906, nr. 8, pag. 178—206. — 253.
- 1908, nr. 1, pag. 131—169 ; nr. 2, pag. 126—175. — 430.
- „*Russkoe Gosudarstvo*“, Petersburg, 1906, nr. 39 din 18 (31) martie, pag. 4. — 124, 316.
- „*Russkoe Znamea*“, Petersburg, 1907, nr. 226. — 146.
- „*S.-Peterburgskie Vedomosti*“, 1908, nr. 24 din 29 ianuarie (11 februarie), pag. 2. — 431.
- Saltîkov-Șcedrin, M. E. Cuvinte uitate.* — 299.
- *Domnii Golovliov.* — 463.
- *Idilă modernă.* — 26.
- *Înmormîntare.* — 98.
- *Jurnalul unui provincial la Petersburg.* — 42.
- *Refugiul Mon Repos.* — 207, 410, 411.
- *Semnele timpului.* — 145, 146.
- *Sub semnul cumpătării și acurateței.* — 26, 226.
- *Un an încheiat.* — 98.
- Saturin, D. Din sala de ședințe.* — „*Stolicinaia Poșta*“, Petersburg, 1908, nr. 214 din 18 (31) ianuarie, pag. 4. — 449, 450, 454.
- Sbornik „Izvestii Krestianskih Deputatov” i „Trudovoi Rossii”.* Moscova, 1906. 269, III pag. — 228.
- Scrisoare către organizațiile locale.* — „*Proletarii*“, [Geneva], 1908, nr. 29 din (29) 16 aprilie, pag. 3—4, la rubrica : *Viața de partid.* — 456.
- Scrisoare către organizațiile de partid.* [Scrisoarea 1]. [Foaie volantă]. F.l., [noiembrie 1904]. 4 pag. (Numai pentru membrii de partid). — 112.

- Scrisoarea nr. 1 către organizațiile de partid.* [Foaie volantă]. F.I., [1907]. 1 pag. (P.M.S.D.R.). Semnat: Comitetul Central al P.M.S.D.R. — 21—22.
- Scrisori adresate lui F. A. Sorge și altora de către J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx și alții.* Traducere din limba germană de Politikus. În anexă scrisori și o biografie a lui F. A. Sorge scrisă de Eugen Dietzgen. Cu o prefață de N. Lenin și un portret al lui F. A. Sorge. Petersburg, Dauge, 1907. XXVI, 485, II pag. — 82, 344, 415.
- Sindicatul și partidul social-democrat.* — „Proletarii”, [Vîborg], 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 3—4. Pe ziar figurează ca loc de editare Moscova. — 433.
- „*Sîn Otecestva*”, Petersburg, 1905, nr. 54 din 20 aprilie (3 mai), pag. 2—3. — 219.
- Social-democrația și congresul muncitoresc.* — „Znamea Truda”, [Paris], 1907, nr. 6, 30 septembrie, pag. 1—3. — 163.
- Social-democrația din Rusia și sindicatele.* — „Znamea Truda”, [Paris], 1907, nr. 8, decembrie, pag. 9—10. — 434, 435—438.
- Sombart, W. Socialismul și mișcarea socială.* Traducere din limba germană. Petersburg, ed. Suvorin, 1906. IV, 404 pag. — 24.
- „*Sovremennii Mir*”, Petersburg, 1907, nr. 12, pag. 29—58, 73—85. — 439, 440, 441, 442, 443.
- Statistica Imperiului rus. XX.* Recensământul cailor buni pentru armată din anul 1888. Sub îngrijirea lui A. Sîrnev. Petersburg, editat de Comitetul central de statistică al ministerului de interne, 1891. VI, XXIII, 207 pag. În limbile rusă și franceză. — 206.
- Statistica Imperiului rus. XXXI.* Recensământul cailor buni pentru armată din anul 1891. Sub îngrijirea lui A. Sîrnev. Petersburg, editat de Comitetul central de statistică al ministerului de interne, 1894. IV, XXIX, 149 pag. În limbile rusă și franceză. — 206.
- Statistica proprietății funciare pe anul 1905.* Datele centralizate pentru cele 50 de gubernii ale Rusiei europene. Petersburg, tip. Minkov, 1907. 199 pag.; L pag. tabele (Comitetul central de statistică al ministerului de interne). — 202—206, 209, 216.
- Statutul partidului, [adoptat la Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.].* — În: Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc so-

cial-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. XXVIII—XXIX. (P.M.S.D.R.). — 155.

„*Stolicinaia Pošta*”, Petersburg. — 461.

— 1908, nr. 214, 18 (31) ianuarie, pag. 4—5. — 449, 450, 453, 454.

— 1908, nr. 224, 30 ianuarie (12 februarie), pag. 5. — 431.

— 1908, nr. 228, 3 (16) februarie, pag. 1. — 424.

— 1908, nr. 249, 28 februarie (12 martie), pag. 4. — 461.

[*Strumilin, S. G. Amendament la rezoluția cu privire la tactica în problema agrară, prezentat în ședința a 13-a a Congresului al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.*] — În : Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R. care a avut loc la Stockholm în 1906. Moscova, tip. Ivanov, 1907, pag. 157. — 351.

Struve, P. Criticilor mei. — În : Materiale pentru caracterizarea dezvoltării noastre economice. Culegere de articole. Petersburg, tip. Soikin, 1895, pag. 145—196. — 100.

— *Cum să ne regăsim?* Răspuns autorului scrisorii „Cum să nu ne pierdem?” — „*Osvobojdenie*”, Paris, 1905, nr. 71 din 31 (18) mai, pag. 337—343. — 194.

— *Două comitete de grevă.* — „*Polearnaia Zvezda*”, Petersburg, 1905, nr. 3 din 30 decembrie, pag. 223—228. — 24.

— *Insemnările unui publicist.* Congresul Uniunii 17 octombrie și convocarea Dumei de stat. — „*Polearnaia Zvezda*”, Petersburg, 1906, nr. 10, 18 februarie, pag. 733—737. — 124—125.

— *Marea Rusie.* Meditații în legătură cu problema puterii Rusiei. — „*Russkaia Misl*”, Moscova, 1908, cartea I, pag. 143—157. — 465.

— *Note critice în problema dezvoltării economice a Rusiei.* Fasc. I. Petersburg, tip. Skorohodov, 1894. X, 293 pag. — 98.

— *Pe diferite teme.* — „*Novoe Slovo*”, Petersburg, 1897, nr. 6, martie, pag. 1—20; nr. 7, aprilie, pag. 34—62. Semnat : Novus. — 100.

— *Studii de istorie a ideilor și relațiilor sociale din Germania din secolul al XIX-lea.* — „*Novoe Slovo*”, Petersburg, 1897, nr. 7, aprilie, pag. 83—96; nr. 8, mai, pag. 154—167. Semnat : S.T.R. — 100.

*[*Svavițki, N. A.*] *Programele agrare.* Culegere cuprinzând programele agrare ale partidelor socialiste din Europa occidentală și din Rusia. Intocmită de N. S. Cu o prefață de P. Maslov, [Moscova], „*Novii Mir*”, [1906]. 62 pag. — 380.

- Șanin, M. Municipalizare sau împroprietărire? Caracterul crizei agrare de la noi.* Vilno, „Tribuna“, 1907. 112 pag. — 270—272, 351—352.
- Ședința a patra [a Dumei de stat].* 4 mai 1906. — În: Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. I. Ședințele 1—18 (27 aprilie — 30 mai). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 162—237. (Duma de stat). — 393—394.
- Ședința a zecea [a Dumei de stat].* 16 mai 1906. — Ibid., pag. 389—419. — 358, 393.
- Ședința a unsprezecea [a Dumei de stat].* 18 mai 1906. — Ibid., pag. 421—472. — 380.
- Ședința a douăsprezecea [a Dumei de stat].* 19 mai 1906. — Ibid., pag. 473—530. — 358, 379, 385, 393, 394, 408.
- Ședința a treisprezecea [a Dumei de stat].* 23 mai 1906. — Ibid., pag. 531—585. — 394.
- Ședința a paisprezecea [a Dumei de stat].* 24 mai 1906. — Ibid., pag. 587—638. — 218—219, 227, 271, 393, 397, 407.
- Ședința a optsprezecea [a Dumei de stat].* 30 mai 1906. — Ibid., pag. 809—866. — 374—375.
- Ședința a nouăsprezecea [a Dumei de stat].* 1 iunie 1906. — În: Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. II. Ședințele 19—38 (1 iunie — 4 iulie). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 867—919. (Duma de stat). — 393.
- Ședința a douăzecea [a Dumei de stat].* 2 iunie 1906. — Ibid., pag. 921—976. — 396.
- Ședința a douăzeci și treia [a Dumei de stat].* 8 iunie 1906. — Ibid., pag. 1 097—1 156. — 365.
- Ședința a douăzeci și șasea [a Dumei de stat].* 13 iunie 1906. — Ibid., pag. 1 275—1 339. — 17.
- **Ședința a douăsprezecea [a Dumei de stat. A doua legislatură].* 19 martie 1907. — În: Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. I. Ședințele 1—30 (20 februarie — 30 aprilie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, col. 689—792. (Duma de stat. A²-a legislatură). — 266, 356—358, 360—362, 366, 369—376, 381, 385, 388, 390, 392, 395, 402, 403.

- **Ședința a paisprezecea [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
22 martie 1907. — Ibid., col. 893—984. — 218.
- **Ședința a șaisprezecea [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
26 martie 1907. — Ibid., col. 1 053—1 154. — 227, 264,
258—366, 376, 378, 385, 387—388, 403.
- **Ședința a optsprezecea [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
29 martie 1907. — Ibid., col. 1 273—1 374. — 321, 354—356,
359, 362, 363, 365, 366, 368, 396, 397, 403.
- **Ședința a douăzecea [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
2 aprilie 1907. — Ibid., col. 1 473—1 538. — 356, 370, 395, 404.
- **Ședința a douăzeci și doua [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
5 aprilie 1907. — În : Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei
de stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. I. Ședințele 1—30 (20 fe-
bruarie — 30 aprilie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907,
col. 1 597—1 662. (Duma de stat. A 2-a legislatură). — 228,
367—368, 402, 405.
- **Ședința a douăzeci și patra [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
9 aprilie 1907. — Ibid., col. 1 753—1 840. — 227, 356, 363—366,
382, 383, 394, 395, 405.
- **Ședința a douăzeci și șasea [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
12 aprilie 1907. — Ibid., col. 1 921—2 008. — 228, 370—374,
381—382, 383, 384, 389, 392.
- **Ședința a treizeci și doua [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
3 mai 1907. — În : Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de
stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. II. Ședințele 31—53 (1 mai —
2 iunie). Petersburg, imprimeriile statului, 1907, col. 61—130.
(Duma de stat. A 2-a legislatură). — 253, 392, 396.
- **Ședința a treizeci și noua [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
16 mai 1907. — Ibid., col. 617—682. — 230, 257, 357, 358,
359, 366, 367, 385—386, 393, 394, 395—396, 401, 405—406.
- **Ședința a patruzeci și șaptea [a Dumei de stat. A doua legislatură].*
26 mai 1907. — Ibid., col. 1 165—1 246. — 210, 215, 264, 265,
266, 269, 312, 365—366, 376, 377, 378, 380, 390—391, 393, 401,
406—408.
- Ședința a nouăsprezecea [a Dumei de stat. A treia legislatură].*
12 ianuarie 1908. — În : Dărilor de seamă stenografice [ale
Dumei de stat]. 1907—1908. Sesiunea întâi. Partea I. Ședințele

1—30 (1 noiembrie 1907 — 19 februarie 1908). Petersburg, imprimeriile statului, 1908, col. 1 141—1 198 (Duma de stat. A 3-a legislatură). — 449, 450, 455.

Ședința a douăzecea [a Dumei de stat. A treia legislatură]. 15 ianuarie 1908. Ibid., col. 1 199—1 278. — 449, 450, 452.

Ședința a treizeci și doua [a Dumei de stat. A treia legislatură]. 27 februarie 1908. — În: Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1908. Sesiunea întâi. Partea a II-a. Ședințele 31—60 (21 februarie — 6 mai 1908). Petersburg, imprimeriile statului, 1908, col. 93—144. (Duma de stat. A 3-a legislatură). — 461—465, 466.

[Telegrama adresată de C.C. al partidului socialiștilor-revoluționari delegaților la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „Znamea Truda“, [Paris], 1907, nr. 5, 12 septembrie, pag. 2, în art.: Congresul socialist internațional de la Stuttgart. — 130.

Tezele cu privire la tactică adoptate la 26 octombrie. — „Reci“, Petersburg, 1907, nr. 255 din 28 octombrie (10 noiembrie), pag. 3—4. — 159.

„*Tovarișci*“, Petersburg. — 34, 38—39, 41, 43, 44, 56, 63, 66, 92, 102, 121, 141, 154, 161, 163, 216.

— 1907, nr. 214, 13 (26) martie, pag. 3. — 216—217.

— 1907, nr. 238, 10 (23) aprilie, pag. 3. — 216—217.

— 1907, nr. 260, 8 (21) mai, pag. 1—2; nr. 266 din 15 (28) mai, pag. 3; nr. 287, 8 (21) iunie, pag. 1. — 163.

— 1907, nr. 296, 19 iunie (2 iulie), pag. 2. — 38—45.

— 1907, nr. 299, 22 iunie (5 iulie), pag. 3. — 45.

— 1907, nr. 301, 24 iunie (7 iulie), pag. 1—2. — 17—33.

— 1907, nr. 348, 18 (31) august, pag. 1. — 56, 57—61, 63.

— 1907, nr. 351, 22 august (4 septembrie), pag. 1—2. — 65.

— 1907, nr. 374, 18 septembrie (1 octombrie), pag. 3. — 163.

— 1907, nr. 402, 20 octombrie (2 noiembrie), pag. 1—2. — 154—155.

— 1907, nr. 407, 26 octombrie (8 noiembrie), pag. 4. — 158—159.

— 1907, nr. 410, 30 octombrie (12 noiembrie), pag. 4. — 158.

[Troșki, L. D.] Sarcinile noastre politice. (Probleme tactice și organizatorice). Editat de P.M.S.D.R. Geneva, tip. partidului, 1904.

- XI, 107 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor : N. Troțki.
— 106.
- Trubețkoi, S. N. [Cuvântare rostită la audiența acordată de țară delegației zemstvelor. 6 (19) iunie 1905]. „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 121 din 8 (21) iunie, pag. 1. — 123.*
- „*Trudovaia Rossiia*“, Petersburg. — 251.
- Turgheniev, I. S. Desțelenire. — 472.*
- *Părinți și copii. — 288.*
- *Povestirile unui vânător. Burmistrul. — 44—45.*
- „*Țăranul*“ în *Dumă*. — „*Russkoe Gosudarstvo*“, Petersburg, 1906, nr. 39 din 18 (31) martie, pag. 4. Semnat : Șegno. — 124, 316.
- Ucaz către Senatul ocîrmuitor [cu privire la acordarea de credite țăranilor prin Banca agricolă în schimbul unei ipoteci pe loturile cu care au fost împrumutați. 15 (28) noiembrie 1906]. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1906, nr. 256, 18 noiembrie (1 decembrie), pag. 1. — 176, 225, 253, 260, 302—303, 356, 375, 404—405, 428.*
- Ucaz către Senatul ocîrmuitor [cu privire la ieșirea țăranilor din obști și la împrumutarea lor cu loturi. 9 (22) noiembrie 1906]. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1906, nr. 252, 12 (25) noiembrie, pag. 1. — 167, 176, 225, 253, 260, 272, 302—303, 356, 375, 405—406, 428—429.*
- Ucaz către Senatul ocîrmuitor [cu privire la modificarea și completarea regulamentului alegerilor pentru Duma de stat. 11 (24) decembrie 1905]. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 268 din 13 (26) decembrie, pag. 1, la rubrica : Acte guvernamentale. — 47, 53, 124, 131, 136, 181, 316.*
- „*Unirea*“ opoziției. — „*Stolicinaia Poșta*“, Petersburg, 1908, nr. 228, 3 (16) februarie, pag. 1. — 424—425.
- Vibleaev, P. Partidul socialist-populist și problema agrară. — În : Culegerea I. Petersburg, „Nașa Mîsl“, 1907, pag. 75—93. — 167, 253, 268.*
- „*Vpered*“, Geneva, 1905, nr. 1, 4 ianuarie (22 decembrie 1904), pag. 2—3. — 112.
- 1905, nr. 11, 23 (10) martie, pag. 2. — 108.
- 1905, nr. 15, 20 (7) aprilie, pag. 1—2. — 259.

- „*Vpered*“, [Viborg], 1907, nr. 14, 10 septembrie, pag. 2—4. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 434.
- Webb, S. și B. *Istoria mișcării muncitorești din Anglia*. Traducere din limba engleză de G. A. Pepern. Petersburg, Ed. Pavlenkov, 1899. 363 pag. Înaintea titlului autori : S. și B. Webb. — 24.
- „*Zarea*“, Stuttgart. — 100.
- 1901, nr. 1, aprilie, pag. 152—153. — 416.
- 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 60—100, 258—302. — 101, 283, 288, 289, 293, 294.
- „*Zarniți*“. Vol. I. Petersburg, tip. Bezobrazov, 1907. 128 pag. — 192.
- Zetkin, C. *Congresul socialist internațional de la Stuttgart*. — În : „*Zarniți*“, Vol. I. Petersburg, tip. Bezobrazov, 1907, pag. 105—112. — 192.
- „*Znamea Truda*“, [Paris]. — 171.
- 1907, nr. 2, 12 iulie, pag. 1—4. — 190.
- 1907, nr. 5, 12 septembrie, pag. 2—4. — 130—131, 189—190.
- 1907, nr. 6, 30 septembrie, pag. 1—3. — 163.
- 1907, nr. 8, decembrie, pag. 6—10. — 434—438.
- [Adler, W. *Die Abänderung zur Resolution zur Frage des Frauenwahlrechts, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel : Die Kommissionen. Frauenwahlrecht. — 88, 94.
- [*Afterword of editorial stuff to Burnett's article «Sold again!»*]. — «Justice», London, 1907, N. 1,245, November 23, p. 4. — 442.
- Almanach de Gotha*. Annuaire généalogique, diplomatique et statistique, 1908. Gotha, Perthes [1907]. XXIV, 1194 p. — 328.
- «*Aus der Weltpolitik*», München, 1903, N 48, 30. November, S. 1—10. — 107.
- Baer, K. u. Helmersen, G. *Beiträge zur Kenntnis des Russischen Reiches und der angrenzenden Länder Asiens*. Auf Kosten der Akademie der Wissenschaften hrsg. von Baer, K. u. Helmersen, G. 11. Bd. Gemischten Inhalts. S.-Pb., Die Akademie der Wissenschaften, 1845, 183 S. — 235.

- [*Bebel, A. Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — 75, 89.
- [*Beer, H. Resolutionsentwurf zur Frage der Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Die Beziehungen zwischen den politischen Parteien und den Gewerkschaften. — 190, 437.
- [*Die Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften. Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Partei und Gewerkschaft. — 73, 85, 86, 93, 191, 192, 437, 438, 439.
- [*Die Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften. Resolutionsentwurf der Kommissionsmehrheit des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 190.
- Bogdanow, A. Ernst Mach und die Revolution*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1907—1908, 26. Jg., Bd. 1, N 20, S. 695—700. — 427.
- Brouckère, L., de. Rapport sur les rapports entre les partis politiques socialistes et les associations professionnelles, présenté au nom du Parti Ouvrier Belge*. — In: Propositions et Projets de Résolutions avec rapports explicatifs présentés au congrès Socialiste International de Stuttgart (18—24 août 1907). Edition en 3 langues du Bureau Socialiste International. [Bruxelles, 1907], p. 30—88. — 73.
- **Brownlie, J. T. A. dishonourable peace*. — «The Labour Leader», London, 1907, N 21, November 15, p. 322. — 443.
- **Burnett, J. Sold again!* — «Justice», London, 1907, N 1,245, November 23, p. 4. — 442.
- «*La Caserne*», Haine st. Paul. — 118.
- «*La Caserne*», Paris. — 118.

[*La commune révolutionnaire*]. Aux Communaux. Londres, 1874.
12 p. — 9.

«*Conscrit*», Paris. — 118.

«*Corriere della Sera*», Milano, 1908, N 41, 10 Febbraio, p. 1—2. — 446.

— 1908, N 42, 11 Febbraio, p. 5. — 446.

Croci, P. *L'ira nemica anche oltre tomba. L'inevitabilità d'una nuova instaurazione*. — «*Corriere della Sera*», Milano, 1908, N 42, 11 Febbraio, p. 5. — 446.

— *Lo stato d'animo nazionale*. — «*Corriere della Sera*», Milano, 1908, N 41, 10 Febbraio, p. 1—2. — 446.

— *La visita del popolo alle salme reali*. — «*Corriere della Sera*», Milano, 1908, N 41, 10 Febbraio, p. 2. — 446.

[*Die Ein- und Auswanderung der Arbeiter*. Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «*Vorwärts*», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «*Vorwärts*», S. 2—3; N 195, 22. August. 1. Beilage des «*Vorwärts*», S. 2—3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Die Ein- und Auswanderung der Arbeiter. — 74, 87.

Eine Verleugnung des Klassenkampfes. — «*Vorwärts*», Berlin, 1908, N 48, 26. Februar, S. 1. — 469—471.

«*En Avant*». — 118.

Engels, F. *Internationales aus dem Volksstaat (1871—75)*. Berlin, Expedition des «*Vorwärts*» Berliner Volksblatt, 1894. 72 S. — 9—10.

— *Programm der blanquistischen Kommune-Flüchtlinge*. («*Volksstaat*», 1874, N 73). — In: Engels, F. *Internationales aus dem Volksstaat (1871—75)*. Berlin, Expedition des «*Vorwärts*» Berliner Volksblatt, 1894, S. 40—46. — 9—10.

Engels, F. *Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmwerfes 1891*. — «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 1, S. 5—13. — 447—448.

Der Entwurf des neuen Parteiprogramms. III. — «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. II, N 51, S. 780—791. — 447—448.

Erste internationale Konferenz sozialistischer Frauen. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 192, 18. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3; N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 3; N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. — 72, 88, 94.

[*Die erste Sitzung des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 192—194.

«*Frankfurter Zeitung*», Frankfurt am Main. — 428.

— 1908, Februar. — 444—446.

— 1908, N 76, 16. März. — 474—476.

Frauenwahlrecht. [Debatten auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2—3. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 71—72, 87, 88, 94.

[*Frauenwahlrecht.* Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Frauenwahlrecht. — 72, 87—88, 94.

«*Die Gleichheit*», Stuttgart, 1907, N 18, 2. September. — 73, 82, 83, 85, 90, 92, 191.

**The great surrender.* — «The Labour Leader», London, 1907, N 21, November 15, p. 328. — 442.

[*Guesde, J. Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — 75, 89.

[*Hervé, G. Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — 74—75, 88—89.

Internationale Regeln der sozialistischen Taktik. [Die Resolution des Internationalen Sozialistenkongresses zu Amsterdam]. — In: Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam. 14. bis 20. Au-

- gust 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904, S. 31—32. — 82.
- Internationaler sozialistischer Kongreß.* — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2; N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1; N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2; N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3; N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3; N 198, 25. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. — 69—76, 82—90.
- Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam.* 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904. 78 S. — 82.
- [Jaurès, J.] [*Resolutionsentwurf zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — 75.
- «*Journal des Débats politiques et littéraires*», Paris, 1908, 15 Mars. — 476.
- *«*Justice*», London, 1907, N 1 244, November 16, p. 6. — 442.
- *— 1907, N 1,245, November 23, p. 4. — 442.
- Kaufmann, R. Die Kommunal финанzen* (Großbritannien, Frankreich, Preußen). Leipzig, Hirschfeld, 1906. 2 Bände. (Hand- und Lehrbuch der Staatswissenschaften in selbständigen Bänden, begründet von K. Frankenstein, fortgesetzt von Heckel. 2. Abt.: Finanzwissenschaft. V. Bd.). — 327—328.
- **Kautsky, K. Die Agrarfrage.* Eine Übersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik der Sozialdemokratie. Stuttgart, Dietz, 1899. VIII, 451 S. — 259, 282, 283, 289—291.
- *Die Agrarfrage in Rußland.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1905—1906, 24. Jg., Bd. 1, N 13, S. 412—423. — 300, 377.
- [*Der Bericht über die Rede von K. Kautsky in einer Versammlung der Leipziger Genossen*]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 209, 7. September. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. Unter dem Gesamttitel: Debatten über den Stuttgarter Kongreß. Leipzig. — 73, 85, 86, 191, 434.
- *Partei und Gewerkschaft.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1905—1906, 24. Jg., Bd. 2, N 48, S. 716—725; N 49, S. 749—754. — 190.

- *Der Parteitag von Mannheim.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 1, S. 4—10. — 190.
- *— *Die soziale Revolution.* I. Sozialreform und soziale Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1907. 64 S. — 340, 416.
- *Der Stuttgarter Kongreß.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 2, N 48, S. 724—730. — 83.
- *Triebkräfte und Aussichten der russischen Revolution.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 9, S. 284—290; N 10, S. 324—333. — 338—339.
- *— *Vorwort zur zweiten Auflage [des Buches «Die soziale Revolution»].* — In: Kautsky, K. Die soziale Revolution. I. Sozialreform und soziale Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1907, S. 5—6. — 339.
- Die Kolonialfrage.* [Debatten auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2; N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 69—71, 83—84.
- [*Die Kolonialfrage.* Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Die Kommission für die Vorbereitung der Kolonialfrage. — 69—70, 83—84.
- Die Kolonialfrage.* Resolutionsentwurf der Kommissionsmehrheit auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 69—70, 84.
- Kommission für Frauenstimmrecht.* — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 194, 21. August, S. 4. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 72, 87—88.
- *«*The Labour Leader*», London, 1907, N 21, November 15, p. 322, 328. — 442—443.
- [*Lenin, W. I. u. Luxemburg, R. Änderungen zum Resolutionsentwurf Bebel's zur Frage des Militarismus und der internationalen Konflikte, eingebracht auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart.*] — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — 75, 77, 78, 89.

- Marx, K. u. Engels, F. Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels*, 1841 bis 1850. Bd. 2. Von Juli 1844 bis November 1847. Stuttgart, Dietz, 1902. VIII, 482 S. (In : Aus dem literarischen Nachlaß von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. 2). — 259, 265, 304—305.
- *Der Volkstribun, redigiert von Hermann Kriege in New-York.* — In : Marx, K. u. Engels, F. Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels. 1841 bis 1850. Bd. 2. Von Juli 1844 bis November 1847. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 414—428. (In : Aus dem literarischen Nachlaß von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. 2). — 259, 265, 304—305.
- **Marx, K. Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III. T. 1. Buch III : Der Gesamtprozeß der kapitalistischen Produktion. Kapitel I bis XXVIII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg, Meißner, 1894. XXVIII. 448 S. — 276, 283, 287, 291, 294.
- *— *Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III. T. 2. Buch III : Der Gesamtprozeß der kapitalistischen Produktion. Kapitel XXIX bis LII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg, Meißner, 1894, IV, 422 S. — 258, 276, 283, 287, 291, 292, 294, 298—300, 301—303.
- Marx, K. Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript «Zur Kritik der politischen Ökonomie». Hrsg. von K. Kautsky. Bd. I. Die Anfänge der Theorie vom Mehrwert bis Adam Smith. Stuttgart, Dietz, 1905. XX, 430 S. — 284.
- *Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript «Zur Kritik der politischen Ökonomie». Hrsg. von K. Kautsky. Bd. II. David Ricardo. T. 1. Stuttgart, Dietz, 1905 XII, 344 S. — 255, 258, 282, 284, 285, 304—305.
- *Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript «Zur Kritik der politischen Ökonomie». Hrsg. von K. Kautsky. Bd. II. David Ricardo. T. 2. Stuttgart, Dietz, 1905. IV, 384 S. — 255, 258, 281, 282, 284.
- Maßlow, P. Die Agrarfrage in Rußland.* Die bäuerliche Wirtschaftsform und die ländlichen Arbeiter. Autorisierte Übersetzung von M. Nachimson. Stuttgart, Dietz, 1907. XIII, 265 S. — 295.
- Mehring, F. Deutscher Liberalismus und russische Duma.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 23, S. 761—764. — 156.
- Der Militarismus und die internationalen Konflikte.* [Debatten auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]. —

«Vorwärts», Berlin, 1907, N 198, 25. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. Unter dem Gesamttitel: Internationaler sozialistischer Kongreß. — 88, 89.

Der Militarismus und die internationalen Konflikte. [Debatten in der Kommission des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — «Vorwärts», Berlin, 1907, N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 2; N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4; N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4; N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3; N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 3—4. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen. Der Militarismus und die internationalen Konflikte. — 74—76, 77—78, 89, 93.

«Die Neue Zeit», Stuttgart, 1890—1891, Jg. IX, Bd. II, N. 51, S. 780—791. — 447—448.

— 1901—1902, Jg. XX, Bd. 1, N 1, S. 5—13. — 447—448.

— 1905—1906, 24. Jg., Bd. 1, N 13, S. 412—423. — 300, 377.

— 1905—1906, 24. Jg., Bd. 2, N 48, S. 716—725; N 49, S. 749—754. — 190.

— 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 1, S. 4—10. — 190.

— 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 9, S. 284—290; N 10, S. 324—333. — 339—340.

— 1906—1907, 25. Jg., Bd. 1, N 23, S. 761—764. — 156.

— 1906—1907, 25. Jg., Bd. 2, N 48, S. 724—730. — 83.

— 1907—1908, 26. Jg., Bd. 1, N 20, S. 695—700. — 427

*«The New Age», [London], 1907, N 691, Dec. 7, S. 101—102. — 443.

*Notes of the week. — «The New Age», [London], 1907, N 691, Dec. 7, S. 101—102. — 443.

Outline of scheme for conciliation and arbitration. General principles. — «The Times», London, 1907, N 38,484, November 7, S. 4. — 443.

Parvus. Der Anfang vom Ende? — «Aus der Weltpolitik», München, 1903, N 48, 30. November, S. 1—10. — 107.

«La Patrie en Danger», Paris. — 457.

«Pays». — 446.

Plechanow, G. [Änderung zur Resolution Beers zur Frage der Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften

auf dem Internationalen sozialistischen Kongreß zu Stuttgart]
— «Vorwärts», Berlin, 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des
«Vorwärts», S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Kommissionen.
— 191, 192, 437—438.

Propositions et Projets de Résolutions avec rapports explicatifs présentés au congrès Socialiste International de Stuttgart (18—24 août 1907). Edition en 3 langues du Bureau Socialiste International. [Bruxelles, 1907]. XCVI, 608 p. — 73.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Breslau vom 6. bis 12. Oktober 1895. Berlin, Expedition des «Vorwärts», 1895. 223 S. — 440—441.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1903, 448 S. — 141.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Essen vom 15. bis 21. September 1907. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1907 413 S. — 73, 193, 440—441.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Mannheim vom 23. bis 29. September 1906, sowie Bericht über die 4. Frauenkonferenz am 22. u. 23. September 1906 in Mannheim. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1906. 488 S. — 190.

**The Railway settlement*. — «The Labour Leader», London, 1907, N. 21, November 15, p. 322. Signature: W. R. — 442—443.

«*Reynolds Newspaper*», London. — 442—443.

Rodbertus-Jagetzow, I. K. Soziale Briefe an von Kirchmann. — 286.

«*Sächsische Arbeiterzeitung*», 1908, Februar. — 468—469, 471.

Sismondi, J. C. L. Simonde de. Études sur l'économie politique. T. I. Bruxelles, société typographique Belge, 1837. IX, 327 p. — 71.

Südekum, A. Die Taktik der Reaktionäre. — «*Sächsische Arbeiterzeitung*», 1908, Februar. — 468—469, 471.

Terms of settlement. Adhesion of masters and men. — «The Times», London, 1907, N 38,484, November 7, p. 4. — 443.

«*The Times*», London. — 442—443.

— 1907, N 38,484, November 7, p. 4. — 443.

- Vorbemerkung des Übersetzers [zum Art. von A. Bogdanow «Ernst Mach und die Revolution»].* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1907—1908, 26. Jg., Bd. 1, N 20, S. 695—696. — 427.
- «Vorwärts», Berlin, 1907, N 192, 18. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3. — 72, 88, 94.
- 1907, N 193, 20. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. — 69—76, 82—90, 192—193.
- 1907, N 193, 20. August. 2. Beilage des «Vorwärts», S. 2, 3. — 69—70, 72, 74—76, 77—78, 83—84, 88, 89, 93, 94.
- 1907, N 194, 21. August, S. 4. — 72, 87—88.
- 1907, N 194, 21. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—4. — 69—76, 77—78, 82—90, 93, 190, 437.
- 1907, N 195, 22. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—4. — 69—76, 77—78, 82—90, 93.
- 1907, N 196, 23. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—3. — 69—76, 77—78, 82—90, 94, 191, 192, 437, 439.
- 1907, N 197, 24. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—4. — 69—76, 77—78, 82—90, 93, 190.
- 1907, N 198, 25. August. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1—2. — 69—76, 82—90.
- 1907, N 209, 7. September. 1. Beilage des «Vorwärts», S. 1. — 73, 85, 86, 191, 434.
- 1908, N 44, 21. Februar, S. 1. — 468, 471.
- 1908, N 48, 26. Februar, S. 1. — 469—471.
- Wahlrechtskampf — Klassenkampf!* — «Vorwärts», 1908, N 44, 21. Februar, p. 1. — 468, 471.
- **Welshed!* — «Justice», London, 1907, N 1, 244, November 16, p. 6. — 442.
- «Westminster Review». — 289.
- *[*The Worker's letter to the editorial staff*]. — «Justice», London, 1907, N 1, 245, November 23, p. 4. — 442.
- [*Zetkin, K.*] *Der Internationale sozialistische Kongreß zu Stuttgart.*
— «Die Gleichheit», Stuttgart, 1907, N 18, 2. September. — 73, 82, 83, 85, 90, 92—94, 191—192.

INDICE DE NUME

A

Adjemov, M. S. (n. 1878) — membru al partidului cadet, deputat în Duma a II-a, a III-a și a IV-a de stat, de profesiune medic. A făcut parte din diverse comisii ale Dumei: comisia pentru reforme judiciare, comisia bugetară etc. A colaborat la „Vestnik Prava“, „Russkie Vedomosti“, „Vestnik Partii Narodnoi Svobodî“ și la alte publicații. În 1917 a fost membru al C.C. al partidului cadet și a candidat în alegerile pentru Adunarea constituantă. După Revoluția Socialistă din Octombrie — militant activ al emigrației albgardiste la Paris. — 453.

Adler, Viktor (1852—1918) — unul dintre organizatorii și liderii social-democrației austriece; la începutul activității sale politice a fost radical burghez, iar de la mijlocul deceniului al 9-lea al secolului trecut a luat parte la mișcarea muncitorească. În 1886, Adler a fondat ziarul „Die Gleichheit“; cu începere din 1889 a fost redactor al organului central al social-democrației austriece „Arbeiter-Zeitung“. În ultimele două decenii ale secolului trecut a întreținut legături cu F. Engels, dar curînd după moartea acestuia a alunecat spre reformism și a fost unul dintre conducătorii oportunistului. În timpul războiului mondial din 1914—1918, Adler a adoptat o poziție centristă, a propovăduit „pacea între clase“ și a combătut acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare. În 1918, după instaurarea republicii burghize în Austria, a fost cîtva timp ministru al afacerilor externe. — 87, 88, 94, 131.

Afanasiev, A. G. (n. 1859) — țaran fără partid, deputat în Duma a II-a de stat din partea Regiunii Oastei Donului. A făcut parte din comisia agrară a Dumei; a participat la dezbaterile în problema agrară. — 370, 372.

Afanasiev, K. I. (n. 1875) — cadet, deputat în Duma I de stat din partea Regiunii Oastei Donului, preot. În anii 1907—1916 a fost agent secret al secției ohranei din regiunea Donului, dînd rapoarte informative cu privire la activitatea cadetilor, a socialiștilor-revoluționari și deputaților din Duma de stat. În 1920 a fost jude-

cat și condamnat de Tribunalul revoluționar al regiunii Don pentru că a fost în slujba ohranei țariste. — 241.

Akselrod, P. B. (1850—1928) — unul dintre liderii menșevismului. În deceniul al 8-lea al secolului trecut a fost narodnic, iar după scindarea organizației „Zemlea i volea” a aderat la grupul „Cernii peredel”. În 1883 a luat parte la crearea grupului „Eliberarea muncii”. Începând din 1900 — membru al redacției ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”; a participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat cu drept de vot consultativ din partea redacției ziarului „Iskra”, iskrist din minoritate. După congres — menșevic activ. În 1905 a formulat ideea oportunistă a convocării unui larg „congres muncitoresc”, pe care îl opunea partidului proletariatului. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a fost unul dintre conducătorii lichidatorilor, a făcut parte din redacția ziarului „Golos Soțial-Demokrata”, organul menșevicilor-lichidatori; în 1912 a participat la Blocul antipartinic din august. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții centriste; a participat la conferințele de la Zimmerwald și Kienthal, unde a aderat la aripa dreaptă. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului executiv al Sovietului din Petrograd, a sprijinit Guvernul provizoriu burghez. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă; în emigrație a făcut propagandă pentru intervenția armată împotriva Rusiei Sovietice. — 6, 14, 100, 111.

Aleksinski, G. A. (n. 1879) — la începutul activității sale politice — social-democrat. În perioada revoluției din 1905—1907 a aderat la bolșevici. A fost deputat în Duma a II-a de stat din partea muncitorilor din Petersburg; a făcut parte din comisia pentru ajutorarea șomerilor, din comisia pentru problemele aprovizionării și din comisia agrară a Dumei; a participat la dezbaterile în legătură cu declarația guvernamentală prezentată în Dumă de P. A. Stolîpin în problema bugetului, în problema agrară etc. În calitate de reprezentant al fracțiunii social-democrate din Dumă a participat ca delegat cu drept de vot consultativ la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al partidului. În anii reacțiunii a fost otzovist, lector la școala fracționistă de pe insula Capri (Italia), unul dintre organizatorii grupului antipartinic „Vpered”. În timpul primului război mondial s-a manifestat ca un social-șovinist inveterat, a colaborat la o serie de ziare burgheze. Înapoiindu-se în 1917 în Rusia s-a alăturat grupului plehanovist „Edinstvo” și s-a situat pe o poziție contrarevoluționară. În iulie 1917, ticluind în colaborare cu serviciul de contraspionaj militar niște documente false, i-a calomniat pe V. I. Lenin și pe bolșevici. În aprilie 1918 a fugit peste graniță. În 1920, Tribunalul revoluționar suprem al C.E.C. din Rusia l-a judecat în contumacie în procesul organizației contrarevoluționare „Centrul tactic”, fiind condamnat la pierderea dreptului de a reveni în Rusia Sovietică. În emigrație s-a alăturat taberei ultrareacționare. — 60, 218, 405.

Anderson, James (1739—1808) — economist burghez englez de seamă, mare fermier, autorul mai multor lucrări științifice consacrate în special problemelor agriculturii. În 1777, în lucrarea „Studierea naturii legilor cerealelor” a elaborat, în linii generale, teoria rentei diferențiale. Apărînd interesele proprietarilor funciari s-a pronunțat pentru menținerea legilor cerealelor, a tarifelor vamale și a primelor de export, care, după părerea sa, stimulau dezvoltarea agriculturii. K. Marx a criticat concepțiile lui Anderson în „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»”, partea a II-a, Editura politică, 1960. — 256.

Anikin, P. A. (n. 1873) — social-democrat, menșevic, de profesie învățător, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Saratov. A făcut parte din aripa menșevică a fracțiunii social-democrate din Dumă, a fost membru al comisiei de interpelări și al comisiei pentru problemele învățămîntului public. După dizolvarea Dumei a fost judecat în procesul fracțiunii social-democrate și condamnat la cinci ani muncă silnică. În anii 1917—1918 a lucrat ca instructor pentru problemele învățămîntului public în județul Serdobsk (gubernia Saratov). Membru al Asociației unionale a foștilor deținuți politici. — 405.

Antonov, I. I. (n. 1880) — social-democrat, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Perm, de profesie muncitor lăcătuș. — 251.

B

Bebel, August (1840—1913) — unul dintre cei mai de seamă militanți ai social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a. De profesie strungar. Și-a început activitatea politică în prima jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut. A fost membru al Internaționalei I. În 1869 a întemeiat împreună cu W. Liebknecht Partidul muncitoresc social-democrat din Germania („eisenachienii”); a fost ales în repetate rânduri deputat în Reichstag; a luptat pentru calea democratică de unificare a Germaniei, a demascat caracterul reacționar al politicii interne și externe a guvernului kaiserului. În timpul războiului franco-prusian s-a situat pe poziții internaționaliste; a sprijinit Comuna din Paris. În ultimul deceniu al secolului trecut și la începutul primului deceniu al acestui secol a luat atitudine împotriva reformismului și revizionismului din rîndurile social-democrației germane. Cuvîntările rostite de el împotriva bernsteinienilor au fost apreciate de V. I. Lenin ca „un model de apărare a concepțiilor marxiste și de luptă pentru caracterul cu adevărat socialist al partidului muncitoresc” (Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 290). Publicist talentat și excelent orator, Bebel a exercitat o puternică influență asupra dezvoltării mișcării muncitorești

germane și europene. În ultima perioadă a activității sale a comis o serie de greșeli cu caracter centrist (lupta insuficientă împotriva oportuniștilor, supraaprecierea formelor parlamentare de luptă etc.). — 75, 81, 85, 89, 131, 192, 193, 194, 440—441.

Beer, Heinrich — social-democrat austriac, oportunist. A participat la Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a ca delegat al unui grup de muncitori metalurgiști. În raportul privitor la problema relațiilor dintre partidele politice și sindicate a susținut linia oportunistă a neutralității sindicatelor. — 190.

Bell, Richard (1859—1930) — unul dintre conducătorii sindicatului funcționarilor de la căile ferate din Anglia. A început să lucreze la calea ferată din vest ca conductor de tren, a intrat în Asociația unită a funcționarilor feroviari; în 1891, a devenit secretar organizatoric al Asociației, iar din 1897 până în 1910 a fost secretarul ei general. Între anii 1900 și 1910 — membru în parlament din partea partidului laburist; a dus o politică împăciuitoare, de trădare a clasei muncitoare. După ce a ieșit din postul de secretar general al Asociației a fost funcționar în ministerul comerțului și judecător de pace la Middlesex. — 441, 442—443.

Ber, K. M. (1792—1876) — savant rus, academician, unul dintre cei mai mari cercetători ai naturii din secolul al XIX-lea, întemeietorul embriologiei. După absolvirea Universității din Derpt a plecat în străinătate, unde a stat până în 1834. Din 1817 a fost prorector al Universității din Königsberg, din 1819 — profesor de zoologie, iar din 1826 — profesor de anatomie. În 1826 a fost ales membru corespondent, iar în 1828 — membru titular al Academiei de științe din Petersburg. În 1834 s-a întors la Petersburg. Este cunoscut în special prin lucrările de embriologie animală. Admitea procesul evoluției, pe care îl interpreta însă în mod idealist. Ber s-a pronunțat împotriva teoriei evoluției a lui Darwin și, în special, împotriva teoriei selecției naturale. S-a ocupat și de probleme de antropologie. Este unul dintre întemeietorii Societății geografice. A participat la o serie de expediții geografice. Autor a numeroase lucrări științifice în domeniul embriologiei, antropologiei, anatomiei, geografiei etc. — 235.

Berdeaev, N. A. (1874—1948) — filozof idealist reacționar și reprezentant al misticismului. În primele sale lucrări publicistice s-a situat pe pozițiile „marxismului legal”, a procedat la revizuirea de pe poziții neokantiene a doctrinei lui Marx și a devenit apoi un dușman fățiș al marxismului. În 1905 a intrat în partidul cadet. În anii reacțiunii a fost unul dintre reprezentanții curentului filozofic-religios al zidirii de Dumnezeu, curent ostil marxismului; a colaborat la culegerea „Vehi”, care avea un caracter contrarevoluționar. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a manifestat ca apologet al feudalismului și al scolasticii medievale, în care vedea singurul mijloc de a scăpa de comunismul în creștere. În 1922 a fost

expulzat pentru activitate contrarevoluționară; în străinătate a continuat să propovăduiască misticismul filozofic și a fost unul dintre ideologii contrarevoluției. — 98.

Bernstein, Eduard (1850—1932) — lider al aripii ultraoportuniste a social-democrației germane și al Internaționalei a II-a; teoretician al revizionismului și reformismului. A participat la mișcarea social-democrată începînd de la jumătatea deceniului al 8-lea al secolului trecut; s-a aflat sub influența lui Dühring. Din 1881 pînă în 1889 a fost redactor-responsabil al ziarului „Der Sozialdemokrat”, organul central ilegal al Partidului social-democrat din Germania. În anii 1896—1898 a publicat în revista „Die Neue Zeit”, sub titlul „Problemele socialismului”, o serie de articole care au fost apoi editate într-un volum intitulat „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației” (1899), în care a procedat în mod deschis la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar. Bernstein nega teoria marxistă a luptei de clasă, teoria inevitabilității prăbușirii capitalismului, teoria revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului. „Cît privește revoluția proletariatului, oportunistul s-a dezvățat pînă să se și gîndească la una ca asta”, scria V. I. Lenin referindu-se la Bernstein (Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 425). Bernstein afirma că mișcarea muncitorească nu are altă sarcină decît aceea de a lupta pentru reforme menite „să îmbunătățească” situația economică a muncitorilor în societatea capitalistă. El a lansat formula oportunistă: „Mișcarea este totul, scopul final nu este nimic”. Concepțiile teoretice ale lui Bernstein și ale adepților săi, precum și activitatea lor oportunistă practică au dus la trădarea directă a intereselor clasei muncitoare și, ca urmare, la falimentul Internaționalei a II-a în primul război mondial. În anii care au urmat, Bernstein a continuat să lupte împotriva marxismului, sprijinind politica burgheziei imperialiste și ridicîndu-se împotriva Revoluției Socialiste din Octombrie și a Statului sovietic. — 60, 294.

Binasik, M. S. — vezi Novosedski.

Bismarck, Otto Eduard Leopold (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și al Germaniei, primul cancelar al Imperiului german, supranumit „cancelarul de fier”. În 1862 a fost numit prim-ministru și ministru de externe al Prusiei. Scopul principal pe care l-a urmărit a fost unirea micilor state germane izolate „prin foc și sabie” și crearea unui Imperiu german unic sub hegemonia Prusiei iuncherilor. În ianuarie 1871, Bismarck a fost numit cancelar al Imperiului german. Din 1871 pînă în 1890 a condus întreaga politică internă și externă a Germaniei, căreia i-a imprimat o orientare corespunzătoare intereselor iuncherilor-moșieri, străduindu-se totodată să asigure alianța dintre iuncheri și marea burghezie. — 177.

Blanqui, Louis-Auguste (1805—1881) — eminent revoluționar francez, reprezentant de seamă al comunismului utopic, participant la insurecțiile și revoluțiile din Paris din decursul anilor 1830—1870,

a condus o serie de societăți revoluționare secrete. Mai mult de 36 de ani din viața sa și-a petrecut-o în închisori. Căutînd să cucerească puterea prin lupta unui grup restrîns de revoluționari complotiști, Blanqui nu a înțeles rolul hotărîtor pe care-l are organizarea maseilor în lupta revoluționară. Marx și Lenin au dat o înaltă apreciere meritelor revoluționare ale lui Blanqui, dar în același timp au supus unei critici acerbe erorile lui și tactica lui complotistă defectuoasă. „Blanquismul este o teorie care neagă lupta de clasă — scria Lenin. — Blanquismul așteaptă salvarea omenirii din robia salariată nu prin lupta de clasă a proletariatului, ci printr-un complot urzit de o infimă minoritate de intelectuali” (Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 75). — 457.

Bobrinski, Al. A. (n. 1852) — conte, om de stat reacționar, mare moșier și fabricant de zahăr. Începînd din 1884 a fost vreme îndelungată mareșalul nobilimii din gubernia Petersburg. În 1906 a fost ales președinte al Consiliului nobilimii unite — organizație contrarevoluționară a moșierilor iobăgiști. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Kiev. Din 1912 — membru al Consiliului de stat, iar în 1916 — ministru al agriculturii. După Revoluția Socialistă din Octombrie a făcut parte din organizația contrarevoluționară „Consiliul unirii Rusiei”, apoi emigrant alb. — 161, 362, 364.

Bobrinski, V. A. (n. 1868) — conte, om politic reacționar, mare moșier și fabricant de zahăr. Din 1895 pînă în 1898 a fost președinte al Consiliului zemstvei județene din Bogorodîk. Deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Tula. În Dume a fost făcut parte din aripa dreaptă. Naționalist extremist, Bobrinski a fost adept al rusificării prin forță a regiunilor periferice naționale ale Rusiei. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat în sudul Rusiei împotriva Puterii sovietice. În 1919 a emigrat. — 355, 359, 362, 364, 365, 377, 428.

Bogatov, N. I. (n. 1866) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Novgorod, a aderat la octombriști. — 403.

Bogdanov, A. (Malinovski, A. A. *, Maksimov, N.) (1873—1928) — social-democrat, filozof, sociolog, economist; de profesiune medic. În ultimul deceniu al secolului trecut a participat la activitatea unor cercuri social-democrate (la Tula). După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la bolșevici. În calitate de membru al Biroului Comitetelor Majorității a participat în Rusia la pregătirea Congresului al III-lea al partidului, la care a fost ales membru în C.C. A făcut parte din redacțiile organelor de presă bolșevice „Vpered” și „Proletarii” și a fost unul dintre redactorii ziarului bolșevic „Novaia Jizn”. A participat la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. În anii reacțiunii a devenit lider al otzoviștilor, precum și al grupului „Vpered”, care combătea linia promovată de

* În paranteză sînt scrise cu caractere cursive adevăratele nume de familie.

Lenin și de partid. În domeniul filozofiei a încercat să creeze un sistem propriu — „empiriomonismul“ (variantă a filozofiei subiectiv-idealiste machiste, camuflată printr-o terminologie pseudomarxistă), pe care Lenin l-a criticat cu asprime în lucrarea sa „Materialism și empiriocriticism“. La consfătuirea din iunie 1909 a redacției largite a ziarului „Proletarii“, Bogdanov a fost exclus din partidul bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii și conducătorii „Proletcultului“, a lucrat în cadrul Universității proletare. Începând din 1926 a fost director al Institutului de transfuzie a sîngelui, întemeiat de el. — 427, 479.

Borisov — vezi Suvorov, S. A.

Brouckère, Louis, de (n. 1870) — unul dintre liderii și teoreticienii Partidului muncitoresc din Belgia; pînă la primul război mondial a condus aripa de stînga a acestui partid. La Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a a luat cuvîntul în problema relațiilor dintre partidele socialiste și sindicate. În timpul primului război mondial — social-șovinist inveterat. După terminarea războiului a făcut parte din biroul Consiliului general al partidului și a fost membru al Comitetului Executiv al Internaționalei a II-a. Ulterior a intrat în guvern, a fost senator, reprezentantul Belgiei la Liga Națiunilor. Din 1919 — profesor la Universitatea din Bruxelles, iar din 1926 — membru al Academiei Belgiene. S-a ridicat împotriva Statului sovietic și a partidului bolșevic. — 73.

Bulat (Bulota), A. A. (1872—1941) — militant pe tărîm social din Lituania, deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Suvalki, de profesiune avocat. În timpul insurecției din octombrie 1905, unul dintre organizatorii grevei funcționarilor de la poștă și telegraf; a fost întemnițat. În Dume a făcut parte din fracțiunea trudovicilor; în Duma a III-a de stat a fost liderul acestei fracțiuni. În anii 1912—1915 a profesat avocatura la Vilnius, iar din 1915 pînă în 1917 a locuit în S.U.A. După reîntoarcerea la Petrograd a fost cooptat în Comitetul Executiv Central împăciuitoresc al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților, ca reprezentant al partidului socialiştilor-revoluționari.

În 1940, după răsturnarea regimului fascist în Lituania, a făcut parte din comisia electorală republicană pentru alegerile în Seimul popular. În anii 1940—1941 a fost șeful secției juridice a Prezidiului Sovietului Suprem al R. S. S. Lituaniene. În 1941 a fost împușcat de ocupații germani. — 394.

Bulgakov, S. N. (1871—1944) — economist burghez, filozof idealist. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost „marxist legal“. A încercat să revizuiască teoria lui Marx în problema agrară; el explica pauperizarea maselor populare prin așa-zisa „lege a fertilității descrescînde a solului“. După revoluția din 1905—1907 a aderat la cadeți, a propovăduit misticismul filozofic și a colaborat la culegerea „Vehi“, care avea un caracter contrarevoluționar. În 1918 s-a preoțit.

În 1922 a fost expulzat pentru activitate contrarevoluționară; în străinătate a desfășurat o propagandă dușmănoasă împotriva U.R.S.S. — 98, 285, 288.

Bulîghin, A. G. (1851—1919) — om de stat al Rusiei țariste, mare moșier. Până în 1900 a fost judecător de instrucție, apoi guvernator într-o serie de gubernii. În anii 1900—1904 a deținut funcția de viceguvernator general al Moscovei; a sprijinit în mod asiduu activitatea ohranei zubatoviste. La 20 ianuarie 1905 a fost numit ministru de interne. Începînd din luna februarie a aceluiași an, din porunca țarului, a condus lucrările de elaborare a proiectului de lege cu privire la convocarea unei Dume de stat consultative, cu scopul de a stăvili creșterea avîntului revoluționar în țară. Dar această Dumă n-a mai fost convocată, fiind măturată de revoluție. După apariția manifestului țarului din 17 octombrie 1905, Bulîghin a fost demis, menținîndu-și numai calitatea de membru în Consiliul de stat; de fapt, el a dispărut de pe arena politică. — 452.

Burenin, V. P. (1841—1926) — publicist și literat reacționar. Începînd din 1876 a făcut parte din redacția ziarului „Novoe Vremea”, fiind în fruntea venalei clici de publiciști de la acest ziar. V. I. Lenin a folosit adesea numele lui Burenin ca nume comun pentru desemnarea procedeelor polemice necinstite. — 60.

Burnett, James — secretarul Consiliului districtual din Scoția al Federației social-democrate din Anglia. — 442.

C

Ceakste, I. H. (1859—1927) — om de stat leton și militant burghez pe tărîm social, mare moșier, de profesiune avocat. Începînd din 1888 a fost redactor-editor al unui ziar leton ultrareacționar din Mitava. Deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kurlanda, a aderat la cadeți. În 1918 a fost ales președinte al Consiliului popular burghez al Letoniei. Din 1920 pînă în 1927 — președintele Republicii letone burgheze. A promovat o politică ostilă Uniunii Sovietice. — 394.

Celișev, M. D. (n. 1866) — octombrist, ultrareacționar, deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Samara, mare proprietar de imobile și industriaș. A fost primar al Samarei și consilier al zemstvei județene Samara. — 428.

Cerevanin, N. (Lipkin, F. A.) (1868—1938) — lider menșevic, lichidator dintre cei mai inveterați. A participat la Congresele al IV-lea și al V-lea ale P.M.S.D.R. Colaborator la publicațiile lichidatoriste și unul dintre autorii „Scrisorii deschise” a celor 16 menșevici, care urmăreau lichidarea partidului (1910). După conferința anti-partinică din august 1912 a fost membru al centrului de conducere

menșevic (C.O.). În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. În 1917 a fost redactor la „Rabociaia Gazeta”, organul central al menșevicilor, și membru în C.C. al menșevicilor. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă. — 111—112, 121, 163.

Cernov, V. M. (Tucikin) (1876—1952) — unul dintre liderii și teoreticienii partidului eserilor. În anii 1902—1905 a fost redactorul ziarului „Revoliucionnaia Rossiia”, organul central al eserilor. A publicat o serie de articole îndreptate împotriva marxismului, în care încerca să demonstreze că teoria lui Marx nu poate fi aplicată la agricultură. După revoluția din februarie 1917 a fost ministru al agriculturii în Guvernul provizoriu burghez și organizatorul unor crunte represii împotriva țăranilor care trecuseră la ocuparea pământurilor moșierești. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii rebeliunilor antisovietice. În 1920 a emigrat în străinătate, unde a continuat să desfășoare o activitate antisovietică. — 190, 274.

Ciheidze, N. S. (1864—1926) — unul dintre liderii menșevismului. A intrat în mișcarea social-democrată la sfârșitul ultimului deceniu al secolului trecut. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. — menșevic. Deputat în Dumele a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Tiflis; liderul fracțiunii menșevice din Duma a IV-a. Lenin îl numea pe Ciheidze un „social-democrat de pe lângă partid”, care și-a dovedit în Dumă „priceperea de a acoperi pe oportuniști și de a-i sluji”. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții centriste. În perioada revoluției burghezo-democratice din februarie 1917 a fost membru în Comitetul provizoriu al Dumei de stat, defensist. Ciheidze a fost președintele Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din Petrograd, președinte al C.E.C. în prima legislatură, sprijinind activ Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost președinte al Adunării constituante din Gruzia — guvern menșevic contrarevoluționar. În 1921, după instaurarea Puterii sovietice în Gruzia, a emigrat la Paris. — 466.

Cijevski, P. I. (n. 1861) — membru al partidului cadet, naționalist burghez ucrainean; deputat în Duma I de stat din partea guberniei Poltava. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat. A colaborat la săptămânalul „Volca” — organ al Radei contrarevoluționare ucrainene. — 218, 397—398, 407.

Ciuprov, A. I. (1842—1908) — profesor-economist, publicist narodnic. A fost președinte al secției de statistică a Societății juridice din Moscova. Autor a numeroase lucrări cu privire la transportul feroviar și la problema agrară. Redactor al culegerii narodnice-liberale „Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor asupra unor laturi

ale economiei naționale a Rusiei" (1897) și autor al unuia dintre articolele din această culegere. Lucrările agrare ale lui Ciuprov au fost aspru criticate de V. I. Lenin. — 227, 271, 364.

Ciurikov, V. N. (n. 1878) — deputat în Duma I de stat din partea guberniei Moscova, social-democrat, lăcătuș la uzinele mecanice din Klinsk. În Dumă a semnat „proiectul” agrar „al celor 104”. Pentru semnarea Apelului de la Viborg al deputaților din Duma I de stat a fost condamnat și privat de drepturile electorale. — 251.

Clemenceau, George-Benjamin (1841—1929) — bărbat de stat, fruntaș al vicții politice din Franța; în decurs de mulți ani a fost lider al partidului radical. La începutul activității sale politice a fost republican de stînga, ostil imperiului lui Napoleon al III-lea. În 1871, în timpul Comunei din Paris, fiind primar al unuia dintre arondismentele Parisului, a militat pentru împăcarea proletariatului cu burghezia. În anii care au urmat a deținut funcții municipale, a fost ales președinte al Consiliului municipal al Parisului, iar în 1876 — membru al Camerei deputaților din Franța. Începînd din deceniul al 9-lea al secolului trecut a fost unul dintre conducătorii radicalilor. În 1902 a fost ales în senat, iar între anii 1906 și 1909 a fost șeful guvernului francez. Apărînd interesele marelui capital, a aplicat o politică de crunte represiuni față de clasa muncitoare. V. I. Lenin scria că „radicalul Clemenceau, care conduce Franța în numele capitaliștilor, se străduiește de zor să spulbere ultimele rămășițe ale iluziilor burghezo-republicane din rîndurile proletariatului. În timpul lui Clemenceau, masacrarea muncitorilor de către armată, care acționează din ordinul guvernului «radical», a devenit un fenomen aproape mai frecvent decît înainte” (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 174). În ajunul primului război mondial a rupt cu partidul radical. În timpul războiului s-a manifestat ca un șovinist inveterat. Din noiembrie 1917, Clemenceau a devenit din nou șef al guvernului francez, instaurînd în țară un regim de dictatură militară. El a fost unul dintre organizatorii și inspiratorii intervenției armate împotriva Rusiei Sovietice; a sprijinit contrarevoluția rusă, s-a străduit să înfăptuiască „încercuirea economică” și să sugrume Republica sovietică. În 1919, la Conferința de pace de la Paris a apărat interesele imperialiștilor francezi, fără să-și ajungă întru totul ținta. Fiind înfrînt la alegerile prezidențiale din 1920 s-a retras din activitatea politică. — 132.

D

Dan (Gurvici), F. I. (1871—1947) — unul dintre liderii menșevicilor, de profesiune medic. A început să ia parte la mișcarea social-democrată în ultimul deceniu al secolului trecut; a fost membru al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg. A fost arestat în nenumărate rînduri și deportat. În septembrie 1903 a fugit în străinătate, unde a aderat la menșevici. A participat la

Congresele al IV-lea (de unificare) și al V-lea (de la Londra) și la o serie de conferințe ale P.M.S.D.R. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a condus în străinătate grupul lichidatorilor și a fost redactor al ziarului „Golos Soțial-Demokrata”. În timpul primului război mondial a fost defensist. După revoluția burghezodemocratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului Executiv al Sovietului din Petrograd și a făcut parte din Prezidiul C.E.C. al primei legislaturi; a sprijinit Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat poziție împotriva Puterii sovietice. La începutul anului 1922 a fost expulzat din țară ca dușman neîmpăcat al Statului sovietic. — 38, 399.

David, Eduard (1863—1930) — unul dintre liderii aripii de dreapta a social-democrației germane; de profesie economist. În 1894 a făcut parte din comisia de pregătire a programului agrar al partidului, situându-se pe poziția de revizuire a teoriei marxiste în problema agrară și încercînd să dovedească trănicia micii gospodării țărănești în regimul capitalist. A fost unul dintre fondatorii revistei oportuniștilor germani „Sozialistische Monatshefte”. În 1903 a publicat o carte intitulată „Socialismul și agricultura”, pe care Lenin a calificat-o drept „principala lucrare a revizionismului în problema agrară”. Începînd din 1903 a fost deputat în Reichstag. În timpul primului război mondial a fost social-șovinist. În 1919 a făcut parte din primul guvern de coaliție al Republicii germane; în 1919—1920 a fost ministru de interne, iar în 1922—1927 — reprezentant al guvernului la Hessen. A sprijinit tendințele revanșarde ale imperialismului german și a fost un dușman al U.R.S.S. V. I. Lenin l-a caracterizat ca pe un oportunist „a cărui întreagă viață este consacrată coruperii burgheze a mișcării muncitorești” (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 262). — 70.

De Brouckère, L. — vezi Brouckère, L.

Delarov, D. I. (n. 1864) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Veatka, membru al partidului „socialiștilor-populiști”, de profesie agronom. Organizatorul asociațiilor de credit din gubernia Veatka. În Dumă a făcut parte din comisia financiară și din comisia agrară. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat la Școala de tehnicieni pentru produse lactate din Vologda. — 215, 376.

Dmowski, R. V. (1864—1939) — om de stat polonez, unul dintre întemeietorii și conducătorii partidului național-democrat — principalul partid naționalist al moșierimii și burgheziei poloneze. Începînd din 1895 a redactat revista „Przegląd Wszepolski”, care a devenit organul teoretic al partidului național-democrat. În perioada primei revoluții ruse (1905—1907) a organizat bande de pogromiști pentru reprimarea mișcării revoluționare în Polonia. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea orașului Varșovia, liderul fracțiunii poloneze din Dumă (kolo-ul polonez). În

timpul primului război mondial a sprijinit activ țarismul și Antanta. În 1917 a condus Comitetul național polonez de la Paris, recunoscut de Antantă ca guvern provizoriu al Poloniei; în 1919 a fost delegatul Poloniei la Conferința de pace de la Paris. În 1923 a fost scurt timp ministru de externe în cabinetul Witos. A sprijinit instaurarea dictaturii fasciste în Polonia și intensificarea terorii împotriva maselor de oameni ai muncii. Deși s-a situat pe o poziție ostilă Uniunii Sovietice, s-a pronunțat împotriva politicii externe aventuriste a lui Pilsudski, considerînd că principalul pericol pentru Polonia îl constituia Germania imperialistă. — 392, 402.

Dolgorukov, Pavel Dm. (1866—1930) — prinț, mare moșier, cadet. În anii 1893—1906 a fost mareșal al nobilimii dintr-un județ al guberniei Moscova. A fost unul dintre întemeietorii partidului cadet; președinte al C.C. al partidului cadet în anii 1905—1911; președinte al fracțiunii cadete în Duma a II-a de stat. După Revoluția Socialistă din Octombrie a participat activ la comploturile albgardiste împotriva Puterii sovietice. A fost judecat și condamnat pentru activitate contrarevoluționară. — 38.

Dolgorukov, Piotr Dm. (1866—1945) — prinț, mare moșier, cadet. A fost președinte al Consiliului zemstvei județene Sudjansk. A participat la congresele zemstvelor din anii 1904—1905. Unul dintre organizatorii partidului cadet și membru al C.C. al acestui partid. A fost deputat și vicepreședinte al Dumei I de stat. După Revoluția Socialistă din Octombrie — emigrant alb. — 364.

Druški-Liubečki, I. E. (n. 1861) — prinț, moșier, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Minsk; autonomist. Membru al Societății agricole din Minsk, președintele consiliului de administrație al Băncii comerciale din Minsk. Începînd din 1903 — membru al comitetului agrar de pe lângă ministerul agriculturii. — 271.

Dubasov, F. V. (1845—1912) — general-adjutant, amiral, una dintre căpeteniile reacțiunii țariste, călău sîngeros al revoluției ruse din anii 1905—1907. În 1905 a condus acțiunea de înăbușire a mișcării agrare din guberniile Cernigov, Poltava și Kursk. Începînd din noiembrie 1905 a fost guvernator general al Moscovei; a condus acțiunea de reprimare a insurecției armate din decembrie de la Moscova. Începînd din 1906 a fost membru al Consiliului de stat, iar din 1907 — membru al Consiliului de stat al apărării. — 15—16, 42, 44, 45, 122.

Dubrovin, A. I. (1855—1918) — organizatorul și conducătorul organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus“, de profesiune medic. În anii 1905—1907 a fost inspiratorul și organizatorul pogromurilor împotriva evreilor și al actelor teroriste. A redactat ziarul ultrareacționar antisemit „Russkoe Znamea“. După scindarea „Uniunii poporului rus“, în 1910, a rămas în fruntea părții din „Uniune“ care se afla sub influența sa. — 39.

Durnovo, P. N. (1844—1915) — unul dintre cei mai reacționari oameni de stat din Rusia țaristă. În anii 1884—1893 a fost director al departamentului poliției; în anii 1900—1905 a fost ministru-adjunct la interne. Fiind numit, în octombrie 1905, ministru de interne a luat măsuri drastice pentru înfrângerea primei revoluții ruse și a îndemnat organizațiile sutelor negre la pogromuri. Începând din 1906 a fost membru al Consiliului de stat. — 360.

E

E. K. — *vezi* Kuskova, E. D.

E. P. — *vezi* Pimenova, E. K.

Eldarhanov, T. E. (n. 1870) — deputat în Dumele I și a II-a de stat din partea regiunii Terek, a făcut parte din fracțiunea musulmană, de profesiune învățător. În 1920 a fost președinte al Comitetului executiv al districtului Groznîi (Cecen), iar în 1921 membru al delegației Republicii Gorskaia pe lângă Comisariatul poporului pentru minorități al R.S.F.S.R. pentru elaborarea constituției Republicii Sovietice Gorskaia. În 1922 — adjunct al comisariatului poporului pentru învățământ al Republicii Gorskaia. În 1923 — președinte al Comitetului revoluționar al regiunii Cecene. — 396.

Engels, Friedrich (1820—1895) — unul dintre întemeietorii comunismului științific, conducător și învățător al proletariatului internațional, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx (*vezi* articolul lui V. I. Lenin „Friedrich Engels“, în Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 1—14). — 9, 23, 82, 259, 344, 345, 415, 447.

Eršov, P. A. (n. 1878) — deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kazan. Desenator tehnic la pulberaria din Kazan. În Dumă a aderat la social-democrați; a făcut parte din comisia executivă, precum și dintr-o serie de alte comisii. În 1908 era unul dintre conducătorii organizației partidului cadet din Kazan. — 251.

Evolghi (Gheorghievski, V.) (n. 1868) — monarhist, ultrareacționar, unul dintre conducătorii organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus“ Din 1902 a fost episcopul Liublinului. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea populației ortodoxe din guberniile Liublin și Sedlešk. În 1914 a devenit arhiepiscopul Volîniei. După Revoluția Socialistă din Octombrie — unul din conducătorii emigrației monarhiste. — 392.

Evreinov, V. V. (n. 1867) — socialist-revoluționar, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Astrahan. Secretarul secției din Astrahan a societății petroliere „Frații Nobel“. În Dumă a făcut parte din comisia agrară. — 362—363, 364.

F

Falloux, Frédéric-Alfred-Pierre (1811—1886) — om politic și scriitor francez, legitimist și clerical. În 1848 a fost inițiatorul de-vastării atelierelor naționale și inspiratorul înăbușirii insurecției din iunie de la Paris. În perioada celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea constituantă și legislativă și ministru al instrucțiunii publice și al cultelor (1848—1849). — 424.

Filonov, F. V. (m. 1906) — consilier gubernial. În 1905—1906 a fost unul dintre conducătorii expedițiilor de pedepsire organizate de regimul țarist în gubernia Poltava. În decembrie 1905 a reprimat cu cruzime pe țăranii din târgul Bolșie Sorocinț și din satul Ustiviț. A fost ucis de un socialist-revoluționar. — 45.

Finn-Enotaevski, A. I. (1872—1943) — social-democrat, economist și publicist. În anii 1903—1914 a aderat la bolșevici; în 1906 a făcut parte din comisia de elaborare a programului agrar pentru Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.; s-a pronunțat împotriva naționalizării, cerînd confiscarea pămînturilor moșierești, care să fie împărțite și trecute în proprietatea privată a țăranilor.

În anii primului război mondial, Finn-Enotaevski s-a situat pe poziții defensiste și șoviniste. A scris mai multe lucrări de economie, în care a denaturat esența marxismului. După Revoluția Socialistă din Octombrie a colaborat la ziarul menșevic „Novaia Jizn”. În 1931, fiind implicat în procesul unei organizații contrarevoluționare a menșevicilor, a fost condamnat. — 254, 269, 274, 299, 301.

Firsov, D. (*Rozenblum, D. S.*) (n. 1875) — socialist-revoluționar, unul dintre autorii cărții „În legătură cu revizuirea programului agrar și a bazelor lui” apărută în 1908 în editura „Era”. — 438.

Fomichev, M. M. (n. 1882) — social-democrat, menșevic, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Taurida. În Dumă a făcut parte din comisia agrară și din comisia pentru problemele cultelor. — 403.

Frenkel, Z. G. (n. 1869) — deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kostroma, membru al partidului cadet, de profesie medic. Din 1896 pînă în 1901 a lucrat la zemstva gubernială Petersburg, a condus secțiile sanitare ale zemstvelor guberniale Vologda și Kostroma. A colaborat la revistele „Nacealo”, „Novoe Slovo”, „Jizn” etc. În 1917 — membru al C.C. al partidului cadet. După Revoluția Socialistă din Octombrie — profesor la o serie de instituții de învățămînt superior din Leningrad. — 364.

G

Gavrilcik, A. A. (n. 1880) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Minsk ; a aderat la cei de dreapta. În Dumă a făcut parte din comisia de examinare a proiectelor de lege în domeniul învățămîntului public. — 392.

George, Henry (1839—1897) — economist și publicist mic-burghez american. George susținea că principala cauză a sărăciei în care se zbate poporul este renta funciară, faptul că el este lipsit de pămînt. El contesta existența unui antagonism între muncă și capital și considera profitul la capital ca o lege naturală. A militat pentru naționalizarea întregului pămînt de către statul burghez, care apoi să-l dea în arendă diferitelor persoane. V. I. Lenin îl numea pe George un adept burghez al „naționalizării pămîntului”. Vezi caracterizarea lui George făcută de Marx într-o scrisoare către Sorge din 1881, precum și de F. Engels în prefața la ediția americană a lucrării „Situția clasei muncitoare din Anglia” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, Editura politică, 1962, ediția a II-a, pag. 659—661). — 388.

Ghendelman, M. I. — vezi Iakobi, M.

Gheorghievski, V. — vezi Evloghi.

Gherasimov, M. N. (n. 1873) — țăran, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kazan, membru al partidului cadet. — 251.

Ghelsemen, G. P. (1803—1885) — cunoscut geolog rus, academician. Din 1865 pînă în 1872 — directorul Institutului de mine din Petersburg. Din 1882 — directorul Comitetului geologic, la a cărui organizare a participat activ. Este cunoscut prin cercetările întreprinse în Ural, Altai și în Asia Centrală. În 1841 a întocmit harta geologică a Rusiei europene. — 235.

Gherșuni, G. A. (1870—1908) — unul dintre fondatorii și liderii partidului socialiștilor-revoluționari, membru al C.C. al acestui partid, organizator și conducătorul grupului lui de luptă. În 1902—1903 a organizat o serie de acte teroriste, pentru care a fost arestat și condamnat la pedeapsa cu moartea, ce i-a fost comutată în închisoare pe viață. În 1905 a fost deportat în Siberia, de unde a fugit în 1906 în străinătate. În 1907 a participat la Congresul de la Tammerfors al partidului socialiștilor-revoluționari, pronunțîndu-se în favoarea blocului cu cadeții. — 168, 169, 437.

Gherțenstein, M. I. (1859—1906) — economist burghez, profesor la Institutul agronomic din Moscova ; unul dintre liderii partidului cadet și teoreticianul acestui partid în problema agrară. Deputat în Duma I de stat din partea orașului Moscova. A fost ucis de ultra-reacționari în Finlanda după dizolvarea Dumei. — 380.

Ghirnius, I. M. (n. 1876) — țăran, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Suvalki, a făcut parte din grupul autonomiștilor (kolo-ul polonez). — 393.

Golovin, F. A. (n. 1867) — militant al zemstvelor, cadet. Din 1898 pînă în 1907 — membru al Consiliului zemstvei guberniale Moscova, iar apoi președintele lui. A participat la congresele zemstvelor din 1904 și 1905. Unul dintre organizatorii partidului cadet. A fost președintele Dumei a II-a de stat și deputat în Duma a III-a. A participat la o mare concesiune de căi ferate. În martie 1917 a fost numit de Guvernul provizoriu burghez comisar pe lîngă ministerul curții imperiale. — 385.

Goremîkin, I. L. (1839—1917) — om de stat al Rusiei țariste, unul dintre reprezentanții tipici ai birocrației reacționare. Monarhist inveterat. În anii 1895—1899, ca ministru al afacerilor interne, a dus o politică reacționară îndreptată spre atenuarea și lichidarea reformelor din deceniul al 7-lea (așa-numita politică a contrareformelor); a reprimat cu cruzime mișcarea muncitorească. Din aprilie pînă în august 1906 și din ianuarie 1914 pînă în ianuarie 1916 a fost președinte al Consiliului de Miniștri. — 42.

Gorn, V. — *vezi* Groman, V. G.

Gralski, V. F. (1874—1939) — om de stat polonez, mare proprietar funciar, unul dintre liderii partidului național-democrat — principalul partid naționalist al moșierimii și burgheziei poloneze. A fost deputat în Dumele I, a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Varșovia. În 1918 a fost ministru al agriculturii al Poloniei. În anii următori a fost ministru de finanțe și în cîteva rînduri președintele guvernului polonez. După lovitura de stat fascistă a lui Pilsudski din 1926 s-a retras din activitatea politică. — 392.

Grinberg, V. D. — *vezi* Medem, V. D.

Groman, V. G. (Gorn, V.) (n. 1874) — social-democrat, menșevic. Autorul unuia dintre proiectele de program agrar prezentate la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.; a participat la redactarea revistei menșevice „Nașe Delo”. În anii reacțiunii s-a situat pe poziții lichidatoriste, a colaborat la ziarul „Tovarișci”, organ al cadeților de stînga, în care a preconizat încheierea unui bloc cu cadeții, renunțarea la lozincile revoluționare etc. De la începutul revoluției din februarie 1917 a condus aprovizionarea Petrogradului. După Revoluția Socialistă din Octombrie a activat cîteva ani în domeniul economic și administrativ. În 1931 a fost condamnat pentru activitate contrarevoluționară. — 57, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 121, 141, 254, 267, 270.

Grudinski, P. F. (n. 1878) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Minsk, a aderat la cei de dreapta. În Dumă a făcut parte din comisia pentru interpelări și din comisia pentru examinarea proiectului de lege cu privire la reorganizarea justiției locale. — 392.

Gucikov, A. I. (1862—1936) — mare capitalist, organizator și lider al partidului octombriștilor. În perioada revoluției din 1905—1907 a luptat cu înverșunare împotriva mișcării revoluționare, solidarizându-se cu politica de crunte represiiuni a guvernului împotriva clasei muncitoare și a țăranimii. În anii reacțiunii a fost președinte al Comisiei apărării statului și președinte al Dumei a III-a de stat. În timpul primului război mondial (1914—1918) a fost președinte al Comitetului central industrial-militar și membru al Consiliului extraordinar al apărării. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ministru de război și de marină în primul guvern provizoriu burghez. Partizan al continuării războiului „până la victoria finală”. În august 1917 a participat la organizarea rebeliunii lui Kornilov; a fost arestat pe front, dar a fost eliberat de Guvernul provizoriu. După Revoluția Socialistă din Octombrie a dus o luptă activă împotriva Puterii sovietice; emigrant alb. — 461, 462, 464.

Guesde, Jules (Basile, Mathieu-Jules) (1845—1922) — unul dintre organizatorii și conducătorii mișcării socialiste din Franța și ai Internaționalei a II-a. Și-a început activitatea politică în a doua jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut; a sprijinit Comuna din Paris, din 1871, și a fost nevoit să emigreze. În 1876 s-a înapoiat în Franța unde, sub influența lucrărilor lui K. Marx și F. Engels, a trecut pe poziții marxiste. În 1877 a fost unul dintre fondatorii ziarului „L'Égalité”, care a avut un rol hotărâtor în organizarea (în 1879) a Partidului muncitoresc din Franța — primul partid politic independent al proletariatului francez. Cu sprijinul lui Marx și Engels, Guesde împreună cu Lafargue au elaborat programul partidului, care a fost adoptat la Congresul de la Hâvre (1880). Guesde a contribuit în mare măsură la răspândirea ideilor marxismului și la dezvoltarea mișcării socialiste în Franța; a fost ales de mai multe ori deputat în parlament. Lenin îl caracteriza în 1904 ca pe unul dintre cei mai consecvenți și mai hotărâți reprezentanți ai social-democrației internaționale.

Dar, luînd atitudine împotriva politicii socialiștilor de dreapta, Guesde a comis unele greșeli sectariste atît în problemele teoretice cît și în cele tactice: el a subestimat rolul partidului în lupta clasei muncitoare, s-a situat pe o poziție greșită în problema atitudinii proletariatului față de război. Cînd a început primul război mondial, el a trădat interesele muncitorilor, s-a situat pe pozițiile social-șovinismului și a intrat în guvernul burghez al Franței. Lenin scria: „Învățați din exemplul întregii vieți a lui Guesde, vom spune noi muncitorilor, în afară de vădita trădare a socialismului săvîrșită de

el în 1914" (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 109). Guesde n-a înțeles importanța Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, n-a urmat majoritatea Congresului de la Tours al Partidului socialist francez (1920), care a hotărât afilierea la Internaționala Comunistă. — 75, 89.

Gurevici, E. L. (Smirnov, E.) (n. 1865) — publicist, până în 1890 narodovolist, apoi a aderat la social-democrați; după Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. — menșevic. În anii reacțiunii — lichidator; a colaborat la ziarul „Tovarișci“, organul cadeților de stînga. — 38, 121.

Gurko, V. I. (1863—1927) — om de stat din Rusia țaristă. reacționar. În 1902 a fost numit șef al secției zemstvelor din ministerul de interne, iar în 1906 ministru-adjunct la interne. În Duma I de stat a luptat împotriva proiectelor de lege agrară, apărînd interesele moșierilor iobăgiști. A jucat un rol important în guvernul Goremîkin, pe care V. I. Lenin l-a numit guvernul Gurko-Goremîkin cu „un program nobiliar-burghez“. Acuzat de complicitate la fraude și delapidări, în urma hotărîrii senatului a fost demis din funcție. În 1912 a fost ales membru în Consiliul de stat. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat împotriva Puterii sovietice; emigrant alb. — 244, 250, 359.

Gurvici, F. I. — vezi Dan, F. I.

H

Han-Hoiski Fatali-ban (1876—1920) — moșier, deputat în Duma a II-a de stat din partea populației musulmane din gubernia Elizavetpol, membru al partidului cadet. A lucrat ca substitut de procuror la tribunalul districtual din Ekaterinodar. Din noiembrie 1917 pînă în mai 1918 a făcut parte din Comisariatul transcaucazian și din Seimul transcaucazian — organe ale contrarevoluției din Transcaucazia; în 1918—1920 a fost președinte al Consiliului de Miniștri, iar apoi ministru de externe în guvernul musavatist contrarevoluționar al Azerbaidjanului. În aprilie 1920, după victoria Puterii sovietice în Azerbaidjan, Han-Hoiski s-a refugiat în Gruzia menșevică. — 395.

Harden, Maximilian (Witkowski) (1861—1927) — publicist și scriitor german. A devenit cunoscut prin articolele sale politice vehemente împotriva cercurilor reacționare prusiene. În 1892 a înființat săptămînalul „Die Zukunft“, pe care l-a condus pînă în 1922. În 1907 a luat cuvîntul în cadrul unui proces scandalos demascînd depravarea și descompunerea morală a clicii de la curtea lui Wilhelm al II-lea. La începutul primului război mondial a susținut concepții anexioniste, dar apoi a trecut în tabăra pacifiștilor. A avut o atitudine de simpatie față de Rusia Sovietică. — 144.

Hasanov, K. G. (n. 1879) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Ufa, de profesiune învățător, a făcut parte din grupul popular-musulman. În Dumă a fost membru al comisiei pentru problemele aprovizionării; a aderat la trudovici. — 396.

Heiden, P. A. (1840—1907) — conte, mare moșier, militant al zemstvelor, octombrist. Din 1895 — mareșal al nobilimii dintr-un județ al guberniei Pskov. În 1904—1905 a participat activ la mișcarea zemstvelor. Sub paravanul liberalismului a cautat să unească burghezia și moșierimea în lupta împotriva mișcării revoluționare în creștere. După apariția manifestului țarului din 17 octombrie 1905 a trecut fațăș în lagărul contrarevoluției. În Duma I de stat a condus grupul deputaților de dreapta. După dizolvarea Dumei a fost unul dintre organizatorii partidului burghez al „înnoirii pașnice”. — 38—45, 227, 364.

Henric al VII-lea, Tudor (1457—1509) — rege al Angliei din 1485. A încurajat dezvoltarea industriei și comerțului. Sub domnia sa procesul de împrumutare a pământurilor țărănești de către marii proprietari funciari și de alungare în masă a țăranilor de pe pământurile lor a luat o deosebită amploare. — 256.

Hervé, Gustave (1871—1944) — membru al Partidului socialist francez, publicist și avocat. În 1906 a fondat ziarul „La Guerre Sociale”, în coloanele căruia a propagat un program semianarhist de luptă împotriva militarismului. La Congresul de la Stuttgart (1907) al Internaționalcii a II-a a susținut acest punct de vedere cerînd ca la fiecare război să se răspundă prin grevă și insurecție. Într-o serie de lucrări ale sale, V. I. Lenin a dezvăluit caracterul s-a mic-burghez al hervéismului. În timpul primului război mondial s-a manifestat ca un socialist-șovinist inveterat. După Revoluția Socialistă din Octombrie a acționat împotriva Rusiei Sovietice și a bolșevicilor. În 1918 a fost exclus din Partidul socialist francez. În deceniul al 4-lea a fost adept al unei apropieri între Franța și Germania fascistă. — 74, 88, 89, 90, 93.

Homeakov, N. A. (1850—1925) — mare moșier, octombrist. În 1886—1896 — mareșal al nobilimii din gubernia Smolensk. Din 1896 și pînă în 1902 a fost director al departamentului agriculturii din ministerul agriculturii și domeniilor statului. În 1906 a fost ales în Consiliul de stat. A fost deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat; pînă în martie 1910 a fost președintele Dumei a III-a de stat. — 161.

Hrustalev-Nosar, G. S. (Pereiaslavski, I.) (1877—1918) — avocat stagiari, inițial fără partid, mai tîrziu a aderat la menșevici. În 1905 a fost președintele Sovietului de deputați ai muncitorilor din Petersburg, care se afla în mâinile menșevicilor. În 1906 a fost judecat în procesul Sovietului de deputați ai muncitorilor din Petersburg și deportat în Siberia, de unde a fugit în străinătate; a luat parte la

Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. În anii reacțiunii a fost lichidator. A sprijinit ideea oportunistă a convocării așa-numitului „congres muncitoresc fără partid“ și a formării unui „partid muncitoresc fără partid“; a colaborat la ziarul menșevic „Golos Soțial-Demokrata“. A atacat fățiș pe bolșevici în articolele sale, care, după cum arăta V. I. Lenin, nu conțineau nimic altceva în afară de „obișnuita furie răutăcioasă a intelectualilor burghezi fără partid“ (Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 400). În 1909 a ieșit din partid și s-a ocupat de operații financiare dubioase. În timpul primului război mondial s-a întors în Rusia. După Revoluția Socialistă din Octombrie a desfășurat o activitate contrarevoluționară intensă în Ucraina, sprijinind pe atamanul Skoropadski și pe Petliura. A fost executat în 1918. — 38, 163.

Hvorostuhin, I. P. (n. 1879) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Saratov, socialist-revoluționar. În 1905—1906 a fost staroste sătesc. A fost prigonit în repetate rînduri de autoritățile țariste. — 390.

I

Iakobi, M. (Ghendelman, M. I.) — socialist-revoluționar, unul dintre autorii cărții „În legătură cu revizuirea programului agrar și a bazelor lui“, apărută în 1908 în editura „Era“. — 438.

Iordanski, N. I. (1876—1928) — social-democrat; după Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. — menșevic. În 1904 a fost colaborator permanent al „Iskrei“ menșevice. În 1905 a făcut parte din Comitetul executiv al Sovietului din Petersburg. În 1906 a fost delegat cu drept de vot consultativ la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., ca reprezentant al C.C. unificat al P.M.S.D.R. (din partea menșevicilor). În anii reacțiunii s-a apropiat de menșevicii-partiiți plehanoviști. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost comisar al Guvernului provizoriu burghez în armatele de pe frontul de sud-vest. În 1921 a intrat în P.C. (b) din Rusia; în 1922 a lucrat în cadrul Comisariatului poporului pentru afacerile externe și la Editura de stat, apoi a fost reprezentantul diplomatic al U.R.S.S. în Italia. Din 1924 s-a îndeletnicit cu publicistica. — 121, 442.

Iurașevski, P. P. (1872—1945) — om de stat burghez leton și militant pe tărîm social, de profesiune avocat. A fost deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kurlanda; membru al partidului cadet. Începînd din 1907 a editat și a redactat ziarul „Sadzîve“ din Elgava. De la sfîrșitul anului 1918 a intrat în repetate rînduri în guvernul Letoniei burgheze. În 1928 — președintele Consiliului de Miniștri al Letoniei. — 393.

Iurine, T. I. (n. 1873) — om de stat estonian și militant pe tărîm social, de profesiune avocat. A fost deputat în Duma a II-a

de stat din partea guberniei Estlanda, a aderat la progresiști — grupare politică a burgheziei monarhiste-liberale. În anii 1918—1919 a fost adjunct al ministrului de război în guvernul burghez estonian. — 394.

Izgoev (Lande), A. S. (n. 1872) — publicist burghez, unul dintre ideologii partidului cadet. La început a fost „marxist legal“, apoi a aderat la social-democrați; în 1905 a intrat în partidul cadet. A scris la ziarul „Reci“, la publicațiile cadete „Iujnie Zapiski“ și „Russkaia Misl“, precum și în culegerea contrarevoluționară „Vehi“ o serie de articole îndreptate împotriva bolșevicilor. După Revoluția Socialistă din Octombrie a colaborat la revista „Vestnik Literaturi“, publicație a unui grup de intelectuali decadenți. În 1922 a fost expulzat din țară pentru activitatea sa publicistică contrarevoluționară. — 473—474, 476.

Izmailov, P. G. (n. 1880) — social-democrat, menșevic, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Novgorod. A lucrat la un atelier de ceasornicărie din Petersburg, iar apoi a fost învățător de țară; după ce a fost îndepărtat din învățământ ca suspect, s-a îndeletnicit cu agricultura. În Dumă a făcut parte din comisia pentru problemele aprovizionării. A compărut în procesul intentat fracțiunii social-democrate. — 403.

Izvolski, A. P. (1856—1919) — diplomat rus. Pînă în 1906 a deținut importante funcții diplomatice la Vatican, Belgrad, München, Tokio și Copenhaga. Din 1906 — ministru de externe al Rusiei. Adept înflăcărat al apropierei anglo-ruse; a participat direct la încheierea acordului anglo-rus din 1907, prin care s-a definitivat constituirea Antantei. A participat la o serie de întîlniri și conferințe internaționale. În 1910, în urma unor eșecuri diplomatice a fost demis din funcția de ministru de externe și numit ambasador la Paris, unde a continuat politica de consolidare a Antantei. După Revoluția Socialistă din Octombrie a rămas ca emigrant în Franța, de unde a sprijinit intervenția militară străină împotriva Rusiei Sovietice. — 463, 465.

J

Jaurès, Jean (1859—1914) — militant de seamă al mișcării socialiste franceze și internaționale, istoric. În penultimul deceniu al secolului trecut era radical burghez, apoi a aderat la grupul „socialiștilor independenți“. În 1902, Jaurès și partizanii lui au înființat Partidul socialist francez, care în 1905, după fuziunea cu Partidul socialist din Franța, a căpătat denumirea de Partidul socialist francez unificat. Membru al parlamentului în anii 1885—1889, 1893—1898, 1902—1914; unul dintre liderii fracțiunii parlamentare socialiste. În 1904 a fondat ziarul „L'Humanité“, pe care l-a condus pînă la sfîrșitul vieții și care în 1920 a devenit organul central al Partidului Comunist Francez. În timpul revoluției din 1905—1907 din Rusia, Jaurès și-a

manifestat simpatia pentru lupta poporului rus. A militat neobosit pentru apărarea democrației, a libertăților democratice, pentru pace, împotriva asupririi imperialiste și a războaielor de cotropire. Era profund convins că numai socialismul poate pune capăt definitiv războaielor și jugului colonial.

Dar Jaurès credea că socialismul va învinge nu prin lupta proletariatului împotriva burgheziei, ci ca rezultat al înfloririi ideii democratice. El era strain de ideea dictaturii proletariatului, propovăduia pacea între clasele asupritoare și cele asuprite și împărtășea iluziile proudhoniste cu privire la cooperatie, a carei dezvoltare, în condițiile capitalismului, ar contribui, pasamite, la trecerea treptată la socialism. V. I. Lenin a criticat cu asprime concepțiile reformiste ale lui Jaurès, care îl împingeau pe calea oportunistului.

Prin lupta lui pentru pace, împotriva pericolului iminent de război, Jaurès și-a atras ura burgheziei imperialiste. În ajunul primului război mondial, el a fost ucis de un agent al reacțiunii.

Jaurès este autorul lucrărilor : „Istoria marii revoluții franceze“, „Ideile politice și sociale ale Europei și marea revoluție“ etc. — 75.

Jilkin, I. V. (1874—1958) — ziarist, unul dintre liderii partidului mic-burghez al trudovicilor. A fost redactor al ziarului „Uraleț“, a lucrat ca secretar de redacție la revista „Nedelea“, a colaborat la „S.-Peterburgskie Vedomosti“, apoi la ziarele cadeților de stînga „Nașa Jizn“ și „Tovariși“. În 1906 a fost ales în Duma I de stat ca deputat al țaranilor din partea guberniei Saratov. După dizolvarea Dumei I de stat a semnat Apelul de la Viborg, fapt pentru care a fost condamnat la trei luni închisoare. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în diferite instituții sovietice ; din 1925 s-a ocupat cu ziaristica. — 65, 159, 364.

John — vezi Maslov, P. P.

Jones, Richard (1790—1855) — economist burghez englez, profesor universitar, teolog. În studiile sale economice s-a dovedit a fi ideologul proprietarilor funciari englezi ; a căutat să demonstreze comunitatea de interese a tuturor claselor societății burgheze, ridicîndu-se împotriva formelor revoluționare de luptă ale țărănimii pentru îmbunătățirea situației sale.

Alături de teze vulgare și apologetice, Jones a formulat o serie de idei pozitive. K. Marx scria că chiar prima sa lucrare „An Essay on the Distribution of Wealth, and on the Sources of Taxation“ se distinge „printr-un element care lipsește la toți economiștii englezi după sir James Stuart, și anume : înțelegerea deosebirii istorice dintre modurile de producție“ (K. Marx. „Theorien über den Mehrwert (Vierter Band des «Kapitals»)“, 3. Teil, Dietz Verlag, 1962, pag. 394). — 289.

Jordania, N. N. (Kostrov) (1870—1953) — social-democrat, menșevic. Și-a început activitatea politică în ultimul deceniu al secolului trecut ; a făcut parte din grupul „Mesame dasi“, primul grup marxist

din Gruzia ; a condus aripa oportunistă din cadrul acestui grup. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat cu drept de vot consultativ, alăturându-se iskriștilor din minoritate. După congres — liderul menșevicilor caucazieni. În 1905 a redactat ziarul menșevic „Soțial-Demokrat” (în limba gruzină) și a combătut tactica bolșevică în revoluția burghezo-democratică. În 1906 a fost deputat în Duma I de stat. A participat la lucrările Congresului al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. ; la Congresul al V-lea (de la Londra) al partidului a fost ales membru în C.C. al P.M.S.D.R. din partea menșevicilor. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a aderat formal la grupul menșevicilor-partiiți, dar de fapt i-a susținut pe lichidatori. În 1914 a colaborat la revista lui Troțki „Borba” ; în timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost președinte al Sovietului de deputați ai muncitorilor din Tiflis, iar în 1918—1921 a fost șeful guvernului menșevic contrarevoluționar din Gruzia ; din 1921 — emigrant alb. — 243, 244, 250, 344.

K

K. D. — corespondentul din Berlin al ziarului „Reci” în 1908. — 471.

Kabakov, G. I. („Pugaciov”) (n. 1857) — socialist-revoluționar, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Perm, țăran de origine. La început a lucrat ca muncitor la minele de fier din Ural. A fost trimis în judecată pentru participare la revoltele din 1902. În 1905 a organizat în plasa Alapaevsk (Ural) Uniunea țărănească, care număra aproximativ 30 000 de membri. Funcționarii țariști denumeau în ironie această plasă „republica Alapaevsk”, iar pe Kabakov, care era cunoscut și sub numele de Pugaciov, președintele ei. În Duma de stat a făcut parte din fracțiunea trudovicilor. — 389, 390.

Kamișanski, P. K. — procuror la Curtea de Apel din Petersburg ; a susținut acuzarea în procesul fracțiunii social-democrate din Duma a II-a de stat. În 1910 — guvernator al guberniei Veatka. — 25.

Kanitz, Hans-Wilhelm (1841—1913) — conte, om politic din Germania, exponent al intereselor iuncherimii, unul dintre conducătorii partidului conservator german ; din 1869 membru în Reichstag. În 1894—1895 a făcut propunerea (cunoscută sub numele de „Antrag Kanitz”), potrivit căreia guvernul ar fi trebuit să ia asupra sa achiziționarea din străinătate a cerealelor necesare țării, iar apoi să le vîndă la prețuri mijlocii. — 359.

Kapustin, M. I. (1847—1920) — octombrist, de profesiune medic. La începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut a lucrat ca

medic al zemstvei din gubernia Kostroma, apoi într-o serie de spitale militare, la Academia medico-militară, la Universitatea din Varșovia. În 1887 a fost numit profesor la Universitatea din Kazan. A fost deputat în Duma a II-a de stat din partea orașului Kazan, iar în Duma a III-a de stat din partea guberniei Kazan și a fost ales vicepreședinte al Dumei. V. I. Lenin spunea despre Kapustin că este „un reprezentant al burgheziei contrarevoluționare”. — 356, 366, 462—463.

Karataev, Bihitjan Bisalievici (1860—1934) — deputat în Duma a II-a de stat din partea regiunii Ural, cadet, de profesie judecător de instrucție. În Dumă a făcut parte din fracțiunea musulmană. În 1914 a ieșit din partidul cadet. În 1917 a intrat în P.C. (b) din Rusia. În 1918 a fost membru al Comitetului Executiv al Sovietului de deputați din Ural. În 1919 a fost numit membru al Comitetului militar revoluționar pentru administrarea ținutului Kirghiziei. — 396.

Karaulov, M. A. (1878—1917) — esaul de cazaci, deputat în Dumele a II-a și a IV-a de stat din partea regiunii Terek, monarhist. A redactat revista „Kazaceaia Nedelea”. În Dume a făcut parte din diferite comisii, a susținut municipalizarea pământului. În 1917 a fost membru al Comitetului provizoriu al Dumei de stat. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost una dintre căpeteniile contrarevoluției din regiunea Terek. Prim-ataman al oastei căzăcești de la Terek, a luptat activ împotriva Puterii sovietice. — 321, 359, 399.

Karavaev, A. L. (1855—1908) — medic de zemstvă, unul dintre militanții de vază ai Uniunii țărănești. A fost ales din partea orașului Ekaterinoslav în Duma a II-a de stat, unde a condus fracțiunea trudovicilor; a făcut parte din comisia agrară. A scris o serie de broșuri cu privire la problema țărănească („Partidul și țărănimea în Duma de stat”, „Promisiunile guvernului în privința pământului și revendicările deputaților țărani”, „Noile legi agrare”). A fost ucis de către ultrareacționari la Ekaterinoslav. — 210, 375, 376, 377, 378, 380, 402.

Kaufman, A. A. (1864—1919) — economist și statistician burghez rus, profesor și publicist; unul dintre organizatorii și liderii partidului cadet. Din 1887 pînă în 1906 a lucrat în cadrul ministerului agriculturii și domeniilor statului. În cartea „Strămutare și colonizare” (1905) a făcut un istoric al politicii de colonizare duse de țarism. A participat la întocmirea proiectului cadet de reformă agrară și a colaborat activ la ziarul „Russkie Vedomosti”; a propagat pacea socială între țărani și moșieri. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în instituțiile centrale de statistică. — 203, 213, 232, 233, 235, 324, 331, 342, 412.

Kaufman, Richard (1850—1908) — economist burghez german, profesor universitar. A predat economia politică la Aachen, Berlin,

Charlottenburg ; a lucrat câțva timp în cadrul ministerului de finanțe. Este autorul a numeroase lucrări de economie și finanțe. — 328.

Kautsky, Karl (1854—1938) — unul dintre liderii social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a ; la început a fost marxist, dar mai târziu a devenit un renegat al marxismului, ideolog al centrismului (kautskismului) — una dintre cele mai periculoase și dăunătoare variante ale oportunismului. A fost redactor al revistei „Die Neue Zeit“, publicație teoretică a social-democrației germane.

A intrat în mișcarea socialistă din 1874. Concepțiile sale din acea vreme reprezentau un amestec de lassalleanism, neomalthusianism și anarhism. În 1881 a făcut cunoștință cu K. Marx și F. Engels și, sub influența lor, a trecut la marxism, dar încă din acea perioadă a manifestat șovăieli și oscilări spre oportunism, lucru pentru care K. Marx și F. Engels l-au criticat cu asprime. În ultimele două decenii ale secolului trecut a scris o serie de lucrări în legătură cu unele probleme ale teoriei marxiste : „Doctrina economică a lui Karl Marx“, „Problema agrară“ etc., care, cu toate greșelile ce le conțin, au jucat un rol pozitiv în propagarea marxismului. Mai târziu, când mișcarea revoluționară a luat o mare amploare, Kautsky a trecut pe pozițiile oportunismului. A propagat ideologia centrismului (oportunism camuflat) și a luptat pentru menținerea în partid a oportuniștilor fățiși. În timpul primului război mondial, Kautsky s-a situat pe pozițiile social-șovinismului, pe care îl camufla sub paravanul unei frazeologii internaționaliste. El a emis teoria ultraimperialismului, a cărei esență reacționară a fost demascată de Lenin în „Falimentul Internaționalei a II-a“, „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului“ și în alte lucrări ale sale. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kautsky a luat în mod fățiș atitudine împotriva revoluției proletare și a dictaturii proletariatului, împotriva Puterii sovietice.

În „Statul și revoluția“, „Revoluția proletară și renegatul Kautsky“ și într-o serie de alte scrieri ale sale, V. I. Lenin a supus unei critici nimicitoare teoriile kautskiste. Arătând primejdia pe care o reprezintă kautskismul, V. I. Lenin scria în 1915, în articolul „Socialismul și războiul“ : „Clasa muncitoare nu-și poate îndeplini rolul său revoluționar mondial dacă nu duce un război necruțător împotriva acestei atitudini de renegare, împotriva acestei lipse de caracter, împotriva acestei slugărnicii față de oportunism și împotriva acestei nemaipomenite trivializări teoretice a marxismului“ (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 306). — 70, 73, 83, 85, 86, 111, 130, 190, 191, 192, 193, 194, 259, 282, 300, 331, 333, 339, 351, 352, 377, 416, 434.

Kirmosov, N. S. (n. 1847) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Saratov, țaran. În Dumă a aderat la socialiștii-revoluționari. — 385.

Kiselev, A. E. (n. 1868) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Tambov, țaran de origine, a făcut parte din grupul trudovic. A fost aproape zece ani învățător de țară, iar apoi a lucrat ca funcționar la Saratov și Kozlov, pe linia ferată Reazan-Ural. În

timpul grevelor din octombrie și decembrie 1905 a fost delegat la aproape toate congresele feroviarilor. În Dumă a făcut parte din comisia agrară și din comisia pentru învățământul public. A colaborat la „Jurnal Dlea Vseh“, la „Saratovskii Dnevnik“ și la o serie de alte publicații. — 381, 383, 384.

Kizevetter, A. A. (1866—1933) — istoric burghezo-liberal și publicist rus. În anii 1900—1911 a fost docent la Universitatea din Moscova. Membru al „Uniunii eliberării“ din momentul înființării acesteia ; unul dintre liderii partidului cadet. Deputat în Duma a II-a de stat din partea orașului Moscova. A colaborat la ziarul „Russkie Vedomosti“, a fost membru în colegiul redacțional al acestui ziar și unul dintre redactorii revistei „Russkaia Misl“. În lucrările sale publicistice pe teme de istorie a denaturat însemnătatea revoluției ruse din 1905—1907. V. I. Lenin, caracterizînd într-o serie de lucrări ale sale concepțiile lui Kizevetter, l-a clasat printre profesorii cadeți care fac comerț cu știința de dragul reacțiunii. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kizevetter a dus o luptă activă împotriva Puterii sovietice, fapt pentru care, în 1922, a fost expulzat din Rusia Sovietică. În străinătate a colaborat activ la presa emigranților albi. — 25.

Klasson, R. E. (K.) (1868—1926) — cunoscut inginer electrotehnic. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost „marxist legal“, a făcut parte dintr-un cerc marxist din Petersburg, apoi s-a retras din activitatea politică și s-a consacrat electrotehnicii. După proiectele lui Klasson și sub conducerea lui s-au construit numeroase centrale electrice în Rusia, inclusiv prima centrală electrică din lume alimentată cu turbă. El a elaborat metoda hidraulică de extragere a turbei, care a fost aplicată în practică după Revoluția Socialistă din Octombrie datorită sprijinului energetic al lui V. I. Lenin. A participat activ la pregătirea planului Goelro, a fost directorul Centralei electrice nr. 1 din Moscova. — 99.

Kogan — vezi Kogan-Grinevici, M. G.

Kogan-Grinevici, M. G. (n. 1874) — social-democrat, menșevic, militant al mișcării sindicale. A participat la activitatea „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“, organizație oportunistă, iar în anii 1900—1902 a colaborat la „Raboceaia Misl“. După sciziunea din P.M.S.D.R. a aderat la menșevici. În 1906—1908 a colaborat la ziarul burghez „Tovarișci“, organ al cadeților de stînga. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a activat în mișcarea sindicală. — 141.

Kokoșkin, F. F. (1871—1918) — om politic și publicist burghez ; docent la Universitatea din Moscova la catedra de drept de stat. A fost unul dintre întemeietorii partidului cadet, membru în C.C. al acestui partid. Deputat în Duma I de stat din partea guberniei Moscova. Începînd din 1907 a colaborat activ la o serie de organe

de presă liberale: ziarul „Russkie Vedomosti“, revistele „Pravo“, „Russkaia Misl“ etc. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, Kokoșkin a fost ministru în Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat activ împotriva Puterii sovietice. — 227, 364.

Kokoufov, V. N. (1853—1943) — unul dintre oamenii politici de seamă ai Rusiei țariste. Din 1904 pînă în 1914 (cu o întrerupere de scurtă durată în 1905—1906) a fost ministru de finanțe, iar în 1911, după asasinarea lui Stolîpin, a deținut în același timp și postul de președinte al Consiliului de Miniștri. În timpul primului război mondial s-a îndeletnicit cu afaceri bancare de mari proporții; după Revoluția Socialistă din Octombrie — emigrant alb. — 453.

Kostrov — vezi Jordania, N. N.

Kotlarevski, S. A. (1873—1940) — profesor universitar, publicist. Unul dintre întemeietorii partidului cadet și membru în C.C. al acestui partid. A fost deputat în Duma I de stat din partea guberniei Saratov. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost comisar al Guvernului provizoriu burghez pentru cultele neortodoxe și necreștine, iar din iulie 1917 — locțiitorul procurorului general al sinodului și adjunct al ministrului cultelor. După Revoluția Socialistă din Octombrie a făcut parte din diferite organizații contrarevoluționare. În 1920 a fost judecat în procesul așa-numitului „Centru tactic“ și condamnat la cinci ani detențiune cu suspendarea pedepsei. Ulterior a lucrat la Universitatea din Moscova. — 227.

Kovalenko, I. M. (1847—1914) — deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Kovno, directorul Camerei de control din Kovno, ultrareacționar. În Dumă a făcut parte din comisia bugetară și din comisia pentru inviolabilitatea persoanei. — 455.

Kreißberg, I. K. (1864—1948) — deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kurlanda, cadet. Din 1890 a practicat avocatura. Începînd din 1901 a fost redactor la zierele burgheze letone „Vārds“ („Cuvîntul“) și „Dzimentene“ („Patria“); fondatorul și conducătorul unei serii de asociații letone. În Dumă a făcut parte din comisia agrară. În 1917 a fost ales membru al Consiliului agrar din Kurlanda. În 1918—1920 a lucrat la Kiev în problemele refugiaților letoni. Din 1921 a fost notar la Riga. La eliberarea Letoniei de sub jugul ocupanților germani, în 1944, a emigrat în străinătate. — 394.

Kriege, Herman (1820—1850) — ziarist german, reprezentantul curentului mic-burghez al așa-zisului „adevărat socialism“. În a doua jumătate a deceniului al 5-lea al secolului trecut a condus grupul „adevăraților socialiști“ germani din New York. A editat revista „Volks-Tribun“, în ale cărei pagini propovăduia comunismul cres-în „etic-religios“ al lui Weitling. În problema agrară, Kricge se ridica

împotriva proprietății funciare și propovăduia folosirea egalitară a pământului. Concepțiile lui Kriege sînt caracterizate și apreciate în lucrarea lui K. Marx și F. Engels „Circularul împotriva lui Kriege” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 1—16) și în articolul lui V. I. Lenin „Marx despre «cernii peredel» de tip american” (vezi Opere complete, vol. 10, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 53—60). — 259, 265.

Krupenski, P. N. (n. 1863) — deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Basarabia, mare proprietar funciar, mareșalul nobilimii din Hotin. În Duma a III-a de stat a fost unul dintre fondatorii partidului naționaliștilor, iar în Duma a IV-a a fost liderul partidului centrului, membru în comisia agrară, în comisia bugetară și într-o serie de alte comisii; a rostit cuvîntări pătrunse de spirit ultrareacționar împotriva partidelor de stînga. Din 1910 pînă în 1917 șambelan al curții. După Revoluția Socialistă din Octombrie a sprijinit intervenția militară străină în sudul Rusiei. — 360, 366.

Krușevan, P. A. (1860—1909) — publicist reacționar, editor al ziarului ultrareacționar „Bessarabeț” și redactor al ziarului antisemit „Drug”; organizator al pogromului de la Chișinău (din 1903) și una dintre căpeteniile organizației pogromiste „Uniunea poporului rus”; deputat în Duma a II-a de stat din partea orașului Chișinău. — 39.

Kugelmann, Ludwig (1830—1902) — social-democrat german, prieten al lui Marx, participant la revoluția din 1848—1849 din Germania, membru al Internaționalei I. Kugelmann a fost delegat la congresele de la Lausanne (1867) și Haga (1872) ale Internaționalei și a contribuit la editarea și răspîndirea „Capitalului” lui Marx. Din 1862 pînă în 1874 a purtat corespondență cu K. Marx, informîndu-l asupra situației din Germania. Scrisorile lui Marx către Kugelmann au fost publicate pentru prima oară în 1902 în revista „Die Neue Zeit”; în 1907, ele au apărut în traducere rusă cu o prefață a lui V. I. Lenin. — 24.

Kuskova, E. D. (E. K.) (1869—1958) — publicistă rusă, militantă burgheză pe tărîm social. La jumătatea ultimului deceniu al secolului trecut, pe cînd se afla în străinătate, s-a apropiat de grupul „Eliberarea muncii”; curînd însă, sub influența bernsteinismului, a pornit pe calea revizuirii marxismului. Documentul scris de Kuskova în spiritul bernsteinismului, care a primit denumirea de „Credo”, exprima cît se poate de pregnant esența oportunistă a „economismului” și a provocat un protest energic din partea unui grup de mariști ruși, în frunte cu V. I. Lenin (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170). În ajunul revoluției din 1905—1907, Kuskova a intrat în organizația liberală „Uniunea eliberării”. În 1906 a scos, împreună cu S. N. Prokopovici, revista semicadetă „Bez Zaglaviia” și a colaborat în mod activ la „Tovarișci”, ziarul cadetilor de stînga. Kuskova îndemna pe muncitori

să renunțe la lupta revoluționară și căuta să subordoneze mișcarea muncitorească conducerii politice a burgheziei liberale. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat atitudine împotriva bolșevicilor. În 1922 a fost expulzată în străinătate, unde a devenit o militanță activă a emigrației albe. — 38, 121, 154, 163, 195.

Kutler, N. N. (1859—1924) — fruntaș de seamă al partidului cadet; a lucrat în ministerul de finanțe, a fost director la departamentul impunerilor directe, iar mai târziu ministru al agriculturii. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea orașului Petersburg, unul dintre autorii proiectului de program agrar al cadetilor. În lucrările sale „Proiect de cuvîntare în Duma a II-a de stat în legătură cu problema agrară” și „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” (vezi Opere, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 143—153 și volumul de față), V. I. Lenin a criticat amănunțit acest proiect de program și poziția lui Kutler. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kutler a lucrat la Comisariatul poporului pentru finanțe. Din 1922 a făcut parte din conducerea Băncii de Stat a U.R.S.S. — 227, 228, 266, 360, 361, 364, 365, 366, 377, 388, 395, 402, 404.

L

Lande, A. S. — vezi Izgoev, A. S.

Larin, I. (Lurie, M. A.) (1882—1932) — social-democrat, menșevic, delegat cu drept de vot deliberativ la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. A susținut programul menșevic de municipalizare a pămîntului, precum și ideea oportunistă a convocării unui „congres muncitoresc”. A fost delegat la Congresul al V-lea (de la Londra) al partidului din partea organizației din Poltava. După înfrîngerea revoluției din 1905—1907 a fost unul dintre propovăduitorii activi ai lichidatorismului. Larin a luat parte activă la Blocul antipartinic din august; a fost membru al comitetului de organizare al acestui bloc. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a condus grupul menșevicilor-internaționaliști, care editau revista „Internațional”. În august 1917 a fost primit în partidul bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în aparatul de stat și în diferite organizații economice. — 344, 345, 346, 350, 351.

Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — socialist mic-burghez german, întemeietorul lassalleanismului — o variantă a oportunismului în mișcarea muncitorească germană.

Lassalle a fost unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani (1863). Crearea acestei Uniuni a avut o însemnătate reală pentru mișcarea muncitorească, dar Lassalle, în calitatea sa de președinte, a îndreptat-o pe o cale oportunistă. Lassalleienii socoteau că prin agitația legală pentru dreptul de vot universal, prin crearea de cooperative de producție subvenționate de statul iuncherilor se va

ajunge la crearea unui „stat popular liber“. Lassalle a sprijinit politica de unificare „de sus“ a Germaniei sub hegemonia Prusiei reacționare. Politica oportunistă a lassalleienilor a constituit o piedică pentru activitatea Internaționalei I și pentru crearea unui adevărat partid muncitoresc în Germania, a întârziat formarea conștiinței de clasă a muncitorilor.

Conceptiile teoretice și politice ale lassalleienilor au fost aspru criticate de către clasicii marxism-leninismului (vezi K. Marx. „Critica programului de la Gotha“; V. I. Lenin. „Statul și revoluția“ și alte lucrări). — 357.

Ledebour, Georg (1850—1947) — social-democrat german; din 1900 până în 1918 a fost deputat în Reichstag din partea social-democrației germane. A luat parte la Congresul socialist internațional de la Stuttgart, unde s-a ridicat împotriva colonialismului. A participat la Conferința de la Zimmerwald; a fost unul dintre conducătorii politici ai dreptei zimmerwaldiene. În 1916, după sciziunea din rândurile social-democrației germane, a aderat la „grupul social-democrat al muncii“ din Reichstag, care a alcătuit în 1917 nucleul principal al Partidului social-democrat independent din Germania, partid centrist. Acest partid justifica pe șovinistii inveterați. În anii 1920—1924 a condus o mică grupare independentă în Reichstag. În 1931 a aderat la partidul muncitoresc socialist. După venirea lui Hitler la putere a emigrat în Elveția. — 70.

Lenin, V. I. (Ulianov, V. I., Tulin, K.) — date biografice. — 89, 98—102, 106, 108, 109—112, 114, 137, 141, 167, 175, 194, 223, 233, 238, 243, 248, 277, 283, 288, 303, 311, 314, 317, 319, 322, 332, 334, 339, 340, 419.

Leonas, P. S. (1864—1938) — militant pe tărâm social și om de stat lituanian, de profesiune jurist. Din 1889 a lucrat la tribunalul districtual din Suvalki, apoi a fost judecător de instrucție la Taškent și într-o serie de alte localități. În 1907 a fost ales deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Suvalki; a făcut parte din fracțiunea partidului cadet. În anii 1918—1919 a făcut parte în mai multe rânduri din guvernul Lituaniei burgheze. Din 1922 — profesor la Universitatea din Kaunas, președintele Consiliului avocaților din Lituania. Din 1933 până în 1938 a fost redactor-responsabil al revistei „Kultura“, de orientare liberal-democratică. — 394.

Liebkecht, Wilhelm (1826—1900) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat din Germania. A luat parte activă la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrângerea ei a emigrat mai întâi în Elveția, iar apoi în Anglia, unde s-a împrietenit cu K. Marx și F. Engels. Sub influența lor a devenit socialist. În 1862 s-a înapoiat în Germania. După înființarea Internaționalei I a fost unul dintre cei mai fervenți propagandiști ai ideilor ei revoluționare și organizator al secțiilor ei din Germania. Din 1875

pînă la sfîrșitul vieții sale, Liebknecht a fost membru al Comitetului Central al Partidului social-democrat din Germania și redactor-responsabil al ziarului „Vorwärts“, organul central al acestui partid. Din 1867 pînă în 1870 a fost deputat în Reichstagul Confederației Germaniei de nord, iar începînd din 1874 a fost ales în repetate rînduri deputat în Reichstagul german; a folosit cu pricepere tribuna parlamentară pentru a demasca politica internă și externă reacționară a iuncherilor prusaci. Pentru activitatea sa revoluționară a fost condamnat în repetate rînduri la închisoare. A luat parte activă la organizarea Internaționalei a II-a. Marx și Engels îl prețuiau pe Liebknecht, îl îndrumau în activitatea lui, dar în același timp îl criticau pentru poziția lui împăciuitoare față de elementele oportuniste. — 192, 479.

Lipkin, F. A. — vezi Cerevanin, N.

Lloyd-George, David (1863—1945) — om de stat și diplomat englez, liderul partidului liberal. Din 1890 — membru al parlamentului. În 1905—1908 — ministru al comerțului, iar în 1908—1915 — ministru de finanțe. A jucat un rol important în stabilirea liniei politice a guvernului Angliei de pregătire a primului război mondial. A luptat împotriva mișcării revoluționare a proletariatului; prin lingușeli, minciuni și făgăduieli făcute muncitorilor a încercat să împiedice sau măcar să întîrzie crearea unui partid revoluționar al clasei muncitoare. V. I. Lenin scria că „Lloyd George slujește burghezia în mod admirabil și o slujește tocmai printre muncitori, promovează influența ei tocmai în rîndurile proletariatului, acolo unde este cel mai necesar și cel mai greu să-ți subordonezi moralicește masele“ (Opere, vol. 23, E.S.P.L.P. 1957, pag. 111—112). În anii 1916—1922, în calitate de prim-ministru, s-a străduit să consolideze pozițiile imperialismului englez în Orientul apropiat și mijlociu, precum și în Balcani. A reprimat cu cruzime mișcarea de eliberare națională din colonii și din țările dependente. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre inspiratorii și organizatorii intervenției armate și ai blocadei împotriva Statului sovietic. A participat activ la Conferința de pace de la Paris din 1919, fiind unul din autorii Tratatului de pace de la Versailles. În 1922, după o serie de eșecuri politice, și-a dat demisia, continuînd să aibă însă o anumită influență politică pînă la sfîrșitul vieții. — 443. *

Lojkin, S. V. (n. 1868) — medic de zemstvă, cadet, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Veatka; a semnat „proiectul“ agrar „al celor 33“, deus de trudovici în Duma I. — 251.

Ludovic al XVIII-lea (1755—1824) — rege al Franței (1814—1824) din dinastia de Bourbon. A dus o politică de apărare a intereselor nobilimii reacționare și ale bisericii catolice. — 144.

Lujenovski, G. N. (1870—1906) — consilier gubernial; militant de seamă al așa-numitei „Uniuni a rușilor“, organizație monarhistă-

ultrareacționară din Tambov. În 1905—1906 a fost una dintre căpeteniile pogromurilor săvârșite de sutele negre și a participat la represaliile sîngeroase ale țarismului împotriva mișcării revoluționare a țăranilor din gubernia Tambov. A fost ucis de socialista-revoluționară M. A. Spiridonova. — 45.

Lunacearski, A. V. (Voinov) (1875—1933) — social-democrat, revoluționar de profesie, eminent om de stat sovietic. A intrat în mișcarea revoluționară la începutul ultimului deceniu al secolului trecut. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a devenit bolșevic. A făcut parte din redacțiile ziarelor bolșevice „Vpered“, „Proletarii“ și „Novaia Jizn“. Din însărcinarea lui Lenin a prezentat la Congresul al III-lea al partidului raportul asupra insurecției armate. A participat la Congresele al IV-lea (de unificare) și al V-lea (de la Londra) ale partidului. În 1907 a reprezentat pe bolșevici la Congresul socialist internațional de la Stuttgart. În anii reacțiunii s-a îndepărtat de marxism, a făcut parte din grupul antipartinic „Vpered“ și a propagat ideea îmbinării marxismului cu religia. În lucrarea „Materialism și empiriocriticism“ (1909), V. I. Lenin a dezvăluit caracterul eronat al concepțiilor lui Lunacearski și le-a criticat cu asprime. În timpul primului război mondial, Lunacearski s-a situat pe poziții internaționaliste. La începutul anului 1917 a aderat la grupul „interraioniștilor“, împreună cu care a fost primit în partid la Congresul al VI-lea al P.M.S.D.R. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost pînă în 1929 comisar al poporului pentru învățămîntul public, iar apoi președinte al Comitetului științific de pe lângă C.E.C. al U.R.S.S. În august 1933 a fost numit reprezentant plenipotențiar al U.R.S.S. în Spania. A scris o serie de lucrări în domeniul artei și literaturii. — 73, 93, 189—196, 437, 439.

Lurie, M. A. — vezi Larin, I.

Luxemburg, Rosa (1871—1919) — militantă de seamă a mișcării muncitorești internaționale, unul dintre liderii aripii stîngi a Internaționalei a II-a. În mișcarea revoluționară a început să activeze în a doua jumătate a deceniului al 9-lea al secolului trecut. A fost unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat polonez; a luptat împotriva naționalismului din rîndurile mișcării muncitorești poloneze. Începînd din 1897 a participat în mod activ la mișcarea social-democrată germană, a combătut bernsteinismul și millerandismul. A luat parte la prima revoluție rusă (la Varșovia); în 1907 a participat la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R., unde i-a sprijinit pe bolșevici. Încă de la începutul războiului imperialist s-a situat pe o poziție internaționalistă. A fost unul dintre inițiatorii creării grupului „Internațional“, care ulterior și-a schimbat denumirea în „Spartacus“, iar mai tîrziu în „Uniunea Spartacus“; a scris (în închisoare), sub pseudonimul Junius, broșura „Criza social-democrației“ (vezi articolul lui V. I. Lenin „Despre broșura lui Junius“, în Opere, vol. 22, Editura P.M.R., 1952, pag. 299—314). După revoluția din noiembrie 1918 din Germania

a participat la Congresul de constituire a Partidului Comunist din Germania, congres la care a avut un rol conducător. În ianuarie 1919 a fost arestată și asasinată din ordinul guvernului Scheidemann. Lenin, care o aprecia foarte mult pe R. Luxemburg, a criticat în repetate rânduri greșelile ei (în problema rolului partidului, a imperialismului, în problema național-colonială, în problema țărănească, în problema revoluției permanente etc.), ajutînd-o astfel să adopte o poziție justă. — 75, 89.

Lvov, N. N. (1867—1944) — moșier; V. I. Lenin l-a calificat ca „mic nobil contrarevoluționar“, „model de trădător cadet“. În anii 1893—1900 a fost mareșal al nobilimii din județul Balașov; din 1899 președinte al zemstvei guberniale Saratov. A participat la congresele zemstvelor din anii 1904—1905. A fost unul dintre fondatorii „Uniunii eliberării“ și ai partidului cadet; membru al C.C. al acestui partid. Ales în Duma I de stat cu voturile țăranilor înșelați de cadeți, a luat o atitudine categorică împotriva satisfacerii revendicărilor țărănești. Deputat în Duma a II-a de stat. Unul dintre fondatorii partidului „înnoirii pașnice“. În Dumele a III-a și a IV-a a fost liderul „progresiștilor“. În 1917 a fost unul dintre conducătorii uniunii moșierilor. După Revoluția Socialistă din Octombrie — ziarist albgardist, iar mai târziu emigrant alb. — 358.

M

M—d—m. — vezi Medem, V. D.

Mach, Ernst (1838—1916) — fizician și filozof austriac, idealist subiectiv, unul dintre întemeietorii empiriocriticismului. A predat matematica și fizica la universitățile din Graz și Praga, iar din 1895 pînă în 1901 a fost profesor de filozofie la Universitatea din Viena. A încercat să reinvie concepțiile lui Berkeley și Hume; considera că senzațiile sînt „adevărate elemente ale lumii“. Interpretînd în mod speculativ descoperirile din domeniul științelor naturii s-a ridicat împotriva teoriei materialiste a cunoașterii. În fond, machismul a fost o formă pseudoștiințifică de apărare a religiei. În cartea „Materialism și empiriocriticism“, V. I. Lenin a făcut o critică multi-laterală a filozofiei reacționare a lui Mach.

Principalele lucrări ale lui Mach sînt: „Die Mechanik...“, „Beiträge zur Analyse der Empfindungen“, „Erkenntnis und Irrtum“. — 427.

Maklakov, V. A. (n. 1870) — om politic, cadet, moșier. Din 1895 a profesat avocatura, susținînd apărarea în numeroase procese politice. Deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea Moscovei. Membru în C.C. al partidului cadet. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ambasadorul Guvernului provizoriu la Paris, apoi emigrant alb. — 58.

Maksimov, N. — vezi Bogdanov, A.

Malinovski, A. A. — vezi Bogdanov, A.

Malișevski, N. G. (n. 1874) — social-democrat, menșevic. În 1894—1895 a făcut parte dintr-un grup social-democrat din Petersburg. În 1895 a fost arestat, înțemnițat și apoi deportat. În 1906 a colaborat la revista menșevică „Otkliki Sovremennosti”. În 1907 s-a retras din activitatea politică. — 448.

Martínov, A. (Piker, A. S.) (1865—1935) — unul dintre liderii „economismului”, militant de seamă al menșevismului; mai târziu a devenit membru al partidului comunist. La începutul penultimului deceniu al secolului trecut a activat în cadrul unor cercuri narodovoliste; în 1886 a fost arestat și deportat în Siberia răsăriteană. În deportare a devenit social-democrat. În 1900 a emigrat; a făcut parte din redacția revistei „Rabocce Delo”, organ al „economistilor”, a combătut „Iskra” leninistă. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat al „Uniunii social-democraților ruși din străinătate”, antiiskrist; după congres a aderat la menșevici. A participat la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al partidului ca delegat din partea organizației din Ekaterinoslav. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a fost lichidator. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții centriste, iar după revoluția burghez-democratică din februarie 1917 a devenit menșevic-internaționalist. După Revoluția Socialistă din Octombrie a rupt cu menșevismul. În anii 1918—1920 a fost învățător în Ucraina. În 1923, la Congresul al XII-lea al P.C. (b) din Rusia a fost primit în partid; a lucrat la Institutul K. Marx și F. Engels; începînd din 1924 a făcut parte din redacția revistei „Internaționala Comunistă”. — 109, 111, 315.

Martov, L. (Tederbaum, I. O.) (1873—1923) — unul dintre liderii menșevismului. A intrat în mișcarea social-democrată în prima jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut. În 1895 a participat la organizarea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg. În 1896 a fost arestat în legătură cu procesul acestei organizații și deportat pe termen de trei ani la Turuhansk. În 1900, după expirarea termenului de deportare, a luat parte la pregătirile pentru editarea „Iskrei”; a făcut parte din redacția acestui ziar. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., la care a participat ca delegat din partea organizației „Iskrei”, s-a situat în fruntea minorității oportuniste și de atunci a fost unul dintre conducătorii instituțiilor centrale ale menșevismului și redactor la mai multe publicații menșevice. A luat parte la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al partidului. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a fost lichidator, redactor la ziarul „Golos Soțial-Demokrata”; a luat parte la conferința antipartinică din august (1912). În anii primului război mondial s-a situat pe poziții centriste; a participat la conferințele de la Zimmerwald și Kienthal. După revoluția burghez-

democratică din februarie 1917 s-a situat în fruntea grupului menșevicilor internaționaliști. După Revoluția Socialistă din Octombrie a trecut în tabăra dușmanilor fățiși ai Puterii sovietice. În 1920 a emigrat în Germania, unde a editat, la Berlin, revista menșevică contra-revoluționară „Sozialistisches Vestnik”. — 17, 33, 38, 89, 141.

Marx, Karl (1818—1883) — întemeietorul comunismului științific, gânditor genial, conducător și învățător al proletariatului internațional (vezi articolul lui V. I. Lenin „Karl Marx (Scurtă schiță biografică și expunere a marxismului)”, în Opere, vol. 21, Edirura politică, 1959, pag. 29—77). — 9, 23, 24, 27, 71, 81, 125, 161, 193, 255, 256, 258, 259, 265, 274, 276, 280, 283, 294, 298, 300—306, 359, 405, 415, 440, 457, 459, 472—475, 476.

Maslov, P. P. (John, X) (1867—1946) — economist, social-democrat, autor al unei serii de scrieri în problema agrară, în care a încercat să revizuiască marxismul; a colaborat la revistele „Jizn”, „Nacealo” și „Naucinoe Obozrenie”. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menșevici, a susținut programul lor de municipalizare a pământului. La Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. a prezentat, din partea menșevicilor, un raport în problema agrară; congresul l-a ales membru în redacția O.C. În anii reacțiunii s-a situat pe poziții lichidatoriste, iar în perioada primului război mondial s-a manifestat ca social-șovinist. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a retras din viața politică și a desfășurat activitate pedagogică și științifică. În 1929 a fost ales membru titular al Academiei de Științe a U.R.S.S. — 225, 242—245, 247, 248—250, 264, 265, 270, 283, 295, 296, 297, 298, 317, 318—326, 334, 341, 342, 351, 358, 396, 398, 399, 406, 415.

Medem, V. D. (Grinberg, V. D., M-d-m.) (1879—1923) — unul dintre liderii Bundului. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat din partea Comitetului din străinătate al Bundului, antiiskrist. În 1906 a fost ales membru în C.C. al Bundului, a participat la lucrările Congresului al V-lea al P.M.S.D.R. sprijinindu-i pe menșevici. După Revoluția Socialistă din Octombrie a condus organizațiile bundiste din Polonia. În 1921 a plecat în S.U.A., unde a publicat, în coloanele ziarului socialist evreiesc de dreapta „Vorwärts”, articole calomnioase împotriva Rusiei Sovietice. — 425.

Mediev, Reșid (1880—1912) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Taurida, de origine țaran. Redactor-responsabil și editor al ziarului „Vatak Hadisi”, care apărea în limba rătărară; membru al consiliului municipal. În Dumă a făcut parte din fracțiunea musulmană. — 395.

Mehring, Franz (1846—1919) — militant de seamă al mișcării nuncitorești din Germania, unul dintre liderii și teoreticienii atipiei stângi a social-democrației germane; istoric, publicist și critic literar. De la sfârșitul deceniului al 7-lea publicist democrat burghez cu ve-

deri radicale ; în anii 1876—1882 s-a situat pe pozițiile liberalismului burghez, apoi a evoluat spre stînga. A fost redactor al ziarului democrat „Volks-Zeitung” și a luat atitudine împotriva lui Bismarck în apărarea social-democrației. În 1891 a intrat în Partidul social-democrat din Germania. A fost colaborator activ și unul dintre redactorii revistei „Die Neue Zeit”, organul teoretic al partidului, iar mai târziu redactor al ziarului „Leipziger Volkszeitung”. În 1893 a apărut în volum lucrarea sa „Legenda lui Lessing”, iar în 1897 „Istoria social-democrației germane”, în patru volume. Mehring s-a ocupat îndeaproape de publicarea operelor postume ale lui Marx, Engels și Lassalle ; în 1918 a apărut cartea lui despre viața și activitatea lui K. Marx. Lucrările lui Mehring conțin o serie de abateri de la marxism, aprecieri greșite în legătură cu unii militanți, ca Lassalle, Schweitzer și Bakunin, și vădesc o neînțelegere a revoluției săvârșite de Marx și Engels în filozofie. Mehring a dus o luptă energetică împotriva oportunismului și revizionismului din rîndurile Internaționalei a II-a și a condamnat kautskismul, dar s-a făcut și el vinovat de greșelile celor de stînga din Germania, care s-au temut s-o rupă, din punct de vedere organizatoric, cu oportuniștii. Mehring a apărut cu consecvență internaționalismul și a salutat Revoluția Socialistă din Octombrie. Începînd din 1916 a fost unul dintre conducătorii organizației revoluționare „Uniunea Spartacus” și a jucat un rol de seamă în crearea Partidului Comunist din Germania. — 156.

Meller-Zakomelski, A. N. (n. 1844) — bașon, general în armata țaristă, ultrareacționar. În 1863 a participat la înăbușirea răscoalei de eliberare din Polonia. În 1905 a reprimat cu cruzime insurrecția marinarilor de la Sevastopol. În 1906, împreună cu generalul P. K. Rennenkampf, a condus expediția de pedepsire de la calea ferată transsiberiană. În octombrie 1906 a fost numit guvernator general al Ținutului baltic, a reprimat mișcarea revoluționară a muncitorilor și țăranilor letoni și estonieni. În 1909—1917 a fost membru în Consiliul de stat. După Revoluția Socialistă din Octombrie — emigrant alb. — 45.

Melnik, V. M. (n. 1867) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Minsk, octombrist. În Dumă a făcut parte din comisia de interpelări și din comisia pentru învățămîntul public. — 368.

Merkulov, M. A. (n. 1875) — țăran, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kursk, la început fără partid, apoi socialist-revoluționar. Membru activ al Uniunii țărănești din Sיערף a partidului socialistilor-revoluționari ; a fost judecat în cadrul procesului intentat acestei organizații în 1908, fiind condamnat în 1909 la 10 ani muncă silnică. — 374.

Mertvago, A. P. (n. 1856) — agronom, a studiat legumicultura în Franța, a audiat cursul de științe naturale de la Sorbona. Din 1887 pînă în 1893 a colaborat la „Zemledelceskaia Gazeta”

și la revista „Selskoe Hozeastvo i Lesovodstvo”. În 1894—1905 a fost redactorul revistei agricole și economice „Hozeain”, iar din 1905 a editat această revistă. Autorul lucrărilor : „Problemele agricole ale zonei fără cernoziom din Rusia”, „Cît pămînt există în Rusia și cum îl folosim noi” etc. — 230, 234.

Mihailovski, N. K. (1842—1904) — teoretician de vază al narodnicismului liberal, publicist, critic literar, filozof pozitivist, unul dintre reprezentanții școlii subiective în sociologie. Și-a început activitatea publicistică în 1860 ; în 1868 devine colaborator, iar mai târziu unul dintre redactorii revistei „Otecestvennîe Zapiski”. La sfîrșitul deceniului a 8-lea a participat la întocmirea și redactarea diferitelor publicații ale organizației „Narodnaia volean”. În 1892 a condus revista „Russkoe Bogatstvo”, în paginile căreia a dus o luptă îndrîjită împotriva marxștilor. Concepțiile lui Mihailovski au fost criticate de V. I. Lenin în lucrarea „Ce sînt «prieteniul poporului» și cum luptă ei împotriva social-democraților?” (1894) și în alte lucrări. — 97.

Miklașevski, M. P. — *vezi* Nevedomski, M.

Miliukov, P. N. (1859—1943) — lider al partidului cadet, ideolog de vază al burgheziei imperialiste ruse, istoric și publicist. În 1886 a fost numit docent la Universitatea din Moscova. Și-a început activitatea politică în prima jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut ; din 1902 a colaborat activ la „Osvobođenje”, revistă a burghezilor liberali care apărea în străinătate. În octombrie 1905 a fost unul dintre întemeietorii partidului cadet, apoi președinte al Comitetului Central al acestui partid și redactor al ziarului „Reci”, organul central al cadeților. Deputat în Duma a III-a și Duma a IV-a de stat. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, ca ministru de externe în primul Guvern provizoriu burghez, a promovat politica imperialistă de continuare a războiului „pînă la victoria finală” ; în august 1917 a participat activ la pregătirea rebeliunii contrarevoluționare a lui Kornilov. După Revoluția Socialistă din Octombrie a devenit unul dintre organizatorii intervenției militare străine împotriva Rusiei Sovietice și un militant activ al emigrației albe. Începînd din 1921 a editat la Paris ziarul „Poslednie Novosti”. — 25, 121, 124, 152, 159, 164, 176, 227, 462, 464.

Mirabeau, Honoré-Gabriel (1749—1791) — unul dintre militanții de vază ai revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, conte. A fost exponentul intereselor cercurilor liberale moderate ale nobilimii franceze ; și-a cîștigat o mare popularitate, fiind un orator de talent. În cursul revoluției a stabilit legături secrete cu curtea regală, trădînd interesele poporului revoluționar. — 156.

Moltke, Helmuth (1848—1916) — conte, general german. Începînd din 1906 — șeful Marelui stat-major al Germaniei. A figurat

ca acuzat în scandalosul proces din 1907, care a dezvăluit depravarea și descompunerea morală a clicii de la curtea lui Wilhelm al II-lea. A participat activ la pregătirea și dezlănțuirea primului război mondial. În 1914, după înfrângerea suferită de trupele germane pe râul Marna, a fost demis din funcție. — 144.

↳
Moroz, P. S. (n. 1861) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Podolsk, la început fără partid, apoi a aderat la trudovici. — 317.

Muhanov, A. A. (1860—1907) — moșier, din 1899 mareșalul nobilimii din gubernia Cernigov; membru în C.C. al partidului cadet. Deputat în Duma I de stat din partea guberniei Cernigov, președintele comisiei agrare. — 364.

†
Muraviov, M. N. (1796—1866) — om de stat reacționar al Rusiei țariste. În anii 1830—1831 a reprimat cu cruzime răscoala de eliberare din Polonia. Din 1850 — membru în Consiliul de stat. În 1857—1861 a fost ministru al domeniilor. Adversar înverșunat al desființării iobăgiei. Fiind numit guvernator general la Vilno, Muraviov a înăbușit cu sălbatică cruzime răscoala din 1863 din Polonia, Lituania și Bielorusia, fapt pentru care în popor i se zicea „spinzurătorul”. — 462.

Mușenko I. N. (n. 1871) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kursk, unul dintre liderii fracțiunii socialiștilor-revoluționari din Dumă, de profesiune inginer. În Dumă a făcut parte din comisia agrară și a fost raportorul oficial al partidului socialiștilor-revoluționari în problema agrară. — 254, 264, 269, 390.

N

N. S. — vezi Svavițki, N. A.

Nabokov, V. D. (1869—1922) — unul dintre întemeietorii și liderii partidului cadet, membru al C.C. al acestui partid. Redactor-responsabil și editor al organului săptămînal „Vestnik Partii Narodnoi Svobodî”, precum și al ziarului „Reci”, organul central al cadeților; deputat în Duma I de stat din partea orașului Petersburg. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost director al treburilor Guvernului provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a dus o luptă activă împotriva Puterii sovietice, a fost ministru de justiție în așa-zisul guvern regional al Crimeii, constituit de albgardiști, apoi a emigrat la Berlin; a luat parte la editarea ziarului „Rul”, publicație a cadeților de dreapta din emigrație. — 58.

Nakonecinii, I. M. (n. 1879) — țăran, deputat în Duma I, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Liublin; a făcut parte din

aripa stîngă a partidului național-democrat. A participat activ la mișcarea poloneză de eliberare națională, fapt pentru care a fost arestat și deportat la Vologda pe termen de trei ani, dar în 1905 a fost amnistiat. Unul dintre organizatorii congresului țărănesc de la Varșovia din 1905. În Dumă a făcut parte din comisia agrară. — 393.

Napoleon I (Bonaparte) (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 246.

Napoleon al III-lea (Bonaparte, Ludovic) (1808—1873) — împărat al Franței din 1852 pînă în 1870; nepot al lui Napoleon I. După înfrîngerea revoluției din 1848 a fost ales președinte al Republicii Franceze; în noaptea de 1 spre 2 decembrie 1851 a săvîrșit o lovitură de stat. Napoleon al III-lea este caracterizat de K. Marx în lucrarea „Otpsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, pag. 115—217). — 177.

Nazarenko, D. I. (n. 1861) — țăran, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Harkov, trudovic. În 1905 a luat parte activă la mișcarea țărănească, fiind arestat. În Dumă a făcut parte din comisia executivă și dintr-o serie de alte comisii. A semnat Apelul de la Viborg, fapt pentru care a fost condamnat și privat de drepturi electorale. — 385.

Necitailo, S. V. (n. 1862) — țăran, membru în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kiev, trudovic. După prestarea serviciului militar a fost o vreme felcer în diferite localități, iar apoi s-a îndeletnicit cu agricultura. — 385.

Nekrasov, N. A. (1821—1878) — mare poet rus, democrat revoluționar. Începînd din 1847 a editat revista „Sovremennik”, care a fost timp de aproape două decenii centrul literaturii și gîndirii sociale progresiste ruse. La această revistă au colaborat N. G. Cernîșevski și N. A. Dobroliubov. După suspendarea revistei „Sovremennik” de către guvernul țarist în 1866, Nekrasov a preluat conducerea revistei „Otecestvennîe Zapiski” și, împreună cu M. E. Saltîkov-Șcedrin, a contribuit la transformarea ei într-o tribună a gîndirii democratice înaintate. Poezia lui Nekrasov este o întruchipare vie a ideilor democrației revoluționare țărănești. Principalele opere ale lui Nekrasov sînt: „Cui i-e bine-n Rusia”, „Gerul — Moșu cu nas roșu”, „Drumul de fier”, „Femeile ruse” etc.

V. I. Lenin prețuia mult creația lui Nekrasov, citîndu-l adeseori. — 44.

Nevedomski, M. (Miklașevski, M. P.) (1866—1943) — social-democrat, menșevic, critic literar și publicist. În anii reacțiunii — lichidator, s-a solidarizat cu autorii culegerii cadete „Vehi”; s-a pronunțat împotriva partinității literaturii. După Revoluția Socialistă

din Octombrie s-a ocupat de publicistică. V. I. Lenin a criticat cu asprime în lucrările sale concepțiile menșevice ale lui Nevedomski. — 56, 61, 63, 65, 66.

Nicolaie al II-lea (Romanov) (1868—1918) — ultimul împărat rus, a domnit din 1894 pînă la revoluția din februarie 1917. La 17 iunie 1918 a fost executat la Ekaterinburg (Sverdlovsk) în baza unei hotărîri a Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din regiunea Ural. — 428, 463, 464.

Noske, Gustav (1868—1946) — unul dintre liderii oportuniști ai Partidului social-democrat din Germania. Cu mult înainte de primul război mondial s-a ridicat în apărarea militarismului. În timpul războiului a devenit social-șovinist și a votat în Reichstag pentru aprobarea creditelor de război. În noiembrie 1918, în timpul revoluției din Germania, a fost unul dintre conducătorii reprimării mișcării revoluționare a marinarilor din Kiel. În 1919—1920 a fost ministru de război; a pus la cale reprimarea muncitorilor din Berlin și asasinarea lui K. Liebknecht și R. Luxemburg, fapte care i-au adus porecla de „cîinele sîngeros”. Ulterior a fost președinte al provinciei prusiene Hanovra. În perioada dictaturii fasciste a primit pensie de stat de la guvernul hitlerist.

V. I. Lenin îl numea pe Noske „social-trădător”, unul dintre „cei mai dezgustători călăi din rîndurile muncitorilor, trecuți în slujba monarhiei și a burgheziei contrarevoluționare” (Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 293). — 193.

Novosedski (Binasik, M. S.) (1883—1938) — social-democrat, menșevic, de profesiune avocat. În 1906 a fost delegat cu drept de vot deliberativ la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. din partea organizației din Smorgon. În anii reacțiunii s-a retras din mișcarea social-democrată. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost președintele secției militare a Sovietului din Petrograd și membru al Comitetului executiv din Petrograd; a făcut parte din C.E.C., prima legislatură. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost președintele guvernului de coaliție din Vladivostok; ulterior a lucrat în sectorul economic la Moscova. — 319, 322, 325, 334, 339.

O

Odnokozov, A. E. (n. 1859) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Voronej, țăran și mic negustor, a aderat la cadeți. A semnat „proiectul agrar al celor 104”. — 251.

Olenov, M. I. (n. 1876) — economist și publicist de orientare marxistă, a făcut studii de medicină, a colaborat la „Obrazovanie”, revistă literară, de popularizare a științei și social-politică. — 283, 284.

Ovcinnikov, I. N. (n. 1863) — cadet, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Veatka, de profesiune agronom. — 364.

Ozol, I. P. (n. 1878) — social-democrat, menșevic, deputat în Duma a II-a de stat din partea orașului Riga, de profesiune economist. La sfârșitul ultimului deceniu al secolului trecut a participat la organizarea primelor cercuri muncitorești social-democrate din Riga. A luat parte, de asemenea, în 1902, la înființarea organizației muncitorești social-democrate letone din Ținutul baltic. Din 1904 pînă în 1907 a fost membru în C.C. al P.M.S.D. din Letonia și al Social-democrației din Ținutul leton, membru în redacția ziarului „Ținea”. A participat la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. În 1907 a emigrat în S.U.A. — 401, 405, 406.

Ozolin, K. I. (1866—1933) — avocat, cadet, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Liflanda. În Dumă a aderat la grupul leton al „Uniunii autonomiștilor”. A fost senator în Letonia burgheză. — 394.

P

Parvus (Gheljand, A. L.) (1869—1924) — menșevic. La sfârșitul secolului trecut și începutul acestui secol a activat în rîndurile Partidului social-democrat din Germania făcînd parte din aripa lui stîngă; a fost redactor la „Sächsische Arbeiter-Zeitung”. A scris o serie de lucrări în probleme de economie mondială. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menșevici. În perioada primei revoluții ruse s-a aflat în Rusia, unde a colaborat la ziarul menșevic „Nacealo”; a pledat în favoarea participării la alegerile pentru Duma lui Bulîghin și a sprijinit tactica micilor tranzacții cu ca-deții etc. Parvus a emis teoria antimarxistă a „revoluției permanente” din care, ulterior, Troțki a făcut o armă de luptă împotriva leninismului. În anii reacțiunii s-a îndepărtat de social-democrație; în timpul primului război mondial a fost social-șovinist, agent al imperialismului german, s-a îndeletnicit cu specula în stil mare și s-a îmbogățit din furniturile de război. În 1915 a scos revista „Die Glocke”, pe care Lenin a caracterizat-o drept „un organ al renegării și al lacheismului murdar în Germania” (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 418). — 17, 102, 107, 290.

Pereiaslavski, I. — *vezi* Hrustalev-Nosar, G. S.

Peșehonov, A. V. (1867—1933) — om politic și publicist burghez. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost narodnic liberal, iar începînd din 1904 a făcut parte din redacția revistei „Russkoe Bogatstvo”; a colaborat la „Osvobojenie”, revistă a burgheziei liberale, și la „Revoluționnaia Rossiia”, ziar al eserilor. În anii 1903—1905 a făcut parte din „Uniunea eliberării”, iar cu începere din 1906 a fost unul dintre conducătorii partidului mic-burghez al

„socialiștilor-populiști“ (enesi). După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ministru al aprovizionării în Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat împotriva Puterii sovietice; din 1922 — emigrant alb. — 254, 268, 269, 303, 335, 374, 426, 430.

Peterson, B. L. (n. 1874) — mare moșier, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kostroma, președintele Consiliului zemstvei județene Vetluga. La început a făcut parte din partidul cadet, pentru ca apoi să adere la „socialiștii-populiști“. În Dumă a făcut parte dintr-o serie de comisii. — 251.

Petrocenko, F. I. (n. 1875) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Vitebsk. În Dumă a aderat la cei de dreapta; a făcut parte din comisia pentru ajutorarea șomerilor. În anii 1911—1913, 1917 și 1918 a fost membru al Consiliului zemstvei județene Poloțk. — 228, 367, 402.

Petrunkevici, I. I. (1844—1928) — moșier, militant al zemstvelor, cadet. În 1904 a fost președintele „Uniunii eliberării“, organizație monarhistă-liberală. A participat la congresele zemstvelor din anii 1904—1905. A fost unul dintre fondatorii și liderii de vază ai partidului cadet, președinte al Comitetului Central al acestui partid, editor al ziarului „Reci“, organul central al cadeților. Deputat în Duma I de stat. În activitatea sa publică, Petrunkevici întruchipa slugărnicia politică a burgheziei liberale față de absolutism. După Revoluția Socialistă din Octombrie — emigrant alb. — 364.

Pianih, I. E. (1863—1929) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kursk, socialist-revoluționar. În 1903—1907 a activat în cadrul Uniunii țărănești din Șicgrî a socialiștilor-revoluționari; în 1907 a fost arestat, iar în 1909 a fost condamnat la moarte în procesul intentat acestei uniuni; pedeapsa cu moartea i-a fost comutată în muncă silnică pe viață. În anii 1909—1914 și-a ispășit pedeapsa la Tobolsk, iar în anii 1914—1917 la Schlüsselburg. Ulterior s-a retras din activitatea politică. — 378.

Piker, A. S. — vezi Martînov, A.

Pimenova, E. K. (E. P.) (1885—1935) — ziaristă și scriitoare. A colaborat la revistele „Mir Bojii“, „Russkoe Bogatstvo“ și „Sovremennii Mir“; s-a situat pe poziții menșevice. — 441, 443.

Plehanov, G. V. (1856—1918) — militant de seamă al mișcării muncitorești ruse și internaționale, primul care a propagat marxismul în Rusia. În 1875, pe când era încă student, Plehanov a intrat în legătură cu narodnicii, cu muncitorii din Petersburg și s-a încadrat în activitatea revoluționară. În 1877 a intrat în organizația narodnică „Zemlea i volea“, iar în 1879, după scindarea ei, s-a situat în fruntea noii organizații narodnice „Cernii peredel“. În 1880 a emi-

grat în Elveția, a rupt cu narodnicismul și în 1883 a creat, la Geneva, prima organizație marxistă rusă, grupul „Eliberarea muncii”. În ultimul deceniu al secolului trecut, Plehanov a luptat împotriva narodnicismului și a luat atitudine împotriva revizionismului din mișcarea muncitorească internațională. În primii ani ai secolului nostru a redactat, împreună cu Lenin, ziarul „Iskra” și revista „Zarea”, a luat parte la pregătirea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. A participat la congres ca delegat al grupului „Eliberarea muncii”, iskrist din majoritate.

Din 1883 pînă în 1903 Plehanov a scris o serie de lucrări care au avut un rol important în apărarea concepției materialiste despre lume și care constituie un prețios aport la tezaurul socialismului științific: „Socialismul și lupta politică” (1883), „Divergențele noastre” (1885), „Contribuții la dezvoltarea concepției moniste asupra istoriei” (1895), „Studii de istorie a materialismului” (1896), „Rolul personalității în istorie” (1898) și altele.

Dar încă de pe atunci la Plehanov au început să se manifeste greșeli serioase, care au constituit germenele concepției sale menșevice de mai târziu. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., Plehanov s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de oportunism, iar mai târziu s-a alăturat menșevicilor. În perioada revoluției din 1905—1907 s-a situat în toate problemele fundamentale pe poziții menșevice. El subaprecia rolul revoluționar al țărănimii și se pronunța pentru o alianță cu burghezia liberală; admitînd numai în vorbe ideea hegemoniei proletariatului, în realitate el era împotriva esenței acestei idei. A condamnat insurecția armată din decembrie 1905. În anii reacțiunii și în anii noului avînt revoluționar a luat atitudine împotriva revizuirii marxismului de către machiști și împotriva lichidatorismului, situîndu-se în fruntea grupului „menșevicilor-partiți”. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste, a apărut tactica defensivă a menșevismului, a rupt definitiv cu marxismul. Întors în Rusia după revoluția din februarie 1917, Plehanov a condus grupul de extremă dreaptă al menșevicilor defensivi „Edinstvo”, s-a ridicat împotriva bolșevicilor, împotriva revoluției socialiste, considerînd că în Rusia nu s-au copt condițiile pentru trecerea la socialism. Față de Revoluția din Octombrie a avut o atitudine negativă, dar nu a participat la lupta împotriva Puterii sovietice.

Dînd o înaltă prețuire lucrărilor filozofice ale lui Plehanov și rolului său în răspîndirea marxismului în Rusia, V. I. Lenin îl critica în același timp cu asprime pentru abaterile de la marxism și pentru greșelile mari comise în activitatea politică. — 5, 6, 14, 38, 57, 73, 85, 86, 92, 93, 102, 108, 109, 112, 121, 141, 152, 154, 155, 161, 163, 168, 191, 192, 195, 215, 226, 241, 297, 311, 312, 314, 315, 317, 318—324, 325, 330, 331, 333, 334, 336, 338, 339, 357, 358, 373, 396, 434, 437—443.

Plevako, F. N. (1843—1908) — cunoscut avocat, octombrist. Deputat în Duma a III-a de stat din partea orașului Moscova; a făcut parte din comisia apărării naționale, comisia pentru propunerii legislative etc. — 157.

Poiarkov, A. V. (n. 1868) — preot, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Voronej. — 378, 379, 407.

Pokrovski, I. P. (n. 1872) — social-democrat, de profesie medic. Deputat în Duma a III-a de stat din partea regiunilor Kuban și Terek și din partea guberniei Cernomorie, a aderat la partea bolșevică a fracțiunii social-democrate. În 1910 a intrat în redacția ziarului bolșevic legal „Zvezda” în calitate de reprezentant al fracțiunii social-democrate din Duma a III-a. — 450, 453.

Poneatovski, Ș. A. (n. 1863) — mare moșier, de profesie avocat, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Volînea. A fost secretar-adjunct al Dumei; a făcut parte din comisia agrară. A aderat la autonomiști (grupul regiunilor periferice din vest). — 393.

Popp, Adelheid (n. 1869) — întemeietoarea și conducătoarea mișcării social-democrate feminine din Austria. Începînd din 1892, redactor al ziarului social-democrat „Arbeiterinnen-Zeitung”. A luat parte la Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a. În 1918 a fost aleasă în consiliul municipal al Vienei, iar în 1919 în Adunarea națională a Austriei. — 87.

Portugalov, V. V. (n. 1874) — publicist cadet; a colaborat la ziarele „Saratovskii Listok”, „Tovarișci” și „Smolenskii Vestnik”. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat în străinătate; a făcut parte din organizația emigranților contrarevoluționari condusă de B. V. Savinkov; a colaborat la presa emigranților albi. — 38.

Potresov, A. N. (Starover) (1869—1934) — unul dintre liderii menșevismului. În ultimul deceniu al secolului trecut a aderat la marxiști. Pentru participarea sa la activitatea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg a fost deportat în gubernia Veatka. În 1900 a plecat în străinătate, unde a luat parte la înființarea ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat cu drept de vot consultativ, reprezentînd redacția „Iskrei”; iskrist din minoritate. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar s-a manifestat ca ideolog al lichidatorismului; a avut un rol important în conducerea revistelor menșevice „Vozrojenie”, „Nașa Zarea” ș.a. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat; în străinătate a colaborat la „Dni”, săptămînalul lui Kerenski, în coloanele cărui s-a dat la atacuri împotriva Rusiei Sovietice. — 99.

Povilius, A. M. (n. 1871) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kovno, țăran. În Dumă a făcut parte din

comisia agrară; a aderat la fracțiunea social-democrată. În 1906, 1908, 1910 și 1911 a fost întemnițat. Ulterior s-a retras din mișcarea revoluționară. În Lituania burgheză a lucrat în diferite organizații cooperatiste, s-a îndeletnicit cu agricultura. După instaurarea Puterii sovietice în Lituania a lucrat într-un colhoz. — 395.

Prokopovici, S. N. (1871—1955) — economist și publicist burghez; la sfârșitul ultimului deceniu al secolului trecut — reprezentant de seamă al „economismului” și unul dintre primii propagatori ai bernsteinismului în Rusia. Mai târziu, membru activ al organizației monarhist-liberale „Uniunea eliberării”. În 1906 a fost membru al C.C. al partidului cadet. Redactor-editor al revistei semicadete și semimensevice „Bez Zaglavii” și colaborator activ al ziarului „Tovarișci”, al cadeților de stînga. Autor al unor cărți despre problema muncitorească, scrise de pe poziții bernsteiniene-liberale. În 1917 a fost ministru al aprovizionării în Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost expulzat din U.R.S.S. pentru activitate antisovietică. — 38, 154, 195, 215, 216, 230.

Ptișin — *vezi* Soloveicik, B. I.

„*Pugaciov*” — *vezi* Kabakov, G. I.

Purișkevici, V. M. (1870—1920) — mare moșier, ultrareacționar, monarhist. Începînd din 1900 a funcționat la ministerul afacerilor interne, iar în 1904 a fost numit funcționar pentru însărcinări speciale pe lângă ministerul de interne, condus de Pleve. A fost unul dintre inițiatorii organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus”; în 1907 a ieșit din această uniune și a creat o nouă organizație contrarevoluționară monarhistă — „Curtea arhanghelului Mihail”; deputat în Duma a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniciei Basarabia; a devenit faimos prin discursurile sale antisemite și pogromiste rostite în Dumă. După cum spunea V. I. Lenin, „prin gura lui Purișkevici” vorbea „moșierul barbar și vechiul zbir” (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 410). După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat activ împotriva Puterii sovietice. — 39, 161, 356.

R

R. — *vezi* Radcenko, S. I.

Radcenko, S. I. (R.) (1868—1911) — social-democrat, a luat parte la mișcarea revoluționară începînd din 1890. În 1893 a fost unul dintre organizatorii cercului marxist al studenților tehnologi la care au participat V. I. Lenin, G. M. Krjijanovski, A. A. Vaneev și alții. În 1895 a făcut parte din centrul de conducere al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg. A participat la Congresul I al P.M.S.D.R., a fost ales membru al C.C.

În 1902 a fost arestat pentru activitate revoluționară și deportat în gubernia Vologda. După ce s-a întors din deportare, în 1905, s-a retras din activitatea politică. — 99.

Remencik, D. I. (n. 1863) — țăran, starșina de plasă, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Minsk. În Dumă a aderat la cei de dreapta. — 367.

Rennenkampf, P. K. (1854—1918) — general țarist, călău și su-grumător al mișcării revoluționare. În 1900—1901 a înăbușit cu sălbatică cruzime rascoala „boxerilor“ din China. În 1906, împreună cu generalul Meller-Zakomelski, a condus expediția de pedepsire de pe calea ferată transsiberiană. În timpul primului război mondial, fiind comandant al armatei 1, neglijența criminală vecina cu trădarea de care a dat dovadă a fost una din principalele cauze ale înfrîngerii trupelor rusești în Prusia orientală; în 1915 a fost destituit din funcție și trecut în retragere. În 1918 a fost împușcat pentru activitate contrarevoluționară. — 45.

Ricardo, David (1772—1823) — eminent economist englez, autor al lucrărilor „Despre principiile economiei politice și ale impunerii fiscale“ (1817), „Despre protecția agriculturii“ (1822) și al altor lucrări, în care și-a găsit încununarea economia politică burgheză clasică. Apărînd interesele burgheziei în lupta ei împotriva rămășițelor feudalismului, Ricardo susținea principiul liberei concurențe, cerînd înlăturarea tuturor îngrădirilor care frînau dezvoltarea producției capitaliste. Însemnătatea istorică a lui Ricardo pentru știința economică rezidă, în primul rînd, în teoria sa a valorii bazate pe muncă, pe care a căutat s-o pună la baza întregii economii politice. Dezvoltînd teoria valorii a lui A. Smith, Ricardo a demonstrat că valoarea este determinată de munca cheltuită pentru producerea mărfii, că din această muncă izvorăsc atît salariul muncitorului cît și veniturile neprovenite din muncă — profitul și renta. El a descoperit opoziția dintre salariul muncitorului și profitul capitalistului, adică a scos la iveală conflictul dintre interesele proletariatului și ale burgheziei.

Dar mărginirea de clasă l-a împiedicat pe Ricardo să facă o analiză cu adevărat științifică a capitalismului, să dezvăluie secretul exploatării capitaliste. El considera producția de mărfuri și capitalismul drept o formă eternă și firească a producției sociale. El n-a dezvăluit natura socială a valorii, n-a văzut deosebirea dintre valoare și prețul de producție și n-a putut să explice originea și esența banilor.

Concepțiunile teoretice ale lui Ricardo au fost criticate de K. Marx în „Capitalul“, în „Teorii asupra plusvalorii“ și în alte lucrări. — 256, 257.

Riutli, O. I. (n. 1871) — avocat, a fost președinte al societăților „Tara“ și „Vanemuine“, director al societății de credit reciproc;

cadet, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Liflanda. În Dumă a făcut parte din grupul estonian al „uniunii autonomiştilor”. — 394.

Rodbertus-Jagetzow, Iohann-Karl (1805—1875) — economist vulgar german, mare moşier prusian, unul dintre teoreticienii „socialismului de stat”. Rodbertus considera că contradicţiile dintre muncă şi capital pot fi rezolvate printr-o serie de reforme, pe care trebuie să le înfăptuiască statul iunheresc prusac; el voia să menţină, după cum scria Engels, „clasa privilegiată încă cel puţin 500 de ani” (F. Engels, „Prefaţă la prima ediţie germană a lucrării «Mizeria filozofiei»”). Neînţelegând originea plusvalorii şi esenţa contradicţiei fundamentale a capitalismului, Rodbertus considera că crizele economice se datoresc subconsumului maselor muncitoare. Principalele lucrări ale lui Rodbertus sînt: „Contribuţii la cunoaşterea orînduirii noastre de stat şi economice” (1842), „Scrisori sociale către von Kirchmann” (1850—1851, 1884). — 256, 286.

Rodicev, F. I. (n. 1856) — moşier din Tver, militant al zemstvelor, unul dintre liderii partidului cadet şi membru al C.C. al acestui partid. A luat parte la congresele zemstvelor din anii 1904—1905. A fost deputat al Dumei de stat în toate legislaturile. După revoluţia burghezo-democratică din februarie 1917 a fost numit de Guvernul provizoriu burghez comisar pentru problemele Finlandei. După Revoluţia Socialistă din Octombrie — emigrant alb. — 17, 366.

Rojdestvenski — socialist-populist, participant la primul congres al partidului eserilor din 1905. — 165.

Roosevelt, Theodor (1858—1919) — om de stat american. A făcut parte din partidul republican. În 1897—1898 a fost ministru adjunct la marină. În 1899—1900 a fost guvernatorul statului New York. În 1901—1909 — preşedintele S.U.A. Roosevelt a fost unul dintre reprezentanţii influenţi ai monopolurilor din S.U.A. şi ideolog al imperialismului american. Guvernul lui Theodor Roosevelt a desfăşurat cursa înarmărilor şi a promovat o politică externă agresivă împotriva ţărilor din America Latină (acapararea zonei canalului Panama în 1903, ocuparea Cúbei în 1906—1909). În alegerile prezidenţiale din 1912 a prezentat un program al reformismului burghez, care, după cum arăta Lenin, constituia o încercare „de a salva capitalismul cu ajutorul... unor reforme burgheze” (Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 394). În timpul primului război mondial a cerut intrarea cât mai grabnică a S.U.A. în război. — 84.

Rozenblum, D. — vezi Firsov, D.

Rubakin, N. A. (1862—1946) — bibliograf şi scriitor rus, autor a numeroase lucrări de bibliologie, de istorie a tipăriturilor în Rusia, de ştiinţă popularizată în domeniul geografiei, ştiinţelor naturii etc.

În 1907 a emigrat în Elveția, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții. Principala sa lucrare bibliografică este „Printre cărți” (1906). În recenzia făcută volumului al II-lea al acestei lucrări, V. I. Lenin arăta: „Nici o bibliotecă serioasă nu se va putea lipsi de lucrarea d-lui Rubakin” (Opere, vol. 20, E.S.P.L.P. 1956, pag. 254). V. I. Lenin s-a întîlnit cu Rubakin în străinătate și a consultat cărți din biblioteca acestuia. Ulterior, Rubakin a întreținut legături strînse cu Uniunea Sovietică și a lăsat prin testament U.R.S.S. biblioteca sa de 80 000 de volume, care a fost trecută în fondul de cărți al Bibliotecii de stat „V. I. Lenin”. — 218.

Rubanovici, I. A. (1860—1920) — unul dintre liderii partidului socialiștilor-revoluționari. Și-a început activitatea politică participînd la mișcarea narodovoliștilor; în deceniul al 9-lea a emigrat la Paris, unde a intrat, în 1893, în „grupul vechilor narodovoliști”. A fost membru activ al partidului eserilor de la constituirea lui. A colaborat regulat la revista „Vestnik Russkoi Revoluții”, care a devenit în 1912 organul oficial al eserilor. A reprezentat partidul socialiștilor-revoluționari la congresele socialiste internaționale de la Amsterdam (1904) și Stuttgart (1907). Membru al Biroului socialist internațional. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șoviniiste. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost adversar al Puterii sovietice. — 132.

Rumeanțev, P. P. (Șmidt) (1870—1925) — a participat la mișcarea social-democrată începînd din 1891; a dus muncă de partid la Petersburg și în alte orașe din Rusia. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la bolșevici, a fost membru al Biroului Comitetelor Majorității. A participat la Congresul al III-lea al partidului ca delegat al Comitetului din Voronej al P.M.S.D.R. În iunie 1905 a fost cooptat în C.C. al P.M.S.D.R. În 1905 a fost redactor și colaborator al primului ziar bolșevic legal „Novaia Jizn”, iar în 1906—1907 redactor și colaborator al revistei „Vestnik Jizni”. În 1906 a fost delegat cu drept de vot consultativ la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. A participat la dezbaterile asupra problemei agrare, susținînd programul leninist de naționalizare a pămîntului. În anii reacțiunii s-a îndepărtat de partid și a lucrat ca statistician. A murit în străinătate. — 314, 320—321.

S

Safonov, P. A. (n. 1868) — membru al partidului cadet, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kostroma, de profesiune agronom. În Dumă a făcut parte din comisia agrară, din comisia executivă și dintr-o serie de alte comisii. — 159.

Sagatelian (Sagatellov) I. I. (1871—1936) — membru al partidului naționalist burghez armean „Dașnakțutiu”, de profesiune jurist. Deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Erevan și în

Duma a III-a de stat din partea guberniilor Erevan, Elizavetpol și Baku. După instaurarea Puterii sovietice în Armenia a ieșit din partidul „Dașnakțutiuin” ; din 1921 a lucrat la Comisariatul poporului pentru agricultură al Armeniei. — 387—388, 396.

Sabno, V. G. (n. 1864) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kiev, la început fără partid, apoi social-democrat (menșevic). A fost judecat în procesul intentat fracțiunii social-democrate din Dumă. La proces a negat apartenența la partidul social-democrat și a fost achitat. — 370.

Saiko, E. A. (n. 1879) — trudovic, membru în Duma a II-a de stat din partea guberniei Poltava, țăran de origine. A funcționat ca secretar de plasă, a urmat cursurile comerciale superioare la Moscova. În Dumă a făcut parte din comisia financiară și din comisia executivă. — 396—397.

Saltîkov-Șcedrin, M. E. (1826—1889) — mare scriitor satiric rus, democrat-revoluționar. În scrierile sale a supus unei critici nimicitoare regimul absolutist-iobăgist din Rusia ; el a creat o întregă galerie de figuri de moșieri cu apucături despotice, de reprezentanți ai birocrăției țariste și de liberali timorați și a zugrăvit, pentru prima oară în literatura rusă, tipuri de exploatare burghezi. Pentru primele sale povestiri, „Contradicții” (1847) și „O poveste încurcată” (1848), în aprilie 1848 a fost exilat la Veatka, unde a stat mai bine de 7 ani. După ce s-a întors, la începutul anului 1856, la Petersburg, Saltîkov publică „Șchițe din provincie”. În anii 1863—1864, Saltîkov-Șcedrin devine principalul publicist al revistei democrat-revoluționare „Sovremennik”, iar din 1868 face parte din redacția revistei „Otecestvennîe Zapiski”. După moartea lui Nekrasov, în 1878, devine redactor-responsabil al acestei reviste și adevăratul conducător spiritual al intelectualității democratice, continuând mărețele tradiții ale democraților-revoluționari din deceniul al 7-lea al secolului trecut. În perioada 1860—1890, Saltîkov-Șcedrin a creat o serie de opere importante : „Povestea unui oraș” (1869—1870), „Vorbe leale” (1872—1876), „Domnii Golovliov” (1875—1880) și altele. Despre Iudușka Golovliov, personajul principal din romanul „Domnii Golovliov”, Lenin spunea că este un personaj nemuritor, și nu o dată a folosit acest personaj, ca și alte figuri din operele lui Saltîkov-Șcedrin, în lucrările sale în care demasca grupurile sociale și partidele politice vrăjmașe poporului. K. Marx prețuia deosebit de mult operele lui Saltîkov-Șcedrin. — 44.

Saturin, D. — autorul unei serii de articole apărute în anii 1907—1908 în ziarele „Stolicinaia Poșta” și „Tovarișci”. — 454.

Saveliev, A. A. (1848—1916) — moșier, cadet. Deputat în Duma I (din partea orașului Nijni Novgorod), în Dumele a II-a și a III-a (din partea guberniei Nijni Novgorod). Începînd din 1890

a fost președintele Consiliului zemstvei județene din Nijni Novgorod, iar în 1900—1908 a fost președintele Consiliului zemstvei guberniale din Nijni Novgorod. — 227, 366.

St. — *vezi* Starkov, V. V.

Semenov, A. I. (n. 1857) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Podolsk, la început fără partid, apoi tru-dovic. În Dumă a făcut parte din comisia agrară; după dizolvarea Dumei a fost supus persecuțiilor polițienești. — 228, 370—371.

Serov, V. M. (1879—1918) — social-democrat, bolșevic, de profesiune învățător. Delegat cu drept de vot consultativ la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. Deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Saratov, a făcut parte din comisia agrară și din comisia financiară; după dizolvarea Dumei a fost judecat în procesul intentat fracțiunii social-democrate și condamnat la 5 ani muncă silnică. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost președintele Sovietului de deputați ai muncitorilor, țăranilor și soldaților din Verhneudinsk. În 1918 a fost împușcat de albgardiști. — 404.

Singer, Paul (1844—1911) — unul dintre conducătorii social-democrației germane, tovarăș de luptă al lui A. Bebel și W. Liebknecht, militant de seamă al aripii marxiste a Internaționalei a II-a. Din 1887 — membru al conducerii Partidului social-democrat din Germania, iar din 1890 (după Congresul de la Halle) — președinte al conducerii partidului. Din 1884 pînă în 1911 — deputat în Reichstag și președinte al fracțiunii social-democrate. Din 1900 a fost membru al Biroului socialist internațional, făcînd parte din aripa lui stîngă, marxistă. Singer a fost dușman al oportunismului în rîndurile partidului muncitoresc german și a rămas pînă la sfîrșitul vieții un promotor consecvent al politicii social-democrate revoluționare. V. I. Lenin îl prețuia mult pe Singer pentru atitudinea lui de luptător intransigent pentru cauza proletariatului. — 194.

Sismondi, Jean-Charles-Léonard Simonde de (1773—1842) — economist și istoric elvețian. La începutul activității sale, Sismondi a fost adept al școlii economice burgheze clasice, apoi a devenit un exponent al socialismului mic-burghez și întemeietorul romantismului economic, în care își găseau expresia concepțiile micilor producători. Sismondi a relevat contradicțiile capitalismului, dar n-a știut să dezvăluie rădăcinile lor. El nu înțelegea tendințele progresiste ale marii producții capitaliste și declara drept ideal industria bazată pe sistemul breslelor și agricultura patriarhală, care nu corespundeau de loc noilor condiții economice.

Lenin a supus unei critici amănunțite doctrina lui Sismondi în lucrarea sa „Cu privire la caracterizarea romantismului economic”. Principalele lucrări economice ale lui Sismondi sînt: „Noi principii

de economie politică, sau despre avuție sub aspectul raportului dintre ea și populație" (1819) și „Studii de economie politică" (1837—1838). — 71.

Sirtlanov, Ș. Ș. (n. 1847) — moșier, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Ufa ; a făcut parte din partidul popular musulman, partid apropiat de cadeți. A fost membru al Consiliului gubernial, iar din 1887 pînă în 1891 a fost președintele Consiliului zemstvei din Belebeevsk. — 396.

Skirmunt, R. A. (n. 1868) — moșier, deputat în Duma I de stat din partea guberniei Minsk ; a făcut parte din fracțiunea „Uniunii autonomiștilor". În octombrie 1910 a fost ales membru în Consiliul de stat. — 358.

Smirnov, E. — vezi Gurevici, E. L.

Smith, Adam (1723—1790) — economist englez, unul dintre reprezentanții cei mai de seamă ai economiei politice burgheze clasice. În lucrarea sa „Studiu asupra naturii și cauzelor avuției națiunilor" (1776), el a afirmat pentru prima oară că izvorul valorii îl constituie orice muncă, indiferent de ramura de producție în care ea este cheltuită. Pornind de la această teză, el a tras o concluzie extrem de importantă, și anume că salariul muncitorului reprezintă o parte din produsul muncii lui și este determinat de valoarea mijloacelor lui de existență, că izvorul veniturilor capitaliștilor și ale proprietarilor funciari îl constituie tot munca muncitorilor. Smith a fost primul care a arătat că societatea capitalistă se compune din trei clase : muncitori, capitaliști și proprietari funciari ; dar, din cauza caracterului limitat al concepțiilor sale burgheze, el a negat existența luptei de clasă în această societate. Relevînd marile merite ale lui Smith în dezvoltarea economiei politice, Marx a arătat totodată mărginirea burgheză a concepțiilor lui, caracterul lor contradictoriu și eronat. Smith confunda determinarea justă a valorii mărfurilor prin timpul de muncă pe care îl conțin cu determinarea valorii mărfurilor prin valoarea muncii însăși. Susținînd că în capitalism valoarea se compune numai din venituri — salariu, profit și rentă —, el omitea în mod greșit valoarea capitalului constant consumat în procesul de producție a mărfii. Tezele greșite ale lui Smith au fost folosite de economiștii burghezi vulgari în scopul apărării ideologice a capitalismului. — 281.

Soloveicik, B. I. (Ptișin) (n. 1884) — a aderat la mișcarea social-democrată în 1903, menșevic ; a activat într-o serie de orașe din sudul Rusiei, apoi la Moscova. A participat la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. ca delegat din partea organizației districtuale Moscova. În 1909 s-a retras din viața politică. În deceniul al 4-lea a lucrat la Comisariatul poporului pentru industria ușoară. — 334.

Sombart, Werner (1863—1941) — economist burghez vulgar german, unul dintre principalii ideologi ai imperialismului german. Profesor la Universitatea din Breslau, apoi la cea din Berlin. La începutul activității sale, Sombart a fost unul dintre ideologii tipici ai „social-liberalismului... care are o ușoară spoială de marxism” (V. I. Lenin, Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 54). Ulterior a devenit dușman fățiș al marxismului, prezentînd capitalismul ca un sistem economic armonios. În ultimii ani ai vieții sale a trecut pe pozițiile fascismului, proslăvind regimul hitlerist. Principalele sale lucrări sînt: „Socialismul și mișcarea socială în secolul al XIX-lea” (1896), „Capitalismul contemporan” (1902) etc. — 24.

Sorge, Friedrich Adolf (1828—1906) — socialist german, militant de seamă al mișcării muncitorești și socialiste internaționale, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx și F. Engels. A participat la revoluția din 1848—1849 din Germania. După înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, iar apoi (în 1852) în America. A fost organizatorul secțiilor Internaționalei I în America. Secretar al Consiliului General al Internaționalei I (1872—1874). A participat activ la fondarea Partidului muncitoresc socialist din S.U.A. și a Uniunii muncitorești internaționale. Sorge este autorul cărții „Mișcarea muncitorească în Statele Unite”; el a scris de asemenea o serie de articole, publicate în cea mai mare parte în revista social-democrației germane „Die Neue Zeit”. A pregătit pentru tipar corespondența sa cu K. Marx, F. Engels și alții. Activitatea lui Sorge a fost foarte apreciată de Lenin, care îl numea veteran al Internaționalei I. — 82, 344.

Starkov, V.V. (St.) (1869—1925) — a intrat în mișcarea revoluționară în ultimul deceniu al secolului trecut. A făcut parte din cercul marxist al studenților tehnologi, din care făceau parte V. I. Lenin, G. M. Krjijanovski, A. A. Vaneev, M. A. Silvin și alții. În 1895 a făcut parte din centrul de conducere al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg, organizată de V. I. Lenin. În decembrie 1895 a fost arestat, iar în 1897 a fost deportat pe trei ani în Siberia răsăriteană. După expirarea termenului de deportare a lucrat ca mecanic într-o uzină, iar apoi ca director al centralei electrice din Baku; a menținut legătura cu organizațiile social-democrate locale. În anii reacțiunii s-a retras din munca de partid. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat la Comisariatul poporului pentru comerțul exterior, a fost adjunct al reprezentantului comercial al U.R.S.S. în Germania. — 99.

Steŭki, I. S. (n. 1871) — proprietar funciar, agronom, deputat în Duma I și a II-a de stat din partea guberniei Liublin, membru al partidului național-democrat. În Dume a făcut parte din fracțiunea kolo-ului polonez. — 393.

Stișinski A. S. (n. 1857) — funcționar superior țarist, reacționar, apărător fervent al intereselor moșierimii. Din 1873 și pînă în 1882 a

funcționat în Cancelaria statului, apoi la Ministerul Afacerilor Interne. În 1896 a fost numit ministru subsecretar de stat, iar în 1899—1904 a deținut funcția de adjunct al ministrului afacerilor interne. În guvernul Goremiĭkin a fost director general la departamentul agriculturii și domeniilor. A fost unul dintre inspiratorii organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus“. Din 1904 a fost membru în Consiliul de stat. — 244, 250.

Stolîpin, P. A. (1862—1911) — om de stat al Rusiei țariste, mare moșier; din 1906 pînă în 1911 — președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor interne. De numele lui este legată perioada de cruntă reacțiune politică în care s-a aplicat pe scară largă pedeapsa cu moartea în scopul reprimării mișcării revoluționare („reacțiunea stolîpinistă“ 1907—1910). Stolîpin a efectuat o reformă agrară în scopul de a crea gospodării chiaburești, care să devină un sprijin al absolutismului țarist la sate. Dar încercarea de a consolida autocrația putredă cu ajutorul citorva reforme de sus, efectuate în interesul burgheziei și moșierilor, a suferit un eșec total. A fost asasinat în 1911 la Kiev de socialistul-revoluționar Bogrov. — 15, 16, 26, 42, 43, 44, 122, 124, 129, 136, 148, 158, 164, 176, 185, 225, 270, 271, 316, 321, 329, 356, 358, 359, 364, 371, 376, 410, 422, 424, 428, 430.

Strumilin (Strumillo-Petrașkevici), S. G. (n. 1877). — social-democrat, ulterior economist și statistician sovietic de vază, academician. A intrat în mișcarea revoluționară în 1897. În 1899 a aderat la „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ din Petersburg; a fost arestat și deportat în repetate rînduri. În 1905 și în anii următori a activat în cadrul organizațiilor menșevice din Petersburg, situîndu-se pe o poziție împăciuitoare. A fost delegat la Congresele al IV-lea și al V-lea ale P.M.S.D.R. (1906 și 1907), a prezentat o opinie separată în problema agrară, în care nega necesitatea programului agrar în general; într-o serie de probleme principale a votat pentru bolșevici. După Revoluția Socialistă din Oc-tombrie s-a îndepărtat de menșevici; în 1923 a devenit membru al P.C.U.S. A lucrat în cadrul Comisiei de Stat a Planificării (1921—1937; 1943—1951) și al Academiei de Științe a U.R.S.S.; a fost profesor la Universitatea din Moscova și la o serie de alte institute de învățămînt superior. A scris un mare număr de lucrări științifice și articole în domeniul planificării socialiste, al istoriei economiei naționale a U.R.S.S., al statisticii etc. — 351.

Struve, P. B. (1870—1944) — economist și publicist burghez, unul dintre liderii partidului cadet. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost unul dintre reprezentanții cei mai de seamă ai „marxismului legal“; colaborator și redactor al revistelor „Novoe Slovo“ (1897), „Nacealo“ (1899) și „Jizn“ (1900). Încă în prima sa lucrare, „Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei“ (1894), Struve, criticînd narodnicismul, a procedat la o „completare“ și la o „critică“ a teoriei economice și filozofice a lui K. Marx; s-a solidarizat cu reprezentanții economiei politice burgheze vulgare și a

propagat malthusianismul. A căutat să adapteze marxismul și mișcarea muncitorească la interesele burgheziei. Struve a fost unul dintre teoreticienii și organizatorii „Uniunii eliberării”, organizație monarhistă-liberală (1903—1905), și redactor al organului ei ilegal, revista „Osvojojenie” (1902—1905). O dată cu înființarea, în 1905, a partidului cadet, el devine membru al Comitetului Central al acestui partid. Struve a fost unul dintre ideologii imperialismului rus. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a manifestat ca un dușman inveterat al Puterii sovietice, a fost membru al guvernului contrarevoluționar al lui Vranghel și, în cele din urmă, emigrant alb. — 25, 56, 58, 59, 62, 97, 98—99, 100, 101, 113, 114, 120—121, 123, 124, 161, 164, 194, 294, 385, 465—466, 471, 473.

Suvorov, S. A. (Borisov) (1869—1918) — social-democrat, publicist și statistician. Și-a început activitatea revoluționară în ultimul deceniu al secolului trecut, în rândurile narodovoliștilor. Din 1900 — social-democrat; în anii 1905—1907 a activat în organizațiile bolșevice dintr-o serie de orașe ale Rusiei. A participat la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. ca delegat cu drept de vot deliberativ, reprezentând organizația din Turkestan. La congres a fost unul dintre raportorii în problema agrară, susținând revendicarea împărțirii pământurilor moșierești și trecerea lor în proprietatea privată a țăranilor. După înfrângerea revoluției din 1905—1907 a aderat la grupul intelectualilor machiști din rândurile partidului, care porniseră o campanie împotriva filozofiei marxiste; a participat la elaborarea culegerii acestora intitulată „Eseuri asupra filozofiei marxiste” (1908). În lucrarea sa „Materialism și empiriocriticism” (1909), V. I. Lenin a supus unei critici nimicitoare concepțiile filozofice antimarxiste ale lui Suvorov.

După 1910 Suvorov s-a îndepărtat de partid; a lucrat ca statistician. În 1917 a aderat la menșevicii-internaționaliști. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat la Moscova și la Iaroslavl. A fost ucis în timpul rebeliunii contrarevoluționare de la Iaroslavl din iulie 1918. — 273, 274, 304.

Südekum, Albert (n. 1871) — unul dintre liderii oportuniști ai social-democrației germane, revizionist. Din 1900 până în 1918 deputat în Reichstag. În timpul primului război mondial, social-șovinist inveterat. A propagat concepții imperialiste în problema colonială, luptând împotriva mișcării revoluționare a clasei muncitoare. În anii 1918—1920 a fost ministru de finanțe al Prusiei. Într-o serie de lucrări, V. I. Lenin l-a atacat cu vehemență pe Südekum, calificându-l pe el și pe adepții săi drept o bandă de „lachei vrednici de dispreț ai kaiserului și burgheziei”. „Cuvântul «Südekum» — scria Lenin — a devenit un nume comun: un tip de oportunist și social-șovinist, mulțumit de sine și lipsit de scrupule” (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 104). — 468—469, 471.

Svaviški, N. A. (N. S.) (1879—1936) — cunoscut economist statistician. A participat la anchetele statistice ale zemstvelor din

guberniile Vladimir și Harkov. În anii 1908—1910 a lucrat la Consiliul municipal al Moscovei. Din 1914 — docent la catedra de statistică a Universității din Moscova, iar din 1919 — profesor la Universitatea de stat din Moscova. Începînd din 1920 a lucrat la Direcția centrală de statistică; a participat la congresele statisticienilor din anii 1917, 1918, 1919 și 1925. — 380.

Sveatopolk-Mirski, D. N. (n. 1874) — prinț, mare moșier, deputat în Dumele a II-a și a IV-a de stat din partea guberniei Basarabia. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat. — 250, 356, 381, 402, 403.

§

Șabovskoi, D. I. (n. 1861) — prinț, fruntaș al zemstvelor, unul dintre organizatorii „Uniunii eliberării” (1904), organizație monarhistă-liberală; din 1905 membru în C.C. al partidului cadeților. Deputat în Duma I de stat și secretar al ei. Din mai pînă în iunie 1917 a fost ministru al asistenței publice în primul Guvern provizoriu burghez de coaliție. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în sistemul cooperăției sovietice. — 364.

Șanin, M. (Șapiro, L. G.) (1887—1957) — și-a început activitatea revoluționară în 1902; în 1903 a intrat în organizația din Riga a Bundului. Delegat la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. din partea organizației din Dvina a Bundului. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a intrat în P.M.S.D.R., menșevic. Din 1918 — membru al P.C. (b) din Rusia. A lucrat la Comisariatul poporului pentru învățămînt, a fost activist politic în Armata Roșie. Din 1920 pînă în 1921 — membru al prezidiului Comitetului general pentru educație politică. În anii 1925—1929 a lucrat la Comisariatul poporului pentru finanțe al R.S.F.S.R. Este autorul unei serii de lucrări științifice. — 270—277, 351, 352.

Șerbina, F. A. (1849—1936) — statistician al zemstvelor, narodnic. Între anii 1884 și 1903 a condus secția de statistică a zemstvei Voronej. În 1907 a fost deputat în Duma a II-a de stat din partea partidului „socialiștilor-populiști”. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a emigrat. A întocmit și a publicat sub redacția lui o serie de lucrări statistice, printre care: „Gospodăria țărănească din județul Ostrogojsk” (1887), „Culegere de date rezumative privind 12 județe din gubernia Voronej” (1897), „Bugetele țărănești în funcție de recolte și de prețurile cerealelor” (1897). V. I. Lenin a criticat cu asprime metodele greșite de prelucrare a datelor statistice de către autor, care denaturau realitatea. — 232.

Șevici — socialist-revoluționar, participant la congresul din 1905 al partidului eserilor. — 165.

Șidlovski, S. A. (n. 1864) — octombrist, moșier, mareșal al nobilimii într-un județ. Deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Moghilev. — 358.

Șimanski, I. A. (n. 1872) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Minsk. În Dumă a aderat la aripa de dreapta, a făcut parte din comisia pentru învățământul public. — 368, 392.

Singarev, A. I. (1869—1918) — cadet, fruntaș al zemstvelor, publicist, de profesiune medic. Președinte al Comitetului partidului cadet din gubernia Voronej, iar din 1907 — membru în C.C. al acestui partid. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Voronej și în Duma a IV-a din partea orașului Petersburg; liderul fracțiunii cadeților din Dumă. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 — ministru al agriculturii în primul Guvern provizoriu burghez și ministru de finanțe în cel de-al doilea Guvern provizoriu burghez. — 359, 362, 363, 366, 452, 453.

Șmidt — vezi Rumeanțev, P. P.

Șulghin, V. V. (n. 1878) — moșier, deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Volinia. Monarhist și naționalist inveterat, redactor al ziarului „Kievleanin“, organ al naționaliștilor ruși. În 1917 a sprijinit activ Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii armatei albgardiste de voluntari, a sprijinit pe generalii contrarevoluționari Alekseev, Denikin și Vranghel; a emigrat în străinătate, unde a continuat lupta împotriva Puterii sovietice. În timpul celui de-al doilea război mondial, Șulghin s-a aflat în Iugoslavia. În 1944, după intrarea trupelor sovietice în Iugoslavia, a fost extrădat Uniunii Sovietice și condamnat; a fost eliberat în 1956. Într-o „Scrisoare deschisă către emigranții ruși“ (1960), el a adresat emigranților apelul de a renunța la lupta împotriva Uniunii Sovietice. — 358.

T

Tanțov, A. Z. (n. 1860) — moșier, octombrist, deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Smolensk. Consilier al zemstvei județene și guberniale Smolensk; redactor al publicației „Smolenskaia Gazeta“. — 358.

Tatarinov, F. V. (n. 1860) — moșier, cadet, deputat în Dumele I și a II-a de stat din partea orașului Orel. A fost președinte al Consiliului zemstvei județene și membru al Consiliului zemstvei guberniale Orel. În cadrul Dumei a II-a a făcut parte din comisia

agrară, comisia pentru problemele administrației locale, a fost secretar al comisiei bugetare. După Revoluția Socialistă din Octombrie a dus o activitate contrarevoluționară în sudul Rusiei. — 227, 363, 382, 383, 405.

Tenison, I. I. (Tinison) (n. 1868) — om de stat burghez estonian și militant pe tărîm social. Conducînd curentul burghez-clerical din Estonia a fondat la sfîrșitul anului 1905 partidul „progresist“, care era promotorul intereselor burgheziei estoniene. Deputat în Duma I de stat din partea guberniei Liflanda; a făcut parte din fracțiunea cadeților. În Dumă a luat cuvîntul în problema agrară și într-o serie de alte probleme. În 1919—1920 și în 1928 a fost prim-ministru al Estoniei, iar în 1930—1932 — ministru al afacerilor externe. Ulterior profesor la Universitatea din Tartu. — 394.

Ter-Avetikeanș, S. H. (1867—1938) — membru al partidului naționalist burghez armean „Dașnakțutiun“, publicist, de profesie învățător. Deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Elizavetpol. După instaurarea Puterii sovietice în Transcaucazia a ieșit din partidul „Dașnakțutiun“ și a funcționat ca învățător în raionul Gheandj (Kirovabad) din Azerbaidjan. — 396.

Teterevenkov, V. N. (n. 1877) — moșier, octombrist, președintele Consiliului zemstvei județene Meșciiovsk, deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Kaluga. În Dume s-a situat pe o poziție de extremă dreaptă. — 232.

Thiers, Adolphe (1797—1877) — om politic reacționar burghez și istoric francez; de profesie avocat. Și-a început activitatea politică la sfîrșitul deceniului al 3-lea al secolului trecut, ca reprezentant al opoziției burghezo-liberale; după revoluția burgheză din iunie 1830 a ocupat o serie de posturi ministeriale și a fost șef al guvernului. În 1834 a fost organizator al cruntei înăbușiri a răscoalelor republicane de la Lyon și Paris. În perioada celei de-a doua Republici (1848—1851) a fost unul dintre conducătorii „partidului ordinii“, care avea un caracter contrarevoluționar. După căderea celui de-al doilea Imperiu (4 septembrie 1870) a fost unul dintre conducătorii de fapt ai guvernului reacționar, al cărui șef a devenit la 17 februarie 1871. Din ordinul lui a fost întreprinsă încercarea de a dezarma garda națională din Paris, ceea ce a provocat răscoala din 18 martie 1871. A fost unul dintre principalii organizatori ai războiului civil și ai reprimării Comunei din Paris. Rolul jucat de Thiers în istoria Franței a fost caracterizat în mod amănunțit de K. Marx în lucrarea sa „Războiul civil din Franța“ (vezi K. Marx. „Războiul civil din Franța“, Editura politică, 1960, pag. 38—45). — 424.

Tibvinski, F. V. (n. 1862) — preot, membru al Uniunii țărănești din Rusia, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei

Veatka. A participat la editarea ziarului „Trudovoi Narod“ (1907). În Dumă a rostit cuvântări cu privire la problema agrară și pentru desființarea pedepsei cu moartea în numele Uniunii țărănești și al Grupului trudovic. După dizolvarea Dumei a fost caterisit. — 354, 369.

Tirkova, A. V. (Verghejski, A.) (n. 1869) — publicistă de seamă a partidului cadet. Și-a început activitatea publicistică în 1899. În 1906 a făcut parte din C.C. al partidului cadet; a condus „Biroul de presă din Petersburg“, subvenționat de cadeți. A colaborat la „Reci“ și la alte ziare. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat în străinătate, unde a desfășurat o propagandă ostilă Puterii sovietice. — 163.

Tișkevici, V. I. (n. 1865) — conte, militant polonez pe tărîm social, mare moșier, membru al partidului național-democrat — principalul partid naționalist al moșierimii și burgheziei poloneze. Începînd din 1904 a luptat activ pentru autonomia Poloniei. A fost deputat în Duma I de stat din partea orașului Varșovia. — 393.

Trasun, F. S. (n. 1864) — deputat în Duma I de stat din partea guberniei Vitebsk, preot romano-catolic, cadet. A deținut diverse funcții bisericești la Riga, Petersburg, Poloțk și Iuriev, a fost profesor la Academia teologică din Petersburg. A editat un calendar popular leton, precum și ziarul „Auseklis“; a organizat o serie de instituții culturale letone. În Dumă a aderat la grupul leton al autonomiștilor. — 393.

Treitschke, Heinrich (1834—1896) — istoric german, publicist, ideolog și propagandist al prusacismului, șovinismului și rasismului reacționar. În 1866—1889 a fost redactor al revistei reacționare „Preussische Jahrbücher“. În 1871—1884 a fost deputat în Reichstag, a sprijinit activ politica internă și externă a lui Bismarck, a aprobat aplicarea în 1878 a legii excepționale împotriva socialiștilor. În 1886 devine istoriograf oficial al statului prusac. În 1895 a fost ales membru al Academiei de Științe din Berlin. Lucrarea lui principală este „Istoria Germaniei în secolul al XIX-lea“ în 5 volume. Treitschke a jucat un rol însemnat în formarea ideologiei imperialismului german. — 9.

Trepov, D. F. (1855—1906) — în anii 1896—1905 a fost șeful poliției din Moscova. A fost, după cum l-a definit Lenin, „unul dintre slugoii țariști pe care-i detestă cel mai mult întreaga Rusie și care și-a câștigat un trist renume la Moscova prin cruzimea și brutalitatea sa, ca și prin participarea la încercările lui Zubatov de a perverti pe muncitori“ (Opere complete, vol. 9, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 240). La 11 ianuarie 1905 a fost numit guvernator general

al Petersburgului, iar apoi ministru adjunct la interne. Autorul faimosului ordin din octombrie 1905 „de a nu trage cu cartușe oarbe și de a nu economisi gloanțele”. Inspirator al pogromurilor săvârșite de sulele negre. — 124.

Troțki (Bronștein), L. D. (1879—1940) — dușman inveterat al leninismului. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat al Uniunii din Siberia, iskrist din minoritate. După congres a dus o luptă aprigă împotriva bolșevicilor în toate problemele teoriei și practicii revoluției socialiste. În anii reacțiunii a fost lichidator, iar în 1912 — organizator al Blocului antipartinic din august. În perioada primului război mondial s-a situat pe o poziție centristă, a dus luptă împotriva lui V. I. Lenin în problemele războiului, păcii și revoluției. Întorcându-se din emigrație, după revoluția din februarie 1917 a aderat la grupul „interraioniștilor” și, împreună cu ei, la Congresul al VI-lea al P.M.S.D. (b) din Rusia a fost primit în rândurile partidului bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost comisar al poporului pentru afacerile externe, comisar al poporului pentru problemele militare și maritime, președinte al Consiliului militar-revoluționar al Republicii ; a făcut parte din Biroul Politic al C.C. În 1918 a luat poziție împotriva păcii de la Brest, iar în 1920—1921 s-a aflat în fruntea opoziției în discuția asupra sindicatelor. Începând din 1923 a dus o înverșunată luptă fracționistă împotriva liniei generale a partidului, împotriva programului leninist de construire a socialismului ; a propagat ideea imposibilității victoriei socialismului în U.R.S.S. Partidul comunist, demascând troțkismul ca pe o deviere mic-burgeză în partid, l-a zdrobit din punct de vedere ideologic și organizatoric. În 1927 Troțki a fost exclus din partid ; în 1929 a fost expulzat din U.R.S.S. pentru activitate antisovietică, iar în 1932 i s-a retras cetățenia sovietică. Aflându-se în străinătate a continuat lupta împotriva Statului sovietic și a partidului comunist, împotriva mișcării comuniste internaționale. — 106.

Tucikin — vezi Cernov, V. M.

Tugan-Baranovski, M. I. (1865—1919) — economist burghez rus ; în ultimul deceniu al secolului trecut a fost unul dintre reprezentanții de seamă ai „marxismului legal”. A colaborat la revistele „Novoe Slovo” (1897), „Nacealo” (1899) etc. ; a procedat la o critică a teoriei lui Marx. În perioada primei revoluții burghezo-democratice din Rusia a făcut parte din partidul cadet. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost un militant activ al contrarevoluției din Ucraina și a fost ministru de finanțe al Radei centrale burgheze ucrainene. Principalele lucrări scrise de el în ultimul deceniu al secolului trecut sînt : „Crizele industriale în Anglia contemporană, cauzele și influența lor asupra vieții poporului” (1894), „Fabrica rusă în trecut și în prezent” (1898) etc. — 98.

Tulin, K. — vezi Lenin, V. I.

Turgheniev, I. S. (1818—1883) — mare scriitor rus; a avut o contribuție importantă la dezvoltarea limbii literare ruse. În creația lui s-au reflectat căutările ideologice ale societății ruse din anii 1830—1880. În lucrările sale („Povestirile unui vânător“, „Un cuib de nobili“, „Rudin“, „În ajun“, „Părinți și copii“ etc.) Turgheniev a înfățișat contradicțiile caracteristice ale vieții sociale ruse. El a creat o galerie de tipuri ale „oamenilor de prisos“, care-și dădeau seama că pieirea societății aristocratice este inevitabilă, dar care în mod practic nu erau capabili să întreprindă ceva pentru schimbarea ei; pentru prima oară în literatură el a înfățișat pe reprezentantul generației noi — democratul-raznocineț („nihilistul“). Protestul vehement împotriva iobăgiei se împletea la Turgheniev cu revendicările liberale moderate. — 44.

T

Țederbaum, I. O. — vezi Martov, L.

Țereteli, I. G. (1882—1959) — unul dintre liderii menșevismului. A fost deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kutais. În cadrul Dumei a condus fracțiunea social-democrată, a făcut parte din comisia agrară. În calitate de reprezentant al fracțiunii social-democrate din Dumă a luat parte cu drept de vot consultativ la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. În perioada primului război mondial s-a situat pe poziții centriste. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului executiv al Sovietului din Petrograd, defensist, partizan al unei coaliții cu burghezia. În mai 1917 a intrat în Guvernul provizoriu burghez ca ministru al poștelor și telegrafului, iar după evenimentele din iulie a fost ministru de interne, unul dintre inspiratorii prigoanei pogromiste dezlănțuite împotriva bolșevicilor. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Țereteli s-a situat în fruntea blocului antisovietic în Adunarea constituantă. A fost unul dintre conducătorii guvernului menșevic contrarevoluționar din Gruzia. După victoria Puterii sovietice în Gruzia, emigrant alb. În 1923 a fost unul dintre organizatorii Internaționalei (a II-a) muncitorești socialiste unite, organizație oportunistă. Ultimii ani ai vieții, Țereteli și i-a petrecut în S.U.A. — 210, 266, 312, 401, 402, 406, 407.

U

Uspenski, V. P. (n. 1869) — socialist-revoluționar, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Reazan, medic de zemstvă. A condus biroul medico-sanitar de pe lângă Consiliul zemstvei guberniale Reazan. A fost secretar adjunct al Dumei și membru în comisia de interpelări. — 387—388.

V

V. V. — *vezi* Voronțov, V. P.

Vandervelde, Emile (1866—1938) — lider al Partidului muncitoresc belgian, președintele Biroului socialist internațional al Internaționalei a II-a, revizionist și oportunist inveterat. În timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe pozițiile social-șovinismului; a făcut parte din guvernul burghez, ocupînd diferite posturi ministeriale. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a venit în Rusia ca să facă agitație pentru continuarea războiului imperialist. Vandervelde a avut o atitudine total ostilă față de Revoluția Socialistă din Octombrie, a contribuit activ la organizarea intervenției militare împotriva Rusiei Sovietice, a depus eforturi susținute pentru refacerea Internaționalei a II-a. În 1925—1927 a fost ministru de externe al Belgiei; a participat la încheierea acordurilor de la Locarno (1925), îndreptate împotriva U.R.S.S. A luptat activ împotriva creării frontului unic antifascist al comuniștilor și socialiștilor. Vandervelde a scris o serie de cărți și broșuri. În lucrările lui Vandervelde, după cum arată V. I. Lenin, „eclectismul mic-burghez” se ridică „împotriva marxismului, sofistica împotriva dialecticii, reformismul filistin împotriva revoluției proletare” (Opere, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 318). — 93, 447.

Van Kol, Heinrich (1851—1925) — unul dintre întemeietorii și liderii Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda (1894). Chiar în primii ani după constituirea partidului a alunecat spre reformism și oportunism. La congresele de la Amsterdam (1904) și Stuttgart (1907) ale Internaționalei a II-a a sprijinit rezoluția oportunistă în problema colonială, care, invocînd așa-zisa „misiune civilizatoare” a imperialismului, justifică înrobirea popoarelor din colonii. A avut o atitudine ostilă față de Revoluția Socialistă din Octombrie și față de Statul sovietic. V. I. Lenin a criticat cu asprime în lucrările sale esența imperialistă a poziției lui Van-Kol. — 69, 70, 73, 193—194.

Vasiutin, F. K. (n. 1877) — țăran, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Harkov, trûdovic. În Dumă a făcut parte din comisia agrară și din comisia pentru ajutorarea șomerilor. S-a pronunțat pentru înstrăinarea forțată a pămînturilor moșierești fără răscumpărare. — 385—386.

Verghejski, A. — *vezi* Tîrkova, A. V.

Vetcinin, V. G. (n. 1861) — moșier, din 1904 — mareșalul nobilimii din Elețk, deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Orel. În Duma a II-a de stat a făcut parte din fracțiunea octombriștilor, în Duma a III-a din fracțiunea „națională rusă”, iar în Duma a IV-a din fracțiunea „naționaliștilor ruși și a dreptei moderate”. — 357—358, 359.

Vihleav, P. A. (1869—1928) — statistician și agronom, narodnic liberal. A condus serviciul economic al Consiliului zemstvei din Tver, iar din 1907 pînă în 1917 a condus serviciul de statistică al Consiliului zemstvei din Moscova. Autorul unei serii de lucrări de statistică privind gospodăria țărănească din Rusia țaristă, lucrări care negau diferențierea de clasă a țărănimii și făceau elogiul obștii sătești. A fost adjunct al ministrului agriculturii în Guvernul provizoriu burghez (1917). După Revoluția Socialistă din Octombrie, Vihleav a lucrat la Direcția centrală de statistică și a fost profesor la o serie de institute de învățămînt superior din Moscova. — 167, 253.

Voinov — vezi Lunacearski, A. V.

Volk-Karacevski, V. V. (1873—1920) — membru al partidului mic-burghez al „socialiștilor-populiști”, deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Cernigov. În Dumă a fost membru al comisiei agrare și al altor comisii; a condus fracțiunea „socialiștilor-populiști”. În 1914—1917 a fost secretar al „Uniunii orașelor din Rusia”. — 264, 376.

Volkov, T. O. (n. 1879) — deputat în Duma I de stat din partea guberniei Smolensk, cadet, țaran de origine. A fost învățător la țară. A făcut parte din comisia agrară a Dumei. — 251.

Vollmar, Georg Heinrich (1850—1922) — unul dintre liderii aripii oportuniste a Partidului social-democrat din Germania, ziarist. La jumătatea deceniului al 8-lea al secolului trecut a aderat la social-democrație; în anii 1879—1880 a redactat organul partidului, „Der Sozialdemokrat”, care apărea ilegal la Zürich; a fost ales în repetate rânduri deputat în Reichstag și în landtagul din Bavaria. După abolirea legii excepționale împotriva socialiștilor, Vollmar a dorit, în 1891, două cuvîntări la München, în care propunea ca activitatea partidului să se limiteze la lupta pentru reforme și îndemna la o înțelegere cu guvernul. Împreună cu Bernstein, Vollmar a devenit ideolog al reformismului și revizionismului. El s-a ridicat împotriva întezirii luptei de clasă, a căutat să demonstreze superioritatea „socialismului de stat” și a îndemnat pe social-democrați să încheie alianță cu liberalii; la elaborarea programului agrar al partidului, el a susținut interesele micilor proprietari funciari. În timpul primului război mondial, Vollmar s-a situat pe poziții social-șoviniste. În ultimii ani ai vieții sale s-a retras din viața politică activă. — 75, 89, 93, 440.

Voronțov, V. P. (V. V.) (1847—1918) — economist și publicist, unul dintre ideologii narodnicismului liberal din anii 1880—1900; autorul lucrărilor: „Destinele capitalismului în Rusia” (1882), „Curentele de la noi” (1893), „Studii de economie teoretică” (1895) și

altele, în care susținea că în Rusia nu există condiții pentru dezvoltarea capitalismului și în același timp proslăvea mica producție de mărfuri și idealiza obștea țărănească. Voronțov pleda pentru împăcarea cu cîrmuirea țaristă și combătea cu hotărîre marxismul. Concepțiile lui au fost aspru criticate de V. I. Lenin în multe din lucrările sale. — 335, 375.

W

Webb, Beatrice (1858—1943) și *Sidney* (1859—1947) — cunoscuți militanți englezi pe tărîm social, reformiști. Au scris împreună o serie de lucrări de istorie și teorie a mișcării muncitorești engleze. Traducerea în limba rusă a cărții lor „Industrial Democracy” (1897) a apărut în anii 1900—1901 sub titlul „Teoria și practica trade-unionismului englez”. Ideologi ai micii burghezii și ai aristocrației muncitorești, soții Webb au căutat să demonstreze în lucrările lor că problema muncitorească poate fi rezolvată în mod pașnic în cadrul societății capitaliste. În anii primului război mondial, ei s-au situat pe o poziție social-șovinistă. Sidney Webb a fost unul dintre întemeietorii organizației reformiste Societatea fabiană; a făcut parte din primul (1924) și din cel de-al doilea guvern laburist (1929—1931). Soții Webb au avut o atitudine de simpatie față de Uniunea Sovietică. — 24.

Wilhelm al II-lea (Hohenzollern) (1859—1941) — împărat al Germaniei și rege al Prusiei (1888—1918). — 144.

Witkowski — vezi Harden, M.

Witte, S. I. (1849—1915) — om de stat, exponent al intereselor „imperialismului militar-feudal” din Rusia țaristă; partizan convins al absolutismului; a căutat să mențină monarhia făcînd promisiuni și concesiuni nefinse burghezii liberale și recurgînd la crîncene represii împotriva poporului. A fost unul dintre organizatorii înăbușirii revoluției din 1905—1907. În calitate de ministru al căilor de comunicații (februarie — august 1892), ministru de finanțe (1892 — 1903), președinte al Consiliului de Miniștri (octombrie 1905 — aprilie 1906), prin măsurile luate de el în domeniul finanțelor, al politicii vamale, al construcțiilor de căi ferate, al legislației pentru reglementarea muncii în fabrici, prin stimularea intensă a investițiilor de capital străin, a contribuit la dezvoltarea capitalismului în Rusia și la accentuarea dependenței ei de puterile imperialiste. „Ministru-misit”, „agent de bursă”, așa l-a calificat V. I. Lenin. — 42, 123—124, 316, 360, 452.

X

X — *vezi* Maslov, P. P.

Z

Zetkin, Clara (1857—1933) — militantă de seamă a mișcării muncitorești germane și internaționale, a participat la întemeierea Partidului Comunist din Germania; scriitoare de talent, orator și tribun înflăcărat. A intrat în mișcarea revoluționară la sfârșitul deceniului al 8-lea al secolului trecut; în 1881 a aderat la Partidul social-democrat din Germania, care pe atunci se afla în ilegalitate. În 1882 a emigrat în Elveția și s-a stabilit la Zürich, unde a colaborat activ la ziarul „Der Sozialdemokrat”, organul ilegal al Partidului social-democrat din Germania și a contribuit la difuzarea lui în Germania. Făcând parte din aripa stângă a social-democrației germane, Clara Zetkin, împreună cu R. Luxemburg, F. Mehring și K. Liebknecht, a participat activ la lupta împotriva lui Bernstein și a celorlalți oportuniști. În 1907 a participat la lucrările Congresului al VII-lea (de la Stuttgart), și cuvântările rostite de ea la congres au fost mult apreciate de V. I. Lenin. În timpul primului război mondial a fost o internaționalistă revoluționară și a luptat împotriva social-șovinismului. A participat activ la pregătirea Conferinței socialiste internaționale a femeilor care s-a ținut la Berna în martie 1915. În 1916 a intrat în grupul „International”, iar apoi în „Uniu-neea Spartacus”. Din 1919 — membră a Partidului Comunist din Germania; a fost aleasă în C.C. al partidului. La Congresul al III-lea al Internaționalei Comuniste a fost aleasă în Comitetul Executiv al Internaționalei, în cadrul căruia a condus secretariatul internațional pentru problemele femeilor. Din 1924 pînă la sfârșitul vieții a fost președintă a Comitetului Executiv al Organizației internaționale pentru ajutorarea luptătorilor revoluției (Ajutorul Roșu). — 72, 73, 82, 83, 85, 88, 90, 92, 93, 94, 192.

Zimin, D. L. (n. 1867) — socialist-revoluționar, țăran de origine. A funcționat ca învățător în gubernia Kazan, iar apoi ca director de școală elementară la Simbirsk. Deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Simbirsk, a făcut parte din comisia bugetară. În 1917 a fost ales membru în C.C. al partidului eserilor. În 1919 — membru al Consiliului și șef al administrației „armatei voluntare” albgardiste. — 366.

Zitz, Louise (1865—1922) — activistă a Partidului social-democrat din Germania, de profesiune învățătoare. Membră de partid din 1892; în 1898 a fost aleasă membră a C.C. La Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a (1907) a sprijinit revendicarea dreptului de vot universal pentru femei. În 1908 a fost aleasă în

conducerea Partidului social-democrat din Germania. Pînă la primul război mondial s-a situat pe poziții de stînga, alături de C. Zetkin. În timpul primului război mondial a ieșit din partid și a aderat la Partidul social-democrat independent din Germania, care era condus de centriști. — 88.

Zolotarev, A. M. (1853—1912) — profesor de statistică la academia „Nicolae I” a Statului-major general, directorul Comitetului central de statistică, general. A întocmit statistica proprietății funciare pe anul 1905 pentru cele cincizeci de gubernii ale Rusiei europene. Adversar al înstrăinării forțate a pămînturilor moșierești. — 216.

Zubcenko, G. L. (n. 1859) — țăran, starșina de plasă, a aderat la partidul cadet; deputat în Duma I de stat din partea guberniei Kiev. Unul dintre semnatarii „proiectului” agrar „al celor 33”, depus în Duma I de către trudovici. — 251.

DATE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI V. I. LENIN

(Iunie 1907 — martie 1908)

1907

- Iunie 1907 —
martie 1908*   În iunie — decembrie 1907, Lenin locuiește în Finlanda (la Kuokkala, Stirsudden, Oglbiu); în ianuarie — martie 1908 se stabilește în Elveția (la Geneva).
- Iunie —
octombrie*   Lenin ține săptămînal consfătuiri cu membrii bolșevici ai C.C. al P.M.S.D.R. înainte de ședințele C.C. de la Terioki.
- Iunie, 2 (15)*   Lenin ține o consfătuire cu deputații bolșevici în Duma a II-a de stat care au venit la el, la Kuokkala, în ajunul dizolvării Dumei; consfătuirea a luat sfîrșit la orele 3 noaptea.
- Iunie, 18
(iulie, 1)*   Secția specială a direcției guberniale de jandarmie din Petersburg cere șefului ohranei din Petersburg să comunice toate datele pe care le deține în legătură cu V. I. Ulianov (Lenin) și „să ceară extrădarea lui din Finlanda“.
- Iunie, după 18
(1 iulie)*   În scopuri conspirative și pentru a-și reface sănătatea zdruncinată, Lenin pleacă din Kuokkala la vila lui N. M. Knipovici (situată în apropiere de farul Stirsudden).
- Iunie, după 22
(5 iulie)*   Lenin scrie articolul „În amintirea contelui Heiden (Ce învață poporul «democrației» noștri fără partid?)“. Articolul apare la începutul lunii septembrie în culegerea bolșevică „Golos jizni“.
- Iunie, 25
(iulie, 8)*   Lenin este ales de Comitetul Central al P.M.S.D.R. ca reprezentant al partidului în Biroul socialist internațional.

- Junie, 26*
(iulie, 9) Lenin termină articolul „Împotriva boicotului (Insemnările unui publicist social-democrat)”. Articolul apare la sfârșitul lunii iulie 1907 în broșura „Boicotarea Dumei a III-a”.
- Iulie, înainte*
de 8 (21) Lenin scrie „Tezele raportului cu privire la atitudinea partidului muncitoresc social-democrat față de Duma a III-a, prezentat la Conferința organizației orașenești Petersburg la 8 iulie”.
- Iulie, între 8*
și 14 (21 și 27) Lenin participă la lucrările Conferinței organizației orașenești Petersburg a P.M.S.D.R. care are loc la Terioki (Finlanda); el prezintă un raport în problema atitudinii social-democrației față de Duma a III-a de stat. Conferința adoptă rezoluția lui Lenin împotriva boicotării Dumei a III-a. (Tezele raportului lui Lenin au apărut într-o foaie volantă.)
- Iulie, 16 (29)* Conform hotărârii C.C. al P.M.S.D.R., Lenin este ales în delegația P.M.S.D.R. la cel de-al VII-lea Congres socialist internațional de la Stuttgart.
- Iulie, 21—23*
(august, 3—5) Lenin participă la lucrările Conferinței a treia a P.M.S.D.R. („A doua conferință generală”) de la Kotka (Finlanda); el prezintă un raport în problema participării la alegerile pentru Duma a III-a de stat și ține o cuvîntare în legătură cu Congresul general al sindicatelor. Conferința adoptă rezoluția împotriva boicotării alegerilor pentru Duma a III-a de stat, rezoluție propusă de Lenin. Proiectul de rezoluție al lui Lenin cu privire la Congresul general al sindicatelor este transmis C.C. al P.M.S.D.R. ca material de studiu.
- Iulie* Lenin pregătește a doua ediție a cărții „Dezvoltarea capitalismului în Rusia”: face completări pe baza noilor date cu privire la situația economică a Rusiei, analizează rezultatele recensămîntului general din 1897 și scrie prefața la ediția a doua.
- August, 1 (14)* Într-o scrisoare adresată lui A. M. Gorki, Lenin îi comunică că C.C. al P.M.S.D.R. l-a ales delegat cu drept de vot consultativ la cel de-al VII-lea Congres socialist internațional și-l invită insistent la Stuttgart.

- August, 3 (16)* Lenin participă la ședința Biroului socialist internațional în care este examinată problema constituirii comisiilor pentru elaborarea rezoluțiilor în problemele care figurau pe ordinea de zi a congresului, precum și problema admiterii la congres a unei serii de organizații, printre care și a sioniștilor-socialiști.
- August, 4 (17), înainte de orele 11 dimineața* Lenin participă la ședința secției social-democrate a delegației ruse în care se discută problemele care figurau pe ordinea de zi a congresului.
- August, 4 (17)* Lenin participă la ședința delegației ruse. În cadrul discutării problemei repartizării voturilor între secția social-democrată și secția socialiștilor-revoluționari, el se pronunță împotriva acordării unui număr egal de voturi socialiștilor-revoluționari și social-democraților; el propune să se acorde social-democraților 11 voturi, socialiștilor-revoluționari — 6 voturi, iar reprezentanților sindicatelor — 3 voturi.
- August, 5—11 (18—24)* Lenin participă la lucrările Congresului de la Stuttgart. El face parte din prezidiul congresului, precum și din comisia de pregătire a rezoluției cu privire la militarism și la conflictele internaționale.
- August, 5 (18), orele 9—10 dimineața* Lenin participă la ședința Biroului socialist internațional; se pronunță împotriva acordării a jumătate din voturile delegației ruse socialiștilor-revoluționari. Biroul socialist internațional hotărăște să se acorde social-democraților 10 voturi, socialiștilor-revoluționari — 7 voturi și reprezentanților sindicatelor — 3 voturi.
- August, 5 (18), orele 11 dimineața* Lenin participă la deschiderea festivă a congresului la „Liederhalle“, făcând parte din biroul (prezidiul) congresului.
- August, 5 (18), orele 4 după-amiază* Lenin asistă la serbarea populară și la mitingul internațional de la Kannstadt, organizate în cinstea participanților la congres de către Comitetul de organizare.
- August, 5 (18) orele 6—7 seara* Lenin ia parte la ședința subsecției bolșevicilor participanți la congres.
- August, 5 (18), orele 8 seara* Lenin asistă la un spectacol dat în cinstea delegațiilor la congres.

- Intre 5 și 7
(18 și 20) august* Lenin participă la o consfătuire a delegației ruse convocată pentru a se hotărî dacă în problema militarismului și a conflictelor internaționale urmează să se ia drept bază rezoluția lui A. Bebel cu amendamentele lui Lenin și R. Luxemburg; delegația rusă adoptă aceste amendamente.
- August, 5—11
(18—24)* Lenin face cunoștință cu Clara Zetkin; el apreciază în mod deosebit raportul „Cu privire la drepturile electorale ale femeilor”, prezentat de Clara Zetkin la congres.
- Intre 5 și 11
(18 și 24) august* Lenin face unele modificări în proiectul rezoluției de protest împotriva prigonirii revoluționarilor din România pregătit de delegația română. Rezoluția este adoptată de Congresul de la Stuttgart.
- Împreună cu A. Bebel, P. Singer, R. Luxemburg, J. Jaurès și alții, Lenin semnează mesajul de salut adresat în numele congresului lui William Haywood, militant de frunte al mișcării muncitorești americane, care fusese arestat de guvernul american pe baza unor acuzații calomnioase ticluite de poliție.
- August, 6 (19)* Lenin participă la ședința delegației ruse în care sînt validate mandatele participanților la congres.
- August, 6 (19),
orele 9 seara* În calitate de redactor al ziarului bolșevic „Proletarii”, Lenin participă la consfătuirea redactorilor și editorilor (administrateurs) ai ziarelor socialiste; el întocmește o listă a ziarelor socialiste din Anglia și Franța reprezentate la consfătuire (sau cu care intenționa să procedeze la un schimb de informații).
- August, 6 și 7
(19 și 20)* Lenin organizează și ține o consfătuire a bolșevicilor cu reprezentanții social-democraților germani de stînga și cu social-democrații polonezi.
- August, 6—10
(19—23)* Lenin participă la ședințele comisiei de elaborare a rezoluției cu privire la militarism și la conflictele internaționale.
- August, 6—11
(19—24), orele
9—10 dimineața* Lenin participă zilnic la ședințele Biroului socialist internațional.

- August, 7—11*
(20—24) In calitate de membru al biroului (prezidiului) congresului, Lenin participă la ședințele plenare ale congresului.
- August, 8 (21)* Lenin participă la reuniunea tovărășească a participanților la congres de la „Schützenhaus“ din „Karlsvorstadt“.
- August, 9 și 10*
(22 și 23) Lenin și R. Luxemburg poartă discuții îndelungate cu A. Bebel în legătură cu forma definitivă a amendamentelor la proiectul de rezoluție al acestuia cu privire la militarism și la conflictele internaționale.
- August, 11 (24)* Lenin participă la ședința de închidere a congresului, la care, în urma propunerii delegaților Angliei, Austriei, Franței, Belgiei, Olandei, Italiei și Statelor Unite, se adoptă un mesaj de salut adresat luptătorilor pentru libertate din Rusia. Delegații la congres fac cerc în jurul mesajului delegației ruse și o ovăționează.
- August, după*
11 (24) Lenin se întoarce de la Stuttgart la Kuokkala (Finlanda).
- Mijlocul lunii*
august Editura „Zerno“ face lui Lenin propunerea de a edita o culegere de opere în trei volume intitulată „În 12 ani“. Lenin examinează proiectul de prospect și face o serie de observații la el. Lenin redactează culegerea bolșevică „Golos jizni“; scrie notele la rezoluția „Militarismul și conflictele internaționale“.
- August, 22 (sep-*
tembrie, 4) Lenin scrie pentru culegerea „Golos jizni“ articolul „Insemnările unui publicist“, consacrat problemelor tacticii bolșevice față de Duma a III-a de stat.
- August, după 27*
(9 septembrie) Lenin primește de la M. S. Kedrov prospectul publicației bolșevice „Almanahul pentru toți pe 1908“, lista colaboratorilor, precum și propunerea de a scrie pentru ea un articol despre Congresul socialist internațional de la Stuttgart.
- Între 31 august*
și 7 septembrie
(13 și 20 sep-
tembrie) La Petersburg apare culegerea „Golos jizni“ sub redacția lui Lenin; în culegere apar articolele lui Lenin „În amintirea contelei Heiden (Ce învață poporul «democrații» noștri fără partid?)“ și „Insemnările unui publicist“.

- August* Lenin este ales de Comitetul Central al P.M.S.D.R. ca redactor-șef al Organului Central al partidului, ziarul „Soțial-Demokrat“.
- August-septembrie* Lenin scrie două articole pe tema „Congresul socialist internațional de la Stuttgart“; unul dintre ele era destinat publicației bolșevice „Almanahul pentru toți pe 1908“; cel de-al doilea a fost scris pentru ziarul „Proletarii“, care și-a reluat apariția în octombrie 1907, după o întrerupere de aproape șase luni.
- August-octombrie* Lenin redactează traducerea în limba rusă a rapoartelor prezentate de Partidul social-democrat austriac și de Partidul socialist italian la Congresul socialist internațional de la Stuttgart.
- August-decembrie* Lenin pregătește pentru tipar ediția în trei volume a operelor sale „În 12 ani“.
- Inceputul lunii septembrie* Lenin prezintă la Conferința organizației orășenești Petersburg a P.M.S.D.R. ținută la Terioki un raport cu privire la Congresul socialist internațional de la Stuttgart.
- Septembrie, 7 (20)* Lenin este ales de Comitetul Central al P.M.S.D.R. în colegiul de redacție al ziarului „Soțial-Demokrat“ și în comisia de conducere a redacției. La această ședință, C.C. hotărăște desființarea postului de redactor-șef al Organului Central.
- A doua jumătate a lunii septembrie — prima jumătate a lunii octombrie* Lenin scrie articolul „Cum scriu istoria «socialiștii-revoluționari»“.
- 22 septembrie (5 octombrie)* Lenin adresează lui C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional, o scrisoare în legătură cu procesul intentat fracțiunii social-democrate din Duma a II-a de stat.
- Septembrie* Lenin scrie prefața la volumul I al culegerii „În 12 ani“.
- La Petersburg apare culegerea bolșevică „Bilanțul Congresului de la Londra al P.M.S.D.R.“, în care este inclus articolul lui Lenin „Atitudinea față de partidele burgheze“.

- Octombrie, nu mai
târziu de 6 (19)* Într-o scrisoare adresată în străinătate lui G. A. Aleksinski, Lenin îl roagă să-i trimită o colecție a „Iskrei” și unele numere din ziarele „Vpered” (1905) și „Proletarii” (1905), care-i erau necesare pentru pregătirea volumului al III-lea al culegerii „În 12 ani”.
- Octombrie, 8 (21)* Articolul lui Lenin „Propaganda antimilitaristă și uniunile tineretului muncitoresc socialist” apare în ziarul bolșevic de masă „Vpered”.
- Între 19 și
26 octombrie (1 și
8 noiembrie)* La Petersburg apare culegerea „Zarniț” sub redacția lui Lenin. În culegere era inclus articolul Clarei Zetkin „Congresul socialist internațional de la Stuttgart”, însoțit de note ale lui Lenin. La Petersburg apare „Almanahul pentru toți pe 1908” cu articolul lui Lenin „Congresul socialist internațional de la Stuttgart”.
- Octombrie, 20
(noiembrie, 2)* Articolele lui Lenin „Revoluția și contrarevoluția” și „Congresul socialist internațional de la Stuttgart” apar în ziarul „Proletarii” nr. 17.
- Între 20 și 29
octombrie (2 și
11 noiembrie)* Lenin trimite lui A. V. Lunacearski o scrisoare în care îi face cunoscută părerea sa despre broșura acestuia cu privire la atitudinea partidului față de sindicate.
- Octombrie, 27
(noiembrie, 9)* Lenin participă la lucrările Conferinței organizației Petersburg a P.M.S.D.R. care s-a ținut la Terioki; el prezintă rapoarte cu privire la Duma a III-a de stat și cu privire la colaborarea social-democrației la presa burgheză. Conferința adoptă rezoluția lui Lenin cu privire la Duma a III-a de stat.
- Octombrie, 29
(noiembrie, 11)* Articolul lui Lenin „Duma a III-a” și nota din partea redacției „În legătură cu un articol al lui Plehanov” apar în ziarul „Proletarii” nr. 18.
- Noiembrie, înainte
de 5 (18)* Lenin participă la consfătuirea preliminară a bolșevicilor participanți la Conferința a patra a P.M.S.D.R. („A treia conferință generală”).
- Noiembrie, 5 (18)* Articolele lui Lenin: „Pregătirea unei «orgii respingătoare»”, „Cine ne judecă pe noi?” și „Rezoluția cu privire la Duma a III-a de stat”, adoptată de Conferința organizației Petersburg a P.M.S.D.R., apar în ziarul „Proletarii” nr. 19.

- Noiembrie, 5—12 (18—25)* Lenin participă la lucrările Conferinței a patra a P.M.S.D.R. („A treia conferință generală“), care s-a ținut la Helsingfors; el prezintă raportul cu privire la tactica fracțiunii social-democrate în Duma a III-a de stat. Conferința adoptă rezoluția lui Lenin în această problemă.
- Între 16 și 23 noiembrie (29 noiembrie și 6 decembrie)* La Petersburg apare volumul I al culegerii de Opere ale lui V. I. Lenin (Vl. Ilin) „În 12 ani“. În volum au fost incluse principalele articole și broșuri ale lui Lenin scrise în perioada 1895—1905.
- Sfârșitul lunii noiembrie* Lenin participă la ședința Centrului bolșevic care hotărăște ca ziarul „Proletarii“ să fie editat în străinătate.
- Noiembrie* Articolul lui Lenin „Duma a III-a de stat și social-democrația“ apare în nr. 18 al ziarului bolșevic de masă „Vpered“.
- Lenin scrie prefața la broșura lui A. V. Lunacearski (Voinov) despre atitudinea partidului față de sindicate.
- Volumul I al culegerii de opere ale lui V. I. Lenin „În 12 ani“ este confiscat de poliție. Lenin este dat în judecată.
- Ascunzându-se de poliție, Lenin pleacă de la Kuokkala la Oglbiu (în apropiere de Helsingfors).
- Toamna* Lenin scrie capitolele X—XII din lucrarea „Problema agrară și «criticii lui Marx»“.
- Noiembrie-decembrie* Lenin lucrează la cartea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“.
- Decembrie, nu mai târziu de 13 (26)* Lenin pleacă din Oglbiu în străinătate, trecând prin Helsingfors și Abo.
- Lenin ține la Helsingfors o consfătuire cu bolșevicii veniți acolo din Petersburg.
- Lenin străbate pe jos o parte din drumul de la Helsingfors la Abo, după ce sare din tren pentru a nu fi arestat de agenții ohranei care îl urmăreau; de la Abo pînă la insula Dragsfjord, unde urma să se îmbarce pe vapor, Lenin merge o bucată de drum cu un poștalion, iar apoi trece Golful Finic, punându-și viața în pericol, deoarece gheața era subțire.

- Decembrie, nu mai târziu de 14 (27)* Lenin sosește la Stockholm, unde se oprește câteva zile, așteptînd pe N. K. Krupskaja, care urma să sosească din Finlanda.
- Decembrie, 15 (28)* Lenin trimite unuia dintre conducătorii Partidului social-democrat suedez o scrisoare prin care confirmă că social-democratul suedez Börjesson și-a dat consimțămîntul să mijlocească expedierea unei părți din corespondența lui Lenin în Rusia și din corespondența pentru Centrul bolșevic din Rusia la Geneva; roagă să i se indice încă un social-democrat care ar accepta să-și dea adresa în acest scop. Lenin comunică că urmează să plece la Berlin „marțea viitoare” (la 21 decembrie st.v.).
- Decembrie, 22 (4 ianuarie 1908)* Curtea de apel din Petersburg emite o sentință prin care dispune distrugerea cărții lui Lenin „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică”.
- Decembrie, 22—25 (4—7 ianuarie 1908)* În drum spre Geneva, Lenin și Krupskaja se opresc la Berlin, unde se întîlnesc cu social-democrații I. P. Ladîjnikov, P. V. Avramov (Abramov) și alții. Seara de 22 decembrie o petrec la R. Luxemburg.
- Decembrie, 25 (7 ianuarie 1908)* Lenin și Krupskaja sosesc la Geneva. Incepe cea de-a doua emigrare a lui Lenin.
- Decembrie, 27 (9 ianuarie 1908)* Lenin scrie lui A. M. Gorki o scrisoare prin care îl anunță că a sosit la Geneva și că ziarul „Proletarii” urmează să fie editat în străinătate; se interesează dacă Gorki a primit volumul I din culegerea „În 12 ani” și îl anunță că intenționează să meargă la primăvară sau în vară la Capri.
- Decembrie, 31 (13 ianuarie 1908)* Lenin scrie lui A. V. Lunacearski o scrisoare prin care-l înștiințează că a sosit la Geneva și că ziarul „Proletarii” va fi editat în străinătate; îl întreabă dacă consimte să colaboreze la acest ziar.
- Decembrie 1907—ianuarie 1908* Lenin rostește o cuvîntare la o adunare a social-democraților polonezi (care a avut loc la clubul emigranților polonezi din Geneva); el subliniază rolul contrarevoluționar al burgheziei naționaliste, care se adaptează la regimul asupritorilor, și îi opune poziția internaționalistă a proletariatului.

Lenin și-a încheiat cuvîntarea cu cuvintele : „Trăiască Polonia proletară, muncitorească-tărănească !“

Sfîrșitul anului Lenin ține o cuvîntare la o adunare a emigranților ruși din Geneva.

1908

Ianuarie—februarie Lenin pregătește terenul pentru editarea ziarului „Proletarii“ la Geneva.

Începutul lunii ianuarie Lenin comunică lui G. A. Aleksinski că a scris o lucrare amplă „în problema programului agrar“ ; îl roagă să găsească și să-i trimită proiectul agrar al celor 105 socialiști-revoluționari, prezentat în Dumă de deputatul Mușenko, de care are nevoie pentru a încheia această lucrare.

Lenin se întâlnește cu V. V. Starkov, cu care activase în „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare“ din Petersburg și fusese împreună în deportare în Siberia.

Lenin se întâlnește cu V. V. Adoratski ; cu acest prilej îl însărcinează să scrie amintiri despre revoluția din 1905, despre luptele din octombrie, despre drijinile de luptă și despre organizarea insurecției.

Ianuarie, 1 (14)¹ Într-o scrisoare adresată lui M. I. Ulianova la Petersburg, Lenin o roagă să-i trimită toate revistele sindicale care apăreau în Rusia ; de asemenea o roagă să grăbească trimiterea actelor sale și ale Nadejdei Konstantinovna Krupskaia, care le erau necesare pentru a primi aprobarea de a locui la Geneva.

Ianuarie, 2 (15) Lenin trimite o scrisoare lui A. M. Gorki și M. F. Andreeva în care o roagă pe M. F. Andreeva să organizeze expedierea ziarului „Proletarii“ în Rusia prin Italia.

Între 11 și 18 (24 și 31) ianuarie La Petersburg apare partea I din volumul al II-lea al culegerii de Opere ale lui V. I. Lenin (VI. Ilin) „În 12 ani“ sub titlul de „Problema agrară“, partea I. În volum sînt incluse capitolele al X-lea și al XI-lea ale cărții „Problema agrară și «criticii lui Marx»“.

- Ianuarie, înainte de 16 (29)* Lenin îi scrie lui Harry Quelch la Londra, rugându-l să-i procure o serie de cărți.
- Ianuarie, 16 (29)* Lenin adresează lui F. A. Rotstein o scrisoare prin care îi comunică că în momentul acela partidul nu-și putea plăti datoriile și îl roagă să convingă pe englezul D. Fels, care acordase P.M.S.D.R. un împrumut în timpul Congresului al V-lea (de la Londra), să amâne termenul de achitare a sumei datorate.
- Lenin îl întreabă pe C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional, dacă Biroul socialist internațional a primit raportul C.C. al P.M.S.D.R. care urma să fie inclus în volumul al III-lea al dărilor de seamă ale Congresului al VII-lea (de la Stuttgart) al Internaționalei a II-a.
- Lenin adresează lui C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional, o scrisoare (în legătură cu o întrebare a Biroului socialist internațional) în care îi comunică că va cere organizațiilor din Rusia relații cu privire la organizația estoniană a P.M.S.D.R. din Revel, precum și cu privire la social-democrații M. Iurisson și J. G. Seppin.
- Ianuarie, după 16 (29)* Lenin cere C.C. al P.M.S.D.R. din Rusia și Comitetului din Revel relații cu privire la organizația social-democraților estonieni. Aceste relații interesau pe C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional.
- Ianuarie, 20 (februarie, 2)* Lenin adresează lui A. M. Gorki o scrisoare în care îl anunță că se pregătește nr. 21 al ziarului „Proletarii” și îl roagă să trimită pentru ziar articole sau fragmente din noile sale opere literare.
- Lenin întreabă pe C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional, ce sumă urmează să depună P.M.S.D.R. la Biroul socialist internațional drept cotizație pe anul 1908.
- Ianuarie, 23 (februarie, 5)* În ziarul „Bernner Tagwacht” apare declarația lui Lenin în care, în calitate de reprezentant al P.M.S.D.R. în Biroul socialist internațional, el atestă că N. A. Semașko, arestat la Geneva, a participat la Congresul de la Stuttgart ca membru al P.M.S.D.R. și reprezentant al presei de

partid; prin urmare, N. A. Semașko nu a participat și nu putea participa sub nici o formă la exproprierea de la Tiflis.

Lenin trimite lui M. I. Ulianova în Rusia manuscrisul lucrării sale „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” pentru partea a II-a din volumul al II-lea al culegerii „În 12 ani”.

Ianuarie, 25
(februarie, 7)

Lenin adresează lui A. M. Gorki o scrisoare în care îi împărtășește planurile publicațiilor bolșevice, pronunțându-se pentru „un organ politic care să apară regulat”; se sfătuiește în legătură cu colaborarea lui Gorki la rubrica de critică literară a ziarului pentru a lega „și critica literară *mai strîns* de munca de partid, de conducerea de către partid”.

Ianuarie, 26
(februarie, 8)

Lenin completează o fișe de înscriere la societatea de lectură din Geneva.

Ianuarie, 31
(februarie, 13)

Intr-o scrisoare adresată lui A. V. Lunacearski, Lenin sprijină propunerea acestuia de a se organiza în cadrul ziarului „Proletarii” o rubrică de beletristică care să fie condusă de A. M. Gorki și îl roagă să se ocupe de această problemă.

Intr-o scrisoare adresată lui A. M. Gorki, Lenin combate poziția acestuia în problemele de filozofie și apără materialismul lui K. Marx și F. Engels.

Inceputul lunii
februarie

Apare anunțul cu privire la mutarea ziarului „Proletarii” la Geneva, datele de apariție, lista colaboratorilor și condițiile de abonare.

Februarie, 4 (17)

Lenin adresează lui M. I. Ulianova o scrisoare prin care o roagă să-i expedieze o serie de cărți; se interesează dacă ea a primit scrisorile lui și manuscrisul lucrării „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907”.

Februarie, 11 (24)

Lenin participă la o consfătuire a redacției ziarului „Proletarii” în legătură cu o notă care a apărut în revista „Die Neue Zeit” cu privire la lupta din cadrul P.M.S.D.R. în jurul problemelor de filozofie. La consfătuire este acceptat în unanimitate textul declarației din partea ziarului „Proletarii”, scris de Lenin.

- Februarie, înainte de 12 (25)* Lenin scrie familiei, rugînd-o să găsească și să-i trimită manuscrisul lucrării sale de filozofie în care critică cartea lui Bogdanov „Empiriomonismul“. El intenționa să editeze această lucrare sub titlul „Insemnările unui marxist de rînd în probleme de filozofie“.
- Februarie, 12 (25)* Intr-o scrisoare adresată lui A. M. Gorki, Lenin arată că trebuie dusă o luptă intransigentă împotriva machismului și a machiștilor ruși (Bogdanov și alții); expune istoricul divergențelor dintre bolșevici în problemele de filozofie, divergențe care s-au agravat o dată cu apariția cărții machiștilor „Studii de filozofie marxistă“, și explică din ce motive articolul lui Gorki „Destrămarea personalității“ nu poate fi publicat în ziarul „Proletarii“.
- Februarie, 13 (26)* La Geneva apare nr. 21 al ziarului „Proletarii“, cuprinzînd articolul lui Lenin „Note politice“ și „Declarația redacției ziarului «Proletarii»“ cu privire la lupta din cadrul P.M.S.D.R. în jurul problemelor de filozofie.
- Intre 15 și 20 februarie (28 februarie și 4 martie)* La Petersburg apare culegerea bolșevică „Tekușceaia jizn“, în care se publică capitolul al XII-lea al cărții lui Lenin „Problema agrară și «criticii lui Marx»“ sub titlul „«Țara ideală» din punctul de vedere al adversarilor marxismului în problema agrară“.
- A doua jumătate a lunii februarie* În Rusia apare ilegal nr. 1 al ziarului „Soțial-Demokrat“, Organul Central al P.M.S.D.R., cuprinzînd articolul lui Lenin „În legătură cu debaterile privitoare la lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget“.
- Februarie, 17 (martie, 1)* Lenin cere lui C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional, să-i comunice data la care urma să aibă loc ședința Biroului socialist internațional, întrucît el intenționa să plece în Italia.
- Februarie, 19 (martie, 3)* Articolele lui Lenin: „O nouă politică agrară“, „Neutralitatea sindicatelor“ și „Pășania regelui Portugaliei“ apar în ziarul „Proletarii“ nr. 22.
- Intre 27 februarie și 6 martie (11 și 19 martie)* La Petersburg apare ediția a 2-a, completată, a lucrării lui Lenin „Dezvoltarea capitalismului în Rusia“.

- Februarie* Lenin începe să scrie cartea „Materialism și empiriocriticism“.
- Martie, 3 sau 4 (16 sau 17)* Lenin scrie articolul „Aprecierea revoluției ruse“ pentru „Przegląd Socjaldemokratyczny“, revistă a social-democrației poloneze.
- Martie, 5 (18)* Lenin îi scrie lui L. Tyszka, reprezentantul social-democrației poloneze în C.C. al P.M.S.D.R., întrebându-l dacă este de acord ca articolul „Aprecierea revoluției ruse“, trimis de Lenin revistei „Przegląd Socjaldemokratyczny“, să apară și în ziarul „Proletarii“.
- În numele P.M.S.D.R., Lenin rostește o cuvântare cu privire la însemnătatea Comunei din Paris la mitingul internațional de la Geneva organizat cu prilejul a trei comemorări — 25⁺ de ani de la moartea lui K. Marx, 60 de ani de la revoluția din 1848 și aniversarea Comunei din Paris. (La miting au participat 2 000 de persoane.)
- Martie, 10 (23)* Articolul lui Lenin „Învățămintele Comunei“ apare în ziarul „Zagraniciniia Gazeta“ nr. 2.
- Martie, 12 (25)* Articolele lui Lenin: „O demonstrație polițist-patriotică aranjată la comandă“, „Despre înșelarea poporului de către liberali“ și „Cum este apreciat Marx de către liberalismul internațional“ apar în ziarul „Proletarii“ nr. 25.
-

CUPRINS

Prefață	VII
-------------------	-----

1907

ÎMPOTRIVA BOICOTULUI (<i>Însemnările unui publicist social-democrat</i>)	1—37
I	4
II	10
III	13
IV	20
V	23
VI	31
VII	36
ÎN AMINTIREA CONTELUI HEIDEN (<i>Ce învață poporul „democrații” noștri fără partid?</i>)	38—46
TEZELE RAPORTULUI CU PRIVIRE LA ATITUDINEA PARTIDULUI MUNCĂTORESC SOCIAL-DEMOCRAT FAȚĂ DE DUMA A III-A, PREZENTAT LA CONFERINȚA ORGANIZAȚIEI ORĂȘENEȘTI PETERSBURG 8 IULIE	47—49
*PROIECTE DE REZOLUȚII PENTRU CONFERINȚA A TREIA A P.M.S.D.R. („A DOUA CONFERINȚĂ GENERALĂ”)	51—55
*1. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA PARTICIPAREA LA ALEGERILE PENTRU DUMA A III-A DE STAT	53

* Cu asterisc sînt notate titlurile date de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — *Nota red.*

*2. SCHIȚĂ DE PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA CONGRESUL GENERAL AL SINDICATELOR DIN RUSIA	55
INSEMĂNĂRILE UNUI PUBLICIST	56—68
CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL DE LA STUTTGART	69—76
*NOTE LA REZOLUȚIA CONGRESULUI DE LA STUTTGART CU PRIVIRE LA „MILITARISM ȘI CONFLICTELE INTERNAȚIONALE“	77—78
CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL DE LA STUTTGART	81—91
*NOTE LA ARTICOLUL CLAREI ZETKIN „CONGRESUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL DE LA STUTTGART“	92—94
*PREFAȚA LA CULEGEREA „ÎN 12 ANI“	97—115
PROPAGANDA ANTIMILITARISTĂ ȘI UNIUNILE TINERETULUI MUNCITORESC SOCIALIST	116—119
REVOLUȚIA ȘI CONTRAREVOLUȚIA	120—129
CUM SCRIBU ISTORIA „SOCIALIȘTII REVOLUȚIONARI“	130—132
*CONFERINȚA ORGANIZAȚIEI PETERSBURG A P.M.S.D.R. 27 octombrie (9 noiembrie) 1907	133—142
*1. RAPORT CU PRIVIRE LA DUMA A III-A DE STAT. <i>Extras din darea de seamă apărută în presă</i>	135
*2. REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA DUMA A III-A DE STAT	138
*3. RAPORT CU PRIVIRE LA COLABORAREA SOCIAL-DEMOCRAȚILOR LA PRESA BURGHEZĂ. <i>Extras din darea de seamă apărută în presă</i>	141

DUMA A III-a	143—153
*ÎN LEGĂTURĂ CU UN ARTICOL AL LUI PLEHANOV	154—155
PREGĂTIREA UNEI „ORGII RESPINGĂTOARE“	156—162
CINE NE JUDECĂ PE NOI!	163—171
*CONFERINȚA A PATRA A P.M.S.D.R. („A TREIA CONFERINȚĂ GENERALĂ“) 5—12 (18—25) noiem- brie 1907	173—180
*1. RAPORT CU PRIVIRE LA TACTICA FRAC- ȚIUNII SOCIAL-DEMOCRATE ÎN DUMA A III-A DE STAT <i>Extras din darea de seamă apărută în presă</i>	175
*2. REZOLUȚIE DESPRE TACTICA FRAȚIUNII SOCIAL-DEMOCRATE ÎN DUMA A III-A DE STAT	178
DUMA A III-A DE STAT ȘI SOCIAL-DEMOCRAȚIA	181—188
*PREFĂȚĂ LA BROȘURA LUI VOINOV (A. V. LUNA- CEARSKI) DESPRE ATITUDINEA PARTIDULUI FAȚĂ DE SINDICATE	189—197
PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI ÎN PRIMA REVOLUȚIE RUSĂ DIN 1905—1907	199—419
<i>Capitolul I. Bazele economice și esența re- voluției agrare din Rusia</i>	202
1. Proprietatea funciară în Rusia europeană	—
2. În ce constau cauzele luptei?	207
3. Estomparea esenței luptei de către publiciștii cadeți	214
4. Esența economică a revoluției agrare și veșmântul ei ideologic	217
5. Cele două tipuri de evoluție agrară burgheză	221
6. Cele două linii ale programelor agrare în revoluție	225
7. Suprafața teritorială a Rusiei. Problema colonizării	230
8. Rezumat al concluziilor economice din capitolul I	237

<i>Capitolul al II-lea.</i>	Programele agrare ale P.M.S.D.R. și verificarea lor în prima revoluție rusă	237
1.	În ce a constat eroarea programelor agrare anterioare ale social-democraților ruși?	238
2.	Actualul program agrar al P.M.S.D.R.	240
3.	Verificarea practică a principalului argument al municipaliștilor	243
4.	Programul agrar al țărănimii	250
5.	Proprietatea funciară feudală și revoluția burgheză	255
6.	De ce a trebuit ca micii proprietari din Rusia să se pronunțe pentru naționalizare?	259
7.	Țăranii și narodnicii despre naționalizarea pământurilor locale	267
8.	Greșeala lui M. Șanin și a celorlalți adepți ai împărțirii pământurilor	270
<i>Capitolul al III-lea.</i>	Bazele teoretice ale naționalizării și municipalizării	277
1.	Ce este naționalizarea pământului?	278
2.	Piotr Maslov corectează ciornele lui Karl Marx	283
3.	Pentru a infirma narodnicismul este oare necesar să-l infirmi pe Marx?	291
4.	Există oare vreo legătură între negarea rentei absolute și programul de municipalizare?	295
5.	Critica proprietății private asupra pământului din punctul de vedere al dezvoltării capitalismului	298
6.	Naționalizarea pământului și renta „în bani”	301
7.	În ce condiții poate fi înlăptuită naționalizarea?	303
8.	Este oare naționalizarea o treaptă spre împărțire?	308
<i>Capitolul al IV-lea.</i>	Considerente politice și tactice în problemele programului agrar	310
1.	„Garanții împotriva restaurării”	310
2.	Autoadministrarea locală ca „reazem împotriva reacțiunii”	317

3. Puterea centrală și întărirea statului burghez . . .	322
4. Amploarea revoluției politice și a celei agrare . . .	329
5. Revoluție țărănească fără cucerirea puterii de către țărănime ?	336
6. Este oare naționalizarea pământului un mijloc destul de elastic ?	341
7. Municipalizarea pământului și socialismul municipal	344
8. Cîteva exemple care ilustrează confuzia produsă de municipalizare	349
<i>Capitolul al V-lea. Clasele și partidele în debaterile din Duma a II-a în jurul problemei agrare . . .</i>	
1. Cei de dreapta și octombriștii	354
2. Cadeții	360
3. Țăranii de dreapta	367
4. Țăranii fără partid	369
5. Intelectualii narodnici	375
6. Țăranii trudoviți (narodnici)	381
7. Socialiștii-revoluționari	387
8. „Naționali”	392
9. Social-democrații	401
INCHEIERE	409
POSTFAȚA	418
1908	
NOTE POLITICE	420—426
*O DECLARAȚIE A REDACȚIEI ZIARULUI „PROLETARI”	427
O NOUĂ POLITICĂ AGRARĂ	428—432
NEUTRALITATEA SINDICATELOR	433—443
PĂȚANIA REGELUI PORTUGALIEI	444—448
ÎN LEGĂTURĂ CU DEZBATERILE PRIVITOARE LA LĂRGIREA DREPTURILOR DUMEI ÎN MATERIE DE BUGET	449—455
*POST-SCRIPTUM LA ARTICOLUL „ÎN LEGĂTURĂ CU DEZBATERILE PRIVITOARE LA LĂRGIREA DREPTURILOR DUMEI ÎN MATERIE DE BUGET”	456

ÎNVĂȚĂMINTELE COMUNEI	457—460
O DEMONSTRAȚIE POLIȚIST-PATRIOTICĂ ARAN- JATĂ LA COMANDĂ	461—466
DESPRE ÎNȘELAREA POPORULUI DE CĂTRE LIBE- RALI	467—471
CUM ESTE APRECIAT MARX DE CĂTRE LIBERALIS- MUL INTERNAȚIONAL	472—476

MATERIALE PREGĂTITOARE

<i>MATERIALE PENTRU CONFERINȚA A TREIA A P.M.S.D.R. („A DOUA CONFERINȚĂ GENERALĂ”) 21—23 iulie (3—5 august) 1907 . . . . .</i>	479—484
--	---------

*1. Conspectul cuvîntării împotriva boicotului	479
*2. Schița inițială a proiectului de rezoluție cu privire la participarea la alegerile pentru Duma a III-a de stat	480
*3. Plan-consult al rezoluției cu privire la participarea la alegerile pentru Duma a III-a de stat	482
*4. Punctele unu și doi ale expunerii de motive la partea a doua a rezoluției cu privire la participarea la ale- gerile pentru Duma a III-a de stat	483
*5. Planul-consult al cuvîntării cu privire la congresul sindicatelor	484

Lista lucrărilor lui V. I. Lenin care n-au fost găsite pînă în prezent. (Iunie 1907—martie 1908)	487—492
Lista publicațiilor și documentelor la a căror redactare a luat parte V. I. Lenin	493—496
Listă de lucrări care s-ar putea să fie ale lui V. I. Lenin	497—499
Adnotări	500
Indice de lucrări și izvoare citate sau menționate de V. I. Lenin	569
Indice de nume	615
Date din viața și activitatea lui V. I. Lenin	680

ILUSTRĂȚII

- Coperta „Almanahului pentru toți pe 1908“, în care a fost publicat articolul lui Lenin „Congresul socialist internațional de la Stuttgart“. Exemplar personal al lui Lenin . . . 79
- Coperta culegerii din operele lui V. I. Lenin „În 12 ani“ . 95
- Ultima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907“. — Noiembrie-decembrie 1907 . . . . . 416—417
-

*Dat la cules 02.03.1963. Bun de tipar 15.04.1963.
Apărut 1963. Hirtie vclină de 63 g/m², 540×840 lb.
Coli editoriale 43,73. Coli de tipar 45,50 A. T. 2423/
90/1963. C.Z. pentru biblioteci 3C2=R.*

Tiparul executat sub comanda nr. 5435 30 196 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața Scin-
teii nr. 1, București — R.P.R.

